چیرۆکی شاری قەدەغە کراو

توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە ناهاوسانان

AVAYeBUF.com

کامیل ئەحمەدی

چیرۆکی شاری قەدەغە کراو

توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت
بە ناهاوسانان

کامیل ئەحمەدی

چاپخانەی ئاڤای بووف ١٤٠١

هەتاوی / ٢٠٢٢ زایینی / ٢٧٢٢ کوردی

© AVAYE BUF - 2021

AVAYeBUF .com _ avaye.buf@gmail.com

The Forbidden Tale

A Comprehensive Research on LGBT

By: kameel Ahmady

Publication Technician: Ghasem Gharehdaghi

Publisher: Avaye Buf

چیرۆکی شاری قەدەغە کراو

توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت به ناهاوسانان

نووسەر: کامیل ئەحمەدی

کاروباری تەکنیکی و بڵاوکردنەوە:
قاسم قەرەداغی

چاپخانەی : ئاڤای بووف

ISBN: 9788794295147
©2021 Avaye Buf
avaye.buf@gmail.com - www.avayebuf.com

نووسەر	:کامیل ئەحمەدی
ناو و ناوی نووسەر	: چیرۆکی شاری قەدەغە کراو -[کتێب] / توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە ناهاوسانان / نووسەر: کامیل ئەحمەدی
زانیارییەکانی چاپخانە	: دانیمارک ١٤٠٠ هەتاوی، ٢٠٢٢ زایینی / ٢٧٢٢ کوردی
کاروباری تەکنیکی و بڵاوکردنەوە:	: قاسم قەرەداغی
زانیارییە ڕوواڵەتییەکان	: ٤٧٠ ل.؛ ٢١×٥/١٤ سم.
ژمارەی ئەسپاردن	: چاپخانەی ئەنتەرنێتی: ٩٧٨٨٧٩٤٢٩٥١٣٠
پێرستنووسی: بە پێی زانیارییەکانی فیبا	9788794295147
بابەت	: ئامار/ کۆمەڵناسی / زمانی کوردی
DK5	30.13:
ژمارەی کتێبناسیی نیشتمانی	: ٩٧٨٨٧٩٤٢٩٥١٤٧

- ناوی کتێب: چیرۆکی شاری قەدەغە کراو
- لە نووسینی: کامیل ئەحمەدی
- چاپی یەکەم: ١٤٠٠ هەتاوی / ٢٠٢١ زایینی / ٢٧٢١ کوردی
- تیراژ: چاپخانەی ئەنتەرنێتی
- چاپەمەنییەکان: ئاڤای بووف - دانیمارک
- ژمارەی ئەسپاردن: ٩٧٨٨٧٩٤٢٩٥١٤٧
- نرخ: بێبەرامبەر
- فایل: PDF + EPUB

ئاماژە بە سەرچاوە بکرێ کێشەی نییە.

بۆ هاواهەنگی کەڵکوەرگرتن لەم بەرهەمە بە هەر شێوەیەک (چاپ، بڵاوکردنەوە، و وەرگێران و هەر بەکارهێنانێکی دیکە) تکایە نامە بۆ ئەم ئیمەیلە بنێرن:

لینکی دەستپراگەیشتنی ئۆنلاینی بە بەرهەمەکان: www.AVAYEBUF.COM

سەرپەرشت و ڕێکخەر: کامیل ئەحمەدی
تیمی مەیدانی و گرووپی شیکاری: خاتوو فەریبا ئەڵماسی، عایشە شیلان عەلییاروو حەکیمە پاشازادە، ژیلا سدیقی، سەبا وەتەنی، ڤیدا زەفەری، محەمەد (جەماڵ) حوسەینی، فەتانە سادقی، گۆلیتا حوسەینپوور
هەڵەچن: مەرزییە نکووکار
دووبارەخوێندنەوەی دەق: زەینەب پزیشکیان، سارا سەحرانەوەرد، کەتایوون ئێحسانیظ
ڕاوێژکاران و چاودێرانی توێژینەوە: حومەیرا ناز، لۆرێن کووجە
ڕازێنەری بەرگ: چیا سە رسپی
وە رگیر: نە سیم غولا می
دووبارەخوێندنەوەی دەقی کوردی: چە نوور مورادی
خشتە و چارتەکان: محەمەد (جەماڵ) حوسەینی
پەڕبەندی: ئومید موقەددەس

پێڕست

وشەناسی ـ وشەنامە.. ١٥

سپاس و پێزانین ٢٣

قسەیەک لەگەڵ خوێنەر.. ٢٩

پوختە.. ٣٢

شێوازناسی (بەرنامەڕێژی توێژینەوە، نموونەگیری، پێکهاتە و پێوەرەکان) ٣٥

بەشی ١ : ئەدەبیاتی هۆگری سێکسی ـ پێناسە، ڕوونکردنەوە و کورتە مێژوو ٣٩

ناهاوسانان: وشە گشتگیرەکان ٥٣

ئـ. پیاوانی هاوڕەگەزخواز (گەی) و ژنانی هاوڕەگەزخواز (لزباین): ٥٥

بـ. دووڕەگەزخواز ٥٧

جـ. ترەنسێتی لە هەمبەر هاوئاراستەڕەگەزێتی.................... ٥٩

دیترڕەگەزخواز یان هۆگربوون بە ڕەگەزی بەرامبەر؟ ٦١

هیچڕەگەزخوازی ٦٣

سێ شێوەی دەربڕینی دەمارگرژی ڕەگەزیی یان هاوڕەگەزخواز تۆقێنی، دووڕەگەزخواز تۆقێنی و ترەنس تۆقێنی ٦٥

گێڕانەوەی مێژوویی ناهاوسانان و خەباتەکانیان ٧٣

شۆڕشەکانی ستۆن واڵ... ٨٩

میراتی ستۆن واڵ.. ٩٢
ناهاوسانان لە ئەدەبیات ٩٣
ڕۆمانەکان.. ٩٤
ڕۆمانگەلی سەبارەت بە ناهاوسانان کە کراون بە فیلم ٩٧
دوورنومای مێژوویی ١٠٠
توێژینەوە زانستییەکان ١٠١
مافە شارۆمەندییەکان...١٠٣
ئەدەبیاتی پەیوەست بە ناهاوسانان لە ئێران.............................. ١٠٥
تیۆرییەکانی پەیوەست بە ناهاوسانی.......................................١٠٧

بەشی ٢: ناهاوسانی ـ ڕوانگەی جیهانی و سناریۆی یاساییەکان١١٥

ڕوانینێکی گشتی بۆ ناهاوسانان و سناریۆ یاساییەکانیان لە سەر ئاستی جیهان ١١٦

ناهاوسانان: ڕوانگەی جیهانی ١١٦
ئافریقا...١١٨
ویلایەتە یەکگرتووەکان و شوێنەکانی دیکەی جیهان.............. ١٢٢
خۆرهەڵاتی ناڤین ١٢٣
نەرمینوێنی زیاتر لەگەڵ هاوڕەگەزخوازان.......................... ١٢٩
چ شتێک بۆتە هۆی جیاوازی لە ڕوانگە و پەسند کردن؟........... ١٣٣
هۆگری سێکسی لە دارشتەی مافەکانی مرۆڤ......................... ١٣٥
دارشتەی یاسایی ناهاوسانان ١٤٨
ناهاوسانی: سیستەمە یاساییەکان ١٤٨

وڵاتی ئامریکا و ئەورووپای ڕۆژاوایی........................... ١٥٠
ئافریقا... ١٥١
بڕیارە یاساییەکانی ناهاوسانان.. ١٥٨

بەشی ٣ : دەلالەتە دەروونییەکانی هۆگری سێکسی ١٧٣

دەلالەتە دەروونییەکانی هۆگری سێکسی لە ژیانی کۆمەڵایەتی مێرمنداڵان ١٧٤
ناهاوسانان و بنەماڵە ١٧٨
ناهاوسانان و ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان............................ ١٨٧
شرۆڤەی ئایین و سەرچەشنەکانی تێکچوونی باری دەروونی ١٩٠
ئایین ١٩٠
سەرچەشنەکانی کێشەی دەروونی و ناهاوسانان........................ ١٩٥
منداڵبازی... ٢٠٦

بەشی ۴ : هێما دەروونییەکانی هۆگری سێکسی ٢١١

ناهاوسانی لە وڵاتی ئێران؛ پاژە ونبووەکان............................ ٢١٢
ئێران ئاوارتە نییە ٢١٤
لزباینەکان لە دارشتەی ئیسلامیدا...................................... ٢١٨
پێشینەی مێژوویی لزباینەکان لە ئێران ٢٢١
ئەو ناهاوسانانەی کە شووناسی خۆیان ئاشکرا ناکەن؛ ژیان لە شاراوە. ٢٢٨
ڕوانگەی یاسایی ئێران بۆ ناهاوسانان.................................. ٢٣٢
ئایین؛ ڕوانگەی ئیسلامی... ٢٣٧

یاسای نێودەوڵەتی ٢٤٣
ئامار و ڕێژەی کارەساتبار.. ٢٤٥
ناهاوسانانی ئێرانی و پەنابەرێتی.. ٢٥١

بەشی ٥: خوێندنەوەی لێکۆڵینەوەیی ٢٥٣

پێشینەی توێژینەوە.. ٢٥٧
شێوازناسی توێژینەوەکانی ڕابردوو.. ٢٦١
شێوازناسی توێژینەوەی ئێستا.. ٢٦٥
ڕاهێنانی دیمانە لەگەڵکراوان ٢٦٦
حەشیمەت و شوێنی جوگرافیایی توێژینەوە.. ٢٦٨
تاران.. ٢٧٠
مەشهەد ٢٧٣
ئێسفەهان ٢٧٥
شێوازەکانی لێکۆڵینەوە.. ٢٧٨
شێوازی لێکۆڵینەوەی پێکهاتەیی ٢٧٨
شێوازی نموونەگیری تۆپەڵە بەفری ٢٧٩
توێژینەوەی چەندایەتی ٢٨٠
توێژینەوەی چۆنایەتی ٢٨٢
تیۆریی داتا بنیات ٢٨٥
کۆکردنەوەی داتا و کاری مەیدانی.. ٢٨٧
تێبینی و سنووردارییە ئەخلاقییەکان.. ٢٨٨
سنووردارییەکان.. ٢٨٨

تێبینییە ئەخلاقییەکان ٢٩٠
ململانێ شێوازناسییەکان لە ئەنجامدانی توێژینەوە لە مەڕ ناهاوسانان ٢٩٣
ڕوونکردنەوەیەک لە بارەی گێڕانەوەی توێژینەوە ٢٩٥
شیکاریی داتاکان ٢٩٩
ئەنجامەکانی توێژینەوە.................................. ٣٠٢
ئەنجامی چۆنایەتییەکانی خوێندنەوەی توێژینەوەیی ٣٠٥
١ـ١: ئاشکراکردنی شووناس و قبووڵکردنی هۆگری سێکسی ٣٠٥
ئەنجامی چۆنایەتییەکانی ئەم توێژینەوە بە ورردەکارییەوە لە درێژەدا دێن٣١٢
١ـ٢ ڕیشەکانی هۆگری سێکسی ٣١٢
١ـ٣ ـ پەیوەندییە هاوڕەگەزخوازییەکان چۆن دەست پێ دەکەن؟ . ٣١٧
بەردەوامبوونی پەیوەندییەکانی نێوان لزباینەکان.................. ٣١٩
١ـ٤: کاریگەری هاوڕەگەزخوازی لە سەر بنەماڵە...............٣٢٧
١ـ٦ قۆناغی تاراندن و دەرکران ٣٣٧
١ـ٧ـ شووناس: ستراتیژی سازگاری ٣٤٠
١ـ٨ـ کاریگەری ئایین و باوەڕە ئایینییەکان ٣٤٣
پەیوەندی هاوڕەگەزخوازان لەگەڵ یاسا......................... ٣٥٢
١ـ٩ لێخشبوونی سەربازی، چانس یان ڕێگەی بەرگری؟.........٣٥٩
١ـ١٠ـ خزمەتگوزارییە ڕاوێژکارییەکان و یارمەتییەکانی دیکە.....٣٦٣
١ـ١١ـ توندوتیژی و تەندروستی دەروونی هاوڕەگەزخوازان ٣٦٩
لزباینەکان.. ٣٧٠
منداڵبازی.. ٣٧٨
١ـ١٢ـ هاوسەرگیری و منداڵی هەڵبژاردە......................... ٣٨١

١ ـ ١٣ـ نەبوونی ڕاهێنانی پرسە تەندروستی و سێکسییەکان ٣٨٢
١ـ١٤ـ کاردانەوە ستراتیژییەکان ٣٨٨
١ـ١٥: هاوسەرگیری ساختەکارانە ٣٨٩
دیمانە لەگەڵکراوان ٣٩٩
١ـ ئەنجامی چەندایەتی توێژینەوە ٣٩٩
٢ـ١ـ هۆگری سێکسی ٤٠٢
٢ـ٢ـ دۆخی هاوسەرداریێتی ٤٠٣
٢ـ٣ـ تەمەن ٤٠٤
٢ـ۴ـ بارودۆخی هاوسەرداریێتی ٤٠٤
٢ـ٥ـ ئاستی خوێندەواری ٤٠٥
٢ـ٦ـ پێگەی کۆمەڵایەتی و ئابووری ٤٠٦
٢ـ٧ ئاراستەی کۆمەڵگا ٤٠٨
٢ـ٨ـ ڕەهەندی ئەخلاقی هاوڕەگەزخوازی ٤١٠
٢ـ٩ـ شووناس و قبووڵکردن ٤١٢
٢ـ١٠ـ تۆڕسازی کۆمەڵایەتی ٤١٤
٢ـ١١ـ پەیوەندییەکان ٤١٦
٢ـ١٢ـ توندوتیژی و هەڵاواردن ٤١٨
٢ـ١٣ـ باوەڕە ئایینییەکان ٤٢٠
٢ـ١٤ـ خەمۆکی و خۆکوژی ٤٢١
٢ـ١٥ـ تێبینییە تەندروستییەکان ٤٢٢

بەشی ٦:پاڕادایمە لە حاڵی گۆڕانە جیهانییەکان و ڕێگەی داهاتوو.. ۴۲۳

پاڕادایمە لە حاڵی گۆڕانە جیهانییەکان و ڕێگەی داهاتوو ٤٢٤

پاڕادایمە لە حاڵە گۆڕانەکانی ناهاوسانی ٤٢٦

لە وڵاتانی ئیسلامی چ ڕوو دەدا؟ ٤٣٢

ڕوانینێک بۆ داهاتوو ٤٣٩

ئەنجام گرتن... ٤٥٣

سەبارەت بە نووسەر.. ٤٥٨

سەرچاوە کان ۴۶۲

وشه	سووکەڵە	وشه	سووکەڵە
پەیماننامەی نێودەڵەتی مافە ئابووری، کۆمەڵایەتی و کەلتوورییەکان	ICESC	ئەنجومەنی دەروونناسانی ئەمریکا	APA
ڕۆژی جیهانی خەبات لە دژی هاوڕەگەزخوازدژی و ترەنس‌دژی	IDAHOT	کۆنوانسیۆنی نەهێشتنی هەموو جۆرەکانی هەڵاواردن لە دژی ژنان	CEDAW
کۆڕی نێودەوڵەتی لزباین، گەی، بایسکشوال، ترەنس و دووڕەگەزەکان	ILGA	ناهاوئاهەنگی ڕەگەزێتی منداڵی	CGN
گرووپی پشتیوانی ناهاوسانانی موسڵمان	IMMAAN	ڕێنوێنی لێکدانەوە و ئاماری کێشە دەروونییەکان	DSM-II
لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز	LGB	یاسای بەرگری لە هاوسەرگیری	DOMA
لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز، ترەنسێتی و تیڤی	LGBT	کۆنوانسیۆنی ئەورووپایی مافەکانی مرۆڤ	ECHR
ئەو پیاوانەی وا لەگەڵ پیاوان تێکەڵ دەبن	MSM	دادگای ئەورووپایی مافەکانی مرۆڤ	ECtHR
ئەنجومەنی نیشتمانی و لێکدانەوە و چارەسەری هاوڕەگەزخوازی	NARTH	یەکێتی ئەورووپا	EU
ڕێکخراوی ئەهلی	NGO	توندوتیژی سێکسی	GBV

وشە	سووکەڵە	وشە	سووکەڵە
دەربڕینــی عەشــق لــە نــاو جەماوەردا	PDA	تــۆڕی ڕاهێنــانی گــەی، لزباین و ڕاستەوخۆ	GLSEN
هـــــۆگری سێکســـــی و شووناسی ڕەگەزێتی	SOGI	کــــــــــــــردەوەی پشتڕاســـــــــتکردنەوە ڕەگەزێتی	GSC
توندوتیژیخوازی سێکسی	SOV	کومەیتـــەی مافـــەکانی مرۆڤ	HRC
گۆڕینی رەگەزێتی	SRS	چـــاودێری مافـــەکانی مرۆڤ	HRW
توێژینـــــەوەی مەترســـــییە ڕفتارییەکانی مێرمنداڵان	YRBS	پەیماننامـــــەی مافـــــە مەدەنی و سیاسییەکان	ICCPR
ئەنجومـــــەنی جیهـــــانی تەندروستی سێکسی	WAS	ناهاوئاهەنگی ڕەگەزێتی و ترەنسێتی	TGNC
ڕێکخــراوەی تەندروســتی جیهانی	WHO	داهێنـــەری بـــۆ مـــافی یەکسان	TIGR
ڕێکخــراوەی ژنــانی ژێــر ڕکێفی یاسا ئیسلامییەکان	WLUML	ڕێکخـــراوەی نەتـــەوە یەکگرتووەکان	UN
ئەو ژنانەی وا لەگـەڵ ژنـان تێکەڵ دەبن.	WSW	ئەنجومـــەنی گشـــتی ڕێکخراوەی نەتەوەکان	UNGA
سـندووقی گەشـەی ژنـانی نەتەوە یەکگرتووەکان	UNIFEM	جاڕنامـــەی جیهـــانی مافەکانی مرۆڤ	UDHR

وشەناسی ـ وشەنامە

پێڕستی ژێرەوە بریتییە لە پێناسەی ئەو وشانەی کە چەندین جار لەم کتێبەدا ناویان دەهێنرێ و ئەو دامەزراوانەی کە ناو دەقەکەدا ئاماژەیان پێ دەکرێت.

هیچڕەگەزخواز (asexual)

کەسێک کە هیچ هۆگرییەکی بۆ هاوڕەگەز یان ڕەگەزی بەرامبەری خۆی نییە.

دووڕەگەزخواز

کەسێک کە لە ڕووی سۆزداری، فیزیایی و / یان سێکسییەوە هۆگری هەم بۆ پیاو و هەمیش بۆ ئافرەت هەیە. پێویست ناکا ئەم هۆگرییە یەکسان بێ یان پیشاندەری هۆگری یەکسان بۆ ئەو ڕەگەز یان ڕەگەزانە بێ کە کەسەکە هۆگری بۆیان هەیە.

هاوئاراستەڕەگەزخواز

کەسێک کە لەگەڵ ڕەگەزی خۆی لە کاتی لەدایکبوونیدا هاوئاراستەیە.

درکاندنی هۆگری سێکسی

ئەم دێڕە ئاماژە بە کەسێک دەکا کە ڕاشکاوانە پیشانی دەدا کە دووڕەگەزخواز، گەی، لزباین یان ترەنسە. درکاندنی هۆگری سێکسی پرۆسەیەکی هەمیشەییە لە قبووڵکردنی سێکسی یان شووناسی ڕەگەزیی.

گەی

پیاوێک کە زۆر جار لە ڕووی سۆزداری، فیزیایی و / یا سێکسییەوە هۆگری کەسانی هاوڕەگەز و / یان ڕەگەزی هاوشێوەیە. ئەم وشە زیاتر

دەروانێتە ئەو پیاوانەی کە ڕاکێشی پیاوان دەبن؛ بەڵام دەتوانین ئەمە بۆ ئافرەتانیش بە کار ببەین. ئەم وشە گشتییە زۆر جار بۆ ئاماژەکردن بە جڤاکی ناهاوسانان بە گشتی یان وەک شووناسێکی یەکسان بۆ کەسێک بە کار دەبرێت کە خۆی بە دیترەگەزخواز نازانێت. شیاوی وتنە وشەی گەی یەکەمین جار لە فیلمێکدا بۆ ئاماژە بە هاوڕەگەزخوازی کەڵکی لێ وەرگیرا.

ڕەگەزێتی

ئەم وشە ئاماژە بەو جیاوازییە کۆمەڵایەتی یان کەلتوورییانە دەکا کە لە سەبارەت بە ڕەگەزێک بێچم دەگرن. بە گشتی، ڕەگەزێتی چەمکێکی چێکراوی کۆمەڵایەتییە. ئەم کۆمەڵە ستانداردە چێکراوە کۆمەڵایەتییانە بۆ کۆمەڵگا، شووناس و ڕفتاری دیار و نادیار بە پێی پێکهاتەی بایۆلۆژیکی ڕەواڵەتی کەسەکان دەخرێتە پاڵیان (گرووپی کاری ئەنجومەنی دەروونناسانی ئامریکا لە بواری شووناسی ڕەگەزێتی و جیاوازییە ڕەگەزییەکان ٢٠٠٨؛ West & Ziemerman ١٩٨٧). ڕەگەزێتی ئامرازێکی کلیلیی بینراوە کە بێچم بە پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکانی دەسەڵات، ئیمتیاز و سەرکوت دەدا (Moradi & Yader, 2011). ڕەگەزی کەسێک ئەو جۆرەی کە بە بایۆلۆژی ئەو دیاری دەبێ، هەمیشە لەگەڵ ڕەگەزێتی ئەو یەک ناگرێت. کە واتە ناکرێ وشەکانی «ڕەگەز» و «ڕەگەزێتی» لە بری یەکتر بە کار بهێنرێت.

شووناسی ڕەگەزێتی

هەستی دەروونی و تایبەتی هەر کەسێک لە مەڕ پیاوبوون، ئافرەتبوون یان ڕەگەزی سێیەم پێی دەوترێ شووناسی ڕەگەزێتی. بۆ ترەنسەکان و

کەسـانی هـەڵگری ڕەگـەزی سـێیەم، ڕەگـەزی لەپاڵـدراویان لـە کـاتی لـە دایکبوون لەگەڵ هەستی دەروونیان سـەبارەت شووناسـی ڕەگـەزییان یـەک ناگرێتەوە.

دیترڕەگەزخوازنۆڕمی

کۆمەڵێ لە پەیوەندییەکانی دەسەڵاتە کە هۆگری سێکسی نۆڕماڵ و ڕێک دەخا و هەر شتێک کە لە دەرەوەی بازنـەی ئایدیالـەکانی دیترڕەگـەزخوازی، یەک هاوسەری و یەکسانسازی ڕەگەزێتی بێ دەیخاتە پەراوێزەوە.

دیترڕەگەزخواز

ئەو کەسەیە کە بەردەوام لە ڕووی فیزیایی، سۆزداری و / یان سێکسییەوە هۆگری ڕەگەزی بەرامبەرە.

هاوڕەگەزخوازتۆقێنی

بێزاری یان نفرەتێکی گشتی لە هاوڕەگەزخوازانە کە بریتییە لە دەمارگرژی کەلتووری و تاکەکەسی لە دژی هاوڕەگەزخوازان. هاوڕەگەزخوازتۆقێنی دوو لایەنی هەیە: هاوڕەگەزخوازتۆقێنی دەروونیکراو واتـە چەسـپاندنی هەسـتی دژە هاوڕەگەزخوازی کۆمەڵگا لە دڵ و دەروونی کەسـانی گـەی و لزبـاین و هاوڕەگــەزخوازتۆقێنی دەرەکــی (زیــاتر لــە نــاو دیتــر ڕەگــەزخوازان). هاوڕەگـەزخوازی دەتـوانین لـە لایـەنێک لـە دەمـارگرژی هێورانـە هـەتا خۆبوواردن لە پەیوەندی لەگەڵ کەسانی هاوڕەگەز ئەنـدازە بگـرین (فـایف، ١٩٨٣).

هاوڕەگەزخواز

کەسێک کە لە ڕووی سۆزداری، فیزیـایی و / یـان سێکسـییەوە هـۆگری

هاوڕەگەز / ڕەگەزێتی خۆی دەبێت. لە قۆناغێکدا ئەم وشـە بـە هـۆی کورتـە مێژوویەکی کە لە ڕیزی نەخۆشییە دەروونییەکاندا دادەنرا، وەک لەقـەم لێـی دەڕوانرا (بەتایبەت بە شێوەی نـاو) و بـە شـێوەی گشـتی بـە کـار نـەدەهێنرا (وشەگەلی وەک گەی و لزباین بە دەکار دەهێنران). بـە گـوێرەی مەزەنـدەی ڕاپۆڕتی ساڵانەی ساڵی ١٩٩٣ جانووس، ٩ لە سەدی پیاوان و ٥ لە سـەدی ژنان پەیوەندییگەلێکی زیـاتر لـە پەیوەنـدی هاوڕەگەزخوازانـەیان «هەنـدێ جار» هەبووە. لە ساڵی ٢٠٠٠ـی زایینـی، ئیـدارەی ئامـاری ئامریکـا بـۆی دەرکەوت کە هاوژینـە هاوڕەگـەزخوازەکان کـەمتر لـە ١ لـە سـەدی بنەماڵـە ئەمریکییەکان پێک دێنن. لە ئاگێستی ساڵی ٢٠٠٢، مامناوەندی مەزەندەیی گالۆپ لە پیاوانی گەیدا ٢١ لە سەد بوو.

نێوانڕەگەز

کەسێک پێناسە دەکا کە ڕەگەزی بایۆلۆژیکەکەی دیار نییە.

لزباین

مەبەسـت ئـەو ئافرەتانەیـە کـە هـۆگری ڕۆمانسـی، حەشـەری و / یـان سـۆزدارییان بـۆ ژنـانی دیکـە هەیـە. گـالۆپ لـە ئاگێسـتی سـاڵی ٢٠٠٢، مەزەندەی ئەوەی کرد کە بە شێوەی مامناوەند ٢١ لـە سـەدی پیـاوان گـەی و ٢٢ لە سەدی ئافرەتانیش لزباینن.

ناهاوسان

کەسـانێک کـە لـە نێـوان هـەر دوو سـەری لایەنـدان، زۆر جـار بـە دووڕەگـەزخواز دادەنـرێن و تـوێژەران وەک گرووپێکـی یەکدەسـت لێیـان دەڕوانن.

ڕەگەز

ئاماژە بە جیاوازی فیزیایی یان فیزیۆلۆجیکی نێوان پیاوان، ژنان و لەشی نێوان ڕەگەزەکان دەکا کە هەم تایبەتمەندیی سەرەتایی (سیستەمی زک و زا) و هەم تایبەتمەندی دووهەم (مـەمک و مـووی دەموچـاو) لـە خـۆ دەگرێـت. ڕەگەز واتە بارووDۆخی فیزیایی و بـایۆلۆجیکی شـوێنی کۆئەنـدامی زاوزێ کەسەکە کە ئەو بۆ بوونە (پیاو یان ئافرەت یان ...) شیاو دەکات.

هۆگری سێکسی

هۆگری سۆزداری، ڕۆمانسی، سێکسی و / یان خۆشەویستانەی بەردەوام بۆ کەسێکی دیکەیە. هۆگری سێکسی لەگەڵ دیکەی ڕەهەندە ڕەگەزییـەکانی وەک ڕەگەزی بایۆلۆجی، شووناسی ڕەگەزێتی (هەستی دەروونـی پیـاو یـان ئـافرەت بـوون) و ڕۆڵـە ڕەگەزێتییـە کۆمەڵایەتییـەکان و ڕەچـاوکردنی بـەها کەلتوورییەکانی ڕفتاری ئافرەتانە و پیاوانە فەرقی هەیە (هەڵاواردنی هـۆگری سێکسی، یەکسانی و مافەکانی مرۆڤ). هۆگری سێکسی[1] تایبەتمەندی ئەو کەسەیە کە بەشێک لەو شتەی کە کەسەکە هەیە، پێک دێنێـت. ئـەم چەمکـە لایەنێک لە هۆگرییە سێکسییە مرۆییەکانە کە لـە لزبـاین و گەیـەوە بگـرە تـا دەگاتە دووڕەگەزخواز و دیترڕەگەزخواز دەگرێتەوە.

تامەزرۆیی سێکسی

ئەو هۆگرییانەی وا مرۆڤەکان بۆ یەکتریان هەیە، هۆگری و ڕاکێشانیان بـۆ دیتران و پتانسییەکی ئەزموونی حەشەری و وڵامدانەوەی خواسـتی زکوزا و

1. www.equalityhumanrights.com/en/advice

بە خستنە ڕووی هەستی دەروونی دڵخوازە. هۆگری سیکسی لە ڕەگەز و ڕەگەزێتییە جیاوازەکاندا وەک یەک نییە و دەتوانێ بە لای هاوڕەگەز یان ڕەگەزی بەرامبەردا بشکێتەوە. هالپرین (١٩٩٠) بە ئاماژەکردن بە سەرچەشنی پێکهاتە خوازی کۆمەڵایەتی دەڵێ هۆگری سێکسی بابەتێکی داهێنراوە و بەر لەم داهێنانە، بە پێی ئاکاری سێکسی کەسەکە هەڵسەنگاندنی ڕەگەزی بۆ دەکرا و نە بە پێی هۆگری سێکسی ئەو کەسە. هۆگری سێکسی دەتوانێ بۆ هاوڕەگەز یان ڕەگەزی بەرامبەر بێت. زۆربەی لێکۆڵەرانی بواری هۆگرییە سێکسییەکان لەو باوەڕەدان کە پێباشییە سێکسییەکان لە یەکەم ساڵەکانی ژیاندا دەرکەون.

ترەنس تۆقێنی

ترس یان نفرەت لە کەسانی ترەنسە کە هەندێ جار خۆی لە چوارچێوەی هەڵاواردن، گۆشەگیری، ئازار یان توندوتیژی دەنوێنێت. (بڕوانە فووبیا (ترس) و هاوڕەگەزخوازتۆقێنی).

ترەنسێتی

پێناسەیەکی گشتییە بۆ وەسفی ڕێژەیەکی زۆری ئەو کەسانەی کە شووناسی ڕەگەزی یان ڕۆڵی ڕەگەزییان لەگەڵ ڕەگەزی لەپاڵخراویان لە کاتی لە دایکبووندا یەک نییە. ڕەگەز و ڕەگەزێتی هەمیشە لەگەڵ یەکتر هاوئاراستە / یەکسان نین. لە کاتێکدا کە وشەی «ترەنس» بە شێوەی گشتی پەسند کراوە، هەموو کەسانی ترەنس / ناهاوئاهەنگیی ڕەگەزێتی (TGNC)

خۆیان بە ترەنس نازانن. لەوانەیە ئەو کەسانەی وا لـەم ڕیزبەندییـەدا جێگیـر کراون، وا هەست بکەن لە ڕەگەزێکی هەڵـەدا دانـراون؛ وەهـا تێگەیشـتنێک لەوانەیە هۆگربوون بۆ نەشتەرگەری یان دەرمانی هۆرمۆنی لێ بکەوێتەوە یان نەکەوێتەوە (مییێر و لابۆسـکی، ٢٠١٣، پێناسـەکانی هـۆگری ڕەگـەزێتی و هەمەجۆری ڕەگەزێتی لە بەڵگەکانی APA، وشەنامەی دەروونناسی ٢١١٥، APA).

گوێڕایەڵی (تەمکین)

چەمکێکی یاساییە لـە یاسـای ئێرانـدا کـە ئامـاژە بـە ملکـەچبوونی ژن (هاوسەر) بۆ خواستی مێردەکەی دەکات.

سەرەڕای ئەوەی ئەم وشە پێڕستکراوانە هاوکاری لێکجیاکردنەوەی پلە جیاوازەکانی هۆگری سێکسی دەکەن، بەردەوام ئایدیای هـۆگری سێکسـی، هاوشێوەی ئەوەی لە لایەنێک لە هاوڕەگـەزخوازی هـەتا دیترڕەگەزخوازیـدا پێناسە دەکـرێ، بـەهێز دەکـەن. توێژینـەوەکانی ئـەم دواییانـە دەیانویسـت خاڵەکانی نێوان ئەم دوو سەری لایەنی هـۆگری سێکسـییە لـەوەش ئـاڵۆزتر بکەن و ناوگەلی وەک دیتر ڕەگەزخواز – دووانە ، دووڕەگەزخواز – دووانە [٢]،

٢. وینریچ . جی . دی و کلاین . ئێف. (٢٠٠٢). گەی دووانـە، دیترڕەگـەزخوازی دوانـە و دوانـە - دوانە؛ سێ ژێر گرووپی دووڕەگەزخواز کە بە کەڵک وەرگرتن لە شیکاری هێشوویی پێـوەری ئاراسـتەی ڕەگەزی کلاین دیاری کران. گۆڤاری دووڕەگەزخوازی، ٢ (٤)، ١٣٩ - ١٠٩.

٣. مۆرگان، ئێی. ئێم. و تامپسۆن، ئێی. ئێم (٢٠٠٦). کۆمەڵە ئەزموونی ژنانی گەنج لە چوارچێوەی دۆستایەتی لەگەڵ هاوڕەگەز: دۆزینەوە و پێناسەی شووناسی دووڕەگەزخواز و کونجکۆڵ - دووانە. گۆڤاری هاوڕەگەزخوازیی، ٢ (٤)، ١٣٩ - ١٠٩.

لزباین - دووانە ، کونجکۆڵ - دووانە زیاتر[٤] دیترەگەزخواز و زیاتر[٥] هاورەگەزخوازیان بە کار هێناوە. هەروەها ئەم ناوانە دوورەگەزخواز و ئەزموونەکانی دیکەی فرەرەگەزخواز بە ئاوێتەیەک لە هۆگری هاورەگەزخوازانە و دیترەگەزخوازانە دەزانن و لە ڕوانگەی زمانناسی بە لابردنی ناوە شووناسییەکانی دیکە، پۆلێنبەندی دیاریکراوی دیترەگەزخواز، لزباین / گەی و دوورەگەزخواز ڕاست دەکەنەوە.

٤. مۆرگان، ئێی. ئێم. و تامپسۆن، ئێی. ئێم:
"Mostly Straight" Young Women: Variations in Sexual Behavior and Identity . (2008) .Development

گۆڤاری دەروونناسی گەشە. بەرگی ٤٤، ژمارە ١٥، ١ - ٢١.

٥. وۆرانگالوا، زێد. و ساڤین - ویلیامز، ئار. سی.

Mostly heterosexual and mostly gay/lesbian: Evidence for new sexual orientation identities. Archives of Sexual Behavior, 41, 85–101. http://dx.doi.org/10.1007/s10508-012-9921-y.

سپاس و پێزانین

بابەتی ڕەگەز و بەتواناکردنی منـداڵان و ئافرەتـان لـە مـاوەی ئـەم سـاڵانەی دواییدا یەکێک بووە لە پەرۆشییە جیدییە توێژینەوەکانی بەندە. توێژینەوەم لە مەڕ هاوسەرگیری سپی لە وڵاتی ئێران لە لێکۆڵینەوەکانی ڕابردووم سەبارەت بە هاوسەرگیری کاتی و بڕیـاری مـەحرەمێتی ، هاوسـەرگیری پێشـوەختەی منداڵان و خەتەنەی ژنان لە ئێران،[٨] کە بۆ سەر هـەر دوو[٩] زمـانی فارسـی و ئینگلیزی بڵاو کراونەتەوە، سەرچاوەی گرتووە.

لە کاتی ئیش‌کردن لە سەر هاوسـەرگیری سـپی و هاوسـەرگیری کـاتی / مەتعە لە ئێراندا تووشی کۆمەڵێک هاتم کە شووناسی ڕەگەزێتیان لـە ئێرانـدا قبووڵ کراو نەبوو. ئەم کەسانە بە وشەی کورتکراوەی ئێـڵ جـی بـی (LGB) ناوزەد دەکرێن کە بریتییە لە لزباینەکان، گەیەکان و دووڕەگەزخوازەکان. ئێـڵ جی بی گرووپێکی بەربڵاوە لەو کەسانەی کە بـە ئاوڕدانـەوە لـە ڕەگـەزێتی، هۆگری سێکسی، نەتەوە / ئێتنیک و بارودۆخی کۆمەڵایەتی ـ ئـابووری زۆر

---

٧. ئەحمەدی، کامیل (١٣٩٦).). ماڵێک لە سەر ئاو: لێکۆڵینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە سیغە و بڕیاری مەحرەمێتی.

http://kameelahmady.com/fa/temporary-marriage-in-iran

٨. ئەحمەدی، کامیل (١٣٩٦). زایەڵەی بێدەنگی؛ توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان لە ئێران، تاران: شیرازە.

Ahmady, Kameel (2017). An Echo of Silence: A Comprehensive Research Study On Early Child Marriagen (ECM) In Iran, New York: Nova Publishing

٩. ئەحمەدی، کامیل (١٣٩٦). بە ناوی نەریت؛ توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە خەتەنەی ژنان لە ئێران، تاران: شیرازە.

Ahmady, Kameel (2015). In The Name of Tradition: A Comprehensive Research Study On Female Genital Mutilation/Cutting (FGM/C) In Iran, Oxford: Oxford Press.

جۆراوجۆرن. بە گشتی ئەم بابەتە بەتایبەت بۆ ئەو گەنجانەی کە لەوانەیـە بـە هۆی هـۆگری سێکسـی خۆیـان بێڕێزیـان پـێ بکـرێ یـان لـە نـاو ترسـی هەڵاواردن و ناو و نیتکە دەژین، دەتوانێ بابەتێکی هەستیار بێـت. لـە ئێـران ئەندامەتی لەم گرووپە مەترسی زۆری لێ دەکەوێتەوە. نە کۆمەڵگا و نە هیچ ڕێکخراوەیەکی یاسایی پشتیوانی لە ئێوە ناکا و ئێـوە هەمیشـە لـە ترسـی بـە دواداچوون و ڕاوەدوونانی یاسـاییدا دەژیـن. بڕیـارم دا لـەم بـوارەدا دەسـت بدەمــە لێکۆڵینــەوە؛ چوونکــە پــێم خــۆش بــوو توێژینەوەیــەکی نــوێی خەڵک‌ناسی هاوکات لەگەڵ گێڕانەوەی بەسەرهاتی هـەوڵ، تـرس و هیـوای ئەم کەسانە ئەنجام بدەم کە ڕەنگە لە ژیانیاندا گۆڕانێکی باش و ئەرێنی بەدی بێنم. ئەمە بەر یەککەوتنە، ساتەوەختییە لە ژیانی من گۆڕانی بەدی هێنا و من بووێری تـاوتوێ‌کردنی ژیانـە شـاراوەکانم وەدەسـت هێنـا کـە بـۆ زۆرمـان نەناسراوە. کاتێک بڕیارم دا توێژینەوەیـەک لـە سـەر ژیـانی ناهاوسـانان لـە ئێرانــدا ئــەنجام بــدەم، دەســتبەجێ بــۆم ڕوون بــوەوە کــە بــە مەبەســتی ئاشکراکردنی کێشـە زۆرەکانیـان، دەبـێ خـۆم لـە وڵات بـم بـۆ ئـەوەی لـە هێمنایەتی جیهـانی نـەزۆک، لـە هەمبـەر بچـووکترین هێمـای حەڕەشـە و خەسارهەڵگرییەکدا ببمە قەڵغان. ئەم توێژینەوە لە ناو سەرکوتی باڵادەسـتدا خۆی بە پابەندی ڕوونکردنەوە دەزانێ، گێڕانەوەی بەسەرهاتی ئەم کەسانە بۆ هەموو جیهان لە ڕێگـەی پیشـان دانـی ژیـانی ڕاسـتەقینە لـە وڵاتێکـدا بـە پێویستی زانـی کـە نکـۆڵی لـە بـوونی ناهاوسـانان و نەهامەتییـەکانیان لـە بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ بنەماڵە، کـەس و کـار و کـۆی کۆمـەڵگادا دەکـات. قۆناغی چۆنایەتی توێژینەوە بریتی بوو لە گرووپە فوکووسـەکان و دیمانـەی

نیوە قووڵ لەگەڵ ناهاوسانان و دیترڕەگەزان کە لە لایەن گرووپی کاری مەیدانی ئەنجام درا. بۆ یەکەم جار ئەم توێژینەوە بڕیاری دا ڕا و هەستی ئەو کەسانە تۆمار بکا کە لە ناوخۆی وڵاتدان و پاش بە کارهێنانی تیۆریی داتابنیات، ئەنجامەکان وەدەست بێنێت. تیۆریی داتابنیات لە سێ گۆشەکردنی سۆزی وڵامدەران هاوکاری کردین و چالاکانە گێڕانەوەکانی ئەوانی گۆڕی.

من ئاوا بووێرانە ئیشم کرد؛ چوونکە دەمویست ئەوەی لە ئێراندا بۆ کۆمەڵەی ناهاوسانان ڕوو دەدا، ڕاستبوونەکەی تاقی بکەمەوە، هەستی کەسەکان بزانم و ئەوەی کۆمەڵگا خوازیاری سەرکوتکردن یان حەشاردانیەتی، بیخەمە ڕوو. هیوادارم بە بەشداریم لەوێ بۆ بە دیکۆمێنت سازی دەستە یەکی ئەم بابەتە حەقیقەت دەربکەوێ و ببێتە هۆی گۆڕانێکی ئەرێنی.

لە تەواوکردنی شرۆڤەکەی خۆم، لەم توێژینەوەدا لەگەڵ نوێنەرانی گرووپە شاراوەکانی ناهاوسانان لە سەر ئاستی هەر سێ شاری گەورەی ئێران وتووێژ کرا. بۆ توێژەر و خەڵکناسێک، ئەمە ڕێگەیەک بوو بۆ ناسینی ڕا و بۆچوونی جڤاکی ناهاوسانان لە چەندین ڕەهەندی بەربڵاوتردا. ئەوانەی وا بۆ وتووێژ سەردانمان کردن، زۆر گەرم و گوڕبوون و لەوەی کە ببوونە بەشێک لە کاری ئێمە، خۆشحاڵی خۆیان دەربڕی. ئەم توێژینەوە پوختەیەک لە ئەنجامەکان دەخاتە ڕوو و ئەنجامەکان بە هەمان شێوە دەخرێتە بەردەستی بەرپرسی پلان و ئیدیتۆرەکان و بەردەوام پێشکەوتنی توێژینەوە تاوتوێ دەکرێتەوە.

حەقیقەتی ژیانی ناهاوسانان پێویستی بە شایەتحاڵە. بوونی ئەوان بە شێوەیەکی هەمەگیر و سیستماتیک نکۆڵی لێ دەکرێت. نووسینی ئەم یادداشتی سوپاسگوزارییە بەشی کۆتایی ئەم لێکۆڵینەوەیە. ئەم قۆناغە بۆ من قۆناغی فێرکاری، نە تەنیا بە شێوەی زانستی بەڵکوو لە سەر ئاستی تاکەکەسی بووە. ئەم توێژینەوە کاریگەرییەکی قووڵی لە سەر من دانا. پێم خۆشە سپاسی ئەو کەسانە بکەم وا پشتیوانیان لێ کردم و لەم ماوەدا هاوکارییان کردووم. لە کانگای دڵەوە سپاسی تیمی کاری مەیدانی و ئەو ڕۆحە بەجەرگ و بووێرانە دەکەم وا ڕێگەیان دا هەستیان تۆمار بکرێت. لە ڕاستیدا قسەکردنی ئازادانەی ئەوان ژیانی ئەوان خستۆتە بەر مەترسی.

بەتایبەتی سپاسی ڕاوێژکارەکەم، حومێرا ناز دەکەم کە بۆ کۆکردنەوە، شرۆڤە و ئامادەکردنی ئەم گێڕانەوە لە کارە ئینگلیزییەکەدا هاریکاری کردم. ناوبراو پێشنیاری باشی هەبوو و بە هاندانەکانی لە هاوئاهەنگی ئەم پلانە بەتایبەت نووسینی ئەم ڕاپۆرتە هاوکاری کردم. ئەگەرچی لەوانەیە لەگەڵ هەموو شیکارییەکانی ئەم توێژینەوە هاوڕا نەبێت.

پێم خۆشە بۆ هەڵەچنی و ڕاستکردنەوەی دەقی ئینگلیزی و خستنە ڕووی بۆچوونی کارناسانە سپاسی لۆرێن کۆنس و کەتایوون ئێحسانی بکەم. سپاسی حەشیمەتی ناهاوسانان، پزیشکان و ناوەندە لێکۆڵینەوەییەکان دەکەم کە بۆ ئەم توێژینەوە زانیاری بە نرخیان پێدام و بۆ ڕا و بۆچوون و ڕوانگەی بەسوودیان سەبارەت بە بەرگی یەکەمی ئەم دەقە سپاسی هاوکارە «بێناو»ـەکانم دەکەم. بەرپرسایەتی هەر هەڵەیەک لە سەر ئەستۆی خۆمە و بە هیچ شێوەیەک کەسایەتی ئەم بەڕێزە هێژایانە ناڕووشێنێت.

سوپاسی هەر هەموو ئەو کەسانە دەکەم وا شانازی ئـەوەم بـووە کـە لـەم پلان و پلانە پەیوەندیدارەکاندا ئیشیان لەگەڵ کردووم. هەر کام لە ئەندامانی تیمی کاری مەیدانی ڕێنومایی تاکەکەسی و پڕۆفیشناڵی بێژوماری خۆیان بۆ من خستە ڕوو و چ لە بواری توێژینەوە و چ لە ژیاندا بە گشتی زۆر شتیان فێر کردم. ئەم توێژینەوە تەنیا بە گەڕان بۆ وردەکارییەکان، ڕاهێنانی مەیدانی، پشتیوانی و هاوکاری هەموان ئەنجام دەدرا. هەر بۆیە پـێم خۆشـە سپاسـی یاریدەدەری یەکەمم فەریبا ئەڵماسی، بە هۆی کارە بێوێنەکەی لە شـیکاری و ڕێنومایی چالاکی مەیدانی بکەم. سپاسی هاریکارییەکانی عائیشە شیلان عەلی یار بۆ کۆ کردنەوەی داتاکان و شرۆڤەکانی تیـۆریی داتابنیـات لەگـەڵ حەکیمە پاشازادە، ژیلا سەدیقی، سەبا وەتەنی، ڤیدا زەفەری، فەتانە سـادقی و گۆلیتا حسێن پوور دەکەم. دەستخۆشی لە خاتوو سەمانە مەداح دەکەم بـۆ وەرگێڕانی ئەم توێژینەوە لـە زمـانی فارسـییەوە بـۆ سـەر زمـانی ئینگلیـزی. بەڕێزیان بە هۆی زاڵبوون بە سەر هـەر دوو زمانەکـەدا هاوکـاری کـوالێتی و پێکهاتەبەندبوونی ڕستە و واتاکانی کرد. هەروەها سپاسی زێنەب پزیشکیان دەکەم کە هەنـدێ لـە بەشـەکانی دەقـی فارسـی ئـەم بەرهەمـەی ئیـدیت و پێکهاتەبەندی کرد و دەستخۆشی لە خـاتوو سـارا سـەحرانەوەرد دەکـەم بـە هۆی پێداهەڵچوونەوەی دووبارەی دەق و دووبارە خوێندنـەوەی وردی ئـەم بەرهەمە. دەستی مانـدوو نـەبوونی نـازمی دەگووشـم بـە هـۆی ڕێنومـایی، ڕێنوێنی و ڕاوێژکارییەکانی بەتایبەت لە شیکاری و ڕاهێنانی گڕاند تیۆری بۆ گرووپی شیکاری ئەم توێژینەوە. پـێم خۆشـە سپاسـی محەمـەد حسـێنیش بکەم کە بۆ ئامادەکردنی خشتە و شیکاری داتاکان یارمەتی دام.

ئەو پەڕی سوپاس و دەستخۆشیم هەیە بۆ هەموو دۆستان و ئەندامانی جڤاکی ناهاوسانان کە لە درێژەی کاری مەیدانی لە شاری تاران، مەشهەد و ئێسفەهان پشتیوانیان کردم و میوانگرانە ڕا و پێشنیاری خۆیان خستە ڕوو.

بەڵام گرینگترین یارمەتی بۆ ڕاپەڕاندنی ئەم پلانە و نووسینی ئەم کتێبە ئەندامانی بنەماڵەکەم بوون. سپاسی یەک بە یەکیان دەکەم کە عەشق و ڕێنوێنی ئەوانە کە گەیشتوومەتە ئەم ئاستە.

کامیل ئەحمەدی

١٧ـی ڕێبەندانی ١٣٩٧ هەتاوی

قسەیەک لەگەڵ خوێنەر

کاتێک بڕیارم دا سەبارەت بە ژیانی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێراندا توێژینەوەیەک ئەنجام بدەم، دەستبەجێ بۆم دەرکەوت کە بە مەبەستی ئاشکراکردنی ترس و سەرکوتی بەردەوام کە باڵی کێشاوە بە سەر ژیانی ناهاوساناندا، بۆ خۆم لە ئێران بم. بێشک ناهاوسانان لە ئێراندا ئەو مافەیان هەیە کە بەشێک بن لە حەشیمەتێکی گەورەتر و دەبێ بوونیان بە فەرمی بناسرێت.

لە «چیرۆکی قەدەغە کراو» ئەو پەڕی هەوڵی خۆمم دا بۆ ئەوەی شاراوەترین ئاستەنگە سۆزداری و کۆمەڵایەتییەکان کە لە وڵاتی ئێراندا لە بەر دەم ناهاوسانانە، لە ڕێگەی ئەنجامی کۆمەڵایەتی، گێڕانەوەی بێناوبژیوانانە، دیمانە و کاردانەوەی ناهاوسانان پیشان بدەم. ئەم لێکۆڵینەوە لێکدانەوەی ڕاستگۆیانەی بابەتێکی نەوتراوە. هەروەها گێڕانەوەیەکی سەرنجڕاکێشی لە خۆدا هەڵگرتووە کە خوێنەر بەرەو لای خۆی ڕادەکێشێت.

ئەم توێژینەوە کە سەرەڕای هەموو ئاستەنگە کۆمەڵایەتی و یاساییەکان، خۆی بە پابەندی ڕوونکردنەوە دەزانێ، گێڕانەوەی چیرۆکی کەسانی

ناهاوسانی بە پێویست زانی و ئەمەی بە پیشاندانی شتێک مومکین کرد کە واتای ژیان لە وڵاتێکدایە کە نکۆڵی لە بوونی ئەوان دەکات. پێم خۆش بوو ڕا و بیر و بۆچوونی کەسانی ناو وڵات تۆمار بکەم و وەک خەڵکناسێک بڕیارم دا بۆ ئەوەی ئەم بابەتە ڕوون بکەمەوە و بیخەمە ڕوو.

تیمی بچووکی کاری مەیدانی پێکهاتوو لە کەسانێکی گەنج و دەروەست بوو کە لە ئەنجامدانی دیمانەکاندا هاریکاریان کردم و لە مەترسییەکان نەک تەنیا بۆ سەر کەسی دیمانە لەگەڵکراو بەڵکوو بۆ خۆشیان ئاگادار بوون. بە ئاشکرا قسەکردن دەیتوانی ژیانیان بخاتە مەترسییەوە. بە ئاگاداری لەم بابەتە ئەوان بە جەسارتەوە هاتنە ناو بوارەکەوە و لە ڕوانگەیەکی یەکگرتووەوە وەک مافێکی مرۆیی پشتیوانیان لە شووناس و هۆگری سێکسی دەکرد. لە وڵاتی ئێران ئاشکراکردنی شووناسی ڕەگەزیی ناهاوسانان یان بە شێوەی گشتی و سیستماتیک لە لایەن کۆمەڵگا و حکومەتەوە ڕەت دەکرێتەوە یان لەوانەیە ببێتە ئامارێکی نگریس.

ئەوەی هەر لە دەستپێکی ئەم پلانە توێژینەوەییە دیار بوو ئەو ترسە هەمیشەییە بوو کە ناهاوسانان لەگەڵی دەژیان. ناڕەحەتی و نیگەرانی ئەوان لە ئاشکرابوونی شووناسیان تەواو ڕاستەقینە بوو. هەروەها زۆریان ژیانێکی دووانەیان بوو: لە درێژایی ڕۆژدا دیترڕەگەزخواز و ئەو ساتەوەختانەی وا بەختیار بوون، لە شەودا دەبوونە هاوڕەگەزخواز. ئەوان بە دەنگی نزم قسە دەکەن؛ چوونکە بەردەوام ترسی ئەوەیان هەیە کە هاوڕێ و بنەماڵەکانیان لەوانەیە بە شووناسی ڕەگەزییان بزانن. دەربڕینی ڕا و بۆچوون بۆ ئەوان بە هۆی نیگەرانی ئەمنی مەترسیدار بوو. ئەوان لە داوی پۆلیس بە ئاگابوون و

هەر لەبەر ئەوەش لە چاوپێکەوتنەکانـدا وردبـین بـوون. هـەر بۆیـە مـن بـۆ پاراستنی سەرچاوەی وتەکان ناوەکانم گۆڕیون.

توێژەرانی تیمەکەش مەترسییەکانی ئەنجامدانی ئەم توێژینەوەیان قبـووڵ کردبوو؛ چوونکە بە نیاز بووین ئەوەی لە حەشـیمەتی ناهاوسـانانی ئێرانـدا ڕوو دەدا پشتڕاستی بکەینەوە و ئاماژە بە هەستیان بکەین و ئـەوەی کۆمـەڵگا هەڵوەدای سەرکوتکردن یان نکۆڵی لێ کردنیەتی ئاشکرا بکـەین. هیوامـان وایە بە دیکۆمێنت و بەڵگەکردنی دەستی یەکی ئـەم بابەتـە، حـەقیقت ڕوون ببێتەوە و بتوانین کۆمـەک بەخشـی گـۆڕانی ئـەرێنی هـەم لـە سـەر ئاسـتی کۆمەڵگا و هەمیش لە حکومەتدا بین.

خۆم بە پێزانی توێژەران و ئەو گیانە بوێرانە دەکەم وا ئیزنیان پێدام هەست و ئەزموونیان تۆمار بکەم.

پوختە

ڕەگەزێتی یەکێکە لە گرینگترین ڕەهەندەکانی ژیانی مرۆڤە کە شووناسەکان و ڕۆڵە ڕەگەزیی و ڕەگەزێتییەکان، هۆگری سێکسی، شاوەت، دۆستایەتی و زک و زا لە خۆ دەگرێت. ڕەگەزێتی لە بیر و بۆچوون، خەیاڵپەروەری، خواست، باوەڕ، ڕوانگە، بەها، ڕفتار، ڕەواڵەت و پەیوەندی کەسەکاندا خۆی دەردەخات. لە کاتێکدا کە ڕەگەزێتی دەتوانێ ئەم ڕەهەندانە لە خۆ بگرێ، هەر هەموویان هەمیشە ئەزموون ناکرێن یان دەرناخرێن. ڕەگەزێتی لە ژێر کاریگەری پەیوەندی بایۆلۆجی، دەروونی، کۆمەڵایەتی، ئابووری، کەلتووری، ئەخلاقی، یاسایی، مێژوویی، ئایینی و فاکتەرە مەعنەوییەکانیشدایە.

هەتا ئەورۆ ڕاپۆرت و ڕوومالی میدیایی سەبارەت بە حەشیمەتی ناهاوسانانی ئێرانی ئامادە کراوە؛ بەڵام زۆربەی ئەم هەواڵانە ئەرشیڤی کۆ کراوە و بە دیکۆمێنت کراوی ئەو کەسانەن وا ئێرانیان بە جێ هێشتووە و لە وڵاتێکی دیکە ژیان بە سەر دەبەن. لە مەڕ ناهاوسانانی هاوچەرخی ئێران و ئەوەی کە لە گۆشە نیگای خۆیانەوە چۆن لەم کۆمەڵگایە دەڕوانن، لێکۆڵینەوەی زۆر کەم ئەنجام دراوە. دەتوانین بڵێین هیچ زانیارییەک لە مەڕ ئەزموونی کەسانی ناهاوسانی دانیشتووی وڵاتی ئێران بوونی نییە. بە شێوەی تایبەت، هیچ توێژینەوەیەک سەبارەت بە ژیان و هەستی ئەوان لە ئێران و چۆنیەتی کارتێکراوی ئەزموونیان لە شووناسی ڕەگەزییان لە بەر دەستدا نییە یان ئەگەر هەیە زۆر کەمە. ئەم توێژینەوە بە نیازە ئەم بۆشاییە زانستییە بۆ بابەتێک کە تا ئەم ڕادە گرینگە پڕ بکاتەوە. بە پێی زانیارییەکانی من، ئەمە

یەکەمین توێژینەوەیە کە لە ناوخۆی وڵاتی ئێراندا لە مەڕ ناهاوسانان ئـەنجام دراوە. ئەم توێژینەوە بە ئاوڕدانەوە لە جوگرافیای ئێـران ڕەهەنـدێکی نـوێ بـە دەقەکانی پەیوەست بە ناهاوسانان زیاد دەکات.

ئەم توێژینەوە خەڵکناسانە، بواری پشتگوێ خراوی ڕەگەزێتی لە ئێـران بـــە ڕوانینـــی لایەنـــە بێژومـــار و ئاڵۆزەکـــانی شووناســـی ڕەگـــەزێتی و وردەکارییەکانی لە حەشـیمەتی ناهاوسـانان، لـە بەسـتێنی ناسـینی ڕوو لـە زیادبووی هۆگرییە سێکسییەکان لێک دەداتەوە. لـە هـەمان کاتـدا، لـە دژی خراپ تێگەیشتنە باوەکانی پەیوەست بە ناهاوسـانان و ڕەگـەزێتی لـە ئێـران دەوەستێتەوە و ڕەخنە لەو ئەفسانە و گێڕانەوانە دەگرێ کـە زۆر جـار بوونەتـە هۆی تێگەیشتننی هەڵە لە ڕەگـەزێتی و ئامـادەکردنی سیاسـەت و تێڕامـانی هەڵە بۆ ئەوەی ببێتە ڕێخۆشکەری ئاراستەیەکی گشتگیرتر.

ئەم توێژینەوە زۆر ئاڵۆزە، چوونکە ماوەڕای ڕوانگەی گشـتی و سـادە بـۆ هۆگری سێکسی و بیر و ڕای پەیوەست بە ڕەگەزێتی لە بواری ژیانی تایبەتی و گشتی تاکە. بۆ یەکەمین جار، ئەم توێژینەوە سەرنجی خستە سەر دیمانەی قووڵ لەگەڵ ٣٠٠ کەس (٦٠ لە سەد پیاو و ٤٠ لە سـەد ئـافرەت) لـە سـەر ئاستی سێ کەلانشاری ئێران (تـاران، مەشـهەد و ئێسـفەهان). لـەم کـارەدا کێشـەکانی پەیوەسـت بـە گۆڕانەکاریـیەکانی ئـەم سـەردەمە لـە پەیوەندییـە ڕەگەزێتییەکان و چۆنیەتی ئەم پەیوەندییانە لە وڵاتی ئێران تـاوتوێ کـرا و لـە هــەمان کاتــدا، چوارچێوەیــەکی تیــۆریی و شــێوازمەند بــۆ خوێنــەران، ناهاوســانان، زانکۆکــان و ناوەنــدە توێژینەوەییــەکان، چالاکڤانــانی بــواری گشتی و کۆمەڵایەتی و خوێندکارانی زانکۆ خرایە ڕوو بۆ ئەوەی بـە گـوێرەی

ئـەوان ناهاوسـانان تـاوتویێ و توێژینـەوەیان لـە سـەر بکرێـت. ئامانجـە سەرەکییەکانی ئـەم پـڕۆژە توێژینەوییـە، تێگەیشـتن لـە هەسـت و بـاوەڕی سەبارەت بە ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران لە ڕێگـەی شـرۆڤەی ڕەخنەییانـە لـە ڕوانگەی ئەم کەسانە خۆیان و هەروەها لێکدانەوەی ئەو کێشانەیە کە ئـەوان بە هۆی ژیان لە کۆمەڵگایەکی ئایینیی، چینتەوەر، نەریتخواز و باوکسالار، کـە ناهاوسـانی وەک شووناسـێک ڕەت دەکەنـەوە، بـە ئـەزموونی دەکـەن. پرسیاری ئەم توێژینەوە لێرەوە دەست پێـدەکات. پێویسـتیی ئاوڕدانـەوە لـە جۆاکی ناهاوسانان و خەسارهەڵگری ئەم کەسە سەرکوت کراو و ناچـار بـە بێدەنگی کراوانە بـوو بـە ئەنگێزەیـەک بـۆ ڕوونکردنـەوەی بـارودۆخی ئـەم کەسانە کە بە ئەنقەست پشتگوێ دەخرێن و لـە لایـەن کۆمـەڵگاوە پـەراوێز خراون.

ئـەم توێژینـەوە کـەڵک لـە ئاوێتەیـەک لـە ئاراسـتەی دیاردەناسـانە، هێرمۆنۆتیکی، پاشمۆدێڕن و دەروونناسی وەردەگرێ بـۆ ئـەوەی شـێوازێکی تیـۆریی دروسـت بکـا کـە بـۆ هـەموو توێژینەوەیـەک لـە مـەڕ ئـەزموونی ناهاوسانی شیاو بێ و لە هەمان کاتدا، لـە بینـراو و هەسـتی تـوێژەریش لـە پێوەری پشت ڕاست کردنەوەی توێژینەوە بۆ پاراستنی «ئـۆبژێتی» لـە خـۆ بگرێـت. ئـەم شـێوازە تـاک وەک دوایـین دادوەری هـەر دۆزینەوەیـەکی دەروونناسانە دەزانێ و بۆ تێگەیشتنی دیاردە پیرۆزەکان ڕێگە چارەی تایبـەت دەخاتە ڕوو کە زۆر بە تۆخی ڕیشەیان لە ئەزموونە زەینییەکاندا هەیە.

شێوازناسـی (بەرنامـەڕێژی توێژینـەوە، نموونـەگیری، پێکهاتـە و پێوەرەکان)

ئـەم توێژینـەوە لـە مـەودای سـاڵانی ٢٠١٦ و ٢٠١٧ ئـەنجام درا. داتـا مەیدانییەکانی ئەم توێژینەوە لە مانگی سێپتێمبێر هـەتا مـانگی دیسـەمبەری ساڵی ٢٠١٧ کۆ کرانەوە. زۆربەی ئەو پرۆژانەی وا ئەم ناوەڕۆکـەیان لـە خـۆ هەڵگرتووە، شێوازناسییەکی دروستیان نییە و زۆر جـار تووشـی کەمایەسـی حاشـاهەڵنەگری نموونـەگیری دەبنـەوە. ناهاوسـانان لـە وڵاتـی ئێرانـدا کەمینەیەکی ناچار بە بێدەنگی کراون کە زۆر جار ناچار دەبن شووناس یـان هۆگری سێکسی خۆیان لە بنەماڵە و هاوڕێکانیـان بشـارنەوە و ئەمـە ترسـی جێکەوتوو لە سەرکۆنە و تاراندنی کۆمەڵایـەتی لـێ دەکەوێتـەوە. سـەرەڕای ئەمە، ئەم توێژینەوە بەم ئاگادارییەوە دەستی پێکرد کـە ٣٠٠ کـەس نـاتوانن نوێنـەری حەشـیمەتی گشـتی ناهاوسـانان لـە ئێـران بـن؛ بـەڵام بێگومـان ئەنجامدانی ٥٠٠ دیمانە تەواوە بۆ گەیشتن بە سـتانداردێکی قبـووڵ کـراو و شـێوازی توێژینـەوەی پڕبایـەخ. بێگومـان ئـەم خوێندنـەوە لێکۆڵینەوەییـە دەلاقەیەکـە بـەرەو ڕووی ژیـانی ناهاوسـانانی ئێـران کـە ژیـانی شـاراوەیان هەڵبژاردووە. هیوامان وایە ئەنجام و ئاکـام گرتنـەکانی ئـەم توێژینـەوە ببێتـە هۆی سیاسەت و دەستێوەردانی نوێ. توێژینەوەی نـوێ دەبـێ ئـەم کـارە لـە حەشیمەتێکی بەربڵاوتر و ئەگەر کرا سەرتاسەری وڵات بگرێتەوە، دووپات بکەنەوە و ڕادەیەک دیاری بکەن کە ئەنجامەکان بتوانن بە پێی کەسێک کە بە ناهاوسان دەناسرێ، جیاواز بن.

ئەم توێژینەوە خوێندنەوەیەکی ڕابردووبینە؛ گەورەساڵان لە مەڕ کۆمـەڵێ

ئەزموون هەندێ زانیارییان خستۆتە ڕوو کە لە ساڵانی مێرمنداڵیدا ڕوویان داوە. لەوانەیە ئەم مەسەلە بۆتە هۆی ئەوەی کە لە پێناسەکردنی هەندێ لە کاردانەوەکانی بنەماڵە بۆ شووناسی ناهاوسانی ئەوان خراپ تێگەیشتنێک ڕوو بدات. بۆ هەرچی کەمتر کردنەوەی ئەم نیگەرانییە، خوێندنەوەی پێوەرەکانمان ئامادە کرد کە هەتا ئەو جێ دەکرێ بە شێوەی ئۆبژەیی وڵامی ئەم پرسیارانە بدرێتەوە کە ئایا بە ڕاستی ڕفتار یان وڵامێکی تایبەت لە لایەن بنەماڵە سەبارەت بە شووناسی ناهاوسان ڕووی داوە یان نا. نیگەرانییەکی تر بە هۆی ئەوە بوو کە وڵامدەران یان وڵامی پرسیارە هەستیارەکانی پەیوەست بە هۆگرییە سێکسییەکان نادەنەوە یان وڵامێکی دروست نادەنەوە. ئەم توێژینەوە بە شێوەی تایبەت، بۆ هەڵکشاندنی ئاستی نهێنیبوونی ژینگەی توێژینەوە زۆر وریا بوو بۆ ئەوەی وڵامدەران هان بدا کە بە بێ شەرم یان نارەحەتی وڵامی پرسیارە هەستیارەکان بدەنەوە.

یەکێک لە پرەنسیپە تایبەتەکانی پانتای ئەم توێژینەوە ئەوەیە کە تەنیا سەرنجی خستۆتە سەر ناهاوسانانی هۆگری سێکسی و ئاوری لە کەسانی ترەنس (کە هەر دوو لایەنی ژنانە و پیاوانەی سێکسی لە خۆ دەگرن و هەر دوو لایەنەکان بە شێوەی هاوکات چالاکن) نەداوەتەوە. ترەنسبوون بەشێکە لە ناوی کورتکراوەی LGBT (ناهاوسانان). کەسانی ترەنس بە ئەنقەست نەهێنراونەتە ناو ئەم توێژینەوە؛ چوونکە لە وڵاتی ئێراندا لە ڕووی یاساییەوە تا ڕادەیەک داکۆکی لە سەر پێگەیان کردووە. ئەگەرچی ئەوان لە ئێران بە فەرمی ناسراون و بە پاساودار دەناسرێن، بارودۆخی ئەوان بە فتوایەکی فیقهی بەستراوەتەوە کە ئیزنیان پێ بدا بۆ ئەوەی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز

ئەنجام بدەن. لە ناوەڕاستەکانی دەیەی ٨٠ـی زایینی، گەورە زانای ئایینی ئێران، ئایەتوڵا خومەینی، فتوایەکی دەرکرد کە تێیدا ڕێگە بە ترەنسەکان درا کە نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز ئەنجام بدەن. لە ساڵی ٢٠٠٨ـی زایینی لە وڵاتی ئێران پتر لە هەر وڵاتێکی تری جیهان (هەڵبەت جگە لە تایلەند) ئەم کارە ئەنجام دراوە. زۆر جار دەوڵەت نیوەی تێچوو (و لە هەندێ حاڵەتدا هەر هەموو تێچووی) نەشتەرگەری ئەو کەسانەی وا لە ڕووی ماڵییەوە نەدارن لە ئەستۆ دەگرێ و هەر بەم پێیە گۆڕینی ڕەگەز لە ناسنامەی کەسەکە بە فەرمی دەبێت.

ئەم مۆڵەتە یاساییە ئەگەرچی لەوانەیە مزگێنی بەخش بێت، بەردەوام لەوانەیە گۆڕانی بە سەردا بێت. ئەم بابەتە گرینگە هۆکاری ئاوڕ نەدانەوەی ئەم توێژینەوە لە ترەنسەکان بوو؛ جیا لەوەی کە ترەنسەکان لە وڵاتی ئێراندا پێشتر تاوتوێ کراون و بە شێوەی بەربڵاو بابەتیان لەبارەوە نووسراوە. سەرەڕای ئەوەی ئەوانیش وەک گرووپێکی شیاوی ناسین، کێشەی هاوشێوەی کێشە و گرفتەکانی هاوڕەگەزخوازانیان هەیە، کێشەگەلی وەکوو ناونیتکە، توندوتیژی و زۆرداری لێ کردن. بەڵام جیاوازی سەرەکی ترەنسەکان و هاوڕەگەزخوازان لەوەدایە کە دەوڵەت نکۆڵی لە بوونیان ناکات. لە چاو ناهاوسانانی دیکە، لە ئێراندا کەسانی ترەنس کەمتر دەکەونە بەر ناونیتکە و دەرکران (بۆ زانیاری پتر بڕوانە بەشی مافەکانی ناهاوسانان لە ئێران). لە هەمان کاتدا توێژەران بۆ هەستیارکردن و سەرنج خستنە سەر پێگەی تا ڕادەیەک هەستیاری ترەنسەکان لە کۆمەڵگای ئێراندا پەرۆشییەکی جیدی و شیاویان هەیە. هەر بەم پێیە، ئەم نیگەرانییە بووە هۆکارێک بۆ

ئەوەی بە بێ ڕەچاوكردنی تڕەنسەكان ئەم توێژینەوە ئاوڕ لە ناهاوسانان بداتەوە.

كە واتە بە لە بەرچاو گرتنی كەم و كۆڕی كات، وا بڕیار درا كە سەرنجی توێژینەوە لە سەر ئاراستە، هەست، باوەڕ، ئەزموون و كاردانەوەی بەرامبەر بە ناهاوسانان لە ئێران بێ بۆ ئەوەی زانیاری پتر لە مەودایەكی كورتی كاتیدا دەست بخرێت. زەروورەت و پێویستی سەرنج خستنە سەر جڤاكی ناهاوسانان و خەسارهەڵگری ئەم تاقمە زۆر ستەم لێكراو و كپ كراوە زۆر گرینگە. سەرەڕای ئەمە نابێ لە ئیش‌كردن لە سەر ناهاوسانانی كۆمەڵگای ئێرانی ئەو حەڕەشە زۆرانەی كە كۆمەڵگای تڕەنس ڕووبەڕوویان دەبێتەوە (وەكوو ناو نیتكە، دەركران و گۆشەگیری لە كۆمەڵگا یان كەسە نزیكەكان، نامۆیی و نەهامەتی ئابووری) پشتگوێ بخرێن.

بەشی ١ : ئەدەبیاتی هۆگری سێکسی ـ پێناسە، ڕوونکردنەوە و کورتە مێژوو

ڕەگەزێتی، ڕەگەز و هۆگری سێکسی چەمکگەلێکی مەلەوەر و بەردەوام لە گۆڕاندان کە بناغە و سرووشتی پەیوەندییە مرۆییەکان پێناسە دەکەن. لەم بەشەدا شێوازە جۆراوجۆرەکانی ئەم پەیوەندییانە، کە لە چوارچێوەی ئەم چەمکانەدا پێکەوە لە پەیوەندیدان، تاوتوێ دەکرێن. ئەم بوارەیە کە تێیدا ئەوەی لە کەلتوور یان کۆمەڵگایەکدا تابۆیە، لە کۆمەڵگایەکی دیکەدا زۆر بە ئاسانی وتووێژی لە سەر دەکرێت. ئەوەی کۆمەڵگا و نۆڕمە کۆمەڵایەتییەکان بە شیاو و پڕبایەخی دادەنن، لە بێچمدانی مانای ڕەگەزێتی دەورێکی تۆخ دەبینێت. وەک دیارە بە هۆی گۆڕانی ئاراستە کۆمەڵایەتییەکان، بایەخی ئەم چەمکانەش بە خێرایی گۆڕانیان بە سەردا دێت. سەرباری ئەمە، ئەگەرچی ئێمە لە وتووێژ لە سەر ڕەفتاری سێکسی کراوەترین، لە زۆر دیوەوە، ئەم بابەتە هێشتا لە زۆرێک لە وڵاتانی جیهاندا بابەتێکی نهێنییە.

لە کاتێکدا کە ڕەگەزێتی زۆر جار بە شێوەی نەریتیی لە چوارچێوەی مێینە و نێرینەدا وەسف دەکرێ، لایەنێکی ناسراو لە پلە جیاوازەکان بوونی هەیە کە بە پێی ئەو، کەسێک نۆڕمە کۆمەڵایەتییەکانی ئافرەت یان پیاوێکی ئایدیال و هەرەباش تێک دەشکێنێ یان بیبەزێنێت. بە درێژایی مێژوو و لە ناو کەلتوورە جیاوازەکاندا، پێناسەی ژنێتی و پیاوەتی زۆر جیاواز بووە و ئەمە وای کردووە توێژەران ڕەگەزێتی و ڕۆڵە ڕەگەزییەکان بە چێکراوی کۆمەڵگا

بزانن. لە ئێستادا ڕفتاری ڕەگەزێتی زۆر هەن کە بە گوێرەی ئەوان، شـووناس و بێچمە ڕەگەزییەکانی هەمان نۆڕمە کۆمەڵایەتییە جیاوازەکان ڕێککـەوتنیان لە سەر کراوە.

«ڕەگـەز» وەک تایبەتمەندییـەکی زیندەوەرناسـی (بـایۆلۆژی) زۆر جـار پرسیاری سەرەتایی لە ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ ژنێکە کە چاوەڕێی منداڵـە. بە وتنێکی سادەتر، ڕەگەز دەڕوانێتە جیاوازیی فیزیایی یان فیزیۆلۆجی نێـوان لەشی پیاوان، ژنان و کەسانی نێوانڕەگەزی کە هەم تایبەتمەندی سـەرەتایی ڕەگــەزێک (سیســتەمی زک و زا) و هــەمیش تایبەتمەنـدی دووهــەم (وەک مەمک و مووی دەموچاو) لە خـۆ دەگـرن. سـەرباری ئەمـە، ڕەگـەزێتی بـە شێوەی کۆمەڵایەتی بە گوێرەی ئـەو تایبەتمەندییانـە دیـاری دەکـرێ کـە لـە پۆلێنبەندی ڕەگەزی سەرچاوە دەگرن و بەش بە حاڵی خۆیان ڕەنگدانـەوەی ئەو جیاوازییە کۆمەڵایەتی یان کەلتوورییەن کە لەگـەڵ ڕەگـەزێکی تایبـەتن. کۆمەڵگای ڕۆژاوایی و زۆر کۆمەڵگای دیکە هەمیشە تەنیا دوو ڕەگـەزیان بـە فەرمی ناسیوە. بەو پێیـەی کۆمـەڵگای ئێمـە هـەتا ئـەو جێـی پەیوەسـتە بـە ڕەگەزەوە، لە سیستەمێکی دوو جەمسەریدا ئیش دەکا، دوو هەڵبژاردەی زیاتر بەدی ناکرێ: پیاو و ئافرەت. ڕەگەز (ئافرەت یان پیاو) و ڕەگـەزێتی (ژنانـە و پیاوانە) نازناوی ڕەپاڵ خراون کە زیاتر دەبنە هۆی سەرلێشێواوی کە بە هەڵـە بە کار دەهێنرێن. ڕەگەز جۆرێک پۆلێنبەنـدی بایۆلۆژییـە. بیمـین و ڕانکـین دەڵێن ڕەگەزێتی لە ڕەگەز جیایە بەڵام گرێدراویەتی: ئـەوان ڕەگـەزێتی وەک

گوزارشــتی ڕاســتییە زیندەوەرناســییەکان لــە چــاوەڕوانی کۆمەڵایــەتی لــە «ئافرەتان» و «پیاوان» ڕەچاو دەکەن. بەڵام ئێستا بۆمان دەردەکەوێ کـە ڕەگەزی کەسێک، ئەو جۆرەی کـە بـە پێـی بـایۆلۆژی ئـەو دیـاری دەکـرێ، هەمیشە لەگەڵ ڕەگەزێتی ئەو هاوئاهەنگ نییە. کـە واتـە نـاتوانین وشـەکانی «ڕەگەز» و «ڕەگەزێتی» لە بری یەکتر بە کار بهێنین.

ئەم دیاردە کۆمەڵایەتی - کەلتوورییـە کـە تێیـدا کەسـەکان بـە گـوێرەی ڕەگەزی بایۆلۆژیکی خۆیان بەو ڕۆڵ و دەورانەی وا دەخرێتە ئەسـتۆی هـەر کامیان، پۆشاک و کلیشەکان بۆ سەر یەکێک لەم دوو تاقمـە دابـەش دەبـن، زۆر زوو دەست پێدەکات. ئەگەرچی کۆرپەلە هێشتا لە دایک نەبووە و لە ناو شـلەی ئـامینۆتیکی منداڵـدانی دایـک مەلـەوەرە، لەگـەڵ ئـەوەی ڕەگـەزی کۆرپەلە دیاری دەبێت، (نێوان ١٦ بۆ ٢٠ هەوتەیی) خۆ بە خۆ لە ڕۆڵی کـچ یان کوڕ، چاوەڕوانی و بەرپرسایەتییە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵ کۆمەڵێ نـاو و ئەو ئەرکانەی کە شووناسی تاک دروست دەکەن، دەخرێتە پاڵ کۆرپەلەی ناو منداڵدان. لە کاتی گیرسـانی یەکـەم نووتفـە ڕەگەزێتییـەک بـە کۆرپەلـەکان دەدرێ (بە پێی چەمکەکانی پیاو یان ئـافرەت) و بـە جۆرێـک کۆمەڵایـەتی دەرکرێن کە بە پێی ئەم ڕەپاڵ خسـتنە، لەگـەڵ دەورە ڕەگەزێتییـە تایبەتـەکان سازگار بن. بێچمگرتنـی شـووناس، کـە خـۆی وەک ئێتیکێتێـک دەزانـرێ، پیشـاندەری هـۆگری زۆری مرۆڤـەکان بــە پۆلێنبەنـدیی‌کردن و ئێتیکێـت

---

١٠. بیمین، جێینی و سۆزان ڕانکین. 2011. The Lives of Transgender People نیۆیۆرک: چاپخانەی زانکۆی کلۆمبیا

نووساندن بە خۆیانە. منداڵان هەرچی زیاتر لەگەڵ ڕۆڵە ڕەگەزێتییە پێشنیار دراوەکان لە تەمەنی زۆر کەمدا سازگار دەبن؛ لەوانەیە ئەمە بە بەتانی پەمەیی لە هەمبەر بەتانی شینی ساوا دەست پێ بکا کە خێرا دەبێتە هۆی هەڵبژاردنی کەرەسەی یاری و ئەو یارییانەی کە لە ڕووی کەلتوورییەوە بۆ کچان و کوڕان ڕەچاو دەکرێن. منداڵان لە تەمەنی نێوان دوو بۆ سێ ساڵان بە پێی جۆری کەرەسەی یاری و ئەو یارییانەی وا ئەوان بە باشی دەزانن دەست دەکەن بە کۆپی‌کردنی کلیشە ڕەگەزێتییەکان. ئەم بابەتە پێباشییەکانی ئەوان لە پۆشاک، کەرەسە و ئیشی ناو ماڵیش دەگرێتەوە. ئەم ڕۆڵە ڕەگەزێتییانە ٢
دروست دەکرێن و دواتر لە ڕێگەی پەیوەندی کۆمەڵایەتی پەسند و داکۆکیان لە سەر دەکرێ و دینامیکە سیاسی و ئابوورییەکان بەهێز دەکەن.

کۆمەڵگا سەبارەت بە تایبەتمەندییەکانی پیاو و ئافرەت پێناسەی خۆی هەیە کە لە ڕێگەی پرۆسەی قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی تۆکمە دەبن. پرۆسەی قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی بە لاسایی‌کردنەوە و نواندنەوەی بێ‌کەمایەسی ئەم تایبەتمەندییانە بە وردی پێناسە کراوانە، تاکەکان مەرجدار دەکات. بەڵام تایبەتمەندییە ڕەگەزێتییەکان لە کۆمەڵگا جۆراوجۆرەکاندا زۆر جیاوازە. بۆ وێنە، لە هەندێ لە کەلتوورە ڕۆژاواییەکان، پۆشینی کراس یان داوێن بە ژنانە (یان هێمایەک لە ڕەگەزێتی ئافرەتانە) دەزانرێت. ئەوە لە حاڵێکدایە کە وێنای داوێن لە پاکردنی پیاوێک لە هەندێ لە ناوچەکانی جیهاندا زۆر

---

١٢. ئێسپێنسێر ئەی. ڕاتۆس. Childhood: Voyages in Development. Cengage Learning, 2013

تابۆیە، لە هەلومەرجی تایبەتدا داوێـن لـە پـاکردنی پیـاوان پەسـند کـراوە. هەروەها لە هەندێ لە کەلتوورەکانی خۆرهـەڵاتی نـاڤین، ئاسـیا و ئـەفریقا، کراس یان داوێن کە زۆر جار پێی دەوترێ کەوا، خەرقە یان سارەنگ بە جل و بەرگی پیاوانە دەناسرێت. هەر بـەم شـێوە، ئـەو داوێنانـەی وا کـە پیـاوانی سکۆتلەندی لە پێی دەکەن نابێتە هۆی ئەوەی کە لـە کـەلتووری ئـەوان وەک جل و بەرگێکی ژنانە لە قەڵەم بدرێت. ٣ ١

بە گشتی، ڕەگەزێتی، ئاماژە بە کۆمەڵێکی بەربڵاو لە چاوەڕوانی و نۆڕمە هاوبەشـەکان دەکـات کـە پەیوەسـتە بـە ڕفتـاری پیـاوان و ژنـان، کچـان و کوڕانەوە. ڕوانینی دوو جەمسەری بۆ ڕەگەزێتی (ئەم ئایدیایە کە کەسێک ژنە یان پیاوە) تایبەتە بە هەندێ لە کەلتوورەکانـە و گشـتی نییـە. لـە ڕاسـتیدا، ٤ دووانەی دیترڕەگەزخواز ـ هاوڕەگەزخوازی کە سەرچەشنی ڕەگەزی ئێستا لە کەلتووری ئەمریکاییە، شتێکی تا ڕادەیەک نوێیە. ٥

لە هەنـدێ لـە کەلتوورەکانـدا، ڕەگـەزێتی بـە مەڵـەوەر دەزانـن. خـاڵی سەرنجڕاکێش لێرەدایە کە هەندێ لە کۆمەڵگاکان ڕەهەندێکی سێیەم قبـووڵ دەکەن کە تێیدا کەسەکە بە هاوڕەگەزخواز نازانرێ، بەڵکوو تەنیا هاوبەشێکی ژنانیلە و بێدەسەڵاتە. لە ڕابردوودا، هەندێ لە خەڵکناسان دێڕی بـەرداچ

---

١٣. پێناسەی ڕەگەز، ڕەگەزێتی و هۆگریی سێکسی. www.boundless.com

١٤. پەیوەندیی نێوان هۆگریی سێکسی و ڕەگەزێتی چییە؟ Sexuality ...spl.ids.ac.u |/

١٥. چانسی، جەی Gay New York: The Making of the Gay Male World 1890- 1940 (1995) لەندەن بریتانیا. فلامینگو

١٦. جیکۆویز، سۆ ئەلەن ـ ڤێسڵی تامس و سابین لانگ، Two Spirit People: Native American Gender Identity, Sexuality, and Spirituality. Champaign. چاپخانەی

←

(**Bardache**)ـیان بۆ ئاماژەکردن بە کەسانێک بە کار دەهێنا کە جار جار یان هەمیشە وەکوو ڕەگەزی بەرامبەری خۆیان جل و بەرگیان لە بەر دەکـرد یـان دەژیان؛ ئەو شتەی کە لە نـاو گرووپـە خۆجێییـە ناوازەکانـدا بـەدی دەکـرا. بەرداچ (پیاوی سوورپێستی هاوڕەگەزخواز) بە ڕەگەزی سـێیەم دادەنـرا. بـۆ پیاوان بوونی پەیوەندی سێکسی لەگـەڵ بـەرداچ پەسـند کـراو بـوو؛ بـەڵام پەیوەندیی سێکسی بەرداچـەکان لەگـەڵ یـەکتر تـابۆ بـوو.[٧] دەتـوانین ئـەم پەسندکردنی ڕەگەزی سێیەمە لە کەلتووری سامۆرایی، لەوەی پێـی دەوتـرێ فافاین، بەدی بکەین. وەرگێڕانی دروستی فافاین (شێوازی ژنانە)ـیە. ئەم دێڕە کەسانێک پێناسە دەکا کە بە شێوەی بایۆلۆجیک پیاو لە دایـک دەبـن؛ بـەڵام هەر دوو تایبەتمەندی ژنانە و پیاوانەیان لە خۆدا هەڵگرتووە. فافاینەکان وەک لایەنێکی گرینگـی کـەلتووری سـامۆرایی دەزانـرێن. لـە ڕاسـتیدا لەوانەیـە کەسانێک لە کەلتوورەکانی دیکەدا ناونیتکەی هاوڕەگەزخواز بخەنە پاڵیـان؛ بەڵام فافاینەکان ژیانێکی ڕەگەزی جیاوازیان هەیە کە لەوانەیە ژنان و پیـاوان (هەر دوو) بگرێتەوە.[١٨]

چاوەڕوانی لە هەر دوو ڕەگەزێتییەکە دەکرێ کـە ڕەچـاوی بـەها سـەختە

زانکۆی ئیلیۆنۆیز.

١٧. جیل ئێم. چۆنۆدی، فیلیپ ئێس. کاوناوا، مایکڵ ئار. ڤوودفۆرد. ١٩٩٧. Two Spirit People: Native American Gender Identity, Sexuality, and Spirituality. Champaign. گۆڤاری هاوڕەگەزخوازی ١٢:٦٣

١٨. پۆئاسا، کریس، ١٩٩٢.
The Samoan Fa’afafine: One Case Study and Discussion of Transsexualism
گۆڤاری دەروونناسی و هۆگرییە ڕەگەزییەکانی مرۆڤ ٥ (٣): ٥١. ٣٩

چێکراوە کۆمەڵایەتییەکان بکەن. لە کەلتووری ڕۆژاوا و وڵاتانی پیشەسازی، ئەمە واتە «پیاوانە» لە هەمبەر «ژنانە». لە ئەنجامدا، کەسەکان پێیان خۆشە بە شێوەیەکی دووانە سەیری ژنێتی و پیاوەتی بکەن و پیاوان و ژنـان وەک دو ڕەگـەزی تـەواو دژ بـە یـەک ببینـن. لـە ڕێگـەی پرۆسـەی قبـووڵکردنی کۆمەڵایەتی، تاک لەگەڵ هەندێ لـە نۆڕمـەکان ئاشـنا دەبـێ کـە زۆر جـار پەیوەستە بە ڕەگەزی (بایۆلۆژی) ئەوەوە. ئەم نۆڕمانە لـە جـۆرێ سیسـتەمی پاداشـت و سـزای چـاودێری کـراو، بـە دەروونـی دەبـێ و دەپارێزرێـت. ئەگەرچی بایۆلۆژی بەردەوام دەورێکی گرینگی هەیە، ڕێگەیـەک کـە تێیـدا ڕەگەزێتی پیشان دەدرێ و بە پێی ئەو ئیش دەکرێ، زۆر لـە ژێـر کاریگـەری ئایدیا کۆمەڵایەتییەکاندایە لەوەی دروستە و ئەوەی هەڵەیە.

لە تەمەنی کەمدا، تاکـەکان لـە ڕێگـەی بنەماڵـەی خۆیـان، سیسـتەمی ڕاهێنان، هاوتەمەنـەکان، ڕاگەیاندنـەکان و ئایینـەوە بـەم بـەها و نۆڕمانـە بـە کۆمەڵایەتی دەبن. ئەو کۆمەڵگایانەی وا ئێمە تێیدا دەژین، ڕێگەی دروسـت و هەڵەی ڕفتارمان وەک ژن و پیاو فێر دەکەن و ئەمانە دێنە ناو ئاکار، بـاوەڕ و ڕفتـاری «دروسـت» و «هەڵـە». دوو جەمسـەر بـوونی دەورەکـان بـە پێـی ڕەگەزێتی پێویستی بەوەیە کە ئەندامانی کۆمەڵگا بۆ پاراسـتنی تایبەتمەندییـە توندوتۆڵە پێناسە کراوەکـان، کـە سرووشـتی سیسـتەم بـاوەڕیی نەریتیشـن، بەشداری بکەن و ڕفتاری هاوئاراستە لەگەڵ ئەم وانانە بۆ وێنە ڕفتاری بە پێی دەور ـ مۆدێل سازیی بنوێنن. کە واتە هەر ڕفتارێک لە دەرەوەی بازنـەی ئـەم نۆڕمە پەسند کراو و تایبەتمەندییە پێناسە کراوانە دژ بە هەر چەشنە سازانیکی کۆمەڵایەتییە کە واتە پەسند کراو نییە. ئەم میکانیزمی زۆر قووڵی ملکەجێتی

بۆ باوەڕی پەسند کراوی کۆمەڵگا بەرگەی هیچ لادان یان گۆڕانێـک نـاگرێ؛ چوونکە بە نیازە تەنیا ئەو گێڕانەوانە بپارێزێ وا بۆ خۆی زۆر پڕبایەخن.

پەیوەندی زۆر قووڵی نێوان ژنێک و پیاوێک پیرۆزە. بە پێی ئەم سیستەمە، ئەم بابەتـە پیـرۆزە بـە هاوکـاری مێـژوو، داب و نەریتـەکان، نۆڕمـە لـە بـاو کەوتووەکان و هێزی هەمیشە ئامادەی ئایین لە بابەتی کفراویی جیا دەبێتەوە. ئەوەی کفرایی دێتـە بـەر چـاو، هـەر چەشـنە پەیوەنـدیی یـان هۆگرییـەکی سێکسییە کە لە دەرەوەی ئەم بەها پێناسە کراوە کۆمەڵایەتییانە (بوونی پیـاوان و ژنان لەگەڵ یەکتر) بێت. ئێستا پۆلێنبەندی ناهاوسانان هەموو ئـەم نـۆڕم و سیستەمە دوو جەمسەرییانە بە چالنج دەکێشێت.

ئەو ڕفتارانەی وا بە پیاوانـە و ژنانـە دەناسـرێن، لـە کـەلتوور و سـەردەمە جیاوازەکاندا فەرقیان هەیە؛ بەڵام سـتاندارده نوێکـانی مافـەکانی مـرۆڤ و نەبوونی بەڵگەی ئەزموونی بۆ پشتیوانی لـە خەسارناسـی و پێـدانی لایـەنی پزیشکی بە جیاوازییەکان لە هـۆگری سێکسـی ئـەم نۆڕمـە پێشـنیار کـراوە کۆمەڵایەتییانە دەخەنە ململانێوە. ١ بە درێژایی مێژوو، وشەگەلی «ڕەگەز» و «ڕەگەزێتی» لە بری یەکتر بە کار هێنـراون؛ بـەڵام لـە کۆمـەڵگای مـۆدێرن، واتاکانیان پتر لە جاران بە شێوەی جیا پێناسە دەکرێن. ئەو شێوازە نوێیەی کە لە ڕوانینی هۆگری سێکسی دەردەکەوێ، پێویستی بە ڕێکاری گشتگیرترە کە پیاوان، ژنان و ترەنسەکان لە پاڵ یەکتریش ببینێ؛ بەڵام ئەم بابەتە لـە وڵاتـی

١٩.لە شێر جێی.

Queer diagnoses: parallels and contrasts in the history of homosexuality, gender variance, and the diagnostic. and statistical manual. Arch Sex Behav. 2010; 39(2):427–60. http://dx.doi.org/10.1007/s10508-009-9531-5.

ئێرانــی نــەریتخواز، بــاوک ســالار و چین‌تــەوەر نابینرێــت. ئــەم پرســانە بــە وردەکاری چڕ و پڕەوە لە بەشەکانی دواییدا تاوتوێ دەکرێت.

لــە مــاوەی دوو دەیــەی ڕابــردوو، سەرچەشــنی گوتــاری پەیوەســت بــە ڕەگەزێتی و هۆگرییە سێکسییەکان زیاتر بە هۆی هاتنی دێڕگەلی نوێ بۆ نــاو پێناسەی هــۆگری سێکســی و دەرکــەوتنی تیــۆریی ئەوپــەڕنۆڕمی سێکســی (Queer Theory) لە دەیەی ۹۰ــی زایینی گۆڕانی زۆر بەسەردا هــات. ئــەم تیۆریی و پێناسانە لە چوارچێوەی توێژینەوەی ژنان و پیاوانی هاوڕەگەزخواز ئامادە کران. تیۆریی ئەوپــەڕنۆڕم[1] سێکســی دەڵــێ «شووناســەکان نــەگۆڕ نین، بەڵکوو مەلەوەرن» . توێژینەوەکان لە ماوەی ئەم[2] چەند دەیەدا پیشــانیان داوە کە هۆگری سێکسی لایەنێکە کە تێیدا ســەرێکی ڕاکێشــانی تایبــەت بــە ڕەگــەزی بەرامبــەر بــەدی دەکــرێ و ســەرەکەی تــری هــۆگری تایبــەت بــە هاوڕەگەزە. ئەم بارودۆخە بەشێکی سرووشتییە لەوەی کــە کەســێک هەیــە و هەڵبژاردنێک نییە. سەرەڕای ئەوەی هۆگری سێکسی کەسێک لە سەرەتاکانی ژیاندا بێچم دەگرێ، ئەم هۆگرییە دەتوانێ لە درێژایــی ژیانیــدا بگۆڕدرێــت. ئەمە بابەتێکی نائاسایی نییە و پێــی دەوتــرێ «مەلــەوەریی»، چــەمکێک کــە تێیدا هۆگری تاک و شووناسە ڕەگەزییەکــەی دەتــوانێ لــە درێــژەی زەمەنــدا گۆڕانی بە سەردا بێ و لە ئەنجامدا لە حاڵەتی بێ بزاڤی و مەنــدی دەربــازی

---

۱. باتلێر، جۆدیت،
Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity, 1990

۲. ڤوود، تی. جۆلیا.
Gendered Lives: Communication, Gender and Culture .ل ٦٢

بکات.[1]

ئەگەرچی ئەم سەرلێشێواییەش هەیە کە زۆ جار هۆگرییـە سێکسـییەکان تێکەڵی شووناسە ڕەگەزێتییەکان دەبن، ئەم دوو گێڕانەوە یەک نین و جیاوازی زۆر دیاریکراویـان لەگـەڵ یـەکتر هەیـە. هـۆگری سێکسـی هاوپەیوەسـتی کەسێکە کە ئێوە ڕاکێشی ئەو دەبن و کەسێک کە وا هەست دەکەن لـە ڕووی سـۆزداری و سێسـکییەوە ڕاکێشـی دەبـن. ئـەم مانایـە لەگـەڵ شووناسـی ڕەگەزێتی فەرقی هەیە. بابەتی شووناسی ڕەگەزێتی ناگەڕێتەوە سەر هـۆگری بۆ کەسێکی دیکە، بەڵکوو ئەوەیە کە ئێوە کێن: ژن، پیاو یان ئەوپـەڕ نـۆڕمی سێکسی و هتد. چـەمکی شووناسـی ڕەگـەزێتی شـووناس‌دۆزی دەروونـی کەسەکە لەگەڵ ڕەگەزێتییەکی تایبەت لە خۆ دەگرێ و نە ڕاکێشانی ئەو بەرەو کەسانێکی تر. پێناسەی ئەنجومـەنی دەروونناسـی ئـەمریکا بـۆ شووناسـی ڕەگەزێتی بەم شێوەیە: «هەستی بنەڕەتی تاک لـە پیـاو بـوون، ژنبـوون یـان ڕەگەزێکی نادیار.»[2] ئەم مانایـە یەکـەم جـار لـە ناوەڕاسـتەکانی دەیـەی ٦٠ دەرکەوت و پێناسەی هەستێکی دەروونی هەمیشەیی لە تاک لە وابەستەیی بە یەکێک لە دوو تاقمی ڕەگەزێتی پیاوانـە و ژنانـە بـوو.[3] چـەمکی شووناسـی ڕەگەزێتی لە درێژایی مێژوو گوراوە و کامڵ بووە و ئەوڕۆ کەسـانێک لـە خـۆ

١. کاتز ـ وابز، یابرا ئێڵ. دەروونناسی و هۆگرییە ڕەگەزییەکان ٢-٦ (٢٠١٥).

٢. ئەنجوومەنی دەروونناسیی ئەمریکا (٢٠٠٩). ڕاپۆرتی گرووپی کاریی سەبارەت بە شووناسی ڕەگەزێتی و جیاوازییە ڕەگەزییەکان.

http://www.apa.org/pi/lgbt/resources/policy/gender-identity-report.pdf

٣. مانی. جێی.

The concept of gender identity disorder in childhood and adolescence after 39 years (1994)

دەگرێ کە خۆیان نە بە پیاو و نـە بـە ژن دەزانـن: «خۆتێگەیشـتنی تـاک لـە ڕەگەزێتی خۆی (بە دوور لە ڕەگەزی فیزیۆلۆجییەکـەی) وەک شووناسـێکی ڕەگەزێتی لێی دەڕوانرێت. هۆگری سێکسی بریتییە لـە پێباشـی سێکسـی، فیزیایی و ئێحساسی تاک بۆ پەیوەندی لەگـەڵ ئەنـدامانی هـەمان ڕەگـەزی بایۆلۆجی یان / و ئەندامانی ڕەگەزی بایۆلۆجی بەرامبەر.»[1]

هـۆگری سێکسـی تایبەتمەنـدی تـاک نییـە؛ چوونکـە دەتـوانێ لـە چوارچێوەی پەیوەندی لەگەڵ دیتران یان بە وتنێکی دیکە وەک پەیوەندییەکی تایبەتی نزیک کە کەسەکان تێیدا زۆر بە قووڵی پێویسـتیان بـە وابەسـتەیی و دۆستایەتی دەبێ، پێناسەش بکرێت. هۆگری سێکسـی زۆر پەیوەسـت[2] بـە شووناسی ڕەگەزییە و زۆر بە ئاسانی دەتـوانین لـە ڕفتارەکـانی تـاک لەگـەڵ دیتران بۆ وێنە لە کـاری سـادەی وەکـوو دەسـتی یـەکتر گـرتن و مـاچکردن ببینین. لە کەلتووره جیاوازەکاندا، لەوانەیـە بـۆ وەسـفی ئـەو کەسـانەی کـە هۆگری خۆیان بە کەسانی دیکە دەردەبڕن ناو و ناتۆرەی جۆراوجۆر بـە کـار بهێنرێت.

لایەنی هۆگری سێکسی بە شێوەی بەربڵاو بۆ سـەر سـێ بـەش دابـەش دەبـێ: هاوڕەگـەزخوازی، دووڕەگـەزخوازی و دیترڕەگـەزخوازی. هیچڕەگەزخوازی جۆری چوارەمە کە زۆر ئاوڕی لێ نادرێتەوە. هۆکاری لـە

---

١. لۆ ئەی. ئای ٢٠٠٤). Transgender Emergence: Therapeutic Guidelines for Working with Gender-Variant People and their Families. نیۆیۆرک.

٢. ئەنجوومەنی دەروونناسی ئەمریکا (٢٠٠٨). (٢٠٠٨).

Answers to your questions: For a better understanding of sexual orientation and homosexuality. www.apa.org/topics/sorientation.pdf

سەدا سەدی دەرکەوتنی جۆری تایبەتی هۆگری سێکسی شیاوی قسە لە سەر کردنە. ئەوەی کە چۆن هۆگرییەکی سێکسی تایبەت لە هەر تاکێکدا پەروەردە دەبێ زۆر جێی باسە؛ بەڵام بیرمەندان بە دروستی لێی تێنەگەیشتوون. تیۆرییە جیاوازەکان سەرچاوەی زۆر پێشنیار دەکەن. زۆرێک لە زانایان لەو باوەڕەدان کە هۆگری سێکسی کەسەکان لە تەمەنی کەمدا بێچم دەگرێت. هەندێ لە توێژەران پەیوەندی نێوان فاکتەری ژنێتیکی، هۆرمۆنی، گەشەیی، کۆمەڵایەتی و کەلتووری لە هۆگری سێکسی بە کاریگەر دەزانن؛ بەڵام هیچ هۆکار یان هۆکارگەلێکی دیار بوونی نییە کە سەد لە سەد دیاریکەرەوە بێت. لە نەبوونی پێناسەی ڕوونی پەسەندکراوی گشتی، تیۆریی و توێژینەوەی هۆگرییە سێکسییەکان لە ڕووی لایەنی گشتگیر و کاریگەر بۆ دێڕگەلی وەکوو دیترڕەگەزخواز، دووڕەگەزخواز و هاوڕەگەزخواز تەسک بوونەتەوە. سەرەڕای ئەوەی دێڕە[١] گشتیترەکان زیاتر ڕەهەندەکانی شووناسی ڕەگەزیی لە خۆ دەگرن، ژنانی هاوڕەگەزخواز (لزباین)، پیاوانی هاوڕەگەزخواز (گەی)، دووڕەگەزخواز (بایسکشواڵ) و ترەنس (ترەنس جێندەر) (LGBT) لەوانەیە بە گوێرەی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی واتای جیاواز بگرنە خۆیان. ئەم بەشە پێوەرەکانی هۆگرییە سێکسییەکان بە هاوکاری وشە باوەکان لێک دەداتەوە کە زۆر جار بۆ دەربڕینی ئەم هۆگرییانە بە کار دەهێنرێن. ئەم توێژینەوە لەوانەیە بتوانێ بۆ

---

١. جەیمز ئێم. لاولاک. Using the Klein Sexual Orientation Grid in Sociological Studies (2014) گۆڤاری دووڕەگەزخوازیی ٣: ٤-١٤، ل ٤٥٧ - ٤٦٧.

ڕوونکردنەوەی واتای وشەکانی سەرەوە، کە لەم دەقە سەبارەت بە شووناسی ڕەگەزی کەڵکیان لێ وەرگیراوە، یارمەتیبەخش بێت.

شیاوی وتنە لە کاتێکدا کە چەمکی LGBT زیاتر ڕفتارە سێکسی و ڕەگەزێتییەکان لە خۆ دەگرێ، هەر ئاواش ناتوانێ لایەنێکی تەواوتر لەو کەسانە بگرێتەوە کە لە ڕووی ڕەگەزی و ڕەگەزێتییەوە لەگەڵ شێوازە پێناسە کراوەکان سازگار نین؛ بەڵام لە ئاراستەی ئەم وشە باوانە، ئەم توێژینەوە بۆ ئاماژەکردن بە هەموو کەمینە سێکسی و ڕەگەزێتییەکان بەدەر لە دیترڕەگەزخواز و هیچڕەگەزخواز سوود لە دێڕی ناهاوسانان (LGBT) دەبینێت.

ناهاوسانان: وشە گشتگیرەکان

ناهاوسـان (LGBT) وشـەیەکە کـە بـۆ ئامـاژە بـە هاوڕەگـەزخوازانی ژن، هاوڕەگەزخوازانی پیـاو، دووڕەگـەزخواز و ترەنسـەکان بـە کـار دەهێنرێـت. جڤاکی ناهاوسانان لە بنەڕەتـەوە کۆمەڵگایـەکی هەمـە چەشـنە و ئـەم وشـە تێدەکۆشێ جۆرێک یەکدەستی لە کۆمەڵگای کەسانێکدا دروسـت بکـا کـە دیترڕەگەزخواز نین. سەرەڕای ئەم ڕاستییە کە ئەم گرووپانە هەر هەموویان لە دێڕی کورتی LGBT کۆ بوونەتەوە، «هەر پیتێکی ئەم کـورتکراوە پانتایـەکی بەربڵاو لە نەتەوە، ئێتنیک، داب و نەریت، پێگەی کۆمەڵایەتی – ئـابووری و شووناسەکان لە خۆ دەگرێ. » ئەو کۆمەڵگایەی کە ناهاوسانێک بتوانێ قسە بکا و ملی بەرز بگـرێ و هـەموو ڕەگـەزێتی و هۆگرییـە سێکسـییەکانی بـە فەرمی بناسێ و لە باوەشی بگرێ، پێویستی بە وشەیەکە کە بتـوانێ ئەندامـە هەمە جۆرەکانی لە خۆ بگرێت. گشتگیرترین وشەیەک کە لە ئێستادا بە کـار دەهێنـرێ، ناهاوسـان (ژنـانی هاوڕەگـەزخواز، پیـاوانی هاوڕەگـەزخواز، دووڕەگەزخواز و ترەنسەکان)ـە کە هێشـتاش هـۆگری سێکسـییەکانی وەک دیترڕەگەزخوازان و هیچڕەگەزخوازان دەسڕنەوە. گرینگە کە لـە چوارچێـوەی ئەم توێژینەوەدا بزانین کە چۆن ئەندامانی ئەم کۆمەڵگەیـە شـووناسدۆزی و خۆیان پێناسـە دەکـەن. ئەگـەرچی ئـەم پێرسـتە دوور و درێـژ نییـە، خـاڵی

١. کۆڤین ئێڵ ئاڕد، هارڤی جێی. ماکادۆن. IMPROVING THE HEALTH CARE OF LESBIAN, GAY, BISEXUAL AND TRANSGENDER (LGBT) PEOPLE: Understanding and Eliminating Health Disparities. ل ٣

دەستپێکە. لە درێژەدا شرۆڤەیەک لە وشە سەرەکی و گرینگـەکانی هۆگرییـە سێکســـییەکان هێنـــراوە کـــە دەکەونـــە نـــاو ڕیزبەنـــدی ناهاوســـانان، دیترڕەگەزخوازان و هیچڕەگەزخوازان. لە بەشی پێناسەکاندا ڕوونکردنـەوەی زیاتر هاتووە.

ئـ. پیاوانی هاوڕەگەزخواز (گەی) و ژنانی هاوڕەگەزخواز (لزباین):

هۆگری بۆ هاوڕەگەز چەمکێکی نوێ نییە؛ مێژووەکـەی نەناسـراو نییـە و لـە هەموو چاخ و سەردەمێکدا بوونی هەبووە. زۆرێک لە دەقە کۆنەکان لـە مـەڕ هاوڕەگـەزخوازی پیشـانیان داوە کـە زۆر کـەلتوور بەرامبـەر بـە پەیوەنـدی هاوڕەگەزان لەگەڵ یەکتر نەرمییان نواندووە؛ چوونکە لە کۆمەڵگاکانی یۆنان و ڕۆمای کۆن ئەمەیان بە ڕێوڕەسمی تێپەڕین بۆ پیـاوە گەنجـەکان لـە قەڵـەم دەدا. بەڵام وشەی هاوڕەگـەزخواز لـە کۆتاییـەکانی سـەدەی نۆزدەهـەم لـە لایەن دەروونناسێکی ئەڵمانی بە ناوی کارۆڵی ماریا بنکێرت هاتـە گـۆڕەوە. بەر لەو، هاوڕەگەزخوازی وەک ڕەهەندێک لە هۆگری سێکسی سەیر دەکـرا، بە بێ ئەوەی ناو یان نازناوێکی هـەبێت. لـە ڕابـردوودا، پەیوەنـدی لەگـەڵ هاوڕەگەز تاوان بوو و زیاتر لە هەمووان باوەڕە ئایینییەکان ڕەتیان دەکردەوە. لە زۆرێک لە وڵاتان ئەم ڕفتارە هێشـتا قەدەغەیـە و هاوڕەگـەزخوازی هەمیشـە وەک چەمکێکی ڕۆژاوایی و بیانی لێی دەڕوانرێت.

هاوڕەگەزخوازی شووناسێکە کە تاک تێیدا خۆی بە لاوە گەی یان لزباینە (هاوڕەگەزخوازی پیاو یان ئافرەت). لەم شووناسەدا، تاکەکان زیاتر هـۆگری کەسـانی هاوڕەگـەزی خۆیـان دەبـن و پەیوەنـدی سێکسـییان لەگـەڵ سـاز

٢.بووتریکا. بوتریکا، "Some Myths and Anomalies in the Study of Roman Sexuality," in Same-Sex Desire and Love in Greco-Roman Antiquity

٣. پیکێنت بڕێنت "Homosexuality"، ئینسکلۆپێدیای فەلسەفەی ئێستنفۆرد (پاییزی ٢٠١٥) https://plato.stanford.edu/archives/fall2015/entries/homosexuality

دەکەن. ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە زۆر جار لەو پیـاو و ژنانـە دەوەشـێتەوە کـە هۆگری سێکسییان بۆ هاوڕەگەزی خۆیان هەیە. بەڵام وشەی هاوڕەگەزخواز دەتوانێ بە پێی کەلتوور و مەودای زەمەنی تایبەت، واتـای دیکـەش لـە خـۆ بگرێ کە لەم لێکۆڵینەوەدا تیشک دەخەینـە سـەریان. هەنـدێ لـە هۆگرییـە سێکسییە هاوڕەگەزخوازییەکان لە هەندێ کۆمەڵگای مۆدێڕن یان ڕۆژاوایی، بە هاوڕەگـەزخوازی دانانرێـت. ئـەم شووناسـی هـۆگری سێکسـییە، ئێسـتا ڕیشەی لە کۆدەنگییەکی گشتیدا هەیە کە دەڵێ هۆگری سێکسی کەسێک بۆ کەسانی هاوڕەگەزی خۆی ڕەهەندێکی سرووشتی و نەگۆڕی لـە کەسـایەتی ئەواندا هەبووە. ئەگەرچی داهێنانی وشەی هاوڕەگەزخواز وەک چـەمکێک، سەرتاسەری ئەم گێڕانەوەی گۆڕیوە، هاوڕەگەزخواز وشـەیەکە بـە پانتایـەکی سنووردارەوە کە دووڕەگەزخواز، ترەنس، ئەوپەڕنۆڕمی سێکسی یان زۆرێک لە جۆرە جیاوازەکانی هۆگری سێکسی و شووناسـە ڕەگەزێتییـەکان لـە خـۆ ناگرێت.

ب. دووڕەگەزخواز

وشەی دووڕەگەزخوازی بۆ پێناسەی بوونی هەر دوو ڕەهەندی ژنانە و پیاوانە لە هەموو تاکەکانی مرۆڤدا کەڵکی لێ وەردەگیرێت. هەتا ئەم کۆتاییانـەش، کەسانی دووڕەگەزخواز لە کۆمەڵگادا تاقمێکی زۆر نەبینراو و نەناسـراوبوون و زۆر جار هۆگری خۆیانیان دەشاردەوە. تێگەیشتن لە دوو ڕەگەزخوازی بـە شێوەیەکی گشتی بۆ هەندێ کەس دژوارە. بۆ زۆرینەی خـەڵک، شووناسـی ڕەگەزی دوو حاڵەتی هەیە: هاوڕەگەزخوازی و دیتر ڕەگەزخوازی. بـەڵام بـە ئاوڕدانەوە لە شووناسی مەلەوەرانەی هۆگرییە سێکسییەکان لە مرۆڤ و جۆر و بێچمـە جیاوازەکـانی، دوو دەسـتە لـەم هۆگرییانـە نـاتوانن پێناسـەیەکی کاریگەر بدەنە دەست. ژنان و پیاوانی هاوڕەگەزخواز کەسـانێکن کـە نـەک تەنیا بۆ کەسانی هاوڕەگەزی خۆیان، بەڵکوو بـە هـەمان شـێوە هۆگرییـەکی زۆریان بـۆ ڕەگـەزی بەرامبـەریان هەیـە. ئەمـە تـەنیا جۆرێـک لـە نـاوێکی شووناسـی نییـە، بـەڵکوو تایبەتمەندییەکـە لـە کـۆی هۆگرییـە سێکسـییە مرۆییەکان کە دەتوانێ کۆمەڵێ لە ڕفتارەکان پێناسە بکات. لـە کاتێکـدا کـە پیاوان لەوانەیە زیاتر گەی بن تا دیترڕەگەزخواز (دووڕەگەزخوازیی نـەبینراو: کاریگـەری و پێشـنیارەکان، بڵاوکـراو لـە لایـەن کومیتـەی ڕاوێژکـاریی ناهاوسـانانی کۆمیسـیۆنی مافـەکانی مرۆڤـی سانفرانسیسـکۆ)، دووڕەگەزخوازی لە ژناندا باوترە. سەرەڕای پشـتیوانیی ڕۆژ لـە ڕۆژ زیـاد لـە کەسانی لزباین و گەی، ئەم نەرمیی نوێنییە بۆ کەسانی دووڕەگەزخواز بەدی

ناکرێ. بە پێی ئـەم ڕاپۆرتـە، دووڕەگـەزخوازان لـە ویلایەتـە یـەکگرتووەکان تەنانەت لە لایـەن کەسـانی نادیترڕەگـەزخوازەوە ڕووبـەڕووی هـەڵاواردنی بەربڵاو دەبنەوە.

بە پێچەوانەی ئەو یەکێتییەی کە لە نێوان ژنانی لزباین و پیاوانی گەی بـۆ سـازدانی تـۆڕێکی پشـتیوانی و ڕێکخـراوی سیاسـی بـوونی هەیـە، دووڕەگەزخوازان هەمیشە بۆ دەربڕینی بوون و سازدانی یەکێتییەکی سیاسـی و کۆمەڵایەتی بە مەبەستی بینرانی زیاتر و دەسەڵاتی سیاسی تووشـی کێشـە دەبـن. بـە هـۆی بـوونی دوو جەمسـەری گـەی و دیترڕەگـەزخواز، دووڕەگەزخوازانیش بۆ قبووڵ کران لە کۆمەڵگای هاوڕەگـەزخوازان تووشـی کێشە دەبنەوە. ئەوان زۆر جار هەست بە بێکەڵکی و نامۆیی دەکەن.

جـ. ترەنسێتی لە هەمبەر هاوئاراستەڕەگەزێتی

ئەگەرچی ترنس وشەیەکی گشتگیر بۆ ئاماژە بەو کەسانەیە کە شووناسی ڕەگەزێتیان لەگەڵ تایبەتمەندی ڕەگەزی بایۆلۆژییان لە کاتی لـە دایکبوونـدا جیـاوازە، وشـەی تـرەنس ئـاڵۆزە و بـەردەوام لـە تێپەڕیندایـە.[٤] هاوشـێوەی هاوڕەگەزخوازان، ترەنسەکان هەمیشە بوونیان بووە. لـە ئەفسـانە، چیـرۆک و مێژووی زارەکی و نووسراوەیی هەموو وڵاتەکاندا دەتوانین بوونی ئەوان بەدی بکەین. ئەوان فەرامۆش کراوترین گرووپن لە بزاڤی ناهاوسـاناندا؛ چوونکـە پیتی چوارەم LGBT پیشاندەری کەسانی ترەنسە کە هەندێ جـار لـە لایـەن کۆمەڵی گشتی لزبـاین و گەیەکانـەوە ڕووبـەڕووی بێڕێـزی و بەرهەڵسـتی دەبنەوە. دابەشکاری دیاریکراو و شیاوی بینـین لـە ڕیـزە جیاوازەکـانی ئـەم بزووتنەوە بەهێزەدا بوونیان هەیە و هۆکارەکانی پشت ئـەم دابەشـکارییانە بـە دروست لە قەڵەم دەدرێن. گێڕانەوەی ترەنسەکان ململانێ لەگەڵ گێڕانـەوەی گشتی ڕەگەزێتی دەکا کە سەرکەوتووانە لە کەلتووردا پەرەی سەندووە.

هەندێ کەس وا هەست دەکەن ئەو ڕەگەزەی وا لە کـاتی لـە دایکبوونـدا پێیان دراوە لەگەڵ شووناسی ڕەگەزێتیان هاوئاراسـتە نییـە یـان لـە خۆیانـدا هەست بە ڕەگەزێتییەک دەکەن کە لە شوێنێک لە ناخیانـدا گیـری کـردووە. زۆر جار پێیان دەوترێ ترەنس. بە گوێرەی پێناسـەی دامـەزراوەی پزیشـکی

---

٤ .ئێسپید دێی، ٢٠٠٨. دیکۆمێنتاری ڕەگەزێتی. بڵاڤۆکی مافەکانی هێستینگ ٨٤٢-٧٣١:٥٩

http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Spade-Documenting-Gender-Apr-2008.pdf

«چەمکی ترەنس ئاماژە بە حەشیمەتی جۆراوجۆر دەکا کە بە شێوەی دیاریکراو خۆیان لە نۆرمە ڕەگەزێتییەکان جیا دەکەنەوە.» [٥] ئەم چەمکە لە هەمان کاتدا پێناسەی هەر کەسێکە کە شووناسە ڕەگەزێتییەکەی لەگەڵ ئەو ڕەگەزەی وا لە کاتی لە دایکبووندا پێی بەخشراوە، هاوئاراستە نییە. هەندێ گرووپی ترەنس بە کارهێنانی هۆرمۆن یان نەشتەرگەری یەکسانکردنی ڕەگەزێتی بە باشتر دەزانن. سەرەڕای ئەمە، هەموو کەسانی ترەنس ئەم ڕەواڵە تێناپەڕێنن. لەوانەیە کەسێک جیا لەوەی کە ئایا بۆ هاوئاهەنگکردنی ڕفتاری سێکسیی خۆی لەگەڵ شووناسی ڕەگەزێتی دەروونی هەنگاوێکی هاویشتبێ یان نا، تووشی دەروونپەرێشی ڕەگەزێتی ببێتەوە.

سەرەکەی دیکەی هۆگری ترەنسیی، هاوئاراستەڕەگەزێتییە کە دەڕوانێتە ئەو کەسانەی کە شووناسی ڕەگەزێتییان لەگەڵ ڕەگەزیان لە کاتی لە دایکبووندا یەکسانە. هاوئاراستەڕەگەزێتی کەسانێک پێناسە دەکا کە فیزیۆلۆجی ئەوان لەگەڵ شووناسی ڕەگەزێتییان هاوئاهەنگە؛ کە واتە کەسێک کە ترەنس نییە، هاوئاراستەڕەگەزێتییە و بە پێچەوانەوە.

---

٥. دامەزراوەی پزیشکی:
The Health of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People: .2011

دیترڕەگەزخواز یان هۆگربوون بە ڕەگەزی بەرامبەر؟

دیترڕەگەزخوازی تایبەتمەندی کەسێک پێناسە دەکا کە هۆگری سێکسی بۆ ڕەگەزی بەرامبەر هەیە. دیترڕەگەزخوازیش لە هەمبەر قەیرانە شووناسییەکاندا، مێژووی خۆی هەیە. گووتاری پەیوەست بە دیترڕەگەزخوازی لاواز بووە و ئەم پێناسە هەتا دەیەی ٢٠ی زایینی لە کەلتووری گشتی ئامریکادا بە تەواوەتی بێچمی نەگرتبوو. لە سەرتاکانی سەدەی ١٩، ئینسکلۆپیدیای پزیشکی دەورلەند دیترڕەگەزخوازی بە «هۆگری نائاسایی یان چەواشەیی بۆ ڕەگەزی بەرامبەر» پێناسە کرد. پتر لە دە دەیەی دواتر، لە ساڵی ١٩٢٣، لە ئینسکلۆپیدیای میریام وێبستێر پێناسەیەکی تر خرایە ڕوو کە دیترڕەگەزخوازی بە «تامەزرۆیی سێکسیی ناتەندروست بۆ ڕەگەزی بەرامبەر» پێناسە کرد. لە ساڵی ١٩٣٤ پاش چەندین دەیە شک و گومان، وشەی دیترڕەگەزخوازی مانای خۆی دۆزییەوە کە لە ئەوڕۆدا دەرخەری بارودۆخی ئاسایی لە هۆگرییە سێکسیی کانی مرۆڤە.[٦]

دیترڕەگەزخوازی تەنیا هۆگرییەکی سێکسییە کە تێیدا پەیوەندییە سێکسییەکان زیاتر لە ناو کەسانی ڕەگەز بەرامبەر ڕوو دەدات.

---

٦. کاتز، جانتان نێد (١٩٩٥). The Invention of Heterosexuality. نیۆیۆرک، چاپخانەی پەنگووەن.

دیترڕەگەزخوازی نۆڕمی باوەڕێکە کە پشتیوانی لە دیتر ڕەگەزخوازی دەکـا و زیاتر پەیوەستە بە دیترڕەگەزخوازسـالاری و هاوڕەگەزخوازتۆقییـەوە. نێـوان سـاڵانی ١٨٩٠ و ١٩٦٠، وشـەگەلی دیترڕەگـەزخواز و هاوڕەگـەزخواز هاتوونەتە ناو کەلتووری گشتی ئامریکاوە و وەک یەکەمین هێمـای هـۆگری سێکسیی بەهادار و سەقامگیر، پێگەی خۆیان دۆزیوەتـەوە. دەرکـەوتنی ئـەم وشانە لە لایەن فیمینیستەکانەوە پێشوازییەکی ئـەوتۆی لـێ نـەکرا؛ چوونکـە لای ئەوان ئەم وشـانە هێمـای سـەرتری پیـاوان بـە سـەر ژنـان بـوو. لـەو گۆڵمەزتر، دژی «دیترڕەگەزخوازیی ناچاری» بوو کە ئادرین سێسیل ڕەیچ، شاعیر، نووسەر و فێمێنیستی ڕادیکاڵی ئەمریکی، بەدی هێنا. نـاوبراو لـەو ٩
باوەڕەدا بوو کە مرۆڤ دیترڕەگـەزخواز لـە دایـک نابێـت. هـەروەها نـاوبراو ئامادە نـەبوو دیترڕەگـەزخوازی وەک جۆرێـک هـۆگری سێکسـیی بـەهادار قبووڵ بکات. بە گوێرەی پێناسەکەی ئەو دیترڕەگەزخوازی «لە خزمەتایـەتی و بەرهەمی کۆیلەتی ژنان لە لایەن پیاوان»ـە.

---

٧. لۆواس، کارێن و مێرسیل ئێم. جێنکینز:
Charting a Path through the 'Desert of Nothing.'" Sexualities and Communication in Everyday Life: A Reader.چاپخانەی سیج. ٢٠٠٦ .

٨. تانگۆ، ڕۆزماری. Feminist Thoughts: A more comprehensive Introduction.
وەشاخانەی ئاوالۆن، ٢٠١٣

9"Poet Adrienne Rich, 82, has died"٢٠١٢ لۆس ئانجلێس تایمز.

هیچڕەگەزخوازی

بە بۆچوونی توێژەرانی کەنەدی، کەسێک کە هیچکات هەست بە ڕاکێشیی سێکسی بۆ کەسێکی تر ناکا، دەتوانرێ بە شێوەی فەرمی لە ڕێزبەندی دیاریکراوی چوارەم لە هۆگرییە سێکسییەکان دابنرێت. ئەم کەسانە لەوانەیە لە ڕووی فیزیاییەوە کەسێک بە ڕاکێشەر بزانن یان ڕەنگە بیانهەوێت پەیوەندییەکی ڕۆمانسییان هەبێت؛ بەڵام هۆگری پەیوەندی سێکسی یان ڕفتاری سێکسی لەگەڵ کەسانی دیکە نین.

هیچڕەگەزخوازی لەم ماوەی دواییدا بۆتە بابەتێکی جیدی بۆ وتووێژ. لەو کەلتوورانەی کە پەیوەندیی سێکسی تابۆیە یان پاکیزەیی پیرۆزە، زۆر جار کەسەکان بۆ ئەوەی هەست بە هیچڕەگەزخوازیی خۆیان بکەن، پێویستیان بە هەڵسەنگاندنی هەستی خۆیان نییە؛ چوونکە نەبوونی ڕاکێشەری سێسکی ئەوان لە پەراوێزدایە. بۆگارت (٢٠٠٤) لە خوێندنەوەی خۆیدا دەڵێ کە تایبەتمەندییە حەشیمەتناسییە زۆرەکان وای کردووە کە هیچڕەگەزخوازێک لە مرۆیەکی خاوەن هۆگری سێکسی، جیاواز بێت. ناوبراو بۆی دەرکەوت کە ژنان زیاتر لە پیاوان هیچڕەگەزخوازن. هەروەها بۆگارت تێگەیشت کە لە چاو کەسانی خاوەن هۆگری سێکسی، هیچڕەگەزخوازان بە شێوەی مامناوەند پێگەی کۆمەڵایەتی و ئابوورییان لاوازترە و ئاستی خوێندەوارییان نزمترە.[10]

---

١٠. بۆگارت، ئێی. ئێف. Asexuality: Prevalence and Associated Factors in a National Probability Sample. (2004) بڵاڤۆکی توێژینەوەیی ڕەگەزێتی

لەم بڕگەی بەشی یەکەم ئەو ڕفتارە جۆراوجۆرانە تاوتوێ دەکەین کە لە کۆمەڵگا جیاوازەکاندا بە کار دەهێنرێن و دەبنە هۆی ئەوەی دیترەگەزخوازان لە دژی کەسانی ناهاوسان دەست بدەنە تاوانێک کە لە بێزارییەوە سەرچاوەی گرتووە.

سێ شێوەی دەربڕینی دەمارگرژی ڕەگەزیی یان هاوڕەگەزخواز تۆقێنی، دووڕەگەزخواز تۆقێنی و ترەنس تۆقێنی

وەک لەم ناوانەدا دەردەکەوێ، سێ شێوازی دەربڕینی دەمارگرژی ڕەگەزیی لە ئاراستە، ڕفتار و کردەوەی کەسەکاندا لە هەمبەر هاوڕەگەزخوازان، دووڕەگەزخوازان و ترەنسەکان بەرامبەر بە یەکتر بوونی هەیە. بناغەی ئەم ڕفتارانە، هەستی نەرێنی و دەمارگرژی کەلتووری / تایبەتی دژ بە ناهاوسانانە. توێژینەوەکانی پەیوەست بە دەمارگرژی بە پێی هۆگری سێکسی، چەندین ڕفتاریان دەست خستووە کە دەرخەری بێزاری دەروونی کۆمەڵگاکان لە ناهاوسانانە. لەم ڕووەوە، هەندێ ناو کە بریتییە لە هاوڕەگەزخواز تۆقێنی، دووڕەگەزخواز تۆقێنی و ترەنس تۆقێنیی لە دنیای زانستی و کردەیی ناوبانگیان دەرکردووە.

ترەنس‌تۆقێنی ڕفتارێکە کە لە دەرمارگرژی سێکسییەوە هەڵدەقوڵێ کە بە هۆی شووناسی ڕەگەزیی تایبەتی کەسەکەوە، ئاراستەیەکی نەرێنی پێ نیشان دەدا. لە دنیایەکی مۆدێڕن کە ناهاوسان وشەیەکە کە هەرچی پتر لە ناو جەماوەری خەڵکدا پەرە بستێنێ، هێشتا ترس و دەمارگرژییەک لە هەمبەر ناهاوساناندا بەدی دەکرێت. ئەم چەشنە ترسانە ترسی جۆراوجۆری دیکە و هەروەها هەڵکشانی دەمارگرژی ڕەگەزیشی لێ دەکەوێتەوە. ڕۆڵی ڕەگەزێتی پێناسە کراو هاوڕەگەزخوازتۆقێنی پشت ڕاست دەکاتەوە؛ چوونکە زۆر دیترڕەگەزخواز پێیان وایە کە هاوڕەگەزخوازی تێکچوونی ڕەگەزێتییە.

هەروەها پێدەچێت جۆرێک جیاوازی ڕەگەزێتی هەبێ کە پەیوەستە بە هاوڕەگەزخوازتۆقێنی دەرەکییەوە؛ چوونکە پیاوانی دیترڕەگەزخواز هاوڕەگەزخوازتۆقێنتر لە ژنانن. بەم حاڵەوە، ڕەگەزێتی هەرگیز هۆکاری پێشبینیکەر نەبووە بۆ زانینی ئەوەی کە تا چەندە هاوڕەگەزخوازتۆقێنی لە کەسێکدا دەروونی کراوە.

هۆکارێکی ئەگەریی دیکەی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی، ژندژییە، شوێنێک کە وەڕەزی و بێزاری کۆمەڵگا لە هۆگری سێکسیی پیاوانی گەی، ئەو گەیانە دەپێکێ کە «هاوشێوەی ئافرەتان هەڵسوکەوت دەکەن» کە واتە ئەو قازانج و سوودە پیاوانەییەی کە وەک مافی ئەوان دادەبرێ، لە دەست دەدەن. ئەمە لە حاڵێکدایە کە هۆگری سێکسیی لزبایانەکان وەک داگیرکردنی دەسەڵات و قازانجە پیاوانەییەکان لە قەڵەم دەدرێت. لێرەدا جیاوازی ڕەگەزێتی دەردەکەوێت. لزبایەنەکان لەوانەیە بە هۆی ڕفتار و هەڵبژاردەکانیان سەرکۆنە بکرێن؛ بەڵام ئەگەری ئەوە لە ئارادایە کە زیاتریش درک بکرێن. توێژینەوەکان ئەوە دەردەخەن کە ڕاپۆرتی پەیوەست بەو پیاوانەی کە بە هۆی هۆگری سێکسی بوونەتە قوربانی، زیاتر لە ڕاپۆڕتەکانی پەیوەست بە ژنانە. لێکۆڵینەوەی کالێن، ڕایت و ئەلساندری دەرخەری ئەوەیە کە پیاوی دیترڕەگەزخواز لە ئافرەتی دیترڕەگەزخواز، هاوڕەگەزخوازتۆقاوترە. [١] ئەوان لە بەرکەوتن لەگەڵ گووتاری هاوڕەگەزخوازی، دەمارگرژتر و هەستیارترن.

---

١١. سالیوان و ڤودارسکی. (٢٠٠٢) Social alienation in gay youth بڵاڤۆکی ڕفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. ٥ (١).. ١٧-١، ل ٤

زۆربەی لێکۆڵەرانی ڕەگەزێتی لـەو بـاوەڕەدان کـە بـۆ هاوڕەگـەزخوازی گەڕانەوەی کەمتر بۆ ئینجیل (پێگەی ئەخلاقی سەرەکی لـەم بابەتـە) کـراوە، دەمارگرژییـە مۆدێڕنـەکان هاوڕەگـەزخوازتۆقێنییان بنیـات نـا. سـۆلیوان و ٢
ڤودارسکی (٢٠٠٢) دەڵـێن «گەڕانـەوەکانی ئینجیـل بـۆ هاوڕەگـەزخوازی بووەتـە بناغـەی دەمـارگرژیی مـۆدێڕن بـۆ هاوڕەگـەزخوازتۆقێنی؛ چوونکـە زۆربەی بەرهەڵسـتکارانی هاوڕەگـەزخوازی و ڕفتـاری هاوڕەگەزخوازدژانـە پشت بەم بەڵگە دەبەستن کە ئینجیل هاوڕەگەزخوازی بە ناپیرۆز یان قەدەغە دەزانێ.» هەندێ جـار ئەمـە تـەنیا[٣]بوارێکـە کـە ڕێبـەرانی[١] هـەموو ئایینـە گەورەکان تێیدا یەکیان گرتووە و ئەم ڕفتارە بە بەڕەڵایی و نالـەباری سێکسـی لــە قەڵــەم دەدەن. بــۆ زۆرێــک لــەم ئایینانــە، هاوڕەگــەزخوازی بنیــاتی هاوسەرگیری و لە ئەنجامدا بنەماڵە و کۆمەڵگا دەخاتە ژێر کاریگەرییـەوە.

کلاسۆن، ویلیام و لۆڤیت (١٩٨٩) دەنووسن کـە ئـایین تێگەیشـتنی خـۆی هەیە کە جۆرەکانی ترس لە هاوڕەگەزخوازی یان هـەر چەشـنە هۆگرییـەکی سێکسی لێ دەبێتەوە کە بە پێی باوەڕە ئایینییەکان بە ناسرووشتیی دادەنرێت.

بە گوێرەی ئەم باوەڕە، بینراوە کە ئـەو بنەماڵانـەی کـە ئایینپـەروەرن بـۆ منداڵانی دیترەگەزخواز سەختگیرترن؛ تاراندن، بێبـەشکردن لـە میـرات و

---

١٢. سالیوان و ڤودارسکی. (٢٠٠٢) Social alienation in gay youth بلاڤۆکی ڕفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. ٥ (١).. ١٧-١، ل ٤

١٣. سالیوان و ڤودارسکی. (٢٠٠٢) Social alienation in gay youth بلاڤۆکی ڕفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. ٥ (١).. ١٧-١، ل ٤

١٤. سەیڤد واڵدمەن (٢٠٠٣) . -A Common Missed Conception
http://www.slate.com/articles/life/faithbased/2003/11/a_common_missed_conception.html

ناچارکردن بە چارەسەری پزیشکی بۆ ئەوەی کەسی ناهاوسان لەگەڵ بەهاکانی هۆگری سێکسی هاوئاهەنگ بێ، تەنیا چەند نموونەی باوی ناو وڵامدەران بوو.

هاوڕەگەزخوازتۆقێنی وێڕای هەموو تایبەتمەندییەکانی دەتوانێ ببێتە هۆی دەرکران لە لایەن هاوڕێ و بنەماڵەوە و هەندێ جار ئاکاری هەڵاواردنانە و توندوتیژی لە دژی هاوڕەگەزخوازان، دووڕەگەزخوازان و ترەنسەکانی لێ دەکەوێتەوە. بە شێوەی تایبەت، هەڵاواردن دەتوانێ بێبەش‌بوون لە پیشەی پڕداهات، بیمەی تەندروستی و خزمەتگوزاریی تەندروستیی پڕکوالێتی لێ بکەوێتەوە. باری سۆزداری ئەم بابەتە دەتوانێ بۆ کەسەکان قورس بێ و هەندێ کێشە لە تەندروستیی دەروونیاندا بنێتەوە و یان ببێتە هۆی دەرکەوتنی حاڵەتی خۆکوژی یان بیر و خەیاڵی پەیوەست بە خۆکوژی. هەموو ئەم هۆکارانە دەبنە هۆی ئەوەی کەسی هاوڕەگەزخواز، دووڕەگەزخواز یان ترەنس نەتوانێ بە ئاسانی هۆگری سێکسیی خۆی دەرببڕێ و ئەمە هەڵکشانی ئاستی ئیسترێس، سنووردار بوونەوەی پشتیوانیی کۆمەڵایەتی لێ دەکەوێتەوە و کاریگەریی نەرێنی لە سەر تەندروستی ئەو دادەنێت.

هاوڕەگەزخوازدژی دەبێتە هۆی ئەوەی گەنجان بۆ هۆگرییە سێسکییەکانی خۆیان تووشی هەستی نەرێنی ببنەوە و ئاستی متمانە بە خۆبوونیان نزم ببێتەوە یان تەنانەت لە خۆیان بێزار بن. ئەم سۆزانە هۆکاری پرۆسە خۆڕووخێنەرەکانن کە بریتییە لە خواردنەوەی کحوڵ، بە کار هێنانی

مادەی هۆشبەر و ڕفتاری سێکسیی مەترسیدار و زیان گەیاندن بە خۆیان.

لــە ڕاپۆرتێکــدا بــە بۆنــەی ڕۆژی جیهــانی بەرەنگاربوونــەوەی هاوڕەگـەزخوازی لـە سـاڵی ۲۰۱٦، بـانکی جیهـانی کاریگـەری نـەرێنی هاوڕەگەزخواز تۆقێنی و ترەنس تۆقێنی لە سەر کارکردی ئـابووریی وڵاتـان و هەڵکشانی ڕێژەی هەژاری تاوتوێ کرد. بە گوێرەی ڕاپۆرتی بانکی جیهـانی بە هۆی ناونیتکەنانی بەردەوام و هەڵاواردن، ناهاوسانان حەشـیمەتێکن کـە زیاتر هەژاری بە ئەزموون دەکەن. لـە ڕووەوەی کـە ئـەم کەسـانە لـە بـواری ڕاهێنان و ئیش‌کردن وەدوا دەکەون، کۆمەڵگا بە شێوەی گشتی لێهـاتوویی و توانای بەرهەمهێنانی ئەوان ڕەچاو ناکات. کە واتە بەرەنگاربوونەوەی ترس لە ناهاوسـانان لـە کۆمـەڵگادا دەتـوانێ باشـتربوونی بـاری خۆشـگوزەرانی و وەدەستهێنانی سامانی زیاتر بۆ هەمووانی لێ بکەوێتەوە.

دووڕەگــەزخوازتۆقێنی چەمکێکــە کــە لــە کۆمــەڵگای پیــاوانی هاوڕەگەزخوازدا زۆر بە تۆخی خۆی دەنوێنێ و ئاراستەیەکی لە خـۆ گرتـووە کە زۆر پشتگوێ خراوە. ئەو کەسانەی کە خۆیـان پـێ دووڕەگـەزخوازە زۆر جار لە لایەن دیترڕەگەزخوازانەوە ئازار دەدرێن کە شووناسیان بە "قۆناغێکی تیژتێپـەڕ" یـان بـە وتنێکـی سـادە نـاڕەوا دەزانـن. دووڕەگـەزخوازتۆقێنی کاریگەرییەکی ڕووخێنەری لە سەر ژیانی کەسـانی دووڕەگـەزخواز هەیـە و

١. ڤاڵنتاین. سکلتۆن، تی. و باتلێر ئار (۲۰۰۲). The vulnerability and marginalisation of lesbian and gay youth: ways forward گەنجان و سیاسەتەکان، ۷٥، ٤. ۲۹

دەبێتە هۆی ئەوەی کـە زۆریـان بشـاردرێنەوە و بـۆ خـۆ دوور خسـتنەوە لـە گاڵتەجاڕی و دەرکران «لە سـندووق»ـــدا بمێننـەوە. ئـەم مەسـەلە دەتـوانێ کاریگەری لە سەر چاکژیانەوە و هەستی شووناسی ئەوان دابنێ و زۆر سادە پێگەیاندنی متمانە بـە خۆبـوون و لێبڕاوەیـی بـۆ دووڕەگـەزخوازان ئەسـتەم دەکات.

یەکێک لە خراپترین لێکەوتەکانی دووڕەگەزخوازتۆقێنی ئەو هەڵاواردنەیە کە کەسی دووڕەگەزخواز نە تەنیا لە لایەن کۆی کۆمەڵگا بـەڵکوو لـە لایـەن کۆمەڵگای هاوڕەگەزخوازانەوە تووشی دەبێتـەوە. وەک لـە سـەرەوە هـاتووە، دووڕەگـەزخوازان تەنانـەت لـە لایـەن نادیترڕەگـەزخوازانیش ڕووبـەڕووی هەڵاواردن دەبنەوە. دووڕەگەزخوازتۆقێنی هەم لە لایـەن هاوڕەگـەزخوازان و هەمیش لە لایەن دیترڕەگەزخوازانەوە دەسەپێنرێت. ئەم ڕەواڵـە باڵادەسـتەی پـەراوێز خسـتنی دووڕەگـەزخوازان لـە حەشـیمەتی ناهاوسـاناندا جێـی نیگەرانییە.

ڕابین ئێچس، بیرمەند، چالاکیی مەدەنی و دووڕەگەزخواز، لـە دەقێکـدا تێدەکۆشـێ ئـەم مەسـەلە ڕوون بکاتـەوە: «کەسـانێک کـە خۆیـان بـە هاوڕەگـەزخوازی پیـاو یـان هاوڕەگـەزخوازیی ژن دەزانـن زۆر جـار وەک کەسێکی شەمزاو لێمان دەڕوانن یان بە چاوی مزاحیمانێک کـە بەشـێک لـە ئیمتیازەکانی دیترڕەگەزخوازانیان هەیە (و هاوڕەگەزخوازان خۆیان لەوانە بـە بێبـەش دەزانـن) و زۆرێـک لـە دیترڕەگـەزخوازان ئێمـە بـە نائـەخلاقی، دابەشێنەرانی هەوەسبازی نەخۆش و تێکـدەرانی بنەماڵـە دەزانـن.» نـاوبراو ڕوونی دەکاتەوە کە لزباین و گەیـەکان لەگـەڵ دیترڕەگـەزخوازان، چـۆن لـە

کەسانی دووڕەگەزخواز دەڕوانن. مۆنرۆ (٢٠١٥)ـیش ڕوونی دەکاتـەوە کـە گەی و لزباینەکان ئەم کەسانە کـە پێشـتر پـەراوێز خـراون، ئـازار دەدەن بـۆ ئەوەی سەرتری خۆیان تۆکمە بکەن.[١]

بـۆ دووڕەگـەزخوازێک، سـاتە وەختـی دەربڕینـی شـووناس زۆر جـار قۆناغێکی زۆر سەخت و خەمگینی ژیانیەتی. لە کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکاندا، لە حاڵێکـدا کـە هاوڕەگـەزخوازی ڕۆژ لەگـەڵ ڕۆژ زیـاتر پەسـندکراو دەبـێ، دووڕەگەزخوازی بەردەوام پەراوێز دەخرێ و تابۆیە. کە واتە شـاردنەوە تـەنیا بژاردەیەکی مومکین و کردەییە. گێڕانەوەکانی پەیوەست بە دووڕەگـەزخوازان لە سەر سیمای مێژوو سڕدراونەتەوە بۆ ئەوەی ئەوان سەرچەشـنێکیان بـۆ بـە مۆدێلبوون نەبێت. ئەستێرە و کەسایەتی نـاودار هـەن کـە دووڕەگـەزخوازی شاراوەن؛ بەڵام بە هۆی بوونی پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگـەز، نـاو و نیتکەی لزباین یان گەیان لێ دراوە. مارلین دیتریچ، جۆن جۆڕدەن، فرێـدی مێرکۆری، ئێلنۆر ڕۆزڤێلت و واڵت ویتمەن نموونەگلێک لەم کەسانەن. ئەم بارودۆخە لە هەموو شوێنێکی جیهاندا بۆ دووڕەگەزخوازان وەک یەک نییـە. لە وڵاتی ئێران لـە مـاوەی سـاڵانی ڕابـردوودا، دووڕەگـەزخوازی لـە لایـەن ڕاگەیانـدن و چاپەمەنییـە فارسـییەکانەوە کـەمترین ئاوڕیـان لـێ دراوەتـەوە. دەنگی دووڕەگەزخوازانی ئێرانی نایەتە بەر گوێ و ئەوان بە گـوێرەی کلیشـە هاوڕەگەزخوازییەکان هەڵدەسەنگێرێن.

---

١. مۆنرۆ، سوورییا، Bisexuality: Identities, politics, and theories. 2011

٢. تێلفسۆن، کیا. Straight Privilege: Unpacking the (Still) Invisible Knapsack. 2010

ترەنس‌تۆقێنی دەتوانین بە بەرهەمی ترس و بێزاری لە / یـان بێ‌متمانـەیی ئەو کەسانە بزانین کە ترەنسن یان کەسانێکن کە ڕفتاری ڕەگـەزێتییان لەگـەڵ ڕۆڵ و دەورە ڕەگەزییـە نەریتییـەکان هاوئاهـەنگ و هاوئاراسـتە نییـە. ڕایـن جۆیل (٢٠٠٩) ترەنس‌تۆقێنی بە ترس و بێزارییەکی نالۆژیکی لە کەسانێک پێناسـە کـردووە کـە لـە دوو جەمسـەریی ژنانـە / پیاوانـە تێپـەڕیون، ڕووشاندوویانە یان بەزاندوویانە. ترەنس‌تۆقێنی هاوشێوەی هێزێکی هەمیشە ئامادە دەبینرێت. ترەنسێتی شووناسێکە کە بـە فـەرمی ناسـاندنی لـە لایـەن زۆربەی خەڵکی جیهان ئەستەمە. ئەم بێزارییە دەبێتە هۆی ترەنس‌تۆقێنی کـە بـە هـۆی ئـەوەوە ئـەو کەسـانەی کـە لەگـەڵ کلیشـە ڕەگەزێتییـە باوەکـان هاوئاهەنگ نـین، لـە لایـەن کەسـانێک کـە لـەم شووناسـانە دەترسـن یـان لەگەڵیان ئاسوودە نین، تووشی ئازاراندن و هەڵاواردن دەبنـەوە. ڕوانینـی بـە پێی ترەنس‌تۆقێنی، هەڵاواردنی ڕێکخراوەیی وەکوو هـەڵاواردن لـە پیشـە و خانوبەرە، توونـدوتیژی پـۆلیس و توونـدوتیژی بـە هـۆی بێـزاری و ڕقـی لـێ دەکەوێتەوە. ترەسن‌تۆقێنی دەتوانێ ببێتە ئاستەنگی بەر دەم ژیانێکی بێبەری لە خەسارەت و زیان.

١. ڕایان، ڕۆبی، ژوویێل. REEL GENDER: EXAMINING THE POLITICS .2001 OF TRANS IMAGES IN FILM AND MEDIA ل ٨

گێڕانەوەی مێژوویی ناهاوسانان و خەباتەکانیان

هاوڕەگەزخوازی لە درێژایی مێژوودا و لە سەرتاسەری جیهاندا بوونی هەبووە. ئەم دیاردە لە هەموو کەلتوورەکان هەمیشە بەشێک لە کۆمەڵگا بووە. لە درێژایی زەمەن و لە شوێنە جۆراوجۆرەکاندا، ئاراستەی کۆمەڵایەتی جیاواز سەبارەت بە پەیوەندییە هاوڕەگەزخوازییەکان بوونی هەبووە. لەم ڕووانگە جیاوازانەدا، هەندێ بە قبووڵکردنی ئەم ڕفتارە لە پیاوان، چاوەڕوانی پەیوەندی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگەز و پەیوەندییەکی کەم خایەنیان لەوان هەیە و هەندێکی تر بە سەرکوتکردن لە ڕێگەی میکانیزمی پۆلیسی و یاسایی، هاوڕەگەزخوازی بە تاوانێکی گەورە دەزانن. لە حاڵەتەکانی دیکەدا، کەسانی هاوڕەگەزخواز سزای مەرگیان بۆ دەبڕدرێتەوە. جیاوازی بەرچاوی نێوان کەلتوورەکان گرێدراو بە ڕادەی کراوەبوونی ئەو کەلتوورانە بۆ قسەکردن لە مەڕ ئەم گوتارە و شێوازی کارکردەکەیەتی.

ڕوانینێکی خێرا بۆ گێڕانەوە مێژووییەکان ئەوە پیشان دەدەن کە ئەوەی ئەمڕۆ وەک پەیوەندی سیکسی یان پەیوەندی عاشقانە لەگەڵ هاوڕەگەز لە قەڵەمی دەدەین، هەمیشە لە لایەن کەسانێک ئەنجام دراوە. ئەم پەیوەندییانە هەمیشە بەشێک بوون لە کەلتوورەکان، ئەگەرچی قبووڵکردن و تێگەیشتن لەم چەشنە پەیوەندییانە لە درێژەی سەدە و سەردەمەکاندا گۆڕانیان بە خۆوە بینیوە؛ بەڵام چەمکی هاوچەرخی ڕۆژاوایی ناهاوسانی یان هاوڕەگەزخوازی وشەیەکی نوێیە کە ئاماژە بە کۆمەڵگەی لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز و ترەنسەکان دەکات. ئەگەرچی مێژوو یان ڕیشەی ئەم

کۆمەڵگەیانە نارِوونە، ئەوان لە سەردەمانی کۆنەوە هەر هەبوون. لە ڕاستیدا، هەر دوو چەمکی هاوڕەگەزخوازی، دووڕەگەزخوازی دەگەڕێنەوە بۆ سەردەمی هاوچەرخ؛ چوونکە بەر لەو خەڵک پێیان وا بوو کە دەبێ «ئەوەی هەن» لە ڕوانگەی هۆگری و ڕاکێشەری سێکسیی خۆیانەوە پێناسەی بکەن. کە واتە، شێوازی بیر کردنەوەی ئێستایی ئێمە لە مەڕ شووناسی ڕەگەزی یان تەنانەت ڕفتاری سێکسی لە درێژەی زەمەندا زۆر گۆڕانی بە سەردا هاتووە. حەشیمەتی هاوڕەگەزخوازیش هەنگاوی گەورەی ناوە و لە شوێنی گێچەڵ و ئازاردان بەرەو جۆرێک قبووڵکردنی گشتی لە لایەن کەلتووری گشتی پێش کەوتووە.[١]

ناهاوسانان لە هەموو جۆرەکانی خۆیان و لە هەموو سەردەم و سەدەکاندا بەشێک لە کۆمەڵگا بوون. کاتز (١٩٩٥) دەڵێ «پێکهاتەخوازانی کۆمەڵایەتی دەتوانن زۆر دارِشتەی مێژوویی بدۆزنەوە کە تێیاندا کەسەکان پەیوەندییان لەگەڵ هاوڕەگەزی خۆیان هەبووە؛ بەڵام تەنیا لە ناوەڕاستەکانی سەدەی نۆزدەهەم بوو کە وشە تایبەتەکان، ناویان لە سەر پۆلێنبەندییە ڕفتارە سێکسییەکان (بە شێوەی دیاریکراو یان هاوڕەگەزخواز یان دیترڕەگەزخواز) نا.» هەروەها ئەو پێی وایە کە «ئەم وشانە یارمەتیدەری دروستبوونی ڕەگەزێتی لە سەردەمی ڕۆژاوای مۆدێرن بوون.»[٢]

١. دەیڤید هاڵپرین. How to Do the History of Homosexuality (٢٠٠٢)
٢. کاتز، جانتان نێد (١٩٩٥). The Invention of Heterosexuality. نیۆیۆرک، چاپخانەی پەنگووەن، ل ٤٥

فوکووسی زۆربەی گێڕانەوە مێژووییەکانی ناهاوسانان لە سەر هاوڕەگەزخوازی پیاوان لە کەلتووری ڕۆژاواییە و دەڵێن ئاراستەی کۆمەڵگا بۆ هاوڕەگەزخوازی لە هەموو قۆناغەکاندا، وەک لە درێژەدا ڕوون دەکرێتەوە، هەوراز و نشێوی لەگەڵ بووە.

لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەهەم و سەرەتاکانی سەدەی بیستەم، زۆرێک لە کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکان وابەستەیی زۆری نزیکی سۆزداری نێوان کەسانی هاوڕەگەزیان قبووڵ کرد کە ئەوڕۆکە وەک پەیوەندیی عاشقانە دەناسرێت. بەڵام ئەو کات، ئەم چەشنە پەیوەندییە دۆستایەتییە بە دەروەستی زۆرەوە دەزانرا (شتێک کە ئێستا زۆرێک لە مێژووناسان پێی دەڵێن «دۆستایەتی عاشقانە»). زۆر کۆمەڵگا و کەلتوور لە هەمبەر پەیوەندی سێکسیی هاوڕەگەزان بەتایبەت لە نێو پیاوان هەڵوێستێکی تەواو ڕوونیان هەیە. لە وڵاتانی ڕۆژاوایی و لەو وڵاتانەی وا کە خەڵکەکەی شوێنکەوتەی دەمارگرژی مەسیحییەت و ئیسلامن، پەیوەندیی هاوڕەگەزان ڕەت دەکرێتەوە.[٣]

وشەی هاوڕەگەزخواز لە ساڵی ١٨٦٩ دەرکەوت. هەتا ئەو کات، هاوڕەگەزخوازی بە هۆگرییەکی جیا نەدەزانرا. ئەم هۆگرییە سێکسییە کە تازە قبووڵ کرا بوو، وردە وردە دەرکەوت و لە سەر ئەوە بوو کە ڕاکێشانی

٣. جەکڵ. ئێس، ڤێنزلبێرگێر، جێی (٢٠١٥). Religion, religiosity, and the attitudes toward homosexuality—A multilevel analysis of 79 countries.. گۆڤاری هاوڕەگەزخوازی، ٢٠٧. ٢٤١

سێکسیی تاک بۆ تاکی هاوڕەگەزی خۆی دیوێکی سرووشتی و نەگۆڕی کەسایەتی ئەوە.

وەک پێشتریش وترا، ئینجیل ئاماژەگەلێکی سنوورداری بۆ هاوڕەگەزخوازی هەیە. یەکەمین گەڕانەوە بۆ هاوڕەگەزخوازی لە ئینجیل لە دەرکەوتنی ٩: ٢- ٢٤ـە و زۆرێک لە بیرمەندانی مەسیحی لەو باوەڕەدان کە هام، چکۆلەترین کوڕی نووح، بە هۆی کاریگەری شەرابەوە لەگەڵ باوکی خۆی کە خەوتبوو، کردەوەی هاوڕەگەزخوازی لێ وەشاوە، ئینجیل بە چیرۆکەکانی بەڵێنی کۆن ئێمە لەگەڵ هەندێ لە یەکەمین تابۆکان لەم بوارە ئاشنا دەکات. نموونەی ئەم چیرۆک هۆشدارییانە لە سەفەری لاڤیان هاتووە: «ئەگەر پیاوێک لەگەڵ پیاوێکی دیکە، بەو چەشنەی کە لەگەڵ ئافرەتێک هاوجێیەتی دەکا، هاوجێیەتی بکا، هەر دووکیان تاوانێکی دزێویان لێ وەشاوەتەوە: بێگومان ئەوان دەبێ بە مەرگ سزا بدرێن؛ ئۆباڵی خۆینیان دەبێ لە گەردنی خۆیان بێت.» و «هەر بەم شێوە، پیاوانیش پەیوەندیی سرووشتی لەگەڵ ژنانیان وەلا نا و بە هەوسەوە بۆ ئەوی تر حەشەریی بوون. پیاوان لەگەڵ پیاوان تووشی کردەوەی تاوانبارانە دەبوون و بۆ هەڵەکانیان سزای تایبەت دەدران.» لە کتێبی دوویەتی (تثنیە) ٢٢:٥، هاوشێوەی ڕەگەزی بەرامبەر جل و بەرگ لە بەرکردن وەک کردەوەیەکی «بێزراو» ئیدانە دەکرێت.

بە پێچەوانەوە، ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە لە هەندێ لە وڵاتان و سەردەمە زەمەنییەکان، بۆ وێنە لە ڕۆما و یۆنانی کۆن، قبووڵکراو بوو. وەک لە دێڕەکانی سەرەوە هاتووە، زۆرێک لە گێڕانەوە سەرەتاییەکانی هاوڕەگەزخوازی

پیشانیان داوە کە لە زۆرێک لە کەلتوورەکاندا پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز ڕێگە پێدراو بوو و لانیکەم لە کۆمەڵگای یۆنان و ڕۆمای کۆن وەک نەریتێک بۆ تێپەڕینی پیاوانی کەم تەمەن سەیری ئەم ڕفتارە کراوە. لە ڕاستیدا، دوو بواری سەرەکیی لێکدانەوە مێژووییەکان سەبارەت بە دیاردەی کۆنی هاوڕەگەزخوازی، کە لە لایەن مێژووناسانەوە توێژینەوەی لە سەر کراوە، هاوڕەگەزخوازی یۆنانی و ڕۆمییە. زیاترین بابەتەکانی پەیوەست بە مێژووی هاوڕەگەزخوازی لە یۆنان و لە ناو فەیلەسووفان و نووسەرانی بەرچاوی وەک ئەفلاتوون، گزنفۆن، پلۆتارخۆس و سەبە لۆسین، شانۆنامەگەلێک لە ئەرەستووفان و بەرهەمی هونەری و جامە یۆنانییەکان بەدی دەکرێت. پرۆفیسۆر جەیمز بی. دی. یانگ، مامۆستای زمانی بەڵێنی نوێ و ئەدەبیات لە قوتابخانەی زانستی ئایینی وێستێرن لە پۆرتلەند ئۆرگان ـیش ئاماژە بەوە دەکا کە وێدەچێ هاوڕەگەزخوازی پتر لە هەر کەلتوورێکی کۆنی دیکە لە ناو یۆنانیانی کۆندا بە شێوەی بەربڵاو باو بووبێت.[١] بە وتەی دەروونپزیشک و مێژووناسی ڕەگەزی نۆرمەن ساسمەن، «بە پێچەوانەی هەوڵی بەربڵاو و خۆشیارانەی یۆنانییەکان بۆ ڕێزگرتن لە هاوڕەگەزخوازی و خستنە ڕووی وێنەیەکی ئایدیالانە لە هاوڕەگەزخوازی، ڕۆمییەکان تەنیا بە شێوەی ڕاستییەک و بەشێکی حاشاهەڵنەگر لە ژیانی سێکسیی مرۆڤێک

١. جەکڵ. ئێس، ڤێنزلبێرگێر، جێی (٢٠١٥). Religion, religiosity, and the attitudes toward homosexuality—A multilevel analysis of 79 countries.. گۆڤاری هاوڕەگەزخوازی، ٢٠٧. ٢٤١

قبووڵیان کرد.»

لە ڕۆمای کۆن، لەشی گەنجانەی پیاوانە هەمیشە چەقی سەرنجی سێکسیی پیاوان بووە؛ بەڵام لە نێوان پیاوانی بەتەمەنتری سەربەست و کۆیلە یان پیاوە کەم تەمەنەکاندا پەیوەندیگەلێک هەر بووە کە تێیدا کۆیلەکان یان گەنجان دەوری بەرکار (گاندەر)ـیان بووە. هەر هەموو ئیمپڕاتۆران بەدەر لە سزار، خۆشەویستی پیاویان هەبووە. زۆرێک لە ناسراوترین پیاوان لە کۆمەڵگای ڕۆما ئەگەر هاوڕەگەزخواز نەبوون، دووڕەگەزخواز بوون. هاوچەرخانی ژۆلیۆس سزار ئەویان بە پیاوی هەموو ئافرەتان و ژنی هەموو پیاوان دەزانی. لە ئیمپڕاتۆری ڕۆمای ژێر دەسەڵاتی ئاگۆستۆس، یەکەمین هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان تۆمار کرا، پەیوەندی سێکسیی هاوڕەگەزخوازان وەبەر باج کەوت و ئەگەر ڕۆمییەک لە پەیوەندی سێکسی لەگەڵ پیاوێکی دیکە بەرکار بووایە، هاووڵاتی بوونی لێ زەوت دەکرا. زۆرێک لە کەسایەتییە مێژووییەکان لەوانە سووقڕات، لۆرد بایرۆن، ئیدوارڕدی دووهەم و هادرین بە وشەگەلی وەک گەی یان لزباین ناو دەبران. ئەفلاتوون کتێبی میوانی (سەمپۆزیۆن)ـی بڵاو کردەوە کە تێیدا فایدرۆس، ئەرۆکسیماخووس، ئاریستۆفانس و دیکەی بیرمەندانی یۆنانی پێیان وا بوو کە عەشقی نێوان پیاوان بانترین جۆری عەشقە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە پەیوەندی سێکسی لەگەڵ ژنان هەوەسبازانە و بۆ کەڵکخوازییە.

١. ویلیامز، کرێگ ئارتۆر. Roman homosexuality: Ideologies of masculinity in classical antiquity چاپخانەی زانکۆی ئاکسفۆرد. ١٩٩٩.

لە خۆرهەڵاتی ناڤین ئاراستەی ئاسانگرانەی هاوشێوە هەبوو. شای ئێرانی لە سەدەی نۆزدەهەم پێشنیار بە کوڕەکەی دا کە وەرزانە هاوبەشەکانت بگۆڕە؛ بەم شێوە کە لە وەرزی هاوین پیاوانی گەنج و لە زستان ژنان بنە هاوبەشی سێکسی ئەو. زۆرێک لە شێعرە عاشقانەکانی شاعیرانی سەدەی هەشتەمی بەغدا، ئەبوونەواس و شاعیرانی دیکەی فارس زمان و ئۆردوو بۆ وەسف و پێداهەڵگووتنی کوڕان دەهۆنرانەوە. لە دەقە عیرفانییەکانی سەدەکانی ناوەڕاست بەتایبەت دەقە سۆفییەکان ڕوون نییە کە ئاخۆ خۆشەویستی بەردەنگ کوڕێکی مێر منداڵە یان خودا و ئەمە دەبێتە داکۆکییەکی نیوە ئایینی بۆ پەیوەندی نێوان پیاوان و کوڕان.[1] لە وڵاتی فارسەکان (ئێرانی ئەوڕۆیی) بە ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە و هۆگری بۆ هاوڕەگەز لە زۆرێک لە شوێنە گشتییەکان لە دەیر و قوتابخانەی زانستە ئایینییەکانەوە بگرە تا دەگاتە مەیخانە، کەمپە سەربازییەکان، گەرماوی گشتی و قاوەخانەکان بە نەرمی نوێنییەوە مامەڵەیان لەگەڵ دەکرا. لە سەرەتاکانی سەردەمی سەفەویی (1511-1723)، کاباڕەخانەی پیاوانە (ئەمردخانە) بە شێوەی یاسایی مۆڵەتیان پێ درا بوو و باجیان دەدا. سەرەڕای ئەوەی ئەم هێمایانە لە شاعیرانی قورابخانەی هێندیدا یەکجار زۆرە، شاعیرانی فارس زمانی دیکەش وەکوو سەعدی (١٢٩١)، حافز (١٣٨٩) و جامی (١٤٩٢) کۆمەڵێ شێعریان دەهۆنییەوە کە پڕن لە هێماکانی هۆگری سێکسی بۆ

---

١. گۆڤاری ئێکۆنۆمیست.
www.economist.com/node/21546002 .Straight but narrow

هاوڕەگەز. دوو بابەتی دیکە کە زیاتر پشتیان پێ دەبەسترێ، پەیوەندی سێکسی بازرگانی لەگەڵ پیاوانی ترەنسی گەنج یان ئەو پیاوانەیە کە ڕۆڵی ترەنس دەگێڕن. ئەم دوو چەشنە پەیوەندییە لە ڕاهێنانی مەعنەوی سۆفییان و کەچەکەکان (پیاوانی کەم تەمەن کە بە جل و بەرگی ژنانەوە سەما دەکەن) خۆیان دەنوێنن کە کەسەکە هەیمەنەی کوڕێکی ژیکەڵە و جوان وەسف دەکا بۆ ئەوەی بچێتەوە خەڵسەوە و کەمێک لە جوانی ڕاستەقینە بەدی بکات. ئەوڕۆکە، ئەم بێچمی هۆگری سێکسییە بۆ کەسی هاوڕەگەز لە هەندێ لە کۆمەڵگا مۆدێرن یان ڕۆژاواییەکاندا لە ڕیزبەندی هاوڕەگەزخوازیدا جێی دەبێتەوە.

لە بەرامبەردا مێژووی هاوڕەگەزخوازی لە وڵاتی میسر تا ڕادەیەک ناڕوونە؛ چوونکە بەڵگە و دەقێک کە چیرۆکگەلی هەڵگری بابەتی سێکسین هەرگیز ئاماژەیەکی ڕوونیان بە شووناسی هاوڕەگەزخوازی نەکردووە. بەڵگە کەڤنەکانی میسر ناڕوونن و هیچکات ڕاشکاوانە نەیانوتووە پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز سەرکۆنەکراو یان ڕەت کراوەیە یان نا و هیچ بەڵگەیەکی کۆنی میسری نەیوتووە کە بە گوێرەی یاسای سزا هاوڕەگەزخوازی شیاوی سزادانە. لە بەرامبەردا، شرۆڤەی شاعیرانە و گەرم و گوڕ بە کار هێنراوە. باشترین نموونەی ناسراوی پەیوەندی مومکینی هاوڕەگەزخوازی لە میسری کۆن پەیوەندی نێوان دو بەرپرسی پایە بەرز واتە نیان خاتوون و خاتوو هۆتێپە کە لە سەردەمی فیرعەون نیۆسەر لە ئیمپراتۆری پێنجەم (٢٤٩٤ - ٢٣٤٥ بەر

لە زایین) دەژیان.[١]

ئەگەرچی هەموو پیاوێک بنەماڵەیەکی پێکهاتوو لە منداڵ و هاوسەری تایبەت بە خۆی هەبوو، پاش مەرگ ئەوان لە گۆڕێکی ماستابا (mastaba) پێکەوە دەنێژران. زۆر شێوەکاری هەیە دوو پیاو پیشان دەدا کە یەکتریان لە ئامێز گرتووە و لووت بە لووتی یەکترەوە دەنوسێنن. لە وڵاتی میسری کۆن لێککەوتنی لووت هێمای ماچە. هەتا ئەوڕۆکە، میسرناسان، بیرمەندان و مێژووناسان لە سەر شێکاری ئەم شێوەکارییانەی نیان و خاتوو هۆتێپ جیاوازی ڕا و بۆچوونی بنەڕەتیان هەیە. هەندێ لەو بۆچوونەدان کە ئەمە دەرخەری قبووڵ کرانی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەزە. دیتران هاودەنگ نین و دەڵێن ئەوان دووانەی پێکەوە نووساون. ئەوەی حاشاهەڵنەگرە ئەوەیە کە لانیکەم نیان خاتوون و خاتوو هۆتێپ چ لە ژیان و چ لە مەرگ پەیوەندییەکی نزیکیان هەبووە.

لە سەدەی نۆزدەهەم و سەرەتاکانی سەدەی بیستەم، پیاوانێک کە لە ئەوڕووپا بە هۆی هۆگری سێکسییانەوە ڕووبەڕووی ئازار و ئەزییەت بوونەتەوە، زۆریان ڕوویان دەکردە مەراکیش و ساڵانێک بەر لەوەی ڕۆژاوا بتوانێ خەونی هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان لە مێشکدا پەروەردە بکا، پەیوەندی پیاو لەگەڵ پیاو لە شوێنێکی دوورخراوی سیڤا لە میسر لە درێژەی مەراسیمێکدا بە فەرمی دەناسرا.

---

١. ڕیچارد پارکینسۆن: Desire and Middle Kingdom Literature گۆڤاری کەڤنینە ناسی میسر. ١٩٩٥، بەرگی ٨١

بەر لە قۆناغی ڤیکتۆریا، خەڵک هاوڕەگەزخوازییان بە شووناسێکی جیا نەدەزانی و هەموو جۆرەکانی هۆگری سێکسییان لە چوارچێوەی دیترڕەگەزخوازیدا بەدی دەکرد. هەندێ لە کەلتوورەکان لەو باوەڕەدان کە هەموو کەس هەستی هاوڕەگەزخوازانەیان لە خۆیاندا حەشار داوە. لە بریتانیای سەردەمی ڤیکتۆریا (1837-1901)، کۆمەڵگا بە دەگمەن لە مەڕ چەمکی هاوڕەگەزخوازی دەدوا. بە پێچەوانەی دیکەی وڵاتانی ئەورووپی، ڕۆژنامەکان، یاسا و گۆڤارە پزیشکییەکان لە هەمبەر قسەکردن لە بارەی بابەتێکی تابۆ خۆیان دەبوارد. ئەم نەبوونی زانیارییە لە ڕێگەی ئامرازی پەیوەندی پیشاندەری بارودۆخی مەترسیداری بێهۆگری بۆ ئەم بابەتە و تابۆیەکی ئەستەم بوو هەتا ئەو جێیەی کە کۆی خەڵک نە دەیاندەویست شتێک ببیستن و نە پێویستیان بە زانیاری سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی بوو. ئەم بابەتە بێگومان کاریگەری ڕاستەخۆی لە سەر بابەتەکانی پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازی لە سەرتاسەری کۆمەڵگا هەبوو. زۆر کەس بە هەڵە پێیان وایە کە بە بڵاو نەکردنەوەی ئەم زانیارییانە لە سەر ئاستی گشتی، بابەتەکە زۆر بە سادەیی فەرامۆش دەکرێت. نیوەی سەدەی بیستەم دەروونناسی سێکسی خرایە ڕوو؛ بەڵام هاوڕەگەزخوازی بەردەوام وەک بابەتێکی تایبەت سەیر دەکرا. سەرەڕای ئەمە، سەردەمی ڤیکتۆریا قۆناغێکی گرینگە لە مێژووی هۆگرییە سێسکییەکاندا؛ سەردەمێک کە تێیدا وشەگەلی مۆدێرن داهێنران کە ئەمڕۆکە بۆ شێوازەکانی بیرکردنەوە و قسەکردن لە مەڕ بابەتگەلی سێکسی ئەوانە بە کار دەبەین.

لە دەیەی ١٨٨٠، سێکسۆلۆژیستگەلی وەکوو ڕیچارد فۆن کرەفت ـ

ئێبینگ و هاولاک ئێلیس بوون بە پێشەنگی زانستێک کە پێباشییە سێکسییەکان شیکاری و پۆلێنبەندی دەکران: ئەوان وشەگەلی وەکوو هاوڕەگەزخوازی، دیترڕەگەزخوازی و نیمفۆمانیکیان داهێنا.

لە سەر ئاستی ئاکادیمیک، خوێندنەوەی هاوڕەگەزخوازان لە ئەڵمانیا، لە شوێنێک دەستی پێکرد کە ئەم دیاردە لەگەڵ خەبات لە پێناوی بنەبڕکردنی قەدەغە دەوڵەتییەکانی ڕفتارە هاوڕەگەزخوازییەکان بوو.[٢] کارڵ هانریش ئۆلریخت، خوێندکاری بواری ماف و ڕۆژنامەوانی ئەڵمانی، پێشەنگی ئەم بوارە بوو. ناوبراو کەسێک بوو کە ناوە بەکار هێنراوەکانی لە گوتاری هاوڕەگەزخوازی داهێنا. ناوبراو بە نووسین سەبارەت بە چەمکی مۆدێڕنی هاوڕەگەزخوازی کۆی گوتاری پەیوەست بە هاوڕەگەزی گۆڕی. ئەورۆکە ئەو وەک ئاڵاهەڵگری بزووتنەوەی مۆدێڕنی مافەکانی پیاوانی هاوڕەگەزخواز دەناسرێت. لە ساڵی ١٨٦٤، وشەی هاوڕەگەزخوازی بۆ یەکەم جار لە نامیلکەیەکی ئەڵمانی هەنگاریایی بە شێوەی چاپکراو دەرکەوت. ئەم نامیلکە لە نووسینی کارڵ ماریا کرەتبنی بوو کە یەکێک بوو لە یەکەمین کەسانێک کە تیۆریی زانستی لە مەڕ هاوڕەگەزخوازی خستە ڕوو. هەتا ئەو کات، هاوڕەگەزخوازی بە هۆگرییەکی جیاواز سەیر نەدەکرا. بۆچوونی ناوبراو کە هاوڕەگەزخوازی زکماکییە، جیاوازییەکی بنەڕەتی لەگەڵ تیۆرییە پاش و پێشەکان بوو کە هاوڕەگەزخوازی یان «نێربازی»ـیان بە

---

٢. دین، کارۆلین. Sexuality and Modern Western Culture چاپخانەی تواین. نیۆیۆرک، ١٩٩٦. ل ٢٢

گەندەڵییەکی وەدەستهێنراو دەزانی. هیچ کام لەم دوو وشە هەتا بەر لە نیوەی دووهەمی دەیەی ١٨٦٠ بوونیان نەبوو. بێشک، کرەتبنی یەکێک لە چەندین توێژەرێکە کە باوەڕی بە بنیاتی بایۆلۆجی هاوڕەگەزخوازی هەبوو. لە ناو میدیا چاپییەکاندا، نیۆیۆرک تایمز یەکەمین بڵاڤۆکی گرینگ بوو کە وشەی «هاوڕەگەزخوازی» بە کار هێنا.[٣]

بە وتەی داینس و دۆناڵدسۆن (١٩٩٠)، هەر دوو وشە ئەڵمانی بوون و لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەهەم بە وەرگێڕانی «نەخۆشی دەروونی ڕەگەزێتیبێزراو» بەرهەمی ڕیچارد فۆن کرەفت ـ ئێبینگ هاتە ناو زمانی ئینگلیزییەوە. ناوبراو هەوڵی دا پێرستێکی لە جۆرە جیاوازەکانی ڕفتارە سێکسییەکان ئامادە بکات. لە ساڵە سەرەتاییەکانی سەدەی بیستەم، زۆر کەس هاوڕەگەزخوازییان وەک جۆرێک نانۆرمی دەروونی دەزانی. هەتا ساڵی ١٩٨٦، هاوڕەگەزخوازی بەشێک لە ڕێکاری لێکدانەوەی ئەنجومەنی دەروونناسی ئەمریکا بوو. بەڵام، وشەی هاوڕەگەزخوازی بەرهەمی سەدەی بیستەمە. کاتز (١٩٩٥) لە کتێبەکەی خۆیدا لە ژێر ناوی داهێنانی دیترڕەگەزخوازی لە مەڕ گۆڕانی وشەی دیترڕەگەزخوازی قسە دەکات. بە گوێرەی وتەی ئەو، ئەم وەشە کەمێ زیاتر لە یەک سەدەیە کە هاتۆتە ناو زمانی ئینگلیزییەوە. ناوبراو سەدەی بیستەم بە «سەدەی دیترڕەگەزخواز» ناو

٣. فۆن. بایرن ئار. ئێس. (٢٠٠٠) Homophobia: a history. کتێبەکانی مێترۆپۆلیتن.

٤. ڤین ئار. داین، ستەیفن دۆناڵدسۆن Encyclopedia of Homosexuality چاپخانەی گارلەند. ١٩٩٠.

دەنێت. بە وتەی کاتز لەم سەدەدا «گریمانەی» «دیتری» چەسپا، جێکەوت و بە شێوەیەکی بەربڵاو وەک ئۆرتۆدۆکسی ڕەگەزیی باڵادەست لە هەموو شوێنێکدا بڵاو بۆوە.

«سەرەڕای ئەمە، لە نێوەڕاستی دەیەی ١٩٨٠ هەتا ١٩٦٠، کەلتووری گشتی ئەمریکا لەگەڵ وشەگەلی دیترەگەزخواز و هاوڕەگەزخواز ئاشنا بوو کە واتە نۆرم و بەهای سێکسیی جیاواز و نوێ دەرکەوت کە تا دەهات بە سەر کۆمەڵەی دیترەگەزخوازان، کە سەرتر لە هاوڕەگەزخواز (لزباین و گەی) سەیر دەکران، زاڵ دەبوو. تاوتوێی گشتی مێژووی بێزاری ڕاشکاوی کۆمەڵگا لە هاوڕەگەزخوازی و تاراندنی پیشان دەدا کە بە چ توندییەک هاوڕەگەزخوازی ڕەت کراوەتەوە. بۆ وێنە، دادگای ئۆسکار وایڵد بە دواداچوونی یاسایی سەرکەوتووانە لە ژێر بەڵگەی چاکسازی یاسای سزا لە ساڵی ١٨٨٥ بۆ «کردەوەی قێزەونانەی قورس» و دوو ساڵ ئیشی تاقەتپڕووکێن لە زیندان کۆتایی هات. لە وڵاتی بڕازیل، ئادۆلفۆ کامینها ڕۆمانە گۆڵمەزییەکەی لە ژێر ناوی *Bom- Crioulo* (پیاوی ڕەشپێست و کوڕی خزمەتکاری پاپۆڕ) کە بابەتی سەرەکییەکەی هاوڕەگەزخوازی و نەتەوە (پیاوی ڕەشپێست قارەمانی چیرۆک) بوو، بڵاو کردەوە. وەرگێڕانی ئینگلیزی ئەی. ئێی لیستێک لەم کتێبە لە ساڵی ١٩٨٢ لە لایەن وەشانخانەی گەی سانشاین چاپ کرا. ئەم ڕۆمانە یەکەم بەرهەمی ئەدەبی گەورە لە مەڕ هاوڕەگەزخوازی بوو کە لە وڵاتی بڕازیل چاپ دەکرا و یەکێک لە یەکەمین بەرهەمگەلێک بوو کە تێیدا قارەمانی چیرۆک ڕەشپێستێکە. بڵاو بوونەوەی ئەم کتێبە هەرای نایەوە. دەیەی ١٩٠٠ زۆر باش نەبوو. پۆلیسی نیۆیۆرک لە

ڕێکەوتی ٢١ فێبریوێری ساڵی ١٩٠٣ یەکـەمین هێرشـی تۆمـار کـراوی لـە وڵاتی ئەمریکا بۆ سەر گەرماوێکی گشتی گەیەکان لە ژێر نـاوی گـەرماوی هۆتێلی ئاریستۆن ئەنجام دا. بیست و شەش پیاو قۆڵبەست و ١٢ کەسیشیان بە تاوانی نێربازی دادگایی کـران. ٧ پیـاویش بـۆ ٤ هـەتا ٢٠ سـاڵ زینـدان حـوکم دران. ڕادە و سـنووری سـەختگرانەی نـوێ وای کـرد دنیـای نـوێی هەوەسـبازی و ڕەگـەزێتی کـەمتر پـۆلی مـۆڕف (فرەگـۆڕان) بێـت. پـارتی کرێکـارانی ئـەڵمانی سووسـیال ناسـیۆنالیزم گرووپـە هاوڕەگـەزخوازەکانی قەدەغە کرد. لە ئەڵمانی نـازی، هاوڕەگـەزخوازان بـەرەو کەمپـەکانی مـەرگ دەنێردران. لە کاتی هالۆکاست، ١٠٠ هەزار پیاوی گـەی قۆڵبەسـت کـران و نێوان ٥ بۆ ١٥ هەزار پیاوی هاوڕەگەزخواز لە کەمپەکانی مەرگی نازییەکانـدا گیانیان لە دەست دا. لە کاتی مەک کارتی کاتێک جادووگـەران ڕاو دەنـران، ١٩٠ کەس لە وڵاتی ئەمریکا بە هۆی هۆگری سێکسیی خۆیانەوە دەرکران و ئەمە دەستپێکێک بوو بۆ ئەوەی دواتـر نـاوی نـرا ترسـی لۆنـدێر ـ ڕاونـانی جادووگەران و دەرکردنی بە لێشاوی گەیەکان لە دەیـەی ٥٠ –. ئـەم جووڵـە هاوتەریب لەگـەڵ شـەڕی دژ بـە کۆمۆنیسـت ڕووی دا کـە دەبوونـە مـەک کارتیزم و ترسی سووری دووهەمی بنەماڵە. سێناتۆر مەک کارتی سوور بـوو لە سەر ئەوەی کە هاوڕەگەزخوازان و لزباینەکان حەڕەشە بۆ سـەر ئاسایشـی نیشتمانی ئامریکا و لایەنگرانی کۆمۆنیزم بوون و هەر ئەمەش وای کـرد کـە ئەوانی لە ئیشە دەوڵەتییەکان دەرکرد.[٥]

---

٥. جانسۆن، دەیڤید کی. (٢٠٠٤) The Lavender Scare چاپخانەی زانکۆی شیکاگۆ.

ئەم کاردانەوە توندە کۆمەڵایەتییە کە بە قەدەغەبوونی خواردنەوەی کحوڵ لـە ئامریکـا دەسـتی پێکـرد هـەتا دەیـەی ٥٠ درێـژەی کێشـا. چالاکییـە ژێرزەوینییـەکانی ناهاوسـانان هەڵوەشـێنراوە، شـانۆ و فیلمـەکان سەنسـۆر دەکران و کۆمەڵێ یاسا و ڕێسا دابەزێنران بۆ ئەوەی نەهێڵن هاوڕەگـەزخوازان لە ڕیستۆڕانت، بار و یانەکاندا میوانداری بکرێن یان تەنانـەت ئـیش بکـەن. هەتاساڵی ١٩٧٠، سێرڤی خواردنـەوەی کحـوڵی لـە شـاری نیۆیـۆرک بـۆ کەسێک کە دیار بوو هاوڕەگەزخوازە، نایاسایی بوو. لە ماوەی شەڕی سـارد، سیاسەتە پۆلیسییەکانی دژ بە گەی توندتر بوون. پۆلیسی خۆجێی هۆشداری دا کە هاوڕەگەزخوازان حەرەشە لە منداڵانی وڵات دەکەن.

لە ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەهەم، شارە ئەورووپایی و ئامریکاییەکان بوون بـە ناوەنـدی کۆبوونـەوە ئاڵۆزەکـانی هۆگرییـە سێکسـییە جۆراوجۆرەکـان، شوێنێک کە کەسـەکان بـە هـۆگری سێکسـیی جۆراوجـۆرەوە سـنوورەکانی چین، نەتەوە، ڕەگەز و تەمەنیان دەبەزاند، شـوێنێک کـە ناوەنـدێک بـوو بـۆ پێگەیانـدنی شـووناس. دەسـتبەجێ پـاش جـەنگی جیهـانی دووهـەم، هاوڕەگەزخوازی دەرکەوت و وەک پرسێکی گشتی بە توندی خـۆی جێگیـر کرد. ڤیکس (١٩٨٨) لە یەکێک[٦] لە گێڕانەوەکانی خۆیدا دەڵـێ: «لـە کـاتی جەنگی جیهانی دووهەم، پەرەسەندنی ئـەم وردە کەلتوورانـە سەرسـامهێنەر بووە و یەکێک لە قارەمانانی دوور لە زەینی ئەم بزاڤە بەربڵاوە، گەشەی بـاری

٦. ئـەیوو کاسافسـکی سـێدۆڤێک Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire چاپخانەی زانکۆی کلۆمبیا. ل ٨٣ ـ ٩٦.

گەیەکانە.» کۆمەڵە باری گەیەکان کە لە نێوان سەرەتاکان و هەتا نیوەی سەدەی بیستەم دەست بە کار بوون، بوون بە تایبەتمەندی زۆرێک لە شارەکانی ئەمریکا و شوێنی کۆبوونەوەی ئەو کەسانە بوون کە هەڵوەدای چاوپێکەوتن لەگەڵ پارتنێرەکانی خۆیان بوون، دەیانویست پۆشین و ڕفتاری ڕەگەزێتی دڵخوازی خۆیان هەبێ یان تەنیا هەڵوەدای هەڵسووکەوتکردن لەگەڵ کەسانی هاوبیری خۆیان لە بوارەکانی دیکە بوون.

٧. ڤیکس. جێفری. Sexuality and Its Discontents Meanings, Myths and Modern Sexualities ڕاتلێج و کەگان پاڤڵ. لەندەن. ١٩٨٨. ل ١٩٢.

شۆڕشەکانی ستۆن واڵ

ئەوڕۆکە زۆر کەس لەو بۆچوونەدان کە بزاڤی گەیەکان بە شۆڕشەکانی ستۆن واڵ (Stone Wall) لە ساڵی ١٩٦٩ دەستی پێکرد. بێگومان، شۆڕشەکانی ستۆن واڵ کە ستۆن واڵی تەنهاشی پێ دەڵێن خاڵی سەرنجڕاکێش لە مافەکانی ناهاوسانان بوون؛ چوونکە ئەم شۆڕشە بوو بە هەوێنی لە دایکبوونی بزووتنەوەی نێونەتەوەیی مافەکانی پیاوانی هاوڕەگەزخواز.

بەر لە کۆتایی هاتنی سەدە، لە زۆرێک لە گەورە شارەکانی وەک نیۆیۆرک، گەیەکان بوونێکی زەق و تۆخیان هەبوو. لە چەندین گەڕەکی نیۆیۆرک، هاوڕەگەزخوازان خاوەن سنووری خۆیان بوون و زۆرێک لە ناوەندە بازرگانییەکان بە تەنیا یان زیاتر خزمەتگوزارییەکانیان پێشکەشی هاوڕەگەزخوازان دەکرد. لە ساڵی ١٩٦٩ داخوازی دەست پێکردنی پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانە لە نیۆیۆرک (و لە ڕاستیدا لە هەموو ناوەندە شارییەکانی ویلایەتە یەکگرتووەکان) کردەوەیەکی نایاسایی بوو. کە واتە باری گەیەکان داڵدەگەلێک بوون بۆ پیاوانی گەی، لزباین و دیکەی ئەو کەسانەی کە لە ڕووی هۆگری سێکسییەوە گومانـاوی بوون. لەوێ ئەوان دەیانتوانی بە شاراوە و لە ئارامییەکی ڕێژەیی بە دوور لە ڕەنج و ئازاری گشتی پێکەوە لە پەیوەندیدا بن. پێویست بە وتن ناکا کە ئەم ئارامییە ڕێژەییە زۆر جار بە ئازاری بەردەوامی پۆلیس تووشی کێشە دەبوو. شوێنی کۆبوونەوەی ناسراوی تر بۆ ناهاوسانان گەنج، بارێک بە ناوی ستۆن واڵ ئین لە شەقامی

کریستۆفێر لە گرینڤیچ ویڵج کە بـارێکی تاریـک، نـاقۆڵا و قـەرەباڵغ بـوو و وەک دەڵێن بە بێ مۆڵەتی سێرڤی خواردنەوەی کحۆل ئیشی دەکرد.

لە کاتژمێرە سەرەتاییەکانی ڕۆژی شەممەی ٢٨ـــی جـوونی ١٩٦٩، نـۆ پۆلیس هاتنە ناو ستۆن واڵ ئین (Stone Wall Inn) و کار بـە دەسـتانیان بـە تاوانی فرۆشتنی کحۆلی بێ مۆڵەت قۆڵبەست کرد و دەستیان کرد بە لێدانی مشتەرییەکان و باریان چۆڵ کرد. یاسای سـزای نیۆیـۆرک قۆڵبەسـتکردنی هەر کەس کە لانیکەم سێ دەست جلی یەکسان لەگەڵ ڕەگەزێتی خـۆی لـە بەر نەکردبوو، بە ڕێگە پێدراو دەزانی؛ کە واتە بە پێی ئـەم یاسـایە، چەنـدین کەسیان قۆڵبەست کرد. ئەمە سێیەمین هێرشی هاوشێوە بۆ باری گەیەکان لـە ویڵج لە ماوەیەکی زەمەنی کورت بوو. ئینجـا ئـەوەی چـاوەڕوانی نـەدەکرا، ڕووی دا. لە بری ئەوەی کە خەڵک وەک خوویەک هەمیشە لـە دەرەوەی بـار کۆ ببنەوە، ئەم جارەیان نە پاشەکشـێیان کـرد و نـە پەرتـەوازە بـوون. لەگـەڵ ئەوەی جەماوەرەکە سەیری مشتەرییەکانیان دەکرد کە بـە زۆرەملـێ دەخرانـە ناو وەنی پۆلیسەوە، تووڕەیی گشتی بزوا. خەڵک گاڵتەیان بە پۆلیس دەکرد و تێیان دەسرەواندن و ئینجا دەستیان کرد بـە برنگـەکردنی بـەتڵ و زبـڵ. ئـەم هەواڵە دەم بە دەم لە سەرتاسەری گرینڤیچ ویڵج و لە سەرتاسەری شار بڵاو بۆوە و سەدان گەی و لزباین، ڕەشپێستەکان، سپی پێستەکان، ئیسپانییەکان و بە شێوەی گشتی چینی کرێکار لە گەڕەکی کریستۆفێر لە دەوروبەری سـتۆن واڵ ئین کۆ بوونەوە بۆ ئەوەی بێنە پاڵ ئەم شەڕە. پۆلیسەکان کـە تەنانـەت لـە تاقمی گەورەتری گەیەکاندا بە ڕفتارێکی بەرکارانە ڕاهـاتبوون، داوای هێـزی یارمەتیان کرد و لە ناو باردا پەنایان گـرت؛ لـە کاتێکـدا کـە حەشـیمەتێکی

٤٠٠ کەسی خەریکی شۆڕش بوون، ئەو گێڕەوەرانەی وا پۆلیس بـۆ ڕێگـری لە چوونی کەسەکان بۆ ناو بار دایانی نابوو، چەندین جار شکا و بار ئـاوری تێبەر درا. هێزە یارمەتییەکانی پۆلیس کاتی خۆی فریـا کـەوتن و ئاورەکـەیان کوژاندەوە و لە کۆتاییدا توانیان بڵاوە بە خەڵکەکە بکەن. ئێستا پۆلیس خاوەن هێزی یارمەتی پشـکنینی تـاکتیکی (TPF) بـوو کـە گرووپـی لێـدەری دژە شۆڕش بوو و بە شێوەی تایبەت بۆ بڵاوە پێکردنی کەسانی دژبەری جـەنگی ڤییەتنام مەشقی بینیبوو. کۆمەڵێ تێهەڵچوونی توندوتیژانەی نێوان پـۆلیس و چالاکڤانانی مافەکانی پیاوانی هاوڕەگەزخواز بۆ ماوەی پێنج ڕۆژی بەردەوام لە دەرەوەی ستۆن واڵ ئین درێژەی کێشا.

میراتی ستۆن واڵ

تێهەڵچوونی چاوەڕوان نەکراو ئەو جۆرەی کە لـە چوارچێـوەی بزووتنـەوەی فێمێنیستی و مافە شارۆمەندییەکان ڕووی دا، بوو بە هێزێکی ئەنگێزەبەخش. هەندێ لە مێژووناسان ئەم ڕاپەڕینـەیان بـە ناڕەزایەتییـەکی خۆڕسـک دژ بـە ئازاری بەردەوامی پۆلیس و هەڵاواردنی کۆمەڵایەتی وەسف کرد کە هـەموو جۆرە کەمینە سێکسییەکان لە دەیـەی ٦٠ ڕووبـەڕووی دەبوونـەوە. سـەرەڕای ئەوەی گرووپەکانی گەی خۆپیشاندانی تریشیان ئەنجام دا، ڕەنگـە ڕووداوی ستۆن واڵ ئین یەکەمین جارێک بوو کە کەسـانی ناهاوسـان تێیـدا بایـەخی یەکگرتنیان لە پێناو ئایدیالێکی هاوبەش بـۆ دەرکـەوت. زۆر زوو سـتۆن واڵ بوو بە هێمای خۆڕاگری لە هەمبەر هەڵاواردنی کۆمەڵایەتی و سیاسی کە لە مـاوەی دەیـەکانی دواتـردا بـوو بـە ئیلهامبەخشـی یـەکێتی نێـوان گرووپـە هاوڕەگەزخوازەکان. ئەکتیڤایەتی گەیەکان لە دوای شۆڕشەکانی ستۆن واڵ لە شاری نیۆیۆرک لە سـاڵی ١٩٦٩ (دابڕمـەن، ١٩٩٤) وای کـرد کـە کەمینـە سێکسـییەکان زیـاتر ببینـرێن و وتـووێژی زێـدەتری کارناسـانی بـواری تەندروستی دەروون لـە بـواری توێژینـەوە لـە مـەڕ هـۆگری سێکسـی لـێ کەوتەوە. سەرباری ئەوەی ناتوانین بڵێین شۆڕشەکانی ستۆن واڵ ئاخێزگـەی بزووتنەوەی مافەکانی گەی بووە، ئەم ڕووداوە بووە کاتالیزێرێک بۆ نەوەیەکی نـوێ لـە ئەکتیڤایـەتی سیاسـی. ئـەوەی کەمـە کەمـە خـۆی دەردەخسـت، شووناسـێکی قبـووڵکراوی نـوێ لـە هـۆگری سێکسـی بـوو کـە ڕاکێشـانی سێکسیی کەسێک بـۆ هاوڕەگـەزی خـۆی وەک ڕەهەنـدێکی سرووشـتی و نەگۆڕی کەسایەتی ئەو سەیر کرد.

ناهاوسانان لە ئەدەبیات

ناهاوسانان لە سەردەمی ڤیکتۆریا، کاتێک کە هاوڕەگەزخوازی لە زۆرێک لە کۆمەڵگا ئەورووپی و ئامریکییەکاندا بـوو بـە کـارێکی تاوانبارانـە، شـتێکی ئەوتۆ لە مەڕ ناهاوسانان نەنووسرا بوو. ئایـدیای شـێوازی ژیـانی لادەرانـەی گەی لەم داڕشتە مێژووییەدا دەرکەوت. بەر لە سـەردەمی ڤیکتۆریـا، خـەڵک هاوڕەگـەزخوازییان بـە لاوە شووناسـێکی جیـا نـەبوو، بـەڵکوو وەک ئارەزوویەکی سێکسی سەیریان دەکرد کە لە چوارچێوەی دیترڕەگەزخوازیـدا ئیش دەکات. هەندێ لە کەلتوورەکان پێیان وا بوو کە هەموو کـەس هەسـتی سێکسی بۆ هاوڕەگەزی لە خۆدا حەشار داوە.

پرسەکانی پەیوەست بە ناهاوسانان هەمیشە لە ڕۆمان، ئـەو ڕۆمانـانی وا دەکرێنە فیلم، کتێبی مێژوویی و توێژینەوەی پەیوەست بە مافە کۆمەڵایـەتی و هاووڵاتییەکان، توێژینەوەی زانستی و ئەو ئەدەبیاتە سنووردارەی کە لە مەڕ ناهاوسانانە، بینراون. لە درێژەدا چاوێکی گشتی دەخشێنین بەو ئەدەبیاتـەی کە تێیدا پێداگری لە سەر گێڕانەوەی ناهاوسانی کراوە.

ڕۆمانەکان

ڕۆمانی دوو کوڕ، کاتی مـەلیٚ‌کردن بەرهـەمی جیمـی ئۆنیـل، چیرۆکێکـی عاشـقانەی بەتینـە لـە مـەڕ دوو کـوڕی مێرمنـداڵ و تێهـەڵچوونیان لەگـەڵ پیاوێکی بەتەمەنتر لە ناوەڕاستی جەژنی پاکی ساڵی ١٩١٦ لە دۆبلین.

شاری شەو بەرهەمی جان ڕۆکی، ڕۆمانێکە لە بارەی لەشفرۆشانی سـەر شەقامەکانی گەی لە دەیە ٥٠ و ژیانی نەبینراو بەرهەمی ئێـی. لـین هـەریس دۆزینەوە سێکسـییەکانی خوێنـدکارێکی مـافی ئـامریکی - ئـافریقی شـی دەکاتەوە.

ئەدەبیاتی لزبـاین پـڕە لـە هێمـا ئاشـناکانی ئەشـکەنجەیەکی دڵتـەزێن. گوتـاری هاوڕەگـەزخوازی ژنـان لـە بەرهـەمی کلاسـیک (چـاڵی تـەنهایی ڕادکلێۆف هاڵ)دا خۆی نواند کە بۆ یەکەم جار لە سـاڵی ١٩٢٨ بـڵاو بـۆوە. وێنەی کلاسیکەکەی لە عەشـقی دوو ئـافرەتی هاوڕەگـەزخواز ئاماژەیـەکی دیاریکراو بوو بۆ سەر ژیانی خۆی. کتێبەکە دەستبەجێ پـاش بـڵاو بوونـەوە قەدەغە کرا و تا ڕادەیەک پیشە ئەدەبییەکـەی لـە نـاو بـرد. بەرهـەمی ژانێـت وینتێرسـۆن لـە ژێـر نـاوی پڕتەقاڵـەکان تـەنیا میوەکـان نـین بەسـەرهاتی وشیاربوونەوەی سێکسیی ئافرەتێکی گەنجە. ئەم کتێبە بوو بە براوەی خەڵاتی یەکەمی وایتبۆڕد.

لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەهەم، یاداشتە ڕۆژانەکانی ئێن لیستێر چاپ کرا کە خەزێنەیەکی دەوڵەمەند لە مێژووی کۆمەڵایـەتی لزباینەکانـە. کتێـب گێڕانەوەیەکە لـە ژیـانی ڕاسـتەقینەی ئـێن لیسـتێر لـە سـێکس‌کردن لەگـەڵ ئافرەتان. ئێن لیستێر خەڵکی شیبدێن هاڵ بـوو (١٧٩١ - ١٨٤٠) و ژنێکـی

زیـرەک، کـارخولقێن و لـە بـاری کۆمەڵایەتییـەوە دەسـەڵاتخواز بـوو کـە تێدەکۆشا سەرتر لە ڕەچەڵەکی بنەماڵەیدا کە زۆریش ڕەسەن نـەبوو، پێگـەی خۆی جێگیر بکات. کاتێ مامە جەیمزی ئێن لە ساڵی ١٨٢٦ مرد، ئێن بـوو بە مێراتگری شیبدێن لە نزیک هالیفاکس لە یۆرکشایێر. نـاوبراو ژنێکـی بـۆ خۆی دەستنیشان کرد بۆ ئـەوەی جەسـتە و سـامانەکەی لەگـەڵ ئـەو بـەش بکات. ئەم کارە سەربەخۆیی و کۆنترۆڵی ئەو بە سەر داراییەکەی پیشـان دا. ئـەم گێڕانـەوە کـە بـە شـێوەی یادداشـتی ڕۆژانـە هـاتووە، بـۆ شـیکاری و خەیاڵپەروەری زۆر شت دەخاتە ئەستۆی وێناگەری خوێنەر خـۆی. نـاوبراو لە شیکاری ڕاشکاوی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە خۆی بووارد و لە بەرامبـەردا بە کەڵک وەرگرتن لە وشەی «ماچ کردن» واتایەکی زۆر سەرتر لە کـردەوەی ماچکردنی خستە ڕوو. یاداشتە ڕۆژانەکانی ئێن لە چـوار ملیـۆن وشـە پێـک هاتووە و بە زمانێکی کۆددارانە نووسراوە کە ئاوێتەیەک بوو لە یۆنانی کـۆن و قەدەر. ئەم یادداشتانە لە دەیەی ٣٠ کۆدەکانی کرانەوە. ئەمە ئەوە پیشـان دەدا کە لە سەدەی هەژدەهەم، ئەدەبیات زۆر بۆ هاوڕەگەزخوازی کراوە نەبوو.

بە پێچەوانـەی هاوڕەگـەزخوازی، گوتـاری دووڕەگـەزخوازی سـەرەڕای ئەوەی لە سەرەتاکانی سەدەی نۆزدەهەم و کۆتاییـەکانی سـەدەی هەژدەهـەم دەبینرا، هەر وا سنووردار بوو. وڵامـی تـۆزاوی یەکـەمین ڕۆمـانی ڕۆزامۆنـد لیمەن لە سـاڵی ١٩٢٧ گرینگییـەکی زۆری هـەبوو؛ چوونکـە پیشـاندەری ڕووانگەی پەیوەست بە دووڕەگەزخوازان لەو کاتـدا بـوو. بەرهـەمی جـەیمز باڵدڤین لە ساڵی ١٩٥٦ لە ژێـر نـاوی ژووری جیڤـانی لـە چیرۆکێکـدا لـە بارەی پیاوێکی ئامریکی دانیشتووی پاریسە، دو بابـەتی هاوڕەگـەزخوازی و

دوورەگـەزخوازی دەخاتـە ڕوو. چیرۆکـی هەسـتی پیاوێـک و پەیوەنـدیی ئاشقانەی پڕ لە ژانی ئەو لەگەڵ کار بە دەستی بارێکی ئیتالیـایی دەگێڕێتـەوە کە ناوی جیڤانییە و لە بارێکی گەی پاریسی ئەوی ناسیوە. هـەر بـەم شـێوە. ڕەنگی مۆر بەرهەمی ئالیس واکێر چیرۆکی تاڵی ئافرەتێکی گـەنج بـە نـاوی سیسیل لە دەیەی ٣٠ و عەشقی ئەو بەرامبەر بە ژنێکی دیکە دەگێڕێتەوە.

زۆرن ئەو ڕۆمانانـەی وا ڕێگـەی دژوار و پـڕ لـە چەرمەسـەری لـە پیـاو بوونەوە بۆ ئافرەت و بە پێچەوانە پیشـان دەدەن. ئۆڕلانـدۆ، ژیاننامەیەکـە لـە نووسینی ڤیرجینیا وۆڵف، کە یەکێک لە کەسـایەتییە ئەدەبییـە پێشـڕەوەکانی سەردەمی مۆدێرن و زۆر بەرێزی سەدەی بیستەمە، سەبارەت بـە شـاعیرێکە کە لە پیاوەوە دەبێتە ئافرەت و چەندین سەدە دەژی. میدڵ سێکس بەرهـەمی جێفری یوجیندز و براوەی خـەڵاتی پـۆلیتێرز لـە بـارەی شـاعیرێکە کـە بـە شێوەی بایۆلۆژیک دوو جار لە دایک بووە؛ جارێکیان بە شێوەی کچ و دواتر بە هۆی نەشتەرگەرییەوە بە شێوەی کـوڕ لـە دایـک دەبێـت. کۆمەڵـە کتێبـی پێکـەنینی لاڤ و ڕۆکتێـز (Love and Rockets 1981 - 1996) بـە شـێوەی وردبینانە پەیوەندی دوورەگەزخوازی تاوتوێ دەکا و ڕەنگ و مانایەکی جوان بەم وشە دەبەخشـێت. کرێـزی کـەت (١٩١٣ – ١٩٤٤)، کچـانی ونبـووی ئەلەن مۆر (١٩٩١ – ٢٠٠٦). نامۆکان لـە بەهەشـت تێـری مـۆر (١٩٩٣ – ٢٠٠٧) چەنـدین کەسـایەتی دوورەگـەزخواز لـە خـۆ دەگـرن. کەسـایەتی سێکسـی بەرهـەمی کامیـل پاگلیـا (١٩٩٠)ــیش پێشـینەی شـاراوەی لـە ڕابردووی دوورەگەزخوازی خستە ڕوو.

ڕۆمانگەلی سەبارەت بە ناهاوسانان کە کراون بە فیلم

لە ساڵی ١٩٣٤، شانۆی ئامریکی لیلیان هێڵمەن، کـاتژمێری منـداڵان، کە دواتر فیلمێکی زۆر پەسنبزوێنی لێ سـاز کـرا، چیرۆکـی کچۆڵەیـەکی بەدفەڕ دەگێڕێتەوە کە تۆمەتی هاوڕەگەزخوازبوون دەخاتە پاڵ دوو مامۆستای قوتابخانەی شەوانە. لە ساڵی ١٩٩٧، لە کۆمەڵـە قـەدپاڵی نزیـک دەتـوانین ئاماژە بکەین بە چیرۆکی کوێستانی بڕۆکەبک لە نووسینی ئانی پڕۆلکس کە وەک شاکاری ئـەو دەناسـرێ و چیرۆکـی دوو پیـاوە کـە لـە هاوینێکـدا بـە هاوبەشبوونی خێوەتێک لەگەڵ یەکتر، هۆگری یـەکتر دەبـن. دواتـر فیلمـی درامی ڕۆمانسی ڕۆژاوایی بە دەرهێنەرایەتی ئانگ لی بـە پێـی ئـەم چیرۆکـە بەرهەم دێت. مۆریس بەرهەمی ئـەی. ئـێم. فاسـتێر چیرۆکـی عەشـقی دوو هاوڕەگەزخوازە کە لە سەرەتاکانی سـەدەی بیسـتەمی ئینگلتـەرا ڕوو دەدات.

فاستێر بە نیاز نەبوو لە کاتی ژیانی خۆیدا بەرهەمەکەی چاپ بکـا و پێـی وا بوو کتێبەکە بڵاو نابێتەوە. دواتر کە ئەم ڕۆمانە بڵاو بۆوە، لە فیلمێکدا کەڵکی لێ وەرگیرا.

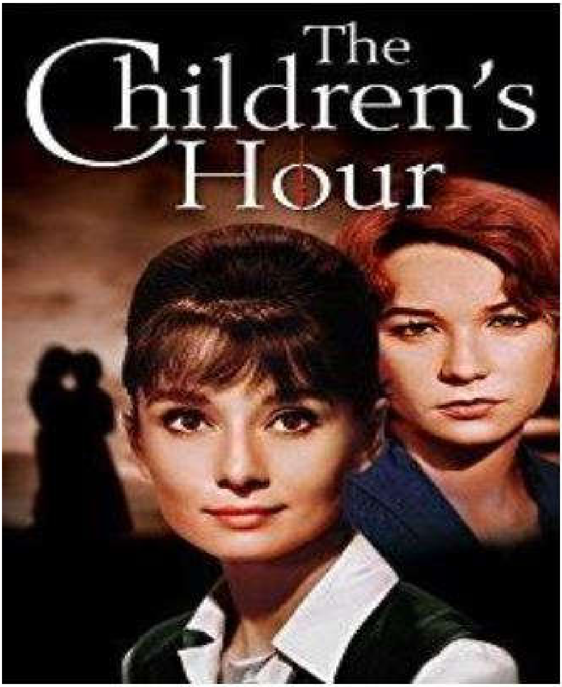

شانۆنامەی نیمچە ژیاننامەی تارڵ ئالۆڤین مەک کارنی لە ژێر نـاوی لـە ژێر تریفەی مانەگەشەو، کوڕە ڕەشـەکان خـەمگینن بـوو بـە فیلمێکـی درام سەبارەت بە شووناس و هاوڕەگەزخوازی لە ژێر نـاوی «تریفـە». تریفـە لـە ساڵی ٢٠١٦، خەڵاتی باشترین فیلمی ئۆسکاری وەرگرت.

خاڵی گرینگ ئەوەیە کە کێ هـۆگری لزباینـەکان بـێ، چ بـۆ گەیـەکان، دووڕەگەزخوازان یان ترەنسەکان، ئەدەبیاتی سەبارەت بە هەموو ئەم هـۆگریی

و شووناسە ڕەگەزییە جۆراوجۆرانە نـاوەڕۆکی سـەرەکی یەکسـانیان لـە خـۆ گرتووە: تەنیایی، ترس، دەرکران، گۆشەگیری، ئەستەمبوونی خۆ دەربـڕین و لە خۆ بێزار بوون.

دوورنومای مێژوویی

مایکڵ فۆکاڵت (١٩٨١) لە لێکۆڵینەوەکانیدا هۆگری سێکسی لە دوورنومای مێژوویی لە سەردەمی یۆنانی کۆنەوە هەتا سەردەمی مـۆدێرن شـی کـردەوە. ناوبراو ڕاشکاوانە دەڵێ هۆگری سێکسی بە درێژایی زەمەن و شوێن گـۆڕانی بە سەر دێ و ئەوە وەبیر دێنێتەوە کە «سەرەڕای ئەوەی ڕفتاری سێکسییانە لـە کۆمەڵگا کەڤنەکاندا هاوشێوەی هـەر ئـەو شـتەیە کـە ئەوڕۆکـە لـە ڕفتـاری هاوڕەگەزخوازانە / دیترڕەگەزخوازاندا دەیبینین، ئەم وشـانە لەگـەڵ کۆمـەڵگا کۆنەکاندا هاوئاراستە نین. بۆ وێنە، یۆنانیانی کۆن وشە یان چەمکگـەلێکیان نـەبوو کـە لەگـەڵ دوو جەمسـەرێتی هاوچـەرخی «هاوڕەگـەزخواز» و «دیترڕەگەزخواز» هاوئاهەنگ بێ کە واتە ناتوانین ڕێک لەم دارشتە مێژوییـە جیاوازەدا وشە مۆدێرنەکان بگۆزینەوە. » بـە گشـتی هـەموو ئـەم شوونا[٨]سـە ڕەگەزییانە بەشێک بوون لە مێژوو و لە هەموو کەلتوورەکاندا بوونیان هەبووە، ئەگەرچی لەوانەیە بە ناوی ناهاوسان دیاری نەکرا بێت.

٨. فۆکاڵت، ئێم (١٩٨١). The History of Sexuality, Volume 1: An Introduction لەندەن، پلیکان

توێژینەوە زانستییەکان

ئەم پێداچوونەوە بە ئەدەبیاتە ئەوە پیشان دەدا کە زۆر توێژینەوە ئەنجام دراون بۆ ئەوەی دەریبخەن کە ئاراستەکانی هاوڕەگەزخوازی دەتوانن بە گوێرەی زۆر فاکتەری وەک تایبەتمەندی حەشیمەتناسانانە، بگۆڕە کەسایەتی و پەیوەندی و باوەڕە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان جیاواز بن.

کاری توێژینەوەیی ئیلیاسۆن (١٩٩٧) و هێرک (٢٠٠٢)[٩] پیشانی دەدەن کە ڕوانگەی پەیوەست بە دووڕەگەزخوازان زۆر جار تێکەڵ بە ڕوانگەی پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازان بووە. کە واتە لە مەڕ ڕوانگەی دیترڕەگەزخوازان بۆ پیاوان و ژنانی دووڕەگەزخواز لێکۆڵینەوەی زۆر سنووردار ئەنجام دراوە. هەروەها ئەم باوەڕە هەیە کە هەستی ژنانی دیترڕەگەزخواز سەبارەت بە دووڕەگەزخوازان پتر لە پیاوانی دیترڕەگەزخواز ئەرێنین و ژنانی دووڕەگەزخواز لە پیاوانی دووڕەگەزخواز سەرتر سەیر دەکرێن. توێژینەوەکان ئەوە دەردەخەن کە کەسانی دیترڕەگەزخواز سەبارەت بە پەسندبوونی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە و گەیشتنی پیاوان و ژنانی هاوڕەگەزخواز بە ماف و ئازادی یەکسانی مەدەنی دو ڕای جیاوازیان هەیە. لە ساڵی ٢٠٠١، گۆڤاری تایم هەندێ بەڵگەی ڕوون کردەوە کە

٩. ئێلیاسۆن ئێم. جی. (١٩٩٧). The prevalence and nature of biphobia in heterosexual undergraduate students. Archives of Sexual Behavior.

ئەنجامەکانی ساڵی ١٩٩٥ پشت ڕاست کردەوە، داکۆکی لە تیۆرییەک دەکەن کە بە پێی ئەوە «جینەکانی گەی» لەوانەیە پێشتر پیاوان بۆ پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز ئامادە بکەن.

هەر بۆ ئەم مەبەستە، توێژینەوەیەکی نوێ لە زانکۆی کالیفۆڕنیا ئەنجام درا و لە دانیشتنی ساڵانەی ئەنجومەنی ژنێتیکی مرۆیی ئەمریکا لە بالتیمۆر خرایە ڕوو کە ئیدعا دەکات لەوانەیە هاوڕەگەزخوازی لە ژێر کاریگەری فاکتەرە ژینگەییەکانی قۆناغی منداڵی بەدی بێت. ئەم ئیدعایە پاش ئەوە بوو کە بیرمەندان بۆیان دەرکەوت ئەو گۆڕانکارییە ژنێتیکییانەی کە پاش لە دایکبوون ڕوو دەدات، دەتوانن دیاری بکەن کە ئایا پیاوێک هاوڕەگەزخوازە یان دیترەگەزخواز. لێکۆڵینەوە لە سەر دووانە کوڕەکان دەریدەخات کە کاریگەریی ژنێتیکی / ژینگەیی و گۆڕانکارییە کیمیاییەکانی ژنۆمی مرۆڤ کە بە بێ گۆڕانی زنجیرەی DNA، چالاکیی ژێنەکان دەگۆڕێ، دەتوانێ کاریگەرییەکی فرەی لە سەر هۆگری سێکسی هەبێت.

مافە شارۆمەندییەکان

زۆر بەرهەمی ئەدەبی لە ڕوانگەی نایەکسانی کۆمەڵایـەتی و شـارۆمەندی و گەشەی ناهاوسانییەوە بابەتی ناهاوسانانیان تاوتوێ کردووە. بۆ وێنـە، چـان (٢٠٠٢) پیشانی دەدا کە چۆن لـە چـاو دیترڕەگـەزخوازان، ناهاوسـانان لـە هۆنگ کۆنگ ڕفتاری نایەکسانیان لەگەڵدا دەکرێت. ٠ هەر بەم شێوە، ئۆچـا تێدەکۆشێ توێژینەوەیەک لە مەڕ پیشەی سێکسی لـە وڵاتـی تایلەنـد و ئـەم بابەتە ئەنجام بدا کە کـە چـۆن ئاراسـتە و ڕفتـاری نـوێ لـە وڵاتـی تایلەنـد خەریکە دەردەکەوێت. ناهاوسـانی لـە تایلەنـد پێویسـتی بـە لێکۆڵینـەوە و توێژینەوەی زیاترە. سیراج (٢٠١٢) ئەم خاڵە شرۆڤە دەکا کـە چـۆن ئـایینی ئیسلام دەبێتە هۆی ڕەنج و ئازاری لزباینە موسڵمانەکان. ١

یەکێتی ئازادی شارۆمەندێتی ئامریکا (ACLU) هەمیشە لـە دادگاکانـدا زۆر چـالاک بـووە بـۆ ئـەوەی دەسـتەبەری مافـەکانی ناهاوسـانان بکـات.

---

١٠. چان، فیل سی. دابلیۆ

The lack of sexual orientation anti-discrimination legislation in Hong Kong: breach of international and domestic legal obligations’ .

بڵاڤۆکی نێونەتەوەیی مافەکانی مرۆڤ. ژمارە ٦.

http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13642980500032347

١١. سیراج، عاسفە (٢٠١٢)

I don’t want to taint the name of Islam”: the influence of religion on the lives of Muslim lesbians.

بڵاڤۆکی توێژینەوەی لزباین. بەرگی ١٦.

http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10894160.2012.681268

گۆڤاری ئەو یەکێتییە لە ژێر ناوی STAND ڕاپۆرتێکی ترسناکی سەبارەت بە بارودۆخی مافەکانی گەی لە سەر ئاستی هەموو دنیا بڵاو کردەوە: باشترین و خراپترین وڵاتان لە ڕووی یەکسانییەوە. جارِد پۆلیس (Jared Polis) ڕێکخراوێکە کە بۆ وەستاندنی هەموو بێچم و شێوازەکانی هەڵواردن و هاوئاراستەکردنی یاسا لەگەڵ بەها گونجاوەکانی سەردەم، خۆی بە پابەند دەزانێت. لە مانگی نۆڤەمبەری ساڵی ٢٠١٥، جارد لە پێناو ترەنسەکان لە سەر ئاستی کۆنگرە هەستا بە دامەزراندنی یەکەمین گرووپی کاری.

ئەدەبیاتی پەیوەست بە ناهاوسانان لە ئێران

لە ئێراندا کەم توێژینەوەی لە مەڕ ناهاوسانان ئەنجام دراوە. تەنیا کۆمەڵێ سنووورداری دیکۆمێنت و چەند وتاری ڕۆژنامەیی بوونی هەیە. پڕۆژەی زانیاری و توێژینەوەی خۆرهەڵاتی ناڤین (**MERIP**) زانیاری لە بارەی ڕێکخراوەی داپەڕی ئاشکرای جیهانی (کە پێش لەمە پێی دەوترا کۆمیسیۆنی نێونەتەوەیی مافەکانی کەسانی گەی و لزباین) بڵاو کردەوە.

هەنگاوی ئاشکرای جیهانی سێ کارناسی کە بواری کاری هاوبەشیان هەبوو لە مانگی ئاکتەوبەری ساڵی ٢٠١٥ بۆ وتوێژ لە مەڕ هەندێ پرسی ئایینی، یاسایی و کۆمەڵایەتی، کە کەسانی ناهاوسانی دانیشتووی وڵاتی ئێران ڕووبەڕووی دەبنەوە، کۆ کردەوە. پێشتر لە ساڵی ٢٠١٢ و ٢٠١٤ دوو خولی دانیشتنی لە دۆسۆلدۆرفی ئەڵمان بەڕێوە چوو کە تێیدا داپەڕی جیهانی ئاشکرای یاساناسان، چالاکڤانانی مافەکانی مرۆڤ و خوێندکارانی زانکۆی بۆ بەشداری لە کۆڕێک لە مەڕ بارودۆخی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران کۆ کردبۆوە. ناوی ئەم کۆڕە مافەکانی ناهاوسانان لە ئێران بوو. ڕاپۆرتەکان لە ژێر ناوی «مافەکانی لزباین، گەی، دووڕەگەزخوازان و ترەنسەکان لە ئێران» پوختەیەک بوو لە ئەنجام و ئاکام گرتنەکانی کۆنفرانس و ئاراستەی نوێ بە مەبەستی باشترکردنی بارودۆخی مافەکانی ناهاوسانانی ئێرانی.[١][٢]

١٢. مافەکانی لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز و ترەنسەکان لە ئێران.
www.iglhrc.org/.../files/LGBTRightsInIran

لـە سـاڵی ٢٠١٣، ناوەنـدی دیکۆمێنتسـازی مافـەکانی مرۆڤـی ئێـران ڕاپۆرتێکی ٦٠ لاپەڕەیی بە ناوی «شووناسی نکۆڵی لێ کراو: پێشـێل‌کردنی مافەکانی مرۆڤی حەشیمەتی ناهاوسانی ئێران» ئامادە کرد. سەرەڕای ئەوەی چەندین دیمانە لەگەڵ گەی، لزباین و ترەنسە ئێرانییـەکان ئـەنجام دران، بـە هۆکاری ئەمنی، زۆربەی دیمانە لەگـەڵ کـراوان لـە ئێرانـدا نـەدەژیان. ئـەم توێژینەوە بریتییە لە دیمانە لەگـەڵ ئـەو کەسـانەی کـە هەنووکـە لـە ئێرانـدا دەژین.

بە هەڵبژاردنی حەسەن ڕۆحانی وەک سەرۆک کۆمار، لـە وڵاتـی ئێرانـدا ئەم ئۆمێدە دروست بوو کە بارودۆخی مافەکانی مرۆڤ بۆ حەشیمەتی بەش مەینەتی ناهاوسانان باشتر ببێت؛ بەڵام هەتا هەنووکە ئەم ئومێدە هیچی لـێ سەوز نەبووە. چوار ڕێکخراوی مافـە مرۆییـەکان (لێبـووردنی نێودەوڵـەتی، چاودێری مافەکانی مرۆڤ، کۆمیسیۆنی نێودەوڵەتی مافەکانی مرۆڤی پیاوان و ژنـانی هاوڕەگـەزخواز و ڕێکخـراوی ناهاوسـانانی ئێـران) لـە مـانگی دیسەمبەری ساڵی ٢٠١٣ نامەیەکیان نارد بۆ ڕۆحانی. ئەم گرووپانە داوایـان لە ئێران کرد کە سزای دژ بـە ناهاوسـانی «کـە ١٠٠ قـەمچی بـۆ پەیوەنـدی سێکسـی ڕێککەوتنانـە لـە نێـوان ژنـان و سـێدارە بـۆ پەیوەنـدی سێکسـی (دخـوول) ڕێککەوتنانـە بـۆ پیـاوان» هەڵبووەشـێنێتەوە. کارناسـان لـەو بۆچوونـەدان کـە بـە پێچەوانـەی دروشـمە سـەرەتاییەکان، ئێـران هەمیشـە وڵاتێکی کوشندەیە بۆ ناهاوسانان.

تیۆرییەکانی پەیوەست بە ناهاوسانی

ئێمــە سرووشــت بــە پێشــتر بەرنامــە بــۆ داڕێــژراو و لــە ژێــر کاریگــەری بۆمــاوەییبوونی ژنێتیکــی و دیکــەی فاکتــەرە بایۆلۆژیکــەکان دەزانــین. لــە لایەکی تریشەوە، پاش گیرسانی نوتفـە، تـاک لـە ژێـر کاریگـەری فاکتـەرە دەرەکییــەکانی وەک ژینگــە، ئــەزموون و ڕاهێناندایــە. لــە بــواری ڕفتــاری ٣ مرۆیی، پرسی کۆنی سرووشت لە هەمبەر پەروەردە و کاریگەری ژینگە، چ ژینگەی بەر لە لەدایکبوون و چ ژینگەی ژیانی تاک یـان ژێنـەکان لـە باسـە گرینگەکانی هۆگری سێکسییە. تیۆرییە جیاوازەکانی هاوڕەگەزخوازی یان لە ئاراستەی سرووشتباوەڕی سەرچاوە دەگـرن یـان لـە شـێوازی سـازکردنی کۆمەڵایەتی. لەم ماوەی کۆتاییدا ئـەنجامێک دووجەمسـەری هاوئاهـەنگی پیشان دەدا کە بە پێی ئەو، کەسانێک کە پێیان وایە هاوڕەگـەزخوازی تاوانـە، زۆر جار لەو باوەڕەدان کە هاوڕەگەزخوازی بژاردەیەکی تاکەکەسییە (تیۆریی ژینگەیی) و لە بەرامبەردا، ئەوانەی وا پێیـان وایـە هاوڕەگـەزخوازی ئاسـایی (نۆرماڵ)ــە، زۆربـەیان باوەڕیـان بـە تیـۆریی هۆکـارێتی بایۆلۆژیـک یـان ژنێتیکییە. ١ ٤

زۆربەی لێکۆڵەران لە سەر ئەوە ڕێک کەوتوون کـە فاکتـەرە بـایۆلۆژی و کۆمەڵایەتییەکان لە سەر بەدی هاتنی هـۆگری سێکسـی کاریگـەرن؛ بـەڵام

---

١٣. مەک لیۆد، ئێس. ئەی. .Nature Nurture in Psychology . (2007) www.simplypsychology.org/naturevsnurture.html

١٤. سالیوان و ڤودارسکی. (٢٠٠٢) Social alienation in gay youth بڵاڤۆکی ڕفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. ٥ (١).. ١٧-١، ل ٤

هیچ فاکتەرێکی دیاریکەرەوەی یەکلاکەرەوە، سادە و یەکگرتوو بۆ هۆگری سێکسی دیاری نەکراون و هیچ چەشنە بەڵگەیەکی لێبڕاوەش لە سەلماندنی فاکتەرێکی دیاریکراو بۆ هاوڕەگەزخوازی بوونی نییە. توێژینەوەی جۆراوجۆر ئاماژە بە فاکتەرگەلی دیاریکراوی جیاواز و تەنانەت لێکدژە دەکەن؛ بەڵام بیرمەندان ئەم گریمانە دەکەن کە ئاوێتەیەک لە فاکتەرە ژنێتیکی، هۆرمۆنی و کۆمەڵایەتی هۆگری سێکسی دیاری دەکەن. ئەنجومەنی دەروونناسی ئەمریکا (**APA**) دەڵێ هەموو جۆرە فاکتەرەکان کاریگەری لە سەر هۆگری سێکسیی کەسێک دادەنن.

تازەترین دەقە بڵاوکراوەکانی **APA** دەڵێن هۆگری سێکسی یەک بژاردە نییە کە بتوانرێ بە ئیرادە و ویستی خۆمان بیگۆڕین و بە ئەگەری زۆر هۆگری سێکسی ئەنجامی پەیوەندی ئاڵۆزی فاکتەرە ژینگەیی، مەعریفی و بایۆلۆژیکییە و لە تەمەنی کەمدا بێچم دەگرێت. بەڵگەکان ئەوە دەردەخەن کە فاکتەرە بایۆلۆژیکییەکانی وەک فاکتەری ژنێتیکی و هۆرمۆنی زکماکی دەورێکی گرینگیان لە تامەزرۆیی سێکسی تاکدا هەیە. سەرەڕای ئەم هۆکارانە، هەندێ کەس شووناسی ڕەگەزیی ناهاوسان دەگرنە خۆیان کە بێگومان پێشتر لەواندا نەبووە. لە چوارچێوەی تیۆریی ژینگەیی، بایۆلۆژیک، کۆمەڵایەتی، سرووشتباوەڕ، پێکهاتەخواز و فێمێنیستی چەندین تیۆریی جۆراوجۆر خراونەتە ڕوو.

زۆرێک لە تیۆرییە سەرەتاییەکان فاکتەری ژینگەیی (وەکوو پەیوەندیی لاواز لەگەڵ دایک و باوک و پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەزخوازان لە تەمەنی کەم)یان بە هۆکاری هاوڕەگەزخوازی دەزانن. سیگمۆند فرۆید یەکێک لە

داکۆکیکارانی سەرەکی ئەم تیۆرییە بوو.

لە زۆربەی ساڵانی سەدەی بیستەم، باوەڕی سەرەکی ئەوە بوو کە هاوڕەگەزخوازی ئەنجامی پەروەردەی تاکە. فرۆید باوەڕی بە هۆکارێتی ژینگەیی هاوڕەگەزخوازیی پیاوان بوو و هۆکاری سەرەکی لە پەیوەندی لاواز لەگەڵ دایک و باوک (دایک / کوڕ) دەبینی. زۆربەی نووسەرانی دەروونپزیشک ڕێک کەوتن کە پەیوەندییەکی نزیک لە نێوان هاوڕەگەزخوازی و خۆپەسندی بوونی هەیە. بە گوێرەی بەڵگەکانی لوویس (١٩٨٨)، فرۆید لە سەروبەندی ژیانی خۆیدا چوار تیۆری لە مەڕ هاوڕەگەزخوازی خستە ڕوو. یەکەمین تیۆرییەکان ئەوە بوو کە هاوڕەگەزخوازی لە گرێی ئۆدیپەوە سەرچاوەی سەندووە؛ بەو واتایەی کە کوڕی کەم تەمەن پەیوەندییەکی هەوەسانەی ئاسایی لەگەڵ دایکی خۆی ساز دەکات؛ بەڵام دایک سۆزێکی زۆر بە کوڕەکەی دەبەخشێ و لە ئەنجادا کوڕ بە شێوەیەکی ڕاڕایی ئەندامی زاوزێ خۆی بە لاوە گرینگ دەبێت.

تیۆرییەکی دیکە دەڵێ منداڵ جیاوازی نێوان خۆی و ئەوی تری ناناسێتەوە و وا دەزانێ دایک ئاناتۆمییەکی هاوشێوەی ئەوی هەیە. لە قۆناغی خۆپەسندی، منداڵ پەی بە جیابوونی خۆی لە دایکی دەبا و حەڕەشەی نێرەمۆکی دەتوانێ سزایەک بێ بۆ هەستی هەوەسی ئەو. کە واتە ئەو بە شێوەیەکی ڕاڕاییانە نوقمی ئەندامی زاوزێ خۆی دەبێت. بە گوێرەی

١٥. لوویس، کێی. (١٩٨٨) The psychoanalytic theory of male homosexuality
نیۆیۆرک: سیمۆن و شاوێستێر

تیۆرییەکی دیکە، کاتێک کە منداڵ بۆی دەردەکەوێ کە دایکی ئەنـدامی زا و زێی پیاوانەی نییە، وەحشەت دەکا و خۆشەویسـتی ئـەو بـۆ دایکـی دەبێتـە بێزاری. لەو کاتەوە، ناوبراو ژنێک بە ئەندامی زا و زێی پیاوانەوە دەستنیشـان دەکا (کوڕێ بە پرەنسیپی ئافرەتانەوە). تیـۆری چـوارەم و دوایـی چەشـنێکی دیکەی گرێی ئۆدیپ بوو کـە دەیکـوت کـوڕانی هاوڕەگـەزخواز عەشـقێکی بەتینیان بۆ دایک و ئیرەییەکی لە ڕادە بەدەریان بەرامبەر بە بـاوک هەیـە. ئـەم ئیرەیی بردنە بە باوک بە شێوەی ئاوات‌خوازی بۆ مەرگ و خەیاڵپەروەرییـەکی سادیستییانە لە تونـدوتیژی دەگرێتـە خـۆی. لـە ئەنجامـدا وەک کاردانـەوە، منداڵ ئەم هەسـتانە دەکـا بـە هەسـتی ئەشـق بـۆ هاوڕەگـەز. شـارەزایان بـۆ ڕوونکردنەوەی هۆکارەکانی هۆگری سێکسی تیۆرییە بایۆلۆژییـەکان قبـووڵ دەکەن. تیۆرییە بایۆلۆژیکییە نوێترەکان دێری هۆگری سێکسـی بـۆ ئامـاژە بەو ژێنانە بە کار دەبەن کە لە ڕێگەی سـتڕۆییدە سێکسـییەکانی بـەر لـە لـە دایکبوون هاوکـاری گەشـە، ڕێکخسـتن و پێکهاتـەی سیسـتەمی عەسـەبی دەکەن. پێکهاتەی کیمیایی و پێکهاتەی مێشک لەم ماوەی کۆتاییـدا شـرۆڤە کراوە و لە توێکارییەکدا جیاوازییەکانی پیاوانی هاوڕەگەزخواز پیشان دراوە. خوێندنەوەی دەروونپزیشکی زانکـۆی بۆسـتۆن، ڕیچـارد پـیلارد و دەروون پزیشـکی زانکـۆی نۆرسـتێرن، جـی. مایکـل بیلـی، سـەبارەت بـە هاوڕەگەزخوازی و دووانە کوڕە لێکچوو و لێکنەچووەکان پیشانی داوە کە لـە

١٦. هاڤیلێر سترانسکی، ڕیمافدی جی. (١٩٩٨). Adolescent homosexuality. Medline. Advances in Pediatrics

دوانە لێکچووەکان ئەگەر یەکیان گەی بێ، چانسی گەی بوونی ئەوی تر نزیکەی ٥٠ لە سەدە. سەبارەت بە دوانە لێکنەچووەکان ئەم ڕێژە نزیکەی ٢٠ لە سەد بوو. هاوڕەگەزخوازی ڕیشەی بنەماڵەیی هەیە و لێکۆڵینەوەکان پیشانی دەدەن کە ٨ بۆ ١٢ لە سەدی برایانی پیاوانی گەی گەین و ئەمە لە کاتێکدایە کە ئەم ڕێژە لە حەشیمەتی گشتیدا ٢ بۆ ٤ لە سەدە. توێژەرانی ئینگلتەرایی گۆڵن ویلسۆن و قازی ڕەحمان لە کتێبەکەی خۆیاندا بە ناوی گەی لەدایکبوو: دەروونناسی زیندەوەرناسانەی هۆگری سێکسی بەو ئەنجامە دەگا کە هۆگری سێکسی ئەو شتەیە کە ئێمە لەگەڵی لە دایک دەبین و لە ژینگەی کۆمەڵایەتیی خۆمان «وەدەست»ـی ناهێنین.

جەوهەرباوەڕان ئیدعا دەکەن کە هاوڕەگەزخوازی پێکهاتەیەکی هەم مێژوویی و هەم کەلتوورییە؛ لە هەموو سەردەم و سەدەکاندا بەشێک لە شارستانییەتی مرۆییە. ئەوە لە حاڵێکدایە کە پێکهاتەخوازی پێی وایە کە هاوڕەگەزخوازی زیاتر لە بڕگە زەمەنی و پێکهاتەی کەلتوورییەکاندا پێناسە دەکرێت.

بە گوێرەی تیۆریی دەور، هەستی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی ئەنجامی لاوازبوونی کلیشەکانی دەور و ڕۆڵە ڕەگەزییەکانە. کە واتە کزبوونەوەی دەور و یاسا دیاریکراوە وتراو و نەوتراوەکان حەڕەشەیەکن بۆ ئەو شتەی کە وەک پیاوانە و ژنانە سەیر دەکرێ و تووڕەیی کەسانێک دەبزوێنێ کە لەوانەیە لەو باوەڕەدا بن کە بە هۆی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانەی دژ بە عورف، ئەگەری شپرزەیی و پشێوی کۆمەڵایەتی لە ئارادایە. ئەم باوەڕە کە هاوڕەگەزخوازی بژاردەیە، هاوکاری پارێزراوبوونی ئەم تیۆرییە دەکات. وەک ئەوەی ئافرەتان و

پیاوان بە گوێرەی ئەو چاوەڕوانییانەی کە لە ڕەگەزیان دەکرێ بە کۆمەڵایەتی دەبن، ئەو ئەزموونانەی وا ئەوان لە درێژایی ژیاندا ڕێنـوێنی دەکـا، هەمیشـە ئاراستەی هاوشێوە تێپەڕ ناکەن. فێمێنیستی هاوپـەیمانی خـەجت لـە سـەر گرنگیی تاوتوێکردنی پەیوەندییەکانی نێوان شووناسە کۆمەڵایەتییەکان وەک پۆلێنبەندیی یەکتربڕی سەرکوت و نایەکسانی دەکاتـەوە و چوارچێوەیـەکی پەنگراوی بەسوود بۆ ڕەخنە لە پێوەرەکانی هۆگری سێکسییە. ٨

بەدەر لەم هەموو ئەم تیۆرییانە، هەندێ توێژینەوە هەن کە دژ بـەم بـاوەڕە دەوەستنەوە کە هـۆگری سێکسـی و شووناسـی ڕەگـەزێتی مـرۆڤ بـە پێـی بایۆلۆژی دیاری کراون و هەمیشە نەگۆڕن و دەڵێن هیچ بەڵگەیەکی زانسـتی بۆ ئەم بابەتە بوونی نییە. لە بەرامبـەر ئـەم ڕوانگـە، چـەمکی ناهاوئاهـەنگی ڕەگەزێتی منداڵی (CGN) بەدی دەکرێ، دیاردەیەک کـە تێیـدا منـداڵان لـە تەمەنی بەر لە باڵقبوون لەگەڵ سەرچەشنی دەروونناسانە یـا کۆمەڵناسـانەی چـاوەڕوانکراوی پەیوەسـت بـە ڕەگـەزێتییان هاوئاهـەنگ نـابن. کـە واتـە منداڵێکی کەم تەمەن بـەردەوام کۆمـەڵێ ڕفتـاری زۆر ژنانـە یـان پڕەنسـیپی پیاوانە لە خۆی دەنوێنێ، ئەوە لە کاتێکدایە کە لە ڕفتـاری ئاسـایی کچانـە و کوڕانە خۆی دەبووێرێت. لێکۆڵینەوەی بەربڵاو لە مـەڕ ئـەم دیـاردە لـە نـاو پیاواندا ئەنجام دراوە. سەرەڕای ئەوەی هـەموو پیـاوانی هاوڕەگـەزخواز وەک

١٧. گرێنشاو کیمبرلە (١٩٩١). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. ئێستێنفۆرد. ٤٣ (ژانڤییە)، ١٢٤١ ـ ١٢٩٩.

١٨. مەک کاڵ، لێسلی (٢٠٠٥). The complexity of intersectionality. Signs بڵاڤۆکی ژنان لە کەلتوور و کۆمەڵگا، ٣٠ (بەهار)، ١٧٧١ ـ ١٨٠٠.

کوڕی کەم تەمەن، بە شێوەی زۆر زەق ڕفتاری ئافرەتانە لە خۆیان پیشان دەدەن، داتاکان پیشاندەری ئەوەن کە نزیکەی ٧٥ لە سەد یان ڕەنگە پتری کوڕانێک کە ناهاوئاهەنگی ڕەگەزێتی منداڵی لە خۆیان پیشان دەدەن، بە هەڵکەوت گەی یان دووڕەگەزخوازن. سەرەڕای ئەمە، زۆر دووانەی لێکچوو هۆگری سێکسیی جیاوازییان هەیە. لە ئەنجامدا ناهاوئاهەنگی ڕەگەزێتی منداڵی سەرچاوە لە هیچ کام لە دوو تیۆریی زاڵ لە باسی کۆنی «ئەوەی دەبێتە هۆی گەیبوونی کەسانێک: سرووشت یان پەروەردە، ژێن یان ڕفتاری فێرکراو» ناستێنێت.

بەشی ٢: ناهاوسانی ـ ڕوانگەی جیهانی و سناریۆی یاساییەکان

بابەتەکان:

- ڕوانگەی جیهانی
- نەرمی نواندنی پتر بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی
- هۆگری سێکسی لە دارِشتەی مافەکانی مرۆڤ
- ڕوانگەی ڕێکخراوی نەتەوەکان
- ڕوانگەی یاسایی

ڕوانینێکی گشتی بۆ ناهاوسانان و سناریۆ یاساییەکانیان لە سەر ئاستی جیهان

ناهاوسانان: ڕوانگەی جیهانی

یاساکانی دژ بە پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی شانزەهەم و نوێنەرایەتی بەشێکی مەزن لە کۆمەڵگای بریتانیا دەکەن کە لەو باوەڕەدا بوون هاوڕەگەزخوازی «بەدترین تاوان»ـەکانە. ٩ ئەو کات هاوڕەگەزخوازی کردەوەیەکی پەسندنەکراو بوو کە تا ئەو ڕادە حەڕەشەی لە کۆمەڵگای ڤیکتۆریایی دەکرد کە شووناسێکی بە ناوی شووناسی هاوڕەگەزخواز لەم سەردەمەدا نەبوو (یان لانیکەم بە بێچمێکی دیاریکراو و سەربەستی نەبوو.) نەبوونی شووناسی هاوڕەگەزخواز بەو واتایە نەبوو کە شارۆمەندانی بریتانی لە تایبەتمەندی پیاوانی هاوڕەگەزخواز بێئاگا بوون، بەڵکوو لە درێژەی سەدەی نۆزدەهەم، کۆمەڵگا لەم کەسانە بێزار بوو. ئامار و ژمارەی کەم لە بەر دەستە؛ بەڵام بێگومان ڕێژەی قۆڵبەست کردنەکان لە

---

19 Upchurch, Charles. Before Wilde: Sex between Men in Britain's Age of Reform. Berkeley: University of California, 2009. Print. Page 14 & 49.

20 Brady, Sean. Masculinity and Male Homosexuality in Britain, 1861-1913. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005. Print. Page 11, 17, & 46

چاو ئەو کاتەی کە شەپۆلی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی لـە دەیـەی ٥٠ــی زایینـی باڵی بە سەر ئینگلتەرادا کێشا، لە ساڵی ١٩٥٢ لە ئینگلتەرا، ٦٧٠ دۆسـییەی بە دواداچوونی یاسایی بـۆ کـردەوەی نێربـازی، ٣ هـەزار و ٨٧ دۆسـییە بـۆ هەوڵدان بۆ نێربـازی یـان پەیوەنـدیی سێکسـیی زۆرەملـێ و هـەزار و ٦٨٦ دۆسییە بۆ پەیوەندی سێکسی نێوان پیاوان (دخوول) کرا بووەوە. [1]

هەڵبەت ناتوانین بڵێین کە ئەمە بێزارییـەکی جیهـانی بـوو. لـە ڕاسـتیدا، هەندێ کەلتووریش هەبوون کە پەیوەندی و ئەشقی نێوان دوو هاوڕەگـەزیان بەرز دەنرخاند. هیندوویزم هاوڕەگەزخوازی بە گوناح و تاوان نازانێـت. لـە ڕاستیدا ئەنجومەنی هیندووی ئینگلتەرا ڕاگەیێندراوێکی بەم ناوەڕۆکـە بـڵاو کردەوە کە «هیندوییزم هاوڕەگەزخوازی ئیدانە ناکـات.» [2] کتێبـی پیـرۆزی سیکەکان، گـۆڕۆ گرانـت سـاحێب، بـاس لـە نـەرمی نـوێنی، یەکسـانی و قبووڵکرانی هەموو کەس سەرەڕای نەتەوە، ئایین، ڕەگەز یان هۆگری سێکسی دەکات. ڕێوڕەسـمی هاوسـەرگیریی سـیکەکان لـە ڕەگـەز و ڕەگەزێتییـەکی تایبەتـدا تەسـک نابێتـەوە و لـەم ئایینـەدا، هاوسـەرگیری لەگـەڵ هاوڕەگـەز مومکینە. [2] [3]

شـیکاری تێگەیشـتنی گشـتی جیهـان لـە ناهاوسـانی ئازاربـەخش و سەرسامهێنەرە. بە گشتی لە ئافریقـا و خۆرهـەڵاتی نـاڤین هاوڕەگـەزخوازی

---

21 Whitaker, Brian. Unspeakable Love: Gay and Lesbian Life in the Middle East. Berkeley: University of California, 2006

22 Gay Histories and Cultures, Routledge, p. 438, George Haggerly

23 http://www.wahegurunet.com/gay-sikh

٢ ٤ زۆر جار ڕەت كراوەتەوە.

ئافریقا

ئافریقا ڕوانگەیەكی توندوتیژی بەرامبەر بە جڤاكی ناهاوسانان هەیە. زۆرێك لە ڕێبەرانی ئافریقی ڕاشكاوانە بۆچوونی سووك و شەرمەزارهێنەریان لە مەڕ كەسانی ناهاوسان خستە ڕوو. ئەگەر ئەم بۆچوونانە سەبارەت بە هەر گرووپێكی تر بخرایەنە ڕوو، بێ‌شك ڕەت دەكرانەوە. سەرۆك كۆماری پێشووی زیمباوە، مووگابە لە ڕا دەربڕینێكی ڕاشكاوانەدا لە مەڕ مافی ناهاوسانان وتی گەیەكان لە مرۆڤ كەمترن و شیاوی هیچ مافێكی مرۆیی نین و تەنانەت لە سەگ و بەرازیش خراپترن.
لە مانگی سێپتێمبەری ساڵی ١٩٩٥، پەرلەمانی زیمباوە لە جووڵەیەكی یەكدەستدا یاسای ئازاردانی پتری هاوڕەگەزخوازان و یاسایەكی بۆ قەدەغەكردنی كردەوەی هاوڕەگەزخوازانە پەسند كرد. ٦ لە ساڵی ١٩٩٧، دادگایەك كەنعان بانانا (Canaan Banana) سێلف مووگابە (یەكەمین سەرۆك كۆماری زیمباوە)ی لە ١١ مژاردا نێرباز و سەپێنەری كردەوەی سێكسی بە تاوانبار ناسی و سزای ١٠ ساڵ زیندانی بۆ ئەو بڕییەوە. بانانا لە

24The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW;pewglobal org. See also The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW;pewglobal org)

25 (Christopher Brocklebank, 14th August 2012, 10:01 AM Police raid headquarters of LGBT rights group.).

26Marc Epprecht, p180; Hungochani: The History of a Dissident Sexuality in Southern Africa

ساڵی ٢٠٠٣، بە هۆکارێکی نادیار مرد. هەروەها سەرۆک[1] کۆمار ئێمێرسۆن مەنانگاگوا بانگهێشتی پەیتا پەیتای وڵاتانی ئەورووپی لە کارگرووپی ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان بۆ پەسندکردنی هاوڕەگەزخوازی ڕەت کردەوە؛ سەرەڕای ئەوەی کە وتوویەتی زیمباوە خۆی بۆ پەرە پێدان و پشتیوانی لە مافەکانی مرۆڤ بە پابەند دەزانێت. لە دیمانەیەکدا وێڕای ئاماژە[2] بە ناهاوسانان وتی: «ئەم بابەتە لە یاسای بنەڕەتی ئێمەدا قەدەغەیە و ئەرکی سەر شانمە ملکەچی یاسای بنەڕەتیم بم.» سەرۆک کۆماری گامبیا، یەحیا[3] جەمە، داوای کرد یاسایەک لە دژی هاوڕەگەزخوازان پەسند بکرێ کە «لە یاساکانی ئێرانیش سەختگیرانەتر بێت.» و لە درێژەدا وتی ئەو لە وڵاتەکەیدا هەر گەی یان لزباینێک ببینێ، «ملی دەپەڕێنێت.» لە ٢٧ـی مانگی سێپتێمبەری ٢٠١٣، ناوبراو لە وتاردانی ڕێکخراوی نەتەوەکان ڕایگەیاند کە «هەندێ لە دەسەڵاتەکان هاوڕەگەزخوازی کە لە هەموو بێچم و حاڵەتەکانیدا زۆر شەیتانی، دژە مرۆیی و دژە خوداییە، بە ناوی مافەکانی مرۆڤەوە پەرەی پێ دەدەن.» ناوبراو لە درێژەدا وتی: «ئەوانەی بەم کارە هەڵدەستن، بە نیازن

---

1 Flora Veit-Wild, Dirk Naguschewski Page 93 Body, Sexuality, and Gender v. 1 6)

2 Zimbabwe's LGBT community: why civil rights and health issues go hand in hand. https://www.news24.com/Africa/Zimbabwe/zimbabwes-lgbt-community-why-civil-rights-and-health-issues-gohand-in-hand-20180131-2. Accessed: Feb 26th, 2018

3Ibid.

کۆتایی بە بـوونی مـرۆڤ بێـنن. » یـەحیا جەمـە هاوڕەگـەزخوازانی نـاو نـا «بوونەوەرانی ئازاربەخش» و وتـی هـەتا ئـەو جێـی ئـەو دەزانـێ (**LGBT**) کـورتکراوەی گـولێتی (Leprosy)، سـووزەنەک (Gonorrhoea)، باکتریـا (Bacteria) و سێل (Tuberculosis)ـە کە هەر هەمووی بـۆ بـوونی مـرۆڤ زیانبەخشن.[1] نموونەیەکی تـر لـەم ڕا و بۆچوونـە توندوتیژانـە دەتـوانین لـە ڕێبەرانی ئۆگاندادا بـەدی بکـەین. سـەرۆک کۆمـاری ئۆگانـدا فـەرمانی بـە ئیدارەی لێکۆڵینەوەی سزا دا بۆ ئەوەی لزبـاین و گەیـەکان قۆڵبەسـت بکـا و بیانخاتە زیندان. نـاوبراو وتـی پەیوەنـدی گەیـەکان دژ بـە ئیـرادە و ویسـتی خودایە.[2] هەڵبەت لەم ماوەی دواییدا[3] بادانەوەی پیشان دا و وتوویـەتی زیـاتر لەمە یاسایەک دژ بە گەیەکان بە کار ناهێنێت. داپەڕەکانی ئەو بۆ بەهێزکردنی یاساکانی دژ بە ناهاوسانان شکستیان خواردووە.[4] میسر لە کاتی چوونە نـاو هاوپەیمانێتی دژ بە تیرۆریزمی ئامریکا، لـە ئەنتـەرنێت بـە دواداچـوون بـۆ پیاوانی گەی دەکا و دەیانگرێ بۆ ئەوەی شارۆمەندان ڕازی بکا کـە نـە تـەنیا موسڵمانانی توندڕۆ، بەڵکوو دەوڵـەتیش دەروەسـتی پاراسـتنی ئـەخلاقیاتی

---

1 Gambian president says gays a threat to human existence-20130928, Reuters, 28 Sept 2013

2 See Tainting love". The Economist. 11 October 2014. Retrieved 17 October 2014

3 Uganda considers death sentence for gay sex in bill before parliament", Guardian, 29 November 2009.

4 Uganda’s President says new anti-gay laws ‘not necessary’- https://www.pinknews.co.uk/2015/09/16/ugandaspresident-says-new-anti-gay-laws-not-necessary/: Accessed: Feb 26, 2018

خەڵکە. ئەم شەپۆلی بێزارییە[1] ئاشکرایە بێگومان وای کردووە کە هاوژینەکان (کاپڵەکان) زیاتر وریا بن. سەرەڕای ئەوەی پیشاندانی خۆشەویستی لە بەر چاو جەماوەر لە وڵاتی ئافریقا چ بۆ هاوڕەگەزخوازان و چ بۆ دیترڕەگەزخوازان نەشیاوە، لەم وڵاتەدا پێشنیار بە ناهاوسانان دەکرێ کە زیاتر خۆ بپارێزن.[2]

سەرەڕای ئەمە، لە ناوی کۆی ئەم بۆچوون و کاردانەوە ئازاربەخشانەی ڕێبەرانی ئافریقا، ڕێکخراوی مافە یەکسانەکان (TIERs) بە هاریکاری زانکۆی لاگۆس دەبێتە میوانداری یەکەمین کۆنفرانس لە مەڕ ناهاوسانان، هەمەچەشنی، گشتگیری و یەکسانی لە وڵاتی نەیجەرییا.[3]

1 Gauch, S. (2002, March 1). Egypt cracks down on gays, trumping Islamists. Christian Science Monitor, p. 7

2 Planet, Lonely. "Gay and Lesbian travel in Africa. Lonely Planet". Retrieved 13 July 2016

3 Nigeria’s first conference to discuss LGBT issues is here ...nostringsng.com/nigeria-conference-lgbt-attend

ویلایەتە یەکگرتووەکان و شوێنەکانی دیکەی جیهان

وەک ویلایەتە یەکگرتووەکان و وڵاتانی دیکە لەگەڵ پرسی هاوسەرگیری هاوڕەگەزان لە کێشمەکێشدان، ئەندازەگیری نوێی ناوەندی لێکۆڵینەوەکانی پیو پیشانی دا کە لە نێوان ناوچە جیا جیاکان بۆ ئەم پرسیارە گشتییە کە ئایا کۆمەڵگا دەبێ هاوڕەگەزخوازی قبووڵ بکا یان نا جیاوازییەکی زۆر بەرچاو بەدی دەکرێت. ئەم ئەندازە گرتنە کە لە سەر ئاستی ٣٩ وڵات ئەنجام درا، پیشانی دا کە لە وڵاتانی ئامریکای باکووری، یەکێتی ئەورووپا و زۆربەی وڵاتانی ئەمریکای لاتین بە گشتی هاوڕەگەزخوازییان قبووڵ کردووە.

لە وڵاتانی ئیسرائیل، پۆڵندا و بوولیڤی و بەشگەلێک لە وڵاتی ئاسیا و ڕووسیا سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی بۆچوونی جیاواز لە ئارادایە. لە ساڵی ٢٠١٧، لە چیچان بۆ پاکتاوکردنی گەیەکان بزووتنەوەیەکی دژ بە گەی پێک هێنرا. بەرپرسانی پۆلیس و ئاسایش پیاوانی گەی و دووڕەگەزخوازیان دەگرت، ئەشکەنجەیان دەکردن. دەوڵەتی کەنەدا لە هاوکاری لەگەڵ ڕێکخراوێکی نابەرژەوەندخواز لە تۆرێنتۆ، لە بێدەنگیدا ڕێگەی بە پیاوانی گەی و ژنانی لزباینی وڵاتی چیچان دا کە بێنە وڵاتی کەنەدا. زۆربەیان پیاو بوون؛ چوونکە ڕاکردن لە چیچان بۆ ئافرەتان ئەستەمتر بوو.[١]

---

1 NY Times, Chechnya’s Persecuted Gays Find Refuge in Canada September 3 2017

خۆرهەڵاتی ناڤین

هاوڕەگەزخوازی لە هەموو کۆمەڵگاکاندا بوونی هەیە و خۆرهەڵاتی ناڤینیش لەم حاڵەتە بەدەر نییە. ژیانی سەربەستی ناهاوسانان لە وڵاتانی بە حەشیمەت زۆرینە موسڵمان، دەگمەنە؛ بەڵام ئەم دیاردە لە شاراوەدا زۆر باوە. کۆمەڵگای موسڵمان بەردەوام باوک سالارە و بە پێی سرووشتی خۆی گرینگی بە پیاوەتی دەدا؛ بەڵام بە شێوەی سەیر و سەمەر لە کاتێکدا کە جیا کردنەوەی ڕەگەزێتی لە زۆربەی وڵاتانی کۆنسێرڤاتیڤی خۆرهەڵاتی ناڤین زۆر تۆخترە، هاوکات ئەم جیاکردنەوە باوکسالارییانە هەندێ بارودۆخ دێنێتە ئاراوە کە تێیدا پیاوان لای پیاوانی تر ئاسوودەترن. ئەمە لە شوێنێکە کە ژنان لە پلەی دووهەمی گرینگبوون دان و دەست خستنە سەر ڕانی پیاوانی دیکە هێمای دۆستایەتییە، نە بانگهێشت بۆ پەیوەندی سێکسی. پارکی سیبکە لە شاری دیمەشق بە درێژایی ڕۆژ زەوییەکی یاری پڕ لە دار و درەخت بۆ منداڵانە و لە شەودا بۆ پیاوانی گەنج بە نێوبانگە کە لە سەر کورسی دانیشتوون و لە لای دیوارەکانی دەخولێنەوە. لە وڵاتی ئەفغانستان، دەوڵەمەندان کوڕانی سەماکەر وەک کوڕانێک کە لەگەڵ پیاوان پەیوەندی سێکسی ساز دەکەن، دەکڕنەوە (منداڵبازی).[1]

سەرەڕای ئەوەی لە ئێستادا دەتوانین کۆمەڵگای موسڵمان بە تەواوەتی هاوڕەگەزخوازتۆقاو وەسف بکەین، ئەم وێنایە کە هاوڕەگەزخوازتۆقێنی کێشەیەکی سەربەخۆیە، هەڵەیە. هاوڕەگەزخوازتۆقێنی بەشێک لە

1Straight but Narrow, The Economist www.economist.com/node/21546002

ساندرۆمێکە کە تێیدا مافی کەسەکان بە هۆی پاراستنی بەرژەوەنـدی ڕەچـاو کــراوە بــۆ کۆمــەڵگای گــەورەتر، پشــتگوێ دەخــرێ و زۆر جــار بــەرگی «ئیســلامی» دەگرێتــە خــۆی. لــە ئەنجامــدا، لــەم کۆمــەڵگا زۆر بــاوک سالارییانەدا، بایەخی زۆری هاوئاهەنگی پیرۆزە و دەربڕینی تاکایەتی جێـی قبووڵکران نییە. بە وتیکـی سـاناتر، لـەم کۆمەڵگایانـەدا لـە سـەر پاراسـتنی «نۆرمە» کۆمەڵایەتییەکان، پاراستنی ڕەواڵەت، لانیکەم لە شوێنە گشتییەکان و بە شێوەی ناچار لە شوێنی تایبەتی پێداگرییەکی زۆر دەکرێت. سیسـتەمی باوک سالار بەو ڕۆڵ و دەورانەی کە بە وردی بۆ پیاوان و ژنان پێناسـە کـراوە پشکی شێری لە کۆمەڵگادا بەر دەکەوێت. پیاوانی گەی، بەتایبەت ئەوانـەی کـە کۆمـەڵێ پرەنسـیپ لـە خۆیـان پیشـان دەدەن کـە ژنانـە بنـوێنن، وەک کەسانێک سەیر دەکرێن کە بەربەرەکانێ لەگەڵ دیسیپلینی کۆمەڵگا دەکەن و بە چالنجی دەکێشن. سەیر لەوە دایە کە ئەم بابەتە بـۆ پیـاوان «پیاوانـە» کـە لەگەڵ پیاوانی دیکـە پەیوەنـدی سێکسـی سـاز دەکـەن، کـەمێک جیـاوازە. ئەگەرچی یاسای نـەریتی و حکومـەتی ئیسـلامی لـە پەیوەنـدی سێکسـیی کۆمی، بکەر و بەرکار وەک یەک بـە تاوانبـار دەزانـێ، خـەڵک دژایەتییـەکی کەمتریان بەرامبەر بە بکەر هەیە؛ چوونکە بکەر بـەردەوام پیـاوە و هـەر ئـەو کارە دەکا کە پیاوان بە شێوەی سرووشتی دەیکەن، تەنانەت ئەگەر ئـەم کـارە لەگەڵ ژنێکیش ئەنجام نەدرێت. لە لایەکی تریشـەوە، هاوبەشـی سێکسـی بەرکار بە قێزەون، شەرمهێنەر و بێ‌حەیا لێی دەڕوانرێـت. لـەو ڕووەوەی کـە ڕفتاری ئەو ڕفتارێکی «ژنانە»ـیە، گریمانەی ئەوە دەکرێ کە ئەو تەنیا بۆ چێژ بردن ڕفتارێکی هاوڕەگەزخوازانەی ئەنجام نەداوە؛ کە واتە دەبێ لەشـفرۆش

بێت.

ئەکتیڤایەتی ڕێکخراوانە بۆ مافەکانی گەی لە سەرەتاکانی دەیـەی ٢٠٠٠ لە خۆرهەڵاتی ناڤین دەستی پێکرد. لـە سـاڵی ٢٠٠٢، کۆمـەڵێ لـە ژنـانی فەڵەسـتینی گروپـی «ئەسـەوات» (دەنگەکان)ـــیان پێـک هێنـا کـە دواتـر گرووپێکی فەڵەستینی دیکە بە نـاوی «ئەلقـەوس» (کۆڵکـە زێڕینـە) چـووە پـاڵی. هـەر دوو گرووپەکـە لـە وڵاتـی ئیسـڕائیلن؛ بـەڵام لەگـەڵ ناوچـە فەڵەستینییەکانیش لە پەیوەندیدان. دەوروبەری ساڵی ٢٠٠٤، گروپێـک لـە ئـەکتیڤانی لوبنـانی «حـالم»ـــیان پێـک هێنـا کـە یەکـەمین ڕێکخـراوەی ناهاوسانان بوو و بە ئاشکرا لە وڵاتێکی عەرەبیدا چالاکییـان دەکـرد. ئەمانـە تەنیا گرووپی ئەکتیڤ نین. کۆمەڵێ گرووپی دیکەش لە ناوچە جیاجیاکاندا سـەریان هەڵـدا؛ بـەڵام زۆریـان خێـرا لـە نـاو چـوون. وێبگـا و وێبلاگـی ناهاوســانانی عــەرەبیش هاوشــێوەی گرووپــە ئەکتیڤـەکان دێــن و دەڕۆن. گۆڤـاری ئـۆردنی **My Kali**، کـە ئامانجەکـەی «تـاوتوێکردنی بابـەتی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی و ترەنس‌تۆقێنی و بەتواناکردنی گەنجان بـۆ نەهێشـتنی دووجەمسەرییە ڕەگەزێتییە باوەکان لە جیهانی عەرەب»ـە، لە سـاڵی ٢٠٠٧ بە شێوەی ڕێکوپێک بڵاو دەبێتەوە.

ویتاکێر (٢٠١٦) لە وتارێکدا دەنووسێت: «تەنانەت ئەورۆ، لـە هەنـدێ لە وڵاتانی موسڵمان، کۆی شارەکانی بە هۆی هاوڕەگـەزخوازی گریمانـەیی دانیشتووەکانی، بوونەتە هەوێنی کۆمێدی. ئیدلیب لە وڵاتی سووریا یەکێک لەوانەیە؛ قەزوێن لە وڵاتی ئێران یەکێکی دیکەیە. لە وڵاتی پاکستان لـە مـەڕ چەند شاری بە نێو بانگ لە باکووری ئەم وڵاتە کۆمەڵێ نوکتە سـاز کـراوە. و

نوکتەیەکی کۆن لە ئەڤغانستان دەڵێ مەلەکان کاتی هەڵفڕین لە سەر بەرزاییەکانی قەندەهار بۆ خۆپارێزی یەکێک لە باڵەکانیان لە ژێریان دادەنن.»[1]

هێشتا ناهاوسانی ڕەگەزی هیچ ڕێژەیەکی شانازییان لە هیچ یەک لە وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناڤیندا بەڕێوە نەبردووە؛ ئەگەرچی لە ساڵی ٢٠٠٣ـەوە سەرەڕای نارەزایەتییەکان، لە وڵاتانی تورکیا و ئیسرائیل چەندین ڕێژەیان بەڕێوە بردووە. چالاکیگەلێک لە وڵاتی لوبنان و دیکەی ناوچەکان سەبارەت بە ڕۆژی جیهانی خەبات لە دژی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی و ترەنس تۆقێنی ئەنجام دراوە کە کەمتر بەرهەڵستی کراوە. کۆمەڵەی ناهاوسانان وای کردووە کە چیتر ناتوانرێ ئیدعای ئەوە بکرێ ناهاوسانی موسڵمان بوونی نییە. ئەوان یەکەمین هەنگاویان بەرەو گەیشتن بە مافەکانی خۆیان هاویشتووە.

بەڵام لە ماوەی سێ ساڵی ڕابردوودا، دەوڵەتی ئیسلامخوازی دەسەڵاتداری AKP ڕێژەی شانازی ناهاوسانان لە ئەستەنبۆڵ «بە هۆکاری ئەمنی» هەڵوەشاندووەتەوە. گێڕانەوەیەکی فەرمی کە بۆ پاساوی ئەم ڕێژە دەوترێ ئەوەیە کە ناهاوسانان لە خۆرهەڵاتی ناڤیندا بوونیان نییە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە ئەوان هەن و ئاراستەی بنەماڵە و کۆمەڵگا هەمیشە هۆکاری ئازار و ترسی زۆرێک لە ناهاوسانان بووە. هۆکارێکی گرینگ کە کاریگەری

---

1 Whitakar, Brian. Everything you need to know about being gay in Muslim countries. 2016 https://www.theguardian.com/world/2016/jun/21/gay-lgbt-muslim-countries-middle-east

2 Everything you need to know about being gay in Muslim ... www.theguardian.com › World › LGBT rights

لە سەر هەموو کەسانی ناهاوسان بۆ هۆگری سێکسییان دادەنێ، ترس لە کاردانەوەی بنەماڵەیە. ئەم ترسە دەتوانێ بە شێوەی تایبەت بۆ موسڵمانان ئازاربەخش بێ و بڕیاردان ئەستەم بکات. کاردانەوەی بنەماڵە پەیوەستە بە چەند فاکتەری وەکوو چینی کۆمەڵایەتی و ئاستی خوێندەوارییان. لە حاڵەتی توندتردا، ئەم دەربڕینی هۆگری سێکسییە دەتوانێ تاراندنی کەسەکە لە بنەماڵە و کەوتنە بەر هێرشی فیزیایی لێ بکەوێتەوە یان دەرمانئاییینی بە سەردا بسەپێنرێ و لە بنەماڵە دەولەمەندترەکان، کەسەکە دەنێردرێ بۆ دەروونچارەسەری بێهوودە بەڵام گران.

زەختی هاوسەرگیری لە وڵاتانی موسڵماندا زۆر لە وڵاتانی ڕۆژاوایی زیاترە، سەڵتمانەوە یەکسانە لەگەڵ کارەساتێکی کۆمەڵایەتی و کاتێک خوێندنی گەنجان کۆتایی پێ دێ، هاوسەرگیری منداڵان یەکەمایەتی بنەماڵەیە. بنەماڵە نەریتیترەکان خۆیان دۆزینەوەی هاوسەر بۆ ڕۆڵەکانیان لە ئەستۆ دەگرن؛ هاوسەرگیری بە دەستێوەردانی دەورووبەرییەکان وەک هەمیشە باوە. هەندێ لە ناهاوسانان دەتوانن بە خوێندنی دوور و درێژتر یان چوون بۆ دەرەوەی وڵات خۆ لەم ڕەوتە دوور بکەنەوە. سەرەڕای ئەمە، هەندێکی دیکەیان تووشی ئەم زەختە دەبن و ناچار بە هاوسەرگیرییەک دەبن کە بۆیان گونجاو نییە. کۆمەڵێ لە بەختەوەرترەکان هاوسەرێکی گەی یان لزباین لە ڕەگەزی بەرامبەر دەدۆزنەوە و لەگەڵ ئەو هاوسەرگیرییەکی ساختە دەکەن و هەندێکیش بڕیار دەدەن «هۆگری سێکسیی خۆیان دەربڕن.» بەڵام ئەمە تەنانەت لە تارانیش دەگمەنە کە پێتەخت و شارێکی لیبراڵترە.

حەزرەتی محەمەد (س.خ) هیچکات سزایەکیان بۆ هاوڕەگەزخوازی

دیاری نەکرد. تەنیا چەند ساڵ پاش کۆچی دوایی بەڕێزیان موسڵمانان لە مەڕ سزایەکی شیاو وتوویژیان کرد. لە وڵاتانێکی موسڵمانی وەک میسر و لوبنان کە حەشیمەتێکی زۆری مەسیحی لە خۆ دەگرن، ئاراستەی مەسیحییەکان بۆ هاوڕەگەزخوازی جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ موسڵمانان نییە. بێزاری گشتی موسڵمانان لە هاوڕەگەزخوازی لە چیرۆکێکدا لە مەڕ سۆدۆم (**Sodom**) و گۆمۆراه (**Gomorrah**) و هاوڕەگەزخوازی لە قورئان و بەڵێنی کۆندا ڕیشەی داکوتاوە. گێڕانەوە قورئانی و ئینجیلییەکان لە بنەڕەتەوە زۆر هاوشێوەن. جیاوازی لەوە دایە کە لە ماوەی ٦٠ساڵی ڕابردوودا، زۆرێک لە مەسیحییەکان لە سەرتاسەری دنیادا شرۆڤەی جیاوازیان لەم چیرۆکە هەڵێنجاندووە و بەم ئەنجامە گەیشتوون کە ئەمە لە ڕاستیدا، ئیدانەکردنی دەستدرێژی پیاوانە و ڕفتاری هەڵە لەگەڵ نامۆیە نەک پەیوەندی سێکسی ڕەزامەندانەی نێوان دوو پیاو. بەڵام هەتا هەنووکە، ڕێژەیەکی کەمی موسڵمانان بۆ پێداچوونەوە بە شرۆڤەی خۆیان لەم چیرۆکە نەرمیان نواندووە.

هەر بەم شێوە، لە وڵاتانی موسڵماندا ئەو کەسانەی وا خۆیان بە گەی یان لزباین دەزانن، تەنیا بۆ ئاستی ڕفتاری سێکسی خۆیان بچووک کراونەتەوە. زۆرێک لە ئەکتیڤانی ناهاوسان دەڵێن هیچ پشتیوانییەکیان لێ ناکرێ و لەگەڵ بێئابڕوویی کۆمەڵایەتی بەربڵاو لەو وڵاتانەی کە زۆر لە ژێر کاریگەری بەها ئایینی و کۆنسێرڤاتیەکاندا، دەست و پەنجە نەرم دەکەن. لە بنەڕەتدا شووناسی ئەم کەسانە لە ژیانی ڕۆژانەدا ڕەت دەکرێتەوە.

نەرمی‌نوێنی زیاتر لەگەڵ هاوڕەگەزخوازان

لەم ماوەی دوایی لـە سەرتاسـەری دنیـادا، جۆرێـک ئـەرێنی‌خوازی بـۆ هاوڕەگەزخوازان و دیکەی ناهاوسانان بەدی دەکرێت. لە وڵاتانی ئەمریکا و کەنەدا، ڕێژەی قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی لە کۆمەڵگا لـە سـاڵی ٢٠٠٧ هەتا هەنووکە، لانیکەم هەتا ١٠ لە سەد بەرز بوونەوەی بە خۆوە بینیوە. ئـەم بابەتە لە دەستکەوتە گرینگەکانی ئەندازە گرتنی نوێی ناوەنـدی پیـوە کـە لـە دووی مانگی مارس هەتا یەکەمی مانگی مەی ساڵی ٢٠١٣ لە سەر ئاسـتی ٣٩ وڵات و لە ناو ٣٧ هەزار و ٦٥٣ کەس ئەنجام درا. هەروەها ئەم ئەنـدازە گرتنە پیشانی دا کە قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی بەتایبەت لەو وڵاتانەی کە ئایین دەورێکی کەمتری لـە ژیـانی خەڵکـدا هەیـە و هـەروەها لـە وڵاتـانی دەوڵەمەندتر زیاترە.

یەکێک لە نموونە سەرسامهێنەرەکان ئوسـتڕالیایە. هاوسـەرگیری لەگـەڵ هاوڕەگەز ساڵانێکە وەک بەشێک لە گوتاری گشـتیتری بـە فـەرمی ناسـینی پەیوەندی هاوڕەگەزان، لە بەرنامەی کاری سیاسی ئوستڕالیا بـووە. ئوسـتڕالیا یاسای دژ بە هاوڕەگەزخوازی لەو کۆچبەرە بریتانیاییانە بـۆ ماوەتـەوە کـە لـە کۆتاییەکانی دەیەی ١٧٠٠ هاتنە ئوستڕالیا. هەتا ساڵی ١٩٤٩، کتێبە یاسـای ویلایەتە باشوورییەکانی ڤیکتۆریا سزای مەرگیان بۆ هاوڕەگەزخوازان دیـاری کردبوو؛ بەڵام لە کۆتاییدا لە ساڵی ١٩٧٥ هەندێ گۆڕانکاری هاتە کایـەوە و

---

3 (The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW ;pewglobal org)

ئوسترالیای باشووری ڕایگەیاند هاوڕەگەزخوازی پیاوان تاوان نییە. لە ئەنجامدا لە مانگی نۆڤەمبەری ساڵی ٢٠١٧، ئوستراڵیا هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازانی خستە دەنگدانەوە و زۆرینەی کەسەکان لە بزاڤێکی مێژوویيدا دەنگی بەڵێیان پێدا؛ واتە نزیکەی هەشت ملیۆن کەس (یەکسان لەگەڵ ٦١/٦ لە سەدی خەڵک) دەنگیان پێدا. بە پێی ڕاپۆراتی ناوەندی لێکۆڵینەوەکانی پیو، ئەم وڵاتە ئێستە بیست و چوارەمین وڵاتی جیهانە کە هاوسەرگیری لەگەڵ هاوڕەگەز بە ڕێگە پێدراو دەزانێ. ٦

لە بەرامبەردا لە هەژارترین وڵاتاندا، ئەو وڵاتانەی کە ئایین و باوەڕی ئایینی باوە، کەم کەس لەو باوەڕەدان کە کۆمەڵگا دەبێ هاوڕەگەزخوازی قبووڵ بکات. لە ساڵی ٢٠١٧، کتێبێک لە نووسینی پرۆفیسۆر ئیمی ئادامسێزیک پیشانی دا کە دەتوانرێ جیاوازییەکانی نێوان وڵاتان لە قبووڵکردنی هاوڕەگەزخواز بە سێ فاکتەر ڕوون بکرێتەوە: دەسەڵاتی ڕێکخراوە دیموکراتییەکان، ئاستی گەشەی ئابووری و دارشتەی ئایینی ئەو ناوچانەی وا خەڵک لەوێ دەژین. تەمەنیش لە هەندێ لە وڵاتان فاکتەرێکی دیکەیە؛ وڵامدەرە گەنجترەکان زیاتر لە کەسانی بەتەمەتر لە

---

4 https://www.voanews.com/a/australia-weeks-away-from-legalizing-gay-marriage/4122352.html

5 (http://www.dailymail.co.uk/news/article-5079049/Marriage-equality-results-Australia votesYes.html#ixzz4zSvWAYwu)

6 Australia legalizes same-sex marriage – CNN, www.cnn.com/2017/12/07/asia/australia-same-sex-marriage.

7 Adamczyk, Amy (2017). Cross-National Public Opinion about Homosexuality: Examining Attitudes across the Globe. University of California Press. pp. 3–7

بۆچوونەکانی خۆیاندا، نەرمی نوێنیان پیشان دا. و لە حاڵێکدا کە جیاوازییە ڕەگەزێتییەکان لە وڵامەکاندا زاڵ نین، لەو وڵاتانەی کە ڕەگەزێتی بۆتە هـۆی جیاوازیی وڵامەکان، ژنان لە چاو پیاوان، ئاسـانتر هاوڕەگـەزخوازی قبـووڵ دەکەن.[٨]

توێژینەوەیەکی دیکە هەر ئەم دەستکەوتانە سەبارەت بە قبووڵکرانی زیاتر پیشان دەدا. بگۆڕی دووحاڵەتی هاوڕەگەزخوازی کە لە درێژەی زەمـەن ئـەم دیاردەی هەڵە یان ناهەڵە دەزانی، لە نێـوان سـاڵانی ١٩٧٣ و ١٩٩٤ شـرۆڤە کرا. ئامانج لەم شـیکارییە نوێیـە پێڕاگەیشـتن بـەم شـێوازانە و لێکدانـەوەی جیاوازییە ناوچەییەکانە. دەستکەوتەکان دەرخەری ڕەواڵی ڕوو لە هەڵکشان لە باوەڕی بە ناهەڵە زانینی هاوڕەگەزخوازی بوو. ئەم ژمارە لە ١٩ لـە سـەدی سـاڵی ١٩٧٣ بـۆ ٣١ لـە سـەد لـە سـاڵی ١٩٩٤ گەیشـت کـە هەڵبـەت کۆتاییەکانی دەیەی ٨٠ (کە مەرگ بە هۆی ئایـدز لـە ئامریکـا گەیشـتە ئـەو پەڕی خۆی) جیاواز بوو. داتاکانی **GSS** دیسـان بـۆ[٩] شـرۆڤەی دووهـەم و دیاری‌کردنی شێوازەکان بە کار هێنـران. **GSS** تەکنیکـەکانی نموونـەگیری ئەگەری و قەبارەی نموونەی گەورەی گۆستەوە. کۆی داتاکان ساڵانی ١٩٩٦ و ١٩٩٨ـیشی لە خـۆ دەگـرت. لـە سـاڵانی ١٩٩٦ و ١٩٩٨، ڕێـژەی ئـەو [١]

---

8 The Global Divide on Homosexuality" (PDF). Pew Research Center. 4 June 2013. Retrieved 8 December 2014

9 Sullivan & Wodarski (2002), Social alienation in gay youth. Journal of Human Behavior in the Social Environment, 5 (1), 1-17. Page 4

10 Davis, James A. and smith, Tom w., General Social Surveys, 1992- 1991: cumulative Codebook. Chicago: NORC, 1991.

ولاٚمدەرانەی کە ڕایانگەیاند «هاوڕەگەزخوازی هەڵە نییە» بە ڕیز گەیشتە ٣٣ و ٣٤ لە سەد.

بە گوێرەی ڕاپۆرتی ڕوانگە کۆمەڵایەتییەکانی بریتانییەکان کە لە چەشنی خۆیدا گەورەترین ئەندازەگرتن بوو، گۆڕانکاری لە ڕوانگەی پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازی یەکێک لە گەورەترین گۆڕانەکان لە بیر و بۆچوونی گشتی ئینگلتەرا لە ماوەی نەوەیەک بوو. بۆ وێنە، ٢٥ ساڵ بەر لە ئێستا، نزیکەی دوو لە سەر سێی کۆی حەشیمەتی بریتانیا دژی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز بوون؛ چوونکە لایان وا بوو ئەم پەیوەندییە لە ڕووی ئەخلاقییەوە بە شێوەی سرووشتی «هەڵە»ـیە و لە سەرەتاکانی دەیەی ٨٠ پتر لە نیوەی حەشیمەت بیریان لەوە نەدەکردەوە کە مامۆستابوونی کەسێکی گەی یان لزباین «پەسندکراو» بێت و لە کۆی هەر دە کەس، پتر لە چوار کەسیان باوەڕیان بەوە نەبوو کە «ئەوان لە ژیانی گشتیدا دەبێ بەرپرسایەتییەکیان هەبێت.» لە بەرامبەردا، نوێترین ئەندازە گرتنی ڕوانگە کۆمەڵایەتییە بریتانییەکان لە ساڵی ٢٠١٣ ئەوەی خستە ڕوو کە لە کۆی هەر پێنج کەس تەنیا کەسێک دژی پەیوەندیی گەی و لزباینەکانە. بە ڕەچاوکردنی ئەم خاڵە کە لە دەیەی ٨٠ ڕێژەی ئەو کەسانەی کە دژی هاوڕەگەزخوازی بوون ڕووی لە زیادبوون کرد، خێرایی گۆڕان سەرسامهێنەر دەبێت. بە گوێرەی ئەم ئەندازە گرتنە، ٥٦ لە سەدی ئەو کەسانەی کە لە ڕاپرسیدا بەشدارییان کردبوو لایەنگری هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان بوون و ئەمە لە یاسادا تۆمار کراوە. ١

1.1John Bingham, Social Affairs Editor Revolution in attitudes to ←

چ شتێک بۆتە هۆی جیاوازی لە ڕوانگە و پەسند کردن؟

جین تووانج، مامۆستای دەروونناسی سەندیەگۆ و نووسەری کتێبی *Generation Me* دەنووسێ ئەم گۆڕانە لە پێناو پەسندکران، لە درێژەی نەوەکاندا (کاتێک نەوەیەکی گەنجتر بۆتە جێگرەوەی نەوەی کۆنتر و پەڕەسپێکتیڤێکی نوێی هێناوەتە ئاراوە) و نە تەنیا لە درێژەی زەمەندا ڕووی دا.   بە وتەی ناوبراو پەسندکرانی نەوەیەکی هاوئاراستە لەگەڵ گرینگترین گۆڕانە کەلتوورییەکان پەیوەستە بە تاکایەتیخوازی چەند دەیەی ڕابردوو. ڕەنگە ئەم مەسەلە پەیوەست بکرێتەوە بە ئازادی تاکایەتی زیاتر و دەسەڵاتی گرووپیی کەمتر، وەک لە وابەستەیی ئایینییەکاندا، هەوڵ بۆ بە یاساییکردنی ماری جۆڤانا / حەشیش، نەرمی نوێنی لە هەمبەر جیاوازییەکان و ڕوانگەیەکی کراوەتر بۆ خواستە سێکسییەکان بەدی دەکرێت. ئەم گۆڕانانە دەتوانێ بە واتای چڕبوونەوەی زیاتر لە سەر "خۆ" بێت؛ بەڵام لە هەمان کاتدا دەتوانێ بە واتای نەرمی نوێنی زیاتر لەگەڵ دیترانی جیاواز بێت.

ئەگەرچی بە گشتی، ڕوانگەکان بۆ پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز ئەرێنیتر بوون ، هێشتا بۆ ڕزگارکردنی میلۆنان گەی و لزباین لە بندەستی ترس لە

→

homosexuality is biggest change in... www.telegraph.co.uk/ news/ politics/ 10297205/Revolution-in

12 Twenge, J.M., 2014. Generation me-revised and updated: Why today's young Americans are more confident,assertive, entitled--and more miserable than ever before. Simon and Schuster.

13 Avery, D.R., McKay, P.F, & Wilson, D.C. (2007) "Engaging the aging workforce: The relationship between perceived age similarity, satisfaction with co-worker and employee Engagement", Journal of Applied Psychology, Vol. 25 ←

ناسینەوە، بێبەشبوونی ئابووری پەنگراو و کردەکی، گاڵتە پێ کردن، شـەرم و سەرکۆنە و سزا بۆ ڕفتـارێکی نایاسـایی ڕێگەیـەکی دوور و درێـژ لـە پێشـە. یاسـاکان و بەرپرسـانی دەوڵـەتی زۆر جـار بـۆ ئـەم بەدڕفتارییـە پاسـاو دەهێننـەوە. لێبـووردنی نێودەوڵـەتی سـاڵی (٢٠٠١) لـە وڵاتـانێکی وەک ئۆگاندا، زیمباوە، ڕۆمانی، مالیزی، کارایب، ڕووسـیا، چـین، سـریلانکا، پاکستان و ئەڤغانستان ڕاپۆرتیان لە سەر حاڵەتەکانی دەسـتدرێژی، لێـدان و زیندانی هەتا هەتایی بۆ وەک خۆیان دەڵـێن "تاوانـەکانی دژ بـە دیسـیپلینی سرووشت" بڵاو کردۆتەوە. لە ڕاستیدا لانیکەم ٧٨ وڵاتی جیهان پەیوەنـدیی لەگەڵ هاوڕەگەز بە تاوان دەزانن و لە هەندێ لـە وڵاتـان سـەرپێچیکاران بـە قەمچی یان مەرگ سزا دەدرێن. کەن لیڤینگاستۆن، سیاسـەتوانی چـەپ بـە پێشینەیەکی دوور و درێژ لە مافی گەیەکان، لە ڕابردوودا پێشوازی لە یۆسف قەرزاوی زانای ئایینیی موسڵمانی دژ بە ئامریکایی خەڵکی میسـر، کـردووە کە لایەنگری سزای مەرگ بۆ هاوڕەگەزخوازان بوو. تڕامپ لە ناکاو خزمەتی ترەنسەکانی لە سوپا قەدەغە کرد و هۆکارەکەشـی گەڕانـدەوە بـۆ «تێچـووی قورسی پزیشکی». ڕاستییەکی دڵتەزێن هەیە کە زۆرن ئـەو ناهاوسانانەی کە ناتوانن پشت بە پشتیوانی پۆلیس یان دادگا ببەستن.

No.9, pp. 1542-1556.

14 Amnesty International. (2001). Crimes of hate, conspiracy of silence. Oxford, United Kingdom: The Alden Press

15 See also Trump Says Transgender People Will Not Be Allowed in the Military, By Julie Hirschfeld Davis and Helene Cooper, July 26, 2017 NY Time

هۆگری سێکسی لە داڕشتەی مافەکانی مرۆڤ

وەک لـە بەشـی یەکـدا وتـرا، هـۆگری سێکسـی لـە لایـەنێکی بـەربڵاو لـە هاوڕەگەزخوازی پەتییەوە بوونی هەیە تـا دەگاتـە دیترڕەگـەزخوازی پـەتی و جۆرە جیاوازەکانی دووڕەگەزخوازیش دەگرێتەوە.

لـەم توێژینـەوەدا گریمانـەی ئـەوە دەکـەین کـە هـۆگریی سێکسـی و شووناسی ڕەگەزێتی لایەنە دانەبڕاوەکانی هەبوونن و هەرگیز نابێ ببنـە هـۆی هـەڵاواردن یـان دەسـتدرێژی. هـۆگری سێکسـی، وەک مـافێکی مرۆیـی، دروستبوونی کۆمەڵەیەکی نوێی لە مافە پێناسە کراوەکـانی لـێ ناکەوێتـەوە، بەڵکوو هەڵوەدای ئەوەیە کە ڕێ بباتە ناو کۆمەڵگەکی پێشتر ئامادەی مـاف، کە مافە مرۆییە نێودەوڵەتییەکانیش پەسندیان کـردووە. ئـەم مافـە بریتییـە لـە مافی ڕزگاربوون لە هەڵاواردن و ئازار لە پیشە، خزمەتگوزاری و ئیمکانیات، شـــوێنی نیشـــتەجێبوون و خانوبـــەرە، گرێبەســـتەکان و ئەنـــدامێتی لـــە سەندیکاکان، ئەنجومەنە سیاسی و بازرگانییەکان.

توندوتیژی لە دژی تاکەکان تێکەڵ بە هـەڵاواردنی نەتـەوەیی، ئێتنیکـی، کۆمەڵایەتی و هۆگری سێکسی بووە. مێژوو بە ڕوونی پیشـانی دەدا کـە زۆر کەس بە هۆی هۆگری سێکسییانەوە تووشی ئازار و گێچـەڵ بوونەتـەوە. ئـەو کەسانەشی کە هەوڵیان داوە پشتیوانیی ئاشتیخوازانە لە هۆگری سێکسی یان شووناسـە ڕەگەزییـە جیاوازەکـان بکـەن تووشـی تونـدوتیژی و هـەڵاواردن بوونەتـەوە. زۆر جـار بـە هـۆی هـۆگری سێکسـی کەسـانی ناهاوسـان بـە

جۆرێکی دیکە ڕفتاریان لەگەڵدا دەکرێ؛ چ ئەم ڕفتارە بەرهــەمی داپــەڕێکی تایبەت بێت، چ ئەنجامی یاســاکان و ئــەو سیاســەتانە بــێ کــە بــە گــوێرەی هۆگری سێکسی ئامادە کراون. لە سەرتاســەری دنیــادا ئەوانــە ڕووبــەڕووی توندوتیژی و نایەکسانی و هەندێ جار ئەشکەنجە و سێدارە دەبنــەوە و ئەمــە تەنیا بە هۆی هۆگربوون بە کەسێکی تایبەت، ڕەواڵەتیان یــان کەســایەتییەک کە هەیانە، ڕوو دەدات.

پێشێل‌کردنی مافەکانی مرۆڤی ناهاوسانان بێچمــی جۆراوجــۆر لــە خــۆ دەگرێــت: لــە بێبەشــبوونی ژیانــەوە بگــرە تــا دەگاتــە هــەڵاواردن لــە ئاســتە جیاجیاکانی وەک دەســت پێڕاگەیشــتن بــە مافــە ئــابووری، کۆمەڵایــەتی و کەلتوورییەکان. پتر لە ٨٠ وڵات هێشتا یاساگەلێکیان هەیــە کــە پەیوەنــدیی ڕێککەوتنانەی نێوان دوو ڕەگەزی گەورە ساڵ بە تاوان دەزانن. لــە ڕوانگــەی زۆرێــک لــە بەرپرســانی دەوڵــەتی و بڕیــاردەران، قســەکردن ســەبارەت بــە دەمارگرژی توندی هاوڕەگەزخوازدژانە هەم ڕەوایە و هەم پەســند کــراو. ئــەم ڕفتارە تا ڕادەیەک پەشۆکێنەرە؛ چوونکە بۆ هیچ کەمینەیــەکی تــر پەســندکراو نییە. ٨٧ وڵات لە جیهاندا هێشتا ڕفتاری سێکسیی هاوڕەگەزخوازان بە تاوان دەزانن و بە هۆی میراتی یاسایی ئیمپڕاتۆری بریتانیا، ٤٢ وڵات لە کۆی ئــەم وڵاتانە بەشێکن لە وڵاتانی هاوبەرژەوەنــد. لــە ســاڵانی دواییــدا، زۆر وڵات شایەتی دەرکەوتنی ناسیۆنالیزمی ڕەگــەزی نــوێ بوونەتــەوە کــە بۆتــە هــۆی هەرچی زیاتر بەهێزتربوونی یاسای کۆلۆنیاڵی نێربازی لە دژی پیــاوان و بــە تاوانزانینی نوێی پەیوەنــدی سێکســی نێــوان ئافرەتــان. ئــەم بابەتــە لــە دژی وشیاریی ڕوو لە هەڵکشانی پەیوەست بەم ڕاســتییەیە کــە هــۆگری سێکســی

مافێکی مرۆییە.[16]

پڕەسپێکتیڤی تازە دەرکەوتووی هۆگری سێکسی وەک مافێکی مرۆیی دژی دوو جەمسەرێتی ئێستای مافە مەدەنی، سیاسی و ئابوورییەکان بۆ هەمووان بە ناهاوسانانیشە،[17] ئەگینا کەسانێک کە بە «جیاواز» دادەنرێن بە برینی دەروونی دابڕانی کۆمەڵایەتی و نەبوونی پاڵپشت، دەرد و ئازار بەرۆکیان دەگرێت. ئەمە ئەرکی سەرەکیی داکۆکیکارانی مافەکانی مرۆڤ و بیرمەندانە کە ئەفسانە و کلیشەکانی پەیوەست بە ناهاوسانان تاوتوێ بکەن و سەر لە نوێ گوتارێکی حەقتەوەر دروست بکەن کە هاوشێوەی ئەوەی مافەکانی نەوەی مرۆڤ بە فەرمی دەناسێ، جەخت لە سەر کەرامەت و پێگەی ناهاوسانان بکاتەوە.

بابەتی هۆگری سێکسی و مافەکانی مرۆڤ بابەتێکی بەربڵاو و سیاسییە. دەمارگرژییەکان، کلیشە نەرێنییەکان و هەڵاواردنی بە قووڵی نووقمی سیستەمی بەهایی کۆمەڵگا، سەرچەشنە ڕفتارییەکان و هۆگرییە سێکسییەکان بوون. ئەگەرچی دەسەڵات تەنیا کاراکتەر یان تەنانەت کاراکتەری سەرەکیی مافەکانی پەیوەست بە هۆگری سێکسی نییە، لەم بوارەدا دەوری تەوەری دەبینێت. بێشک، هۆگری سێکسی وەک مافێکی بنەڕەتی پرسێکی قووڵی سیاسییە. لە ڕاستیدا کاتێک سەرنج لە سەر ماف و یاسا فەرمییەکانە، دەسەڵات کاراکتەری سەرەکی لە سیاسەتدانانە؛ تەنانەت

16 Human Rights, Sexual Orientation and Gender Identity in the ... commonwealth.sas.ac.uk/resources/publications

17 About LGBT Human Rights". Amnesty International. (2013.).

ئەگەر تێگەیشتنی گشتیتر ئەوە بێ کە هۆگری سێکسی لە پەیوەنـدی لەگـەڵ زۆرێک لە سیستەمە کۆمەڵایـەتی، سیاسـی، نێوتاکایـەتی و نێوانتاکایەتییـە جیاوازەکان بێچم دەگرێت. چەمکی هۆگری سێکسی بـە هـۆی گرینگـی و هەستیاری ئارەزووی سێکسی و پرسە سێکسییەکان و دەوری دەسـەڵات لـە سـازدانی پەیوەنـدی یاسـایی نێـوان تاکـەکان و بـە فـەرمی ناسـاندنی ئـەم پەیوەندییانە دەبێتە پرسێکی سیاسی.

مافەکانی پەیوەست بە هـۆگری سێکسـی بـە شـێوەیەکی زۆر زەق داوای گشتیبوون دەکەن؛ چوونکە پەیوەست دەکرێتەوە بە توخمێک لە سرووشـتی کەسەکە کە لە هەموو تاکەکانی مرۆڤدا بوونی هەیە؛ هۆگری سێکسـی. کـە واتە ئەم چەمکە پێویستی بە پێناسەی ژێرگرووپـی دیـاریکراوی مرۆڤایـەتی نییە کە ئەم مافانە بیانگرێتەوە. بە ڕوانینێکی ئەرێنی بـۆ ئـارەزووی سێکسـی وەک ڕەهەندێکی بنیاتی لە مرۆڤ و پێوەرێکی ناوەندی بۆ گەشـەی تـەواو و کامڵی کەسایەتی مرۆڤ، مافە سێکسییەکان هەڵگری دەفرایەتییـەکی مـەزن بۆ بێچمگۆڕین نە تەنیا "کەمینەی سێکسی" بـەڵکوو "زۆرینـەی سێکسـی" کۆمەڵگان.[18]

یاساکانی مافی مرۆڤ بەردەوام لە گووارن و کامڵبووندان؛ لە بە فـەرمی ناساندنی کۆمـەڵێ مـاف لـە پەیماننامـەکان و گرێبەسـتەکانی ڕێکخـراوی نەتەوەکانەوە بگرە تـا دەگاتـە شـێوازە ناوخۆییـەکانی دەوڵەتـەکان و بنـەمای

18Saiz, Ignacio. "Bracketing Sexuality: Human Rights and Sexual Orientation –2004, pp. 66-67

بڕیاردەری یاسا نێودەوڵەتییەکان. زۆرێک لەو پاڵپشتییانەی کە ئەوڕۆکـە زۆر بـە سـادەیی لێیـان تێدەپـەڕین، ڕیشـەیان دەچێتـەوە سـەر یاسـا ناوخۆییـە نێودەوڵەتییەکان کە بۆتە هۆی پەسـندکردنی وردە وردەی مـادە گشـتییەکانی یاسا نێودەوڵەتییەکان و لـە زۆرێـک لـە سیسـتەمە یاسـاییەکاندا هاوبەشـن. هێشتا لە کاتی ئامادەکردنی ڕەشنووسی زۆرێک لە ئامرازە نێودەوڵەتییـەکانی مافەکانی مرۆڤ لە زۆرێک لـە وڵاتـانی مـۆدێرن، هاوسـەرگیری بـە واتـای پەیوەنـدی ژنێـک و پیاوێکـە و زک و زا دارشـتەی کۆمەڵایـەتی و یاسـایی ڕفتارێکی سێکسی پەسندکراو پێک دێنێت.[۹]

ئاراستەی مافەکانی مرۆڤ بۆ هۆگری سێکسـی و شووناسـی ڕەگـەزێتی لانیکەم چۆتە ناو وتووێژی جیهانییەوە. سەرەڕای ئەمە، ئێستا ئەم تێگەیشـتنە بەربڵاوە لە ئارادایە کە وتووێژە جیهانییەکان لە سەبارەت بە مژاری مافەکانی مرۆڤ خۆ بە خـۆ و ئوتوماتیکانـە گشـتی نـین، هاوشـێوەی مافـە مرۆییـە ڕەگەزێتیتەوەرەکان کە دەڵێ هەندێ لە بێچمـی شـێوازە کەلتوورییـەکان لـە ڕاستیدا تونـدوتیژی بـە پێـی ڕەگـەزێتین و لـە ئێسـتادا ڕێککـەوتنێکی تـازە دەرکەوتوو و پەسندکراون کە دەڵێ هۆگری سێکسی تاکێک هاوشێوەی ئایین و ئێتنیکەکەی شیاوی پاڵپشتییە. لە مـاوەی دوو دەیـەی ڕابـردوودا، گـۆڕانی مەزن بەتایبەت لە بە فەرمی ناساندنی هۆگری سێکسی و لـە کۆتاییـدا مافـە سێکسییەکانی تاک ڕووی داوە بە جۆرێک کـە بـواری گشـتی و تایبـەتی تـا

19Freedman, Lynn, Alice Miller, and J. Alexander. Public Health Monitoring and Accountability: A Map of Current Initiatives and Conceptual Challenges: A Briefing paper for OSI (2004) Freedman, Miller, and Alexander, 2004, pp. 7-9.

ڕادەیەک لە سەر ئەم بابەتە یەکیان گرتووە. ئەم ڕاستییە کە هۆگریی سێکسی هەر دوو بوارەکە لە خۆ دەگرێ، چەمکسازی لە مافەکانی مرۆڤ و خستنە ڕووی وێنەیەکی نوێ لەو زەرووری و پێویست دەکات.

بەو پێیەی کە تاکەکان سەرەڕای ئەوەی بە ناو و نیتکەی سێکسی هەلی بوون بە کەسایەتییەکی بواری گشتییان نییە، فوکووس خستنە سەر بەشداریکردن وەک جۆرێک بەهای کلیلی مافەکانی مرۆڤ گرنگە. هەر ئەوەندەش، چەمکی کەرامەتی مرۆیی گرنگە؛ ئەگەرچی دەتوانێ ئاڵۆز بێ و زیاتر بەتایبەت لە ژناندا ببێتە سنورداربوونی ڕەگەزێتی. خۆ بواردن لەم چەمکە، هۆگریی سێکسی وەک کۆمەڵەیەکی یەکدەست لە داخوازییەکان لە چوارچێوەی مافەکانی مرۆڤ دەخاتە ژێر پرسیار. هێنانی هۆگری سێکسی بۆ ناو جاڕنامەی مافەکانی مرۆڤ بە پێداگریکردن لە سەر هاوبەشییەکانی مرۆڤ، پێویستی بە پابەندێتییەکی جیدییە بۆ ئاگاداربوون لە «بێچمە ئایدۆلۆژیکییەکان» کە بە سەر وێنای ئێمە سەبارەت بە ڕفتاری سێکسی زاڵن.

بە خوێندنەوەی هۆگری سێکسی لە چوارچێوەی یاساکانی مافی مرۆڤی نێودەوڵەتی، ئەوەی دەبێ سەرنجی بخرێتە سەر ئەوەیە کە نۆڕمە نێودەوڵەتییەکانی ئێستا دەبێ چۆن شرۆڤە بکرێن بۆ ئەوەی مافەکانی دژ بە هەڵاواردنی ڕەگەزێتی وەکوو هەرێمێکی تایبەتی، یەکسانی، ئازادی ڕا دەربڕین و کۆبوونەوەکان لە خۆ بگرن. بنەمای مافی خواستە سێکسییەکان و ڕزگاربوون لە هەڵاواردنی ڕەگەز و ڕەگەزێتی، گشتایەتی مافەکانی مرۆڤ و ناوەڕۆکی لێکدانەبڕاوی ئەو مافانەن کە تەنیا بە هۆی مرۆڤ بوونیان، هی

هەموو کەسێکە. ناهاوسانان داوای هیچ مافێکی «تایبەت» یان «زیادی» ناکەن، بەڵکوو ئەو مافانەیان دەوێ کە کەسانی دیترەگەزخواز لێی سوودمەندن. یەکسانی، کەرامەت و نەبوونی جیاکاری و هەڵاواردن بنەماگەلێکی بنەڕەتین کە ئاراستەی ئەو مافانە ڕێنوێنی دەکەن کە لە سەر بنەمای هۆگری سێکسین. و داکۆکیکارانی مافەکانی مرۆڤ، پارێزەران و دیکەی چالاکڤانان هەوڵ بۆ بەدیهێنانی دەدەن.

پڕەسپێکتیڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان

لە هەنگاوی یەکەمدا، پاش قسەکردن لە سەر مافی ناهاوسانان و دەرکەوتنی ڕێژەیەکی زۆری ناهاوسانان، کە بە کەڵک وەرگرتن لە ئیمکانیاتی خۆیان تێدەکۆشن سەرنجی هەموو جیهان بەرەو لای شێوازی ڕفتار و هەڵسووکەوت لەگەڵ ئەم گرووپە ڕابکێشن، لە زۆرێک لە وڵاتانی جیهان، چ لە سەر ئاستی ئێن جی ئۆکان و چ لە سەر ئاستی ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانی وەکوو ڕێکخراوە نەتەوە یەکگرتووەکان، بە سەرنجێکی تایبەتەوە لەم بابەتەوە دەڕوانن. ڕێکخراوی نەتەوەکان بە شێوەی تایبەت لە ڕێگەی ئەو بڕیارنامانەی کە هەڵاواردنی بە پێی هۆگری سێکسی و شووناسی ڕەگەزێتی ئیدانە دەکەن، هەڵوێستی خۆیان ڕوون کردۆتەوە. لە یەکەمین ڕاپۆرتی ڕێکخراوەی نەتەوەکان لە مەڕ مافەکانی کەسانی لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز و ترەنس لە ساڵی ٢٠١١، کوژرانی تاکەکان لە سەرتاسەری جیهان، توندوتیژی بە هۆی بێزاری، ئەشکەنجە و بە تاوانزانین و هەڵاواردن لە بواری پیشە، تەندروستی و خوێندن و وردەکارییەکانیان بە

هۆی شووناسی ڕەگەزێتی یان هۆگری سێکسی ڕاستەقینە یان گریمانەیی تاکەکان تاوتوێ کرا. بە پێی ئەم ڕاپۆرتە، هاوڕەگەزخوازدژی و ترەنس‌تۆقێنی لە سەر ئاستی هەموو ناوچەکانی جیهاندابوونی هەیە. توندوتیژی سەپێنراو بە سەر ئەم گرووپە بە شێوەی تایبەت لە چاو دیکەی تاوانە دەمارگرژیتەوەرەکان، نگریستر بوو. «نموونەکان ڕادەیەکی زۆری توندوتیژی و دڕندایەتی پیشان دەدەن کە تێهەڵدان، ئەشکەنجە، بڕینی ئەندامانی لەش، یەختەکردن و پەلاماری سێکسی لە خۆ دەگرن.»

ڤیتیت مانتارێبهۆڕن کە بە تازەیی لە لایەن ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤ وەک کارناسی سەربەخۆی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە کاروباری پشتیوانی لە هەمبەر توندوتیژی و هەڵاواردنی ڕەگەزی و ڕەگەزێتی دیاری کراوە، لە یەکەم وتاردانی خۆی ڕەخنەی لە یاسا کۆنەکان و شرۆڤەی نائازادیخوازانە لە ئایین و کلیشەسازی گرت.[١] [٢]

کۆمیسێری باڵای مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان زەید ڕەعد ئەلحسێن، سەلەف ئەو ناوی پیلای، سکرتێری گشتی پێشووی ڕێکخراوی نەتەوەکان بان کی مۆن و دیکەی بەرپرسانی پلە بەرزی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە چەند ڕاگەیێندراوی گشتی باسیان لە پشتیوانی لە ناهاوسانان کردووە. لە ڕۆژی جیهانی مافەکانی مرۆڤ (١٠ی دیسەمبەر)، سکرتێری

20UN Human Rights Council, Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity, 2011, UN Human Rights Council: Geneva

21 OHCHR, LGBT Speeches and statements www.ohchr.org/.../Pages/LGBTSpeechesandstatements.aspx

گشتی یەکەمین وتـاردانی خـۆی لـە کـۆی وتاردانـە سـەرەکییەکانی بـواری سیاسـەتدانان تـەرخان کـرد بـە بـەدیهێنانی یەکسـانیی بـۆ ناهاوسـانان و خوازیاری تاوانسـڕینەوە لـە هاوڕەگـەزخوازی لـە سـەر ئاسـتی جیهـانیی و دیکەی ئـەو ئامادەکارییانـە بـوو کـە کۆمـەک بـە وەسـتاندنی تونـدوتیژی و هەڵاواردن دەکەن. ناوبراو وتی: «ئێمە وەک پیاوان و ژنانی خاوەن ویـژدان، هـەڵاواردنی گشـتی و هـەڵاواردنی تایبـەتی بـە پێـی هـۆگری سێکسـی و شووناسی ڕەگەزێتی ڕەت دەکەینەوە. لە شوێنێکدا کە دژایەتییـەک لـە نێـوان ئاراستەی کەلتووری و مافە مرۆییە گشتییەکاندا بوونی هەیە، ئـەوە مافـە کـە دەبێ ڕەچـاو بکرێـت.» لـە سـاڵی ٢٠٠٣، کۆمەڵـەی گشـتی لـە ڕێگـەی گرێبەستنامەکانی خۆیەوە لە بواری لە سێدارە دانـی سـەرەڕۆیانە، نایاسـایی یان بە کەم یان پەیتا پەیتا خوازیاری سەرنج خستنە سەر کوژرانی کەسـەکان بە هۆی شووناسی ڕەگەزی یان هۆگری سێکسییان بووە.

لە ساڵی ٢٠١١، ئەنجومەنی مافـەکانی مرۆڤـی ڕێکخـراوی نەتـەوەکان بڕیارنامەی ١٩/١٧ـــی پەسـند کـرد کـە یەکـەمین بڕیارنامـەی ڕێکخـراوی نەتەوەکان لە مەڕ شووناسی ڕەگەزێتی و هۆگری سێکسی بـوو و «نیگـەرانی قووڵ»ـی بەرامبەر بە توندوتیژی و هەڵاواردن لە دژی ئەو کەسـانە ڕاگەیانـد کە خاوەن شووناسی ڕەگەزێتی و هۆگری سێکسی بوون. لە دوای بە فـەرمی ناساندنی ناهاوسانان، ڕاپۆرتێـک لـە سـەر کۆمیسـیۆنی مافـەکانی مرۆڤـی ڕێکخراوی نەتەوەکان بڵاو بووەوە کە حاڵەتـەکانی پێشـێل‌کردنی مافـەکانی کەسـانی ناهاوسـان وەکـوو تـاوان بـە هـۆی ڕق و بێـزاری، بـە تـاوانزانینی هاوڕەگەزخوازی و هەڵاواردنی تێدا بە دیکۆمێنـت کـرد. ئەنجامـەکانی ئـەم

ڕاپۆرتە بـوو بـە بنـەمای باسـێک کـە لـە مـانگی مارسـی سـاڵی ٢٠١٢ لـە ئەنجومەن خرایە ڕوو. ئەمە یەکەم جارێک بـوو کـە ناوەنـدێکی نێودەوڵـەتی ڕێکخراوی نەتەوەکان بە شێوەی فەرمی لە مەڕ ئەم بابەتە قسە بکا و هەر ئەم کارە ئاسانکاری بۆ یەکەمین ڕاپۆرتی فەرمی ڕێکخراوی نەتـەوەکان لـە مـەڕ ئەم بابەتە کرد. هەر بەم شـێوە، ئەنجومـەنی مافـەکانی مرۆڤـی ڕێکخـراوی نەتەوەکان هەموو جۆرەکانی بڕیارنامەی ڕێکخراوی نەتـەوەکانی لـە بـواری مافەکانی مرۆڤ، هۆگری سێکسی و شووناسی ڕەگـەزێتی پەسـند کـرد کـە دواتر دێن.

لە سێپتێمبەری ساڵی ٢٠١٤، ئەنجومەنی مافەکانی مـرۆڤ بڕیارنامـەی نـوێی (٣٢/٢٧) پەسـند کـرد کـە جـارێکی دیکـە نیگـەرانی خـۆی لـە پێشێل‌کردنی مافەکانی مرۆڤ دەربڕی و داوای لە کۆمیسـێری بـاڵا کـرد بـە ئامانجی بە گشتی‌کردنی شێوازە شـیاوەکان بـە مەبەسـتی ڕێگـری لـە سـەر توندوتیژی و هەڵاواردن، بە کەڵک وەرگرتن لە یاسا و سـتانداردەکانی مـافی مرۆڤ ڕاپۆرتێکی نوێ (A/HRC/19/41) بخاتە ڕوو و لە بیست و نۆیـەمین دانیشتنی ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤ پێشکەشی بکات. ٢

یەکەمین بەڵگەی نێودەوڵەتی بە چاوپۆشی لە ڕەگـەزی تاکـەکان، مـافی یەکسـانی بـە فـەرمی ناسـاند، پێشـەکی جاڕنامـەی ڕێکخـراوی نەتـەوە یەکگرتووەکان بوو.

---

22 (United Nations Statement on LGBT discrimination. ohchr.org; www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/LGBT.aspx

«ئێمەی نەتەوەکانی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە نیازین نەوەکانی داهاتوو لە مەینەتی جەنگێک دەرباز بکەین کە دوو جار لە درێژەی ژیانمان خەمێکی نەوتراوی بۆ مرۆڤایەتی دروست کردووە و بڕوا و ئیمانی خۆمان بۆ مافە بنەڕەتییەکانی مرۆڤ، بۆ کەرامەت و بایەخی مرۆڤ و مافی یەکسانی پیاوان و ژنان پشت ڕاست دەکەینەوە.»[٣]

مادەی C 55 ـیش جەخت دەکاتەوە: «ڕێزی گشتی و ڕەچاوکردنی مافە مرۆییەکان و ئازادییە بنەڕەتییەکانی هەمووان، بە چاوپۆشی لە نەتەوە، ڕەگەز، زمان یان ئایین.»[٢٤]

لە هیچ کام لە یاسا نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ ڕاشکاوانە مافێک بۆ هۆگری سێکسی ڕەچاو نەکراوە. بەڵام ئەم پرسە لە هەندێ لە ئامرازە نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ وەکوو مادەی ٢ـی جاڕنامەی جیهانیی مافەکانی مرۆڤ جەختی لە سەر دەکرێتەوە و بە ڕوونی باس لە ڕزگاربوون لە هەڵاواردن بە هۆی هۆگریی سێکسی دەکات.[٥]

«هەر کەسێک بە بێ سەرنج خستنە سەر هەر چەشنە پۆلێنبەندییەکی وەکوو نەتەوە، ڕەنگ، ڕەگەز، زمان، ئایین، ڕوانگەی سیاسی یان ڕا و بۆچوونی دیکە، پێگەی نیشتمانی یان کۆمەڵایەتی، بارودۆخی خاوەندارێتی، لە دایکبوون و هتد، شیاوی سوودمەندبوون لە هەموو ئەو

---

23 Wellman, C., 2000. Solidarity, the individual and human rights. Human Rights Quarterly, 22(3), pp.639-657.

24 United Nations www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text

25 The International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. (ICESR)

ماف و ئازادییانەیە وا لەم جاڕنامەدا هاتووە. هەروەها هیچ هەڵاواردنێک بە پێی پێگەی سیاسی، یاسایی، یان نێونەتەوەیی یان وڵات یان نیشتمانێک کە ئەو کەسەی لە خۆ گرتووە، ڕێگەپێدراو نییە تەنانەت ئەگەر ئەم وڵاتە یان نیشتمانە وابەستە، ناسەربەخۆ یان لە ژێر هەر چەشنە سنوودارێتی دەسەڵاتێکی دیکە بێت.» [٢٦]

لە مادەی 2 *ICCPR* باس لە ئامادەکاری هاوشێوە بۆ نەهێشتنی هاڵاواردن دەکات:

«هەر وڵاتێکی ئەندامی ئەم کۆنوانسیۆنە پابەند دەبێ بەوەی کە بە بێ ڕەچاوکردنی ڕەنگ، نەتەوە، ڕەگەز، زمان، ئایین، ڕوانگەی سیاسی یان دیکەی ڕا و بۆچوونەکان، ڕیشەی نیشتمانی یان کۆمەڵایەتی، باروودۆخی خاوەندارێتی یان لە دایکبوون و هتد مافی ڕوونکراو لەم کۆنوانسیۆنە بۆ هەموو تاکەکان دەستەبەر بکا و ڕێزیان لێ بگرێت.» [٢٧]

لە ساڵی ٢٠١٤، ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان یەکەمین جاڕنامەی خۆی پەسند کرد کە مافەکانی ناهاوسانانی بە فەرمی دەناساند و بە دوای ئەودا ڕاپۆرتێکی لە سەر کۆمیسیۆنی ڕێکخراوی نەتەوەکان بڵاو کردەوە کە پێشێلکردنی مافەکانی ناهاوسانان وەکوو تاوانی سەرچاوە گرتوو لە ڕق و بێزاری، بە تاوانزانینی هاوڕەگەزخوازی و هەڵاواردنی بە دیکۆمێنت کردبوو. ئەم مافانە کاتێک زیاتر بە فەرمی ناسران

---

26 http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/

27 International Covenant on Civil and Political Rights http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages /CCPR.aspx

کە کۆمیسیۆنی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان داوای لە هەموو ئـەو وڵاتانە کرد کە هێشـتا یاسـاگەلێکیان بـۆ پشـتیوانی لـە مافـە بنەڕەتییـەکانی ناهاوسانان پەسند نەکرد بوو، بۆ ئەوەی داپـەڕێک بنـوێنن. هـەر بـەم شـێوە ئەنجومـەنی مافـەکانی مرۆڤـی ڕێکخـراوی نەتـەوەکان هـەموو جۆرەکـانی پەیماننامـەی لـە بـواری مافـەکانی مـرۆڤ، هـۆگری سێکسـی و شوناسـی ڕەگەزێتی پەسند کرد.[٢٨]

28 A/HRC/RES/32/2 S). A/HRC/RES/17/19 and A/HRC/RES/27/32

دارشتەی یاسایی ناهاوسانان

ناهاوسانی: سیستەمە یاساییەکان

هەست و وانە ئایینییەکان زۆر لە یاساکاندا بەدی دەکرێت. بۆ وێنە، زۆرێک لە کلۆنیاڵە سەرەتاییەکانی ئامریکا سزای توندیان بۆ هاورەگەزخوازان ڕەچاو دەکرد کە وشەیەکی گشتگیر بوو و جۆرە بەربڵاوەکانی کردەوەی سێکسی لە خۆ دەگرت کە زک و زای لێ نەدەکەوتەوە (هاوشێوەی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز)، لە دەرەوەی چوارچێوەی هاوسەرگیری بوون (وەکوو پەیوەندی سێکسی ژن و مێردی کە بە شێوەی یاسایی هاوسەرگیرییان لەگەڵ یەکتر نەکردبوو) یان پێچەوانەی نەریتبوون (هاوشێوەی تێکەڵبوونی ژن و مێرد لەگەڵ ئافرەتێکی دیکە). ئەم یاسایانە ئەم چەشنە ڕفتارانەیان بە دێڕگەلی ئاڵۆز و ناڕوونی وەکوو «گڵاوییەک کە شیاوی باس لێکردن نییە» وەسف دەکرد. لە هەندێ دەڤەری وەکوو کلۆنیاڵی نیۆهیۆن، سزای ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانەی ژنان و پیاوان مەرگ بوو.[٢٩]

ئەو یاسایانەی وا کاریگەرییان لە سەر ناهاوسانان دادەنا لە وڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی دیکە جیاواز بوو: لە بە فەرمی ناساندنی یاسایی بۆ هاوسەرگیری لەگەڵ هاوڕەگەز یان جۆرەکانی دیکەی پێکەوە ژیان هەتا دەگاتە سزای

29Katz, J. N. (1976). Gay American history: Lesbians and gay men in the USA. New York: Thomas Y. Crowell Company

مەرگ بۆ ڕفتاری سێکسی / ڕۆمانسی لەگەڵ هاوڕەگەز. زۆرێک لە یاسا دژەناهاوسانییەکان یەک یان چەند دانە لەم تایبەتمەندییانە لە خۆ دەگرن: زمانێکی ناڕوون یان یاساگەلێک کە ئاشکرایانە نێربازان بایکۆت دەکەن، دیاریکردنی سزای نەختی بۆ ڕفتاری سێکسیی ڕێککەوتووانە لەگەڵ هاوڕەگەز، زیندان یان سزای مەرگ؛ یاسای ئاشکرای دژی لزباین و دیاریکردنی تەمەنی سەرتر بۆ پەیوەندی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگەز بە شێوەی ڕێککەوتووانە.

ئەو وڵاتانەی کە لە دژی ناهاوسانان یاسای توند بە کار دەبەن وەکوو وڵاتی عەرەبستانی سعوودی لە هەمان کاتدا شایەتحاڵی گەشەی پانتای گەیەکان لە سەر هەموو ئاستەکانی کۆمەڵگان. لە جێیەکدا کە یاسا کەمتر سەختگیرە، بەرپرسان ڕێگەی دیکە بۆ سەرکوتکردن دەدۆزنەوە. لە وڵاتانی عەممان و ئۆردن هێرش کرایە چەند پاتۆقی کەسانی گەی یان بە هۆکاری بێبنەمای وەکوو خواردنەوەی نایاسایی کحۆل داخراون. تەنانەت لە شوێنێکدا کە هاوڕەگەزخوازی یاساییە (وەکوو وڵاتی تورکیە) ڕەخنەی فەرمی دەتوانێ زۆربوونی هەبێت. عالییە کواف، وەزیری پێشووی کاروباری ژنان، ناهاوسانی بە «نەخۆشی» ناوزەد کرد؛ هەروەها نەعیم ساهین، وەزیری ناوخۆ، (هاوڕەگەزخوازی لەگەڵ ئایینی زەردەشتی و خواردنی گۆشتی بەراز) بە نموونەیەک لە «بێڕێزی، بێئەخلاقی و بارودۆخێکی نامرۆڤانە» وەسف کرد.

شرۆڤەی سزا یاساییەکان لە سەرتاسەری جیهان ئەوە پیشان دەدا کە چۆن لە هەندێ لە وڵاتاندا یاسا وەک ئامرازی وەحشەت و تۆقاندن لە دژی

ناهاوسانان بە کار دەبرێت.

وڵاتی ئامریکا و ئەورووپای ڕۆژاوایی

لە مانگی مارسی ساڵی ٢٠١٧، بیست و دوو وڵات کە زیاتر کەوتبوونە وڵاتی ئامریکا و ئەورووپای ڕۆژاوایی (ئەرژەنتین، بەلژیکا، برازیل، کەنەدا، کلۆمبیا، دانیمارک، فێنلەندا، فەرەنسە، ئیسلەند، لۆکزامبۆرگ، هۆڵندا، نەرویج، پەرتوگال، ئیسپانیا، سوویید، بەریتانیا، ئامریکا و ئۆرۆگوا) هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازانیان بە فەرمی ناساندووە و ئەگەر نە هەموو مافەکان، بەڵام ڕێز بۆ زۆربەی مافە مرۆییەکانی شارۆمەندانی ناهاوسان دادەنن.[۳۰]

30 PEW Research Center. Gay Marriage around the World. http://www.pewforum.org/2017/08/08/gay-marriagearound-the-world-2013/ Accessed: October 1st, 2017. –

ئافریقا

ئەگەرچی هاوڕەگەزخوازی لە سەرتاسەری ئافریقادا بوونی هەبووە. بە گوێرەی ڕاپۆرتەکانی ئەنجومەنی نێونەتەوەیی گەی و لزباین (ILGA) لە ساڵی ٢٠١٥ ، ٣٤ وڵات لە کۆی[١] ٥٥ وڵاتێک کە لە لایەن[٣] ڕێکخراوی نەتەوەکان یان یەکێتی ئافریقا یان هەر دووکیان بە فەرمی دەناسرێن، هاوڕەگەزخوازییان قەدەغە کردووە. **ILGA** ڕاپۆرتی داوە کە لە ئاگێستی ساڵی ٢٠١٦، ٧٢ وڵات لە دژی کردەوەی ناهاوسانی خاوەن یاسای سزا بوون و زۆربەی ئەم وڵاتانە دەکەون[٢] کیشوەری ئەفریقا یان ئاسیا[٣].

لە یاساکانی وڵاتی کامێرۆن بۆ ڕفتاری هاوڕەگەزخوازی ماوەی پێنج ساڵ زیندان ڕەچاو کراوە. دۆسییەی دڵتەزێنی کۆرنیلۆس فۆندا وێنەیەکە لەم سزا بێبەزەییانە. کۆرنیلۆس فۆندا لە لایەن کۆمەڵێکەوە گیرا و بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی برایە ئیدارەی پۆلیس. ناوبراو بە بێتاوان ناسرا و نەیتوانی بارمتەی دیاریکراو دابین بکا و لە ساڵی ٢٠١٣، بە تاوانی پەیوەندی سیکسی لەگەڵ گەنجێکی تەمەن ١٩ ساڵە بۆ نۆ ساڵ زیندان حوکم درا.

---

31 Anthony Appiah and Henry Louis Gates, Encyclopaedias of Africa, Volume 2 OUP, USA, 2010

32 State Sponsored Homophobia 2016: A world survey of sexual orientation laws: criminalisation, protection and recognition" (PDF). International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association. 17 May 2016. Retrieved 19 May 2016.

33 See http://www.like2do.com/learn?s=LGBT_rights_by_country_or_territory

ئەگەرچی بە شێوەی باو ئەوپەڕی حوکم بۆ پەیوەندیی لەگـەڵ هاوڕەگـەز لـە وڵاتی کامێرۆن ٥ ساڵە، ئەم سزایانە بۆ پەیوەندی لەگەڵ کەسێک کـە ١٦ بـۆ ٢١ ساڵانە، دو قات دەبێتەوە. لە کۆی ٧٦ وڵاتێـک کـە[٤] هاوڕەگـەزخوازی ٣ تێدا نایاساییە، ڕێژەی ئەو کەسانەی کە بە هۆی گەیبوون دەخرێنە بەندیخانە، زۆرە.

34 See Goaty’s News UK, Cameroon police arrest man seized by anti-gay mob. Date: November 21st, 2012. Accessed: October 1st, 2017.

جیهانی ئیسلام

لە کۆی وڵاتانی عەرەبی، سزای کردەوەی هاوڕەگەزخوازی لە وڵاتانی ئەلجەزیرە، بەحرەین، کوێت، لوبنان، لیبیا، مەراکیش، عوممان، قەتەر، سۆمالی، توونس و سووریا زیندانە. ئەم سزایە لە بەحرەین هەتا دە ساڵە. لەو وڵاتانەی کە یاسایەکی دیاریکراویان بۆ هاوڕەگەزخوازی نییە، لەوانەیە کەسانی ناهاوسان بەردەوام لە لایەن یاساوە ڕاو بنرێن. بۆ وێنە لە وڵاتی میسر، پشت بە یاسای کۆن لە دژی «گەندەڵی ئەخلاقی» دەبەسترێت. یاسای میسر ڕاشکاوانە هاوڕەگەزخوازی بە تاوان نازانێ؛ بەڵام زۆر ئامادەکاریی لە خۆ دەگرێ کە وەها ڕفتارێک وەک تاوان پیشان دەدات.

لە ئاستێکی تۆقێنەتری دیکەدا، هاوڕەگەزخوازی دەتوانێ یەکسان لەگەڵ مەرگ بێت. لە وڵاتانی عەرەبستانی سعوودی، سوودان، یەمەن و مۆریتانی، هاوڕەگەزخوازی سزای مەرگی بە دواوەیە؛ ئەگەرچی پێدەچێت هیچ حاڵەتێکی لە سێدارە دان لانیکەم لە ماوەی یەک دەیەی ڕابردوو بۆ ئەم بابەتە ڕانەگەیێندراوە. چواردە وڵات بە حەشیمەتی زۆرینە موسڵمان، یاساگەلێک

35Whitakar, Brian. Everything you need to know about being gay in Muslim countries. 2016 https://www.theguardian.com/world/2016/jun/21/gay-lgbt-muslim-countries-middle-east

36Mohamed, M.S., 2015. Sexuality, Development and Non-conforming Desire in the Arab World: The Case of Lebanon and Egypt (No. IDS Evidence Report; 158). IDS.

لە خۆ دەگرن کە سزای مەرگ بۆ ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە ڕەچاو دەکەن یـان
وەهـا لـە سـێدارەدانێک بـە ڕێگـە پێـدراو دەزانـن. لـە ئێرانـی ئـەوڕۆیی، ٧
هاوڕەگەزخوازی تاوانێکە کە سزای مەرگی لێ دەکەوێتەوە. ئەگەری ئەوە لـە
ئارادایە کە ئێران یەکێک لەو چەند وڵاتە بێ کە شارۆمەندانی خۆی بە تاوانی
هاوڕەگەزخوازی لە سێدارە دەدات. لـە کـاتی شۆڕشـی ١٣٥٧ هەتاوییـەوە
(1979 زایینی) لە ئێران، دەوڵەتی ئێران پتـر لـە ٤ هـەزار کەسـی بـە تـاوانی
هاوڕەگەزخوازی لە سێدارە داوە. هەڵبـەت دەوڵـەتی ئێـران[٨] ئـەم ڕێـژەی ٤ ٣
هەزار لە سـێدارە دانـەی پشتڕاسـت نەکردووەتـەوە و زانیـاری سـەبارەت بـە
ڕێژەی وردی ئەو ناهاوسانانەی کە لە سێدارە دراون، کارێکی هەر وا ئاسـان
نییە؛ بەڵام ڕەنگە بارودۆخەکە لە ئێرانـدا ڕووی لـە گـۆڕان بـێ و لـە مـاوەی
چەند ساڵی ڕابـردوودا ڕێـژەی کەسـانی لـە سـێداردراو دابـەزیوە و پـۆلیس
ڕفتـاری هاوڕەگەزخوازانــە بــە هەنــد وەرنــاگرێ و بــە نــەرمی نــوێنی
هەڵسووکەوتیان لەگەڵ دەکات. ڕەنگ بێ ئـەم گـۆڕانی ئاراسـتەیە بـە هـۆی
زەختی نێودەوڵەتی و ڕووماڵی ڕاگەیاندنەکانی ئەم بابەتە بێت.

لە سەر ئاستی جیهان، سەدان کەس بە هۆی ئـەوەی وەک پێشـێلکردنی
یاساکان سەیری دەکرێ یان لە زیندانن یان چاوەڕێی دادگایین. لـە ئێسـتادا،
ئەم وڵاتانە گەورەترین پێشێلکارانی مافە مرۆییەکانی ناهاوسانانن:

372017 edition, State-Sponsored Homophobia report from ILGA, the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association

38Vexen Crabtree (3 January 2014). "The Battle between Monotheism and Homosexuality: Religious Prejudice Versus Equality: Islam". Retrieved 8 December 2014.

• میسر: خاوەنی یەکێک لە گەورەترین بەندیخانەکانی پیاوانی گەیە. بە گوێرەی دوایین مەزەندەکان، نزیکەی ٥٠٠ ناهاوسان لە ساڵی ٢٠١٣ـەوە خراونەتە زیندان.[39]

• عەرەبستانی سعوودی: بە پێی دوا ڕاپۆرتەکان لە ماوەی ساڵێک، پۆلیسی ئایینی کۆی ٢٦٠ کەسی قۆڵبەست و دادگایی کردووە.

• مەراکیش: هەموو ساڵێک داکۆکیکارانی مافەکانی ناهاوسانان قسە لە سەر دەیان دادگایی بە بابەتی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز دەکەن کە بە دەگمەن لە ڕاگەیاندنەکاندا ڕەنگدانەوەی دەبێت.

• نەیجەریا: ڕاپۆرت لە سەر ڕێژەیەکی زۆری گرتن هەیە؛ بەڵام ڕاگەیاندنەکانی نەیجەریا بە دەگمەن بە دواداچوون بۆ ئەم ڕاپۆرت و دادگاییە دواییەکان دەکەن.

بە گشتی، سزاکان دەتوانن هەتا نۆ ساڵ بخایێنن. تەنانەت ئەگەر ئەم یاسا دژوارانە سەد لە سەد جێبەجێ نەبێت، هەمیشە پیشاندەری سەرکۆنەی کۆمەڵایەتی ناهاوسانانن و لە پاڵ حەڕەشەی بیرمەندانی ئایینی، پەرەیان بە هەڵواردنی ڕۆژانەی دژ بەم کەسانە داوە و شەرعییەت و ڕەوای پێ دەدەن. ئەم بابەتە لە هەمان کاتدا ڕێگە بە توندڕۆکان دەدا کە پاکانە بۆ کاردانەوەی قێزەونی خۆیان بکەن و خۆیان بە حەقدار بزانن. چەند ساڵ بەر لەوەی داعش پیاوانی گەی لە هەورەبانی باڵاخانەکانەوە بخاتە خوارەوە،

39 See https://76crimes.com/12-in-prison-for-being-gay-13-more-awaiting-trial/. Accessed November 9, 2017

گرووپەکانی دیکە لە وڵاتی عێراق هێرشیان دەکردە سەر پیاوانی «ناپیـاو» و هەندێ جار هێورانە بە دەرزی چەسبیان دەکردە کۆمیانەوە و دەیانکوشتن.

ئەم یاسایانە کاریگەرییەکی کارەساتباریان لـە سـەر ژیـانی ئـەو کەسـانە داناوە کە ئەوەندە بێبەخت بوون کە قۆڵبەست دەکران. سـەرەڕای ئەمـە و بـە پێچەوانەی هێرشی جار نە جار، بە گشتی بەرپرسانی ئەم وڵاتانە بە شـێوەی چالاکانە بۆ دۆزینەوەی کەسانی گەی و قۆڵبەسـت کردنیـان هـەوڵ نـادەن. هۆکارێک بـۆ ڕێـژەی کـەمی ئـەم بـە دواداچوونـە یاسـاییانە، ئـەم ئەفسـانە فەرمییەیە کە ئیدعا دەکا لە وڵاتانی موسڵمان ڕێـژەی زۆری هاوڕەگـەزخواز بوونی نییە. لە بنەڕەتدا هاوڕەگەزخوازی وەک دیاردەیـەکی ڕۆژاوایـی سـەیر دەکرێ کە هەڵبەت ڕێـژەی زۆری قۆڵبەسـت کردنـەکان ئـەوە دەخاتـە ژێـر پرسیار. هەندێ لـە سـتەمکارترین حکومەتـەکانی عـەرەب وەکـوو عێراقـی سەردەمی دەسەڵاتداری سەدام حسـێن و سـوریای ژێـر دەسـەڵاتی بەشـار ئەسەدیش هۆگرییەکی ئەوتۆیان بۆ هێرش کردنە سەر کەسانی گـەی پیشـان نەدەدا؛ ڕەنگە لەبەر ئەوە بێ کە گیرۆدەی پرسی دیکە بوون.

40Everything you need to know about being gay in Muslim ... www.theguardian.com › World › LGBT rights.

تۆمەتبارانی میسری لە قەفەزی دادگا لە ماوەی دادگایی ساڵی ٢٠١٤ (وێنە لە *DT News*)

بڕیارە یاساییەکانی ناهاوسانان

تەنیا نەفامییەکی ئەنقەستانە دەتوانێ ئەم ڕاستییە دابپۆشێ کە پەیوەندی سێکسی، "پەیوەندییەکی گرینگ و هەستیارە لە هەبوونی مرۆڤ و لە چەقی ژیانی بنەماڵەیی، خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی و گەشەی کەسایەتی مرۆڤ"دایە[41]. ئەم ڕاستییە کە تاکەکان بە شێوەیەکی دیاریکراو خۆیان بە پەیوەندی سێکسی نزیک لەگەڵ دیتران پێناسە دەکەن، ئەوە دەردەخات کە ڕێگەی «شیاو»ـی زۆر بۆ وەها پەیوەندییەک ڕەنگە بوونی هەبێ و زۆرتر دەوڵەمەندیی پەیوەندییەک سەرچاوە لە ئازادیی تاک بۆ هەڵبژاردنی فۆڕم و چییەتی ئەو پەیوەندییە تەواو تاکەکەسیانە دەگرێت. لە هەلومەرجیی جۆراوجۆردا، بە قبووڵکردنی ئەو ڕاستییە کە کەسی جۆراوجۆر هەڵبژاردنی جۆراوجۆری هەیە، دەستەبەرکردنی ئەو ئازادییە لە هەڵبژاردن زەرووری دەنوێنێت.[42]

کۆنوانسیۆنی ڕێگری لە ئەشکەنجەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان زەبر و زەنگ، ئازاردان و ڕەنجی جەستەیی و دەروونی کە لە ڕێگەی جیا جیای وەکوو هەڵاواردن لە لایەن بەرپرسانی دەوڵەتی یان تاکەکەسی، کە لە پوتانسییەلێکی فەرمی یان بە ڕەزامەندیی ئەو دەسەپێنرێت بایکۆت دەکات

41 Paris Adult Theatre I v. Slaton, 413 U. S. 49, 413 U. S. 63 (1973); see also Carey v. Population Services International, 431 U. S. 678, 431 U. S. 685 (1977).

42 Grey, T.C., 1997. Bowers v. Hardwick Diminished. U. Colo. L. Rev., 68, p.373.

(لێبـووردنی نێودەوڵـەتی، ٢٠٠١). زۆربـەی ئـەو توندوتیژییـەی کـە دژ بـە ناهاوسانان لە سەرتاسەری دنیادا ئەنجام دەدرێ، بـە پێـی ئـەو کۆنواسـیۆنە قەدەغەیە. ئەو ڕفتارە خراپ و بەدانەی کە لێبوردنی نێودەوڵەتی بە دیکۆمێنتی کردووە (٢٠٠١) هەر دوو کۆنوانسیۆنی *ICCPR* و *ICESCR* پێشێل دەکەن. وەک لە بەشی پێشوودا وترا، یاسـاکانی دژ بـە پەیوەنـدی لەگـەڵ هاوڕەگـەز مـافی هـەرێمی تایبـەتی کـە کۆنوانسـیۆنی ئـەورووپایی مافـەکانی مـرۆڤ دەستەبەری دەکەن، بە هەند وەرناگرن.[٣]

لە کۆتاییەکانی سەدەی بیستەم و سەرەتاکانی سـەدەی بیسـت و یەکـەم، زیاتر سـەرنج خرایـە سـەر پرسـەکانی پەیوەسـت بـە هاوڕەگـەزخوازی لـە ئامریکا. سەرنج خستنە سەر هاوسەرگیری هاوڕەگەزان لە مـاوەی دەیـەکانی ڕابردوودا وشیاری پتر سـەبارەت بـە هاوڕەگـەزخوازی، گـۆڕینی ڕوانگـەی سـەبارەت بـە هـۆگری سێکسـی و هەڵکشـانی ڕێـژەی ناهاوسـانان و ڕێکخراوەکانی مافەکانی مرۆڤی لێ کەوتـەوە کـە دادگاکانیـان قۆسـتەوە بـۆ ئەوەی بە شێوەی یاسـایی، مافـە کۆمەڵایـەتی و مەدەنییـەکانی ناهاوسـانان ببوژێننـەوە. ئەوڕۆکـە لـە ئـەمریکای هاوچـەرخ، ڕوانگـەی زۆرێـک لـە ئەمریکییەکان بۆ هاوڕەگەزخوازی بە هۆی چەندین دەیە کـاری بێبڕانـەوەی مرۆڤدۆستان، فێمێنیست و ڕێکخراوەکان گـۆڕانی بـە خـۆوە بینیـوە. ئـەم گۆڕانکارییە بێژومارانە ژیانی بۆ هاوڕەگـەزخوازان ئاسـان کـردووە. بڕیـاری

---

43 Handbook on European non-discrimination law, European Union Fundamental Rights Agency / Council of Europe, 2010.

44 David Halperin, How to Do the History of Homosexuality (2002)

یاسایی گرنگی گشتیش گیراوە کە وەک جۆرێک سەرکەوتنی مێژوویی بۆ مافی ناهاوسانان هەژمار دەکرێت.

دۆسییەی Dudgeon v. The United Kingdom (١٩٨١) دۆسییەیەک لە دادگای مافەکانی مرۆڤی ئەورووپا بوو کە ڕایگەیاند بەشی ١١ی یاسای هەموارکردنەوەی یاسای سزا لە ساڵی ١٨٨٥، کە ئاکاری هاوڕەگەزخوازانەی پیاوانە لە ئینگلتەرا، ڤێڵز و ئیرلەندی باکووریی بە تاوان دەزانی، کۆنوانسیۆنی مافەکانی مرۆڤی ئەورووپایی پێشێل دەکرد. ئەم دۆسییە لەم ٥ ڕووەوە گرینگ بوو کە یەکەمین دۆسییەی سەرکەوتووی بەر لە ECtHR و دەستپێکێک بۆ دۆسییەیەکی دیکە بوو بە ناوی Norris v. Ireland، کە سیاسەتمەداری ئیرلەندی بە ناوی ماری ڕابینسۆن، سەرۆک کۆماری پێشووی ئیرلەند و کۆمیسێری باڵای مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە ساڵی ١٩٩٧ هەتا ٢٠٠٢ بە دواداچوونیان بۆ کرد. ئەم دۆسییە بە کارهێنانی بەردەوامی هەمان یاساکانی ساڵی ١٨٨٥ی لە کۆماری ئیرلەندی بە چالنج کێشا و خوازیاری یاسایەکی دیکە بوو کە لە کۆتاییدا بووە هۆی ئەوەی ئەنجومەنی ئەورووپا ڕایبگەیێنێ هیچ کام لە وڵاتانی ئەندامی ئەم یەکێتییە نابێ ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانەی ژنان یان پیاوان وەک تاوان سەیر بکەن. لە ڕێکەوتی ٢٢ی ئاکتەوبەری ساڵی ١٩٨١، دادگا

45. Lennox, C. and Waites, M., 2013. Human rights, sexual orientation and gender identity in the Commonwealth: From history and law to developing activism and transnational dialogues (pp. 1-59). Human Rights Consortium, Institute of Commonwealth Studies.

46. Kiely, Niall (23 April 1983). "Norris to go to rights court in Strasbourg". The Irish Times. p. 8.

لەگەڵ کۆمیسیۆن ڕێک کەوت کە بە تاوانزانینی ئاکاری هاوڕەگەزخوازانەی نێوان کەسانی گەورە ساڵ کە بەم ڕفتارە ڕازیین، لە لایەن ئیرلەندی باکووریی پێشێلکردنی مادەی ٨ـی کۆنوانسیۆنی مافەکانی مرۆڤی ئەورووپایە کە دەڵێ: «هەمووان خاوەن مافی ڕێز گرتن لە هەرێمی تایبەتی و ژیانی خێزانی، ماڵ و پەیوەستەکانین.» بە پێی ئەم بڕیارە، لە مانگی ئۆکتۆبری ساڵی ١٩٨٢ لە باکووری ئیرلەند تاوانسڕینەوە لە پەیوەندیی پیاوانی هاوڕەگەزخواز کرا. پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانەی ژنان هەرگیز لە هیچ شوێنێکی ئینگلتەرا تاوان نەبوو. هەر بەم شێوە لە دۆسییەی (1993) Modinos v. Cyprus یاسای هاوشێوە بە سەرپێچی هاتە هەژمار.

لە ویلایەتە یەکگرتووەکان، Bowers v. Hardwick و Lawrence V Texas دوو د ane لە بڕیارە گرینگەکانی دادگای باڵا لە بواری یەکسانبوون لەگەڵ یاسا بنەڕەتییەکان، ئازادیی ڕفتاری سێکسی و هاوڕەگەزخوازی بوون.

٤ ٧

Bowers بڕیاری دادگای باڵای ئامریکا بوو کە پشتیوانی لە یەکسانسازی یاسای نێربازان لە ویلایەتی جۆرجیا بوو. بە گوێرەی ئەم یاسایە، سێکسی ڕێککەوتنانەی کۆمی و دەمی لە شوێنی تایبەتی نێوان دوو کەسی گەورە ساڵ بە مەرجێک کە هاوڕەگەزخواز بن، تاوان بوو. ئەفسەری تۆریک لە کاتێکدا کە کاغەزی فەرمانی بە دەستەوە بوو بۆ چوو بۆ ئاپارتمانی هاردویک.

---

47 Franke, Katherine M. "The domesticated liberty of Lawrence v. Texas." Colum. L. Rev. 104 (2004): 1399.

هاردویک کە بە ئاشکرا گەی بوو، میـوانێکی شـەوخەوی بـوو کـە لـە سـەر مۆبڵەکە ڕاکشا بوو. پاش کەمێک سووڕانەوە لە ناو ئاپارتمان، تۆریک درگای نیوە کراوەی ژووری خەوی هاردویکی بینی؛ چووە ژوورەوە و بینی کە تێیـدا هاردویک و دۆستە پیاوەکەی خەریکی سێکسی دەمین، لە کاتێکدا کە هـەر دووکیان لە سەر ئـەم سێکسـە ڕێـک کـەوتبوون. هـەر دووکیـان بـە تـاوانی هاوڕەگەزخوازی قۆڵبەست کران کە بە پێی یاسای جۆرجیا سێکسی دەمی و کۆمی نێوان کەسانی هاوڕەگەز و دیترڕەگەزی لە خۆ دەگرت.[48] بەشێک لـەم یاسایە لە ژێرەوە هاتووە:

ئـ) کاتێک کەسێک هەر چەشنە کردەوەیـەکی سێکسـی کـە بریتییـە لـە ئەندامە سێکسییەکانی کەسەکە واتە دەم یـان کـۆمی ئـەویتری (هاوڕەگـەز) ئەنجام بدا یان ببێتە بەرکاری ئەم کردەوە، ئەوە تـاوانی هاوڕەگـەزخوازی لـێ وەشاوەتەوە.[49]

ب) کەسێک کە تاوانی نێربازی لێ وەشاوەتەوە، بـۆ لانیکـەم سـاڵێک و لانی زۆری ٢٠ ساڵ زیندان سزا دەدرێت.[50]

بـەڵام یاسـا هـیچ جیاوازییـەکی لـە نێـوان ڕفتـاری هاوڕەگەزخوازانـە و

48Goldstein, Anne B. "History, homosexuality, and political values: Searching for the hidden determinants of Bowers v. Hardwick." Yale Lj 97 (1987): 1073

49 Goldstein, Anne B. "History, homosexuality, and political values: Searching for the hidden determinants of Bowers v. Hardwick." Yale Lj 97 (1987): 1073.

50Goldstein, Anne B. "History, homosexuality, and political values: Searching for the hidden determinants of Bowers v. Hardwick." Yale Lj 97 (1987): 1073.

دیترڕەگەزخوازانە دانەنا. هاردویک بە پێی یاسای بنەڕەتی لە دادگای باڵا ئەم یاسایەی بە چالنج کێشا.

لە بڕیارێکدا کە ئێستا بە تەواوەتی بە هەڵە دادەنرێ، دادگا ڕایگەیانـد کـە یاسای بنەڕەتی مافێکی بنەڕەتی بۆ هاوڕەگەزخوازانێک کە نێربـازی دەکـەن، ڕەچاو ناکات. ڕوودانی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە لە خـەڵوەتی ماڵـەوە هـیچ کاریگەرییەکی لە سەر ئەنجامەکە نییە. ڕفتاری نایاسـایی هـەرگیز تەنانـەت کاتێک کە لـە ماڵـەوە ڕوو دەدات، پـارێزراوی ناهێنێـت. دادگـا وتـی هـیچ پەیوەندییـەک لـە نێـوان بنەماڵـە، هاوسـەرگیری یـان زک و زا لـە لایـەک و چالاکیی هاوڕەگەزخوازانە لە لایەکی تر بوونی نییە.[۱]

چاکایـەتی دۆسـییەی **Bowers** لـە دەربڕینێکـی بـەهێز و بۆچـوونی دژبەردایە کە وەک سەرچاوە بە کارییان دەبات. بەرهەڵستکاران لەو بڕوایـەدا بوون کە ئازادی لە هەمبەر دەستێوەردانی بێ‌جێی دەوڵەت لە شـوێنی ژیـان یان پانتا تایبەتەکانی دیکە پشتیوانی لە تاک دەکات. پانتاکانی دیکە لە ژیانی ئێمەدا، لە دەرەوەی ماڵەوەن کـە دەسـەڵات نـابێ لـەو شـوێنانەدا بـوونێکی تۆخی هەبێت. سەربەخۆیی تاک بریتییە لە ئازادی ئەندێشـە، بیـر و بـاوەڕ و هەندێ ڕفتاری دۆستانە. ئـەم مـژارە "پەیوەسـت دەکرێتـەوە بـە یـەکێک لـە گشتگیرترین یاسـا و مافـە تایبەتـەکان کـە زیـاترین بایـەخیان لای مرۆڤـی شارستانیی هەیە" و ئەم مافە هەمان "مافی سەربەستی"ـیە. ئـەم ڕاسـتییە کـە

5 Franke, Katherine M. "The domesticated liberty of Lawrence v. Texas." Colum. L. Rev. 104 (2004): 1399.

تاکەکان بە شێوە دیاریکراو خۆیان بە پەیوەندی سێکسی نزیک لەگەڵ دیتران پێناسە دەکەن پیشان دەدا کە بۆ وەها پەیوەندیگەلێک ڕێگەی «دروست»ـی زۆر لە گۆڕا هەیە و زیاتر دەوڵەمەندبوون لە پەیوەندییەک لە ئازادی تـاک بـۆ هــەڵبژاردنی بــێچم و شووناســی ئــەم پەیوەندییــە زۆر تایبەتییــە ســەرچاوە دەگرێت. پاڤێڵ پاش خانەنشینی لە دادگای باڵا لـە دیمانەیەکـدا لـە سـاڵی ١٩٩٠ وتی ئەگەری ئەوە هەیە کە لە دەنگدان بۆ مانـەوەی یاسـای نێربـازی تووشی هەڵە بوو بێت.[52] هەتا ساڵی ١٩٦١ هەر هەموو پەنجا ویلایەتەکـەی ئەمریکا هاوڕەگەزخوازییان قەدەغـە کردبـوو و بیسـت و چـوار ویلایـەت و ناوچەی کلۆمبیا لە ساڵی ١٩٨٦ وایان کرد.

سەرەڕای ئەمە، لە ماوەی هەوت ساڵ هەموو شتێک بە هـۆی دۆسـییەی Lawrence V Texas گۆڕانی بە سەردا هات. ئەو ڕاستییانەی کە بووە هـۆی دروســتبوونی دۆســییەی Lawrence V Texas بــە شــێوەیەکی زۆر سەرسامهێنەرانە هاوشێوەی دۆسییەی Bowers بوون. پۆلیسی هیۆستۆن لـە دژی هێرشی چەکدارانە لە مۆڵکێکی تایبەتی چووە ناو ئاپارتمانی لاڤرێنسی سکالانووس و ئەوی لەگەڵ پیاوێکی گـەورە سـاڵی دیکـە بـە نـاوی گـارنێر سکالانووس بینی کە خەریکی سێکس کردنن (بە شێوەی ڕێککەوتنانە و لە شوێنێکی نهێنی و تایبەتی). هەر دوو پیاوەکە بە تاوانی نێربازی گیران، هـەر هەمان شـەو خرانـە بەندیخانـەوە، بـڕی ٢٠٠ دۆلار سـزا دران و بـە تـاوانی

52 See http://www.nytimes.com/1986/07/01/us/high-court-5-4-says-states-have-right-outlaw-privatehomosexual-acts-division.html?pagewanted=all. Accessed November 9th, 2017

پەیوەندی سێکسی لادەرانە کە پێشێلکەری یاسای تێگساس بوو، سـزا دران. ئەم یاسایە پەیوەندی سێکسی نزیکی دوو کەسی هاوڕەگەزی بە ڕێگە پێدراو نەدەزانی. ئەم دۆسییە لە دادگای باڵا داوای پێداچوونەوەی بۆ کرا.

لە جووڵەیەکی گۆڵمەزییدا، دادگای باڵا ڕایگەیانـد کـە پیـاوانی گـەی و لزباین «خاوەن مافی ڕێز گرتن لـە ژیـانی تایبـەتین. دەسـەڵات بـۆی نییـە هەبوونی ئەوان بە کەمتر بزانێ یان لە ڕێگەی بە تاوانزانینی ژیـانی سێکسـی تایبەتیان چارەنووسیان کۆنترۆڵ بکات. ئەم ئازادییـە پاڵپشـتیکراو لـە لایـەن یاسای بنەڕەتییە مافی هـەڵبژاردنی بـە کەسـانی هاوڕەگـەزخواز دەدا کـە لـە چوارچێوەی ماڵەکانی خۆیـان و ژیـانی تایبـەتی خۆیـان پەیوەندییـەکانیان دەستنیشان بکەن و سەربەستانە ڕێز و کەرامەتی خۆیان بپارێزن.»

دادگا تـەواو ئاگـادار بـوو کـە بـە پێچەوانـەی دۆسـییەی Bowers ئـیش دەکات. دادگای ئەورووپایی مافەکانی مـرۆڤ لـۆژیکی دۆسـییەی Bowers ڕەت کردبووەوە و وڵاتانی دیکـە بـە مەبەسـتی پشتڕاسـت کردنـەوەی مـافی گــەورە ســاڵە هاوڕەگــەزخوازەکان بــۆ هــەبوونی ڕفتــارێکی دۆســتانەی ڕێککەوتنانە داپەڕی هاوئاهەنگی هاویشتبوو.

تا ڕادەیەک هەموو یاساکان بە پێـی چەمکـە ئەخلاقتـەوەرەکانن؛ بـەڵام تەنانەت بە ڕەچاوکردنی ئەم مـژارە، دۆسـییەی Lawrence و داپـەڕ لـە دژی

---

53 Epstein, L., Martin, A.D., Quinn, K.M. and Segal, J.A., 2007. Ideological drift among Supreme Court justices: Who, when, and how important. Nw. UL Rev., 101, p.1483.

54 Epstein, L., Martin, A.D., Quinn, K.M. and Segal, J.A., 2007. Ideological drift among Supreme Court justices: Who, when, and how important. Nw. UL Rev., 101, p.1483.

دۆسیەی Bowers بڕیارێكی یاسـایی سەرسـامهێنەر بـوو. ئـەم مافـە نوێیـە بەتایبەت بۆ ئایینە ڕێكخراوەكان و پێنج ئایینی سەرەكیی جیهان كە هەمیشـە هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازانیان بە هەڵە دادەنا، زۆر خراپ بوو. هـەتا ئـەو كاتەی كە نێربازی بە تاوان دەهاتە هەژمار، ڕێكخراوە ئایینییەكان بۆیان بـوو ئەم كەسانە دانەمەزرێنن.

لە هەنگاوێكی دیكەدا بۆ پەسندكردنی مافی هاوڕەگـەزخوازان، بڕیـاری دادگای باڵا لە مەڕ دۆسـییەیەكی دیكـە بـە نـاوی Obergefell v. Hodges، پرسی سەرەكی مافە مەدەنییەكان لە سەرەتاكانی سـەدەی بیسـت و یەكـەمی چارەسەر كرد. لە بڕیارێكی ٥ لە سەر چوار، دادگا ڕایگەیاند كە مافی بنیاتی هاوسەرگیری بۆ هاوژینە هاوڕەگەزەكانیش لە بڕگەی پەیوەست بە تـەداركاتی یاسـایی و هـەمیش لـە بڕگـەی پشـتیوانیی یەكسـان لەگـەڵ چاكسـازیی چواردەهەمی یاسای بنەڕەتی ئەمریكا دەستەبەر دەبێت.

دادگا ئاماژەی بە چوار هۆكـاری دیـاریكراوی بـۆ پێـدانی مـافی بنیـاتی هاوسەرگیری بۆ كاپڵە هاوڕەگەزخوازەكان كرد:

• مافی هاوسەرگیری جۆرێـك ئـازادی بنیاتییـە؛ چوونكـە جەوهـەری سەربەخۆیی تاكایەتییە. ئەم مافە پشتیوانی لە دۆستانەترین پەیوەندیی نێـوان دوو كەس دەكات.

• لە ڕێگەی فـەرمیبوونی یاسـایی، هاوسـەرگیری دەتـوانێ لـە بـواری بیناكردنی خانوبەرە و پـەروەردەكردنی منـداڵان پاڵپشـتی لـە بنەماڵـەكان و منداڵان بكات؛ چوونكە هاوسـەرگیری بـە شـێوەی مێژوویـی وەك بـەردی بناغەی دیسیپلینی كۆمەڵایەتی زانراوە.

• دادگـا ڕوونـی کـردەوە بـەو پێیـەی کـە هـیچ جیاوازییـەک لـە نێـوان پەیوەندیی دوو ڕەگەزی بەرامبەر و پەیوەندیی نێوان دوو هاوڕەگەز بە پێی ئەم یاسایانە بوونی نییە، بێبەش‌کردنی کاپڵە هاوڕەگەزەکان لە مافی هاوسەرگیری دژی بڕگەی تەدارکانی یاسایی چاکسازیی چواردەهەمە.

• دادگا هەروەها ڕایگەیانـد کـە ڕێگـری لـە هاوسـەرگیری هاوڕەگـەزان دەبێتـە هـۆی دژایـەتی هاوڕەگـەزان لەگـەڵ کۆمـەڵگا؛ ئـەوان لـە ئیمتیـازە بێ‌ژمارەکانی هاوسەرگیری بێبەش دەکا و بە بێ هیچ هۆکارێکی بێ‌پاساو، دەبێتە هۆی ناسەقامگیری لە پەیوەندییەکانی ئەوان.

دادگا بە ڕاشکاوی نووسی کە هیچ پەیوەندییەک قووڵتر لە هاوسـەرگیری نییە؛ چوونکە هاوسەرگیری ئایدیالـەکانی عەشـق، وەفـاداری، ملکـەجێتی، گیان‌فیدایی و بنەماڵەی لە خۆدا هـەڵگرتووە. لـە پەیوەنـدی ژن و مێردییـدا، دوو کەس دەبنە شتێکی گەورەتر لەوەی کە هەر کامیـان پێشـتر بـوون. وەک هەندێ لە داواکاران لەم دۆسـییانەدا ئاماژەیـان پـێ کـردووە، هاوسـەرگیری هەڵگری عەشقێکە کە تەنانـەت لەوانەیـە پـاش مـەرگیش بمێنێتـەوە. وتنـی ئەوەی کە ژنان و پیاوان بێ‌ڕێزی بە ئایدیالی هاوسەرگیری دەکەن، گەمژەییە. ئەوان هەڵوەدای کەرامەتێکی یەکسان لە ڕوانگـەی یاسـان. سـەرەی دوور و درێژی دۆسـییەکان پیشـاندەری گرینگایـەتی پێکـەوەبوونی دوو کـەس لـە پەیوەندییەکی عاشقانەی هەرمانە کە بۆ ئەوان بەرژەوەندی کۆمەڵایـەتی دوو لایەنـەی تێدایـە. ئـەم بڕیـارە دادگاییانـە خـاڵی ئـەو پـەڕی کـاری یاسـایی بێ‌بڕانەوە، گۆڕانکارییەکی بێ‌وێنە بوو لە سیستەمی یاسایی وڵات و خێرایی گۆڕان لە هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان هەم لە ناو بیر و بۆچوونی گشـتی و

هەمیش لە دادگاکاندا. بێگومان ئەم ڕێژەی دۆسییانە دەتوانێ هەر هەموو باسەکانی سەبارەت بە بزووتنەوەی هاوسەرگیری یەکسان فڕێ بدات و وڵامێکی کووتێنەر بێ بۆ دژبەرانی یەکسانی. ئەم بابەتە سەرکەوتنێکی پڕاوپڕە بۆ جڤاکی ناهاوسانان و بە فیقە دەڵێ بە چاوپۆشین لە هۆگری سێکسی مرۆڤەکان، یاسا بۆ هەمووان یەکسانە.

کۆمەڵگا تا دێ بەرەو کەماڵ و گووران دەچێ و کەسانی ناهاوسان بە نائەخلاقی، مەترسیدار، نەخۆش یان خراپتر نابینێت. شیکاری یاسای بنەڕەتیش بەرەو کەماڵ و گووران دەچێ و وەک دەبێ ببێ وڵامی گووڕانی کۆمەڵایەتی و کەلتووریی ئێمە دەداتەوە. بۆچوونەکان لە گۆڕاندان. لە وڵاتی ئامریکا ڕاپرسییە گشتییەکان ئەوەیان دەرخست کە زۆربەی ئامریکییەکان پاڵپشتی لە مافی هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان دەکەن و ئەم پاڵپشتییە تەنانەت لە ناو ئەو گرووپانەی کە لە ڕابردوودا بەرهەڵستکار بوون، وەکوو مەسیحییە ئینجیلییەکان، تا دێت زیاتر دەبێت. ٥

سەرەڕای ئەمە، خۆڕاگرییەکی زۆریش لە کاتی واژۆکردنی یاسای بەرگری لە هاوسەرگیری (**DOMA**) لە لایەن سەرۆک کۆماری پێشووی ئامریکا، بیڵ کلینتۆن، لە ٢١ـی دێسەمبەری ساڵی ١٩٩٦ بەدی کرا. ئەم یاسایە بە زۆرینەی دەنگ لە سەنای ئامریکا و لە پەرلەمانی نوێنەران پەسند

55Ari Ezra Waldman A Legal Analysis of the Supreme Court's Historic. Towleroadwww.towleroad.com/2015/06/obergefell-v-hodges

56Donovan, J.M., 1996. DOMA: An Unconstitutional Establishment of Fundamentalist Christianity. Mich. J. Gender & L., 4, p.335.

کرا (بە ڕیز بە دەنگی ٤٨ ـ ١٤ و ٣٤٢ – ٦٧). ئەم یاسـایە هاوسـەرگیری[٧] لە ئاستی فیدڕالی نێوان ژنێک و پیاوێک پێناسە دەکا و هاوسەرگیری یاسایی دوو هاوڕەگەز لە سایەی یاسای ویلایەتی و سوودمەندبوون لـە سـوودەکانی هاوسەرگیری بە گوێرەی یاساکانی فیـدڕال قەدەغـە دەکـات. **DOM**کاپڵـە هاوڕەگەزەکانی لە سوودەکانی یاسای باجی فیـدڕال، مووچـەی سـەربازانی دێرین، خانە نشینی، ئیمتیازەکـانی پزیشـکی و دابینکردنـی کۆمەڵایـەتی و مافی کۆچبەری بێبەش کرد. [٥٨]

بڕیـاری زۆرینـەی دادگـای بـاڵا لـە مـانگی جـوونی سـاڵی ٢٠١٥ لـە Obergefell v. Hodges بە شێوەی کردەیی بڕگەی سەرەتایی یاسای بەرگری لە هاوسەرگیری، کە دەڵێ هاوسەرگیری لە نێوان پیاوێک و ژنێکە، دەباتە ژێر پرسیار. ئەم بڕیارە بووە هۆی کران[٩]ـەوەی نیشـتمانی لـە بـواری بـە فـەرمی ناسـینی مافـەکانی هاوسـەرگیری کاپڵـە هاوڕەگـەزەکان لــە ویلایەتــە یەکگرتووەکانی ئامریکا. [٦٠]

لەگەڵ ئەوەی وڵاتانی دیکە یاساگەلێک بـۆ قەدەغـەی هاوڕەگـەزخوازی

---

57 Barr, Bob. "No Defending the Defence of Marriage Act." Los Angeles Times (January 5, 2009): http://articles. latimes.com/2009/Jan/05/opinion/oe-barr5

58 Barr, Bob. "No Defending the Defence of Marriage Act." Los Angeles Times (January 5, 2009): http://articles. latimes.com/2009/Jan/05/opinion/oe-barr5

59 Yoshimo, Kenji. "A New Birth of Freedom?: Obergefell v. Hodges." Harv. L. Rev. 129 (2015): 147.

60 Murrey, Melissa. Obergefell.V HHodges and Nonmarriage Inequality. 2016

دادەبەزێنن، بریتانیا شایەتی هێور بوونەوەی بارودۆخەکەی لە دانیشتنی بەڕێوەبەران، پۆلی خوێندن و ئێستا لە پەرلەمانە. لە ماوەی دوو دەیە، وڵاتان لە ڕێگەی دەنگدان، یاسادانان و دەستێوەردانی یاسایی، هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازانیان یان قەدەغە کردووە یان یاسایی.

بەم حاڵەوە، پرسەکە دیسان خرایە ڕوو. سەرەڕای ئەم بڕیارە گرینگانە، ملکەجێتی بۆ باوەڕی ئایینی و ڕوانگەی نەرێنی بەرامبەر بە ناهاوسانان هێشتاش ئەنگێزەی داپەڕی زۆرینەی خەڵکە. لە دێسەمبەری ساڵی[1] ٢٠١٧، دانیشتنی دادگای دووکانی **Masterpiece Cake** لە بەردەم کۆمیسیۆنی مافە مەدەنییەکانی کلۆرادۆ لە لایەن دادگای باڵای ئامریکاوە ساز کرا. ئەم دۆسییە گەورەترین دۆسییەی ئازادییە ئایینییەکان بوو کە تێیدا خاوەنی مەسیحی نانپێژییەک لە کلۆرادۆ لە ساڵی ٢٠١٢ بە هۆی باوەڕی ئایینییەوە ئامادە نەبوو کەیکی بووکێنی کاپڵێکی هاوڕەگەزخواز چێ بکات. جەک فیلیپس، خاوەن دووکان لە لیکۆڤوود، بە ئەدەبەوە ئامادە نەبوو کەیکی بووکێنی بۆ چارڵز کرێگ و دەیڤید ماڵینز چێ بکا کە بڕیار وا بوو لە ماساچۆست هاوسەرگیری بکەن و ئینجا میوانییەکە لە ماڵی ڤێلایی خۆیان لە کلۆرادۆ بەڕێوە ببەن. ئەوان سکاڵایان بردە لای کۆمیسیۆنی مافە مەدەنییەکان. کلۆرادۆ لەو ویلایەتانەیە وا[2] یاسای پشتیوانی لە هاوسەرگیری

1 https://www.christianitytoday.com/news/2017/december/supreme-court-masterpiece-cakeshop-christiansgay-weddings.html. Accessed December 22, 2017.

2 Colorado Court Rules Against Baker Who Refused to Serve Same ...www.nytimes.com/2015/08/14/us/colorado-court

ناهاوسانانی هەیە.

ئەگەرچی پێشنیارنامەی (**amicus brief**) چل و یەک لاپەڕەیی ئامادە کراو لە وەزارەتی دادی دەوڵەتی ترامپ پشتیوانی لە خۆبواردنی جەک فیلیپس بە پێی ئازادی ڕادەربڕین دەکا، کۆمیسیۆنی مافە مەدەنییەکان جەخت دەکاتەوە کە ملنەدانی ئەو بۆ چێکردنی کەیکی بووکێنی یاسای دژە هەڵاواردنی ئەم ویلایەتە پێشێل دەکا و دەڵێ پیشە گشتییەکان نابێ لە پێدانی خزمەتگوزاری بە مشتەرییەکان بە هۆی نەتەوە، ئایین، ڕەگەز یان هۆگری سێکسی خۆ ببوێرن. دادگا داوای لە فیلپس کرد بە ڕەچاوکردنی یەکسانی، بۆ کاپڵە هاوڕەگەزەکانیش کەیکی بووکێنی چێ بکات.

دۆسییەی کلۆڕادۆ ڕەنگە یەکێک لە دۆسییە گۆڵمەزییەکانی دادگا لە پاییزی ساڵی ٢٠١٧ بوو. دادگای باڵا دەیتوانی بڕیار بدا کە ئایا خاوەن پیشەکان بۆیان هەیە بە پێی ڕوانگەی ئایینی خۆیان لە خزمەت گەیاندن بە کاپڵە لزباین و گەیەگان خۆ ببوێرن یان نا. بە شێوەی پەنگراو ئەم بڕیارە دەیتوانی لێخۆشبوونی ئایینی لە یاساکانی مافە مەدەنییەکان بێ کە هەڵاواردن لە دژی گرووپەکانی دیکە بە ڕێگە پێدراو دەزانێ و لە ئەنجامدا کاریگەری قووڵی لە سەر ویلایەتەکانی وەکوو کلۆڕادۆ دادەنا کە هەڵاواردن بە پێی هۆگری سێکسی بە قەدەغە دەزانێت.

بەشی ٣ : دەلالەتە دەروونییەکانی هۆگری سێکسی

بابەتەکان:

- دەلالەتــە دەروونییــەکانی هــۆگری سێکســی لــە ژیــانی کۆمەڵایەتی مێرمنداڵان
- ناهاوسانی و بنەماڵە
- ناهاوسانی و ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان
- شــیکردنەوەی سەرچەشــنەکانی نــانۆڕمێتی دەروونــی و ئایینی
- منداڵبازی

دەلالەتە دەروونییەکانی هۆگری سێکسی لە ژیانی کۆمەڵایەتی مێرمنداڵان

مێرمنداڵی (لە تەمەنی ١٣ هەتا ١٩ساڵان) قۆناغی تێپەڕین لە منداڵییەوە بۆ گەورە ساڵییە کە هەندێ جار دەتوانێ قۆناغی مەترسیگری زیاتر، لادان و دۆزینەوە بێت. ئەم قۆناغە تێپەڕینی لەگەڵ پرسە پەیوەستەکانی سەربەخۆیی و شووناسدۆزییە و مێرمنداڵان تووشی بژاردەگەلێکی دژوار لە بابەتەکانی وەک مادەی هۆشبەر، کحۆل و هۆگری سێکسی دەبنەوە. لەم تەمەنەدا، گرووپی هاوتەمەنەکان، هۆگری ڕۆمانسی و ڕەواڵەتی کەسەکان دوو قات گرینگتر دەبێت و بە گشتی گەنجانی ناهاوسانیش زۆرێک لە قۆناغەکانی گەشەکردن هاوشێوەی هاوتەمەنانی دیترڕەگەزخوازی خۆیان تێپەڕ دەکەن. مێرمنداڵی قۆناغێکە کە بە پێناسەی شووناسی تاکایەتی دەناسرێتەوە و هۆگری سێکسی تاک لە نێوان ناوەڕاستەکانی قۆناغی منداڵی و سەرەتاکانی مێرمنداڵی بە بێ هیچ ئەزموونێکی سێکسی پێشوویی دەردەکەوێت.

بۆ زۆرێک لە مێرمنداڵانی ناهاوسان، مێرمنداڵی دەتوانێ قۆناغێکی جەهەنەمی بێت؛ چوونکە ئەوان ڕاکێشانی سێکسی و سۆزداری خۆیان بۆ کەسانی هاوڕەگەزی خۆیان بۆ دەردەکەوێ کە زۆر جار هەستکردن بە

شەرمیان تێدا دەبزوێنێت. لە ڕاستیدا شەرم و لووتبەرزی کۆمەڵە سۆزێکی بەهێزن کە لە ڕووی مێژووییەوە لەگەڵ شووناسە ڕەگەزییە ناهاوئاهەنگەکاندا لە پەیوەندیدان. بۆ هەندێ کەس شەرم حەقیقەتی یەکەم و هەرمانی شووناسیانە. مانت (٢٠٠٠) دەڵێ بۆ «کەسی هاوڕەگەزخواز» وشیاریی زیاتر لە هۆگری بۆ هاوڕەگەز، هەستی کەوتنە پەراوێز دروست دەکات. لەم حاڵەتەدا، لەوانەیە تاک[٣] لە هەستی خۆی شەرمزار بێ یان شەرم بە هەستی لووتبەرزی بگۆڕێتەوە. ئەم خاوەن تیۆرییانە پێشنیار دەکەن کە شووناسی ناهاوسانان، هەر چەندەش بێچمیان گرتبێت، دیسانیش لە ڕێگەی دووانەی شەرم / لووتبەرزی دروست دەبێت. مەخابن ناسینی شووناسی ناهاوسان خۆی لەم قۆناغە خەسارهەڵگرەدا دەتوانێ لێکەوتەی مەترسیداری بۆ سەر تەندروستیی جەستە و دەروونیان هەبێت.

بۆ گەنجانی ناهاوسان کە لە هەڵوەدان، لەگەڵ ئەوەی کە سەفەر بەرەو گەورە ساڵی ئاڵۆزتر و نامتمانەتر دەبێت، ڕێگەی پەسند کرانیش چەتوونتر دەبێت. لەو ڕووەوەی کە هاوڕەگەزخوازدژیی لەگەڵ سزا و هێرش لە ئاستی تاکایەتیدا ڕوو دەدات، ئەم بابەتە دەبێتە هۆی ئەوەی کە گەنجانی ناهاوسان دەمامکی درۆزنانەی دیترڕەگەزخوازی لە خۆیان بدەن؛ چوونکە ناونیتکەی

١. شەف، تی. جی. (١٩٩٤) Emotions and identity: a theory of ethnic nationalis. تیۆری کۆمەڵایەتی و سیاسەتی شووناسی (ئاکسفۆرد: بێلکۆل). ل 277-313

٢. پاییل، ئێس. و تریفت، ئێن. جی. Mapping the subject: geographies of cultural transformation .1995 چاپخانەی دەروونناسی.

٣. مانت، ئێس. ئار (٢٠٠٠). Shame/pride dichotomies in Queer as Folk پرۆڤەی دەقیی، 14-46،531

نائاسایی، چەپەڵ و قێزەون لە هۆگری سێکسی و ڕەگەزێتیان دراوە، زۆر جار هاوڕەگەزخوازدژی دەبێتە هۆی ئەوەی گەنجان هەستی بێزاری لە خۆیان بە ئەزموون بکەن و ڕەنگە ئاستی متمانە بە خۆبوونیان کەم بێت. ئەم سۆزانە لە جێی خۆیاندا پرۆسەی خۆڕووخێنەری لە ڕفتارگەلی وەکوو خواردنەوەی کحۆل، بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر، ڕفتاری سیکسی نەپارێزراو و زیان بە خۆ گەیاندنیان لێ دەکەوێتەوە.[٤]

ئەم قۆناغە خەسارهەڵگرە لە ژیانی ناهاوسانان زۆر جار تێکەڵ بەم ڕاستییە دەبێ کە زۆرێک لە گەنجان لە لایەن بنەماڵە یان ڕێکخراوە کۆمەڵایەتییەکانەوە پشتیوانییەکی ئەوتۆیان لێ ناکرێت. ئەو گەنجانەی کە هۆگری بۆ هاوڕەگەزی خۆیان بە ئەزموون دەکەن، بە شێوەیەکی ڕوو لە هەڵکشان بە هۆی شووناسی ناهاوسانییانەوە هەست بە بێتاقەتی دەکەن. تاوتوێکردنی پرسی هاوڕەگەزخوازان لە مێرمنداڵاندا ئاڵۆزترە. بەڵگە زانستییەکان ئەوە پیشان دەدەن کە ئەگەری سەرهەڵدانی خەمۆکی، بیر و خەیاڵی خۆکوژی و تەنانەت دەستدانە خۆکوژی لەو مێرمنداڵانەی کە هۆگرییان بۆ هاوڕەگەزی خۆیان هەیە، لەگەڵ کەسانی هاوڕەگەز پەیوەندی سێکسی یان ڕۆمانسییان بووە یان خۆیان بە ناهاوسان دەزانن، لە چاو مێرمنداڵانی دیترڕەگەزخواز زیاترە.

---

٤. سالیوان و ڤودارسکی. (٢٠٠٢) Social alienation in gay youth بڵاڤۆکی ڕفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. ٥ (١).. ١٧-١، ل ٤

٥. گۆڤاری ئاریکاریی منداڵان و مێرمنداڵان. ئاگێستی ساڵی ٢٠٠٧، بەرگی ٢٤، ژمارەی ٤، ل369 – 383، جەیمز ئێی. کیتز، ٢٠٠٧، Identity in Crisis: Spirituality and Homosexuality in Adolescents

ئەگەری قوربانیبوونی گەنجانی ناهاوسانی ئەورۆ لـە جیهـانی ڕۆژاوادا زیاترە؛ چوونکە زیاتر لە بەر چاون. لە بەرامبەردا، لە زۆربەی وڵاتانی ڕوو لە گەشە یان جیهانی نارۆژاوا، گەنجانی ناهاوسان نابینرێن. ئەگەرچی نەبینران دەتوانێ بە واتای قوربانی بوونی کەمتر بێ، بەڵام بـە واتـای ڕزگـاربوون لـە فاکتەرەکانی زەخت نییە. ئەندامانی گرووپی ناو و نیتکە لـە سـەری نـەبینراو دەبـێ «بـە وردی هـەموو هەڵسـووکەوتەکان لێـک بدەنـەوە و بـزانن کـە پەیوەندییەکان لە سەر بنەمایەکی ساختەچییانە دادەڕێژرێن کە لەوانەیە هـەر کات بدرکێنرێت.» بە تاراندنی شاراوە لە لایەن[6] بنەماڵـە و کۆمـەڵگا ئاسـتی ئیستریسی ئەمان زێدەتر دەبێت. خزمەتگوزاریی پرۆفیشـناڵ و کۆمەڵایـەتی سنووردار بۆ کۆمەککردن بە گەنجانی ناهاوسان لە وڵاتـانی ڕوو لـە گەشـە بوونی هەیـە. ئیسترێسـی ڕاو نـران و دەمامـک لێـدان لـە سـەر شووناسـی ڕەگەزیی زۆر جـار دەتـوانێ زیـان بـە تەندروسـتی جەسـتەیی و دەروونـی کەسەکە بگەیێنێت.

---

٦. ڕایم، سی و فاتێرمەن، دی (١٩٩٨). Lesbian and gay youth: Care and counselling
نیۆیۆرک: چاپخانەی زانکۆی کلۆمبیا. ل ٢٠.

ناهاوسانان و بنەماڵە

بۆ زۆرێک لە گەنجانی ناهاوسان پەیوەندی لەگەڵ بنەماڵە ئازاربەخشە. کاردانەوە سەرەتاییەکانی دایک و باوک بۆ درکاندنی شووناسی ناهاوسانان زۆر جار خراپ و هەندێ جاریش تێکەڵ بە دەرکردن لە ماڵە. کە واتە، مێرمنداڵانی گەی لە بەر دەم تەنیایی، دەرکران، خەمۆکی و خۆژکووژیدان. ئەگەرچی ڕەنگە پەیوەندی بنەماڵەیی دارِشتەی سەرەکیی گەشەی مێرمنداڵ بێت، توێژینەوەی کەم لە سەر دەوری پەیوەندییەکانی دایک و باوکی مێرمنداڵ ئەنجام دراوە. دەقێک کە لە سەر پەیوەندی بنەماڵەیی مێرمنداڵان و گەنجانی ترەنس فوکووسی کردبێت، بوونی نییە. دایک و باوکەکان زانیارییەکی کەمیان لە مەرِ هۆگری سێکسی و شووناسی ڕەگەزێتی منداڵ و مێرمنداڵەکانیان هەیە. بەو پێیەی کە ڕەنگە پشتیوانی بنەماڵە کاریگەری سەرەکی لە سەر متمانە بە خۆبوونی مێرمنداڵان دابنێ و بە ڕەچاو گرتنی دەوری گرینگی دایک و باوک لە چاک ژیانەوەی مێرمنداڵان، جێی واق وڕمانە کە گرینگییەکی ئەوتۆ بە منداڵپەروەری تایبەت بە مێرمنداڵانی ناهاوسان نەدراوە.

سەرەڕای هەموو ئەمانە، قبووڵکردنی هۆگریی سێکسیی ناهاوئاهەنگی مێرمنداڵانی ناهاوسان بۆ بنەماڵە هەر وا ئاسان نییە. لە زۆرێک لە

---

٧. یارگارفرِێد، ئێم.، مینهۆڵد - برِێگمان، ئێم. ئێی. و هۆ، ئار،
Family rejection, social isolation, and loneliness as .0262 predictors of negative health outcomes (depression, suicidal ideation, and sexual risk behavior) among
گۆڤاری گەنجانی ناهاوسان، ١١ (٤). ل ٣٤٧ ـ ٣٦٣.

کەلتوورەکان، هاوڕەگەزخوازی دەتوانێ ببێتە هۆی شەرمەزاری کەسەکە خۆی و کۆی ئەندامانی بنەماڵەکەی و ئاسەواری نەخوازراوی بۆ هەموو ئەندامانی بنەماڵە و هاوڕێیان لێ بکەوێتەوە. بۆ وێنە، کەس و کاری ئافرەتی کەسی ناهاوسان بە هۆی نەبوونی خوازبێنی دڵخوازی خۆیان ناتوانن شوو بکەن، خزمە نێرینەکانیان لە سەر ئیشی خۆیان دەردەکرێن و پێگەی کۆمەڵایەتی کۆی بنەماڵە دەچێتە ژێر پرسیار.[٨] لە ئەنجامدا، لە زۆرێک لە ناوچە و دەڤەرەکانی خۆرهەڵاتی ناڤین لە ناو ئەندامانی بنەماڵەکانی هاوڕەگەزخوازدا بۆ وەدەستهێنانەوەی کەرامەتی بنەماڵە قەتڵی ناموسی ڕوو دەدات.[٩]

کۆی ناسینەکان ئەوە پیشان دەدا کە پشتیوانی بنەماڵە و پشتیوانی ئایین یارمەتی بەرزبوونەوەی ئاستی متمانە بە خۆبوون دەدات و نەبوونی وەها پشتیوانیگەلێک دابەزینی متمانە بە خۆبوونی لێ دەکەوێتەوە. کاتێک منداڵان هۆگری سێکسی خۆیان ئاشکرا دەکەن، دایک و باوکەکان بڕوایان پێ ناکەن و پێیان وایە ئەوان خەریکی تێپەڕین لە قۆناغێکن یان گەی بوونیان بە هۆی کاریگەرییە دەرەکییەکانە. هەندێ لە گەنجانی گەی هاوکات لە لایەن بنەماڵەوە پەیامی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ وەردەگرن کە پیشاندەری

٨. جیمنز. مارینا. Gay Jordanian Now ‘Gloriously Free’ in Canada
مانگی مەیساڵی ٢٠٠٤

٩. بیلگهان ئۆزتورک، ئێم.، ٢٠١١.
Sexual orientation discrimination: Exploring the experiences of lesbian, gay and bisexual employees in Turkey. .
پەیوەندییە مرۆییەکان، ٦٤ (٨)، ل ١٠٩٩. ١١١٨

بێبایەخ بوونیانە. بۆ وێنـە، دایـک و باوکـەکان زۆر جـار هـەر لـە هـەرەتی منداڵییـەوە جیاوازییـەکانی منداڵـە گەیەکـەیان بـۆ دەردەکـەوێ، لـە ڕووی سـۆزدارییەوە خۆیـان لـەو جیـا دەکەنـەوە. کاتێـک پرسـی هاوئاهـەنگی نارەگـەزێتی دێتـە گـۆڕەوە، ئـەم جیابوونـەوە تـۆختر دەبێـت. ڕاپـۆرتی ئـەو توێژەرانەی کە کاردانەوەی بنەماڵەیان بەرامبـەر بـە منداڵـە ناهاوسـانەکەیان لێک داوەتەوە، ئەوە پیشان دەدا کـە قبـووڵکردن و ڕەت کردنـەوەی دایـک و باوک دوو چێکـراوی جیـاوازن؛ کـە واتـە هـەر دوو ڕفتـاری قبـووڵکردن و ڕەتکردنەوە دەتوانن لە ڕەوتی سازگاربوونی بنەماڵەکان پاش زانینی شووناسی ناهاوسانی منداڵەکەیان ڕوو بدەن. داکۆکی لە سـەرکردن یـان قبـووڵکردنی مێرمنداڵە ناهاوسانەکان یارمەتی سازگاری ئـەرێنی، متمانـە بـە خۆبـوونی زیـاتر، پشـتیوانیی کۆمەڵایـەتی زیـاتر، تەندروسـتی گشـتی زێـدەتر و کەمتربوونەوەی مەترسییەکانی سەر تەندروستی دەروونـی، ڕفتـاری سـێکی مەترسیدار، بیری خۆکوژی و بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر دەدات.

بە لاوازبوونی پەیوەندی لەگەڵ دایک و بـاوک، ناهاوسـان زۆر جـار لـە کۆمەڵگا دوور دەکەوێتەوە یان دەست دەداتـە ڕفتـاری مەترسـیداری وەکـوو خۆڕووخێنی لە ڕێگەی خراپ بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر؛ چوونکـە پێـی وایە بە ئەنجامدانی ئەم کارانە هاوکاری پرۆسەی درکاندنی شووناسی خـۆی دەکا و لە پەرۆشی یان خەمۆکییەک کە بـە هـۆی شـاردنەوەی شووناسـیەتی کەم دەکاتەوە. هەتا ساڵی ١٩٨٢ گریمانەی ئەوە دەکرا کـە هاوڕەگـەزخوازان بـۆ دامرکانـدنی ئـێش و ئـازاری هەسـتی "جیـاوازبوون و تـەنیایی" بـۆ

کەمکردنەوەی «شەرمی سێکسی» کە بە هۆی هاوڕەگەزخوازدژیی چەسپاوە و بۆ هێور کردنەوەی ئیسترێسی ڕکابەری لە سەر هاوڕێی سێکسی خۆشدیمەن مادەی هۆشبەر بە کار دەبەن. توێژەران لە لێکۆڵینەویەکدا بە کارهێنانی مادەی هۆشبەریان لە ناو گەنجانی ناهاوسان تاوتوێ کرد و لێیان پرسین کە ئایا کاردانەوەیەکی کە لە لایەن ئەندامانی بنەماڵە، ڕاهێنەر، مامۆستا، پزیشکان، دراوسێ و هاوڕێکانیان بەرامبەر بە ناهاوسان بوونیان نوێندراوە لە جۆری قبووڵ کردن، ئاسایی یان دەرکران بووە. ئەو کاردانەوانەی کە بە دەرکران شی دەکرانەوە، دەیانتوانی بە کارهێنانی مادەی هۆشبەریش پێشبینی بکەن. هەڵبەت کاردانەوەی قبووڵکردن بە شێوەی ڕاستەوخۆ نەدەبووە هۆی کەمبوونەوەی بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر، بەڵام ڕێگری لە پەیوەندیی نێوان دەرکران و بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر دەکرد. لێکۆڵینەوەیەکی دیکە لەم ماوەی دواییدا [١] پەیوەندی نێوان دەرکران لە لایەن بنەماڵە لە هەرەتی مێرمنداڵی و تەندروستی مێرمنداڵانی ناهاوسانی تاوتوێ کردووە و پەیوەندییەکی دیاریکراوی لە نێوان دەرکران لە لایەن بنەماڵە لە تافی مێرمنداڵی و بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر، هەستی خەمۆکی، دەستدانە خۆکوژی و مەترسی تەندروستی سێسکی لە ناو گەنجانی ناهاوسانی پیشان

١٠. ڕزاریۆ، ئێم.، شریمشاو، ئێی و هانتێر، جێی.

2009 Disclosure of sexual orientation and subsequent. .substance use and abuse among lesbian, gay, and bisexual youths: critical role of disclosure reactions

دەروونناسی ڕفتاری گیرۆدەی مادەی هۆشبەر، ٢٣ (١)، ل ١١٧٥

١١. ڕایان، کیتلین و هۆینێر،دەیڤید و ئێم دیاز، ڕافاییل و خۆرخە سانچێز، جی.

Family Rejection as a .)2119 Predictor of Negative Health Outcomes in White and Latino Lesbian, Gay, and Bisexual Young Adults.

داوە.

هیچ سەیر نییە کە کەسی هاوڕەگەزخواز لە ڕووبەڕوو بوونـەوەی لەگـەڵ ئەم وێنـەی دەرەکییـە لـە خـۆی، ئـەم بێزارییـە بـە دەروونـی بکاتـەوە و بـە قبووڵکردنی شووناسی خۆی، پێگەیاندنی متمانە بـە خۆبـوون و دەربڕینـی هۆگری سێکسی لەودا چەتوون ببێت. زۆر توێژینەوە ئەوە پیشـان دەدەن کـە گەنجانی ناهاوسان ڕێژەیەکی زۆر لە پەرۆشـی سـۆزداری تـاقی دەکەنـەوە. نزیکـەی ٦٥ لـە سـەدی هـەموو ئـەو هاوڕەگەزخوازانـەی کـە هـەڵوەدای چارەسەرن وەک هۆکارێک ئاماژە بە خەمۆکی دەکەن کە زۆر جار بەرهـەمی سازگاربوون لەگەڵ هاوڕەگەزخوازی خۆیانە و لە کۆی ئەم ڕێژە، ٥٠ لە سەد لە نێوان تەمەنەکانی ١٨ بۆ ٢١ ساڵان چارەسەر دەست پێ دەکەن. ئەوە لـە کاتێکدایە کە توێژینەوەکان ئەوە پیشان دەدەن گەنجانی ناهاوسـان لـە چـاو دیترڕەگەزخوازان و ئەو گەنجانـەی کـە تـڕەنس نـین لـە ڕووی پەرۆوشـی و نیگەرانی سۆزدارییەوە زیاتر ئازار دەبینن. هۆکارەکانی ئـەم خەسـارهەڵگری زۆر لێک نەدراوەتەوە یان بە ڕوونی باس ناکرێـت. زۆر تۆژینـەوە پشـتیوانی لەم تیۆرییە دەکەن کە ئەزموونی نەرێنی بە هۆی ناو و نیتکەی ناهاوسانی بـە پەرۆشییەکی درێژخایەن کۆتایی پێ دێ کە دەبێتە هۆی پەرۆشی سـۆزداری لـــە نـــاو گەورەســـاڵان و مێرمنـــداڵانی ناهاوســـان و ئـــەم بابەتـــە دەوری ئاســـانکەرەوەی بـــەدڕفتاری لەگـــەڵ ناهاوســـان لـــە ســـەرهەڵدانی وەهـــا

١٢. دایمۆند - فرێدمەن، کاساندرا.
A multivariant model of alcoholism specific to gay-lesbian populations
وەرزنامەی چارەسەری گیرۆدە بوون بە کحۆل ٢/٧ (١٩٩٠): ١١٧ : ١١١

١ پێشـــهاتگەلێک پیشـــان دەدات. لەوانەیـــە مێرمنـــداڵانی ناهاوســـان وەک قوربانییەک بۆ تابشتهێنان لە هەمبەر پشـــتیوانیی کۆمەڵایـەتی و سـەرچاوەی کەمتر سوودمەند بن یان ئەزموونی ئەوان وەک قوربانییەکی زێدەتر بێـت.

توێژینـــەوەکانی ئـــەم دواییانـــەی ئامریکـــا و نیوزیلەنـــد لـــە ســـەر حەشـــیمەتە گەورەکان ئەوە پیشان دەدا کە ڕێژەی دەستدانە خۆکـوژی لـە نـاو گـەنجانی مێرمنداڵ زیاترە: لانیکەم چوار قاتی هاوتایانی دیترەگـەزخواز. نزیکـەی هەوت لە سەدی وڵامدەران ڕوونیان کردبۆوە کە لە بەر ئەوەی کەسـێک پێـی وا بووە ئەمان گەی، لزباین یان دووڕەگـەزخوازن، ڕووبـەڕووی جیاکـاری و هەڵاواردن بوونەتەوە. لە کاتی ئەم توێژینەوەدا جیاوازییەکی زۆر لـە ڕێـژەی هەڵاواردن بە پێی تەمـەن، نەتـەوە یـان ڕەگـەز بـەدی نـەکرا. پـەرە سـەندنی خەسارەت خۆی بە شێوەی تایبەت لە نـاو ناهاوسـانانی پیـاودا زیـاتر بـوو. گەنجانی ناهاوسانیش بە شێوەی دیاریکراو لە چاو دیترەگـەزخوازان زیـاتر دەرکەوتەکانی خەمۆکیان پێوە دیار بوو.

ئەو کێشانەی کە هەندێ لە گەنجانی ناهاوسان لە پرۆسەی گەیشـتن بـە قۆناغی گەورەساڵی ڕووبەڕووی دەبنەوە، بەم شێوەیە، ئەگەرچی بەم حاڵەتانە

---

١٣. بۆنتێمپۆ، دی، داگڵی ئار. Effects of at-school victimization and sexual orientation on lesbian, gay, or bisexual youths' health risk behavior. گۆڤاری تەدروستی مێرمنداڵی، ٢٠٠٢، ٣٦٤. ٣٧٤

١٤. دانبێر ئێی. Race, gender, and sexual orientation in hate crime victimization: Identity politics or identity risk? Violence and Victims. 2006;21:323 – 337. [PubMed]

١٥. باگلی سی، ترەمبلی پی. Suicidal behaviors in homosexual and bisexual males. Crisis. 1997;18:24–34.[PubMed]

كۆتاییان پێ نایەت: لانەوازی، زەخت لێكردن لـە قوتابخانـە، دەركـران لـە بنەماڵە و كێشەی دۆزینەوەی شوێنێكی ئـارام بـۆ سـازكردنی پەیوەندییـەكی پاڵپشتانە. داتـا وەدەسـت هاتووەكـانی ئەنـدازە گرتنـی ڕفتـاری پڕمەترسـی گەنجانی واشنینگتۆن دی.سی (YRBS) ئەوەی پیشان داوە كە ڕێژەی ٤٠ لە سەدی ئەو گەنجانەی كە لە كەمینـەی هـۆگری سێكسـی بـوون باسـیان لـە هەستكردن بە خەم و خەفەت یان داماوی لە مـاوەی دوو هەفتـەی بـەر لـە توێژینەوە كرد، ئەوە لە كاتێكدایە كە ئەم ڕێژە لە ناو گەنجانی دیترڕەگەزخواز ٢٦ لە سەد بوو. ئەم داتایانە لە هەمان كاتدا ئـەوە دەخەنـە ڕوو كـە ئەگـەری بیركردنەوە لە خۆكوژی لە مـاوەی یـەك سـاڵی ڕابـردوو لـە نـاو گـەنجانی ناهاوسان دوو قاتی دیترڕەگـەزخواز بـووە (٣١ لـە سـەد لـە هەمبـەر ١٤ لـە سەد)؛ ڕەنگـە لـە بـەر ئەوەیـە كـە ئـەم گەنجانـە ڕووبـەڕووی ئـەو هۆكـارە ئیسترێسهێنانە دەبنەوە كە پەیوەستن بە شووناسی ناو و نیتكە لێدراو.

مێرمنداڵانی ناهاوسان لـەو ژینگـە كۆمەڵایەتییانـە دەژیـن كـە لەوانەیـە تێیانـدا بكەونـە بـەر ئـەزموونی خراپـی وەكـوو تارانـدنی كۆمەڵایـەتی و گۆشەگیری، پشتیوانیی كۆمەڵایەتیی لاواز، هەڵاواردن و ڕفتـاری نەشـیاوی فیزیـایی و بێژەیـی. ژینگـەی قوتابخانـە زۆر[١٦]جـار دەبێتـە شـوێنێك بـۆ توندوتیژی بە هۆی هۆگری سێكسی (SOV)؛ ئـەم دێـڕە لـە لایـەن داگڵـی

١٦. لامباردی ئێڵ، ویلچێنز ڕا، و پڕیسینگ دێی، مولوف دێی. Gender violence: transgender experiences with violence and discrimination. گۆڤاری هۆمۆسێكس 2001;42(1):89 – 101

دروست بوو.[١٧]

ئەم پرسە زۆر زوو دەست پێ دەکات. لە کۆتایی قۆناغی سەرەتایی، گەنجانی ناهاوسان ئەم پەیامە وەردەگرن کە دیترەگەزخواز سرووشتی و دروستە و هاوڕەگەزخواز ناسرووشتی و هەڵەیە. ناهاوئاهەنگی لەگەڵ کلیشە ڕەگەزێتییەکان بەتایبەت بۆ کوڕان جێی قبووڵ کران نییە. بۆ ئەو گەنجانەی کە خۆیان بە ناهاوسان دەزانن، جووڵە بەرەو تافی مێرمنداڵی لەگەڵ هەڵکشانی ڕێژەی هۆرمۆنەکانە، کە بەشی سرووشتی باڵقبوونی ڕەگەزییە، زۆر جار ئەمە بەو واتایەیە کە چوونە ناو قۆناغی باڵقبوون تێکەڵ بە توندوتیژییە؛ چوونکە لەگەڵ نۆڕمە ڕەگەزێتییەکان یەک ناگرێتەوە.

بەدرڕفتاری دژ بە گەنجانی ناهاوسان زۆر جار لە شێوەی ئازاراندن، توندوتیژی و هێرشدا خۆی دەنوێنێت. توێژینەوەکان ئەوە پیشان دەدا کە قوتابیانی ناهاوسان پتر لە بیست جار لە درێژەی ڕۆژدا بە شێوەی ناو و نیتکەی ناشیرین دەکەونە بەر پەلاماری بەدهەڵسووکەوتی بێژەیی و لەبزی. دەقەکانی بەردەست ئەوە دەخەنە ڕوو کە ڕەواڵەتی کەسەکە هۆکاری یەکەمی ئازار و چەرمەسەری ئەوە.[١٨] هۆکاری باوی دووهەم هۆگری سێکسی یان شووناسی ڕەگەزێتی ڕاستەقینە یان گریمانەیی کەسەکەیە.

---

١٧. داگلی ئار، گراسمەن ئاهـ، ستارکس، ئێم تی. Childhood gender atypicality, victimization, and PTSD among lesbian, gay, and bisexual youth. گۆڤاری توندوتیژی نێوان کەسیی. [PubMed] .1482 – 2006;21(11):1462

١٨. برەنس، ئێس، فڕایسێن، ئێی و کلینگ، جێی. ٢٠١٤ Appearance-related cyberbullying: A qualitative investigation of characteristics, content, reasons, and effects

لێکۆڵینەوەیەک کە لە لایەن یەکەی ڕاهێنانی تەندروستی قوتابخانەکان بۆ گرووپی شەڕی ستۆن واڵ ئەنجام درا، ئەوەی پیشان دا کە نزیکەی دوو لە سەر سێی قوتابیانی هاوڕەگەزخواز لە قوتابخانەکانی بریتانیا ئازار و چەرمەسەری دەبینن. هۆشداری گەورەی دیکە[19] بەرهەمی توێژینەوەیەک بوو کە وێنەیەکی تۆقێنەری لە ڕێژەی توندوتیژی هاوڕەگەزخوازدژانە پیشان دەدا کە کار بە دەستانی قوتابخانە و دیکەی قوتابیان بە کاریان دەهێنا. دەتوانین بڵێین هەر هەموو ناهاوسانانی ئەو قوتابخانە ئازاری لەبزییان تاقی کردبووەوە؛ ٤١ لە سەدیان هێرشی فیزیایی کرا بووە سەریان و ١٧ لە سەدیان وتبوویان حەرەشەی مەرگیان لێ کراوە. تەنانەت ئەگەر کەسانی ناهاوسان بە شێوەی ڕاستەوخۆ توندوتیژی تاقی نەکەنەوە، هێشتا لە ژینگەیەکدان کە زمان و بۆچوونی هاوڕەگەزخوازدژانەی تێدا باوە.

---

19. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/6239098.stm.

ناهاوسانان و ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان

ڕێکخراوەی GLSEN تێگەیشتووە کە گەنجانی ناهاوسان بە گشتی لە چاو گەنجانی دیکە کاتێکی زیاتر تەرخانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەکەن. ئەوان ڕوو دەکەنە دۆستایەتی ناو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لە مەڕ هۆگری سێکسی، تەندروستی و پرسگەلی وەک ئایدز (HIV) ئەنتەرنێت بە کار دەبەن. ئەگەری بەشداری نواندن لە چالاکییە سیاسییەکان لە ناو گەنجانی ناهاوسان دوو قاتە؛ بەڵام ئەم کارەش بە شێوەی ئۆنلاین ئەنجام دەدرێت. لەو ڕووەوەی کە گەنجانی ناهاوسان کاتێکی زێدەتر لە ناو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا بە سەر دەبەن، ئەگەری زیاترە کە توندوتیژی ناو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان تاقی بکەنەوە.[٢] ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بەو هێرشانە دەوترێ کە بریتییە لە بڵاوکردنەوەی ئەلیکترۆنی وێنەی سووککەرانە، بڵاوکردنەوەی زانیاریی نهێنی یان ساختە و هەموو جۆرەکانی ئازاردانی ئۆنلاین. ئەم چەشنە ئازارانە بە کارهێنانی ئەنتەرنێت و دیکەی تەکنەلۆژیا پەیوەندیدارەکان بە مەبەستی زیان گەیاندن بە کەسانی دیکە بە شێوەی ئەنقەستانە، پەیتا پەیتا و دوژمنکارانە لە خۆ دەگرێت. ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ڕێگە بە ئازاردەران دەدا کە بێناو بمێننەوە.

بەو پێیەی تەکنەلۆژیا بەشی دانەبڕاوی ژیانی ڕۆژانەی ئێمەیە و زیاتر لە

---

20 nobullying.com/lgbt-bullying-statistics

بەر دەستە، ڕێگە بـە جڤـاکی ناهاوسـانان دەدا بـۆ ئـەوەی لـە سـەر ئاسـتی جیهـانیی پەیوەنـدیی لەگـەڵ یـەکتر سـاز بکـەن و وێنەیـەکی ئـەرێنیتر لـە پرسەکانی ناهاوسـانان بـۆ جیهـان بخەنـە ڕوو. لـە لایـەکی تریشـەوە، ئـەم قەڵەمڕەوی دیجیتاڵە بۆتە شوێنێکی دیکە بۆ پیشاندانی بێزاری لـە گـەنجانی ناهاوسان. دەربڕینی بێزاری دژ بە گرووپە کەمینەکان لە کۆمەڵگای ئـۆنلاین جیدیترە تا لە کۆمەڵگای ئۆفلاین. ١ ٢

ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان کە توندوتیژی و ملهووڕی لە خۆ دەگـرێ، ئاستی متمانە بە خۆ بوون دادەبـەزێنێ و لـە سـەر تەندروسـتی دەروونیـی و شێوازی ژیانی کەسەکە کاریگەری دادەنێت. ئەندازە گرتنێـک لـە ویلایـەتی ئایوا لە سەر ٤٤٤ گەنج پیشانی دا کە لە کۆی هـەر دوو گـەنج، یـەکیان بـە هۆی شووناسی ڕەگەزیی خۆیەوە ئازاری تـۆڕە کۆمەڵایەتییـەکانی بـە تـاقی کردووەتەوە. پتر لە نیوەی ئەم گەنجانە ئامادە نین لای دایک و باوکیان ئـەم ئازارانـە بـدرکێنن؛ چوونکـە لەوانەیـە دایـک و باوکیـان ڕادەی دەسـت پێڕاگەیشتنی ئەوان بە تۆڕە ئۆنلاینەکان سنووردار بکەنەوە. لـە حاڵێکـدا ئـەم تۆڕانە "ڕێگەی پەیوەندی ئەوان لەگەڵ دنیای دەرەوەیە".

هەروەها ٤٠ لە سەدی وڵامدەران دەڵێن دایک و باوکیان باوەڕ بە ئـازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ناکەن، ٥٥ لە سەدیان ڕایانگەیاند کە دایک و باوکیـان

٢١. گلیسێر.، دیکسیت، ئێس.، و گرین. دێی. پی (٢٠٠٢). Studying hate crime with the Internet: What makes racists advocate racial violence. گۆڤاری پرسە کۆمەڵایەتییەکان، 58، 177 .193

22 www.cnet.com/news/cyberbullying-hits-lgbt-youth

بۆ وەستاندنی ئەم ڕفتارە هیچ کارێک ناکەن و ٥٧ لە سەدیان دەڵێن پێیان وا نییە بەرپرسانی قوتابخانە هیچیان لە دەست بێت. لە هەمان کاتدا ٤٥ لە سەدی کەسەکان خەمۆکی خۆیانیان لە دوای ئازاردانیانەوە ڕاگەیاند، ٣٨ لە سەدیان هەستیان بە شەرمەزاری کردووە و ٢٨ لە سەد تەنیا بە هۆی چوونە قوتابخانە تووشی دڵەڕاوکێ بوون. و لە کۆی هەر چوار کەس یەکیان ئاماژەی بە بیری خۆکوژی کردووە. ئەندازە گرتنێکی دیکە ئەوە دەخاتە ڕوو کە لە ساڵی ڕابردوودا ئەو مێرمنداڵانەی کە خۆیان بە ناهاوسان زانیوە، ٥٢ لە سەد دەرفەتی بە ئەزموونکردنی توندوتیژییان بووە؛ لە حاڵێکدا ئەم ڕێژە لە ناو هاوتەمەنانی دیترەڕەگەزخوازیان ٣٨ لە سەد بوو.

دیارە ئەگەری بە ئەزموونکردنی توندوتیژی لە ڕێگەی بە کارهێنانی ئەنتەرنێت لە سەرەتاکانی تافی منداڵی، لە قۆناغی ئامادەیی و لە ناو ناهاوسانان یان ئەو کەسانەی خۆیان سەر بە کەمینەی سێکسی دەزانن، زیاترە. قوتابخانەکان بە شێوەی پەنگراو وەک مەترسیدارترین شوێن بۆ مێرمنداڵانی ناهاوسان دێنە هەژمار، دەبێ ڕفتاری هاوڕەگەزخوازدژانە لە هەموو ئاستەکاندا بخەنە ململانێوە بۆ ئەوەی تێگەیشتنێکی جیاواز لە شێوازی ژیان و هۆگری سێکسی بگوازنەوە. هاریکاری سیاسەتدانەران، خاوەنپیشەکان و ڕێکخراوە فێرکارییەکان لەگەڵ گەنجان لە پێناو خەبات لە دژی نایەکسانیی ڕەگەزی و بە چالنجکێشانی هەڵاواردن لە هەموو تەمەنەکاندا، پێویستیی دەستێوەردانی دژی توندوتیژییە کە هەڵبەت نابێ تەنیا لە قوتابخانەکاندا سنووردار بکرێتەوە.

شرۆڤەی ئایین و سەرچەشنەکانی تێکچوونی باری دەروونی

ئایین

ئـایین لایـەنێکی دیکـە بـە زەختـەکان زیـاد دەکـا و لـە دژی پەسـند کرانـی کۆمەڵایەتی هاوڕەگەزخوازی و هاوسەرگیری هاوڕەگـەزان هەمیشـە فاکتـەرێکی گرنگە. ئەوەی جۆری هۆگری سێکسی دیاری دەکـا تـەنیا هۆگرییـەکی پـەتی بـۆ کەسێک نییە، بەڵکوو تێگەیشتنی هەڵە لە ئایینە کە هەمیشە لـە ژێـر کاریگـەریی سەرچاوەی بەهێزی ئایینی / کۆمەڵایەتیدایە. دەبێ سەرنج بـدەین کـە ئەگـەرچی پابەندێتییە ئایینییەکانی بنەماڵە پەیوەندییەکی زۆری لەگەڵ قبـووڵ کرانـی هەیـە، پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی لەگەڵ پشتیوانی کۆمەڵایەتی لە ناهاوسانانی مێرمنداڵ هەیە.

لە درێژایی مێژوو و لە هەموو شوێنە جیاجیاکاندا، ڕوانگـەکان بـۆ پەیوەنـدی ئایین و جۆرە جیاوازەکانی هۆگری سێکسی جیاواز بووە. ڕوانگەی پەیوەسـت بـە هاوڕەگەزخوازی نە تەنیا لە ڕێگەی باوەڕی ئایینی تاکایەتی بەڵکوو لە پەیوەنـدیی ئەم باوەڕانە لەگەڵ داڕشتەی نیشتمانیی ئایینی باڵادەست (تەنانەت لە ناو کەسانێ کە کەمتر ئایینپەروەرن یان شـوێنکەوتەی داڕشـتەی ئـایینزای باڵادەسـت نـین) دیاری دەکرێـت. ئـامۆژە ئایینییـەکانی ئـەوڕۆ لـە ئایینـە سـەرەکییەکانی جیهـان ئاراستەی جۆراوجۆریان سەبارەت بە ناهاوسانی هەیە.

لە ئایینی ئیسلام، تەنیا یەک خودا واتە خودایەکی تاقانە (اللّه) بوونی هەیـە و موحەمەد (د.خ) پێغەمبەریـەتی.[1] ئیسـلام دووهـەمین ئـایینی گـەورەی جیهـان و

١. هۆری. سی. و چیپیندێل، پی. ٢٠٠٧

What is Islam?: A Comprehensive Introduction. چاپخانەی Virgin Books، Limited

ڕوو لە هەڵکشانترین ئایینی گەورە لە جیهانە کە پتر لە یەک ملیارد و ٨٠٠ ملیۆن شوێنکەوتوو لە خۆ دەگرێ کە ٢٤/١ لە سەدی کۆی حەشیمەتی جیهان پێک دێنێ و پێیان دەوترێ موسڵمان. موسڵمانان لە ٤٩ وڵاتی جیهان زۆرینەی کۆی حەشیمەت پێک دێنن.[١] هەموو قوتابخانە گەورە ئیسلامییەکان هاوڕەگەزخوازی ڕەت دەکەنەوە و هۆگری بۆ هاوڕەگەز بە سۆسەیەکی ناسرووشتی لە قەڵەم دەدەن. ئەم پەیوەندییە سێکسییە وەک کردەوەیەکی پێچەوانەی ڕۆڵی سرووشتی و ئامانجی چالاکیی سێکسی بەدی دەکرێت. لە ئایینی جوولەکەدا، تەورات (پێنج کتێبی یەکەمی ئینجیل) دەڵێ: «[پیاو] بۆی نییە لەگەڵ پیاوێکی دیکە سەرجێیی بکا وەک ئەوەی لەگەڵ ئافرەتێک دەخەوێ، ئەمە سەرشۆڕییە.»

قوتابخانە مەسیحییەکان ڕا و بۆچوونی جیاوازیان سەبارەت بە بابەتی هاوڕەگەزخوازی هەیە، لە مەحکوومکردنی ڕاستەوخۆوە بگرە تا دەگاتە قبووڵکردنی تەواو. زۆربەی قوتابخانە مەسیحییەکان پێشوازی لەو کەسانە دەکەن کە هۆگرییان بۆ هاوڕەگەزی خۆیان هەیە؛ بەڵام هێشتا دەڵێن کردەوەی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگەز گوناحە. کلیسای کاسۆلیک، کلیساتی ئۆرتۆدۆکس و لقە سەرەکییەکانی وەک کلیسای چاکسازی لە ئامریکا و کلیسای باپتیستی ئامریکا هاوڕەگەزخوازی بە تاوان دەزانن.

سێ ئایینی سەرەکی، ئاراستەی جیاوازیان بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی هەیە لە قەدەغەکردنی ئەم کردەوە لە بێدەنگی هەتا قەدەغەی ڕاشکاو، بەرهەڵستی چالاکانە و لەبزی و پەسندکردنی کۆمەڵایەتی هاوڕەگەزخوازی هەتا سزای

---

١. مائۆز، زێد. و هەندرسۆن، ئێی ئای، ٢٠١٣.

The world religion dataset, 1945–2010: Logic, estimates, and trends. International Interactions, 39(3

سێدارە لە خۆ دەگرێت.

لەوانەیە باوەڕە ئایینییەکان بۆ هۆگری سێکسی فاکتەرێکی گرینگ بن. توێژینەوەیەک لە ناو ئەو کەسانەی کە بە شێوەی هەفتانە یان زیاتر لە ڕێوڕەسمی ئایینی بەشداری دەکەن، پیشانی دا کە بەرهەڵستی نواندن لە دژی پەسندکرانی کۆمەڵایەتی هاوڕەگەزخوازی لە ناویاندا کەمێک زیاترە، کاتێک نزیکەی یەک لە سەر سێی ئەو ئەمریکییانەی کە پێیان وایە هاوڕەگەزخوازی دەبێ قەدەغە بکرێ ڕووبەڕووی ئەم پرسیارە دەبنەوە کە بۆچی ئەم تێگەیشتنەیان هەیە، زیاترین هۆکارێک (٥٢%) کە ئاماژەی پێ کرا ئەوەیە کە هاوڕەگەزخوازی دژی باوەڕی ئایینی و ئەخلاقی ئەوانە. ئەم بابەتە بە هاوکاری داتاکانی دیکەش پیشان دەدرێ کە دەڵێن کەسانی ئایینی زیاترین هاوڕەگەزخوازدژییان دەربڕیوە.[١]

بەڵام هەندێ لە مەسیحیانی لیبڕال پشتیوانی لە هاوڕەگەزخوازی دەکەن. کلیسای مێترۆپلێتین، بە شێوەی تایبەت، لقێک لە مەسیحییەت بە ٤٠ هەزار شوێنکەوتووەوە، تەنیا بۆ خزمەتگەیاندن بە کۆمەڵگای مەسیحییانی ناهاوسان بنیات نرا و بە ئامێزێکی ئاوەڵاوە خزمەت بە ناهاوسانان دەکات. لە کۆمەڵگای کلیسای ئینگلتەرای، کۆمەڵێ زانای ئایینی هەن کە ڕاشکاوانە گەین: جێین ڕابینسۆن و ماری گۆلس پۆل ئۆسقۆفگەلێکی هاوڕەگەزخوازن لە ئامریکا و ئێڤا برۆن هاوڕەگەزخوازی لە وڵاتی سووییدە.

لە ساڵی ٢٠٠٥ بەڕێز ڕاب شناک، ڕێبەری ناسراوی پرۆتستان لە واشیگنتۆن، بە گرووپێکی گەورەی گەنجانی وت کە پێی وایە هاوڕەگەزخوازی جۆرێک

---

١. کەسلێر ئار. سی، میڵکسۆن کێی. دی. ویلیامز دی. ئار. The prevalence, distribution, and mental health correlates of perceived discrimination in the United States. گۆڤاری تەندروستی و ڕفتاری کۆمەڵایەتی [PubMed] .230–208:(3)1999;40

«بژاردە» نییە، بەڵکوو جۆرێک «هۆگریی»ــە، شتێک بە «ڕیشەی قووڵ» لە خەڵکدا. ئەگەرچی ئەو پشتیوانی لە دژایەتی‌کردنی هاوڕەگەزخوازی دەکرد، ئەم خاڵەشی وەبیر هێنایەوە کە «ئەگەر دەرکەوتنی ئەم بەڵگە زانستییانە حاشاهەڵنەگرە، دەبێ ئامادەی وڵامێکی مێهرەبانانە بین.»

بەڵام بارودۆخەکە لە حاڵی گۆڕاندایە و گۆڕانی سەرچەشنێکی دیاریکراو بەدی دەکرێ کە هاوکاری کەسانی ناهاوسان دەکا لە ئاشتیدا بژین. ڕێژەی ئەو ئایینزایانەی وا پشتیوانی هاوڕەگەزخوازیین هەمیشە لە سەر ئاستی هەموو جیهان ڕوویان لە زیاد بوونە و دنیای پێشکەوتوو خەریکی پەسندکردنی یاساگەلێک بۆ پشتیوانی لە مافی ناهاوسانانە. کلیسای کاسۆلیکیش بە ڕێبەرایەتی پۆپ فرانسیس هەندێ گۆڕانکاری لە پەیوەندی لەگەڵ ناهاوسانان بە ئەزموون دەکاتەوە. لە هاوینی ساڵی ٢٠١٤، پۆپ فرانسیس وتی: «تەنانەت ئەگەر کەسێک گەی بێ و خولیای خودا و تامەزرۆی ئیشی چاکە، من کێم کە بمهەوێ هەڵیبسەنگێنم؟» ئەم وتە لە سەرتاسەری کلیسای کاسۆلیک و جیهان سەرسامییەکی شەپۆلاسای دروست کرد؛ چوونکە هەڵوێستی ئەو لەگەڵ جێگرەوەی خۆی واتە پۆپ بەندیکتی شانزەهەم جیاواز بوو کە هاوسەرگیری گەیەکانی بە حەڕەشەیەک بۆ سەر ئاشتیی جیهانی دەزانی. ڕادەربڕینی ئەو سەرەتای قۆناغێکی گرینگ بوو کە تێیدا چەندین کاسۆلیکی پلە باڵا بە ئەنگێزە وەرگرتن لە هەڵوێستی کراوەی پۆپ، ڕا و بۆچوونی هاوشێوەیان دەربڕی. لە مانگی مەی، ئۆسقۆفی پلە باڵای ئیتالی وتی کلیسا گوێ بۆ باسی پەیوەست بە هاوسەرگیری هاوڕەگەزان ڕادەگرێت. پاش چەند هەفتە، کاردینالی برازیلی، کلادیۆ هامس، وتی نازانێ مەسیح دژایەتی هاوسەرگیری هاوڕەگەزانی دەکرد یان نا. لە سەرەتاکانی مانگی سێپتێمبەر، کاردینالێک لە نیۆیۆرک بە ناوی تیماتی دالێن بڕیاری کومیتەی ڕۆژی ڕێژەی

سێنت پاتریک لە سەر ڕێگەدان بە گرووپێکی گەی بۆ ڕێژە لـە ساڵی ٢٠١٥ بـە بەنێری خۆیانی پشتڕاست کردەوە. بیست و یەک ساڵ پاش ئەوە، کاردینال جـۆن ئۆکانێر کە یەکێک لە جێگرەوەکانی دالێن بوو، وتی: ڕێگە دان بە گرووپێکی گەی بۆ ڕێژە بێ‌ڕێزی‌کردن بە بڕوانامەی پێغەمبەرانە.

ڕا و بۆچوونەکانی ئایینییەکانی دنیای مۆدێرن لەگەڵ جارنامـەی کۆمیسـیۆنی مافەکانی مرۆڤ هاوڕاستان کـە دەڵـێ سـتانداردە نێودەوڵەتییـەکان پێویسـتی بـە سیاسەتێکی یەکدەستی دەسەڵات بـۆ بنـەبڕکردنی شـێوازەکانە، تەنانـەت ئەگـەر بەرگریکاران بڵێن شێوازەکان ڕیشەیان لە باوەڕ و ڕێوڕەسمە ئایینییەکاندایە.[١]

١. لێبووردنی نێودەوڵەتی، ٢٠٠١. ل ٤٥

سەرچەشنەکانی کێشەی دەروونی و ناهاوسانان

لـە بنەڕەتـەوە ڕوانینـی مێژوویـی بـۆ هۆگرییـە سێکسـییەکان لـە سـەر هاوڕەگەزخوازی پیاوان چڕ بۆتەوە و پیشـاندەری ئەوەیـە کـە لـە سـەردەم و سەدەکاندا، ڕوانینی کۆمەڵگا بۆ هاوڕەگـەزخوازی ڕوانینێکـی پـڕ هـەوراز و نشێو بووە. تیۆرییە جیاوازەکانی هاوڕەگەزخوازی یان لە ئاراسـتەی ژنێتیکـی سەرچاوەیان گرتووە یان لە شێوازە چێکراوە کۆمەڵایەتییەکان.

گۆڕینی بارودۆخی هاوڕەگەزخوازی لە پۆلێنبەندی کێشە دەروونییـەکان ئەوە بە باشی پیشـان دەدا کـە چـەمکی کێشـەی دەروونـی دەتـوانێ لەگـەڵ گوورانی چێکراوە کۆمەڵایەتییەکان و کۆمەڵگا بـە خێرایـی بگۆڕدرێـت. لـە ڕوانگـەی مێژوییـەوە، کۆمـەڵگای پزیشـکی یـەکێک لـە بـەهێزترین هێـزە کۆمەڵایەتییەکانی دژ بە گەیەکان بووە کـە لـە یەکـەمین هەڵوێسـتی خۆیـدا وتوویەتی گەیەکان لە بنەڕەتدا نەخۆشی دەروونین و پێویستیان بە چارەسەرە.

ئاراســتە مۆدێرنــەکان بــۆ هاوڕەگــەزخوازی بنیــاتی ئــایینی، یاســایی و پزیشکیان هەیە. پێدەچێت هـەتا بـەر لـە سـەدە ناوەڕاسـتەکانی مامناوەنـد، کــردەوە هاوڕەگەزخوازانــەکان لــە لایــەن کلیســاکانی مەســیحییەت لــە سەرتاسەری ئەورووپا یان پشتگوێ دەخران یـان موداراـیـان لەگـەڵ دەکـرا؛ بەڵام لە نیوەی دووهەمی سەدەی بیسـتەم دژایـەتیکردنی هاوڕەگـەزخوازان دەستی پێکرد و لـە کۆتاییـدا پـەلی بـۆ ڕێکخـراوە ئـایینی و سـکۆلارەکانی سەرتاسەری ئەورووپا هاویشت. ئیدانـەکردنی هاوڕەگـەزخوازی و دیکـەی ئەو ڕفتارە سێکسییانەی کە بە «ناسرووشتی» دەزانران پـەرەی سـەند و هـەتا

ئەورۆش درێژەی کێشاوە.

لە کۆتایی سەدەی نۆزدەهەم، پزیشکی و دەروونپزیشکی زۆر لەگەڵ ئایین و سیستەمی یاسایی بۆ گرتنە دەستی بابەتی هۆگری سێکسی لە ڕکابەریدا بوون. لە ئەنجامدا، گوتاری هاوڕەگەزخوازی لە بواری گوناح و تاوان بەرەو قەڵەمڕەوی خەسارناسی دەروونی پەرەی سەند. ٢ ئەم گۆڕانە مێژووییە وەک جۆرێک پێشکەوتن سەیر دەکرا؛ چوونکە کەسی نەخۆش لە چاو گوناحکار یان تاوانبار کەمتر شیاوی سزادانە.

بەڵام تەنانەت لە بواری پزیشکی و دەروونپزیشکیشدا ڕا و بۆچوونی جیاواز لە ئارادا بوو؛ هەمووان لە گۆشە نیگای خەسارناسییەوە لە هاوڕەگەزخوازییان نەدەڕوانی. یەکێک لە یەکەمین کەسانێک کە بە پێداگری نواندن لە سەر هاوڕەگەزخوازی پیاوان دەقێکی لە مەڕ خەسارناسی سێکسی نووسی ڕیچارد فۆن کرافت ئێبینگ، دەروونناسی نەمسایی و نووسەری کتێبی *Psychopathic Sexualise* لە ساڵی ١٨٨٦ بوو. ناوبراو هاوڕەگەزخوازی بە نەخۆشییەکی پەرە سێنەر وەسف کرد. بەڵام سیگمۆند فرۆید و هاولاک ئێلیس هەر دووکیان هەڵوێستێکی وەرگرتریان هەبوو. لە سەرەتاکانی سەدەی بیستەم، ئێلیس وتی هاوڕەگەزخوازی زکماکییە و نە نائەخلاقی؛ و نەخۆشی نییە و زۆرێک لە هاوڕەگەزخوازان لە کۆمەڵگادا

---

٢. چاوێنسی، جی. (١٩٨٢/١٩٨٣). From sexual inversion to homosexuality: Medicine and the changing conceptualization of female deviance. Salmagundi. ژمارە ٥٨. ٥٩، ١١٤. ١٤٦.

دەوری بەرچاویان هەبووە.[٣]

فرۆید لەگەڵ ئێلیس هاورِا بوو کە هاورەگەزخوازی نابێ وەک خەسارەتێک سەیر بکرێت. لە نامەیەکدا کە ئەورۆکە زۆر بە ناوبانگە فرۆید لەساڵی ١٩٣٥ بۆ دایکێکی ئەمریکی نووسیوە:

بێگومان، هاورەگەزخوازی ئیمتیازێک نییە، بەڵام مایەی سەرشۆڕیش نییە، گڵاو نییە، سووککەر نییە و دەتوانێ وەک نەخۆشییەک پۆلێنبەندیی بکرێت. ئێمە ئەوە بە جیاوازی لە کارکردی سێکسی دەزانین کە بە وەستاندنی گەشەی سێکسی ڕوو دەدات. زۆر کەسانی هێژا لە سەردەمی کۆن و نوێدا هاورەگەزخواز بوون و لە ناویاندا کەڵە پیاوانی وەک (ئەفلاتوون، مایکڵ ئانژ، لیۆناردۆ داڤینچی و ...) بەدی دەکرێن. سەرکوتکردنی هاورەگەزخوازی وەک تاوانێک هەم بێویژدانییەکی گەورەیە و هەمیش توندوتیژی.

سەرەڕای ئەمە، تیۆریی سەرەتایی سیگمۆند فرۆید سەبارەت بە ڕەگەزێتیی مرۆڤ لەگەڵ ڕا و بۆچوونی ئێلیس جیاواز بوو. ئەو پێی وا بوو کە هەموو مرۆڤەکان بە شێوەی سرووشتی دووڕەگەزخوازن و تەنیا بە هۆی ئەزموونەکانی خۆیان لەگەڵ دایک و باوکیان و دیتران، هاورەگەزخوازی یان دیترەگەزخوازی دەستنیشان دەکەن.

لە ساڵی ١٩٥٧ توێژینەوەی هۆکێر لە دەرهێنانی هاورەگەزخوازی لە

٣. دێمیلێۆ، جێی، فرێدمەن، ئێی. بی. (١٩٩٨). Intimate matters: A history of sexuality in America نیۆیۆرک تایمز: هارپێر و ڕاڤ

پێڕستی کێشە دەروونییەکان لە DSM دەورێکی گرینگی هەبوو. لێکۆڵینەوەکەی ئەو لە چەند ڕووەوە داهێنەرانە بوو. یەکەم، لە بری قبووڵکردنی ڕای زاڵ کە هاوڕەگەزخوازی جۆرێک خەسارەتە، ناوبراو پرسیارێکی خستە ڕوو لە سەر ئەوەی کە ئایا هاوڕەگەزخوازان و دیترڕەگەزخوازان لە سازگارییە دەروونییەکانی خۆیان لەگەڵ یەکتر فەرقیان هەیە یان نا. دووهەم، لە جیاتی لێکۆڵینەوەی نەخۆشی دەروونی، نموونەیەکی لە پیاوانی هاوڕەگەزخواز دەستنیشان کرد کە کارکردێکی ئاساییان لە کۆمەڵگادا هەبوو. بە وتنێکی دیکە، ئەو پێشەنگی توێژینەوەیەک بوو کە تێیدا گرووپێک لە هاوڕەگەزخوازانی لە گرووپی تاقیکاری و گرووپێکی لە دیترڕەگەزخوازانی لە گرووپی کۆنترۆڵدا دانا و بە ڕەچاوکردنی تەمەن، هۆش و ئاستی خوێندن، جۆرەکانی تاقیکاری دەروونناسی لە سەریان ئەنجام دا؛ ئینجا داوای لە گرووپێک لە کارناسانی دەروونناسی کرد بۆ ئەوەی مەزەندەی تەندروستی دەروونی ئەوان بکەن و پێشبینی بکەن کە کێ گەی بوو و کێ دیترڕەگەزخواز. هیچ جیاوازییەکی مانادار بەدی نەکرا و ئەگەر شتێکیش بینرا، ئەوە بوو کە پیاوانی گەی کارکردێکی باشتریان هەبوو. لە ڕاستیدا، کارناسانی شیکاری دەروونی نەیاندەتوانی جیاوازییەک لە نێوان وڵامە شیکراوەکانی بەشداربووانی ئەم دوو گرووپە بدۆزنەوە کە پیشانی دەدا هیچ جیاوازییەک لە نێوان تەندروستی دەروونی ئەم دوو گرووپە بوونی نییە. ئەگەرچی گۆڕینی ڕوانگە بابەتێکی کاتگیر بوو، ئەم لێکۆڵینەوە بووە هۆی جووڵەیەک لە گوتاری پەیوەست بە چالاکییە سێکسییەکانی مرۆڤ لە کۆمەڵگای دەروونناسی و زۆر جار وەک خاڵی دەستپێکی تێگەیشتن و

درکی ئەورۆیی لە هۆگری سێکسی دەزانرێت.[٤]

لە ساڵی ۱۹٦۸ دیسان ڕێنوێنی لێکدانەوەیی و ئاماریی ئەنجومەنی دەروونناسی ئامریکا (DSM-II) لە پۆلێنبەندی کێشە دەروونییەکان، هاوڕەگەزخوازی وەک کێشەی دەروونی ناوزد کرد. هەتا سەرەتاکانی دەیەی ۷۰، ئەنجومەنی دەروونناسانی ئامریکا وەک جۆرێک نەخۆشی لە سەر بنەمای چەمکە فرۆیدییەکانی لە وەستانی گەشەی سێکسی کە هۆکاری ژیانێکی بێبەری لە عەشق بوو، پۆلێنبەندی هاوڕەگەزخوازی پاراست. بەم پۆلێنبەندی هاوڕەگەزخوازییە دەڵێن ئەو ـ منناوەرگر یان شووناسی هاوڕەگەزخوازی نەرێنی کە لەگەڵ هەستی گوناح، شەرم، دڵەڕاوکێ و خەمۆکییە. تەمەنی دەستپێکی ئەم بارودۆخە مێرمنداڵییە و یەکێک لە هۆکارە کاریگەرییەکانی، بوونی ئاراستە دژە کۆمەڵایەتییەکانە.[٥]

لە دیسەمبەری ساڵی ۱۹۷۳، لە دیسامبێری ۱۹۷۳ وەفدێکی بەڕێوەبەریی ئەنجومەنی دەروونناسی ئامریکا لە ژێر گوشاری دەیان دەیتای ئەزموونگەرانە، نۆرمگەلی کۆمەڵایەتی ڕوو لە گۆڕان و سەرهەڵدانی جڤاتێکی گەی چالاک لە سیاسەتی ئامریکا، کۆتایی بە پۆلێنبەندی هاوڕەگەزخوازی لە ژێر ناوی نوخۆشی دەروونی هێنا و لە DSM دەری

4 (۲۰۰۸) هۆوارد، هائۆ چیانگ، هێسۆ - Effecting science, affecting medicine: Homosexuality, the Kinsey reports, and the contested boundaries of psychopathology in the United States, 1948-1965. گۆڤاری مێژووی زانستی ڕفتاریی. 1112/188.11. 44.311

٥. نانگسێر، ئێڵ. جێی. (۱۹۸۳). Homosexual acts, actors, and identities نیۆیۆرک: Praeger

هێنا. ئەنجومەنی دەروونناسی ئامریکا داوای لـە هـەموو ئەنـدامان کـرد بـە مەبەستی دەنگدان بەم بابەتە لە کۆڕبەنددا بەشداری بنوێنن. پێـنج هـەزار و ٨٥٤ دەروونناس دەنگیان بە سڕینەوەی هاوڕەگەزخوازی لە DSM دا. ئـەوە لە حاڵێکدایە کـە ٣ هـەزار و ٨١٠ کـەس خوازیـاری ڕاگرتنـی بـوون. بـەم چەشنە، ئەم ئەنجومەنە هاوڕەگـەزخوازی لـە DSM سـڕییەوە و کـردی بـە بەدیلی «کێشەی هۆگری سێکسی» بۆ ئەو کەسـانەی «کـە لەگـەڵ هـۆگری سێکسی خۆیان لێکدژن». سڕینەوەی تەواوی هاوڕەگـەزخوازی لـە DSM هەتا ساڵی ١٩٨٧ درێژەی کێشا. لە ساڵی ١٩٩٢، ڕێکخراوێ تەندروستی جیهانی بە بڵاو کردنەوەی ICD - 10 هاوڕەگەزخوازی لـە پۆلێنبەنـدی ICD دەرهێنا؛ ئەگەرچی ICD - 10 هێشتاش «چێکراوی هۆگری سێکسی ئـەو ـ منوەرنەگر»ـی لەگەڵە. لـەم هەلومەرجـەدا، تـاک سـەبارەت بـە پێباشـتری سێکسی خۆی هیچ گومانێکی نییە بەڵام «پێی خۆشە ئەم هۆگرییە بە هـۆی ئەو کێشە ڕفتاری و دەروونییانەی کە لێی دەبێتەوە، جیاواز بوایە.»

ئاژەڵنـاس و تاکسۆنۆمیسـتی نـاودار ئـاڵفرێرد سی.کینسـی و هـۆکێری هاوکاری دەستیان کرد بە گۆستنەوەی توێژینەوەی ئـەزموونی وەک بنیاتێـک بۆ زانستی ئەوڕۆیی لە مەڕ هۆگرییە سێکسییەکان کـە دیتـرانیش بـە کاریـان هێنـا بـۆ ئـەوەی کـۆدی ئەفسـانەی هاوڕەگـەزخوازی وەک نەخۆشـییەکی

---

٦ . نیل بێرتۆن، سێمتێمبێر، ١٨، ٢٠١٥. Hide and Seek, When Homosexuality Stopped Being a Mental Disorder

٧. نیل بێرتۆن، سێپتێمبەر، Hide and Seek, When Homosexuality Stopped Being a Mental Disorder .2015, 18

دەروونی بکەنەوە.[٨]

کینسی لە لێکۆڵینەوەکانی خۆیدا سەبارەت بە ڕفتاری سێکسی گەورەساڵانی ئامریکی پیشانی دا کە ژمارەیەکی بەرچاو لە بەشداربووان لە لێکۆڵینەوەکەی ئەودا پاش تەمەنی ١٦ ساڵان ڕفتاری سێکسی هاوڕەگەزخوازییان هەتا ئۆرگاسم بە ئەزموون کردووە.[٩] هەروەها کینسی و هاوکارەکانی ڕوونیان کردەوە کە ١٠ لە سەدی پیاوانی گرووپی نموونە و ٢ بۆ ٦ لە سەدی ژنان (بە پێی دۆخی هاوسەردار بوونیان) کەم تا کورتێک لە ڕفتاری خۆیاندا لە ماوەی سێ ساڵی ڕابردوو و لە نێوان ١٦ بۆ ٥٥ ساڵان بە تەنیا هاوڕەگەزخواز بوون. ئەنجامە ئەزموونییەکانی کینسی بوون بە یارمەتیدەری بزووتنەوەیەک کە هاوڕەگەزخوازی لە پێڕستی کێشە دەروونییەکان پاک کردەوە.

لە ماوەی چەندین ساڵ مشتومڕ و وتوویژ سەبارەت بەوەی کە ئایا هاوڕەگەزخوازی نەخۆشییەکی دەروونییە یان نا، بە پێی دەستێوەردانی دەروونناسانە یان مەعنەوییانە جۆرە جیاوازەکانی «چارەسەر» دەرکەوتن کە تێدەکۆشان هۆگری سێکسی تاک بگۆڕن، تەنانەت لە نەبوونی هەر چەشنە بەڵگەی زانستی بەڵگەدار بە پێی ئەوەی کە هۆگری سێکسی دەتوانێ کۆنترۆڵ بکرێ یان بگۆڕدرێت.

---

٨. مۆندیمۆر، ئێف. ئێم. (٢٠١٠). A natural history of homosexuality . چاپخانەی JHU

٩. کینسی، ئێی. سی.، پۆمرۆی، دابلیۆ. بی و مارتین سی. ئێی. (١٩٤٨). Sexual behaviour in the human male.

لــە دەیــەکانی ٥٠ و ٦٠، هەنــدێ لــە پزیشــکان بــۆ «چارەســەر»ی هاوڕەگەزخوازانی پیاو گۆڕیندەرمانییان بە کار دەهێنــا. ئــەم چارەســەرە بــەم شێوە بوو کە بە پیشاندانی وێنەی پیاوانی ڕووت و قووت بە نەخۆشــەکان لــە کاتێکدا کە شۆکی ئەلیکتریکی یان دەرمانیان پێدەدان، کــارێکی دەکــرد بــۆ ئەوەی نــەخۆش بڕشــێتەوە. کاتێــک بارودۆخەکــە لــە ڕادەی تابشــتی ئــەوان دەچووە دەر، وێنەی ژنانی ڕووت و قووتیان پێ نیشــان دەدان یــان ئــەوانیان لەگەڵ پەرستارێکی گــەنج دەنــارد بــۆ «جێژوانــی عاشــقانە». ڕێکخــراوەی سەرەکی پشتیوانانی بێچمە سکۆلارەکانی ئەم چارەســەرە NARTHــە کــە زۆر جار هاوکاری گرووپە ئایینییەکان دەکات. ئەم ڕێکخراوە لەو باوەڕەدایــە کە دەتوانێ لە ڕێگــەی گۆڕیندرەمــانی هاوڕەگــەزخوازی «شــیفا بــدا» یــان «چارەسەری بکــات». دیــارە ئــەم شــێوازە زۆر تونــداژۆ و ســوککەرانە هــیچ سوودێکی نەبوو.

شێوازێکی دیکە کە بۆ هاوڕەگــەزخوازی بــە کــار دەهێنــرا، چارەســەری قەرەبووکردنەوە بوو. ئەم چەشــنە چارەســەرە تێدەکۆشــا مــۆعجیزە ئاســایانە هاوڕەگەزخواز بکا بە دیترڕەگەزخواز. بە گــوێرەی ڕەخنەیــەک (١٩٩٨) کــە دێرشێر نووسیویەتی، پزیشکانی قەرەبوویی ئەوڕۆکە ئیلهــام لــە ڕاوێژکــاری قەشەکان وەردەگرن و وازیان لە شیکاری دەروونی نالاگیرانە هێناوە.

چاەرسەری قەرەبووکردنەوە بە پێی هاوئاهەنگی لەگەڵ نۆڕمە نەریتییەکان و ئایدیالسازی دیترڕەگەزخوازییــە. پشــتیوانانی ئــەم قوتابخانــە هزرییــە بــە مەبەستی پشتیوانی لە چاکسازی دژی گەی شایەتنامەگەلێکیان ئامــادە کــرد بوو و لــەو بڕوایــەدا بــوون کــە ســەردانکەرانی هاوڕەگــەزخوازیان دەبــێ دەر

بکرێن بۆ ئەوەی هاوڕەگەزخوازبوونیان چارەسەر ببێت.

سەرەڕای دەرهێنانی هاوڕەگەزخوازی لە ڕیزی نەخۆشییەکان (ئەم بابەتە لە سەرتاسەری جیهان خەریکە بەدی دێت) هەندێ لە دەروونپزیشکان هەمیشە وەک جۆرێ نەخۆشی ڕووبەڕووی ئەم پرسە دەبنەوە.

زۆر جار بۆ گۆڕینی سەپێنراو بۆ دیترەگەزخوازی کەڵک لە خزمەتگوزارییە پزیشکییەکان وەردەگیرێت. ئەم دەستێوەردانە پزیشکییانە بریتییە لە ڕاگرتن لە ناوەندەکانەوە تا دەگاتە بێزاریدەرمانی و چارەسەری کیمیایی. زانستی پزیشکی کۆنیش بۆ گۆڕینی هۆگری سێکسی بە کار دەهێنرێت. نەجم ئابادی بەم شێوە ڕوونی دەکاتەوە: «بە بۆچوونی بەرپرسانی پزیشکی و یاسایی، نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز، چارەسەرێک بۆ نانۆڕمێتی نەخۆش‌ئاسایە و هەندێ جار ئەم نەشتەرگەرییە بژاردەیەکی قبووڵکراوی یاسایی و ئایینی بۆ دیترەگەزخوازکردنی ئەوانە پێشنیار دەکرێ وا هۆگرییان بۆ هاوڕەگەز هەیە.»

ئەو بوارەی کە دەتوانین ئەم مەسەلەی تێدا بەدی بکەین سوپایە. خزمەتی سەربازی زۆر درگایان بەرەو ڕووی پیاوانی ئێرانی بە تایبەت بە

١٠. دۆرکین، ئێس. ئێچ.، TITLE LGBT Identity, Violence, and Social Justice: The Psychological Is Political.

١١. ئێسۆنسۆن، تی. کێی.، ٢٠٠٤. ٢٠٠٤. A Bioethical Analysis of Sexual Reorientation Interventions: The Ethics of Conversion Therapy. چاپخانەی یۆنیرێقساڵ

١٢. نەجم ئابادی، ئەلف. (٢٠١١) Verdicts of science, rulings of faith: Transgender/sexuality in contemporary Iran. توێژینەوەی کۆمەڵایەتی. ٧٨(٢)، ١. ٢٤

بوونی کارتی کۆتایی سەربازی دەکاتەوە. لەگەڵ کۆتایی هاتنی ماوەی سەربازی، پیاوان کارتێک وەردەگرن کە زۆر ئیمتیازی لە ڕووی داواکردنی پاسپۆرت، کڕین و فرۆشتنی فەرمی کاڵا، بەشداری نواندن لە چالاکی بەشی دەوڵەتی و دامەزرانی دەوڵەتیان بۆ دەستەبەر دەکات. لە ساڵی ۲۰۱۰ نووسینگەی خەسارەتە کۆمەڵایەتییەکانی ڕێکخراوەی چاکژیانەوە (بێهزیستی) وڵامی لۆبیگەری و ئەکتیڤایەتی ستراتیژی ئەو کەسانەی داوە کە خۆیان بە لاوە ترەنس بوو و لە پۆلێنبەندیی هۆکاری لێخۆشبوون لە سەربازی برگەی «کێشە دەروونییەکان»ـی خستە جێی برگەی «کێشە گرێییەکان».[۱۳]

لە سەر ئاستی تیۆریی، ئەم کارە دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی ئاستی هەڵاواردن لە دژی ئەو پیاوە ترەنسانەی کە هەوڵەدای دۆزینەوەی هەلی کارن؛ چوونکە ئەم لێخۆشبوونە کە لە سەر کارتەکانیان تۆمار دەکرێ، لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە قبوولکراوترە؛ بەڵام پیاوانی گەی هەمیشە بابەتی برگەی «کێشە دەروونی»ـیەکانن کە ئەوان لە ڕیزی «لادەرانی ئەخلاقی و سێکسی» جێ دەکاتەوە. بۆ ئەوان، ئەم کارتە بە ناو و وشەگەلی وەکوو «لادانی سێکسی»، «کێشەی ڕفتاری» یان «لێخۆشبوونی سوور» مۆر کراوە کە ناو و نیتکەگەلێکن کە بە شێوەی کردەیی هەلی دامەزراندن لە کەسەکە زەوت دەکەن.

---

۱۳. چاودێری مافەکانی مرۆڤ (۲۰۱۰). “We are a buried generation”: Discrimination and violence against sexual minorities in Iran

هەنـدێ لـە دەروونناسـان و دەروونپزیشـکان هەمیشـە ڕای تایبـەتی و نەرێنیان بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی هەیە. بەڵام بەڵگە ئـەزموونی و نۆڕمـە پرۆفیشناڵەکان داکۆکی لـە سـەر ئـەم ئادیایـە ناکـەن کـە هاوڕەگـەزخوازی جۆرێک نەخۆشـی دەروونییـە یـان لـە ڕووی سرووشـتییەوە پەیوەنـدیی بـە خەسارەتی دەروونییەوە هەیە. لە ڕاستیدا، بە ئاوڕدانەوە لە دڵەڕاوکێی بە هۆی ناونیتکەی سێکسی و دەمارگرژی، سەیرە ئەگەر هەندێکیان تووشی کێشـەی دەروونیی نەبنەوە.

منداڵبازی

زۆر جار کۆمەڵگا بە شێوەی گشتی و بە تەواوەتی بە هەڵە وا تێدەگا کە پەیوەندییەک لە نێوان هاوڕەگەزخوازی و منداڵبازییدا هەیە و پاساو بۆ ئەو هەڵاواردن و توندوتیژییە دێنێتەوە وا دژ بە ناهاوسانان دەسەپێنرێت. ئەندامانی جڤاکی ناهاوسانان زۆر جار بە شێوەی کلیشەیی وەک مەترسییەک بۆ سەر زۆرینەی خەسارهەڵگری کۆمەڵگا واتە منداڵان سەیر دەکرێن. هەندێ کەس دەترسن لەوەی کە منداڵەکانی خۆیان لەگەڵ کەسێکی هاوڕەگەزخواز لە شوێنێکی بێ‌چاودێر بە تەنیا بە جێ بێڵن؛ چوونکە پێیان وایە لەوانەیە ئازار بە منداڵەکان بگا، دەستدرێژی بکرێتە سەریان یان بۆ هاوڕەگەزخوازی لە خشتە ببرێن.

وەک پێشتریش وترا، هۆگری سێکسی نە نەخۆشی دەروونییە و نە لە ڕووی سرووشتییەوە پەیوەست بە کێشەیەکی دەروونییە. ئەنجومەنی دەروونناسانی ئامریکا لە ساڵی ١٩٦٨ منداڵبازی لە DSM دەرهێناوە. بەڵام لە جووڵەیەکدا بەرەو ناونیتکەسڕینەوە لە منداڵبازی، لە نموونەی بە ڕۆژکراوی DSM لە نێوان ئەو منداڵبازانەی کە هۆگری سێکسییان بۆ منداڵان هەیە و ئەو کەسانەی کە وڵامی ئەم چەشنە هۆگرییانە دەدەنەوە، جیاوازی داناوە. لەم نموونە نوێیەدا، گرووپی یەکەم پێیان خۆشە لەگەڵ منداڵان پەیوەندی سێکسی ساز بکەن بەڵام خواستی ئەوان بۆ خۆیان و دیتران دڵەڕاوکێ و زیانی لێ ناکەوێتەوە، لە ڕیزبەندی کەسانی خاوەن کێشەی

دەروونی جێیان نابێتەوە.

گێرگۆری هێرک کە توێژەری دەروونناس و لە بواری منداڵبازیدا پلەیەکی باڵای هەیە، منداڵبازی وەک جۆرێک نانۆڕمێتی دەروونی / سێکسی پێناسە دەکا کە بە گوێرەی ئەو کەسەکە منداڵانی نابالْق وەک هاوبەشی سێکسی خۆی پێ باشترە و لەوانەیە ئەم پێ باشتر بوونە بباتە بواری جێبەجێ‌کردن یان نەیبات. ناوبراو ئاماژە بەوە دەکا کە لە ڕاستیدا هەموو پێدۆفیلەکان زیان بە منداڵان ناگەیێنن. کەسێکی منداڵباز لەوانەیە هۆگر و ڕاکێشی منداڵان بێت؛ بەڵام هەرگیز پەیوەندی سێکسییان لەگەڵ ساز نەکات. زۆربەی کەسانی منداڵباز هیچکات بۆ گەورە ساڵانی هاوڕەگەزخوازی خۆیان هۆگری سێکسییان نابێت. ئەوان زۆر جار خۆیان پێ هاوڕەگەزخواز نییە؛ زۆربەیان تەنانەت ئەوانەی کە دەستدرێژی دەکەنە سەر منداڵانی هاوڕەگەزی خۆیان، خۆیان بە دیترڕەگەزخواز دەزانن. ئەوەی بۆ ئەوان زۆر بزوێنەرە، تەمەنی کەمە، نەک ڕەگەزێتی. توێژینەوەکان بە ڕوونی پیشانی دەدەن کە زۆربەی منداڵانبازان پیاوانی دیترڕەگەزخوازن. ٤

پەیوەندییەکی جەهەری لە نێوان هۆگری سێکسی گەورە ساڵێک و خواستی ئەو بۆ خستنە مەترسی دیتران لە ئارادا نییە. بۆ وێنە، هیچ داتایەک لە بەر دەستدا نییە کە پیشانی بدا ئەگەری زۆرە کە کەسانی ناهاوسان لە چاو پیاوان و ژنانی دیترڕەگەزخواز لە شوێنی کاردا گێچەڵ بە بندەستەکانیان بکەن یان خاوەن تایبەتمەندییەکی دەروونی بن کە نەتوانن ئارەزووی

14 www.huffingtonpost.com/joe-kort-phd/homosexuality

سێکسی خۆیان کۆنترۆڵ بکەن یان دەسەڵاتی خۆیان بۆ مەبەستی خراپ بگۆزنەوە، ڕەچاوی یاسا و ڕێساکان نەکەن، بە شێوەی کاریگەر هەڵسووکەوت لەگەڵ دیتران نەکەن یان لە پێگە جۆراوجۆرەکاندا توانای قەزاوەتی دروستیان نەبێت. هێرک دەنووسێ ئەم وێنایە بەرهەمی بێزاری کۆمەڵگا لە هاوڕەگەزخوازانی پیاو و هەوڵی هەندێ بۆ پیشاندانی پیاوانی گەی وەک مەترسییەک بۆ سەر بنەماڵەیە.[١٥]

هەر بەم شێوە، دکتۆر کارڵ جێنی و دکتۆر ئێی. دابلیو و ڕیچارد سنایپ و دیتران لە توێژینەوەکانی خۆیاندا هیچ بەڵگەیەکیان نەدۆزیوەتەوە کە پیشانی بدا ڕێژەی ئازاراندنی منداڵان لە لایەن هاوڕەگەزخوازان لە دیترڕەگەزخوازان زیاترە. سەیر لەوەدایە کە ئانا سی. سالتێر دەنووسێ کاتێک پیاوێک کچۆڵەکان ئازار دەدا، پێی دەڵێین «منداڵباز» و نە «دیترڕەگەزخواز». هەڵبەت کاتێک پیاوێک ئازاری کوڕانی کەم تەمەن دەدا، خەڵک بە شێوەی ئۆتووماتیک وا وێنا دەکەن کە ئەو هاوڕەگەزخوازە. بە دڵنیاییەوە هەواڵەکانی پەیوەست بە حاڵەتەکانی دەستدرێژی سێکسی لە کلیسای کاسۆلیک ئەم نیگەرانییانەی زیاتر کردووە.

ڕای گشتی لە ناو توێژەران و کەسانی پرۆفیشناڵی چالاک لە بواری دەستدرێژی سێکسی منداڵان ئەوەیە کە پیاوانی هاوڕەگەزخواز و دووڕەگەزخواز حەرەشەیەکی تایبەتی بۆ سەر منداڵان نین. کەسایەتییەکی

---

١٥. هێرک، جێی. ئێم. و مەک لمۆر، کێی، ئێی. ٢٠١٣. Sexual prejudice. Annual Review of Psychology. ٦٤، ل ٣٠٩. ٣٣٣

بەرچاوی دیکە لەم بـوارەدا نیکـۆلاس گرۆسـە. نـاوبراو لـە توێژینەوەیـەکی کاریگەردا لەساڵی ١٩٨٢ نووسی:

«ئایا گـەورە سـاڵانی هاوڕەگـەزخواز بـە گشـتی لـە ڕووی سێکسـییەوە هۆگرییان بۆ منداڵان هەیە و ئایا منداڵانی نابالْق زیاتر لە بـەر دەم مەترسـی گەورەتری ئازار لە لایەن گەورەساڵانی هاوڕەگـەزخوازن تـا گـەورە سـاڵانی دیترڕەگەزخواز؟ هیچ هۆیەک نییە کـە وا بێـت. هـەتا ئێسـتا توێژینـەوەکان پیشـانیان داوە کـە هـیچ پەیوەندییـەکی مانـادار لـە نێـوان شـێوازی ژیـانی هاوڕەگەزخوازانە و ئازاری سێکسیدا بوونی نییە. لـە ڕووی کردەییـەوە هـیچ ڕاپۆرتێک لە ئازاردانی سێکسی کچان لە لایـەن گەورەسـاڵانی لزبـاین یـان ئازاردانی کوڕان لە لایەن پیاوانی هاوڕەگەزخوازەوە بوونی نییە.» ٦

هەر لەم پێناوەدا لە ساڵی ١٩٩٨، دکتۆر نانانیل مەک کناگی سەبارەت بە تێکـەڵبوونی هاوڕەگـەزخوازی و منـداڵبازی هۆشـداری دا. نـاوبراو وتـی: «پیاوێک کە تووشی تاوانێک لە دژی کـوڕانی نابـاڵق یـان بـاڵق دەبـێ، لـە ڕووی سێکسییەوە هیچ هۆگرییەکی بۆ پیاوانی بەتەمەنتر یان ژنان نییە.» لە کاتێکـدا توێژینـەوە ئەزموونییـەکان پیشـان دەدەن کـە هـۆگری سێکسـی کاریگەری لە سەر ئەگەری دەستدرێژی کردنە سەر منداڵان لـە لایـەن ئـەم

---

١٦. نیکۆلاس گڕاس، ویلیام، ئێف هابسۆن و تامس وئێس. گری مێدکلێی: چاپخانەی زانکۆی کالیفۆڕنیا، ٢٠٠٥

١٧. مەک، کانگی، ئێنم. (١٩٩٨). Paedophilia: A review of the evidence گۆڤاری نیووزیلەندی و ئوستڕالیایی دەروون دەرمانیی. ٣٢(٢)، ٢٥٢. ٢٦٥. ل ٢٥٩

کەسانەوە نییە، زۆرێک لە دیترەگەزخوازان[18] هێشتا لایان وایە[19] کە هاوڕەگەزخوازان هۆگری سرووشتییان بۆ منداڵبازی هەیە.

١٨. هێرک، گرێگۆری ئێم. (٢٠٠٠). The Psychology of Sexual Prejudice. ٩ (١). ١٩. ٢٢

بەشی ٤ : هێما دەروونییەکانی هۆگری سێکسی

بابەتەکان:

- ناهاوسانی لە وڵاتی ئێران ـ پاژە ونبووەکان
- ئێران بەدەر نییە
- لزباینەکان لە دارشتەی ئیسلامی
- پێشینەی مێژوویی لزباینەکان لە وڵاتی ئێران
- ئێرانییەکان ـ ئاشکرا نەکردنی شووناسی رەگەزی
- روانگەی یاسایی ئێران بۆ ناهاوسانی
- روانگەی ئایینی ـ ئیسلامی
- ناهاوسانانی ئێرانی و پەنابەرێتی

ناهاوسانی لە وڵاتی ئێران؛ پاژە ونبووەکان

لــە گۆڕانکارییــە کۆمەڵایــەتی و کەلتوورییــەکان ئێرانــی هاوچەرخــدا، ناهاوسانان سەرکوت کراون و ئەمــە لــە حاڵێکدایــە کــە ئاراســتە ژنەدژەکــان دەورێکی سەرەکییان لەم پەراوێز خستنەدا گێڕاوە. ســەرەڕای زیانبەرکــەوتنی قووڵی چەمکی ژنانە و پیاوانە لە سەردەمی مۆدێرنسازی و ئیسلامیســازی وڵات، ڕەوتــی ژنانەســڕینەوەی پانتــای گشــتی و یەکەمایــەتی بەخشــین بــە گووتاری پیاوانە لە هەموو ئەو ڕەواڵانــەی کــە نیــازی وزەدان بــە شووناســی ئایــدیالی کۆمەڵایــەتی خۆیانیــان هــەبوو، گرنــگ بــوو. هاوڕەگــەزخوازانی ئێرانــی، هــەم بــە هــۆی هــۆگری سێکســی خۆیــان و هــەم لەبــەر هۆگرییــە ڕەگەزێتییە ناهاوئاهەنگــەکانی خۆیــان، لــەم مــاوەی دواییــدا بــە مەبەســتی دانووستان سەبارەت بە شووناسی کۆمەڵایەتی نوێیــان و وەدەســتهێنانی ئــەم شووناسە، ڕوویان کردووەتە کەس و کاری خەیاڵی و هاوڕێیەتی پشــت درگــا داخراوەکان. لەم بەشەی ئەم توێژینەوە، هاوڕەگەزخوازی لە ئێرانــدا تــاوتوێ دەکرێ و لە مەڕ هاوڕەگەزخوازان لە ئێــران هەنــدێ خــاڵ ڕوون دەکرێتــەوە. بەشی کۆتایی ئەم لێکۆڵینەوە لە ڕوانگی ئایینی و لە چوارچێوەی سیســتەمی یاسایی ئێــران و یاســا نێودەوڵەتییــەکان هاوڕەگــەزخوازی تــاوتوێ دەکــات. هەروەها ئەم بەشە ئەم بابەتــە ڕوون دەکاتــەوە کــە لــە پرســی پــەرە ســەندنی ناهاوسانی، ئێران بە هیچ چەشنێک بەدەر نییە. خــاتوو مێهرئــەنگیز کــار لــە بەشێک لە بەرهەمەکەی خۆیدا ئەم ئەنجامە دەســت دەخــا کــە «ئەنــدامانی جڤاکی ناهاوسانان لە ئێران وەک کەسانێ سەیریان دەکرێ کە زۆر بە توندی لــە بــەها بــاوە ئایینییــەکان یــان چاوەڕوانییــە کۆمەڵایەتییــەکان دوور

کەوتوونەتەوە. چالاکڤانانی مافەکانی ناهاوسانان لـە هـەوڵی خۆیانـدا بـۆ چەسپاندنی شووناسیان لە پانتـای ئێسـتای ئێـران کۆسـپ و تەگـەرەی زۆر گەورەیان لە بەر دەمە.» ئەم بەشە بە پێی زانیاری لە مەڕ بـارودۆخی ئێسـتا و ڕابردووی ناهاوسانان لە ئێران نووسراوە و پێمان دەڵێ کە مەخابن هـەتا ئـەو جێی پەیوەستە بە بێبەشبوونی جڤاکی ناهاوسانان لە ژێربنـەماکانی بناغـەی کۆمەڵگا، ئێران ئاوارتە نییە.

ئێران ئاوارتە نییە

هاورەگــەزخوازی هەمیشــە وەک جۆرێــک لەقــەم و نــاتۆرە، بابــەتێکی کێشەبزوێن بووە و ئەم بابەتە بە هۆی ڕوانگەی هاورەگەزخوازدژانەی هەندێ لە ئەندامانی کۆمەڵگایە کە «ڕوانگەیەکی ڕادیکاڵانەیان بەرامبەر بە هـۆگری سێکسی، نۆرمە کەلتوورییەکانی پەیوەست بە هۆگری سێکسی و ڕەگـەزێتی هەیە و لەگەڵ ڕێکخراوە ئایینییەکان لە پەیوەندیـدان.» ئێـران کۆمەڵگایـەکی نەریتییە کە هاورەگەزخوازی نەشیاوی و نانۆرمییەک سەیر دەکـات. نـە ئـەم شێوە ڕوانینە لە وڵاتی ئێراندا بابەتێکی نوێیە و نە خەبات لە دژی ئەم پرسـە. کۆمەڵگای نەریتیی کە دژی نانۆرمێتییەکان دەوەستێتەوە، لە ئێراندا بابەتێکی نویێ نییە؛ بەڵام شێوازێک کە لە ڕێگەی ئەوەوە ئێران نـانۆرمێتی پیشـان دەدا بۆ ئـەوەی کەمینـەکان کـۆنترۆڵ بکـا، هێشـتا بابـەتێکی گۆڵمەزییـە کـە لـە ڕابردوودا بوونی بووە و ئێستاش بابەتێتی هەیە.

لە وڵاتی ئێران هـیچ بەرنامەیـەکی سـتاندارد بـۆ دووانـە ڕەگەزێتییـەکان بوونی نییە. خواستە سێکسییەکان دەتـوانن پێناسـە کۆمەڵایەتییـە هـەرمان و ڕیشەدارەکان تـا ئـەو ڕادە تێهەڵکێشـی یـەکتر بکـەن کـە هەنـدێ جـار بـۆ هاورەگەزخوازانیش لێکدانـەوە، تێگەیشـتن و قبـووڵ کرانـی خواسـتەکانیان ئەستەم دەبێت. لە ئێران کاتێک پرسیار لە ڕەگەزێتی کەسـێک دەکـرێ، ئـەو ناتوانی بژاردەی سێیەم ڕەچاو بکات. هەموو کـەس یـان پیـاوە یـان ئافرەتـە. بابەتەکە هێندە ڕوونە کـە شـوێنێک بـۆ دوودڵـی ناهێڵێتـەوە. هـەر چەشـنە مەودایەک لەگەڵ ئەم سیستەمە ڕەگەزییە دووانەیە لـە ئێرانـدا لـە ڕیزبەنـدی کێشە ڕفتاری و دەروونییەکاندا جێی دەبێتەوە. لـە ئێـران پێـداگری لـە سـەر

دەوری تەواوکەری ئەم دوو ڕەگەزە دەکرێ، بە جۆرێک کە هەر کام لـەم دوو ڕەگەزە ڕۆڵی ڕەگەزێتی دیاریکراویان هەیە. بەو پێیەی کـە هاوڕەگـەزخوازی دەتوانێ پێکهاتەی کۆمەڵایەتی باوکسالارانەی ئێران بباتـە ژێـر پرسـیارەوە، ئێران و ئایدۆلۆژیای ئیسلامی دژایەتی هاوڕەگەزخوازی دەکەن.

دێڕی «مافەکانی ناهاوسانان» خۆی جۆرێک ئامرازی سەرکوت کردنـە. تاوانی بە هۆی بێزاری دژ بە جڤاکی ناهاوسانان بەشێک لە ئەزموونی ژیانی ئـــەم کەســـانەیە. دێـــڕی LGBT «ناهاوســـان»، لزباینـــەکان، گەیـــەکان، دووڕەگەزخوازان و ترەنسەکان لە خۆ دەگرێت. تەنانەت ئەم دێڕە بە ڕەواڵەت گشتگیرەش کۆمـەڵێ ئاسـتەنگ و سـنووردارێتی هەیـە. ئـەم وشـە بـە پێـی مێژوویەکە کە لە ڕۆژاوا بێچمی گرتووە و پڕە لە کێشـمەکێش، دەسـتکەوت، ئەزموون و ئـەو شووناسـانەی کـە تایبـەتی کۆمـەڵگا ڕۆژاواییەکانـە و تـەنیا کۆمەڵگای ئێران ناگرێتەوە. هەر لەبەر ئەم هۆکارانە، تەنانەت ئـەم وشـەگەلە «پێشـــکەوتوو»انـــەش دەتـــوانێ چەواشـــەهێنەر بـــێ؛ چوونکـــە نـــاتوانن کێشمەکێشەکانی ناو وڵاتی ئێران پیشـان بـدەن. گێڕانـەوە و هێماکـانی ئـەم بارودۆخە لە دەقە ئێرانی و کەسایەتییە مێژوییەکاندا بوونیان هەیە.

زۆر توێژینەوەی تایبەتی لـە مـەڕ ناهاوسـانانی ئێـران ئـەنجام دراوە کـە توانیویانە لـە مـەڕ جڤـاکی ناهاوسـانان زانیـاری زیـاتر کـۆ بکەنـەوە. ئـەو ئاستەنگ و سنووردارکردنەوانەی کـە لـە لایـەن ڕژێـم و زانکۆکـان، لەگـەڵ لکاندنی ناوی نەرێنی لە سەر ئـەم بابەتـە زۆر هەسـتیارە، وای کـردووە کـە چالاکڤانانی کۆمەڵایەتی، خوێندکاران و توێژەران کەمتر خولیای ئەم بابەتە بن. لە دەرەوەی وڵاتـانی ڕۆژاوایـی، دەتـوانین بڵێـین هـیچ توێژینەوەیـەکی

دەروونناسانە لە سەر قوربانیانی هۆگرییە سێکسییەکان لە ئێراندا ئەنجام نەدراوە. ئەم لێکۆڵینەوە بە نیازە ئەم بۆشاییی زانیارییانە پڕ بکاتەوە.

سەیر لەوەدایە کە لە ناو ئەندامانی جڤاکی ناهاوسانان لە ئێران، دووڕەگەزخوازەکان تاقمێکن کە کەمترین سەرنجیان پێ دەدرێت. هیچ لێکۆڵینەوەیەک لە بارەی دووڕەگەزخوازان لە ئێراندا ئەنجام نەدراوە و هیچ داتایەک لەم بوارەدا لە بەر دەست نییە و لۆژیکی دەسەڵات دەڵێ دووڕەگەزخوازی گوناحە. بەم پێیە، نە تەنیا دووڕەگەزخوازی بێڕێزییە بە دیترەگەزخوازان، بەڵکوو تەنانەت لە دووانەی لزباین ـ گیش جێیان نابێتەوە. لە زۆر دیوەوە، دووڕەگەزخوازان تەنانەت لە ناو گرووپێکدا کە خۆشیان هێشتا قبووڵ نەکراون، قبووڵ ناکرێن. ئەم لێکۆڵینەوە بەدەر لە شیکاری تێر و تەسەلی گوتاری ناهاوسانی لە ئێران، ڕاستییەکی نەخوازراوی دیکەشی ئاشکرا کرد: قبووڵ نەکرانی دووڕەگەزخوازان لە ئێران جۆرێک نۆرم و ئاراستەیەکی زاڵ بووە.

ئێران بۆ نمایشدانی نانۆرمییە گریمانەییە وتراوەکان ئەم شێوازە دەگرێتە بەر بۆ ئەوەی کۆنترۆڵی خۆی بە سەر کەمینە سێکسییەکاندا بپارێزێت. هێمای کۆنترۆڵ هەمیشە بوونی هەبووە. یاسای سزای ئێران بە هیچ چەشنێک مودارا لەگەڵ کەسانی ناهاوسان ناکات؛ بەڵام ئەوەی ڕاستی بێ لە زۆربەی حاڵەتەکاندا ئەم یاسایانە تەنیا لە کتێبەکانی یاسادان و ناگەنە ئاستی کردەیی. وەک پێشتریش لە بەشی یەکەمدا وترا دوایین لە سێدارە دانی کەسێک بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی دەیەیەک لەمەو پێش ڕووی دا. لە کاتێکدا کە هێشتا زەخت و سەرکوتێکی زۆر لە کۆمەڵگای ئێراندا بەدی

دەکرێ و کەسانی ناهاوسان لە گـرتن و بردنـی سـەرەڕۆیانە پـارێزراو نـین، یاسای وشک و توندوتیژی سزای هاوڕەگەزخوازی هاوشـێوەی ڕابـردوو بـە تۆخی جێبەجێ نابێت. زۆر جار حکومەت بەرامبەر بـەم گرووپانـە نـەرمی دەنوێنێـت. پـۆلیس هەمیشـە هێـرش ناکاتـە سـەر پاتۆقـە ناسـراوەکانی ناهاوسانان و زۆر جار ڕێگـە بـە گرووپـە کۆمەڵایەتییـەکان دەدرێ کـە لـە تێلگرام و فەیسبووک و واتساپ لەگەڵ یـەکتر لـە پەیوەندیـدا بـن. تەنانـەت کاتێک پۆلیس هێرش دەکاتە سەر پاتۆقەکانیان، زۆر جار بەرەڵایان دەکـات. نوێترین نموونەی هێرشی پۆلیس بۆ سەر پاتۆقی هاوڕەگـەزخوازان، گرتنـی پتر لە سی گەی لە میوانییەک لە باغی بەهادۆران لـە ڕێکـەوتی ٢٤ مـانگی نەورۆزی ساڵی ١٣٩٦ـی هەتاوی لە ئیسـفەهان بـوو. لـە پێشـدا هـەموان زیندانی کران؛ بەڵام توانیان بە هاوکـاری پارێزەرەکـانی خۆیـان بـە دانـانی بارمتە ئازاد بکرێن و ڕەنگە بەڵێنی نووسراوەیان دابێ کە چیتر کۆبوونـەوەیان نەبێت.

ئەم ئاراستە نەرمی نوێنییە ئافرەتان ناگرێتەوە. ئەوەی زیاتر بەدی دەکـرێ ئەوەیە کە تەنانەت لە ناو کەمینە سێسکییەکاندا، لزبانەکان ئەگەر قۆڵبەسـت بکرێن لە چاو گـەی و دووڕەگـەزخوازە پیاوەکـان ڕووبـەڕووی ئاسـتەنگ و سنووردارێتی کۆمەڵایـەتی و سـەرکوتی سـەخت‌تر دەبنـەوە. ئافرەتـان هـەر ئێستاش لە کۆمەڵگای ئێرانیدا پـەراوێز خـراون؛ چوونکـە بوونیـان بـە پێـی کۆمەڵگایەکی باوک سالار و سیاسەتی توندوتیژ پێناسـە دەکـرێ کـە بـوونی ئاسـتێکی بـەرز لـە هـەڵاواردن لـە دژی ژنـان تەنانـەت لـە نـاو کەمینـە سێکییەکاندا جێی سەرسووڕمان نییە.

لزباینەکان لە دارشتەی ئیسلامیدا

یاسا ئیسلامییە زاڵەکان کاریگەرییان لە سەر هۆگری سێکسی لە قورئانی پیرۆز، وتەکانی پێغەمبەر (فەرموودە) و فەرمانەکانی ڕێبەرانی ئایینی (فتوا) داناوە کە هەر هەموویان داکۆکیکاری چالاکی سێکسی لە پەیوەندی سێکسی نێوان ژنێک و پیاوێکن. گوتاری هاوڕەگەزخوازی لە ئایینی ئیسلامدا لە بنەڕەتدا چالاکی سێکسی نێوان پیاوان تاوتوێ دەکات.

کەمن ئەو فەرموودانەی کە ئاماژە بە ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانەی ژنان دەکەن. یاساناسان زۆر کوێرکوێرانە دەڵێن کە «هیچ سزایەکی حەدی بۆ لزباینەکان بوونی نییە؛ چوونکە ئەوە زینا نییە. بەو پێیەی کە ژنان ئەندامی زا و زێی پیاوانەیان نییە و ناتوانن دخوول (تێکەڵبوون) ئەنجام بدەن، بەم شرۆڤە ئەوان لە ڕووی فیزیاییەوە ناتوانن زینا بکەن. بەڵام دەتوانرێ سزای تەمبێ کردنیان بۆ ڕەچاو بکرێ؛ چوونکە ئەم کارە گوناحە.»

سەرەڕای ئەوەی لە مێژوودا بە دەگمەن سزای لزباینەکان هاتووە، مێژووی تەبەری نموونەیەک لە سێدارە دانی دوو کچی لزباینی لە حەرەمی ئەلهادیی دەخاتە ڕوو. ئەم نموونە لە کۆمەڵێک لە چیرۆکە زۆر گرینگەکاندا هاتووە کە ئاماژە بە ئاکاری خەلیفەی دەسەڵاتدار دەکەن.

وەک لە بەشی پێشوودا ئاماژەی پێکرا، هەر سێ ئایینی ئیبراهیمی سەرەکی هاوڕەگەزخوازی بە تاوان دەزانن و زۆر دژی پەیوەندی دوو کەسی هاوڕەگەزن. ئەم سنوودارێتییە فشار و نیگەرانییەکی زۆری بۆ لزباینەکان هێناوەتە گۆڕێ و بەردەوام بەدی دێنێت؛ چوونکە هەست، هۆگریی و

سۆزەکانیان بە ناسرووشتی و لادەرانە دەزانرێت.

مۆدێلی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی ئیسلامی کە دیترڕەگەزخوازنۆڕمی بەرز دەنرخێنێت، بە شێوەی کردەیی ژنانی لزباین کە ناچارن شووناسی خۆیان بشارنەوە، لەم گوتارەدا پشتگوێ دەخا و هۆگری سێکسییان ڕەت دەکاتەوە. ژیانیان وەک لزباینی موسڵمان یەکتربڕییەکی تایبەت بەدی دێنێ کە تێیدا ئایین و هۆگری سێکسی بەرکەوتنیان لەگەڵ یەکتر دەبێ و سەرەڕای ئەمە لە ڕێگەی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی ئایینییەوە ئەم دوو هێمایە لێک دادەبڕێن و ڕێگە نادەن ئەم ژنانە ئارەزووی سێکسیی خۆیان بدۆزنەوە و دەریببڕن. زۆریان بە ژیانی شاراوە تێدەکۆشن خۆیان لەگەڵ ئەم دۆخە بگوونجێنن. تەنانەت ئەوانەی کە ئەندامی گرووپی پشتیوانی لە ناهاوسانانی موسڵمان بە ناوی «ئیمان»ـن، بەردەوام لەگەڵ تێکهەڵچوونەکان دەست و پەنجە نەرم دەکەن. ئاراستەی ئایینی زەخت و دەمارگرژانە لە هەمبەر هاوڕەگەزخوازی ڕێگە نادا کە باوەڕی ئایینی و هۆگری سێکسییان پێکەوە ئاشت ببنەوە.

کتێبی چاڵی تەنیایی لە نووسینی نووسەری ئینگلتەرایی، ڕادکلیۆف هاڵ، کە بۆ یەکەم جار لە ساڵی ١٩٢٨ لە لایەن جاناتان کیپ بڵاو کراوە، چیرۆکی پڕ لە دەرد و ئازاری ستەیفن گۆردۆن، ژنی ئینگلتەرایی چینی خۆشگوزەرانی کۆمەڵگا دەگێڕێتەوە کە هۆگری ئەو بۆ هاوڕەگەز هەر لە تەمەنی کەمەوە دیارە. ئەم ڕۆمانە لزباینبوون وەک دۆخێکی سرووشتی و خوداپێداوانە دەخاتە بەر چاو و داوایەکی دیاریکراو دەکا: «مافی ژیان بە ئێمەش بدەن.» ئەم داوایە لزباینە موسڵمانەکانی ئێرانیش دەگرێتەوە کە لەگەڵ پرسە جیاوازەکانی وەکوو توندوتیژی سێکسی، لاساییکردنەوەی

کوێرانەی کەلتووری باوکسالاری، پەراوێز کەوتنی ژنان لـە کۆمەڵگایـەکی پیاوسالار، زەحتی زۆر بۆ هاوسەرگیری و شووناسـی سـەرکوتکەری ئـایینی دەست و پەنجە نەرم دەکەن. کاریگەریی ئایینی ئیسلام کە زەقانـە لـە بـێچم گرتنی شووناسی کەسەکان لە هەموو ڕەهەندەکانی ژیانی ڕۆژانـە و گەشـەی تاکایەتیدا دەوری هەیە، دەتـوانێ سـەرچاوەی دەرد و ژانـی ژنـانی لزبـاینی ئێرانی بێ کە بەم شێوە ناتوانن شووناسی خۆیان دەرببڕن.

پێشینەی مێژوویی لزباینەکان لە ئێران

لە ئێرانی پێش‌مۆدێڕن، ئافرەتانێک کە جل و بەرگی پیاوانەیان لە بەر دەکرد بۆ ئەوەی بچن بۆ جەنگ یان لە نارەزایەتییەکاندا بەشداری بکەن، بە بەهێز، شیاوی ڕێز و خاوەن «هێز و دڵشێر» دەزانران. هەر بەم شێوە، ئەو ژنانەی کە نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز ئەنجام دەدەن یان لە حاڵی تێپەڕین لە ژنێتی بۆ پیاوەتین، مافی ڕەگەزێتیی یەکجار زۆر دەست دەخەن. ئەم مژارە لەوانەیە تا ڕادەیەک ڕوونی بکاتەوە کە بۆچی ژنانی بڕیار دەدەن ببنە پیاو، ڕۆژگارێکی ئاسوودەتریان لە کۆمەڵگای ئێرانیدا دەبێ و ڕەنگە هەر لەبەر ئەوەش بێ کە ڕێژەی گۆڕینی ژن بە پیاو لە ئێراندا لەو پەڕی خۆیدایە. لە بەرامبەردا ئەو پیاوانەی کە بە نیازن ببنە ئافرەت، مافی یاسایی و ئیمتیازی کۆمەڵایەتی زۆر لە دەست دەدەن و زۆر جار پتر لە جاران دەکەونە بەر نفرەت و بێزاری. لە ئێرانی باوکسالار، هاوسۆزیکردن بۆ کەسێک کە بە ئەنقەست مافە پیاوانەکانیان وەلا دەنێ، وێناهەڵنەگرە؛ چوونکە ئەم کارە وەک هێمای لاوازی لێی دەڕوانرێت. بۆ وێنە کەسێک بە هۆی دژایەتییەکی زۆر کە پاش نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز تاقی کردۆتەوە، وتوویەتی پێی خۆشە لە ڕێگەی نەشتەرگەری گەڕانەوە، بگەڕێتەوە بۆ ڕەگەزی سەرەتایی خۆی (پیاو) یان خۆکوژی بکات.

لە ئێرانی ئەوڕۆیی، ڕژیمی یاسایی دەسەڵاتدار لە دژی ژنان جیاکاری دەنوێنێت. ئەمە تەواو لەم ڕاستییەدا خۆی دەنوێنێ کە ئێران پەیماننامەی

ڕێگری لە هەموو شێوازەکانی هەڵاواردنی دژ بە ئافرەتانی پەسەند نەکردووە. لە چاو گەیەکان، لزبابینەکان بە هۆی سنووردارێتی، سزا و تەنانەت تەمبێی کۆمەڵایەتی بە هۆی قۆڵبەستکردن زیاتر دەناڵێنن. لزبابینەکانیش هاوشێوەی کەمینە سێکسییەکانی دیکە لە ئازادیی جووڵە و کردەوە بێبەشن و وێدەچێ لە ژێر گووشار و نکۆڵیکردنی کۆمەڵایەتی زێدەتردا بژین. تەنانەت لە بواری ناشیرینکردنی «ئاکاری خراپ»، هەڵاواردنی کۆمەڵایەتی ڕەگەزێتی هەمیشە لە ڕیزبەندی و پێوەرەکانی شیاوی پەسندکرانی توندوتیژی ڕەگەزێتی دەوری سەرەکی هەیە.

هەڵاواردن لە دژی ژنان تەنانەت لە ناو کەمینە سێکسییەکاندا ئەوە پیشان دەدا کە لە چاو گەی و دووڕەگەزخوازانی پیاو، لزبابینەکان زیاتر سنووردار کراونەتەوە و ئەگەر قۆڵبەست بکرێن سزای سەختتر چاوەڕێیان دەکات. ئەم بەڵگە گرنگە لە دیمانەی کۆمەڵێ ناهاوسان لە مەشهەد، تاران و ئیسفەهان وەدەست هات. تەنیا ئەنجام گرتنی مومکین بۆ ئێمە ئەوەیە کە تەنانەت لە ئەنجامی ئەمە وەک دەڵێن «ئاکاری خراپ»، پێگەی دەرەجە دووی ژنان لە کۆمەڵگای زۆر باوکسالاری ئێران هەمیشە دەورێکی گرینگی لە پێناسەی پانتای کاری ڕێگەپێدراو هەیە. لە هەمان کاتدا چالاکیی لزبابینەکان زۆر لە بەر چاو نییە و هۆکەشی ڕەنگە ئەوە بێ کە لە کۆمەڵگای پیاوسالار، پیاوان سەرنجێکی ئەوتۆ بەم بابەتە نادەن و بە لایانەوە گرینگ نییە؛ بەڵام کاتێک کچان لزبابین بووەی خۆیان دەردەخەن ڕووبەڕووی ئاستەنگ و سنووردارێتی دەبنەوە و لە هەندێ حاڵەتدا ناچار بە هاوسەرگیری پێشوەختە دەکرێن.

کاتێک بۆ لزباینێک بڕیار دەدرێ کە هاوسەرگیری لەگەڵ پیاوێـک بکـا، چانس یان توانای زۆری بـۆ خـۆڕاگری لـە هەمبـەر ئـەم بڕیـارە نییـە. ئەمـە دەتوانێ بارودۆخێک بێنێتە کایەوە کە تێیدا کەسی لزباین سەرتاسەری ژیانی خۆی لە هاوسەرگیرییەکدا بە سەر ببا کە تێیدا بەردەوام پەیوەنـدی سێکسـی لەگەڵ ناهاوڕەگەز بە سەریدا دەسەپێنرێت.

بەشی سەرەکی کۆمەڵگای ئێرانی هێشتا زۆرە پیاوسالارە و بۆ ئـەوان ڕا و ڕوانگەی ژنان گرینگییەکی ئەوتۆی نییە. ئەگەرچی پێشکەوتنی سـنووردار و هەندێ گۆڕانکاری بە مەبەسـتی ئـەنگێز دان بـە ژنـان بـۆ هاتنـە پێشـەوە و نواندنی ڕۆڵی چالاک لە کۆمەڵگا ڕووی داوە، لە کۆمـاری ئیسـلامی ئێـران هێشـتا ژنـان لـە ڕووی یاسـایی و کۆمەڵایەتییـەوە بێبەشـن. کـۆنترۆڵی کۆمەڵایەتی بەتایبەت لە شارە بچووکترەکان و ناوچە گوندییـەکان زیـاتر لـە پیاوان بۆ ژنان ئەستەمترە.

ئەوەی لە بنەماڵە کۆنسـێرڤاتیڤەکاندا زۆر بـەدی دەکـرێ ئەوەیـە کـە لـە قۆناغێکدا ژنان تەنانەت ئەگەر لزباین و لە پەیوەندیی لەگەڵ پیـاوان وەڕەز و بێزار بن، دیسانیش ناچار بە هاوسەرگیری دەکرێن. ئەمە ئـەو کاتـە ڕوو دەدا کە ژێربنەما باوەکان ئەوەندە بەهێزن کە هەڵبژاردنی تاکایەتی و کۆنترۆڵ تاک لە سەر هەڵبژاردنی ژیانی هاوسەرداریی دەخاتە ژێر ڕکێفی خۆیەوە. بۆ ئـەو لزبایناناەی کە بە پێچەوانەی خواستی خۆیان ناچار بە هاوسەرگیری لەگـەڵ پیاوێـک دەکـرێن، ئـەم پرسـە دەبێتـە خەسـارەتێکی ڕووخێنـەر بـۆ سـەر تەندروستی دەروونی، سێکسی و تایبـەتییان. بـە گـوێرەی یاسـای مـەدەنی ئێران، ژن دەبێ ملکەجی ویسـت و ئیـرادەی مێردەکـەی بێـت (تـەمکین ـ

گوێڕایەڵی). ئەم گوێڕایەڵییە بوونی هەمیشەیی ژن بۆ پەیوەندی سێکسی لە کاتی خوازراوی مێردیش دەگرێتەوە.

لەم بارودۆخەدا کە هەتا هەنووکەش دۆخێکی دژوارە، هەندێ لەم کچانە کە لە هۆگری سێکسیی خۆیان ئاگادارن ئێستا خۆیان لە هەلومەرجێکی مەترسیدار و جەهەنەمیدا بەدی دەکەن؛ چوونکە تێدەگەن نە تەنیا هۆگری پیاوان نین بەڵکوو دەبێ لەگەڵ مێردێک بژین کە لە ئەنجامی هاوسەرگیرییەکی زۆرەملێدا بۆیان دەستنیشان کراوە. بۆ زۆرێک لەو ژنانەی کە ژیانیان بە پێی یاسا و نەریتی هەڵقوولاو لە ئایینی ئیسلام بێچمی گرتووە، مەرجدار بووە یان بەرێوە دەبرێ، ئەم پرسە مۆتەکەیەکی وێناهەڵنەگرە. بە جێهێشتن ئەگەرچی نامومکین نییە، کارێکی زۆر چەتوونە و بەجێهێشتن بە هۆی لزباینبوون سەرشۆڕی لێ دەکەوێتەوە و کاریگەری ڕووخێنەری لە سەر پێگەی کۆمەڵایەتی، ئابووری و تەندروستی کەسەکە دادەنێت.

زیانی دیکە دەرکران لە لایەن بنەماڵەیە. زەخت لە سەر لزباینە موسڵمانەکان بە پێی ئەوەی لە کوێ دەژین، جیاوازە. ئەو لزباینە موسڵمانانەی وا لە ڕۆژاوا دەژین «بۆ دۆزینەوەی دەوری ڕەگەزێتی لە ڕێگەی هاوسەرگیرییەوە، لە لایەن بنەماڵەی خۆیانەوە زەخت دەکرێتە سەریان؛ چوونکە زۆریان بە واتای ڕۆژاوایی وشە بە شێوەی دیاریکراو هاوڕەگەزخواز نەبوون»، لە حاڵێکدا دەرکران لە لایەن بنەماڵە بۆ لزباینە موسڵمانەکانی دانیشتووی وڵاتانی ئیسلامی زۆر زیاترە.

زۆرن ئەو لزباینانەی کە هەوڵ دەدەن بە خۆ دیترڕەگەزخواز دەرخستن خۆیان لەگەڵ سنووردارییی سۆزداری سازگار بکەن و ئەمە لە تێکۆشان لە

پێناو خۆگونجاندن لەگەڵ زەختی هاوسەرگیری دەگاتە ئەوپەڕی خۆی. لە هەندێ حاڵەتدا، لزباینە موسڵمانەکان ناچار دەکرێن ڕەهەندە جیاوازەکانی شووناسی خۆیان بە گوێرەی پێگە پاچە پاچە بکەن. «ئەمە بریتییە لە پاژە پاژەکردنی ژیانی خۆیان بۆ سەر ئەو بوارانەی کە کەسەکە تێیاندا گەی یان لزباین ببینرێ و پانتا و شوێنەکانی دیکە کە ئەم بابەتەیان تێدا حەشار داوە.»

شارۆمەندێتی یاسایی و کەلتووریی ژنانی لزباین زۆر بە تۆخی پەیوەستە بە شارۆمەندیی ڕەگەزییانەوە. لە کۆمەڵگا بە گشتی، لە شوێنێکدا کە پێگەی کەمینەی ئایینی و کەلتوورییان تەواو دیارە، ژنانی موسڵمانی لزباین یان دووڕەگەزخواز هاوشێوەی هاوتای دیترڕەگەزخوازی خۆیان دەبێ لەگەڵ پرسگەلی جیدی کۆمەڵایەتی و یاسایی وەکوو هەڵاواردنی نەتەوەیی و سیاسەتە دەوڵەتییەکان کە کاردکردی جەستە و شووناسیان بە سەردا دەسەپێنێ، دەست و پەنجە نەرم بکەن. بەڵام لە کۆمەڵگا ئایینی و کەلتوورییەکانی خۆیان، هۆگری سێکسییان زۆر جار هەستی دەروەستیان دەخاتە ژێر پرسیار و ئەوان ناچار بە «بێڕێزی کردن» بە ئیسلام دەکات.

بارودۆخی «کەمینەی ناو کەمینە»ـی ئەوان پێداگری نواندن لە سەر هەوڵی ئەوان بۆ گەیشتن بە جۆرەکانی مافی مەدەنی و کۆمەڵایەتی وەکوو بوونی نوێنەرێکی شیاو، پاراستنی شێوازی ژیان / شووناس، ڕزگاربوون لە هەڵاواردنی ڕەگەزی، هەبوونی باوەڕی ئایینی هاوئاراستە لەگەڵ هۆگری سێکسی، بەشداری نواندن لە ژیانی کۆمەڵایەتی / ئایینی. ئەوان لە ڕێگەی «بردنە ژێر پرسیاری» هەموو دەق و نەریتە ئایینی و تۆڕە پشتیوانییە جەماوەرییەکان تێدەکۆشن ئەم ئامانجە بەدی بێنن. لە ڕاستیدا هەوڵەکانی

ئەوان بۆ گەیشتن بە شارۆمەندێتی کەلتووری و یاسـایی ئـەوان دەخاتـە پـاڵ موسڵمانانی دیکە؛ بەڵام هەوڵی ئەوان لە ئاراستەی شارۆمەندێتی سێکسـیی ئەوانی کردووە بـە دژبـەری زۆرینـەی موسـڵمانان، دەربڕینـی شووناسـی سێکسی بۆ ئەوان ئەستەم دەکات.

بەو پێیەی کە ئێران کۆمەڵگایـەکی پیاوسـالارە و تاکـەکان بـە زەینییـەتی باوکسالاری دەژین، ئافرەت بوون خۆی لە خۆیدا لەم وڵاتە بێبەش بوون لە زۆرێـک لـە مافـەکانی لـێ دەکەوێتـەوە. ئێسـتا بـە هـۆی بـە تـاوانزانینی کۆمەڵایەتی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە، لزبـاینبوون لـە وڵاتـی ئێـران زیـاتر سنووردار دەکرێتەوە. وەها ئاستەنگگەلێک دەبێتە هۆی ئـەوەی زۆرێـک لـە لزباینەکانی ئێران ڕوو بکەنە «ژیانی ژێرزەوینی» و بە هۆی ترس لە پـۆلیس و بە دواداچوونی یاسـایی ژیـانێکی شـاراوەیان هـەبێت. ئاکـاری سێکسـی لزباینەکان بە گوێرەی یاسا سزای قەمچی بـۆ دیـاری کـراوە. زۆریـان لێیـان دراوە، ناچار بە هاوسەرگیری یان دەرکران کراون.

لە بنەماڵە هەژار و زۆر ئایینپەروەرەکاندا، هۆگری بۆ ژیان کە بە شـێوەی سرووشتی سەربەستی و پشت بە خۆ بەستوویی لە خۆ دەگرێ، هۆگرییەکی زۆر باوە کە زۆر کەس هەرگیز تاقی ناکەنەوە. بە بێ پشتیوانی بنەماڵە، ئـەوان چارەیـەکیان نییـە مەگـەر ئـەوەی کـە بـۆ مانـەوە هاوسـەرگیری بکـەن. حاڵەتگەلێک بووە کە ژنانی لزباین لە لایەن خزم و کەسـی خۆیـان ڕفتـاری خراپیان لەگەڵ کراوە و کەوتوونەتـە بـەر ئەشـکەنجە بـۆ ئـەوەی «ڕازی» بـە هاوسەرگیری بن. بۆ ئەم ئافرەتانە هاوسەرگیری هەمیشـە بـە واتـای کۆتـایی هاتنی دەرفەتی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەزە.

بۆ لزباینەکان لە ئێران، پێکهاتەی مەرگهێنی یاسا هاوڕەگـەزخوازدژەکانی وڵاتەکـەیان و ئارسـتەی ئاشـکرای دژ بـە ناهاوسـانان لـە نـاو زۆرێـک لـە ڕێکخـراوە ئاسایشـییەکاندا ژیـانی زۆر ئەسـتەم کـردووە. ئـەم ئاراسـتەی ڕێکخراوە ئاسایشییەکان پەرە بـە ڕفتـاری خراپـی خێزانـی و کۆمەڵا یـەتی و توندوتیژی لە دژی ناهاوسانان دەدا کە بە هۆی هۆگری سێکسی خۆیان بـە تاوانبار یان نەخۆش لە قەڵەم دەدرێـن. پێویسـتە داتـای زانسـتی / کـوالێتی زێدەتر لە مەڕ لزباینەکان لە ئێران بەرهەم بهێنرێت. ئەم ڕاستییە تاڵە هەیە کە هەتا ئەو کاتەی زەینییەتەکان لە ئێران نەگۆڕدرێن، زۆرێک لە ژنانی لزبـاینی موسڵمان هەر وا لە پشێویدا ژیان دەبەنـە سـەر کـە ژیـانێکی دووانـەی لـێ دەکەوێتەوە کە تاکە ئامانجەکەیان ڕازی ڕاگرتنی بنەماڵەیە.

ئەو ناهاوسانانەی کە شووناسی خۆیان ئاشکرا ناکەن؛ ژیان لە شاراوە

هەڵوێستی ئێران لە هەمبەر هاوڕەگەزخوازی لە لایەن دەوڵەتی ئێران و زانایانی ئایینییەوە بە ڕوونی پێناسە و ڕوون کراوەتەوە؛ کەواتە دەربڕینی شووناسی ڕەگەزیی بۆ ناهاوسانان دژوارە و ئەوان ناتوانن هۆگری سێکسی ڕاستەقینەی خۆیان بدرکێنن. ئەم مەسەلە تەنیا مەسەلەی ئێران نییە و لەو وڵاتانەشی کە شووناسی هاوڕەگەزخوازانە ڕەخنەی لە سەرە یان قەدەغەیە باوە. لەم وڵاتانەدا پەیوەندی نێوان دوو ڕەگەزی بەرامبەر تاکە پەیوەندییەکە کە بە فەرمی دەناسرێت. لە وەها کۆمەڵگاگەلێکدا چاوەڕوانی لە پیاو دەکرێ کە هاوسەرگیری بکا و هەتا ئەو کاتەی ئەرکی منداڵخستنەوە بە جێ دێنێ، کۆمەڵگا شۆفاری چالاکییەکانی دیکەیان ناکات. هەندێ لە پیاوانی ئێرانی کە هاوسەرگیری لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەریان دەکەن، وایان پێ باشە بۆ هەبوونی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەزی خۆیان ڕوو بکەنە داوێنپیسی. دیتران پەنامەکێتی ئەوان بە تاکە بژاردەی مومکین دەزانن.

دەربڕینی شووناسی ڕەگەزیی پرۆسەیەکە کە تێیدا کەسی ناهاوسان هۆگری سێکسی یان شووناسی ڕەگەزێتیی خۆی وەک بەشێک لە شووناسی گشتی خۆی قبووڵ دەکات. ئەمە نە تەنیا پرۆسەی قبووڵکردنی خۆ بەڵکوو ئاماژە بە خستنە بەر باسی شووناسی خۆیان لە لای دیتران دەکات. لە وڵاتی ئێران، لێکەوتەکانی پەیوەندی ئاشکرای هاوڕەگەزخوازانە بریتییە لە بە

راوەدوونـانی دەزگـای داد، ئازارانـدن، سـەد دانـە قـەمچی هـەتا سـێدارە. هاوڕەگەزخوازی ڕازێکی سەر ئاوەڵا و دەربڕینی ڕێگەیەکی دژوارە و کارێکە کە تەنیا ڕێژەیەکی کەمی تاکەکان تەنانەت لە شارە گەورەکانی وەکـوو تـاران پێی هەڵدەستن. زۆرێک لەم کەسانە لە ناو ترسی هەمیشـەیی ئاشـکرابوونی بارودۆخیان و دەرکران دژەین.

لە بەرامبەردا، ژیانی کەسی تـڕەنس، کـە هەڵبـەت بـە هـیچ چەشـنێک ژیـانێکی ئایـدیال نییـە، لـە ژیـانی هاوڕەگـەزخوازان ئاسـوودەترە. هاوڕەگەزخوازان تەنانەت بۆیان نییە بیـر لـە ڕاگەیانـدنی هـۆگری سێکسـی خۆیان بکەنەوە. بە پێچەوانەی هاوڕەگەزخوازان، کەسانی ترەنس لـە وڵاتـی ئێراندا بە یاساگەلی ئاسوودەتر دەژین و دەوڵـەت بـۆ نەشـتەرگەری گـۆڕینی ڕەگەزیان پشتیوانیی دارایی‌یان لێ دەکـات. فتـوای سـاڵی ۱۹۸۰ـی ئایـەتوڵا خومەینی، دامەزرێنەری کۆماری ئیسلامی ئێران، بە ڕوونی ڕایدەگەیێنێ کـە نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز «ڕێگـە چارەیـەک»ـە بـۆ کێشـەی شوونـاسـی ڕەگەزێتی. ناوبراو لە ڕێگەی ئـەم فتـوا ئایینییـەوە ئیزنـی بـە دەوڵـەت دا کـە چاودێری ئەم نەشتەرگەرییانە بکات. ئەم چەشـنە نەشـتەرگەرییانە زیـاتر بـە ناوی GSC دەناسرێن.

بەڵام هەڵوێستی دەوڵەتی ئێران بۆ نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز لە ڕاستیدا ئامرازێکی دیکەیە بۆ نەهێشتن و بە دواداچوونی یاسایی گـەی و لزبیانـەکان لە وڵاتی ئێران. باوەڕێک لە ناو زانایانی ئایینییدا هەیە و دەوڵەتیش پشـتیوانی لـێ دەکـات: تـاک لـە لەشـی ڕەگـەزێکی هەڵـەدا گیـری کـردووە. هاوڕەگەزخوازانی ئێرانی لە بەر خۆیان بۆ نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگـەز هـان

دەدرێن و ڕێگری لـە ژیـانێکی ئـازاد و ئاشـتییانەی ناهاوسـانان دەکرێـت. سەرباری ئەوەی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز سیاسەتی فەرمی دەوڵـەت بـۆ ناچارکردنی ژنان و پیاوانی ناهاوسان بۆ ئەنجامدانی ئەم کارە نییە. هەمیشـە زەختێکی زۆریان لە سەرە. ئەنجامەکەی دەبێتە ئەوەی کە ئەم کەسـانە ئێسـتا ناچار بە ژیانێکی تێکەڵ بە دەرد و برینی سۆزدارییین. وێناکردنی ئـەم بابەتـە کێشە نییە کـە زۆریـان بـە ڕاسـتی پێیـان خـۆش نییـە نەشـتەرگەری بکـەن. حاڵەتگـەلێک لـە ڕفتـاری خراپـدا هەیـە کـە نـەخۆش پـاش نەشـتەرگەری پێویستی بە خەواندنە. ئەم مژاری ڕفتارە خراپانە دەتوانن خۆیان لە پێشنیاری پزیشکی بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگـەز و هۆرمـۆن دەرمانیـدا پیشان بدەن. بە پێی ڕاپۆرتی هەواڵێکی خۆجێیی لە کەمتر لە چوار سـاڵ لـە ٢٠٠٦ هەتا ٢٠١٠ ڕێژەی هـەزار و ٣٦٠ نەشـتەرگەری گـۆڕانی ڕەگـەز لـە ئێران ئەنجام دراوە. دەتوانین بڵێین ئەم نەشتەرگەرییانە کێشـەی جەسـتەیی جیدی، خەمۆکی و لە هەندێ حاڵەتدا خۆکوژی لێ دەکەوێتەوە.[١٩]

هـەروەها زۆر خـاوەن کـار بـە ئاشـکرا لـە دژی ئـەو کەسـانەی کـە بـە ناهاوسـانیان دادەنـن، جیاکـاری دەنـوێنن و دەبنـە هـۆی ئـەوەی کـە ئـەو کەسانەی کە وەک ترەنس سەیر دەکرێن، بکەونە دۆخی ئابووریی لاوازەوە و تووشی نەداری و هەژاری ببنەوە. بەو پێیەی لە وڵاتی ئێران ئیشی سێکسی لە ژێر چەمکی هاوسەرگیری کاتی لە مەزهەبی شیعەدا یاسـاییە، ئەنجامـدانی

---

١٩. ناهاوسانانی ئێرانی و یاساکان:
12 ئاپریل 2118 ، http://hir.harvard.edu/article/?a=9885

ئیشی سێکسی باوە. بۆ کەسێکی ترەنس کە نەشتەرگەریی گۆڕینی ڕەگەزی ئەنجام داوە، هاوسەرگیریی کاتی هەتا ڕادەیەک هاوسەرگیریی یەک کاتژمێری ڕێگە پێدراوە؛ چوونکە دەرفەتی دووگیانبوونی نییە و کەسەکە نیگەرانێتی ئۆبالّی هیچ بەرپرسایەتییەکی وەک باوکی داهاتوو ناکەوێتە ئەستۆی.

ڕوانگەی یاسایی ئێران بۆ ناهاوسانان

لەساڵی ١٩٧٩، ئێران لە ژێر مادەی ٢ـی یاسای بنەڕەتی کۆماری ئیسلامی ئێران وڵاتێکی ئیسلامی بووە. سیستەمی یاسایی ئێران بە گوێرەی حکومەتی یاسای مەدەنی هاوشێوەی حکومەتی فەڕەنسە بنیات نراوە. دەوڵـەت بریتییـە لە وەلی فەقێ و هێزی جێبەجێکار، یاسادانەر و داد.

بە گوێرەی یاسای ئێـران، هاوڕەگـەزخوازی نایاسـاییە. ڕیشـەی یاسـای سزای ئێران دەچێتەوە سەر شیکارییەک لە ئـایینی ئیسـلام کـە هـۆگریی بـۆ پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز وەک دۆخێکـی هەمیشـەیی قبـووڵ ناکـات. بـە گوێرەی یاساکانی ئێران کە بە پێی شـەریعەتی ئیسـلامن، هاوڕەگـەزخوازی نایاساییە و سزای سەد قەمچی هەتا سێدارەی لێ دەکەوێتـەوە. لـە نـەبوونی بەڵگەکانی دیکە، «دانپێـدانان» سـزای سـی و یـەک هـەتا ٧٠ قـەمچی بـە دواوەیە؛ بەڵام دانپێدانانێک کە «چوار جار دووپات ببێتـەوە» وەک بەڵگـەی تاوان کە هۆکاری سەد قەمچی یـان سـێدارەیە، بەسـە. دەزگـای دادی ئێـران دەتوانێ لە ژێر ئەشکەنجە «دانپێدانان» لە کەسەکان وەربگرێت. بە گوێرەی یاسای سزای ئێران کە لە ساڵانی ٢٠١٢ هەتا ٢٠١٣ پێداچوونەوەی بۆ کـرا، یاساکانی پەیوەست بـە هاوڕەگـەزخوازی گـۆڕدران. بـە گـوێرەی نموونـەی کۆنتر «بەشداربووی چـالاک (پیـاو) لـە هـەموو حاڵەتەکانـدا ئەگـەر ژێـر تەمەنی یاسایی نەبێ وەبەر سزای مـەرگ دەکـەوێت.» بـەڵام سـنووردارێتی «تەنیا» هەتا ٧٤ قەمچی بۆ کەسانی ژێر تەمەنی نموونەی کۆنتر لەم نموونە

نوێیە سڕدراوتەوە.

سزای سێدارە حەڕەشەیەکی هەمیشەییە. ئەگەر پیاوێک لە پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانەدا دەوری «بەرکار»ی هەبێ، هەمیشە ڕووبەڕووی سزای مەرگ دەبێتەوە. «بکەر» بە هۆی هەندێ بارودۆخەوە مەحکوم بە مەرگ دەبێ یان بە سەد قەمچی حوکم دەدرێت. کەواتە پیاوانی ئێرانی کە لەگەڵ پیاوان پەیوەندیی سێکسییان هەیە (**MSM**) یان ئەو ژنانەی کە لەگەڵ ژنانی دیکە پەیوەندی سێکسی ساز دەکەن (**WSW**) بە هۆی ڕفتاری خۆیان مەحکووم دەبن؛ پیاوان بە سێدارە و ژن بە قەمچی.

لە وڵاتی ئێران، یاسا و ڕێساکانی پەیوەست بە کەسانی ناهاوسان لەگەڵ هی کەسانی ترەنس جیاوازە. گوتاری مێژوویی لەم بوارە پیشاندەری جۆرە جیاوازەکانی گوتاری ئایینییە و زۆرێک لە شوێنکەوتووانی ئایین وایان پێ باشترە کە شووناسی ترەنسیان لە چوارچێوەی ئایینی ئیسلام وەک نۆڕمێک سەیر بکەن. لەساڵی ١٩٦٧، ئیمام خومەینی وەها باسی لە فیقە کرد کە بە پێی ئەزموونی مێژوویی پێشنیاری ڕێنوێنی دەدات. کتێبی تحریر الوسیلەی خومەینی بەڵگەیەکی فەلسەفی گرنگ بوو کە لە سەرەتادا ئامانجەکەی تەنیا شوێنکەوتووانی خومەینی لەو کاتدا بوو و دواتر کە بوو بە وەلی فەقێی ئێران، ڕێی بردە ناو سیاسەتە نیشتمانییەکانیش. فیقهی خومەینی مافەکانی کەسانی ترەنسی بۆ نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز بە فەرمی دەناسی. فیقهی پێشکەوتووی ئەو ئیدعای دەکرد کە «ئەلزۆهەریر یان نیگای یەکەم دژی ڕێگری لە نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەزێتییە.» وەک پێشتریش وترا، زەخت بۆ ئەنجامدانی ئەم کارە دەتوانێ زۆر توند بێت.

سیستەمی ئیداری ئێران لە قوربـانیکردنی ترەنسـەکان دەوری سـەرەکی دەبینێ و ئەمە زیاتر لە سەر ئاستە جیاوازەکانی دەسەڵاتدارێتی، کۆمەڵایەتی و بنەماڵەییدا ڕوو دەدات. ئەم پرسە لە زۆرێک لە توێژینەوە ئێتنۆگرافییەکانی وەکــوو توێژینــەوەی ئەفســانە نــەجم ئابــادی «خــۆ لاســاکەرەوەکان: ترەنسێکسوالیتە و هۆگری هاوڕەگەزخوازانە لە ئێرانـی هاوچـەرخ» (٢٠١٣) باســی کــراوە. ئــەم توێژینــەوە دەریــدەخا کــە چــۆن کەمینــە سێکســی و ڕەگەزێتییەکان لە وڵاتی ئێراندا تێکۆشاون لە گۆشە نیگای «خواســت»ــەوە پەنا ببەنە بەر سیستەمی ئیداری ئێران تا لە گۆشە نیگای «حەق»ــەوە. ئەمـە ئەوە دەگەیێنێ کە کەسانی ترەنس سیستەمی ئیداری نایەکدەسـتی ئێـران لـە بەرژەوەندیی خۆیان دەگۆزنەوە بۆ ئەوەی جۆرەکانی یاسا و ڕێسا بێچم بدەن کە نە تەنیا دەست پێگەیشتن بە سەرچاوەی پزیشکی بـەڵکوو پانتایـەک بـۆ مانۆڕی ڕێژەیی بۆ ژیانێکی شیاوی تایبەت بۆ ئـەوان مـومکین بکـەن. وەک نەجم ئابادی دەڵێ لە بری هەوڵ بۆ گۆڕینی یاساکان، بـۆ وێنـە لـە ڕێگـەی پەرلەمان، کەمینە سێکسی و ڕەگەزێتییەکانی لـە ئێـران لەگـەڵ ڕێکخـراوەی بێهزیستی (چاکژیانەوە) و دیکەی بەشە ئیدارییەکانی دەسـەڵات بـۆ هێنانـە دی ئەو گۆڕانکارییانەی وا پێویستیان پێیەتی، ئیش دەکەن.

لە ساڵی ٢٠١٠، نووسینگەی خەسارەتە کۆمەڵایەتییـەکانی ڕێکخـراوی بێهزیستی وڵامی لۆبیگەری و ئەکتیڤایەتی ستراتیژی ترەنسـەکانی دایـەوە و پۆلێنبەندیی هۆکاری لێخۆشبوونیان لە خزمەتی سەربازی لە «بڕگەی کێشە دەروونییەکان»ــی گۆڕی بۆ «بڕگەی کێشە هۆرمۆنییـەکان». ئێسـتا کـە ئـەم "کێشە هۆرمۆنی"ــیانە وەک هۆکاری لێخۆشبوون لە سەر کارتەکەیان تۆمـار

دەکرێ، لانیکەم بە شێوەی تیۆری، ئەو ڕێژە هەڵاواردنەی کە لە دژی ترەنسە پیاوەکانی هەڵوەدای کار ئەنجام دەدرێ، کەمتر دەکاتەوە. نەجم ئابادی ڕوونی دەکاتەوە کە «بۆ بەرپرسانی پزیشکی و یاسایی، نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز بە شێوەی دیاریکراو چارەسەری نانۆڕمی نەخۆش‌ئاسایە و هەندێ جار بژاردەی قبووڵ کراوی ئایینی و یاسایی بەو دیترڕەگەزخوازانە دەناسێنن کە خواست بۆ پەیوەندی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگەز یان ئەم چەشنە ڕفتارانەشیان هەیە.»

سیستەمی یاسایی ئێران لە پەیوەندی لەگەڵ کەسانی ناهاوسان، بێبنەما، ئازاردەر و بێڕێزی هێنەرە؛ چوونکە هاوڕەگەزخوازی قبووڵ ناکا و بە فەرمی نایناسێت. دەزگای دادی ئێران هیچ چەمکێکی هۆگری سێکسی بەدەر لە هۆگریی بۆ ڕەگەزی بەرامبەر بە فەرمی ناناسێت کە واتە لە ڕووانگەی یاساییەوە هاوڕەگەزخواز یان دووڕەگەزخواز مانای نییە و ئەمانە تەنیا کەسانێکن کە دەست دەدەنە ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە. کاریگەری بەربڵاو و ڕووخێنەری ئەم یاسا و سزایانە لە سەر ڕفتاری سێکسی تایبەتی دوو کەسی هاوڕەگەزی گەورەساڵ کە بەم ڕفتارە ڕازیین، چ لە سەر ئاستی شرۆڤە و چ لە سەر ئاستی کردەوە پێکەنینییە.

هەواڵنێری تایبەتی ڕێکخراوەی نەتەوەکان، عەسما جەهانگیر، لە ڕاپۆرتی دووهەمی خۆیدا سەبارەت بە بارودۆخی مافەکانی مرۆڤ لە ئێران کە لە مەودای زەمەنیی یەکەمی مانگی ژانڤییە هەتا سی و یەکی مانگی جوون لە خۆ دەگرت، هەندێ زانیاری لە کۆمەڵێ لە کارناسان و سەرچاوەی کۆمەڵگەی مەدەنی بۆ وێنە بنیاتی عەبدولڕەحمانی بروومەند کۆ کردەوە بۆ

ئەوەی «کێشە مافە مرۆییە جیدییەکان» لە ئێراندا شرۆڤە بکات. خاتوو جەهانگیر لە ڕاپۆرتی خۆیدا ڕەخنەی لە دەزگای دادی ئێران گرت و ڕێژەی ڕۆژ لە ڕۆژ زیادی لە سێدارە دان بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی کە وڵاتی ئێران بە نایاسایی لە قەڵەمی دەدا، ئیدانە کرد. بۆچوونە کاریگەرەکانی ناوبراو دۆخی دژواری ناهاوسانانی لە ئێراندا پیشان دا. هەڵوێستی ئەو لە هەمبەر ئەم بابەتەترووسکاییەکی دروست کرد و پیشانی دا کە پرۆسەیەک بەڕێوەیە بۆ ئەوەی ئاشتی و ئارامی بێنێتە ناو ژیانی ناهاوسانانی پەراوێز خراو.

شۆڕشی ١٣٥٧ی هەتاوی دەزگای دادی ئێرانی گۆڕی. بەشێک لەم گۆڕانکارییانە هاتنی یاسای شەریعەت بوو. شەریعەت هەر هەموو ئەو فەرمانانەی کە خودا لە دەقی قورئانی پیرۆزدا بە حەزرەتی محەمەدی (د.خ) ڕاگەیاندووە، بە گوێرەی تێگەیشتنی پێغەمبەر لە کەلام و کردەوە لە خۆ دەگرێت. لە وڵاتی ئێران، یاسای شەریعەت زۆر بە توندی لە ژێر کاریگەریی دەسەڵاتداری ئایینییە کە کاریگەرییەکی زۆری لە سەر پرۆسە یاساییەکان هەیە و ئەو دڵنیاییە دروست دەکا کە یاسا و ڕێساکانی یاسای ئیسلام پێشێل نەکەن. بە گوێرەی ئەم یاسایە، یاسای تاوان و مەدەنی گۆڕانیان بە سەر هات و یاساکانی بنەماڵە وەکوو هاوسەرگیری، تەڵاق، سەرپەرشتی منداڵان و زۆرێک لە یاساکانی ژنان گۆڕانکارییەکی زۆریان بە سەر هات.

ئایین؛ ڕوانگەی ئیسلامی

بە ئاوڕدانەوە لە دەمارگرژییە ئایینییەکان، هیچ سەیر نییە کە هاوڕەگەزخوازان هەمیشە لە سەر ئاستی کۆمەڵایەتی لە کۆمەڵگا موسڵمانەکاندا وەک پرسێکی نەرێنی لێیان دەڕوانرێت. بەرهەڵستی ئایینی دژ بەم پرسە دەتوانین لە دەقی پیرۆزی ئیسلام (قورئان)، یاسای ئیسلام (شەریعەت) و گێڕانەوەی ڕەپاڵ دراوی حەزرەتی محەمەد (فەرموودە) بەدی بکەین کە هەر هەموویان ڕوانگەیەکی زۆر نەرێنیان بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی هەیە.

شۆڕشی ١٣٥٧ ئێران بووە هۆی ڕووخانی بەربڵاوی هاوڕەگەزخوازانی وڵات. وەک تایلۆر و هاوکاران (٢٠١٥) وتیان: «ڕوون نییە چەند کەسی نادیتررەگەزخواز پاش شۆڕشی ئیسلامی لە سێدارە دراون؛ بەڵام لە نێوان ساڵانی ١٩٧٩ و ١٩٩٠، ڕێژەی ١٠٧ سێدارە تۆمار کراوە.»

ئایین زۆر جار لە تاراندنی ناهاوسانانی کۆمەڵگای ئیسلامی دەوری سەرەکی دەبینێ و ئاراستەی بیرکردنەوە و ئاکاری ملیۆنان کەسی ئایینپەروەرە. ئایین زۆر جار لەگەڵ «ناوکی» شووناسی موسڵمانان لە هاوئاهەنگیدایە کە واتە هەڵوێستی ئیسلامی لە هەمبەر هاوڕەگەزخوازی زۆر گرینگە. ئەم هەڵوێست و کردەوە پتر لە ڕێنوێنی ئایینییە، بەڵکوو ئایین گەوهەری سەرەکی لە بنەمایەکی سیاسییە؛ چوونکە ئەم دەسەڵاتە

20Taylor, Yvette, Ria Snowdon. Queering Religion, Religious Queers Volume 38 of Routledge Studies in Religion. Page 45.

ئەخلاقییەی هەیە کە کاریگەری لە سەر ڕای کۆمەڵایەتی و ڕفتارەکان بەتایبەت لە هاوسەرگیری، ژیانی خێزانی و پەروەردە دابنێت. ئەم بابەتە لە هیچ شوێنێک هێندەی ڕوانگەی کۆمەڵگا بۆ هاوڕەگەزخوازی خۆی بە باشی نەنواندووە. بە واتایەکی سادەتر، لە پشت چاویلکەی ئایین، هاوڕەگەزخوازی کردەوەیەکی قێزەونە.

باوەڕی ئایینی لە ئاستەنگ دروستکردن لە سەر ڕێگەی قبووڵکردنی کۆمەڵایەتیی هاوڕەگەزخوازی و هاوسەرگیری هاوڕەگەزان هەمیشە هێزێکی بەتوانا و فاکتەرێکی دیاریکەرەوەیە. لە وڵاتی ئێران، هاوڕەگەزخوازی تاوانە و ترەنسێتی نەخۆشییە. ئەم ڕاستییە تاڵە کۆمەڵایەتییە زۆر جار کاریگەری لە سەر ژیانی ناهاوسانانی ئێرانی دادەنێت. قورئان بە شێوەی دیاریکراو ئاماژە بە کەسانی ترەنس ناکا، لە حاڵێکدا لەو پەڕی سەرسووڕماندا، دەوڵەتی ئێران ئاسانکاری نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەزی بۆ ترەنسەکان کردووە.

بە ئاوڕدانەوە لە کاری نەجم ئابادی، تایلۆر و هاوکاران کە دەڵێن «لە سەر ئاستی هەموو وڵاتانی جیهان، پاش تایلەند، کۆماری ئیسلامی ئێران زیاترین ڕێژەی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز لە ساڵدا ئەنجام دەدات.»

یاسای سزای ئێرانیش گۆڕانی بە سەردا هات. مەجلیسی شۆڕای ئیسلامی پێداچوونەوەی بە یاسای سزای ئیسلامی نوێی لە ساڵی ٢٠٠٩ کرد و لە مانگی مەی ساڵی ٢٠١٣، شۆڕای نیگابان کە ڕێکخراوەیەکی سەرتر لە مەجلیسی ئێرانە، ئەم یاسا نوێیەی پەسند کرد کە بە شێوەی فەرمی پێی دەوترێ یاسای سزای ئیسلامی. یاسای سزای نوێ جۆرە جیاوازەکانی سزا لە خۆ دەگرێت. بە گوێرەی یاسای ئیسلامی، سزاکانی حەد ئەو

سزایانەن کە پەیوەستن بە «مافی یاسایی خودا»وە. لـەم چەشـنە سـزایانەدا، فەرمان دیاری کراوە و دادگا بۆی نییە لێکدانەوەی دیکەی بۆ بکات. لـە سـزا تەمبێییەکاندا، بوار بۆ لێکدانەوەی دادوەر هەیە. یاسای سزای ئیسلامی نـوێ بریتییە لە بڕگەگەلی لێکدژ و پاڕادۆکسی وەکـوو یاسـای قیسـاس یـان تۆڵـە کردنەوەی قەتڵ، بەردبارانکردن بۆ کردەوەی زینا، قرتاندنی ئەندامی لەش بە تاوانی دزێتی و هەندێ تاوانی ئاسایشی نیشتمانی و قەمچی بـۆ بازنەیـەکی بەربڵاو لە تاوانەکان.

لەگەڵ سەرهەڵدانی شۆڕشی ئیسلامی، یاسای سزای ئیسلامی نـوێ بـە شێوەی ڕاستەوخۆ و ناڕاسـتەوخۆ ژیـانی ناهاوسـانانی گـۆڕی. بـە شـێوەی تایبەت، لە بەشی ٢، مادەکانی ٢٣٢ هـەتا ٢٤١ پـێ باشـبوونی پەیوەنـدیی هاوڕەگەزخوازانــە لــە سیســتەمی یاســایی بــە تــەواوەتی دیــاری دەکــەن. ناهاوسانان قبووڵ کراو نین و پشتیوانیان لێ ناکرێـت. بـە گـوێرەی یاسـای سزای نوێ هەموو چەشنە توندوتیژییـەک بەرامبـەر بـە ناهاوسـانان ئـەنجام دەدرێت.

مادەی ٢٣٣ ـ نێربازی بریتییـە لـە تێخزانـی ئەنـدامی زا و زێـی پیـاوان بارتەقای شوێنی خەتەنە بۆ ناو کۆمی مرۆڤێکی نێر (دخوول).

مادەی ٢٣٤ ـ سزای حەدی نێربازی بۆ کەسێک کە دخوول ئەنجام دەدا ئەگەر ئەم کارە بە زۆرداریی یان زۆرەملێیەتی ئەنجام درا یان لە دۆخێکدا کـە پێکهێنانی ژیانی هاوبەش بێ، دەبێ لە سێدارە بدرێت؛ بـەدەر لـەم حاڵەتـە دەبێ بە سەد قەمچی سزا بدرێت. سزای حەد بۆ بەرکار لە هـەر حاڵەتێکـدا (چ حاڵەتی پێکهێنانی ژیانی هاوبەش بێ و چ نەبێ) سێدارەیە. ئەگەر بکەر

ناموسڵمان بێ و بەرکار موسڵمان، سزای حەد بۆ بکەر سێدارەیە.

مادەی ٢٣٥ ـ تەفخیز بریتییە لە دانان ئەندامی زا و زێی پیاو لە نێوان ڕان یان قوونی مرۆڤێکی پیاو.

مادەی ٢٣٦ ـ لە تەفخیز، حەدی بکەر و بەرکار سەد قەمچییە و لەم حاڵەتەدا هیچ جیاوازییەک لە نێوان ژندار و بێژن و زۆرداریی و نازۆرداریی نییە.

مادەی ٢٣٧ ـ هاوڕەگەزخوازی مرۆڤی نێر بەدەر لە نێربازی و تەفخیز وەکوو ڕامووسان و دەست لێدانی بە هەوەس، سزای سی و یەک هەتا هەفتا و چوار قەمچی تەمبێی دەرەجە شەشی لێ دەکەوێتەوە.

تێبینی ١ـ حوکمی ئەم مادە مرۆڤی مێینەش دەگرێتەوە.

تێبینی ٢ ـ حوکمی ئەم مادە ئەو حاڵەتانە ناگرێتەوە وا لە ڕووی شەرعییەوە سزای بۆ دەبڕێتەوە.

مادەی ٢٣٨ ـ مووساحەقە بریتییە لەوەی کە مرۆڤێکی مێینە ئەندامی زا و زێی خۆی لە سەر ئەندامی زا و زێی هاوڕەگەزی خۆی دابنێت.

مادەی ٢٣٩ ـ حەدی مووساحەقە سەد قەمچییە.

مادەی ٢٤٠ ـ لە حەدی مووساحەقە، هیچ جیاوازییەک لە نێوان بکەر و بەرکار و موسڵمان و ناموسڵمان و هاوسەردار و سەڵت و زۆرەملێیەتی و نازۆرەملێیەتی نییە.

مادەی ٢٤١ ـ لە ئەگەری نەبوونی بەڵگەی سەلماندنی یاسایی لە سەر ڕوودانی تاوانی دژ بە پاکداوێنی و نکۆڵی‌کردنی تۆمەتبار هەرچەشنە لێکۆڵینەوە و لێپرسینەوەیەک بۆ دۆزینەوەی کاروباری شاراوە و نەبینراو

قەدەغەیە. حاڵەتەکانی لێوەشانەوەی ناچارکردن، نەخوازراوی، ئازاراندن، ڕفاندنی یان هەڵفریواندن یان ئەو حاڵەتانەی کە بە پێی ئەم یاسایە تووشی تاوانی ناچارکردن هاتووە ئەم حوکمە نایگرێتەوە.

لەو حاڵەتانەی سەرەوە دەتوانین تێبگەین کە یاسای سزای نوێ پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانە بە تاوان دەزانێ و لایەنێک لە سزاکان لە ۱۰۰ قەمچی بۆ پەیوەندی سێکسی ڕێککەوتووانە لە نێوان دوو ئافرەت (مادەی ۲۳۹) هەتا سێدارە بۆ دخوولی سێکسی بە پێی ڕەزامەندی نێوان هەر دوو پیاو (مادەی ۲۳٤) دەگرێتەوە. هەروەها ئەم یاسایە دیکەی ڕفتارەکانی هاوشێوەی نێوان دوو هاوڕەگەز وەکوو دەست لێدان و ماچکردن بە تاوان دەزانێ و نزیکەی ۷٤ قەمچی وەک سزا بۆیان ڕەچاو کردووە. مادەکانی ۲۳۲ و ۲۳۳ سزای مەرگ بۆ «بەرکار»ی پەیوەندییەکی سێکسی ڕەزامەندانەی نێوان دوو پیاو ڕەچاو دەکەن، لە حاڵێکدا یاسا «بکەر» بۆ ۱۰۰ قەمچی (ئەگەر موسڵمان و سەڵت بێت) سزا دەدات. پیاوانی ناموسڵمان و هاوسەردار کە لە پەیوەندییەکی سێکسی ڕەزامەندانەدا بەشداری دەکەن، بە مەرگ حوکم دەدرێن.

سەیر لەوەدایە کە دووهەمین کتێبی بەشی چوارەمی یاسای سزای ئیسلامی کە هەموو چەشنەکانی تاوانی سێکسی لە خۆ دەگرێت، بەرامبەر بە بابەتی دەستدرێژی ژن و مێردی بێدەنگی هەڵبژاردووە. دەستدرێژی تاوانێکی لە باو کەوتووە، مەگەر ئەوەی کە کردەوەی سێکسی لە دەرەوەی بازنەی پەیوەندی قبووڵ کراوی ئایین ڕوو بدات. ئەم لۆژیکە نەخۆشە ئەوە دەگەیێنێ کە دوو پیاوی گەورەساڵ کە لە پەیوەندییەکی سێکسیدان تاوانیان

لێ وەشاوەتەوە و مەترسی مەرگ بۆ خۆیان دەکرنەوە؛ بەڵام کەسێک کە بە ناوی هاوسەرگیرییەوە پەیوەندی سێکسی بە سەر کچۆڵەیەکی تەمەن دە ساڵاندا دەسەپێنێ، ئەوە تاوانی لێ نەوەشاوەتەوە.

بە گوێرەی سزای یاسای نوێ، هاوڕەگەزخوازی و سزای سێدارە زۆر لێک نزیکن. ئێستا دەتوانین تێبگەین کە بۆچی زۆرێک لە ناهاوسانان لە بارودۆخی پڕ لە نیگەرانی و ترسێکی هەمیشەییدا دەژین؛ چوونکە بەرپرسانی ئێرانی لە قەرەباڵغدا سزا و سێدارەکان جێبەجێ دەکەن.

یاسای نێودەوڵەتی

ئێران جاڕنامە و ئـامرازی مافـە مرۆییـە جۆراوجۆرەکـانی واژۆ کـردووە کـە ڕاشکاوانە هەر چەشنە ڕفتاری خراپی سێکسی، زەینی یان جەستەیی لەگەڵ کەسەکان و بەتایبەت منداڵانی قەدەغە کـردووە. بـە گـوێرەی ئـەم بەڵگانـە، دەوڵەتی ئێران هەندێ پابەندێتی هەیە و بە گوێرەی یاسای نێودەڵەوتی دەبـێ مافەکانی ژنان لە بواری یەکسـانی و نـەبوونی هـەڵاواردن، دەربـازبوون لـە توندوتیژی خێزانی و ڕفتاری خراپی ئەنـدامانی بنەماڵـە دەسـتەبەر بکـات؛ بەڵام نەبوونی یەکگرتوویی لە نێوان ستانداردە نێودەوڵـەتی و ئیسـلامییەکان بابەتێکی ئاشکرایە. یاسای سزای ئێران کە بەردباران کردن، بڕینی ئەندامانی لەش و قەمچی لە خۆ دەگرێ، نموونەیەکە لە پێناسەی یاسای نێودەوڵەتی لە ئەشکەنجە. قەدەغەی ئەشکەنجە و ڕفتاری نامرۆڤانـە لـە ئامرازەکـانی مافـە مرۆییە گشتی و ناوچەییەکاندا جەختی لە سەر کراوەتەوە.

جاڕنامەی قەدەغەی ئەشکەنجە و ڕفتار یان سـزای بێبـەزەیی، نامرۆڤانـە یان سووککەرانە، وردترین و بەڵگەمەندترین پێناسە لـە ئەشـکەنجە بـە پێـی یاسای نێودەوڵەتی دەخاتە ڕوو کە بەم شێوەیە:

«هەر کردەوەیەکی بە ئەنقەست کە بە هۆیەوە ئێش یـان ئـازارێکی زۆری جەستەیی یان دەروونی لـە دژی کەسـێک بـە مەبەسـتی وەدەسـت هێنـانی زانیاری یان دانپێدانان لەو یان کەسی سێیەم بسـەپێنرێ، ئـەوە ئەشـکەنجەی پێ دەڵێن. (هەروەها) سزادانی کەسێک وەک کردەوەیەک کە ئەو یان کەسی

سێیەم ئەنجامی داوە یان ئەگەری ئەوە هەیە کە ئەنجامی بدا، بە حەڕەشە و زۆرەملێی و لە سەر بنەمای هەڵاواردن لە هەر چەشن و کاتێک بە گەیاندنی ئێش و ئازار یان هاندان و بزواندن یان بە ڕەزامەندی و بەرهەڵستی نەکردنی کاربەدەستی دەوڵەتی یان هەر خاوەن پلەیەکی دیکە ئەنجام بدرێ، وەک ئەشکەنجە لێی دەڕوانرێت. ئێش و ڕەنجێک کە بە شێوەی سرووشتی یان بە شێوەی لاساییانە پێویستیی سزای یاساییە، وەبەر ئەم (کۆنوانسیۆن)ـە ناکەوێت.»

لە مانگی ئاگێستی ساڵی ٢٠١٧، سەد و شەست و دوو وڵات ئەندامی ئەم پەیماننامە بوون؛ بەڵام ئێران هێشتا واژۆی نەکردووە.

سەرەڕای ئەمە، ئێران ئەندامی پەیماننامەی نێودەوڵەتی مافە مەدەنی و سیاسییەکانە. بە گوێرەی مادەی ٧ـی ئەم پەیماننامە: «هیچ کەس نابێ ئەشکەنجە بدرێ یان ڕفتار یان سزای توندوتیژ، نامرۆڤانە و بێڕێزی بە سەردا بسەپێنرێت.»

ئێران ئەم پەیماننامەی لە چواری مانگی ئاپریلی ساڵی ١٩٦٨ واژۆ و بە بێ مافی خۆبواردن لە ٢٤ مانگی جوونی ساڵی ١٩٧٥ پەسندی کرد. هەروەها ئێران پەیماننامەی مافەکانی منداڵی واژۆ کردووە. مادەی ٣٧ ئەم پەیماننامە دەڵێ: «سزای سێدارە یان زیندان بە بێ هەلی بەخشین ناتوانرێ بۆ منداڵانی ژێر تەمەنی ١٨ ساڵ بە کار بهێنرێت.»

ئێران بەو ئیدعایە پاکانە بۆ ڕەچاو نەکردنی ئەم مژارانە دەکا کە لە هەندێ مژاردا کە پەیماننامە «دژی فیقهی ئیسلامییە» مافی فەرمانێکی نوێ بۆ خۆی بە پارێزراو دەزانێت.

ئامار و ڕێژەی کارەساتبار

ئێـران یەکێکـە لـەو هـەوت وڵاتـەی جیهـان کـە هێشـتا سـزای مـەرگ بـۆ هاوڕەگەزخوازی جێبەجێ دەکات. هەروەها ئێـران لـە چـاو حەشـیمەتی خـۆی زیاترین ئاماری سێدارەی لە کۆی وڵاتانی دیکەدا هەیە. بە گوێرەی ژمارەی ڕەها، تەنیا وڵاتی چین ڕێژەی زیاتری سێدارەی لە چاو ئێـران ئـەنجام داوە. لـە سـاڵی ۲۰۰۹، ئێران ۳۸۸ کەسی لە سـێدارە داوە. لـە نێـوان سـاڵانی ۲۰۱۰ و ۲۰۱٤، ڕێژەی سێدارەکان هەڵکشانی بە خۆوە بینیوە و بە گشتی گەیشتووەتە لانیکەم سێ هەزار و ۲٤۲ حاڵەت.

ئێران بە پێچەوانەی ئەندامێتی لە هەموو جۆرەکانی پەیماننامەکانی مافـەکانی مرۆڤ، هێشتا درێژە بە لەسێدارە دانی منداڵان دەدات. لـە سـاڵی ۲۰۰۷، ئێـران هەشت مێرمنـداڵی لـە سـێدارە دا. لـە سـاڵەکانی ۲۰۰۸ و ۲۰۰۹، ئێـران تاکـە وڵاتێک بوو کە هێشتا بە پێچەوانەی پابەندییەکانی بڕیارنامەی مافـەکانی مـرۆڤ درێژە بە لە سێدارە دانی منداڵان دەدات. لە ساڵانی ۲۰۱۳ و ۲۰۱٤ ئێران لانیکەم یانزە حاڵەتی لە سێدارە دانی منداڵانی هەبووە و ئەمانـە تاکـە حاڵەتگـەلێکن کـە ئاشکرا بوون. بێ‌شک ڕێژەیەکی یەکجار زۆری ئەم سێدارانە هەرگیز ڕاناگەیێنرێن.

لە ساڵی ۲۰۱٤، دوو پیاو بە ناوەکـانی عەبـدوڵا قـەوامی چـاهزەن جیـری و سەلمان قەنبەری چاهزەن جیری لە ڕێکەوتی ٦ ئاگێست لە باشـووری ئێـران لـە سێدارە دران و تاوانەکەیان ڕەنگە کردەوەی نێربازی بوو بێت. ڕوون نییـە کـە ئایـا ئەوان بە هۆی گەی‌بوون لە سێدارە دران یـان نـا؛ چوونکـە گێڕانـەوەی لێکـدژ و لێکنەچوو لە بارەیانەوە هەیە: سەرچاوەیەک لە ئێران وتی کە ئەوان گـەی بـوون و سەرچاویەکی دیکە لە مەڕ «تـاوان»ـی ئـەوان ڕوون نـەبوو بـەڵام ئـەوانی وەک «تاوانبارانی نائەخلاقی» ناوزەد کرد. لە ساڵی ۲۰۱۱، سـێ پیـاوی ئێرانـی پـاش

مەحکوومبوون بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی لە سێدارە دران. ئـەم کەسـانە تـەنیا بـە پیتی یەکەمی ناویان ناسران، لـە باشـووری ئێـران لـە شـاری ئـەهواز، ناوەنـدی پارێزگای خووزستان لە سێدارە دران. بەرپرسێکی داد لە ناو ئاپۆرەی خەڵکدا وتی کە ئەم سێ تۆمەتبارە بە هۆی ئاکاری دژ بە شەریعەتی ئیسلام و «کردەوەی گڵاو» بە مەرگ حوکم دران. ڕێکخراوەی مافەکانی مـرۆڤ لـە نـەرویج وتوویـەتی کـە تاوانی ئەم پیاوانە «نێربازان» (تێکەلبوونی یان دخوولی سێکسی نێوان دوو پیـاو) بووە. دیار نییە کە ئایا ئەم پیاوانە هاوڕەگـەزخواز بـوون یـان وەک هاوڕەگـەزخواز ناسێنران. لە ساڵی ٢٠٠٧ ڕاپگەیێنرا کە بیست تاوانبـار بـە تـاوانی جۆراوجـۆری وەک دەستدرێژی و نێربازی لە تاران لە سێدارە دران. وردەکاری زیـاتر سـەبارەت بەم ڕووداوە بە خەڵک نەدرا.

لە ساڵی ٢٠٠٥، لە سێدارە دانی دوو کوڕی مێرمنداڵ بە ناوەکانی مـەحموود عەسکەری و ئەیاز مەرهوونی لە ئاستێکی بەربڵاودا بە میـدیایی کـرا. ئـەوان لـە ئاپۆرەی خەڵکدا بە تاوانی بەشـداری لـە کـردەوەی نێربـازی و دەسـتدرێژی لـە سێدارە دران و ئەمە پێشبینی نەکراوی و توندوتیژی ڕوانگـەی ئێـران بەرامبـەر بـە بابەتی هاوڕەگەزخوازی پیشان دا. وێنەی دڵتەزێن و هەژێنـەری لـە سـێدارەدانی ئەوان بە شێوەی بەربڵاو لە ئەنتەرنێت بڵاو کرایەوە. هەر دوو ئەم کەسە لـە کـاتی تاواندا، منداڵ بوون و دەوتـرێ کـە یـەکیان تەنانـەت لـە کـاتی جێبـەجێ‌کردنی فەرمانی لە سێدارە دان هێشتاش منداڵ بووە. هێشتا ڕوون نییە کە ئایا ئەم دوو لـە سێدارە دانە بە شێوەی تایبەت بە هـۆی هاوڕەگـەزخوازبوونیان بـوو یـان نـا. ئـەو ڕاستییانەی کە بە پێی ئەوان وەک تاوان ناسراوە هـەتا ئـەورۆ هێشـتا بـە نـاڕوونی ماوەتەوە.

هەر بەم شێوە، کوڕێکی مێرمنداڵ بە ناوی مولوودزادە بـە تـاوانی نێربـازی و

دەستدرێژی بۆ سەر سێ کوڕی مێرمنداڵ لە تەمەنی سیانزە ساڵاندا لە سێدارە درا. ئەوە لە حاڵێکدا بوو کە هەموو شایەتحاڵەکان لە سکاڵاکانی خۆیان پاشگەز ببوونەوە و مولەوودزادەش دانپێدانانی خۆی وەرگرتەوە. سزای سێدارە منداڵان ناگرێتەوە. لە سەر ئاستی نێودەوڵەتی بە شێوەی جیدی سکاڵا لە دژی سەرۆکی دەزگای دادی ئێران تۆمار کرا. ئەم لە سێدارەدانە بە ڕوونی پێشێلکردنی دوو پەیماننامەی نێودەوڵەتی جاڕنامەی مافەکانی منداڵ و پەیماننامەی نێودەوڵەتی مافە مەدەنی و سیاسییەکان بوو کە ئێران ئەوانی واژۆ کردبوو و بە گوێرەی ئەوان سزای سێدارە بۆ منداڵانی تاوانبار قەدەغە کراوە. سەرەڕای ئەم وەسفانە، مەولوودزادە بە بێ ئاگاداری بنەماڵە و پارێزەرەکەی لە سێدارە درا. مۆدلانا مەقرەبی، جێگری بەڕێوەبەری بەرنامەی خۆرهەڵاتی ناڤین و باکووری ئافریقا لە لێبووردنی نێودەوڵەتی وتی ئێران پیشانی داوە کە لە تامەزرۆیەتی نەخۆشئاسایانە بۆ لە سێدارە دانی منداڵان و پێشێلکردنی یاسای نێودەوڵەتی هیچ ڕادە و سنوورێک ناناسێت.

یاسای سزای ئیسلامی نوێ ئەو کەسانەی کردۆتە ئامانج کە وا دەزانرێ هۆگری سێکسییان نۆڕمە کۆمەڵایەتییەکان تێک دەدا و ئەمە پاساوێکە بۆ دەسەڵات بۆ ئەوەی «سەرپێچیکاران» لە سەر ڕووی زەوی بسڕێتەوە. ئەگەر لە سەر زەینی گشتی نەکرا، لانیکەم لە پێکهاتەی زۆرێک لە یاسا سزاییەکان، یاساکانی نێربازی بە تاوانی چەپەڵی وەکوو کەڵکاوەژوویی، پەلاماری سێکسی، زینا و چەوساندنەوەی سێکسیی منداڵان پێکەوە گرێ بدا و ئەمە سەرلێشێواوی و توڕەیی گشتی خەڵکی لێ دەکەوێتەوە کە بەم شێوە هاوڕەگەزخوازی دەخەنە ڕیزی تاوانی ترسناکی وەکوو توندوتیژی سێکسی. ئازاری سێکسیی منداڵان و دەستدرێژی تاوانی شەرمەزارهێن و تۆقێنەرن؛ بەڵام هاوڕەگەزخوازی وا نییە.

وەک لە بەشەکانی ڕابردوودا وترا، مـەخابن هاوڕەگـەزخوازی هەمیشـە دەخرێتـە ڕیزی منداڵبازی و داوێنپیسی سێکسی کە لە لایەن کۆمەڵگاوە بە شیاوی تاراندن، سزا و سێدارە دەزانرێن. یاسای سـزای پەیوەسـت بـە هاوڕەگـەزخوازی لـە ئێـران کۆمەڵێ مافی مرۆیی بنیاتی پێشـێل دەکـات. بـە گـوێرەی ڕاپـۆرتی ڕێکخـراوی نەتەوەکان لە ئاکتەوبەری ٢٠١٧، دکتۆر ئەحمـەد شـەهید، هـەواڵنێری تایبـەتی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەوەتەکان لە ئێران، وتی سیستەمی سزایی کۆمـاری ئیسلامی لە ڕووی ڕەچاو گرتنی سـتانداردە نێودەوڵەتییـەکانی مافـەکانی مـرۆڤ لاوازە؛ چوونکە بۆ وێنە هاوڕەگەزخوازی دەخاتە ڕیزی «تاوانی شیاوی مەرگ».

چاودێری مافـەکانی مـرۆڤ ڕاپـۆرتێکی تـەواوی لـە سـاڵی ٢٠١٠ لـە سـەر بارودۆخی هاوڕەگەزخوازان و دیکەی کەمینە سێکسییەکان لە وڵاتـی ئێـران بـڵاو کردەوە. ئەم ڕاپۆرتە ڕایگەیاند لەو ڕووەوەی کە دادگاکـانی پەیوەسـت بـە «پرسـە ئەخلاقییەکان» گشتیی نین، لێکدانەوەی ئەوەی کە چەند کەس بە هۆی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز لە سێدارە دراون، دژوارە. لێبووردنی نێودەوڵەتی مەزەندە دەکا کە لە ساڵی ١٩٧٩، نزیکەی ٥ هەزار کەس بە هۆی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگـەز لـە سێدارە دراون.

کومیتـەی مافـە کـەلتووری، کۆمەڵایـەتی و ئابوورییـەکان لەگـەڵ کومیتـەی مافەکانی مرۆڤ بە چەندین جار داوایان لە هەموو وڵاتانی ئەندام بـۆ وێنـە ئێـران کردووە بۆ ئەوەی ئەو یاسایانە هەڵبووەشێننەوە کە پەیوەندی لەگـەڵ هاوڕەگـەز بـە تـاوان دەزانێـت. دەوڵـەتی ئێـران ئەنـدامی ICESCR و ICCPRـــە. مـەرج و پابەندییەکانی ئەم بەڵگە نێودەوڵەتییانە ڕوونن. سـەرەڕای ئەمـە، وڵامـی دەزگـای دادی ئێران بە کار هێنانی یاسای سزای ئێستا بۆ بە تاوان زانینی پەیوەنـدی لەگـەڵ هاوڕەگەزە. ئەو کێشە و گرفتانەی کە گرووپە ناهاوسانەکان لە ئێراندا ڕووبەڕووی

دەبنەوە، لە بنەڕەتدا ناوەڕۆکی یاساییان هەیە. لە ئەگەری زیان یان پشێل‌کردنی مافەکان، ئەگەر نەڵێین هیچ هارکارییەک لە ئارادا نییە، یارمەتی یاسایی سنووردارییان پێ دەگات؛ یاساکان بە شێوەی کردەیی لە پێناو پێشێلکردنی مافەکانی ئەم کەسانە جێبەجێ دەکرێن. یاساکان بە شێوەی سرووشتی بەرامبەر بە بەشە خەسارهەڵگرەکانی کۆمەڵگا، جیاکارییانە و دەمارگرژانەن و زۆر دژی پابەندێتییە نێودەوڵەتییەکانی ئێرانن.

موسڵمانان خۆیان بە تەواوەتی لە لەقەم و ناتۆرەی هاوڕەگەزخوازی و دەمارگرژی بۆ ئەو و لە هەندێ حاڵەتدا لە ئەگەری ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزی کە سزایەکی زەخت چاوڕێیانە، ئاگادارن. بۆ ئەو ناهاوسانانەی کە لە وڵاتی ئێران سەرەڕای هەموو هەڵاواردن و نەبوونی مداراکان ژیان بە سەر دەبەن، ئەمە وێنەیەکی ڕەشە.

تاوتوێی بارودۆخی هاوڕەگەزخوازان و دووڕەگەزخوازان لە وڵاتانی دراوسێ دەتوانێ پتانسێڵی ڕوانگەیەکی بەربڵاوتری بۆ چاکسازی یاسایی مومکین و ڕێگە چارە بۆ بەرەنگاربوونەوەی چالنجە کۆمەڵایەتییەکان لە ئێران دابین بکات. بۆ وێنە، لە وڵاتی تورکیا لە ساڵی ١٨٥٨ پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز تاوان‌سڕینەوە کرا و هەڵاواردنی یاسایی سنووردارتر بوونەوە. یەکێک لە گەورەترین دەستکەوتەکانی جڤاکی ناهاوسانان، چالاکڤانانی کۆمەڵایەتی و ئێن‌جی‌ئۆکان لە وڵاتی تورکیا ڕێژەی شانازیی ناهاوسانان لە ئەستەنبۆڵ بوو کە تورکیای خستە ڕیزی یەکەمین وڵاتی موسڵمان کە ئەم ڕووداوەی تێدا بەڕێوە چوو. ناهاوسانانی ئێرانی لە هەندێ لەم ڕێژانە لە ئەستەنبۆڵ، ئامستردام و ستۆکهۆڵم لە ساڵانی ٢٠١٥ و ٢٠١٦ بەشدارییان نواند.

سەرەڕای ئەم هەڵوێستە گشتییە زۆر مژدەبەخش و ڕوونە، کۆمەڵگای تورکیا

هێشتا ڕوانگەیەکی نەرێنی بەرامبەر بە کەسانی ناهاوسان هەیە. بە پێی توێژینەوەیەک کە لە لایەن ناوەندی توێژینەوەکانی پیو لە ساڵی ٢٠١٣ ئەنجام درا، تەنیا ٩ لە سەدی تاکەکان لە وڵاتی تورکیا باوەڕیان بە قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی لە کۆمەڵگا هەبوو. خەڵکی تورکیا زۆر دژی قبووڵکرانی هاوڕەگەزخوازی لە سەر ئاستی کۆمەڵگا بوون. ئەم بەرهەڵستی نواندنە لە وڵاتانی ڕووسیا و لوبنانیش بەدی کراوە. پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز تاوان نییە؛ بەڵام بە ڕیز ٨٠ لە سەد و ٧٤ لە سەدی تاکەکانی ئەم وڵاتانە پێیان وا بوو کە کۆمەڵگا نابێ هاوڕەگەزخوازی قبووڵ بکات. سەرەڕای چاکسازی یاسایی کە بێ‌گومان هەنگاوێکی مەزنە، چالنج و ململانێ کۆمەڵایەتییەکان هەمیشە کۆسپی بەر دەم نەهێشتنی ئەو ململانێیانەن وا بەردەوام ڕووبەڕووی ناهاوسانان دەبێتەوە.

ناهاوسانانی ئێرانی و پەنابەرێتی

سزای پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز لە ئێران مەرگە. ڕوانگەی نەرێنی کۆمەڵگا، ئازاردانی ناهاوسانان لە لایەن دەوڵەت و زەختی بنەماڵە گیر و گرفتگەلێکی لێ دەبێتەوە کە دەبێتە هۆی ئەوەی زۆرێک لە ناهاوسانان پەنا ببەنە بەر وڵاتانی دیکە کە بارودۆخی ژیان لەوێ باشترە. زۆریان دەچن بۆ تورکیا و لە کۆمیسیاریای باڵای پەنابەران داوای پەنابەرێتی بۆ ئوستڕالیا، کەنەدا یان ئامریکا دەکەن. ئەگەر ئەوان پەنا ببەنە بەر تورکیا، لە ژێر یاسای ۱۸۷ تورکیا مافێکی سنووردارتر وەدەست دێنن (بریتییە لە دەست گەیشتنی سنووردار بە ئیش و خزمەتگوزاری تەندروستی) و لە هیچ ئامراز یان سەرچاوەی ماڵیی بۆ دابینکردنی بژێوی ژیانی خۆیان سوودمەند نابن.

ناهاوسانێک کە داوای پەنابەرێتی دەکا دەبێ پیشانی بدا کە جڤاکی ناهاوسان لە وڵاتەکەی خۆیدا لە بەر چاوە و بە هۆی ئاشکرابوونی شووناسی ناهاوسانبوونەکەی، دەزگای داد قۆڵبەستی دەکات. زۆرێک لە ناهاوسانان لە کاتی داواکاری پەنابەرێتی پەنا دەبەنە بەر مژارگەلێکی وەکوو: پێشێلکردنی مافەکانی ناهاوسانان کە پێشێلی مافەکانی مرۆڤە؛ هاوڕەگەزخوازان و دووڕەگەزخوازان بە ترس لە گرتن و ڕاوەدوونران لە لایەن دەزگای داد و ئازار لە وڵاتی ئێران دەژین و ڕووبەڕووی مەترسی قۆڵبەستکردن و سزا دەبنەوە؛ کە واتە دەتوانن لە پێناسەی یاسایی ترسی پاساودار لە ڕاوەدوونران لە لایەن دەزگای داد جێگیر ببن و بەم شێوە وەبەر پەنابەرێتی بکەون.

بە داخەوە کەسانێک هەن کە ئەم بارودۆخە بە خراپی دەگۆزنەوە و بە درۆ خۆیان بە هاوڕەگەزخواز و دووڕەگەزخواز دەردەخـەن، داوای پەنابـەرێتی و دواتر نیشتەجێبوون دەکەن. ئەم چەشنە خراپ بە کارهێنانە لـە کەسـەکاندا سنووردار نابێتەوە. لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوو، کۆمـەڵێ NGO بـوون کـە زۆربەیان لە لایەن پەنابـەرانی ناهاوسـانانی ڕابـردوو بنیـات نـرا بـوون. ئـەم ڕێکخراوانە هاوکارییەکی نزیکیان لەگەڵ کۆمیسارییای باڵای پەنابەران هەیە و لـە وەرگرتنـی پەنابـەرێتی و گەیشـتن بـە وڵاتێکـی پـارێزراو هاریکـاری پەناخوازانی ناهاوسانی ئێرانیان دەکرد؛ بەڵام لەم ساڵانەی دواییدا کۆمـەڵێ ڕەخنەشـیان ئاراسـتە کـرا؛ چوونکـە هەنـدێکیان بـە گەنـدەڵی و خـراپ بەڕێوەبـەردنی سـەرچاوەی دارایـی (کـە یارمـەتی پشـتیوانانی داراییشـی دەگرتەوە) تۆمەتبار کراون.

بەشی ٥: خوێندنەوەی لێکۆڵینەوەیی

بابەتەکان:

- شارە قەدەغەکان ـ خوێندنەوەی توێژینەوەیی
- پێشینەی لێکۆڵینەوە
- شێوازی بە کارهێنراو لە لێکۆڵینەوەکانی ڕابردوو
- شێوازناسی
- حەشیمەت و شوێنی جوگرافیایی لێکۆڵینەوە
- تاران
- مەشهەد
- ئێسفەهان
- بواری توێژینەوە و نموونە گیری
- شێوازی لێکۆڵینەوە
- کۆ کردنەوەی داتا و ئیشی مەیدانی
- تێبینی و سنووردارییە ئەخلاقییەکان
- کێشەکانی شێوازی کار لە ئەنجامی توێژینەوە لە مەڕ ناهاوسانان
- ڕوونکردنەوەی گێڕانەوەی توێژینەوە
- ئەنجامەکانی توێژینەوە ـ ئەنجامی چۆنایەتی خوێندنەوە توێژینەوەیی

شارە قەدەغەکان ـ گەڵاڵەی توێژینەوەیی

پێشەکی

ئەم لێکۆڵینەوە سێ بەش لە خۆ دەگرێ: پێداچوونـەوەی ئـەدەبیات، ئەنـدازە گرتنی چەندایەتی لە ناو کەسانی ناهاوسان لە سەر ئاستی هەر سـێ شـاری ئێران و حاڵەت وتووێژی چۆنایەتی.

ئامانجی سەرەکی لە پێداچوونەوەی ئەدەبیات، زانیاری گەیاندنی گشـتی لـە گوتاری نووسراو لە مەڕ ناهاوسانانە کە پیشاندەری ئاراستەی هەمـە جـۆری سەبارەت بە هاوڕەگەزخواز و فاکتەرە کاریگەرەکانیەتی. ئەم بەشە هەروەها ڕا و بۆچوونی جیاواز سەبارەت بە هاوڕەگـەزخوازی لـە ڕوانگـەی چیرۆکـی، زانستی، کۆمەڵایەتی و مێژوویی لە یۆنانی کۆنەوە بگرە تا سەردەمی مۆدێڕن دەخاتە ڕوو. پێداچوونەوەی ئـەدەبیات بـە کـەڵک وەرگـرتن لـە جۆرەکـانی سەرچاوەی زانیاری بە کار دەهێنرا کە وتاری توێژینـەوەیی، ڕۆمانـە قەدەغـە کراو و بەڵگە دەوڵەتییەکانی لـە خـۆ دەگـرت. ئـەو مـاوە زەمەنییـەی کـە بـە لێکۆڵینەوەی کتێبخانەیی و پێداچوونەوەی ئەدەبیات تەرخان کرا، هاریکاری بـــەهێزبوونی گشـــتێتی ئـــەم گەڵاڵـــە توێژینەوەییـــەی کـــرد.

ئەنــدازە گرتنــی چەندایــەتی بناغــەی ســەرەکی هــەموو گەڵاڵــە توێژینەوییــەکان پیشــان دەدات. شــێوازی دروســت و پڕکــوالیتی بنــەما و پێشــەکی گەڵاڵــەی توێژینــەوەیین بــۆ ئــەوەی ئــەو گەڵاڵــە بتــوانێ بایــەخ و درێژخایەنی پێویستی هەبێت. لـە نـەبوونی شـێوازی چۆنایـەتی دروسـت، داکۆکیکردن لە سەر بایەخی ئەنجامەکانی توێژینەوە و ئـەوەی کـە ئایـا بـە شێوەی دروست خواستە ڕاستەقینەکانی جڤاکی ناهاوسانان پیشـان بـدات، دژوارە. شێوازەکانی دیکە کە بۆ خوێندنەوەی هاوشـێوە هـەن دەبـێ بـەراورد بکــرێن بــۆ ئــەوەی دیــاری ببــێ ئایــا لــە دابینکردنــی داتــای پێویســت بــۆ لێکۆڵینــەوەکانی داهــاتوو و ئامــادەکردنی سیاســەتی ئــاڵۆز و دابینکردنــی گوژمــەی بڕیــاردەران بەســوودن یــان نــا. شــێوازی لێکۆڵینــەوەی دروســت دەستەبەرییەکە کە بە هۆیەوە دابینکـەرانی شـاراوەی بوودجـە توێژینـەوە بـە

[٢] [١]

جیدی بگرن.

لێکەوتەی بە کارهێنانی شێوازی نە زۆر گونجاو یان کۆ کردنەوەی داتـای لاواز و ناڕوون دەتوانێ چەواشەیی بێت. ئەمە دەبێتە هۆی شرۆڤەی هەڵـەی ئەو پرسانەی کە کاریگەری لە سەر جڤاکی ناهاوسانان دادەنێـت. کـە واتـە شەفافێتی و چۆنایـەتی ڕاپۆرتـدان لـە ڕوانگـەی ئەخلاقیشـەوە لـە بـەر زۆر هۆکـاری زانسـتی و بنـەمایی گرنگـە. ڕاپۆرتـدانی دروسـتی شـێوازە بـە کارهێنراوەکـان، داوەری هاوتایـان و هەڵسـەنگاندنی ڕەخنـەیی توێژینـەوە مومکین دەکا و لە هەمان کاتدا بەرهەمهێنانـەوە و زۆرکردنـی ئەنجامـەکانی توێژینەوە ئاسان دەکا، بە فیرۆچوون کەم دەکاتـەوە، ڕێگـری لـە دووپاتـەی ناپێویست دەکا و ئاستی متمانـەی گشـتی بـۆ لێکۆڵینـەوەی زانسـتی بـەرز دەکاتەوە. ئەم بەشە شێوازە بە کارهێنراوەکان و پرسـەکانی هـەر کـام لـەوان، تێبینی ئەخلاقی، سنووردارییەکان و لە ئەنجامدا شـرۆڤەی توێژینـەوە ڕوون دەکاتـەوە. لایەنـەکانی پەیوەسـت بـە شێوازناسـی، نموونـەگیری، شـێوازە چۆنایـەتی و چەندایەتییـەکان، ڕاوێـژ لەگـەڵ کۆمـەڵگای خـۆجێیی و سنوورداریێتییە ئەخلاقی لە خۆ دەگرن.

2 1 Webb D, Wright D (2001) Count Me In: Findings from the Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender Community Needs Assessment 2000 [online]. Available at http://www.lgbtmind.com/content /ACMI.htm (accessed 7 February 2010).

پێشینەی توێژینەوە

ئایدیای ئەم گەڵاڵە لێکۆڵینەوەییە لە ساڵی ١٣٩٥ـی هەتاوی پاش بڵاو بوونەوەی پڕۆژەیەک لە مەڕ هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان بە هەر دوو زمانی فارسی و ئینگلیزی[٢٢] بەدی هات. کتێبی پەیوەست بە هاوسەرگیری منداڵان لە زانکۆی ئاکسفۆڕدی شاری ئاکسفۆرد و لە کتێبخانەی نیشتمانی تاران لە وڵاتی ئێرانی ڕوونوێنی کرا. بەر لە لێکۆڵینەوە لە بارەی ناهاوسانان، زۆربەی بابەتە دڵخوازەکانی من پەیوەستن بە پرسەکانی کۆتایی منداڵی / تافی مێرمنداڵی هاوشێوەی نەریتە خەساربەخشەکانی وەکوو خەتەنەی کچان یان قەتڵی ناموسی.[٢٣]

ئەم بابەتە گرینگانە بوون بە ئیلهامبەخشی توێژەر بۆ ئەنجامی ئەم توێژینەوە بۆ ئەوەی ئیشی خۆی هەتا جڤاکی ناهاوسانان پەرە پێ بدات. سەرەڕای جیاوازی و جۆراوجۆری ڕەواڵەتییانە، خەتەنەی کچان و هاوسەرگیری پێشوەختەی منداڵان هەر دووکیان ڕیشەیان دەچێتەوە سەر چوارچێوەیەکی سەرکوتکەر و ئەویش بە کۆیلەکردنی مرۆڤە. کۆیلایەتی

---

٢٢. کامیل ئەحمەدی، ٢٠١٦. زایەڵەی بێدەنگی. توێژینەوەی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیری پێشوەختنەی منداڵان لە ئێران. چاپخانەی نوڤا. ئەمریکا و http://kameelahmady.com/ecm-in-iran/Nova، چاپخانەی ساینسی نیۆیۆرک. & ئەحمەدی، کامیل (١٣٩٦ هەتاوی). زایەڵەی بێدەنگی. توێژینەوەی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیری پێشوەختنەی منداڵان لە ئێران: شیرازە & http://shirazeh.org/
https://www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=62825

٢٣. کامیل ئەحمەدی. ٢٠١٥. بە ناوی نەریت. توێژینەویەکی گشتگیر سەبارەت بە خەتەنەی ژنان لە ئێران. ل ٤٩. http://kameelahmady.com/fgm-in-iran/ چاپخانەی ئێن کات وەیس و چاپخانەی شیرازە: https://uncutvoices.com/books/ & http://shirazeh.org/

بێچمی جۆراوجۆری هەیە: لـە زنجیـرەی بینـراوی کۆیلەدارییـەوە بگـرە تـا دەگاتـە زنجیـرەی نـەبینراوی تارانـدن و ناشـیرینکردنی کۆمەڵایـەتی. لـەم پرۆسەدا، هەندێ لە کەسەکان هەتا ئاستی هـیچ کـەم دەکرێنـەوە، دەنگیـان کپ دەکرێ، بە فەرمی ناناسرێن و سەرکۆنە دەکرێن. ئەم ژێـر گرووپانـە لـە ئێران نە تەنیا لە لایەن کۆمەڵگای مـەدەنی پشـتگوێ دەخـرێن، بـەڵکوو لـە لایـەن پێکهاتـە کۆمەڵایەتییـەکانی وەکـوو سیسـتەمی یاسـایی، پـۆلیس و دادگاش بێناز دەکەون کە لە بنەڕەتەوە دەبێ پشتیوانی لە گریمانەی بوونیـان بکرێت. نە تەنیا ئەو کەسانەی وا لە سـەر کورسـی دەسـەڵاتن ئـەم کەسـانە پشـتگوێ دەخـەن، بـەڵکوو کۆمـەڵگاش بـە شـێوەی گشـتی سـەرنجێکی ئەوتۆیان پێ نادات. زۆرێک لەم کەسـانە قوربـانی وێنـای پێشـتر دروسـت کراون و بە شێوەی خۆ بـە خـۆ لادەر، نـانۆرم و لـە ڕووی سرووشـتییەوە بـە مەترسیدار دەزانرێن. زۆریان لە ژێـر بـاری نـاو نیتکـەی بێڕێزییانـە ژیـان دەبەنە سەر. دیارە چاکژیانەوەی ناهاوسانان لە ژێر کاریگەری ئەم پرسـانەیە و ئەم کەسانە لە ئەنجامی بەهێزبوونی پەیامە نەرێنییە کۆمەڵایەتییەکان، نـاو و نیتکە و نایەکسـانی بـەربڵاو زەرەرمەنـد دەبـن و هەمیشـە لەگـەڵ ترسـی قۆڵبەستکران دەژین؛ چوونکە یاسای ئیسلامی پەیوەندی لەگـەڵ هاوڕەگـەز بـە تـاوان دەزانێـت. ئایـدیای تـاوتوێکردنی زیـاتری ئـەم بابەتـە و کێشـە کۆمەڵایەتییەکانی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران وردە وردە لە چوارچێـوەی ئـەم لێکۆڵینەوە بێچمی گرت.

ئەم توێژینەوە ڕوانگەیەکی گشتی لە چالاکناسی کەسانی ناهاوسان لـە ئێران پیشان دەدا و ئیشی مەیدانی لـە ناوەنـدێتی ئـەم تاوتوێکردنانەیـە. ئـەم

توێژینــەوە بریتییــە لــە ٥٠٠ گێڕانــەوەی تایبــەتی لــە دەمــارگرژی و بێچمــە جۆراوجۆرەکانی هەڵاواردن کە بەشداربووانی ناهاوسان لە سەر ئاستی هەر سێ گەورە شــاری ئێــران ئاماژەیــان پێــداوە. بــە پێچەوانــەی توێژینــەوەکانی دیکەی ئەم بوارە، ئەم لێکۆڵینەوە هۆکار و هۆی ڕیشــەیی تــرس و ســەرکوتی جڤاکی ناهاوسانان لە ئێران تاوتوێ دەکات.

گرووپە شاراوەکانی ناهاوسانان لە ئێران سنووری نەناسراویان هەیــە کــە ناسینەوەیان، نزیک بوونەوە لەوان و لە ئەنجامدا وەدەست هێنــانی متمانــەی ئەوان ئەستەم دەکات. یــەکێک لــە هۆکارەکــانی ئــەم نامتمانەییــە، نــەبوونی زانست و وشیاری لــە بــارەی هــۆگری سێکســییە. لــە ڕاســتیدا توێژینــەوەی چەندایەتی لە مەڕ ڕوانگەی سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی لە ناو موسڵمانان ئەنجام دراون و هۆکاری سەرەکیش ئەو کێشانەن کە لە ئەنجامی لێکۆڵینــەوە لە بارەی بابەتێکی تابۆ دێنە دی. هەروەها، وەک مووری (١٩٩٧) دەڵێ لە کۆمەڵگا موسڵمانەکاندا کەلتووری نکۆڵی گشــتی هاوڕەگــەزخوازان بــوونی هەیە. لە هەموو ئەمانە گرینگتر، ئەم توێژینەوە بە نیازە یارمەتی کۆکردنــەوە و شیکاری سیستماتیکی داتاکانی پەیوەست بە ناهاوسانان لــە ئێــران بــدا کــە بۆشاییەکی گەورە و خواستێکی پێویستە.

ئــەم دەقــە لــە ڕووی شــێوەی ســەیرکردنی ناهاوســانان زۆر تایبەتــە. یەکەمایەتی یەکەم و گەورەترین پەرۆشی ئێمە ئەوە بــووە کــە تێبگــەین چــۆن

24Murray, S.O (1997).The will not to know: Islamic accommodations of male homosexuality. In S.O. Murray & W. Roscoe (eds.), Islamic homosexualities: Culture, history and literature (pp.14-54). New York, NY: New York University Press.

دەمارگرژی و هەڵاواردنەکان، ناشیرینکردنی کۆمەڵایـەتی و مەترسـی سـزا یاساییەکان تاوتوێ بکەین کە هەموو ڕۆژێ بوونیان هەیە. ئەنجامەکانی ئـەم توێژینەوە لە پێوەرێکی بـەربڵاودا پـەیامێکی ڕوونیـان هـەڵگرتووە لـە سـەر ئەوەی کە لە وڵاتی ئێران گۆڕانێکی گەورە بۆ ناهاوسانان پێویستە. ئەم پەیامە لە سەر چاوەڕوانییەکی خۆش بینانەیـە کـە ئـەم توێژینـەوە بتـوانێ بۆشـایی زانیاری و توێژینەوەیی لە بواری ناهاوسانانی ئێران بە کـۆ کردەنـەوی داتـای تازە و دەستە یەکی شیاوی متمانە پڕ بکاتەوە و ڕەنگـە ئـەم بابەتـە چـالنجی زۆری لەگــەڵ بێــت. بــەڵام لــە هــەمان کاتــدا کلیلــی ئامــادەکردنی سیاسەتگەلێکیشە کـە بـە پێـی بەڵگـە و بـەهێزکردنی ڕەهەنـدی ئـابووری، ڕاهێنـانی هـەموو کەسـەکانە. هـەروەها ئـەم توێژینـەوە دەتـوانێ هاوکـاری ئامادەبوونی کارناسان لە بوارە جیاوازەکان بێ و گێڕانەوەیـەکی گشـتگیر لـە ڕاستییە هەست پێکراوەکان بخاتە ڕوو.

شێوازناسی توێژینەوەکانی ڕابردوو

شێوازی ئـەم توێژینـەوە دەتـوانین بـە شـێوازی باوەکـانی وەکـوو تـەکنیکی چەندایەتی و چۆنایەتی هەتا دەگاتە کاری مەیدانی، ئەندازە گرتنی نیشتمانی و هتد بەراورد بکەین. هەر کام لـەم شـێوازانە بـە هـۆی زیـاترین کـارکردەوە دەستنیشان کراون و زۆر جار بە پێی تایبەتمەندی و پانتای توێژینەوە بە کـار دەهێنرێن. ئەم بابەتە زۆر هەستیارە و زۆر جار تەنانـەت لـە نـاو بنەماڵـەکان وەک نهێنییەکی شاراوەیە. لە وڵاتێکی وەکوو ئێران کە نۆڕمە کۆمەڵایەتییەکان و سـزای یاسـایی سـەخت پانتایـەکیان بـۆ تـرس و پارانۆیاییـەکی شـیاوی تێگەیشتن داناوە، نە تەنیا هەمیشە دەبـێ ئـاوڕ لـەو شـێوازە خەڵکناسـانە و کۆمەڵناسانەیە بدرێ کە لە یەکەمایەتیدان، بەڵکوو دەبێ سـنوورە ئەخلاقییـە سرووشتییەکان کە لە چوارچێوەی ئەواندا ئەم شـێوازانە بـە کـار دەهێنـرێن، ڕەچاو بکرێت.

توێژینەوەی خەتەنەی ژنان لە ئێراندا. وێنە: کامیل ئەحمەدی

هەروەها، هێزە سیاسییە چالاکەکان لە وڵاتی ئێران کاریان هەم بۆ توێژەران و هەمیش بۆ بەشداربووانی ناهاوسان زۆر مەترسیدار کردووە. بۆ وێنە، لە کاتی ئەنجامدانی ئەرکە مەیدانییەکان، هەمیشە ترس لە ناسینەوە و قۆڵبەستکردنی پۆلیس یان ترس لەوەی کە کەسێک سیخوڕ بێ، بوونی هەبوو. لە ڕاستیدا ساتەوەختگەلێک هەبوو کە هەموومان ترسا بووین. کاتێک بەشداربووان وایان پێ باش بوو دیمانە لە پارک یان شوێنێکی گشتی دیکە ئەنجام بدرێ، پرسی ترس پتر لە جاران بە ئەزموون دەکرا. ئەم حەڕەشە پڕپتانسێلانە کاریگەرییان لە سەر ڕەهەندی ڕەخنەیی کارەکە دادەنا.

کە واتە ئەوە هەر ئەو شوێنە بوو کە بەکار هێنانی شێوازێکی پەتی دەبا بە مەبەستی پاراستنی ئاسایش و نهێنیپارێزی ناهاوسانان قوربانی بوایە. توێژینەوەیەک کە بە شێوەی تەواو ئەنجام دراوە بەڵام زیانی بە بەشداربووان گەیاندووە، هیچ بایەخێکی نییە. لە ڕابردوودا هەندێ توێژینەوە لە چوارچێوەی لێکۆڵینەوەی ڕەگەزێتی و مافەکانی مرۆڤ ئەنجام دراون کە لە ئاراستەی سەرەکیی خۆیان بەرامبەر بە بەشداربووان، تەواو لەگەڵ ئەم لێکۆڵینەوە جیاوازن. لە یەکەم ئیشی توێژینەوەیی نووسەری ئەم بەرهەمە لە بواری خەتەنەی ژنان، لێکۆڵینەوە لە سەر ئاستی چوار پارێزگای سەرەکی ئێران سەبارەت بەم نەریتە زیانبەخشە ئەنجام درا.٥ پاش مەزەندەی ناوە ناوەی گشتی ئەم ڕفتارە، تیمی لێکۆڵینەوە بەم ئەنجامە گەیشت کە لە سەر ئاستی هەر چوار پارێزگای ئازەربایجانی ڕۆژاوا، کرماشان، کوردستان و هورمزگان، هەڵکەوتوو لە ڕۆژاوا و باشووری وڵات، ئەم نەریتە باوە؛ ئینجا چوار لای جوگرافیای سەرەکیی وەک هێشووی یەکەم دەستنیشان کران کە هەر کامیان کەوتبوونە گەڕەکێکی شارییەوە. لە هەر شار یان شارۆچکەیەک، کۆمەڵێ گوند وەک هێشووی دووهەم بۆ هەڵسەنگاندنی زیاتریان دەستنیشان کران. هەندێ دیمانە لەگەڵ شارەزایان و کەسانی گرینگی هەر کۆمەڵگایەک ئامادە کرا؛ چوونکە ئەم کارە بۆ کۆکردنەوەی زانیاری زۆر بۆ

---

٢٥. کامیل ئەحمەدی، ٢٠١٦. زایەڵەی بێدەنگی. توێژینەوەی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان لە ئێران. چاپخانەی نوڤا. ئەمریکا و http://kameelahmady.com/ecm-in-iran/Nova، چاپخانەی سایینسی نیۆیۆرک. http://shirazeh.org/
https://www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=62825

هەنگاوە یەکەمەکانی توێژینەوە یارمەتیدەر بـوو. ئـەنجامی دەسـتکەوتەکان هەم بە فارسی و هەمیش بە ئینگلیزی بڵاو کرانەوە.

گەڵاڵەی توێژینەوەیی خەتەنەی ژنـان بـوو بـە ڕێخۆشـکەری گەڵاڵـەی توێژینـــەوەی دواتـــر لـــە بـــواری هاوســـەرگیری پێشـــوەختەی منـــداڵان، هاوسەرگیری کاتی و ناهاوسانان کە هاوشێوەی کوالێتی توێژینەوەی یەکەمە هەڵبەت بە لۆژیک و هەنگاوی جیاوازەوە. ئـەم گێڕانـەوە کۆمەڵایەتییانـە لـە زۆربەی ناوچە گوندییەکان و لە چینە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکاندا باون. بەم شێوە، پێکهاتەیەکی وردتر لە توێژەران بۆ هـەوت پارێزگـای گرینگـی ئێـران ناردران کە تێیانـدا ڕێـژە و نـۆرەیی هاوسـەرگیری پێشـوەختەی منـداڵان لـە ئاستێکی بەرزدا بوو. شێوازی سیستماتیک لەم ناوچانە بە مەبەستی نموونـە گیری گیرایە بەر. هەروەها توێژینەوەی یەکەم، ئەنجامەکانی ئـەم لێکۆڵینـەوە هەم بە فارسی و هەمیش بە ئینگلیزی بوونیان هەیە.[٢٦]

---

٢٦. کامیل ئەحمەدی، ٢٠١٦. زایەڵەی بێدەنگی. توێژینەوەی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان لە ئێران. چاپخانەی نوڤا. ئەمریکا و http://kameelahmady.com/ecm-in-iran/Nova، چاپخانەی سایێنسی نیۆیۆرک.
http://shirazeh.org/
https://www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=62825

شێوازناسی توێژینەوەی ئێستا

زۆربەی گەڵاڵـەی لـەم شـێوە لـە کـاتی تـاوتوێکردنی بابـەتی هاشـێوە لـە چوارچێوەی توێژینەوەی ڕەگەزێتی زۆر جار شێوازی گونجاو بە کار نابەن و دەتوانین بڵێین هەڵگری لاوازی چاوپۆشی لێنـەکراوی نموونـە گیـرین. بـە ئاوڕدانەوە لە دوو توێژینەوەی پێشووی نووسـەر، ئـەم توێژینـەوە لـەو هەڵـە چکۆڵە حاشاهەڵنەگرانە کە دەیانتوانی بە شـێوەی پـەنگراو شـێوازەکە بخەنـە ژێر کاریگەری خۆیان، چاپۆشی بکرێت. بە سـەرنج خسـتنە سـەر بابـەتی زۆر هەستیاری ناهاوسانان و گێڕانەوەی پـەنگراوی ناهاوسـانی، تیـۆری لـە ڕاستییەکان وەدوا کـەوت. ئـەم توێژینـەوە بـۆ هـەرچی نزیکتـر بوونـەوە لـە ناهاوسانان پێویستی بە هەوڵێکی یەکجار زۆر بوو.

ئەو داتایانەی کـە دواتـر دەیبیـنن ئـەنجامی ١٨٠ دیمانـەی قـووڵی نیـوە پێکهاتەمەندن کە لەگـەڵ ناهاوسـانان لـە ئێـران ئـەنجام دراون. وردەکـاری هـۆگری سێکسـی دیمانـە لەگـەڵکراون، شـێوازی لێکۆڵینـەوە، زانیـاری حەشیمەتناسی نموونە و شیکاری داتاکانی ژێرەوە دەخرێنـە بـەر تیشـکی لێکدانەوە.

ڕاهێنانی دیمانە لەگەڵکراوان

کاتێک بە باشترین شێواز بۆ تاوتوێکردن بیر لە بابەتی ناهاوسانان، ڕەگەز و ڕەگەزێتی دەکەینەوە، گرینگە ئەوە باش بزانین زمان و ئەو پێناسانەی کە بۆ وەسفی ئەم کەسانە و پۆلێنبەندیی جۆراوجۆریان بە کار دەهێنرێن، کاریگەری هەم لە سەر بەشداربووان و هەمیش لە سەر توێژینەوە دادەنێت. پێداچوونەوە سەبارەت بەم چەشنە پرسانە گرینگە؛ چوونکە هەم توێژینەوەی چەندایەتی و هەم توێژینەوەی چۆنایەتی پێویستی بە پێناسە و پۆلێنبەندی وردە. ئەم پرسە بۆ شرۆڤەی وردی داتا ئامارییەکانیش گرینگە. هەر لە بەر ئەوە، پێناسە و پۆلێنبەندی جۆراوجۆر دەخرێتە پاڵ گرووپی تایبەتی کەسەکان. و بەم شێوە، ئەم پرسانە[٧] هاریکاری بێچم گرتنی شێواز[٢] و بایەخی گەلالەکە دەکەن.

یەکێک لە گرینگترین تایبەتمەندییەکانی ئەم توێژینەوە ئەوەیە کە لە چاو لێکۆڵینەوەکانی پێشووتر، کە پێشتر شرۆڤە کران، ڕووبەڕووی زۆر چالنج بۆوە کە پێویستی بە سەرنجی بەپەلەیە. پێگەی کۆمەڵایەتی و هەلوومەرجی ژیانی کەسانی ناهاوسان لە وڵاتی ئێران پێویستی بەوە بوو کە تیمی توێژینەوە ئاراستەیەکی نوێ بگرێتە بەر.

27McManus S (2003) Sexual Orientation Research Phase 1: A Review of Methodological Approaches, National Centre for Social Research, London.

بۆ ئەم مەبەستە، کۆمەڵێ دیمانەکار ڕاهێنانیان بینی بوو بۆ ئەوەی ئامادەی ئەم کارە بن. چەند دانە کارگە و سەردانی مەیدانی بۆ دەست نیشانکردن و ئامادەکردنی ئەندامانی تیم بەڕێوە چوون. تیمێکی پێکهاتوو لە ٨ خوێندکاری خوێندنی باڵا بە پێشینە و پسپۆڕی جیاواز لە کۆمەڵناسی، خەڵکناسی و یاریدەدەری لە ژێر چاودێری نووسەری توێژینە و یاریدەدەرەکەی بۆ ماوەی شەش مانگ ڕاهێنانیان بینی. ڕاهێنانی ئەوان لە دوو قۆناغدا ئەنجام درا: (١) ڕاهێنانی تاوتوێکردنی بابەتی هەستیار و تایبەت و (٢) ڕاهێنانی ئیش لەگەڵ گرووپە خەسارهەڵگرەکانی کۆمەڵگا بە ڕێژەیەکی زۆر کەمی بەشداربوو بە بێ هیچ لاگرییەک. گرووپی دیمانەکار لە ڕێژەی یەکسانیی ژن و پیاو پێک هاتبوو بۆ ئەوەی دەستیان هەم بە لزباین و هەمیش بە گەیەکان بگات. ئەم لاگرییە سەرەتاییە دیمانەکارانی بۆ تەکنیکی پێویست بۆ خستنە ڕووی پرسیارگەلێک لە مەڕ هۆگری سێکسی و لێکدانەوەی پرسە هەستیارەکان تەیار کرد. لە هەمان کاتدا، بۆچییەتی پرسیارەکانیش لەم ڕاهێنانەدا بە هەند وەرگیران، پۆلێنبەندییە جیاوازەکانی وڵامەکان ڕوون کرانەوە و پرسی نهێنیپارێزیش بە هەند وەرگیرا. یەک بە یەکی هەنگاوەکان بە دروستی بەرنامەیان بۆ دارێژرا بۆ ئەوەی بەشداربووانی ئەم پلانە، کە دەست پێڕاگەیشتنیان زۆرر ئەستەمە، لە کیس نەچن. ڕاهێنراوان لەم بابەتە ئاگادار بوون کە تەنانەت هەڵە بچووکە نائەنقەستەکانیش دەتوانن بە شێوەی پەنگراو لێکەوتەی ڕووخێنەری جیدییان لێ بکەوێتەوە.

حەشیمەت و شوێنی جوگرافیایی توێژینەوە

کـەمتر لـە دەیەیـەک لەمەوبـەر، بـوونی لزبـاین، گـەی، دووڕەگـەزخواز و ترەنسەکان بە شێوەی گشتی لە لایەن سەرۆک کۆماری کاتی ئێـران نکۆڵیـان لێ دەکرا. لە ئێستادا، کەسانی ناهاوسان لە سەرتاسەری ئێراندا بوونیان هەیە و بە شێوەی دیاریکراو تەنیا بۆ گەڕەکێکی شار یان گوندێکی تایبەت تەسـک نابنەوە. سەرەڕای ئەمە، بە گوێرەی بڕیارێکی ناوخۆیی، توێژینـەوە لـە سـەر ئاستی شارە گەورەکانی ئێراندا ئەنجام درا؛ چوونکە لە دەڤـەر و ناوچـەکانی دیکە نە زانیاریی لە بەر دەست بوو و نە کەسانی خۆجێیی ناوچە گوندییەکان دەیانتوانی بە هۆی ڕوانگـەی مەحافزەکارانـەوە لـە کـۆ کردنـەوەی زانیـاری هاریکاری بنوێنن. بۆ گەیشتن بەم ئامانجە، سێ شاری گـەورەی ئێـران کـە بەرامبەر بە ناهاوسانان ڕووناکبیرتر بـوون و ئازادییـەکی زێـدەتریان هـەبوو، دەستنیشان کران. ڕووناکبیری بەو واتا نەبوو کە ئەوان گوتـاری ناهاوسـانیان قبووڵ کردبوو، بەڵکوو قبووڵیان کردبوو کە ناهاوسانی لە ناویاندا هەیە. ئـەم سێ شارە بریتی بوون لە تاران، مەشهەد، ئێسفەهان. لـەم شـارانەدا پـاتۆق و پارکی ناسراو هەن کە ناهاوسانان بە نهێنـی لـە گرووپـی بچووکـدا لـە دەور یەکتر کۆ دەبنەوە یان بۆ یەکترناسـین لـەوێ چاویـان بـە یـەکتر دەکـەوێت. هەندێ لەم پارک و کافانە بەتایبەت لە شاری تـاران بـۆ هـەمووان ناسـراون؛ چوونکە زۆرێک لە ناهاوسانان لەم شوێنانەدا بە ڕەواڵەتیاندا دەناسرێنەوە. بە تاوتوێکردنی میکانیزمی پێکهاتەیی کە لە دژی کەسانی ناهاوسان لە سـەر ئاستە جیاوازەکـانی کردەییـدا ئـیش دەکـەن و بـە ئاوڕدانـەوە لـە جیـاوازی

کەلتووری، داڕشتەی کۆمەڵایەتی و چەندین دەیە دەسەڵاتداری نەریت، ئەم سێ شارە گەورە بژاردەی دروست بوون. زۆرێک لە گرووپە ناهاوسانەکان لەم سێ شارە کەڵک لە تۆڕی کۆمەڵایەتی وەردەگرن و بەردەوام دەستیان بە ڕاگەیاندنی کۆمەڵایەتی، چەندین تۆڕی کۆمەڵایەتی و پەیوەندییە دیجیتاڵییەکان دەگات. لە درێژەدا کورتە شرۆڤەیەک لە سەر هەر کام لەم شارانە دەخرێنە ڕوو.

تاران

تاران پێتەخت و ناوەندی ئیداری، ئابووری و کەلتووری ئێران و ناوەندی سەرەکی چالاکی پیشەسازی و هەڵگرتن و گواستنەوە لە ناوچەکەیە. تـاران پێکهاتەیەکـە لـە هـەر دوو تـوخمی مێژوویـی و پێشـکەوتوو. ئـەم شـارە پڕجموجۆڵە ڕێـژەی ١٥ ملیـۆن حەشـیمەت لـە خـۆ دەگرێـت و دەکەوێتـە باکووری وڵات.[28]

ئەم شارە دەکەوێتە بناری چیاکـانی ئـەلبورز لـە بـەرزایی هـەزار و ٢١٠ مەتر.[29] زۆربەی بینا دەوڵـەتی و بازرگانییـەکان لـە ناوەنـدی ئـەم شـارەدان. دەڤەری تاران وەرزی جۆراوجۆر لە خۆ دەگرێـت؛ بـەهار و پـاییزی کـورت ماوە و زستانی سارد و هاوینی وشک و گەرم لێک جیا دەکاتـەوە. زۆرینـەی

28The world's largest cities and urban areas in 2006". City Mayors. Accessed October 6, 2017

29Tools, Free Map. "Elevation Finder". www.freemaptools.com. Retrieved October 6, 2017

دانیشتووانی فارس زمانن و نزیکەی ٩٩ لە سەدی حەشیمەتەکەی لە زمانی فارسی تێدەگەن و ئاخافتنی پێوە دەکەن؛ بەڵام حەشیمەتی زۆریش لە ئێتنیکەکانی دیکەی وەکوو ئازەری، ئەرمەنی، لوڕ و کوردەکانن کە زمانی فارسی زمانی دووهەمیانە.

هۆکاری پتەو هەن کە پیشانی دەدەن بۆچی تاران بۆ ئەم توێژینەوە هەڵبژێردراوە. یەکەم لەم ساڵانەی دواییدا گرووپگەلی بچووک لە ناهاوسانان ژیانیان لە دەوروبەری تاران دەست پێ کردووە. لە شەودا، پارکی ناسراوی نزیک شانۆی شار و زانکۆی تاران شوێنێکی زیندوو و پڕهاتوچۆیە بۆ پیاوانی گەی. ئەوان بۆ گەڕان، خۆ دەرخستن و ڕوانینی نهێنییانە لە تاریکیدا دێنە پارک و هەندێ جار بۆ ماوەی چەند خولەک لە شوێنە گشتییەکاندا پێکەوە دیدار دەکەن یان دەچنە شوێنی سێیەم بۆ ئەوەی زیاتر پێکەوە لە پەیوەندیدا بن.[٣٠]

ئەمە بەو مانا نییە کە ناهاوسان بوون لە شاری تاران نۆڕمە.[٣١] ئەگەرچی کۆمەڵێ گرووپ لە ناهاوسانان ژیانی شەوانەیان هەیە، دەتوانین بڵێین هیچ نەرمی نوێنی و مدارایەک بۆ هاوڕەگەزخوازان بوونی نییە. دەست لە ناو دەست یەک خستن و ڕوانینی خۆشەویستانە بۆ یەکتر ڕفتارگەلێکی نائاسایی نین؛ بەڵام هەتا ئەو کاتە ڕێگەپێدراون کە تیشکی سەرنجەکان بەرەو لای

30 Abbasi-Shavazi, Mohammad Jalal; McDonald, Peter; Hosseini-Chavoshi, Meimanat. (September 30, 2009). "Region of Residence". The Fertility Transition in Iran: Revolution and Reproduction. Springer. pp. 100–101.

31 The Tehran Bureue.vIntimate spaces: coming out in Iran. https://www.theguardian.com/world/iranblog/2015/jun/11/iran-gay-coming-out-intimate-spaces. Accessed October 6, 2017

خۆیان ڕانەکێشن. ئەمە وای کردووە کە کەمێک پانتای هەناسە دان بۆ ناهاوسانانی تارانی (لە چاو دیکەی شار و ناوچە گوندییەکان) دابین ببێت. بۆ وێنە، پیاوانی گەی چینە نزمەکان و ناوچە گوندییەکان، ئەو ناوچانەی کە ناو و نیتکە زۆرە، بە دەگمەن دەتوانن بەر لە هاوسەرگیری لەماڵەوە بێنە دەرەوە. تەنانەت لە مۆدێڕنترین و خۆشگوزەرانترین کۆمەڵگاکانیش هاوڕەگەزخوازی زۆر پەسندکراو نییە؛ بەڵام هەندێ لە ئێرانیانی چین مامناوەند و بەرز دەرەتانێک بۆ ژیانێکی هاوتەریب، بە دوور لە چاوی خزم و کەس و هاوڕێیان دەدۆزنەوە. دووهەم، زۆرێک لە ناهاوسانان بەرەو شاری تاران کۆچ دەکەن؛ چوونکە شارێکی لیبرالترە و دەتوانن بە هۆگری جیازەوە، پانتایەکی ئازادیان هەبێت. بەو هۆکارانەی کە باس کرا، تاران بۆ ئەم توێژینەوە دەستنیشان کرا. لە کۆتاییدا پێوەرێکی دیکەش هەبوو: دەست پێڕاگەیشتن بە ناهاوسانان لە تاران لە چاو ناوچە گوندی و شارییە بچووکترەکان ئاسانترە.

مەشهەد

شاری مێژوویی مەشهەد یەکێکە لە ناوچە کاریگەرەکان لە ڕووی کۆنینەناسی، گەشتیاری، بینای مێژوویی و ئاینی. ڕووبەری ئەم شارە نزیکەی ٣٢٨ کیلۆمەتری دوو جایە. مەشهەد بە سێ ملیۆن حەشیمەتەوە دووهەمین شاری گەورەی پاش تارانە و یەکێکە لە شارە گەورەکانی جیهانی ئیسلام. ئەم شارە ساڵانە دەبێتە میوانداری[2] نزیکەی ٢١ ملیۆن گەشتیار[3] لە سەرتاسەری وڵات و ٢ ملیۆن گەشتیاری بیانی لە وڵاتانی شیعە. شاری مەشهەد پێشەنگ و شوێنێکی گرینگە بۆ بیرمەندان و توێژەران کە قوتابخانەی شیعە و زانستی ئیسلامی بڵاو دەکەنەوە. وەک شوێنی پێکەوە ژیانی ئایین و تاقمە جۆراوجۆرەکان، مەشهەد ناوەندی ڕووداوی گرینگی مێژوویی و شۆڕشگێڕانە بووە. ئەم شارە بە هۆی بوونی مەزاری ئیمامی هەشتەمی شیعەکان، ئیمام ڕەزا (س.خ) گرینگییەکی تایبەتی هەیە کە واتە

32 Razavi Khorasan (Iran): Counties & Cities. Population Statistics in Maps and Charts". www.citypopulation.de.

بە تایبەتمەندییە ڕەزەوییەکان، کە ڕیشـەی لـە ئـەزموونی مێژووییـدا هەیـە، ڕازێنراوەتەوە.

مەشهەد لە ڕۆژهەڵاتی ئێرانە و ناوەندی پارێزگای خوراسـانی ڕەزەوییـە. ئەم شارە لە ڕووی گوتار و پەرە سەندنی ناهاوسـانێتی خـاوەن گرینگییـەکی زۆرە. وەک ناوەندی کەلتووریی کە لە نـاو گەشـتیاراندا لایـەنگرێکی زۆری هەیە، مەشهەد ڕێگە بە ناهاوسانان نادا ئەو چەشنەی پێیان خۆشە لەم شارەدا بژین. بۆ وێنە لـە ناوەڕاسـتەکانی سـاڵی ٢٠١٤، دوو مێرمنـداڵ بـە تـاوانی نێربازیی لە بەر چاو خەڵک لە شاری مەشهەد لە سـێدارە دران. لـە ئێـران هەمووان دەبـێ وەک کەسـێکی دیترڕەگـەزخواز بـژین. بـە وتنێکـی دیکـە، دیترڕەگەزخوازی هۆگری سێکسی زۆرەملێ بۆ هەمووان لە ئێرانە و ئەم بابەتە بە شێوەی تایبەت لە کاتی ئەنجامدانی توێژینەوە لە شاری مەشهەد هەسـتی پێ کرا. کەسەکان بە هۆگری سێکسی جیاوازەوە دەبا جۆرێ هەڵسووکەوتیان بکردایە کە دیترڕەگەزخواز بنوێنن. لەم بەشەی توێژینەوە، توێژەران نـە تـەنیا تێدەکۆشان ڕێژەی ناهاوسانان لە ناو ژنان و پیاوانی گەورە ساڵ لـە مەشـهەد مەزەندە بکەن، بەڵکوو تێکۆشان شێوازی ژیانی ئەوان کـە ئـەم ڕێـژە زۆرەی ڕەواڵەتبازییە بخەنە ڕوو.

٣٣. لە ئێران گەی و غەدرکردن لە ئافرەتان بوونی نییە.

http://abcnews.go.com/US/story?id=36426 دوو مێرمنداڵی گەی لە پارێزگای خۆراسان کە لە ئاپۆرەی خەڵکدا لە سێدارە دران.

https://en.wikipedia.org/wiki/Mahmoud_Asgari_and_Ayaz_Marhoni

ئێسفەهان

ئێسفەهان شاری مەحافزەکار و بەناوبانگی گەشتیاری لە ئێرانە و بێگومان یەکێک لە گرنیگترین شارە مێژووییەکان و ناوەندە شارییەکانی سەرتاسەری مێژووی ئێرانە. ئەم شارە کەوتۆتە ناوەندی[٤] ئێران کە شوێنی ٣
یەکتربڕی چوار خاڵی وڵاتە. ئیسفەهان تایبەتمەندی کەلتووری و کۆمەڵایەتیی خۆی لە پارێزگا دراوسێکانی بەتایبەت شارە سنوورییەکان وەرگرتووە. بە گوێرەی دوایین سەرژمێری (٢٠١٤) کۆی حەشیمەتی ئەم پاێرزگایە ٥ ملیۆن و ٧٠٠٠ کەس بووە. گرووپی ئێتنیکی زۆرینەی[٥] شاری ئێسفەهان فارسە و زۆربەی کەسەکانی بە فارسی و بە شێوەزاری ئێسفەهانی ئاخافتن دەکەن. زۆربەی حەشیمەتەکەی موسڵمان و شیعەن. بەشێکی

34Michael Dumper, Bruce E. Stanley. Cities of the Middle East and North Africa: A Historical Encyclopaedia

٣٥. ڕێکخراوی تۆمارکردنی ناو، ٢٠١٤
https://www.sabteahval.ir/Upload/Modules/Contents/asset99/salnameh93.pd

گەورەی حەشیمەتەکەی باوەڕی نەریتخوازانەیان هەیە و ئەم وەفاداربوونە بە نەریتەکان لە داڕشتەی پارێزگادا هەستی پێ دەکرێت. هەمەجۆری گرووپە ئێتنیکەکانی وەکوو تورکی قەشقایی، لوڕی بەختیاری و فارسەکان بۆتە هۆی بێچم گرتنی نۆڕم و کەلتوورەکانی ئەم پارێزگایە. لە ماوەی جەنگی ئێران و عێراق، پارێزگای ئێسفەهان هاتنی هەزاران کۆچبەری بە خۆوە بینی کە لە پارێزگای خوزستان و دیکەی ناوچە سنوورییەکان هاتنە ئەم پارێزگایە. ئەم پێکهاتەی فارس، لوڕ، بەختیاری، جوولەکە و ئەرمەنییە خۆی لە خۆیدا دەورێکی گرینگی لە بێچمدانی ڕەواڵەتی حەشیمەتناسی پارێزگادا هەیە. ئێسفەهان شوێنێکی پارێزراو لە شەڕ بوو. زۆریی کارخانەی پیشەسازیش بۆتە سەرنجڕاکێشییەک بۆ کۆچبەرانی بێکار و لانەواز.

بێگومان، ناتوانرێ نکۆڵی لە بوونی ڕێژەیەکی زۆری ناهاوسانان لە ئێسفەهان بکرێت. نەوەی نوێی ئێسفەهان ئازاد و ئازادئەندێشە هەرگیز لە هەمبەر ئەزموونی ئایدیا و شێوازە نوێکانی ژیان سستی نانوێنێت. حاڵەتە زۆرەکانی گرتنی گەیەکان لە شاری ئیسفەهان بەدی دەکرێ کە پیشاندەری چالاکبوونی ئەوان لە شارە. بەم پێیە، ئێسفەهان بۆ ئەم توێژینەوە دەستنیشان کرا بۆ ئەوەی پیشانی بدا چۆن نەوەی نوێی ناهاوسان لەم شارە وێڕای هەموو پێشینەی مێژوویی، ئایینی و کەلتوورییەکانی ماوەتەوە.

---

36 Khorashad, Behzad S., et al. "Sexual orientation and medical history among Iranian people with Complete Androgen Insensitivity Syndrome and Congenital Adrenal Hyperplasia." Journal of psychosomatic research 92 (2017): 55-62.

شێوازەکانی لێکۆڵینەوە

شێوازی لێکۆڵینەوەی پێکهاتەیی

ڕاوێژە دوور و درێژەکان بووە هۆی هەڵبژاردنی لایەنێک لە شێوازەکان و تەنانەت ئەم شێوازانەش دەیانتوانی لە شارێکەوە بۆ شارێکی جیاواز بن. ئەم لێکۆڵینەوە شێوازی لێکۆڵینەوەی پێکهاتەیی بە کار هێنا کە هەموو تەکنیک، چەمک و زمانە چەندایەتی و چۆنایەتییەکانی لە توێژینەوەیەکی یەکدەستدا ڕەچاو گرتووە. کەڵک وەرگرتن لە شێوازی پێکهاتەیی لێکۆڵینەوەکە دەوڵەمەندتر دەکا؛ چوونکە هەر تەکنیکێک لایەنگر و دژبەری خۆی هەیە.[1] بۆ ئەم بابەتە، ئەگەرچی توێژینەوە ناتوانێ بڵێ بۆچی پرسیارێکی تایبەتی بۆ شێوازێکی تایبەت بە کار هێناوە، توانیویەتی دەستی بە کەسانێکی زیاتر بگات.

دوو شێوازی زاڵ لەم لێکۆڵینەوەدا هەن کە بە شێوەی باو لە هەموو کارێکی لێکۆڵینەوەییەدا کەڵکیان لێ وەردەگیرێ، واتە توێژینەوەی چۆنایەتی و چەندایەتی. بۆ ئەم توێژینەوە تایبەتە، هەر دوو شێوازەکە بە کار هێنراون بۆ ئەوەی کۆمەڵێ زانیاری لە بەشداربووان وەدەست بهێنرێت. بە پێچەوانەی خوێندنەوە لێکۆڵینەوەییەکانی ڕابردووی نووسەر بە ناوەڕۆکی هاوشێوە، دوو شێواز لەم لێکۆڵینەوەدا بە کار هێنراون کە هەم لە ڕووی تەکنیکی و هەمیش لە ڕووی ئەخلاقییەوە دروست بوون. لە بەشی دواییدا، شێواز و ئاراستە بە کارهێنراوەکان بۆ ناسین و دیمانە لەگەڵ بەشداربووان و سییانەمەندیی، شرۆڤە یا هەڵێنجاندنی زانیاری شی دەکەینەوە.

---

1 Johnson, B., & Christensen L. (2012). Educational Reseach: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.

شێوازی نموونەگیری تۆپەڵە بەفری

وەک پێشــتریش وتــرا، نموونــەگیری زنجیرەیــی تــەکنیکێکی بــاوی بیرمەنــدانی زانســتە کۆمەڵایەتییەکانــە کــە خولیــای کــارکردن لەگــەڵ ئــەو گرووپانەن کە ناسین یان دۆزینەوەیان ئەستەمە. ئەمە زیاتر کاتێـک ڕوو دەدا کە ئەم گرووپە بە جۆرێک پەراوێز خراوانە، بێ‌ماڵ و حاڵن یـان کەسـانێکن کە پێشینەی زیندانیان هەیە یان لە چالاکیی نایاساییدا بەشدارییان بووە. بـە کارهێنانی ئەم تەکنیکی نموونەگیرییە بۆ ئەو کەسانەش باوە کـە ئەندامـەتیان لە گرووپێکی تایبەت بە دژواری دەناسرێتەوە، وەکوو ناهاوسانانی ئێرانی.

سەبارەت بە لێکۆڵینەوە لە ناهاوسانان لە ئێران، نموونەگیری بـە شـێوەی شێوازێکی چەمکی گەڵاڵە کرا کە ڕێگەیەک بـوو بـۆ زاڵبـوون بـە سـەر ئـەو چالنجە زۆرانەی کـە ئامـادەبوونی گرووپـە دەسـت پێڕانەگەیشـتووەکان لـە توێژینەوەیەکدا ئەستەم دەکات. ئـەم ئاراسـتە پـەرەی بـە بنـەمای ڕەهەنـدی گەشەسەندن هەتا کاریگەربوونی ستراتیژی توێژینەوە بۆ ناساندنی گرووپـە شاراوە دەسـت پێڕانەگەیشـتووەکان دا و شووناسـی کۆمـەڵگای نـوێ بـەرز دەکاتەوە بۆ ئەوەی باشتر نوێنەرایەتی گرووپـی گشـتی بکـا کـە گرووپێکـی شاراوەی تێدا نیشـتەجێیە. یـەکێک لـە قازانجـەکانی نموونـەگیری تۆپەڵـە بەفری پتانسییەلی کەلتووری و متمانەی سرووشتییە کە لە ناو بەشداربوواندا

1 Magnani R, et al. Review of sampling hard-to-reach and hidden populations for HIV surveillance. Aids. 2005;19 (Suppl 2):S67 – 72.

بە شێوەی پەنگراو پەرە دەستێنێت. ئەمە وای کردووە کە ئەگەری ناسینی ئەو کەسانەی کە ئامادەی قسەکردن لەگەڵ تیمی توێژینەوەن، بەرز ببێتەوە.

توێژینەوەی چەندایەتی

یەکەمین هەنگاو بۆ کۆکردنەوەی داتا لەم توێژینەوەدا ئەنجامی ئەندازەگرتنی چەندایەتییە. ئامانجی ئەندازەگرتن کۆکردنەوەی زانیاری لە مەڕ بیر و بۆچوون، ئاراستە، باوەڕ، بەها، وەرگرتن، کەسایەتی و سەرچەشنە ڕفتارییەکانی بەشداربووان بوو. ئەمە یەکەمین توێژینەوە لە بارەی کۆمەڵگای ئەو ناهاوسانانە بوو کە لە ناوخۆی وڵاتدا نیشتەجێن. هەروەها، بە کارهێنانی پانتای گشتی لە کاتی ئەنجامدانی ئەندازە گرتن بووە هۆی ئەوەی کە زۆرێک لە بەشداربووان زۆر بە ئاسوودەیی وڵامی پرسیارەکان بدەنەوە و ئەمە بووە بناغەی خوێندنەوەی لێکۆڵینەوەیەکی ورد کە لە داهاتوودا ئەنجام بدرێت. بەشداربووان لە ڕێگەی نموونەگیری تۆپەڵە بەفری شوێنیان دۆزراوە و ئەندازە گرتن لە پێشدا لە ناوچە تایبەتەکانی توێژینەوە بڵاو کرایەوە و ئینجا کەسەکان گواستیانەوە بۆ هاوڕێیانی خۆیان، پیاو و ئافرەت، کە ئەندامی جڤاکی ناهاوسانان بوون و لە هەمان گەڕەکیشدا دەژیان. دیمانەی قووڵی تاکەکەسی لەگەڵ ئەم کاراکتەرە گرنگانە داتای سەرەکیان دابین کرد. هەندێ جار دیمانەی سەرەکی لەگەڵ دیمانە گرووپییەکان یان دوو کەسی و کۆنفرانسی تەلەفۆنی تەواو دەبوون. ئیشی مەیدانی لە مەودای کاتی نێوان مانگەکانی سێپتێمبەر و دیسەمبەری ساڵی ٢٠١٧ ئەنجام درا. هەموو دیمانەکان شرۆڤەیی و پەیوەندییانە و بە پێی ڕێکاری بابەتێک بوو کە چەمکە

سەرەکییە خوازراوەکانی پێڕست کردبوو. دیمانـەکان نـەرمی‌نوێن بـوون بـۆ ئەوەی بتوانرێ سـەرنج بخرێتـە سـەر پرسـیاری وردی هـەموو بابەتـەکانی پەیوەست بە بەشداربووان.

هەروەها، بەشی چەندایەتی لە ڕێگەی مەزەندەی سیسـتماتیک لـە ژێـر کاریگەری پرسیارنامەکان بوو. شێوازی تۆپەڵە بەفری بۆ هەموو ناهاوسـانان بە کار هێنرا؛ لە بنەڕەتدا بە واتـای ناوهێنـانی ئـەو کەسـانە بـوو کـە دەزانـێ هۆگرییە سێکسییەکەی دەکەوێتە کام ڕیزبەندی ئەم توێژینەوە (ناهاوسـان). بـە کـەڵک وەرگـرتن لـەم سـتراتیژە، بەشـداربووان ئاماژەیـان بـە هـاوڕێ ناهاوسانەکانی خۆیان یان کەسانێک کرد کە بە ناهاوسانیان دەزانی. کە واتە بەشـێک لـە کۆکردنـەوەی داتـا چەندایەتییـەکان گرێـدراو بـە مەزەنـدەی تاکەکەسـی و ڕاستگۆیی تاکـەکان هـەبوو کـە خۆیـان ئەنـدامی گرووپـی ناهاوسانان بوون.

توێژینەوەی چۆنایەتی

شێوازی چۆنایەتی هەمیشە شێوازگەلێکی کاریگەر بۆ تاوتوێکردنی جۆرە هاوشێوەکانی پرسیاری توێژینەوەیی بوون. توێژینەوەی چۆنایەتی «ڕیشەی دەچێتەوە سەر ئەم گریمانە کە تاکەکان ڕاستییە کۆمەڵایەتییەکان لە چوارچێوەی واتا و شرۆڤەکاندا چێ دەکەن.» توێژینەوەیەکی چۆنایەتی[1] توێژینەوەیەکی شیکارییە و زۆر گرنگە کە توێژەران ستانداردی باڵای چۆنایەتی و تەکنیکی بایەخپێوی بە کار بێنن. بۆ وێنە، توێژەران کاتێکی زۆر بۆ کۆکردنەوەی داتا مەیدانییەکان تەرخان دەکەن. لەم لێکۆڵینەوەدا، ئەمە[2] واتە هەتا ئەو جێگایەی دەکرێ دیمانەگەلێک ئەنجام بدرێ بۆ ئەوەی هەموو ڕیزبەندییەکان پڕ بکاتەوە و چیتر هیچ بابەتێکی نوێ نەخرێتە ڕوو.

بۆ ئەم توێژینەوە شێوازی چۆنایەتی گونجاوە؛ چوونکە ئیزن بە لێکۆڵەران دەدا کە دەنگە جیاوازەکان و ڕوانگە ئاڵۆزەکانی ئەم گرووپە پەراوێز خراوە ببیسن و یادداشتی بکەن. ڕەهەندی چۆنایەتی ئەم توێژینەوە لە سێ دیوەوە بینرا: چوارچێوەی باسی سیاسیی پەیوەست بە ژیانی ناهاوسانان، پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و نۆڕمەکانی جوگرافیای بەشداربووان و داڕشتەی شیکاری. ئەم

---

1 Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007). Educational research : an introduction (8th ed.). Boston:Pearson/ Allyn&Bacon. Page 767.

2 Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2007). Designing and conducting mixed methods research. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

هۆکارانە لایەنێکی ئاڵۆز بە خوێندنەوەی توێژینەوەیی زیاد دەکەن؛ بەڵام بە هاوکاری لێکۆڵینەوەیەکی کوالێتی ورد، شرۆڤەیەکی دروست و دەوڵەمەند لەم دیاردە ئاڵۆزە خراوەتە ڕوو.

دیارە دەتوانرێ بە شێوازی جۆراوجۆر لێکۆڵینەوەیەک ئەنجام بدرێت؛ بەڵام دەبێ کاریگەری و سوودی ئەم خوێندنەوە لە پەیوەندیی لەگەڵ ڕاستییە کۆمەڵایەتییەکان ڕەچاو بکرێت. بەو پێیەی کە دابەزاندنی دروستی ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوە گرینگە، ئەمە بە شێوەی سرووشتی وای کرد بۆ ئەوەی ئێمە شێوازی چۆنایەتی تیۆریی داتابنیات (GT) بگۆزینەوە. وەک پێشتریش ئاماژەی پێ درا، ئەم توێژینەوە شێوازە پێکهاتەییەکان لە خۆ دەگرێ، واتە شیکاری و ئەنجامی کۆمەڵایەتی لە بنەڕەتەوە لە شێوازی تیۆریی داتابنیات وەدەست دەهێنرێن. کە واتە ئەو دیمانەی کە ڕەهەندێکی بەربڵاو لە ژیانی ناهاوسانان لە خۆ دەگرت، شرۆڤە و بە کۆدینگی شێوازی تیۆریی داتابنیات تۆمار کران.

سەرەڕای هەلومەرجی زەخت و هەستی ترس، ئەوەی دەرکەوت وێنەیەکی زۆر خۆشبینانە و ڕوون لەو شتە بوو کە لە ئێستادا لە ژیانی ناهاوساناندا ڕوو دەدات. زۆرێک لە ناهاوسانان ئاستی بەرگە گرتنیان بەرز بوو. کۆمەڵێ پرسیاری کراوە بە ئەنقەست خرابوونە ڕوو بۆ ئەوەی ناهاوسانانی دیمانە لەگەڵکراو بە ئاسوودەییەوە بۆچوونی خۆیان دەرببڕن، پرسەکانی بە تێر و تەسەلی شی بکەنەوە و لەگەڵ کەسانی دیکە بیگشتێنن. ئەوەی دەست بەجێ بینرا ئەوە بوو کە زۆربەیان تامەزرۆ بوون ڕا، بیر و بۆچوون و ڕوانگەی خۆیان لە مەڕ پرسە مادییەکان بخەنە بەر باس.

هەروەها بۆ تیمی لێکۆڵینەوە تەواو دیار بوو کە گوتاری تاڵی ناهاوسانی دەبێ لە زمانی جڤاکی ناهاوسانان ببیسترێت.

کۆمەڵێ پرسیاری خۆماڵیکراو وەک ناوکی سەرەکی بۆ دیمانە لە هەر بەشێک لە پرسیارەکان دەستنیشان کران و ئاقاری دیمانە لە نێوان لزباین، گەی و دووڕەگەزخوازان جیاواز بوو.

لە کاتێکدا کە دیمانەکان چاو بە چاو ئەنجام دەدرا، توێژەران یادداشتیان هەڵدەگرتەوە و بینراو و بۆچوونی کەسانی ناهاوسانیان تۆمار دەکرد. پاش هەر دیمانەیەک، یادداشتە شرۆڤە کراوەکان کۆ دەکرانەوە. ئەمە بووە هۆی دروستبوونی سەرچاوەیەک بۆ سیانەسازی داتا و پێشینەیەک بۆ وێنەیەکی تەواو لە ناهاوسانان. بە ئەنجام دانی ئەم کارە، لێکۆڵەر دەیتوانی لە دیکەی ڕەهەندەکانی هێزی کەسانی ناهاوسان دڵنیا ببێتەوە و زانیارییەکان بە کەڵک وەرگرتن لە بێچمە جۆراوجۆرەکانی داتا، سەرچاوە و شێوازەکان بۆ پشتڕاست کردنەوەی بەڵگە وەدەست هاتووەکان سیانە سازی بکات.

تیۆریی داتا بنیات

له شێوازی تیۆری داتا بنیات، لەگەڵ ئەوەی داتاکان کـۆ کرانـەوە، پرۆسـەی شیکاریی دەست پێ دەکا و هەتا ئەو کاتەی لێکۆڵینەوە کۆتایی پێ نەهاتووە، درێژە دەکێشێت. کاتێک داتا پێویستەکان کۆ کرانەوە و دابەزێنران، دەتـوانین بچینە قۆناغی دواتر ـ دانانی پێوەر بۆ داتاکان. شـێوازی تیـۆریی داتابنیـات، ئەو جۆرەی کە ستراوس و کۆبێرن (١٩٩٨) وەسـفیان کـردووە، «تیۆرییەکـە کە لە داتایەکەوە هەڵدەجێنـدرێ کـە بـە شـێوەی سیسـتماتیک لـە ڕێگـەی پرۆسەی توێژینەوە کۆ دەکرێتەوە و شیکاری بۆ دەکرێت.» ٣

به زۆر هۆکار تیۆری داتابنیات دەست نیشان کراوە. یەکەم، ئەم تیۆرییـە ٤ نەرمی نوێنییەکی زۆری هەیە بۆ ئەوەی ئیـزن بـە بەشـداربووان بـدا کـە لـە ڕێگەی بابەتە ناسراوەکان هەندێ ئـەزموون وەدەسـت بێـنن. دووهـەم، بـەو پێیەی کە زانیاری زۆر لە بارەی بوونی ناهاوسانان لە ئێرانـدا نییـە، پێویسـتە توێژەر لە پرۆسەکانی کۆکردنەوە و شیکاری، کە هاوکات ڕوو دەدەن و هـەر کامیان ئەوی دیکەی لێ دەکەوێتەوە، نەرمی نوێن و کراوە بێت.

بەرهەم هێنانی داتابنیـات ئاراسـتەیەکی بـە کۆدینـگ کـراو، تـەوەریی و بژاردەیی بە کار دەبات. هەموو داتاکـان دابـەزێنراون، تـوێژەر ڕاسـت پـاش

3 Strauss, A. L., & Corbin, J. M. (1998). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (2nd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications. Page 12.

4 Punch, M. (1998). Politics and ethics in qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), The landscape of qualitative research: Theories and issues (pp. 156-184). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

کۆتایی هەر دیمانەیەک کۆدینگیان دەکـات. ئـەم کـارە دەرفـەتی یادداشـت هەڵگرتنەوە، چارت کێشانەوە و گۆڕینی ئاراستەی توێژینەوە بە پێشـکەوتنی پرۆسەی کۆ کردنەوەی داتـا دابـین دەکـات. هـەموو دابەزاندنـەکان تـوێژەر ئەنجامی دەدا و لە بابەتە تۆمار کراوە دیجیتاڵەکانەوە بگـرە تـا دەگاتـە دەقـی دابەزێنراو لە خۆ دەگرێت. لەم تیۆرییـەدا، داتاکـان بـەر لـە پێداچوونـەوەی تەواوی ئەدەبیات کۆ کرانەوە و ئینجا شی کرانەوە کەواتە «تیۆری داتابنیات» بە گوێرەی داتاکانی دنیای ڕاستەقینە بەدی هاتووە، نە چەمکی گریمانەیی بە پێی توێژینەوە پێشووییەکان کە لەوانەیـە کاریگـەری لـە سـەر «بێلایـەنی» توێژەران دابنێت.[٥]

5 Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007). Educational research: an introduction (8th ed.). Boston: Pearson/Allyn & Bacon.

کۆکردنەوەی داتا و کاری مەیدانی

لە سەرەتاکانی ساڵی ٢٠١٦، دوو چەشن کاری مەیدانی دەستی پێکـرد. لـە جۆری یەکەم، لە ڕێگەی گرووپی تۆڕە کۆمەڵایەتییـەکان پەیوەنـدی لەگـەڵ کەسانی ناهاوسان ساز کرا. لە وڵاتی ئێران، کۆمەڵگای ناهاوسان نەناسراو و ناسکە. تیمی لێکۆڵینەوە تەنانـەت لـە شـوێن‌دۆزی، پەیوەنـدی و سـازدانی وتووێژێکی ئاگادارانە تووشی گرفت دەبوو. لە جۆری دووهەم، قەبارەیـەکی زۆر لە داتاکان لە مەڕ ناهاوسانان لە ڕێگەی ئەندازە گرتنەکانەوە کۆ کراوە.

ئـەم خوێندنـەوە توێژینەوەییـە. دابەزانـدن و ئامانجەکـەی بـە کەسـەکە پێشنیار دەکرا بەو هیوایەی کە لە کۆتاییدا بە دانیشتنی چاو بە چاو و گفتوگـۆ کۆتایی پـێ بێـت. لـە سـەرەتادا، بـە هـۆی ئـەزموونی ناخۆشـی ڕابـردوو، ڕەش‌بینی و بێ‌متمانەییەکی زۆر لە ئارادا بوو، وەدەست هێنانی متمانـەیان و پیشاندانی ئەم متمانە بە لێکۆڵینەوە، کارێکی ئەسـتەم و دژوار بـوو. لێرەدایـە کە شێوازی دووهەم بەسوود دەبێت. هەر کەسـێکی ناهاوسـان هاوڕێکـەی خۆی دەناساند یان دانیشتنێکی لەگەڵ گرووپێکی دیکەی هاوڕێکـانی سـاز دەکرد. ئامانجی وتووێژکار پاراستنی ئـەم زنجیـرە و درێـژەدان بـە شـێوازی نموونە گیری تۆپەڵە بەفری لەگەڵ شێوازەکانی دیکەی وەکوو تۆڕسازی بوو.

تێبینی و سنووردارییە ئەخلاقییەکان

سنووردارییەکان

ناسینی سنووورداریی زەمەن و گوژمە لەم خوێندنەوە توێژینەوەییەدا گرینگە. ئەم تایبەتمەندییانە دەبێ لە کاتی تاوتوێکردنی داتاکانی پەیوەست بە ناهاوسانان ڕەچاو بکرێن.

لە کاتی ئەنجامدانی ئەم توێژینەوە هەستیارە، بیری سەرەتایی من ڕاکێشی ئەم خاڵە بوو کە چۆن ئەنجامەکان دەتوانن ببنە سیاسەت، دەستێوەردان و بەرنامەی نوێ بۆ ناهاوسانان. هیوادارین کە توێژینەوەکانی داهاتوو بە حەشیمەتی زێدەتر و ڕەنگە لە سەر ئاستی نیشتمانی و گشتگیر ئەنجام بدرێت. ئەگەرچی بە گشتی، کەسانی ناهاوسان کۆمەڵگایەکی گۆشەگیرن. ئەم بابەتە لە ئێران تۆختریشە. زۆر ناهاوسان لە وڵاتی ئێران لە هەمبەر ڕوانگەی نەرێنی ئایینی و یاسایی و ڕەتکردنەوە بەرگری لە شووناسی ڕەگەزی خۆیان دەکەن. ئاستەنگی دەروونی و کۆمەڵایەتی سەر ڕێگەی ناهاوسانان زۆرە. بە ئاوڕدانەوە لە ژیانی ئەشکەنجەهێنەر و پەنامەکانە و ترس لە دەربڕینی شووناسی ڕەگەزی لە ناو کەسانی ناهاوسان، ئەم لێکۆڵینەوە ناتوانێ لە سەداسەد ئیدعای ئەوە بکا کە ئەم نموونە نوێنەرایەتی کۆمەڵگای گشتی ناهاوسان دەکات.

لە سۆنگەی ڕیوایی و وردبینی لێکۆڵینەوەوە، تیمی توێژینەوە بۆ دەستەبەریی دروستی زانیارییەکان (ناوەڕۆک)، کە لە دەقەکانی بەر دەستی ئێمەدا وەدەست کەوتن، لە هیچ هەوڵێک درێغیان نەنواند. بە هۆی

هەستیاری زۆری بابەتەکە، ڕەهەنـدی یاسـایی جڤـاکی ئامـانج و هـەروەها ڕوانگـەی کۆمەڵایـەتی بـۆ کەمینـە سێکسـییەکانی کۆمـەڵگا کـە ئامـادەی قبووڵکردنی ئەم گرووپانـە نییـە، ئیـدعای تـەواوبوون و دروسـتیی دارشـتە بەشێک لە ئامانجـەکانی ئـەم توێژینـەوە نییـە. بـۆ دەسـتەبەریی ئـەو پـەڕی تێگەیشتنی کەسانی ناهاوسان لە تاقمی جیاواز و لە کۆمەڵگایەکدا کە ئەوان پەسند ناکا، شێوازی تیۆری داتابنیات بـە وردییـەکی زۆرەوە بـە کـار هێنـرا. دروستی ناوەڕۆک دەبێ بە شێوەی ڕاستەوخۆ لەگەڵ سـەرچاوەی سـەرەکیی زانیارییەکان بەراورد بکرێت.

تێبینییە ئەخلاقییەکان

تێبینییە ئەخلاقییەکان لە ستراتیژی نموونەگیری (و کۆکردنەوەی داتا) زۆر گرنگن. موور و میلێر (١٩٩٩) دەڵێن ئەندامانی کۆمەڵگا خەسارهەڵگرەکان زۆر جار ڕیسکی جۆراوجۆر تاقی دەکەنەوە کە لەوانەیە سەربەخۆییان بباتە ژێر پرسیار و لە ئەنجامدا ئەوان دوو قات (یان ڕەنگە سێ قات و زیاتر) خەسارهەڵگرتر دەکات. ئەم بابەتە واتە توێژەران لەوانەیە[6] لە ئیش‌کردن لەگەڵ ئەو کەسانەی کە بە خەسارهەڵگر دەزانرێن یان دەکەونە ئەم تاقمەوە، خۆ ببوێرن و لە ئەنجامدا خواست[7] و پەرۆشییەکانی توێژینەوە، بواری کردەوە و سیاسەت ئاوڕیان لێ نادرێتەوە. سەرەڕای ئەو سنووردارێتی و هێڵ و سنوورە ئەخلاقییە زۆرانەی کە لێکۆڵینەوە بۆ بابەتە هەستیارەکان ڕووبەڕووی دەبێتەوە، ڕوونە کە هەندێ لە پرسیارەکانی لێکۆڵینەوە تەنیا لە ڕێگەی ئیش‌کردن لەگەڵ کەسانی خەسارهەڵگر وڵام دەدرێتەوە. لە پێناو ئامانجەکانی لێکۆڵینەوە، ئەم لێکۆڵینەوە کۆمەڵێ تەکنیکی بۆ دڵنیابوون لە پارێزراوی گرتە بەر.

لە هەمان کاتدا شێوازە ئەخلاقییەکان بە کار هێنران بۆ ئەوەی دەستەبەری ئەوە بکا کە گەنجان بە بەشداری‌کردن لەم لێکۆڵینەوە تووشی زیان نابن.

6 Moore LW, Miller M (1999) Initiating research with doubly vulnerable populations, Journal of Advanced Nursing, 30, 5, 1034–1040.

7 Moore LW, Miller M (1999) Initiating research with doubly vulnerable populations, Journal of Advanced Nursing, 30, 5, 1034–1040.

بەو پێیەی کە ئەم لێکۆڵینەوە هەڵگری بابەتە مرۆییەکان بوو، دەستخستنی مۆڵەت لە لیژنەی لێکدانەوەی ناوەندی Institutional Review Board پێویست بوو. زۆر سەرنجی ئەم خاڵەش درا کە کەسانی گەنج بە تەواوەتی لە شووناسی لێکۆڵینەوە ئاگادار بوون و لێی تێدەگەیشتن. بنەمای نهێنییەتی بە بێ‌ناوبوونی داتا و کەڵک وەرگرتن لە نازناو بۆ بەشداربووان، ڕێکخراو و شوێنەکانیان پارێزرا. هەم دیمانەکە ئەنجام درا و هەمیش داتا بینراوەکان کۆ کرانەوە. لە شوێنی دڵخوازی خۆیان بەشداربووان دیمانەیان لەگەڵ کرا. بە ئاگادار کردنەوەی بەشداربووان، ئەوان داکۆکییان کرد کە وەک خۆبەخشی بەشداربوو لەم لێکۆڵینەوە لە مافەکانی خۆیان ئاگادارن کە واتە ئیزنیان بە توێژەر دا کە داتا کۆکراوەکان بە کار بێنێت.

بە ئاوڕدانەوە لەوەی کە دیمانە لە پانتایەکی ئاوەڵا و گشتی زیاتر بە شێوەی وتووێژێکی ئاسایی ئەنجام دەدران تا وەک دیمانەیەکی فەرمی، بەشداربووان وایان بە باش زانی لە دیمانەی قووڵ و دوور و درێژدا بەشداری بکەن و زۆربەی دیمانەکان بە شێوەی دەنگیی تۆمار دەکران (بە کەڵک وەرگرتن لە ئامێری تۆماری دیجیتاڵ) و دواتر بۆ شیکاری دادەبەزێنران. فایلە دەنگییەکان پاش دابەزاندن لە ناو دەبران و هەموو ناو و زانیارییەکان ناسرانەوە، گۆڕدران یان بۆ ئەوەی شووناسی بەشداربووان بە نهێنی بمێنێتەوە، دەسڕانەوە. لەو شوێنانەی وا نۆڕمە نەریتییەکانی کۆمەڵگا باڵادەست بوون و لە شێوازی بە کۆمەڵایەتی‌کردنی تاکەکان دەوری گرینگیان هەبوو و لە مەڕ ڕاهێنانی سێکسی کاریگەری لە سەر بۆچوونی ئەوان دادەنا، ئیش‌کردنی لەگەڵ کەسانی ناهاوسان ئەستەم دەکرد. بۆ وێنە لە شاری ئێسفەهان،

تەنانەت کاتێک کەسەکان لە لایەن دۆستێکی هاوبەش ناسێنرا بوون، وڵامی هەنـــدێ لـــە پرســـیارەکانیان نـــەدەداوە. بـــە ڕەچـــاوکردنی هەســـتیاری و خەسارهەڵگری زۆری بەشداربووان، پرسە تایبەتی و ڕۆژانەکانیان لەوانە بوو ببێتە کۆسپی بەر دەم قەزاوەتی ئەخلاقی. بۆ ئـەوەی زیـان بـە بەشـداربووان نەگا، هەندێ جار نووسەر دەبوایە تامـەزرۆیی و کونجکـۆڵی خەڵکناسـی خۆی فیدا بکردایە و لە بەرامبەردا تیمی پرۆفیشناڵی ڕاهێنراوی بپارێزیبایە.

ململانـێ شێوازناسـییەکان لـە ئەنجامـدانی توێژینـەوە لـە مـەڕ ناهاوسانان

چالنجە شێوازناسییەکان لەگەڵ توێژینـەوەی سـەبارەت بـە ناهاوسـانان لـە وڵاتێکی هاوشێوەی ئێران زۆرە. ئەم کێشانە بریتیین لە پێناسە، ئەندازەگرتن و نموونەگیریی وردی بەشداربووان و تێبینییـە ئەخلاقییـەکان کـە لـە سـەرەوە سەرنجی پێدرا. بەشی دوایـی بـە وردەکارییـەوە دەڕوانێتـە ئـەم چالنجانـە و ئەوەی کە یەکەم توێژەران لەوانەیە کەسانی ناهاوسان پێناسە، ڕیزبەندی یـان پۆلێنبەندی بکـەن و دووهـەم دەڕوانێتـە کێشـە جەوهەرییـەکان کـە لەگـەڵ نموونەگیریی ئەم کۆمەڵگایەن و سـێیەم ئـەوەی کـە تێبینییـە ئەخلاقییـەکان ڕەچاو ناکا کە لە کاتی ئیشکردن لە سەر ناهاوسانان دەخرێنە ڕوو.

ڕاپەڕاندنی توێژینەوە لە مەڕ کەسانی ناهاوسـان ئاسـتەنگی زۆر لـە بـەر دەمە؛ چوونکە ژێرکۆمەڵێک لەو کەسانە تاوتوێ دەکـا کـە سـەبارەت بـەوان پێناسەی ستانداردی بـاوبوونی نییـە و لـە ڕاسـتیدا شـیاوی ناسـینەوە نـین. نموونـەگیری لـە جڤـاکی ناهاوسـانان لـە وڵاتـی ئێـران دژوارە؛ چوونکـە گرووپێکی کۆمەڵایەتیین کە دەست پێڕاگەیشتنیان ئەستەمە. ئـەم چالنجانـە دژوارتریش دەبن؛ چوونکە زۆرێک لە کەسەکان لـە کۆمـەڵگای ناهاوسـان متمانەیان بە خوێندنەوە لێکۆڵینەوەییەکان نییە.

کۆسپی سەرەکی بەر دەم ئەم لێکۆڵینـەوە ڕێـژەی کـەمی بەڵگـە بـوو کـە بتوانێ مەزەندەیەکی دروست لە ڕێژەی ناهاوسانان لە ئێران بداتە دەست. لە کاتێکدا کە کۆمەڵێ توێژینەوە لـە ڕەهەنـدی بچووکـدا بـەدی دەکـرێن کـە

ئەزموونەکانی ناهاوسانان لە ژیانی گشتیدا تاوتوێ دەکەن، بەڵگەی زۆر کەمن کە بــە وردەکارییــەوە ئەنــدازەی ڕاســتەقینەی کۆمــەڵگای مەبەســتیان پیشــان دەدەن. هۆکارەکانی نەبوونی ئەم بەڵگانە جیاواز و جێی مشتومڕن. بۆ وێنە بەتز (٢٠٠٨) وتی کاتێک داوا لە کەسەکان دەکرێ بۆ ئەوەی هۆگری سێکسی (یان ڕەگــەزێتی) خۆیان پێناسە بکەن، بە گشتی ناتوانرێ ئەو وردەکاریانە ببنرێن کە لەوانەیە لەگەڵ پێناسە و پۆلێنبەندی جیاوازی کەمینە سێکسییەکان بن. کەواتە، سەبارەت بــەوەی کە بە ڕاســتی چ شــتێک یــان چ کەســێک هەڵدەســەنگێنرێ، سەرشــێوێنەرە.[8] بــە پرسیارەکان چالنجی زیاتریش دێنە ئاراوە کە بەش بە حاڵی خۆیان لایەنێک لە ناو و نیتکە مومکینەکانیان لێ دەکەوێتەوە.

چالنجێکی دیکە کە لێکۆڵەران ڕووبەڕووی دەبنەوە کات و هەوڵی زێدەترە کە بۆ پاراستنی ستانداردی شێوازەکانی دیمانەیەکی قووڵ پێویست بــوون. ســەرەڕای هەوڵ و سەرنجێک کە بە کات و تۆمارکردنی داتاکان لە کاتی ڕاهێنــانی تــیم درا، دیمانەکان زۆر جار دوور و درێژ بوون و هاوئاهەنگ کردنیان زۆر ئەستەم بوو.

هیوادارین ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە ببێتە هــۆی گۆڕانکــاری لــە کۆمــەڵگا، سیاسەتەکانی دەوڵەت، ڕێبــەرانی نــەریتی و دیکــەی کاراکتــەرەکان. دەوری ئــەو ناهاوسانانەی کە جەسارەتیان هەبوو و بەسەرهات و ئەزموونی خۆیان خستە بەر باس، زۆر پڕبایەخ بووە.

---

8 Betts, P. (2008). Developing survey questions on sexual identity: UK experiences of administering questions on sexual identity/orientation. ONS (Office for National Statistics) Page. 4

ڕوونکردنەوەیەک لە بارەی گێڕانەوەی توێژینەوە

چــەمکی ڕەگــەزێتی چێکــراوی کۆمەڵایەتییــە کــە ڕۆڵ و شووناســە جۆراوجۆرەکان دەخاتە ئەستۆی ژنان و پیـاوان. لـە زۆربـەی حاڵەتەکانـدا، جیاوازییە ڕەگەزێتییەکان بێکاریگەر نین. لە ڕاستیدا لە بەشـی هـەرە زۆری کۆمـەڵگا، ڕەگـەزێتی پیشـاندەری بێچمێکـی دیـاریکراو لـە توێژبەنـدیی کۆمەڵایەتی و ڕەگەزییە. یەکێک لە بێچمە گرنگ و هەستیارەکان شووناسـی ڕەگەزێتییە کە زۆر جار بۆ تاکەکان و گرووپە جۆرەکانی دەرفـەت و چانسـی ژیـان دیـاری دەکـات. کاریگـەری بـەرچاوی ڕەگـەزێتی لـە سـەر دەوری کۆمەڵایەتیی دیاریکراو ـ لە بنەماڵەوە بگرە تا سیاسەتەکانی دەوڵەت – نـابێ پشتگوێ بخرێت.

هەر وتووێژێک لە بارەی کەمینە سێکسییەکان لە وڵاتـی ئێـران، ڕەنجـی کۆمەڵایەتیی جڤاکی و ئـەزموونی ڕۆژانـەی ئـەوان، نـە تـەنیا ڕوانگەیـەکی گشتگیر سەبارەت بە دارشـتەی کۆمەڵایـەتی و نائاکامییـە کۆمەڵایەتییـە بـە ئەزموون کراوەکان لە لایەن ئەم کۆمەڵگا بێدەنگە و زۆر جار ترسـاوە دەداتـە دەست، بەڵکوو بـە شـێوەی تـۆڕێکی تێهەڵکێشـراوی ژێربنـەما ئـابووری و کۆمەڵایەتییەکانی باوکسالاری ئێران تاوتوێ دەکـا کـە زۆر کاریگـەری لـە سەر ئایین، یاسا و ناوەندە فێرکارییەکان دادەنێت. پرسی هۆگری سێکسی لە وڵاتی ئێـران بۆتـە پێچـەڵاوپێچێکی ئـاڵۆز لـە دژواری و نەناسـراوەکان کـە بێگومان ژیانی کۆمەڵایەتی زۆرێک لە کەمینە سێکسییەکانی خسـتۆتە ژێـر کاریگەری خۆی. ئەگەرچی زۆربەی کۆمەڵگا نێودەوڵەتییەکان لایـەنێک لـە

هۆگرییە سێکسییەکان بە فەرمی دەناسیٚ کە لە پێناسەی بـایۆلۆژی سـەرترە، لە کۆمەڵگای ئێران، هۆگرییـە سێکسـییە جیاوازەکـان وەک نـانۆرمی لێیـان دەڕوانرێت. وەک بە دروستی وتراوە «هیچ وتووێژێـک، هـیچ قسـەیەک لـە بارەی ئێمە یان ژیانی ئێمە ناوترێت.» ئەمە بە هۆی قبووڵ نەکرانی[9] کەمینـە سێکسییەکان لە وڵاتی ئێرانە کە ڕیشەکەی دەچێتـەوە سـەر نۆرمـە چەنـدین سەدە قبووڵ کراوەکان، نەریتە خۆڕاگرەکان و لە هـەموو گرینگتـر لـە دەوری تۆخ و پڕڕەنگ و تەوەریی ئایین. ئەمە وای کردووە کە هەر داپەڕێک بۆ ڕوون کردنەوەی ئەم بابەتە دژوارتریش ببێت.

چیرۆکە ڕاستییەکانی کۆمەڵگای ناهاوسان لـە ئێـران پتـر لـە گێڕانـەوەی باوی ڕۆژاواییین. چیرۆکی ڕاستەقینە گێڕانەوەیەکی دەوڵەمەند و چالاکـە کـە هـــەڵگری داهێنەرایـــەتی، شـــێعر، تابشـــتهێنان، عەشـــق و بنەماڵەیـــە. قەسیدەگەلێکی کۆن لە بارەی عەشقی نێوان هاوڕەگەزان هەیـە کـە تەنانـەت پاش ئایینی ئیسلامیش درێژەیان بووە و پاش سـەردەمی کلۆنیـاڵ فـەرامۆش کران. ژنان و پیاوان بە شێوازگەلی تایبەت دەیانتوانی سۆز بۆ یەکتر دەرببـڕن کە ئێزن بدەن ژیانیان، کـە بـە فـەرمی ناناسـریٚ و قسـەی لـیٚ نـاکریٚ، لـە شاراوەدا بە بەردەوامی بمێنێتەوە. ئەوان بێـدەنگن بـەڵام هەمیشـە هـەن. لـە پشت ئەم گێڕانەوە ساکارانە، ئەشق بۆ هاوڕەگەز تێهەڵکێشـی هەقایـەتی زۆر لە ژیانی ڕۆژانەی ئەم کەسانە لە ئێران بووە. دیارە سەرەڕای بوونی سـەرکوتی دەسەڵات و سازانی پەیتا پەیتا کە ناچار بەو کارانە دەکرێن بۆ ئەوەی خۆیـان

9Growing up gay in Iran, WWW.the guardian.com

بپارێزن، زۆرن ئەو ناهاوسانانەی کە لە ئێراندا دەتوانن درێژە بە ژیانی خۆیان بدەن و هەستی هاوپەیوەندی لە ناو خۆیاندا بەهێز بکەن. «بەهێزترین ڕەهەندەکانی ئەم چیرۆکانە لە مەڕ جڤاکی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران لە وردەکاریی یان داڕشتەکان سەرچاوە ناگرن. لە بەرامبەردا، ئەوان لە دەنگی کۆمەڵێ بگێڕەوە دێن کە لە لایەن توێژەرانەوە دەبیسترێن کە کارێکی وا دەکەن بەسەرهاتە جەرگبڕەکانیان هەموو ئەو پرسانە پیشان بدا کە زۆرێک لە ناهاوسانان ڕووبەڕووی دەبنەوە. ئەم خوێندنەوە سەرنجڕاکێشە و بایەخی بیستنی هەیە. ناهاوسانان لە ئێران ململانێ لەگەڵ پارامەترە ڕەق و تەقەکانی ڕەگەزێتی و بنەماڵە دەکەن و لەم ئاراستەدا، لە بنەڕەتەوە پێکهاتەی ئەم کۆمەڵگا ئایینی و باوک سالارە دەگۆڕن.

ئەم توێژینەوە بە نیازە ئەزموونی ژیاوی سێ گرووپی سێکسی تاوتوێ بکات. دیمانەکان لەگەڵ گرووپە ناهاوسانەکان لە سەر ئاستی سێ شاری گەورە و ناسراوی ئێران بە کەڵک وەرگرتن لە پرسیارنامە ئەنجام دران کە بە شێوەی تایبەت بۆ ئەم مەبەستە ئامادە کرا بوون. لەم خوێندنەوەدا، پێباشبوونەکان، هۆگری و ڕەهەندەکانی دیکەی هاوڕەگەزخوازی بە وردی ڕەچاو کران. بە پشت بەستن بە ئێتنۆگرافی، چیرۆکەکان و دیمانە دەستە یەکەکانی ئەم خوێندنەوە توێژینەوەییە و بەشی دواترەکەی پرۆسە و دەرەنجامەکان شی دەکەنەوە. ئاراستەکان لە ئێران لە هەمبەر

10Iran's persecution of gay community revealed | World news ... www.theguardian.com › World › Iran

هاوڕەگەزخوازی کاریگەرییەکی یەکلاکەرەوەی لـە سـەر ڕێـژەی دەمامـک لێدانی کەسەکان بۆ شاردنەوەی هـۆگریی سێکسـییان دانـاوە. ئـەم گێڕانـەوە هەست و ترسە شاراوەکانی ئەو کەسانەی کە لە ئێران دەژین، دەخاتە ڕوو. لە ئەنجامدا، کەسەکە هەستێکی هەستپێکراوی دەبێ کە ژیان بۆ کەسێک کە هۆگرییە سێکسییەی زۆر ئیدانە کراوە چ بێچمێکـی دەبێـت. چیرۆکگـەلێک ئەورۆ دەگێڕدرێنەوە کە هەرگیز نەبیسراون و نەنووسراون. ئـەم چیرۆکانـە لـە ئێراندا ڕوو دەدەن، ئەو شوێنەی کە هاوڕەگەزخوازی نایاساییە.

شیکاریی داتاکان

وەک پێشتریش وترا، شێوازە بە کارهێنراوەکان بۆ شیکاری شێوازە پێکهاتەییەکانن کە زۆر جار لە توێژینەوەی هەڵگری ئەم ناوەڕۆک و هەستیارییە بە کار دەهێنرێن. شێوازەکان بریتیین[1] لە شێوازی چۆنایەتی، چەندایەتی و تیۆریی داتابنیات و تۆپەڵەبەفری. دەبێ بزانین لە حاڵێکدا کە ئەم شێوازانە لێرەدا بە ڕیزبەندییەکی تایبەت هێنراون، پرۆسەکان لە ڕاستیدا ئەگەر زنجیرایەتییان بووە، دەگمەن بووە.

بە کارهێنانی پێکهاتەی لە شێوازێکی هەمیشە یەکسان لە شیکاریی داتا، نموونە گیری و کۆ کردنەوەی داتا بە شێوەی بەردەوام ئەنجام درا و هەر کام بەوی دیکە وابەستە بوو. ئەم کارە پێویستی بە شیکاری لە هەر کام لە قۆناغەکان توێژینەوە بوو. پاش کۆ کردنەوەی داتا لە بەشداربووان، کە لە سەرتاسەری پرۆسەی دیمانە ئەنجام درا، دەستبەجێ شرۆڤەی داتا دەستی پێ کرد. ستراوس و کۆربۆن (١٩٩٨) پێنج ئامانجیان بۆ ڕەوتەکانی کۆدینگ دیاری کرد: (١) دانانی تیۆری هەتا تاقیکردنەوەی؛ (٢) خستنە ڕووی ئامرازی شرۆڤە بۆ تۆێژەران بە مەبەستی بەڕێوە بردنی قەبارەیەک لە داتا سەرەتاییەکان؛ (٣) یارمەتیدانی شرۆڤەکاران بە ڕەچاوکردنی واتای تری دیاردەیەک؛ (٤) سیستماتیک و هاوکات داهێنەر بوون و (٥) ناسینەوە،

1Jones, Susan R, Vasti Torres, and Jan Arminio. Negotiating the Complexities of Qualitative Research in Higher Education: Fundamental Elements and Issues. Routledge, 2013. Whitaker, Brian. Unspeakable Love: Gay and Lesbian Life in the Middle East. Saqi, 2011.

بەرهەم هێنان و لکاندنی ئەو چەمکانەی کە بەشە سازێنەرەکانی تیۆرییەکن. لە کاتێکدا کە لە بنەڕەتەوە کۆکردنەوە و شیکاری داتا شرۆڤەییە، ئـەم پرۆسـە هەڵگری هەنگاوی دیاریکراو دەبێت. یەکەمین هەنگاو کۆدینگی کراوەیە کە لە درێژەیدا پۆلێنبەندی زانیارییەکان لە دیمانە سەرەتاییەکان ئەنجام دەدرێ و ژێرگرووپ، تایبەتمەندی و ڕەهەندگەلێک لە خۆ دەگرن (پانتا و جیاوازی لە هەر چینێکدا). لە کۆدینگی کراوە، داتاکـان بـۆ سـەر بەشـە دیاریکراوەکـان دابەش دەبن، بە وردی تاوتوێ و بۆ دۆزینەوەی لێکچوون و لێکنەچوونـەکان بـەراورد دەکـرێن. هـەر کـات تایبەتمەندییـەکان گشـتین یـان پێناسـەی دیاریکراوی ڕیزێکن، ڕەهەندەکان پیشاندەری شوێنی ئەو تایبەتمەندییـە لـە لایەن یان پانتایـەکن. لـەم خوێندنـەوەدا، دەتـوانین ئـەم تایبەتمەندییانـە و ڕەهەندەکانی لە دەرەوەی کۆ کردنەوەی داتا پێناسە بکەین.

هەنگاوی دووهەم لە شیکاری کۆدینگی تەوەرییە، پرۆسەیەک لە دووبارە پێکەوە لکانی ژێرگرووپەکان بە یەکتر بە شێوەیەکی نوێ و لە ڕووی واتاییەوە جیاواز بۆ دۆزینـەوەی پەیوەندییـەکانی نێـوان تایبەتمەنـدی و ڕەهەنـدەکان. کاتێک کۆدینگ بـە شـێوەی تـەوەریی ئـەنجام دەدرێ، تـوێژەر خوازیـاری «وڵامدانەوەی پرسیارگەلێکە وەکوو بۆچی یان چۆن، کوێ، چۆناوچۆن یـان بە چ ئـەنجامێک.» لـەم قۆناغـەدا بارودۆخـەکان تـاوتوێ کـران و خسـتنە

1(Strauss & Corbin, p. 102).

2 Corbin, J. and Strauss, A., 2008. Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks.Page. 116

3 Corbin, J. and Strauss, A., 2008. Basics of qualitative research:

←

ڕووی پەیوەندییەکان (گریمانە جیاوازەکان) ئامادە بوون.

کۆدینـگ هـەڵبژاردەی هـەنگاوی دواییـە و «پرۆسـەی تێکـەڵکردن و پاڵاوتنی تیۆری» یان دانانی ڕیزێکی ناوکی یان ناوەنـدی کـە پەیوەسـتە بـە هەموو ڕیزەکانی ترەوە. ئەمە هێڵی سەرەکی چیرۆکە کە لـە کۆتاییـدا وڵامـی پرسیارەکانی توێژینەوە دەداتەوە. بۆ ئەوەی تاقمێـک، وەک تـاقمی سـەرەکی بزانرێ دەبێ توانای شیکاری هەبێ کە لـە «توانـای ئـەو بـۆ کـۆ کردنـەوەی ڕیزبەندییەکانی دیکە لە پاڵ یەکتر بۆ دانانی گشتێتییەکی ڕوونەوە دێـت. لـە هەمان کاتدا ڕیزێکی سەرەکی دەبێ بتوانێ ڕوونکردنەوەیەکی بـۆ جیـاوازی شیاوی تێبینی ناو ڕیزەکان هەبێت.» دانـانی ڕیزێکـی سـەرەکی[٢] وای کـرد «هێڵی گێڕانەوەیی» بەدی بێ کە بە ڕوونی دیاردەی لە حـاڵی بـێچم گرتنـی ڕوون دەکـردەوە کـە لـەم بـارەوە، ئـەزموونی کەسـانی ناهاوسـان و دروستکردنی هەستی کارامەیی و سازگاری لەوان لە دارشتەی ئێراندا بوو.

Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks.Page. 116

1. Corbin, J. and Strauss, A., 2008. Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks. Page. 143

2Corbin, J. and Strauss, A., 2008. Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks. Page 146

ئەنجامەکانی توێژینەوە

ئەنجامەکانی توێژینەوە کۆ کرانەوە، تاوتوێ کران و بە هاوکاری تیـۆری GT سییانەسازی کران بۆ ئەوەی بارودۆخێکی ڕاستەقینە بۆ زۆرینـەی خوێنـەران لە ڕێگەی هێڵکاری و گێڕانەوەی ڕاسـتەوخۆ دیـاری ببێـت. ئـەم ئەنجامانـە پیشاندەری شرۆڤەیەکی تەواو لەو شتەن کە توێژینەوە لـە ڕێگـەی پرۆسـەی لێکۆڵینەوەی گشتگیر لە سەر ئاستی هەر سێ شاری گەورە و گرینگی ئێـران وەدەستی هێناوە.

وەک پێشـتریش بـاس کـرا، بـۆ وەدەسـت هێنـانی داتـای ڕاسـتەقینە و هاوئاهەنگی ئەنجامەکان هەر دوو شێوازی چەندایەتی و چۆنایەتی بـە کـار هێنران بۆ ئەوەی ڕاستییە هەست پێکراوەکانی ژیانی ناهاوسانان بدۆزینـەوە. ئەم توێژینەوە کە لە دوو بەشدا دێت، ئەنجامـە کـۆدکراوە ئاڵۆزەکـان پیشـان دەدا کە بە هاوکاری GT وەدەست هـاتوون، لـە حاڵێکـدا کـە لـە شـێوازی چەندایەتی ئەنجامە ژمارەییەکان وەدەست دێت.

مـۆدێلی چـەمکی ئـەزموونی ژیـاوی کەمینـە سێکسـییەکان لـە شـارە گەورەکانی ئێران (٦٩ - ١٣٩٦)

هۆکارە سەرەکییەکان
ئەزموونی پەیوەندیی
ڕووانگەی ڕەگەزێتی
هۆگریی ڕەگەزێتی
هەلومەرجی زەمینەیی و دەستێوەردەر
هەڵسەنگاندن و کاردانەوەی خەڵک
فاکتەرە بنەماڵەییەکان
هەلومەرجی یاسایی
باوەڕە ئایینییەکان
دیاردەتەوەریی
شووناس
شێوازی ژیان
ڕووانگەی تاک بۆ
هاوڕەگەز
کاری ستراتیژانە
چارەسەری پرسی
کۆمەڵگا هاوتەریبەکان
دەرهاویشتەکان
خەسارەتی دەروونیی - کۆمەڵایەتی
ترس لە هەڵسووکەوتی یاسایی
خەسارهەڵگری لە هەمبەر توند و تیژی

ڕاس فاسینجێر (١٩٩٨) کە ئیشەکەی ڕەنگە لە چاو کاس یان ساڤین ـ ویلیامز لە ناو کارناسان و خوێندکاراندا کەمتر ناسراوە، مۆدێلێکی گشتگیری لە پێکهاتنی شووناسی گەی / لزباین داهێنا. ئەگەرچی ئەم مۆدێلە قۆناغ بە قۆناغە، فرەڕەهەندییە و لایەنی دووانەی گەشە هەم لە سەر ئاستی شووناسی تاکایەتی و هەمیش لە سەر ئاستی شووناسی کۆمەڵ پیشان دەدات. یەکەمین قۆناغ لە کۆی چوار قۆناغی فاسینجێر ئاگاداربوون لە (ڕووانگەی تاکایەتی، جیاوازی لەگەڵ هاوتەمەنە دیترڕەگەزخوازەکان، لە ڕوانگەیەکی جڤاکی، بوونی هۆگری سێکسی جیاواز لە ناو کەسەکان)ـە.

قۆناغی دووهەم دۆزینەوەیە؛ لە سەر ئاستی تاکایەتی سۆز و تامەزرۆیی سێکسی بۆ کەسانی هاوڕەگەز، لە سەر ئاستی گرووپی ئەوەی کە چۆن کەسێک لە ڕیزی گەیەکاندا وەک چینێکی کۆمەڵایەتی جێی دەبێتەوە. ئاستی دواتر پیشاندەری پابەندێتییەکی قووڵ بۆ ئەم چەمکە شووناسەیە کە بەردەوام لە گۆڕاندایە. لە سەر ئاستی تاکایەتی بێچم گرتنی زانست و باوەڕەکان لە مەڕ شووناسی هاوڕەگەزخوازانە و لە سەر ئاستی تاکایەتی بەشداری تایبەتی لە گرووپی سەرچاوەی نادیترڕەگەزخواز بە تێگەیشتن لە ستەم و لێکەوتەکانی قسەکردن و بەشداریکردن لە گرووپە نادیترڕەگەزخوازەکان.

قۆناغی کۆتایی دروونیی سازی / سەنتز، تێکەڵبوونی شووناسی هاوڕەگەزخوازانە لەگەڵ شووناسی گشتی خۆیە. لە ڕوانگەی کۆمەڵەوە، شووناسی تاک وەک شووناسی ئەندامێکی گرووپی کەمینە لە هەموو دارڕشتە کۆمەڵایەتییەکان.

ئەنجامی چۆنایەتییەکانی خوێندنەوەی توێژینەوەیی

١ـ١: ئاشکراکردنی شووناس و قبووڵکردنی هۆگری سێکسی

پاش دۆزینەوەی هۆگری سێکسی، ئەوەی گرینگ دەبێ کاردانەوەی تاک و شێوازی تێکەڵکردن و قبووڵکردنی ئەم ڕاستییەیە. بە گوێرەی مۆدێلی فاسینجێر لە پێکهاتنی شووناسی لزباین / گەی، هاوڕەگەزخوازان شووناسی خۆیان بە پێی دوو ئاستی تاکایەتی و گرووپی لە چوار قۆناغدا پێک دێنن: (١) وشیاریی (٢) دۆزینەوە (٣) دەروونی سازی (٤) سەنتێز.[1] ئەم چوار قۆناغە پرۆسەیەکی هێڵی شیاوی پێشبینی نین، بەڵکوو کۆمەڵەیەکن لە چوار قۆناغی باو کە دەتوانن بە هەر ڕیزایەتییەک بێنە پێشەوە. سەرەڕای ئەمە، دەتوانین بڵێین هەر هەموو هاوڕەگەزخوازان ئەم چوار قۆناغە بە هەندێ لە جیاوازییە تاکایەتییەکان تێپەڕ دەکەن. گرتنە بەری مۆدێلی فاسینجێر لە بێچم گرتنی شووناسی لزباین / گەی بەو واتایە بوو کە زۆرێک لەو هاوڕەگەزخواز و ترەنسانەی کە لە مەشهەد دەژیان سەرەڕای ئەوەی کە گەیشتبوونە قۆناغی وشیاری و قبووڵکردنی شووناسی ڕەگەزی خۆیان، گەیشتن بەم قۆناغەیان بە لاوە زۆر ئازاربەخش بوو.

لەو کاتەی کە کەسی ناهاوسان پەی بە شووناسی ڕەگەزیی خۆی دەبا هەتا ئەو کاتەی دەگاتە قۆناغی قبووڵ کردن، لەوانەیە هەوراز و نشێوێکی

1 Fassinger, Ruth E. "Lesbian, Gay, and Bisexual Identity and Student Development Theory." Working with lesbian, gay, bisexual, and transgender college students: A handbook for faculty and administrators (1998): 13-

زۆر بە تاقی بکاتــەوە. زۆریــان نەیانــدەتوانی بــە وردی بڵـێن کــە چ کاتێـک هەستیان بە هۆگری سێکسی خۆیان کردووە. ئەمە لەوانەیە بە هۆی هەسـتی ئازاربەخشی بەردەوام جیاوازبوون لەگەڵ دیتران بێـت؛ چوونکـە ئـەوان لـە منداڵییەوە هۆگرییان بۆ کەسانی هاوڕەگەزی خۆیان بـووە. بـۆ زۆرێـک لـەم کەسانە ئەم زەقێتییە بەرچاوەی مێرمنداڵی و هەموو گۆڕانکارییە هۆرمـۆنی و فیزیۆلۆجی و باڵقبوونی ڕەگەزییان لەگـەڵ بـوو. زۆرێـک لـە کەسـەکان لـە بێدەنگیدا لەگەڵ ئەم دۆزینەوە ڕاهاتن کە هۆگرییان بـۆ هاوڕەگـەزی خۆیـان بێ و لە ڕێگەی نکۆڵی و هەوڵـەوە تێدەکۆشـان هـۆگری سێکسـی خۆیـان بگۆڕن زۆریان دەیـانزانی کـە دەرکەوتـەی گەورەسـاڵێکی دیترڕەگـەزخواز و هۆگری بۆ ڕەگەزی بەرامبەر لەواندا نییە.

> لزباینی تەمەن 19 ساڵە:
> ئێمە لە قوتابخانە دوو گرووپ بووین. گرووپێک ناهاوسان بوو و گرووپێک خۆیان وەک ناهاوسان پیشان دەدا.

لە بەرامبەردا، ئەم ڕێگە چەتوونەی قبووڵکردنی شووناسی لزباین / گەی یارمەتی گەشەی وشیاریی تاکایەتی دا، بۆ وێنە ئەوەی کە توانای ئـەوانی بـۆ

تێگەیشتن لە ڕووانگە جیاوازەکان، گرینگایەتی بەختەوەری دیتران و هۆگری بۆ وتوویژ سەبارەت بە بابەتە ئەستەمەکانی بەرز کردەوە. لە ناو ناهاوسانانی مەشهەدیدا ئەوە بینرا کە هۆگری سێکسی ئەوان دژواری وتووێژی ئازادانە لە بارەی بابەتە تابۆکانی وەکوو ڕەگەزێتی بۆیان ئاسان کردووە. هەروەها ئەم خۆوشیارییە هەستێک لە بەرگە گرتن و لێبڕاوەیی لەواندا لە بارەی ئەوەی هەڵەیە و ئەوەی هەڵە نییە، دروست کردووە. سەفەری تاکەکەسییان وای کردووە داوا لە دیتران بکەن کە بە دادپەروەرییەوە لەگەڵیان مامەڵە بکەن.

نەوەی خۆشبینی ناهاوسانانێک کە لەگەڵ تەکنەلۆژیا گەشەیان کردووە، ئێستا نەوەیەکە کە جیهان لە ڕێگەی لێنزی دیجیتاڵ دەبینێت. ئێستا چ ئەم کرانەوە وەک درگایەک بەرەو ڕووی بەدی هاتنی هۆگری سێکسی شرۆڤە بکرێ یان ببێتە هۆی دەرکەوتنی نەوەیەکی نوێ لە ڕۆشنبیرانی سێکسی لە ناو ناهاوسانانی لایەنگری تەکنەلۆژیا، جێی وتووێژە. ئەوەی ئاشکرایە ئەوەیە کە کاریگەری پانتای تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و گرووپە جیاوازەکانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان کاریگەرییەکی هەمیشەییان لە سەر ئەم گرووپە داناوە. میدیاکان لە ڕێگەی کەناڵی تەلەڤیزیۆنی و ئەنتەرنێت و ئەم ڕاستییە کە خەڵک لە کەڵک وەرگرتن لە دوایین تەکنەلۆژیای پەیوەندییەکان بەرۆژن و لە ئاستێکی شیاودا شارەزای زمانی ئینگلیزین، هەر هەموویان لە ئاشکراکردنی شووناسی ڕەگەزی کەسەکان دەوری گرینگ دەبینن.

A very skinny boy please. Under 23. From Tehran. Only for friendship. I am 43. Blocked

Subject. 20. From Tehran. Anyone interested please PV.

***

I want a B friend from Tehran or Qom under 19. I am 21 and an inserter. PV.

***

Inserter. 20. Tehran. Anyone interested PV.

***

Inserter, under 25. PV only

لە وتارێکدا لە ژێر ناوی «گۆڕانکاریگەلێک لە ئاراستە ڕەگەزییەکان» ئەفسانە نەجم ئابادی ئاماژە بە مۆدێرنبوونی ئێران دەکات. ناوبراو نەشتەرگەرییەکانی گۆڕینی ڕەگەز و دەست پێڕاگەیشتن بە تەکنەلۆژیای لە تایبەتمەندییەکانی گواستنەوە لە قۆناغێکەوە بۆ قۆناغێکی دیکە دەزانێت. دەتوانین بڵێین هەموو بەشدار بووانی ئەم توێژینەوە میدیا کۆمەڵایەتییەکان، هەندێ بەرنامە و نەرمامێری تایبەتیان بۆ سازدانی پەیوەندی بە کار دەهێنا.

بە سوود وەرگرتن لەم ئەپلیکێیشنانە، کەسەکە دەیتوانی شـوێنی جوگرافیـایی کەسی ناهاوسانێکی دیکە چالاک بکات یان دیکـەی هاوڕەگـەزخوازان لـە خەریتە لە نزیک خۆی بە کەڵک وەرگرتن لە موبایلەکەی بدۆزێتەوە. شایەنی ئاماژەیە کە وەها بەرنامەگەلێک فیلتێر دەکرێن بەڵام بـە کـەڵک وەرگـرتن لـە فیلتێرشکێن شیاوی دەست پێڕاگەیشتنن.

وەک پێشـتریش وتـرا (بڕوانـە بەشـی چـوارەم) بـەو پێیـەی گرووپـە تلگرامییەکان زۆر جار چاودێری و قەپات دەکـرێن، کەسـەکان پـەیتا پـەیتا گرووپی نوێ دادەمەزرێنن. سەرەڕای ئەمـە تەنانـەت ئەنتـەرنێتیش پـارێزراو نییە. ئەگەرچی ئەپلیکێشەنە کۆنەکانیش وەکوو Grindr، Scruff و Hornet وەکوو فەیسبووک و توویتەر فیلتێر نین، هەندێ لـە کۆمـەڵگا ناهاوسـانەکان هێشـتا لـەو بـاوەڕەدان کـە پۆلیسـی پانتـای تـۆڕە کۆمەڵایەتییـەکان (فتـا) چاودێرییان دەکات. باشترین ڕێگە چارە بـەر یەککـەوتنی بـە هەڵکـەوت و نەناسە. ئەوەی ئاشکرایە ئەوەیە کە لە ناو کەسانی ناهاوسان لە وڵاتی ئێـران، بە شێوەی سەرسامهێنەر هەستێک لە لووتبەرزی و سەرتری و تابشت هێنـان بەدی دەکرێت. زۆرێک لەم کەسانە بۆ پەسندکردنی خۆیان وەک کەسـێکی گەی لە کۆمەڵگایەکی هاوڕەگەزخوازتۆقاو ڕێگەیەکی سەختیان گرتۆتە بـەر. تیمی توێژینەوە هێز و تابشـت هێنـانی ئـەوانیان تەنانـەت لـە سـەروبەندی بـایکۆتی کـەلتووری و کۆمەڵا یـەتی بینـی کـە بـە شـێوەی تایبـەتی خەسارهەڵگریان دەکات. ئەمە بێ گومان بەڵگەیەکە بـۆ بـەتوانابوونی ئـەوان سەرەڕای بە تاوان زانینیان لە لایەن کۆمەڵگاوە.

شرۆڤەی قووڵی دیمانەکان بـە شـێوەی سـەیر و سـەمەر ژمارەیـەکی لـە

دیمانە لەگەڵکراوان پیشان دا کە لە سەرەتادا لە بـوونی ناوێـک بـۆ هۆگرییـە سێکسییەکەشیان بێئاگا بوون. ئەم ڕاستییە کە بـەر لـەوە کۆمـەڵگا هـۆگری سێکسی بۆ ژن و پیاو سنووردار دەکردەوە هـیچ شـوێنێکی بـۆ ڕەهەنـدێکی دیکە نەدەهێشتەوە و ڕەنگە هەر ئەمـە هۆکـاری بێئاگـایی بـێ. لایەنـەکانی هۆگریی سێکسی لەگەڵ ئەو پێـوەرە کۆمەڵناسـی و زانسـتییانە کـە بـە سـەر جۆرەکانی هاوڕەگەزخوازی زاڵن، سازگار نین. زۆر پێویستە کە سـەرنجێکی زیاتر بپرژێنرێتە سەر شووناسی کەمینـە سێکسـییەکان و ئـەو پرسـانەی کـە لەگەڵیانن.

قبووڵکردنی هۆگری سێکسی خۆی بە شێوەیەکی موجیزە ئاسا لـە تـافی مێرمنداڵیـدا کۆتـایی پـێ نایـەت. پرۆسـەی خۆدۆزینـەوە و قبـووڵکردنی ڕەگەزێتی لە درێژەی زەمەندا ڕوو دەدات. کەسەکان لەگەڵ هۆگری سێکسی خۆیان لە پانتایەکی سنووردادا ئاشنا دەبن. وەک پێشـتریش وتـرا، هەسـتی جیاوازبوون لە هاوتەمەنەکان بە هێماگەلی وەکوو بێهۆگری یان بێوزەیی لە سازدانی پەیوەندی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر، نەبوونی تامـەزرۆیی سێکسـی چاوەڕوانکراو، ڕەزامەنـدی لـە سـەر پەیوەنـدی سـازکردن لەگـەڵ کەسـانی هاوڕەگەز لـە قوتابخانـە، هـەبوونی هـۆگری جیـاواز لـە هاوتەمەنـەکان و و هۆگری بۆ ئەو ڕفتارە سێکسییانەی کـە بـە کلیسـە سێکسـییەکانی کۆمـەڵگا پێناسە ناکرێ، خۆی دەردەخات.

لە قۆناغی دواییدا مۆدێلی فاسینجێر، تێکەڵبوون و ناسینەوەی ئەندامێک لە گرووپێکی کەمینەی تایبەت ڕوو دەدات. ناهاوسانانی ئێرانی تێدەکۆشـن لە لایەن کۆمـەڵگاوە بـە فـەرمی بناسـرێن و قبـووڵ بکـرێن و ئـەم کـارە بـە

وەدەست هێنانی جەسارەتی دەربڕینی شووناس لە سیستەمێکدا ئەنجام دەدەن کە هاوڕەگەزخوازی قەدەغە دەکات. ترسی ئەوان ڕاستییەکی کۆمەڵایەتی و بەشێکە لە ژیانی ئەوان (بۆ وردەکاری زێدەتر بڕوانە بەشی دوو). توێژینەویەکی ناوخۆیی پیشانی دا کە گرووپێک لە ناهاوسانان ڤیدیۆگەلێک لە خۆیان لە فەیسبووک لە کەمپەینێکدا خستە ڕوو بۆ ئەوەی هەڵواردن لە دژی کەمینە سێکسییەکان لە ئێران پیشان بدەن، ئەو شوێنەی کە هاوڕەگەزخوازان بە مەرگ مەحکووم دەکرێن.[٢]

دایکم دەگێڕێتەوە کە بە منداڵی حەزم لێ بوو کوڕ بوایەم. تەنانەت بۆ منیش سەیرە. پێیانم دەوت بە فەرشاد بانگم لێ بکەن. جل و بەرگم لە بەر نەدەکرد. زۆرێک لە کچان وێنەیەکیان لە ڕۆژی بووکێنی و ئەم چەشنە شتانە هەیە، ئەو کات من بیرم لەوە دەکردەوە کە لەگەڵ بووکێک هاوسەرگیری دەکەم. هاورێ کچەکانمم خۆش دەویست؛ ئاشقی کچی دراوسێکەمان بووم. دواتر شەیدای کچە مامەکەم بووم. چوونکە نۆڕمە کۆمەڵایەتییەکان پێت دەڵێن دیترڕەگەزخوازی ئاساییە، پێم وا بوو کەواتە هەر وایە. بیرم دەکردەوە کاری دروست هاوسەرگیری لەگەڵ پیاوێکە.
لووا تەمەن ٢٨ ساڵان، دووڕەگەزخواز، تاران

2 We are everywhere: gay and lesbian Iranians come out on Facebook. https://www.theguardian.com/world/2011/sep/11/gay-iranians-facebook-defiance. Accessed December 12, 2017

ئـەنجامی چۆنایەتییـەکانی ئـەم توێژینـەوە بـە ورردەکارییـەوە لـە درێژەدا دێن

١ـ٢ ڕیشەکانی هۆگری سێکسی

بە مەبەستی تێگەیشتن لە پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانە، دەبێ ڕیشەی ئـەم چەشنە هۆگرییانە لێک بدرێنەوە. باسی زانسـتی پەیوەسـت بـە ڕیشەناسـی هاوڕەگەزخوازی و تاوتوێکردنی هۆگرییە سێکسییەکان بابەتێکی ئاڵۆز و لە دەرەوەی چوارچێـوەی ئـەم گەڵاڵـە لێکۆڵینەوەییەیـە. وەک پێشـتریش وتـرا، دەتوانین پانتایەکی بەربڵاو لـە تیـۆری و چەنـدین قوتابخانـەی هـزری لـەم بوارەدا بدۆزینەوە (بڕوانە بەشی ٢). زۆرێک لەم تیۆرییانە بە دروستی درک و قبووڵ نەکراون.

دوو تیۆری سەرەکی لە بارەی هۆکارەکـانی هـۆگری بـۆ هاوڕەگـەز هەیە؛

یەکیان ئەوەی کە هۆگری بۆ هاوڕەگەز لە بنەڕەتـەوە لـە ژێـر کاریگـەریی فاکتەرە ژنێتیکی و بایۆلۆجیکییەکاندایە. و ئەوەی دیکە کە بە شێوەی بەربڵاو پەسند کراوە و بایەخی لێکدانەوەی زیاتری هەیە، ئەوەیە کە هاوڕەگەزخوازی زگماکییە. بە واتایەکی ساناتر بەم پێیە کەسـەکان «گـەی» لـە دایـک دەبـن. تیۆرییـەکی دیکـە دەڵـێ هۆگرییـە هاوڕەگەزخوازییـەکان لـە بنەڕەتـەوە لـە ئەنجامی کاریگەرییە دەروونی و ژینگەیی و ئەزموونە سـەرەتاییەکان بـەدی دێن. لە کۆتاییدا، ڕەنگە چەند فاکتەر هەبن کە دێنە پاڵ یەکتر و دەبنـە هـۆی هاوڕەگەزخوازی.

ئەوەوی سەرنجی وتووێژکارانی بەرەو لای خۆی ڕاکێشا، ئەوە بوو کە ئایا بەشداربووان لەو باوەڕەدان کە ڕووداو یـان فاکتـەرێکی تایبـەت بۆتـە هـۆی هۆگری سێکسییان و چ ئاراستە یان کورتـە مێژوویـەکی شووناسـە لـە سـەر وێنەیان لە خۆیان کاریگەری دادەنێت. شرۆڤەی دیمانەکان ئەوەی پیشان دا کە هەنـدێ لـە کەمینـە سێکسـییەکان هـۆگری سێکسـی خۆیـان تـەنیا بـە هەستێک دەزانن کە لەگەڵی لە دایک بوون. ئەگەر وا بێ، ئـەم ڕوونکردنـەوە ئەم تیۆرییە پشتڕاسـت دەکاتـەوە کـە فاکتـەرە ژنێتیکـی و بایۆلۆجیکییـەکان کاریگەرن. زۆریان هاوڕەگـەزی خۆیـان وەک دیاردەیـەکی سرووشـتی لـە پارامەترە هۆگرییە سێکسییەکان دەزانی؛ چوونکە ئەم بابەتە زۆر بە ئاسانی لە چەمکە بایۆلۆجیکییە مرۆییەکان و ڕفتارە گوورانییەکندا جێی دەبێتـەوە. لـەم پێناوەدا، ئەوان وێڕای ئاماژە بە مێژووی دوور و درێژی هاوڕەگـەزخوازی لـە شێعر و فۆلکلۆری ئێران، ئیدعا دەکەن کە ئەم پرسە هەمیشە بووە. هەندێ لە وێنەکانی ڕۆمای کۆن ڕەچـاو دەکـەن و هەنـدێکیش ئامـاژە بـە شـاعیران و کەسایەتییە ئەدەبییە کۆنەکان دەکەن.

بە گوێرەی کاردانەوەی بەشداربووان لە مەڕ یاری و حاڵەتە منداڵییـەکان کە وەک پێوەری ژنێتیکـی و زگمـاکی هـۆگری سێکسـی شـرۆڤە دەکـرێن، هەندێکیان وتیان کە چۆن فێر بوون لە تەمەنی کەمەوە هۆگری و تامـەزرۆیی نائاساییان بە بەراورد لەگەڵ هاوتەمەنانی خۆیان پیشان داوە. بە واتایەکی تر، پەیوەندییەکانیان، هاوڕێکانیان، هۆگری تایبەتی و تایبەتمەندی کەسـایەتیان لە نۆڕمە چاوەڕوانکراوەکان بە پێی ڕەگەزی فیزیایی ئەوان جیاواز بوو.

پێشینەی هۆگری بۆ هاوڕەگەز پێشتر سەرنجی خرایە سەر. جی. مایکـڵ

بیلی، دەروونناس لە زانکۆی نێرتۆسترۆن و دەروونتوێژی کەنەدی، کۆنت زاکێر وتارێکی کاریگەریيان لە سەر فاکتەرە کاریگەرەکانی سەر هاورەگەزخوازی لە منداڵان بڵاو کردەوە و لە ساڵی ١٩٩٥ ڕەخنەیەکی کێشەسازیان لە گۆڤاری دەروونناسی گەشە چاپ کرد. بیلی و زاکێر ئەم گریمانەیان خستە ڕوو کە هاورەگەزخوازان سەرچەشنێکی پێچەوانە لە ڕفتارە ڕەگەزییەکان لە تافی منداڵیدا لە خۆیان دەنوێنن. ـ کوڕانی کەم تەمەن کە پێیان باشترە کچان بکەنە هاویاری خۆیان و زۆر خولیای کەرەسەی ئارایشتی دایکیانن و ئەو کچۆلانەی کە بە شێوەیەکی سەیر و سەمەر ڕاکێشی وەرزشی هۆکی یان زۆرانبازی پرۆفیشناڵ دەبن. ئەنجامەکانی ئەم [٣] توێژینەوە لە لایەن خوێندنەوەکانی دیکە زیاتر تاوتوێ کراون. لە درێژەی چەند خوێندنەوە بیرمەندان پیشانیان داوە کە ئەم جیاوازییە ڕەگەزییانە زۆر بە زەقی لە هەمبەر فێربوون خۆڕاگرن و زۆر توێژینەوە هەن کە ئەم بابەتە پشت ڕاست دەکەنەوە. چەندین توێژینەوە ئەم [٤] شەرچەشنە گشتییەیان پیشان داوە و پەیوەندییەکی توند و تۆڵیان لە نێوان لادان لە دەورە ڕەگەزێتییە باوەکان لە منداڵی و هۆگری سێکسییان لە گەورە ساڵیدا ئاشکرا کردووە. لەم ماوەی دواییدا بیرمەندانی زانستی گەشە بە ئامانجی تێپەڕاندنی کلیشەکان و ناساندنی وردی پڕبایەخترین هێماکانی هاورەگەزخوازی لە ساڵانی دواتر

3 Kelley D. Drummond, Susan J. Bradley, Michele Peterson-Badali and Kenneth J. Zucker in Developmental Psychology, Vol. 44, No. 1, pages: 34–45; 2008.

4 How to Find Out If Your Kid Is A Pre-Homosexual / Queerty. www.queerty.com/how-to-find-out-if-your-kid-is-a

خوێندنەوەیەکی کۆنترۆڵ کراویان ئەنجام داوە، ئەو شتەی کە توێژەران پێی دەڵێن «پێش هاوڕەگەزخوازی». به چاو لێکردنێکی ورد لە[5] تافی منداڵی ئەو گەورەساڵانەی کە ئێستا «گەی»ـن، لێکۆڵەران کۆمەڵێکی ئاڵۆزیان لە تایبەتمەندییەکانی ڕفتارە سەرەتاییەکان دۆزیوەتەوە کە پێدەچێت لە ناو هەموو هاوڕەگەزخوازان هاوبەش بێت.

لزباین و گەیەکان زۆربەیان پێشینەیەکی ڕفتاری ئاشقانەی ئەفلاتوونیان هەبووە: ئەو کوڕە منداڵانەی کە هۆگری کەرەسەی ئارایشتی دایکەکانیان دەبن؛ ئەو کچۆڵانەی کە هۆگری بۆ وەرزشی پیاوانە پیشان دەدەن. لە لایەکی دیکەوە، هەندێ بەشداربوو هەبوون کە ناڕاستەوخۆ و لە میانەی وتووێژدا، پێداگرییان لە سەر فاکتەرە ژینگەییەکان دەکرد کە لە ژینگەیەکی تەکڕەگەزانە یان قەڵەمڕەوی ئاشنای پیاوانە بوون کە زیاتر هەڵسوکەوتیان لەگەڵ کەسێکی هاوڕەگەزە. لەم قۆناغەدا، پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەزان لە سەر ئاستی ئەفلاتوونیە. وەک کەسێک ئاماژەی پێ دا «ئێمە ئەو کات هەستمان نەدەکرد جیاوازین. قوتابخانەی کوڕانە و گەورە بوون لە ناو کوڕان هەستی ئاسایی‌بوونی پێ بەخشین. هەموو کوڕان تا ڕادەیەک پێکەوە دۆستایەتییان هەبوو. ئێمە لە سەر یەک لایەنێکی بووین؛ بەڵام تەنانەت ئەوانەی وا لە کۆتایی لایەنەکە بوون ئێمەیان پێ نائاسایی نەبوو.» ئەمە واتە پاش ئەوەی کەسێک لە ژینگەیەکی تەواو پیاوانە (وەکوو سەربازی) یان

5Is Your Child Gay? : Article : Scientific American Mind, www.nature.com

6 Growing up gay in Iran As told to a Tehran Bureau correspondent, Copyright © 2013 Tehran Bureau

ژینگەیەکی تەواو ژنانە (خەوتنگەی کچـان یـان قوتابخانـەی شـەو و ڕۆژی کچان) بێت، لە هـۆگری سێکسـی خـۆی بـۆ کەسـی هاوڕەگـەز ئاگـادارە. هۆکارێکی گەورە دەتوانێ دەستڕاگەیشتن بـە ڕەگـەزی بەرامبـەر بـێ کـە تـا ڕادەیەک بە هۆی سنووردارێتی کۆمەڵایەتی لە بنەماڵـە نـەریتی ئایینییـەکان پێش دێت.

فاکتەرە بایۆلۆجی بۆماوەییەکان لەگـەڵ ئەزموونـە ژینگەییـەکان پێکـەوە پەیوەندییان هەیـە. کاریگـەری ژینگـەی دەوروبـەر لـە سـەر هۆگرییـەکان، هۆگری و ڕفتارە سێکسییەکان دەگەڕێتەوە سەر گرینگـی فاکتـەرە ڕفتـاری و کۆمەڵایەتییەکان. بە واتایەکی دیکە کلیشە ڕەگەزێتییەکان و پێکهاتەی ڕۆڵ و دەورە وەدەســت هێنراوەکــان، کــە لــە درێــژەی گەورەبوونــدا بــۆ تــاک دەگوازرێنەوە، لە کۆتاییدا بە دەروونیی دەبن. پلەی جیاواز و ورد لـە ژندژی هان دەدرێ و وەک بەشێکی سرووشتی لە منداڵی قبووڵ دەکرێت. هەنـدێ لــە هاوڕەگــەزخوازان یــان دووڕەگــەزخوازان ئەزموونــەکانی خۆیــان وەک قوربـانی تونـدوتیژی، چەسـاندنەوە و ئـازاری سێکسـی خسـتە ڕوو و ئـەم بیرەوەرییە دڵهەژێنانە بوونە بیرەوەری هەمیشەیی، بوونە هـۆی خەسـارەتێکی بەردەوام. چەوساندنەوەی سێکسی بـە شـێوازی هاوشـێوازگەلی لێکچـوو و لێکنەچوو زیانیان پێ دەگەیێنێ؛ بەڵام ئەم چەشنە بیرەوەرییانەش هـەر بـەم ئەنـــدازە خەسارتەبخشـــن. ئـــەوان هاوڕەگـــەزخوازی وەک ئـــامرازی سوکناییبەخشی خۆیان سەری دەکەن.

لە ناو ئەو هاوڕەگەزخوازانەی کە لەم توێژینـەوەدا بەشـدارییان کردبـوو، گرووپێکی سێیەم هەبوون کە هۆگری سێکسی خۆیان نـە وەک دیاردەیـەکی

ژێن‌تەوەری بایۆلۆجیکی دەزانی و نە ژینگە ژنانە یان پیاوانەکان. ئەم گرووپە ناهاوسانانە لە ژینگەیەکی پڕ لە ئەشق دەژین. لای ئەوان هـۆگری سێکسـی یەکسانە لەگـەڵ ئەشـق و ئەشـق نـە ژنێتیکییـە نـە وەدەسـتهێنراوە، بـەڵکوو دیاردەیەکی سرووشتییە کـە هێشـتا زانسـت نـەیتوانیوە بیناسـێت. نـاتوانرێ چەمکی ئەشق بە چوارچێوە دەستکردییەکان بەراورد بکرێـت. نموونەگـەلی لەم چەشنە شـیکارییانە دەتـوانین لـە وتـەی ئـەو کەسـانەدا بدۆزینـەوە کـە باوەڕیان بە ڕێگەی عیرفانی نوێ هەبوو. ئەوان باوەڕیان وا بوو کە ئەشـق بـە هەموو ڕووبەری خۆیەوە ناتوانێ لە ڕەگـەز، ڕۆڵ یـان هۆگرییـەکی تایبەتـدا سنووردار بکرێتەوە. بە وتنێکی دیکە، ئەوان لە دنیایـەکی ڕۆمانسـیدا دژەیـن کە ئەشق نەبێ هیچ لەوێ گرینگ نییە.

١ـ٣ـ پەیوەندییە هاوڕەگەزخوازییەکان چۆن دەست پێ دەکەن؟

لـەم بەشـەدا، شـرۆڤەی پەیوەندییـە هاوڕەگەزخوازییـەکان دەسـت پـێ دەکەین و ئەم شرۆڤە بە گوێرەی ئەو زانیارییانەیە کە لـە مـاوەی دیمانەکانـدا وەدەست هاتوون و ئینجا وردەکـاریی هـەر کـام لـەم پەیوەندییانـە تـاوتوێ دەکەین.

یەکەمین پەیوەندی سێکسی لە قۆنـاغی خوێنـدنی ئامادەییـدا ڕوو دەدا، سـەرەڕای ئـەوە لـە هەنـدێ حاڵـەتی دەگمەنـدا لـە قۆنـاغی خوێنـدنی سەرەتاییشـدا بـەدی کـراوە. وەهـا پەیوەندیگـەلێک پەیوەنـدی سێکسـی جیدیتریان لێ دەبێتەوە. لەم تەمەنەدا، کەسەکان هێشتا پاکێتی منداڵییان هەر هەیە.

مێرمنـداڵی لەگـەڵ گۆڕانکارییـە قووڵـەکان لـە بـواره جیاوازەکاندایـە. بـاڵقبوونی هـزری، گەشـەی دەروونـی ـ کۆمەڵایـەتی و کۆمـەڵێک لـە گۆڕانکارییە فیزیاییەکان کە ڕەنگدانەوەی پروسـەی عەسـەبی و هۆرمـۆنین، هـەر هـەموویان تێهەڵکێشـی پرۆسـەیەکن کـە پێیـان دەوتـرێ بـاڵقبوون (پێگەیشـتن). پرۆسـەی بـاڵقبوون لەگـەڵ هەڵکشـانی ڕێـژەی هۆرمۆنـە سێسکییەکانە. لە ماوەی باڵقبوون، کۆمەڵێ هۆرمۆن دەڵێن کـە دەبنـە هـۆی ئەوەی هێلکەدانەکان هۆرمۆنی ئافرەتانەی سترۆژن بەرهەم بێـنن. دیـارترین گۆڕانکارییەکانی لە ماوەی باڵقبوون کاریگەری زۆری هۆرمۆنەکان پیشـان دەدەن. هێما دووهەمییەکانی گۆڕانکـاری ڕەگـەزی (دروسـتبوونی مـەمک، گەشەکردنی جووتە گونەکان و ئەندامی زاوزێـی پیاوانـە و تـووکی ئەنـدامی زاوزێ)، گۆڕانکارییـەکان لـە پێکهاتـەی فیزیـایی و زک و زادا بـە تـەواوەتی دەبینرێن.[7]

ئاگادار بوون لە هۆگری سێکسی لە تـافی باڵقبوونـدا خـۆی دەنـوێنێ و ئەمە هەمان سـاتەوەختێکە کـە هۆرمۆنـەکان دەسـت دەکـەن بـە چـالاکی. گۆڕانکاری هۆرمۆنی لە دەستپێکی قۆناغی باڵقبووندا دەسـت پـێ دەکـەن، دەبنـە هـۆی هەسـتی زۆر و هـۆگری و ورووژانـی سێکسـی. ئەگـەرچی جیاوازییەکی زۆر لە نێوان تاکەکاندا هەیە، بۆ ناهاوسانانی مێرمنداڵی ئێرانی کونجکۆڵی ئەم هەستە سێکسییە سرووشتییانە دژی پـەیامی وشـک و ڕەق و تەقی کۆمەڵگایە کە دەڵـێ هـۆگریی و پەیوەنـدی لەگـەڵ ڕەگـەزی بەرامبـەر

7Puberty stages for boys and girls, WWW.emedicine.com

قەدەغەیە و لە ڕووی شەرعیشەوە حەرامە.

بەردەوامبوونی پەیوەندییەکانی نێوان لزباینەکان

پرسی ڕۆڵە ڕەگەزێتییەکان یەکێک لە ئاڵۆزترین بابەتەکان لە کۆمەڵگای هاوچەرخی ئێرانە. ئێران دەتوانین بڵێین وڵاتێکە بە پێکهاتەی نەرمی‌نەنوێنی باوکسالارییانە. ئەگەرچی دۆخەکە کەمێک لە حاڵی گۆڕانە، هێشتا زۆر ژن لە سایەی سەدەیەک سەرکوتی ڕێز لێگیراو لە سیستەمی باوک سالاریدا دەژین. هۆگری سێکسی هاوڕەگەزخوازانە لە وڵاتی ئێران زیاتر لە سەر گوتارێک چڕ بۆتەوە کە هاوڕەگەزخوازانی پیاو تاوتوێ دەکا و لزباین و دووهاوڕەگەزخوازەکان کەمتر بوونەتە بابەتی دیمانە.

لزباینەکان یەکەم وەک ژن و ئینجا وەک لزباین وەبەر هەڵاواردن کەوتوون. لە کاتی شۆڕشی ئیسلامییەوە لە ساڵی ١٣٥٧ هەتاوی، هەندێ لە مافەکانی ئافرەتان سنووردار کراون یان پشتگوێ خراون. جیا لە سنوورداریەکانی مافەکانی ژن، لزباینەکان لە وڵاتی ئێران ڕووبەڕووی سنووردارییگەلێک دەبنەوە کە بەرهەمی بە تاوان زانینی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز و نامدارایی بەربڵاوی کۆمەڵگایە. ئەم هەڵاواردنە دو قاتە زۆر پەرە بەو ڕفتارە خراپانە دەدا کە ڕووبەڕووی دەبنەوە.[٩]

8Culture of Iran. history, people, clothing, traditions …
www.everyculture.com

9Being Lesbian and Trans in Iran | OutRight www.outrightinternational.org /being-lesbian-and.

ئەگەرچی زۆربەی بەڵگە مێژووییەکان لزباینـەکان بـە هەنـد وەرنـاگرن، پەیوەنــدی لزباینــەکان هەنــدێ جــار هاوتــەریب لەگــەڵ پەیوەنــدی دیترڕەگەزخوازانە بوونی هەبووە. بێگومان، زۆرێک لە پرسەکانی پەیوەست بە پەیوەندییەکانی لزباینەکان، پیشاندەری هەوراز و نشـێوەکانی پەیوەنـدیی دۆستانەن کە لە پەیوەندییەکانی کەسانی دیترڕەگەزخوازیشدا بوونی هەیـە و تایبەت بە لزباینەکان نییە. پەیوەندییەکانی نێـوان لزباینـەکان هۆشـدارییەکە بەو وێنا کلیشەییانەی کە ژنان زیاتر لە پیاوان لە پێگەیاندنی دەوریان هەیە و لە چاو پیاوان خێرا هەستی خۆیان دەردەبڕن. هەروەها، کۆمەڵگا چاوەڕوانی ئەوەی لە ئافرەتان هەیە کـە بێنـە نـاو پەیوەندییـەک، هـۆگری پیاوێـک بـن، کۆمەڵێ منداڵ بخەنەوە و هەتا هەتایە لە خۆشـبەختیدا بـژین. ئەمـە خـۆی ئەفسـانەیەکی ئاشـقانەیە کـە بـە گـوێی هـەموو ژنانـدا دەخوێنرێـت. لـە بەرامبــەردا، لزباینــەکان چەنــدین ئــافرەت دەدۆزنــەوە و ئاشــقی دەبــن. چاوەڕوانی کۆمەڵگا لە ژنان بۆ ئەوەی هاوسەرگیری بکـەن لەگـەڵ نـەبوونی سەربەخۆیی ئابووری و یاسایی (ژنان تەنیا ١٦ لە سەدی هێـزی کـار پێـک دێنن.) ئەمە بەو واتایەیە کە لزباینەکان وەک ژن زۆر جار دەبێ ملکەجی ئەو بڕیارانە بن کە پیاوانی بنەماڵـە بۆیـان دەردەکـەن.   ئەمـە دەتـوانێ هەنـدێ هەلومەرج بێنێتە ئاراوە کە تێیاندا لزباینەکان هەر هـەموو ژیـانی خۆیـان لـە

---

١٠. بارودۆخی مافەکانی مرۆڤ لە کۆماری ئیسلامی ئێران: ڕاپۆرتی سکرتێری گشتی. ئەنجوومەنی گشتی ڕێکخراوی نەتەوەکان، ئەنجوومەنی مافەکانی مرۆڤ،

A/HRC/28/26, (February 20, 2015), page 7, available at: p://www.ohchr.org/EN/HR, Bodies/ HRC/RegularSessions/ Session28/ Documents/A_ HRC_28_26_ENG.doc

هاوژینییەکدا بە سەر ببەن کە تێیدا پەیوەندی سێکسی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەریان بە سەردا دەسەپێنرێت.

لزباینێتی کۆمەڵێ مەترسی لەگەڵە. بە گوێرەی یاسای سزای ئێران، سزای موساحەقە یان پێدا مالینی ئەندامی زاو و زێی دوو ئافرەت سەد قەمچییە. ئەشقی دوو ژن ڕاستەوخۆ دژی یاسای سزایە. بەدەر لە سنووردارێتی مافەکانی ژن، لزباینەکان لە وڵاتی ئێران ڕووبەڕووی کۆمەڵێ بەربەست دەبنەوە کە بە هۆی بە تاوان زانینی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز و نامدارایی بەربڵاوی کۆمەڵگایە. یەکتر ماچکردنی دوو ژن لە شوێنی گشتیدا قبووڵ ناکرێ و ئەگەر قۆڵبەست بکرێن سزای قەمچییان بۆ دەبڕدرێتەوە.

ئەندامانی کۆمەڵگای لزباین لە کۆماری ئیسلامی ئێراندا نە تەنیا لە کۆمەڵگایەکی نانەرمینوێنی پیاوسالاردا گەورە بوون، بەڵکوو لە کۆمەڵگایەکدا دەژین کە هۆگری سێکسی ئەوان بە بێبایەخ و تاوان سەیر دەکرێت. ئەم کەسانە دەست و پەنجە لەگەڵ ئاوێتەیەک لە هەڵاواردنی یاسایی، ئازاری کۆمەڵایەتی، توندوتیژی خێزانی و کردەوەی توندئاژۆیانە نەرم دەکەن کە هەم شارۆمەندان و هەمیش دەسەڵات تێیدا دەور دەبینن. لە حاڵێکدا لزباین و هاوڕەگەزخوازان ئایدیالی هاوبەشی وەکوو خەبات لە دژی جیاوازییە بنەڕەتییەکان لە دارشتەی کۆمەڵایەتیی ئێران، ئامۆژەی سەختی ئایینی و ئەو ناو و ناتۆرانەیان هەیە کە هاوڕەگەزخوازی وەک گوناحێکی نەبەخشراو سەیر دەکەن، پێکهاتەی ئایدۆلۆژیایی پیاوسالاریی زاڵ بە سەر لزباینەکان دەبێ ڕەچاو بکرێت.

بەدەر لە کێشە چارسەرکراوەکان، ماوەی پەیوەندی لزباینەکان لە

پەیوەنـدی نێـوان دو پیـاو زیـاترە و لـە هەنـدێ حاڵەتـدا ئـەم پەیوەندییانـە پێکەوەبوون و پابەندێتی لـێ دەکەوێتـەوە. لـە سـاڵی ١٩٤٨، کینسـی بـۆی دەرکەوت کە پەیوەندیی درێژخایەن لە نێـوان هاورەگـەزخوازان بـە شـێوەی ئاشکرا کەم بوو؛ بەڵام ئێستاش پەیوەندی درێژخایەنی نێوان گەیەکان باوترە، ئەوەی ڕاستی بێ کە ئەوان تەنیا هاوبەشێکیان نەبوو. ئەم توێژینەوە بـە دوای توێژینەوەی کلاسیکی مەک وێرتێر و ماتیسۆن دێت کە لە سـاڵی ١٩٨٤ لـە The Male Couple ڕوونی کردەوە و بۆی دەرکەوت کە تەنانـەت کـاپڵێکی پیاویش ناتوانن بۆ پتر لە پێنج ساڵ وەفادار بمێننەوە. [1]

زۆربەی ڕاپۆرتەکانی میدیاکان سەبارەت بە هاورەگەزخوازی لە ئێران لـە سـەر بناغـەی سـەرکوتکردنی ئـەو گـەی و لزبایانەیـە وا لـە وڵات ڕایـان کردووە. هەندێ وتوویانە ئەگەر لە ئێران دەتانهەوێ جیـاواز بـن، دەبـێ ئـەم جیاواز بوونە بشارنەوە و پاشان سەربەستن هـەر کارێـک کـە پێتـان خۆشـە بیکەن یان هەتا ئەو کاتەی کەس هەواڵی لە ئێوە و شێوازی ژیانی ئێـوە نییـە، دەتوانن سەربەست و ئازاد بن. [2] [1]

لە حاڵێکدا کە ئەزموونی ئەو کەسانەی کە توانیان لـە وڵات ڕا بکـەن تـا ڕادەیەک هاوشێوەی ئەزموونەکانی هاورەگەزخوازانی ئێرانییە، ئەم ئەزموونانە زۆر جیاوازن لەگەڵ ئەزموونی ئەو کەسانەی کە مانـەوە لـە وڵاتیـان دەسـت نیشان کرد یان دەرفەتیان بۆ ڕۆشتن نەبووە. فاکتەرێکی گرینگ لـەم گەڵاڵـە

1 1 Gay Male Relationships are Inherently Unfaithful — Joseph ...www.josephnicolosi.com/an-open-secret-thetruth-about

1 2 Growing up gay in Iran

توێژینەوەییە ئەوەیە کە هەندێ لە دیمانە لەگەڵکراوان خۆجێیی نەبوون. لە ناو بەشداربووانی ئەم توێژینەوە لە تاران، زۆربەیان کەسانی خوێندکار یان پیشەدارانی گەنج بوون و هەندێکیان بە ڕەچەڵەک خەڵکی تاران نەبوون. شێوازی ژیانی سەربەخۆی ئەوان بە جۆرێ ئەوانی لە چاوی کونجوکۆڵی بنەماڵە دوور کردۆتەوە و پەرۆشی و زەختی ئابووری پێکەوەبوون بژاردەیەکی باشتری بۆیان چێ کردووە. هەروەها لە کۆمەڵگای نیمچە نەریتیی گەنجی زانکۆیی پانتای نیشتەجێبوونی هاوبەشانە ئاسایی و قبووڵ کراوە (وەک لە کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکانیش زۆر جار بەدی دەکرێت). کەواتە لە کاتێکدا کە دوو کەس لە دوو ڕەگەزی بەرامبەر لە ڕووی یاسایی و عورفەوە بۆ پێکەوە بوون هان نادرێن، پێکەوە ژیانی دوو پیاو یان دوو ئافرەت بە شاردنەوەی هۆگرییە سێکسییەکانیان، وەک بابەتێکی نانۆڕم لێی ناڕوانرێت.

هەندێ ئەم هەلەیان لە بەر دەستە کە بە دوور لە چاوی هاوڕێ و خزم و کەس درێژە بە ژیانە هاوتەریبەکان بدەن. دیوە سێکسی و سۆزدارییەکانی کەمینە سێکسییەکان بەشی گرینگی ئەو بۆچوونانە بوو کە کەسەکان ئامادەی ئاشکرا کردنین.

> لە سەردەمی زانکۆ ئەزموونی زۆر دژوار هاتە پێشەوە کە هەموو ژیانمی گۆڕی. کەسێک لە زانکۆ بوو و ئێمە زۆر هۆگری یەکتر بووین. من هۆگری خۆمم بۆ ئەو دەربڕی و ئەویش پێدەچوو کێشەی نەبوو. بەڵام ئەو دیترڕەگەزخواز بوو. بە هەر حاڵ ئێمە دوو ساڵ لە پەیوەندیدا بووین کە ساڵ و نیوێک زۆر بە لامەوە دژوار بوو. پێی وابەستە بووم. ژیانم لە دەست چوو. ستۆدیۆیەکم هەبوو کە تێیدا گۆرانیم دەچڕی. وازم لە هەموو شتێک هێنا. دەستم لە شێعر هۆنینەوە هەڵگرت و دەستم کرد بە خواردنەوەی

شەراب، زیاتر لە بەر ئەوەی پەیوەندییەکی هەڵەم دەست پێ کرد بوو.

ئەوەی لە هەموو دیمانـە کـۆ کراوەکانـدا گرینـگ بـوو ئـەوە بـوو کـە لـە شیکاری بـارودۆخی کەمینـە سێکسـییەکان لـە وڵاتـی ئێـران سـەرنجێکی تایبـەتی خرایـە سـەر دارِشـتەی کۆمەڵایـەتی و کـەلتووری و شـوێنی نیشتەجێبوونی ناهاوسانان. لەم خوێندنەوەدا دەرکەوت کە جۆری ئەزموونـە سـۆزداریی و سێکسـییەکان لـە سـەر ئاسـتی هـەر سـێ شـاری مەبەسـت بەستەگی بە جۆرێک دارِشـتەیی رەگـەزیی شـارەکەوە هـەبوو و ئـەوەی کـە جیاوازییـەکان پەیوەسـتە بـە کلتـووری تایبـەتی زاڵ لـە هـەر گەرِەکێکـدا. ناهاوسانان لـە شـاری تـاران لـە چـاو ناهاوسـانانی ئێسـفەهان و مەشـهەد ئازادییەکی زیاتریان بۆ وادەی دیدار لـە پـارک یـان دەسـت پێراگەیشـتن بـە هەندێ پاتۆق و میوانییەکانی کۆتایی هەفتە (بە ناوی Life) هەیە کە دەتوانن چاویان بە یەکتر بکەوێ یـان پێکـەوە ژوان دابنـێن. ئەگـەرچی ئـەم شـوێنە دەگمەن و تا رادەیەک ئارامانە ئیزنی پیشاندانی خێرای سۆزەکانیان پـێ دەدا، ترس لـە بەرپرسـان هەمیشـە بـاڵی بـە سـەریاندا کێشـاوە. ئـەوان هەمیشـە حەرِەشەی ئەم مەترسییەیان لە سەرە. ٣ ١

لە رووی دارِشتەی شارییەوە، ئێسفەهان شارێکی نەریتییە لە وڵاتی ئێران و هاوشێوەی زۆرێک لە شارەکانی ئێران، لەوێ بابەتی کەمینە سێکسـییەکان زۆر تابۆیە بە جۆرێـک کـە دانیشـتووانەکەی تەنانـەت لـە بـوونی دیـاردەی

13What it's like to be gay in Iran, Sune Engel Rasmussen, The Week theweek.com/articles/532005/what-like-gay-iran

هاوڕەگەزخوازییش ئاگادار نین.

به ئاوڕدانەوە لە شووناسی تابۆی ئەم بابەتە کە لە ئایـدۆلۆژیای ئـایینی و بێئاگـایی کۆمـەڵگا لــە بــوونی ناهاوسـانان شـاردراوەتەوە، شـوێنیدۆزیی کەسانی تامەزرۆ بۆ بەشداری لەم خوێندنەوە توێژینەوەییە، مەترسیدار بــوو. ئەم بابەتە ئاستەنگێکی چالنجبزوێن و ئەستەم بوو. یەکێک لـە هۆکارەکـانی دەرکەوتنی ئەم کێشە ئاستی بـەرزی بێمتمانـەیی بـوو. ئـەم نامتمانەییـە لـە لایەکەوە ئەوان لە هەڵبژاردنی هاوبەشی سێکسی وازوازیی دەکا و لە لایەکی تریشەوە بە شێوەیەکی حاشاهەڵنەگر ماوەی پەیوەندییان کەم دەکاتەوە.

هەستی لە ژێر چـاودێریبوون هـەم لـە لایـەن شـارۆمەندانی ئێرانـی و هەمیش لە لایەن دەسەڵاتەوە چەرمەسەرییەکی گەورەیە. شایەنی ئاماژەیە کە لە ماوەی دیمانەی تەلەفۆنی و چاو بە چـاو خێـرا ئـەم ئەنجامـەمان دەسـت خست کە زۆرێک لـە ناهاوسـانان تەنانـەت متمانـە بـە هاوڕەگـەزخوازانی دیکەش ناکەن. داوا لە دیمانە لەگەڵکراوان کرا بـۆ ئـەوەی لـە ڕێگـەی تـۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ئاسـانکاری بـۆ دیمانەیـەکی چـاو بـە چـاو بکـەن. پـاش دیمانەی چاو بە چاو پەیوەندی لەگەڵ دۆست و هاوڕێکانیان ئاسانتر بووەوە.

بە ئاوڕدانەوە لە تەمەنی کورتی پەیوەندییەکان، ئەنجامـەکانی لێکۆڵینـەوە ئـەوەیان دەرخسـت کـە دیمانـە لەگـەڵ کـراوان باسـیان لـە ئەسـتەمبوونی دۆزینەوەی هاوبەش دەکرد. چالنجی دۆزینەوەی هاوبەشـێکی هەمیشـەیی باری قورسی سەر شانی گەیە ئێرانییەکان بوو. لە هەنـدێ لـە حاڵەتەکانـدا، ئەوان لەگەڵ دۆستە هاوبەشـەکانیان پەیوەندییـەکیان دەسـت پـێ کردبـوو و پاش ماوەیەکی کورتی پەیوەنـدی سێکسـی، پەیوەندییەکـەیان کۆتـایی پـێ

هاتبوو.

ناپاکی و نەبوونی پابەندێتی دوو لایەنە لە پەیوەندییەکانی نێوان کەمینە سێکسییەکان بوونی هەیە. نە تەنیا لە ناو هاوڕەگەزخوازان خۆیان، بەڵکوو پەیوەندییەکی ماناداری درێژخایەنیش کەمە. هەندێ جار بە هۆی پەیوەندی نەخوازراو لەگەڵ ناهاوڕەگەزخوازان، ئەوان بە هۆی زیان و ئازاری قەرەبوو نەکراو دەناڵێنن کە لەوانەیە لە درێژەی ژیانیان لەگەڵیان بمێنێتەوە.

هۆکارە بنچینەییەکانی ئەم پەیوەندییە زۆرە کورت خایەنانە زۆرن. پەیوەندیی نێوان دوو دیترەڕەگەزخواز دەتوانێ ڕیشەی لە کەلتوور و ئایینێکدا بێ کە بە پێی یاسا، تاکهاوسەری پاش دامرکاندنی ورووژانی ناو ژووری خەو بەهێز دەکات. کاپڵەکان ناچارن دامرکاندنی خێرای هۆگری سێکسی تێپەڕێنن و هەڵوەدای بێچمێکی مانادار لە چێژ و ڕزگاری بن. بە پێچەوانەوە هاوژینە هاوڕەگەزەکان، پێشێلکەری شتێکن کە بە پێی زۆربەی ستانداردە نەریتییەکان دەبێ پەیوەندییەکی تاکهاوسەرانە بێ، شانۆی بێزاری پەیوەندیی «یەک ـ پیاو ـ یەک – ژن»ـن. داکۆکیکارانی ئەم ستانداردانە کاپڵە هاوڕەگەزەکان لە هەمبەر هەمان نۆرم و چاوەڕوانییە کۆمەڵایەتییەکان کە بنیاتی بنەماڵەی مۆدێرنن، بە وڵامدەر نازانن.

زەختی دوو لایەنە لە سەر چێکراوە مێژووییەکانی تاکهاوسەری لە ڕکابەری لەگەڵ نەبوونی پەسندێتی کۆمەڵایەتیی پەیوەندییەکانی دوو هاوڕەگەز زۆر جار لایەنێکی دیکە لە نیگەرانی و پەرێشانی لە پەیوەندییەکاندا ساز دەکا کە لە پەیوەندییە ئازادەکاندا دەبێتە هۆی سنووردارێتی. لەو ڕووەوەی کە کەسەکان لە پەیوەندییەکی درێژماوە پارێزراو

نین و ناتوانن هەستی وابەستەیی کە زۆر جار لە پەیوەندییـەکی درێژەمـاوەدا ساز دەبێ تاقی بکەنەوە و ڕوو دەکەنە پەیوەندیی کەم خایەن کە لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا خۆی وەک جۆرێک داوێنپیسـی و بـەرەڵایی سێکسـی پیشـان دەدات.

١ـ٤: کاریگەری هاوڕەگەزخوازی لە سەر بنەماڵە

هیچ بەڵگەیەکی زانستی لـە سـەر ئـەوە نییـە کـە هـۆگری سێکسـی، چ دیترڕەگـــەزخوازی و چ هاوڕەگـــەزخوازی و چ هـــەر شـــتێکی دیکـــە، هەڵبژاردەیەکی لە ڕووی ئیرادەی ئازادە. پاش لە دایک بوون بە شێوەی خۆ بە خۆ، کۆمەڵێ لە چاوەڕوانی و بەهاکان لە بێدەنگیدا لە لایەن دایک و باوک و کۆمەڵگا و بنەماڵە بە ئێمە دەدرێت. لـەم یەکـە کۆمەڵایەتییانـەدا، کـەلتوور، وەفاداریی بۆ بنەماڵە و ئابڕوو و ناوبانگی بنەماڵە بـوونی هەیـە. هەرچەشـنە بەراورد یان ڕای ئەندامانی بنەماڵـە دەتـوانێ بـە زەقـی کاریگـەری لـە سـەر ئاکاری تاک دابنێـت. واتـا و دەسـەڵاتی بنەماڵـە کـە پێگـەی کـەلتووری و کۆمەڵایەتیی تاکیش ساز دەکەن، چالاکن و بەشێکی سـەرەکیی شووناسـی تاک پێک دێنن. بنەماڵە ئەوەندەی بتوانێ پەرە بە کاریگەریی خۆی لـە سـەر بوارەکانی دیکە دەدا بۆ ئەوەی کاریگەری لە سەر شووناس و شـێوازی ژیـان دابنێت. لە وڵاتی ئێران منداڵان پاش ئەوەی هاوسەرگیری دەکەن، بە شێوەی کردەیی دو بنەماڵە تێکەڵ دەبن و ماف و هاوپەیوەندییەک پێکەوە ساز دەکەن

که دەتوانین بڵێین لە پیرۆزی نزیکە. ٤ ١

لە ماوەی ساڵانی هەستیاری بێچمگرتنی شـووناس لـە ژیـان، تـاک بـە ڕوانین، بینین و لە کۆتاییدا بە دەروونیکردن فێر دەبێ کە چاوەڕوانی و بـەها باشەکان چیین. بەو پێیەی کە بنەماڵە یەکەمین مامۆستایە، ڕۆڵی ڕاسـتەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ دەبینێت. ئەوەی کە بە هەڵکەوت تاک لـە کـویێ یـان لـە چ بنەماڵەیەکدا لە دایک دەبێ، دەورێکی دیاریکەرەوەی لە شووناسی ئەو، ئـەو زمانەی کە بۆ پەیوەندی سـازکردن بـە کـاری دەبـا، پێگـەی کۆمەڵا یـەتی و ئایینیی ئەو هەیە و هـەموو ئـەم فاکتەرانـە بەشـێکی بـەرچاو لـە شووناسـی کەسێک پێک دێنن.

لەم لێکۆڵینەوەدا، شـووناس دیاردەیـەکی تەوەرییـە کـە لـە چوارچێـوەی فاکتەرە ناوبردەکراوەکانی سەرەوە بـێچم دەگرێـت. شـووناس کۆمەڵەیـەکی ئاڵۆزە لە وابەستەییە مادی و مەعنەوییەکانی مرۆڤ. شووناس ئاوێتەیەکە لـە چێکـراوە کۆمەڵا یـەتی و ئایدۆلۆژییـەکان کـە لـە چوارچێـوەی پێگـەی کۆمەڵا یەتیی دیاریکراو چێ دەبـێ و هـەر دوو ڕەگـەزی پیـاو و ئـافرەت بـە گوێرەی دەورێک کـە هەیانـە، ئـەو جیاوازییـە بایۆلۆجییانـەی کـە لـە هـەر ڕەگەزێکدا هەیە یان ئەو ناوەڕۆکە یاسایی و پابەندێتییەی کە بە سەر هەر دوو ڕەگەزدا دەسەپێنرێت، وەدەست دێن. ئێمە هەروەها فێر دەبین کە شووناسـی ڕەگەزییمان دووشەقە. ١ بە وتنێکـی دیکـە، فێـری ٥ ئـەم ئایدیایـە دەبـین کـە

14 Culture of Iran. history, people, clothing, traditions. www.everyculture.com

15 Lucie Ddurberman (ed) Gender and Sex in Society

ڕەگەزێتی یان ئافرەتانەیە یان پیاوانە و پانتایەکی بۆر لەم نێوەندەدا بوونی نییە. لە هەمان کاتدا فێرمان دەکەن کە بەشی بۆری لایـەنی ڕەگـەزیی مـرۆڤ لـە ڕووی ئەخلاقییەوە، گەندەڵە.

هەر لە یەکەم ساتەوەختی لە دایک بوون و لە سەرتاسـەری قۆناغـەکانی منداڵی، مێرمنداڵ و گەورەساڵی، بە کۆمەڵایەتیبوون پرۆسەیەکی بەردەوامـە لە کۆمەڵێکی جیاواز لە ڕێکار و قەدەغەکان. پێکهاتـەی بنەماڵـە دەورێکـی گرنیگی لـەم دیـاردەدا هەیـە و پەیوەندییـە خزمایەتییـەکان باڵیـان بـە سـەر شووناس و هەڵسووکەوتی تاکایەتیدا کێشاوە.

ڕۆڵی بنەماڵە هەمیشە بەستراوەتەوە بە زەختێک کە زانراو یان نـەزانراو بـە سەر هەر کام لە ئەندامانی بنەماڵە بە هـۆی ڕۆڵـی گریمانـەیی، بـارودۆخی کۆمەڵایـــەتی، دەروونـــی و سیاســـی دەوری گریمانـــەیی دەســـەپێنێت. هاوڕەگەزخوازی لە ناو بنەماڵەدا کێشەیە؛ چوونکە ژیـانی کۆمەڵایـەتی زۆر جار لە ناو چوارچێوەی ئەو ئەزموونـە کۆمەڵایەتییانـەدا دروسـت دەبـێ کـە تایبەتمەندی پیاوانەیان هەیە.[١] هۆگری سێکسی لە دەرەوەی دووانەی پیاوانە ـ ژنانە بەردەوامی پەیوەندییەکی ژنانە ـ پیاوانەی باوک سـالار و سـەرکوتکەر تێک دەدات. هەر هێمایەک لە گەیبوون دەتوانێ کاریگەرییەکی جیدی لـە سـەر ئـەو بنەماڵانـە دابنـێ کـە لەگـەڵ قبـووڵکردنی هاوڕەگـەزخوازی منداڵەکەیان کێشەیان هەیە. ئەم کێشانە تایبەت بە وڵاتی ئێران نییـە. هـەموو

---

1 Sandra, Harding. (1935) Introduction: Is There a Feminist Methodology, Open University Press

ساڵێ، هەزاران منداڵی ناهاوسانی ئامریکی کە شووناسی خۆیان ئاشکرا کردووە، لە ماڵەوە دەردەکرێن و یەک لە سەر چواری بێماڵەکان لە وڵاتی ئینگلتەرا، ناهاوسانن.

بۆ زۆربەی ئەو کەسانەی کە وەک ناهاوسان دەناسرێن، ڕوانین و قبووڵکردن یان قبووڵنەکردنی بنەماڵە (و کۆمەڵگا) کێشەیەک گەورەترە. ساڵانی یەکەمی ژیان بناغەی بە فەرمی ناسینی هۆگری سێکسییان پێک دێنێ و ئەم قۆناغە دەست پێکردن و پەی بردن بە شووناسی ڕەگەزیی خۆی وەک ناهاوسانە. بۆچوونی کەسەکان لە درێژەی لێکۆڵینەوە پیشاندەری دەرد و ئازارێک بوو کە ئەوان لە کاتی پەی بردن بە هۆگری جیاوازی خۆیان و بڕیاردان بۆ شاردنەوەی ئەم هۆگرییانە تاقییان کردۆتەوە. کەسانی ناهاوسان ساڵانێکی زۆریان لە شەڕی نابەرابەری شاردنەوەی هۆگری سێکسی بە فیڕۆ داوە و ئەوە هەمان کاتێکە کە باشترە تەرخانی گەشەی تاکایەتی و کەسایەتی بکرێت.

ڕێگری لە ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزی لە بنەماڵە دژوارترین کاری کەمینە سێکسییەکانە. ترس لە دروستبوونی کێشەی بنەماڵەیی هاوشێوە زیانی زەختی سۆزداریی، دەروونی و مەعنەوی تێهەڵکێشی ژیانی هەموو ناهاوسانانە. بەشداربووان ئاماژەیان بە کاردانەوەکانی بنەماڵە کرد کە ئازاربەخشترین ئەزموونی ژیانی ئەوان و چالنجی گەورەی بەر دەمیان بوو.

بابەتێک کە لە بڕگەیەکدا کاریگەری لە سەر هەموو ناهاوسانان دادەنێ، ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزیی لای بنەماڵەیە. ئەمە دەتوانێ بۆ موسڵمانان بە شێوەی تایبەت دژوار بێت (بۆ شرۆڤەی زیاتر بڕوانە بەشی ٢).

پێچەڵاوپێچی ئاستەنگە کۆمەڵایەتییـەکان زۆرن: بنەماڵـە، تـرس لـە بوونـە هۆکـاری شـەرمەزاربوونی بنەماڵـە و لـە دەسـتچوونی ڕێـز لـە کۆمـەڵگا، ناونیتکەی سێکسی و ڕوانگەی کۆنسێرڤاتیوانە بۆ هاوڕەگەزخوازی. نـەریت و کەلتووری باوکسالاری ئێرانی سات لەگـەڵ سـات وەبیرهێنـەرەوەی ئـەم خاڵەیە کە ئەمانە پێکهاتەگەلێکی بەهێزن کە تـاک دەبـێ بـە تـەنیایی بـاری قورسی ئەوانە هەڵبگرێت. زۆر بنەماڵە بـۆ ئـەوەی بتـوانن بـەها تاکایـەتی و ئایینییەکان لەگەڵ عەشقی خۆیان بۆ منداڵە ناهاوسانەکانیان لە هاوسەنگیدا ڕابگرن، زۆر هەوڵ دەدەن.

کاری کوشندەی ڕەواڵەتبازێتی و شاردنەوەی هۆگری سێکسی لە بنەماڵە گــەورەترین و دڵتــەزێنترین ئەشــکەنجەی کەمینــە سێکســییەکانە. دەرد و ڕەنجێک کە هەر لەو پانتا پارێزراوەی بنەماڵەدا بە سەر کەمینە سێکسییەکاندا دێ زۆر گەورەتر لەو شتەیە کە لە شوێنەکانی دیکـەی وەکـوو قوتابخانـە بـە ئەزموونی دەکەن. بۆ زۆرینەی ناهاوسانان، پەیوەنـدی پیـرۆزی خـوێنی لـە بنەماڵە بنیاتی زۆرێک لەو گێڕانەوانەیە کە بە قووڵی بێچمی بە ژیـانی ئـەوان داوە و ئێستا ڕاستەوخۆ لە هەمبەر خزم و کەسانێکدا دایاندەنێ کە هەرگیز بـۆ قبووڵکردنی شووناسی ڕەگەزییان ئامادە نابن؛ چوونکە وەها بابـەتێک دژی هەموو ئامۆژە و وانـە فێربووەکانیانـە. بـۆ رۆرینـەی ناهاوسـانان ئـەم بابەتـە سەرچاوەی بەردەوامی ڕەنج و خەسارەتی زۆر بووە. توێژینەوەکەمان پێشانی دەدا کە ترس لە سزای بـەردبارانکردن هۆکـارێکی دیکەیـە بـۆ ملکـەجێتی ئەوان بەرامبەر بەو وانانەی کـە کۆمـەڵگا بـە تـاکی فێـر دەکـات. دیسـانیش بەڵگــەی تــەواو ســەبارەت بــە زۆر گرینگبــوونی داکــۆکی کۆمەڵایــەتی و

بنەماڵەیی لەم بوارەدا هەیە.

لە کۆمەڵگا و گرووپە بنەماڵەییەکاندا، هاوڕەگەزخواز بە شتێک سەیر دەکرێ کە دەبێتە هۆی شەرمەزاری تاک و کۆی بنەماڵە و ئاسەوار و دەرهاویشتەی ناخۆشی بۆ هەموو ئەندامانی بنەماڵە و هاوڕێیان هەیە. یەکێک لە باوترین لێکەوتە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان ئەوەیە کە ئەندامانی مێینە بە هۆی نەبوونی خوازبێنی تامەزرۆ ناتوانن هاوسەرگیری بکەن و ئەندامە نێرینەکانیش لەوانەیە لە سەر ئیش دەربکرێن و بە گشتی پێگەی کۆمەڵایەتیی بنەماڵە بچێتە ژێر پرسیار.

ئەو بنەماڵانەی کە لە هۆگری سێکسی کەسەکە ئاگادارن، بە بێ‌هوودە پەنا دەبەنە بەر هەر چەشنە تاکتیکێک بۆ ئەوەی کەسەکە بگۆڕن و باوەڕی قووڵیان هەیە کە هۆگری سێکسی بارودۆخێکی شیاوی گۆڕانە و قۆناغێکی تێژتێپەڕە. ئەم توێژینەوە پیشانی داوە کە زۆربەی دیمانە لەگەڵکراوان ئەم کاردانەوەی بنەماڵەیان تاقی کردۆتەوە؛ ڕێژەی ئەو بەشداربووانەی کە ئەزموونی جیاوازیان هەبوو کەمتر لە پەنجەکانی دەستێک بوو. کاتێک بنەماڵە لە هۆگری سێکسی کەسەکە ئاگادار بووە، نە تەنیا وڵامەکەی دەبێتە هۆی ئەوەی دۆخەکە نەگۆڕێت، بەڵکوو لە زۆربەی حاڵەتەکاندا بنەماڵە سەرکوتکەرتر بووە و کۆنترۆڵێکی زیاتری بە سەر کەسەکەدا سەپاندووە. ئەوان باوەڕێکی قووڵیان بەوە هەیە کە دەتوانن تاک بکەنە ئەو کەسەی کە وەک ئەندامێکی ئاسایی بنەماڵە ببێتە خاوەن هۆگری سێکسی پەسندکراو. تەنانەت لەو بنەماڵانەی کە نەرمی‌نوێنتر و کراوەترن، ئامادەییان بۆ پێشوازی‌کردنی گەرم لە هاوڕەگەزخوازی نییە. کە واتە هەتا ئەو کاتەی ئەم

ئامادەییە بوونی نەبێ، بنەماڵە بەردەوام زەختانە هۆگری سێکسی، کە پیاوان و ژنان لە خۆ ناگرێ، ئیدانە دەکەن و لە دژی بەرهەڵستی دەنوێنن.

هەندێ لە بنەماڵەکان هاوخەمییەکی زۆریان بۆ دیتران هەیە. ئەو بنەماڵانەی کە باوەڕیان بە پەسندکردنی ئەم کەسانە هەیە، لە خزم و کەس، دراوسێ و هەڵسەنگاندنی نەرێنی ئاشنا و ناسیاوەکان دەترسن کە زۆر جار بۆ ژیان لە شاراوە و سەرنجی بنەماڵە هانیان دەدەن. سەرزەنشت و پەسند نەکران لە لایەن کۆمەڵگا دوو لەمپەری گەورەن. بەدەر لەم ترسانە، ئایدیای ئابڕو و وەجی بنەماڵەش هەیە کە بارێکە بە سەر تەندروستی دەروونی و جەستەی هەموو ئەندامانی بنەماڵە. هۆگری سێکسی دوایین هێمای سووکبوونی بنەماڵە و حەڕەشەیەکی جیدییە بۆ سەر «ئابڕووی بنەماڵە». ئەمە بەو مانا دێ کە چەمکی ئابڕووی تاک پەیوەستە بە ڕێزگرتن لە چوارچێوە کۆمەڵایەتییەکان کە پەیوەندییان بە دەور و ڕۆڵە ڕەگەزێتییەکان هەیە، بەڵکوو ئەم هۆگرییە سێکسیانە ئابڕووی بنەماڵە و کەس و کاریش کۆنتڕۆڵ دەکەن.

ترس لە ڕیسوا بوون، بەدناوی، گاڵتە پێکردن و لە کۆتاییدا تاراندن سێبەرێک لە شەرم دەخاتە سەر هەموو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی کەمینە سێکسییەکان. ئەم کاردانەوە ئاشکرایانە لە ناو پێکهاتەی بنەماڵە لە ژێر کاریگەریی پێگەی کۆمەڵایەتی، ئابووری و کەلتووریی دایک و باوکەکاندایە (ئاستی خوێندن، دەمارگرژیی کەلتووری و باوەڕە ئایینییەکان)؛ بەڵام هەموویان کەم تا کورتێک لە یەک پێوەردان. ئەمە ئەوە دەگەیێنێ کە تەنانەت لەو بنەماڵانەشی کە کراوەن، یەکەم کاردانەوە زۆر جار ناڕەحەتبوون لەم بابەتەیە. بنەماڵەکان زۆر جار سۆراغی دەستێوەردانە دەرمانییەکان دەگرن

و هیوادارن دەرمان لە گۆڕینی شووناسی ڕاستەقینەی کەسەکە یارمەتیدەر بێت.

بەدەر لە تاراندن و درک نەکردن، کەمینە سێکسییەکان ئاماژەیان بە مامەڵەی جیدیتر و توندتر و توندئاژۆتری بنەماڵە کردووە. لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا تاراندنی کتوپڕ، بێبەش بوون لە میرات وەک منداڵ و ڕۆڵە و سەرکۆنەی لێ کەوتووەتەوە.

لە حاڵەتەکانی تردا، کەسی هاوڕەگەزخواز ـ بە پێچەوانەی ڕاکێشبوونی ئاشکرا بۆ کەسی هاوڕەگەز ـ کۆڵ بۆ پەیوەندییەکی ئاڵۆز لەگەڵ کەس ڕەگەز بەرامبەر دەدا تەنیا بۆ ئەوەی بنەماڵە و هاوڕێیان لێی ڕازی بن. لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا، بەشدار بووان وتیان بە زەختی نارەزایەتی خۆیان دژ بەم پەیوەندییە ڕاگەیاندووە و هیچ کات لەگەڵ کەسی ڕەگەز بەرامبەری خۆیان پەیوەندییان ساز نەکردووە، لە ناو ئەو کەسانەی کە وەها پەیوەندییەکیان هەبووە، پەیوەندی سێکسییان نەبووە و هەر لە یەکەم دەستپێکی نگریسەوە ئەم پەیوەندییە گەیشتبووە لەمپەری سۆزدارییەکی بێبەری لە هەست. شیکاریی وڵامی دیمانەکان سەرچەشنێکی دڵهەژێنی پیشان دا: لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا، بەشدار بووان لە داواکارییەکانی هاوڕێ و بنەماڵەی خۆیان نوقم دەبوون و بە بێ ڕەچاوکردنی هۆگری سێکسی خۆیان و هۆگری تایبەتی بۆ کەسی هاوڕەگەز، هاوسەرگیرییان لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر کرد. ئەگەرچی مەخابن لێکەوتەکانی وەها هاوسەرگیرییگەلێک شیاوی پێشبینییە، ڕەنج و نارەزایەتی بە هۆی هاوسەرگیری زۆرەملێ زەبرێکی دیکەیە کە لە شووناسی ناسکی کەسەکە دەدرێ و توێژێکی دیکە لە زیانی دەروونی بە

برینە قووڵەکانیان زیاد دەکات.

ئەگەر دیسان لە دایک ببمەوە حەزم نەدەکرد هاوڕەگەزخواز بوایەم. ئەوەی پێویست بوو کردم؛ پەیوەندییم لەگەڵ ماڵە پارێزراوەکان گرت بۆ ئەوەی درگام لێ بکەنەوە و ئەوان دەستیان کرد بە وتاردان. پێیان وتم دیارە کچێکی باش نیت. کچی چاک بە با تێهەڵدان نەخۆیت.
نێرگیز، ٢٧ ساڵە، مەشهەد

سەبارەت بە کەمینە سێکسییە لزبایینەکان، زەختێتی ئەم کاردانەوانەی بنەماڵە و کۆمەڵگا وای کردووە کە پێگەی پێشتر سست و لەقیان لەوەش زیاتر بکەوێتە بەر حەڕەشە و ببێتە هۆی چەند قاتبوونی نایەکسانی، زەختی دەروونی، جەستەیی و سێکسی ئەوان. پێچەڵاوپێچی چالنجە کۆمەڵایەتییەکانی بەر دەم لزبایینەکان لەگەڵ بێبەشبوونی کۆمەڵایەتی و بە فەرمی‌نەناسین لە گوتاری باوک سالار ئیسلامیدا زاڵە کە جیاوازی ڕەگەزێتی، سووکایەتی ڕەگەزێتی و سنوورە بەرتەسککەرەوە ڕەگەزێتییەکان بۆ ژنان پشتڕاست دەکاتەوە.

ئەکبەر، ٣٥ ساڵان، تاران
دەزانی چۆنە ئەم چەشنە هۆگرییانەم پێ خۆش نەبوو و هەر لە بەر ئەوەشە کە بیرم کردەوە لەگەڵ کەسێکی ڕەگەز بەرامبەری خۆم هاوسەرگیری بکەم. پێم وا بوو ئەم هۆگرییانەم کز دەکاتەوە. سەرەتاکان خراپ نەبوو بەڵام دواتر بۆم دەرکەوت کە بە ڕاستی ناتوانم.

لزبایینەکان زیاتر توندوتیژی بە تاقی دەکەنەوە، هەڵاواردنی ڕەگەزێتی

سەرکوتکەر نە تەنیا خـۆی لـە کلیشـە ڕەگەزێتییـەکانی پیاوانـە و ئافرەتانـەدا پیشان دەدا، بەڵکوو لە سەرسـەختی ئێرانـی باوکسـالار و تەنانـەت لـە نـاو کۆمەڵگای کەمینە سێکسییەکانیشـدا خـۆی دەنوێنێـت. هەنـدێ لـە ڕووی جەسـتەییەوە ڕووبـەڕووی دەسـتدرێژی دەبنـەوە. لـە ڕووبـەڕوو بوونـەوەی زەختی دوو قاتی هەڵاواردنی ڕەگەزێتیی باوک سالارانە لە لایـەک و پەسـند نەکران لە لایەن کۆمەڵگا لە لایەکەوە، ئەو لزبایینانەی کـە ئێسـتا لـە ناخـەوە لەگەڵ خۆـی «نەخوازراو» لە تەقەلادان، خۆیان لە گۆڕەپـانی بەربـەرەکانێی گەورەتردا بەدی دەکەن و ئەمە لە حاڵێکدایە کە بە هیچ چەشنێک زانسـت و پتانسییەلێکیان بۆ خەبات لە دژی پێکهاتەی جیاکارانە نییە. تەنانەت ئەگـەر تاک پەنا بباتە بەر ئەکتیڤێکی کۆمەڵایەتی، ڕێکخراو و بزاڤـەکانی مافـەکانی ژنـان سـوودێکی ئـەوتۆیان نـەبووە. بـە گـوێرەی گێڕانـەوە تایبەتـەکانی بەشـداربووان، زۆربـەی «مـاڵی پـارێزراو»ەکـان لـە لایـەن ڕێکخـراوی چاکژیانەوە بەڕێوە دەبرێن و هەندێ لەو کچانەیان کـە قوربـانی تونـدوتیژی خێزانین، ڕاو ناوە. بێ‌گومان هەندێ لەم کچانە بـە هـۆی هـۆگری سێکسـی خۆیان لە ڕووی جەستەییەوە چەوسێنراون. زۆربەی «ماڵە پارێزراوەکان» لە پرسی توندوتیژی فیزیایی ناسەرکەوتوو بوون.

بـە ئاوڕدانـەوە لـە دەسـتپێکی بەشـی ئاسـایی گەشـە و کونجکۆڵییـە سێکسییەکان و ئاگاداری زیاتر لە هۆگری سێکسی خۆیـان، حاڵـەتی هـیچ دوو کەسێک بۆ پەیوەندیی و دۆزینەوەی سێکسی هاوشێوەی یەکتر نـین. لـە دەسـتپێکی ناسـینی هـۆگریی هاوڕەگەزخوازانـە، لێکدژییـە دەروونییـە گێژکەرەکان و هەستی شەرم لەوانەیە وڵامێک بۆ زەختـە دەرەکییـەکان بێـت.

خـەڵک زۆر جـار بـە قۆنـاغێکی تاقیکردنـەوە و هەڵـە وەکـوو سـازدانی پەیوەندییەکی سۆزداری یان سێکسی لەگـەڵ کەسـی بەرامبـەر دەسـت پـێ دەکەن. ئەم پەیوەندییە لەوانەیە بە شـێوەی کـاتیی هۆگرییـە ڕاسـتیەقینەکانی کەسەکە ناڕوون بکەن؛ شیکاریی سەختی قبووڵکردنی خۆ ئاڵۆزتر دەبـێ و هاوسەرگیریی زۆرەملێ، دەزگیرانداریێتی نەخوازراو و پەیوەندییگەلێکی لـێ دەکەوێتەوە کە زیاتر هێمای مەسڵەحەتە تا هەست کە واتە جـێ شـوێنێکی هەمیشەیی لە سەر حاڵەت و کەسایەتی کەسەکە بە جێ دێڵێت.

١ـ٦ قۆناغی تاراندن و دەرکران

بێجگە لەم ڕاستییە گرینگە کە بەشداربووان بە کۆمەڵ ئاماژەیان بە وێنەی زەینی هاوبەش لە کاردانەوەی بنەماڵەکانیان دەکرد، ئـەوەی گرینگـە ڕەوتـی بەردەوامی پرۆسەی ڕوو لە گەشەی ئاسـایی بوونـەوەی هاوڕەگـەزخوازی و قبووڵکردنی خۆ بە پێناسەیەکی نوێ لە «خۆ»ـیە. ئـەم پرۆسـە هاوشـێوەی پرۆسەی ئاساییکردنەوەیە کە لە ژێر ناوی کاردانەوەی سـتراتیژی دەخرێتـە بەر باس. شوێنێکە کە «خۆ» بە شێوەی «ئەوەی هـەم» پێناسـە دەکرێتـەوە و «نە ئەوەی دەبێ ببم». ئەم قۆناغە ئەگەر بـە دروسـتی بێتـە ئـاراوە، دەتـوانێ یەکەم هەنگاو لە سەقامگیری بێ ئەگینا دەتوانێ نکۆڵی شووناسی ڕەگـەزیی لێ بکەوێتەوە.

ئەگەرچی ئاراستە ئەرێنییەکان بۆ پیاوانی گەی و لزبـاین لـە مـاوەی ئـەم چەند دەیەی ڕابـردوو ڕووی لـە هەڵکشـان بـووە، ئاراسـتەکان بـۆ کەسـانی دووڕەگەزخواز ئەگەر لێکدژ و لێکنەچوو نەبن، تا ڕادەیەک بێکاریگەرن. بە

پێچەوانەی دڵخوازێتی دەروونی وێنەی گەی یان لزباین، دووڕەگـەزخوازی پەرێشانی زەینی زۆر و ئـاڵۆزێتی لەگەڵـە. کەسـانی دووڕەگـەزخواز کـە لـە درێژایی مێژوودا لە بەرەکانی پێشەوەی خەباتی ناهاوسانان بـوون، هەمیشـە لەم گووتارانەدا پشتگوێ دەخرێن. هەتا ئەو جێی کە لە ڕووی لۆژیکییەوە بە ئاگاین، لە وڵاتی ئێران ئەم توێژینەوە تاکە لێکۆڵینەوەیەک بووە کە لـە بـارەی کۆمەڵگای دووڕەگەزخوازان وەک گرووپێکی دیـار ئـەنجام دراوە. هەمیشـە دروسـتێتی دووڕەگـەزخوازی جێـی پرسـیارە؛ باوەڕێـک لـە ئارادایـە کـە دووڕەگەزخوازان بەرامبەر بە هۆگری سێکسی خۆیـان سەرلێشـێواو یـان لـە قۆناغی تێپەڕیندان. پیاوان و ژنانی دووڕەگەزخواز لە چاو ئەو کەسـانەی کـە بە تەنیا دیترەگەزخواز یان هاوڕەگەزخوازن بە ئاسێتکی بەرزتر ڕووبـەڕووی نایەکسـانێتی جەسـتەیی و دەروونـی و دیکـەی جیاکارییـەکانی بـواری تەندروسـتی دەبنـەوە. کەسـێکی دووڕەگـەزخوازٚ بـۆ ئـەوەی خـۆی لـە چوارچێوەیەکی پێناسە کراودا دابنێ، دەبێ هەوڵ بدا و پاش کۆمەڵێ هەوڵی سەرشۆڕانە، کەسەکە واز لە گەڕانی دەروونی دێنێ و زۆر جار (ئەگەر نـە بـە هەڵە) خۆی لە چوارچێوەیەکی دیارتردا دەگوونجێنێ کە بـە پێـی هـۆگری و کۆمەڵە ئەزموونی ڕابردووی کەسەکە دەتوانێ چوارچێوەی هاوڕەگـەزخوازی یان دیترەگەزخواز بێت. ئەم ناونیتکانە زۆر جار تەنیا دەبێتـە هـۆی دابڕانـی زیاتر و لە کۆتاییدا ڕێگری لە قبووڵکرانی تەواوتر دەکات.

---

17 Negative Attitudes Slow Acceptance of Bisexuality, psychcentral.com/ news/2016/11/01/negative..

بە هەر حاڵ، بەدەر لە پێگەی ئەم کەسانە لە لایـەنێکی سێکسـی ئـەوەی خاڵی هاوبەشی هەموویانە، دژایەتی دوژمنکارانە و کاردانەوەی تونـدوتیژی کۆمەڵگایە. گرینگترین هۆکار لە ژیانی ڕۆژانەی ئەوان ترس لە ئاشکرا بوون لە لایەن ئەندامێکی بنەماڵە یان دیکەی کەسانی گرنگ لە ژیانیـان یـان ئـەو کەسانەیە کە هەڵسوکەوتیان لەگەڵ دەکەن و دەتوانن کاردانەوەگەلی وەکـوو خۆ بە دوورگرتن، قبووڵ نەکردن یان دوژمنایەتی لـە خۆیـان پیشـان بـدەن. گەورەترین نیگەرانی ئەوان دابڕانی شاراوەی ئازاربـەخش لـە بنەماڵـە و ئـەو کەسانەیە کە خۆشیان دەوێن؛ بەڵام لە ئەگەری دەربڕینی شووناسی ڕەگەزی خۆیـان، قبوڵیـان ناکـەن. ئـەم دەڤـەرە دەڤـەرێکی بـە تایبـەت چـەتوون و نەخوازراو بۆ تاوتوێکردن بەتایبەت لە حاڵەتێکدایە کـە بنەماڵـەی کەسـەکە یان دایک و باوکی توخمی سەرەکیی هەبوونی ئەو پێک دێنن.

ترس لە ڕیسوابوون، بەدناویی، گاڵتـە پێکـردن و لـە کۆتاییـدا تارانـدن سێبەرێک لە شەرم دەخاتـە سـەر هـەموو هەڵسـوکەوتە کۆمەڵایەتییـەکانی کەمینە سێکسییەکان. هەروەها کاردانـەوەی ئاشـکرا بـە هـۆی کاریگـەریی پێگـەی کۆمەڵایـەتی، ئـابووری و کـەلتووریی دایـک و باوکەکانـە (ئاسـتی خوێندن، دەمارگرژیی کەلتووری و باوەڕە ئایینییەکان) بەڵام هەموویان کـەم تا کورتێک یەکن. ئەمە ئەوە دەگـەیێنێ کـە تەنانـەت لـەو بنەماڵانەشـی کـە کراوەن سۆراغی چارەسەر دەگرن و زۆر جار کەسەکە ناچـار دەکـەن کـە لـە هەوڵێکی سەرشۆڕانەدا بۆ چارەسەر بگەڕێ بۆ ئەوەی شووناسی ڕاستەقینەی خۆی بگۆڕێت.

بەشێک لە ناونیتکە هاوڕەگەزخوازی سرووشتی زمـانی فارسـییە کـە لـە

دوو وشەی جیا بۆ هاوڕەگەزخوازی پێک هاتووە. ئەمە زۆر کێشەی لە نـاو [٨] گرووپی کەمینـە سێکسـییەکانی لـە سـەر پێناسـەی هاوڕەگـەزخوازی یـان هاوڕەگەزبازی لێ کەوتۆتەوە. ئەم توێژینەوە جیاوازییە بنەڕەتییـەکانی نێـوان ئـەم دوو گێڕانـەوە گرینگـەی لـە پەیوەنـدی لەگـەڵ بابـەتی ئـەم توێژینـەوە دۆزیوەتەوە. هاوڕەگەزخوازی هۆگری سێکسی قبـووڵکراو لـە تاکـدا بـەدی دەکرێ، لە حاڵێکدا هاوڕەگەزبازی بێچمێکـی نـەخوازراوی پەیوەندییـە کـە ئاماژە بە دۆست و خزم و کەسی بەشداربوو دەکات. هەر دوو چەمکەکە بـە هـۆی نـەبوونی پێناسـەی ڕوون هەسـت پێنـەکراو و نـاڕوونن. جڤـاکی ناهاوسانان لە وشەی هاوڕەگەزخوازی (بە واتـای وشـەیی هـۆگر بـوون بـە هاوڕەگەز) کەڵک وەردەگرن. لە حاڵێکدا دەوڵەت و ڕاگەیاندنە دەوڵەتییەکان وشەی هاوڕەگەزباز بە کار دەبـەن کـە واتایـەکی نـەرێنی هەیـە و ئامـاژە بـە کەسێک دەکا کە لەگەڵ کەسانی هاوڕەگەزی خۆی «سێکس» دەکات.

١ـ٧ـ شووناس: ستراتیژی سازگاری

شووناسی «کەمینـەی سێکسـی» لەگـەڵ ئایـدۆلۆژیای لێکـدژ بـۆ ئـەو کەسەی کە پەیوەستە بەم گرووپەوە شتێکە کە هـەموو کەسـێک تێدەکۆشـێ ئاسـانکاری بـۆ بکـا، بـۆ ئـەوەی ئاسـایی بکاتـەوە و لـە چوارچێوەیەکـدا بیگونجێنێت. بۆ وڵامدانـەوە بـە گـەڕان بـۆ شـووناس و شـێوازی ژیـانێکی

---

18 What it's like to be gay in Iran -theweek.com/articles/532005/what-like-gay-iran

تایبەت، هاوڕەگەزخوازان ستراتیژی جیاواز دەگرنە بەر بۆ ئەوەی بۆشایی پەیوەندییەکانیان پڕ بکەنەوە و بتوانن لەگەڵ پاراستنی سەقامگیری زەینی و سێکسی درێژە بە ژیانی خۆیان بدەن. یەکێک لەم ستراتیژانە هەوڵ بۆ «ئاسایی کردنەوە»ی خۆیە. هەندێ لە نموونەکان بریتیین لە نکۆڵیکردن لە هۆگریی سێکسیی خۆیان، ناشتنی بیر و خەیاڵی پەیوەست بە هۆگری سێکسی، هەوڵ بۆ گۆڕینی شووناسی ڕەگەزیی و ناچارکردنی خۆ بە پەیوەندی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر. زۆرێک لە کەسەکان دێنە ناو پەیوەندی دیترڕەگەزخوازانەوە بۆ ئەوەی تەنیا لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە شیاوی قبووڵکران بن. ئەم ستراتیژانە لە سەر بنەمای وازهێنان لە پاشماوەکانی شووناسی ڕەگەزییان تەنیا ڕێکارێکی کاتییە و لە کۆتاییدا بێهۆشییەکی نەخوازراوە. لەو دیوی ئەم جەسارەتە، هۆگری سێکسی ڕاستەقینەی ئەوان هەر دەمێنێتەوە.

ئەوەی زۆر لە لایەن تیمی لێکۆڵینەوە و لە کاری مەیدانی پێداگری لە سەر کراوە. هەوڵ لە پێناوی درک و گۆڕینی ئەزموونی ژیاوە بۆ ئەم شیکارییەیە. پشێوی بە هۆی بە کارهێنانی «ناو و ناتۆرەی نەشیاو» کاتێ دەردەکەوێ کە تاک خۆی بە «هاوڕەگەزخواز» بزانێ، لە ئێستادا ڕفتار و کورتە مێژووی پەیوەندییەکەیان لە ڕاستیدا ئەوە پیشان دەدا کە ناو و نیتکەی دووڕەگەزخواز پێناسەیەکی شیاوترە بۆ ئەو.

زۆربەی وڵامدەرانی ئەم تاقمە هۆگرییە سێکسییە «دووڕەگەزخواز» وتیان کە لەم شووناسی ڕەگەزییەیان بێئاگان. زۆر کەس لە ڕابردوودا لەگەڵ هەر دوو ڕەگەزەکە لە پەیوەندیدا بوون و زۆر کەسی تر وەک کەسێکی

«دیترڕەگـەزخواز» ڕاسـتییەکانی ژیانیـان دادپۆشـی. وەک پێشـتریش وتـرا، دووڕەگەزخواز بوون هێشتا سەرکۆنە دەکرێ و زۆر کەس لـەو بـاوەڕەدان کـە دووڕەگەزخوازبوون بوونی نییە. دووڕەگەزخواز بـوون یـەکێک لـە تابۆکـانی کۆمەڵگایە. ئەم تاقمە هێشتا بە خەستی پشتگوێ دەخـرێ و بـە هزرئـاڵۆز و دەمارگرژی و کلیشە ژاراوی کراوە. بەو پێیـەی کـە کەسـانی دووڕەگـەزخواز هەست ناکەن کە سەر بە گرووپی هاوڕەگەزخوازان یان دیترڕەگـەزخوازانن، بە هەڵبژاردنی ناوی گەی سووکنایی بە خۆیـان دەبەخشـن و بـەم شـێوە لـە چوارچێوەیەکی پێناسەکراودا دەگوونجێنرێن. لەوانەیە دووڕەگەزخوازەکان لە ژێر زەخت بڕیار بدەن خۆیان بە هاوڕەگـەزخواز بـزانن لـە بـری ئـەوەی لـە کەلتوورێکدا کە هەر وا بە ئاسانی لێیان تێناگا، ڕێگـەی سـەغڵەتی میانـەڕۆ بگرنە بەر. دوو هۆکار بۆ ئەم حاڵەتـە بـوونی هەیـە: «بێئاگـایی لـە بـوونی دووڕەگـــەزخوازی» و «پەســـندکردنی ڕێژەیـــی گریمانـــەیی گـــەی یـــان دیترڕەگەزخوازی هەتا دووڕەگەزخوازی».

کۆمەڵگای ئێرانی و کۆمـەڵگای پەیوەسـت بـە ناهاوسـانان بـە شـێوەی گشتی توانا، خواسـت و لـە هـەموو گرینگتـر مـەیلیان بـۆ تێگەیشـتن لـەم هۆگۆییـە سێکسـییانە نییـە کـە بـە شـێوەی دیـاریکراو دژ بـە نۆڕمـە کۆمەڵایەتییـەکانن. هـەر هۆگرییـەکی سێکسـی کـە لـە دەرەوەی دووانـەی پێناسەکراوی پەیوەندی ژن و پیاو ئیش بکا بە خەسـتی وەک کێشـە، شـەرم، نەخۆشی یان نانۆڕمێتی لێی دەڕوانرێ و ناونیتکەی لێ دروسـت دەبـێ کـە هەندێ لە ڕێبەرانی ئـەفریقایی بـەردەوام بـۆ پێناسـەی کەسـانی ناهاوسـان کەڵکی لێ وەردەگرن. چاوخشاندنێک بە زەبری پەیتا پەیتای گیـر و گرفتـی

ناهاوسانان ئەم حاڵەتانە پیشان دەدا: فاکتەری پەرۆشیهێنی دەرەکی و ئەگەری تارێنراوی لە لایەن بنەماڵە و دۆستان، گەورە بوون لە دنیایەک کە نۆرم و بەهاکانی دیترەگەزخوازانەیە، خۆڕاگری بەهێزی ئایین و هەڵوێستە توندەکەی لە دژی هاوڕەگەزخوازی، یاسا و بوونی بەردەوامی سێبەری مەرگ و کاریگەری نەرێنی ناونتیکەی کۆمەڵایەتیی هاوڕەگەزخوازی، جێی سەرسووڕمان نییە کە ئەم لێکەوتە قورسانە ببینرێن و بە دەروونی بکرێن.

لە میانەی بە کۆمەڵایەتیبوون لە ڕێگەی قوتابخانە، هاوڕێ و بنەماڵە کەسی ناهاوسان بۆی دەردەکەوێ کە هۆگرییە سێکسییەکەی لە لایەن کۆمەڵگا تووشی ناو و ناتۆرەی ناسرووشتی و کێشە بۆتەوە. کاریگەری یاسای عورفی و کەلتووری نەنووسراو نە تەنیا لە وێنای کەسەکە لە خۆی و لێکەوتە ڕفتارییەکانیدا خۆی دەردەخا، بەڵکوو لە لایەنێک لە کاردانەوەی ناسرووشتی و هەندێ جار مەترسیدار لە سەرکوتکردنی خۆی، نکۆڵی لە خۆی و تووشی ڕفتاری مەترسیداربوون خۆی دەنوێنێ کە هەر هەموویان کاریگەری ڕووخێنەریان لە سەر تەندروستی دەروونی ئەوان هەیە.

١ـ٨ـ کاریگەری ئایین و باوەڕە ئایینییەکان

لە کاتێکدا کە ئاراستەکان بەرامبەر بە جڤاکی ناهاوسانان لە سەرتاسەری جیهان لەم ماوەی دواییدا مدارایەکی زێدەتری بووە، ئێران هێشتا یەکێکە لەو وڵاتانەی کە لە هەمبەر گۆڕان خۆڕاگری دەنوێنێت. لە هەندێ لە ناوچەکانی ئێراندا، تەنانەت هاوڕەگەزخوازی وەک بابەتی وتووێژ ڕەت دەکرێتەوە و لە ئەنجامدا گرووپەکانی پشتیواندۆزی ناهاوسانان پێک نایەت و هیچ

گۆڕانێــک نایەتــە کایــەوە. ژێربنــەمای ئــایینی لــە وڵاتــی ئێــران «سەرووپێکهاتە»ـی یاسایی و سیاسی دروسـت دەکـا کـە بـە پێـی فیقهـی نەریتیی شێعە پێناسە دەکرێت. ئـەم حکومەتـە ئایدۆلۆژیکییـە بـە دەگمـەن ڕێگە بە دەنگەکانی دیکە دەدا کە ببیسترێن و شرۆڤە ڕەق و تەقـە ئایینییـەکان دەپارێزێت.[19]

وەک کۆمەڵگایـەکی نـەریت‌خواز، ئێـران پێـداگری لـە سـەر ئـایین (و مۆعجیزە) لە نۆرم و بەها ڕفتارییەکان دەکا و هانی بەردەوامێتی (پەیوەندییـە قووڵەکان)ـی ڕابردوویەکی ڕاسـتەقینە یـان گریمانـەیی دەدات.[20] ئـایین لـە وڵاتی ئێران دەوری تەوەریی هەیە. زۆربـەی پێکهاتـەکانی بنەماڵـە بـە پێـی ئامۆژە ئایینییـەکانن و زیـاتر سـەبارەت بـە وانـەکانی پێغەمبـەری ئیسـلامە (س.خ). کاریگـەری تونـدی ئـایین لـە سـەر شـووناس و شـێوازی ژیـانی تاکـەکان ئێسـتاش سەرسـامهێنەرە بـەڵام بـۆ ناهاوسـانان لـەوەش زیـاترە؛ چوونکە باوەڕە ئیسلامییەکان لـە بنەڕەتـەوە هاوڕەگـەزخوازتۆقاون. هـەرچی بنەماڵەیەک ئایینی‌تر و دەمارگرژتر بێ، زەختێکی زیاتر دەخرێتە سەر تـاک. ئایین تەنیا بابەتی باوەڕ و نوێژی تایبەتی نییە، بەڵکوو بوارێکی گشـتی پێـک دێنێ کە کۆی گەل لە خۆ دەگرێت. بە ئاوڕدانەوە لـە پێگـەی کۆمەڵایـەتی و بایۆلۆژیکی کەمینە سێکسییەکان، ئایین نێڵێکی زەختی بەهێز بـۆ کـۆنترۆڵی

19Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran's LGBT ... www.iranhrdc.org/english/publications/reports/1000000398...

20 Difference between Traditional and Modern Society, www.yourarticlelibrary.com › Society

سێکسی دابین دەکات.

بە گوێرەی ئەوەی تاوتوێ کرا و خرایە بەر وتووێژ، تەنیا دەتوانین بەم ئەنجامە بگەین کە ئایین، یاسای پەسندکراوی وڵات و دارشتەی نەرەتیی کۆمەڵگا هەر هەموویان فاکتەرگەلێکی گرینگن کە لە ژیانی سنووردارێ هاوڕەگەزخوازاندا ڕۆڵیان هەیە. ئەمە پەیوەندی ناهاوسەنگ، نانۆرمێتی دەروونی و لە کۆتاییدا شێوازی ژیان و شووناس‌دۆزی جیاوازی لێ دەکەوێتەوە. ئەم شووناسە هەندێ هێما لە خۆ دەگرێ کە بە گوێرەی داتا کۆکراوەکانی ئیشی مەیدانی بابەتی فوکووس بوون. دیارە ئەم شووناسە تازە بێچم گرتووە ستراتیژ و کارکردی ڕفتاری تایبەت لە خۆ دەگرێ کە لە بەشی داپەڕە ستراتیژییەکان شی کرانەوە.

بە ڕەچاو گرتنی کاریگەری ئایین بە سەر شاری مەشهەد و شووناسی تابۆی ئەم بابەتە، ئەم دوو هێزە کاریگەری ئایین، شووناس و شێوازی ژیانی تاکیان ڕوون کردەوە. بەدەر لە کاریگەری[1] دارشتەیی بە سەر بنەماڵە و شووناس‌دۆزی، باوڕە ئایینییەکان لە شاری مەشهەدیش زاڵن و ئەم بابەتە کەمینە سێکسییەکان لە شاری مەشهەد لە شارەکانی دیکە جیا دەکاتەوە. باوەڕی ئایینی کەمینە سێکسییەکان نە تەنیا ئەوان لە ئاست قبووڵکردنی خواستەکانیان خۆڕاگر دەکا، بەڵکوو دەبێتە هۆی ئەوەی لە سەر شاردنەوەی شووناسی خۆیان سوور بن. ناونیتکە لەگەڵ هاوڕەگەزخوازی لە کۆمەڵگا

21Between Religion and Desire: Being Muslim and Gay in Indonesia, ww.sjsu.edu/.../courses/soci172/s0/10GayMuslim.pdf

ئیسلامییەکان دەتوانێ کاریگەرییەکی زۆر لە سەر موسڵمانان دابنێ کە خۆیان بە گەی دەزانن. لە وڵاتی ئێران، زۆربەی خەڵک چەمکەکانی بنەمای ئیسلام لە ژیانی خۆیان بە کار دەبەن و پەیوەندییە سێکسییەکانیش هەتا ئەو جێی دژی نۆڕمە کۆمەڵایەتییە قبووڵ کراوەکان نەبێ، بە شیاو سەیر دەکرێت. هاوڕەگەزخوازی قبووڵ ناکرێ چ بگا بەوەی نۆڕمێکی کۆمەڵایەتیی قبووڵکراو بێت.

ئایین دیوێکی دیکەی زەختی سەر کۆمەڵگای ناهاوسانانی ئێرانییە. وەک لە بەشی ١دا وترا باوەڕە ئایینییەکان هەمیشە فاکتەر و هۆکاری سەرەکی بوون کە لە خاڵی یەکتربڕی چاکسازی کۆمەڵایەتیی پێشەنگ و قۆناغی تێپەڕیندان و لە قبوولکردنی هاوڕەگەزخوازی کێشە دەنێنەوە. کۆمەڵگای ئێرانی بایەخێکی زۆر بە ڕەچاوکردنی عورف و باو دەدا و تێیدا دەربڕینی تاکایەتی سەرکۆنە دەکرێت؛ بە دەوری پێناسەکراو بۆ پیاوان و ژنان لە پانتایەکی دوو جەمسەریدا پێداگری لە سەر پاراستنی «نۆڕمە» کۆمەڵایەتییەکان دەکرێت. هاوڕەگەزخوازی بەربەرەکانێ لەگەڵ ئەم دیسیپلینی کۆمەڵایەتییەدا دەکات. بۆ ملیۆنان کەسی شوێنکەوتەی کوێرکوێرانەی ئایینێکی بێبەری لە مدارا و نەرمینوێنی کە بە پێداگرییەوە دەڵێ هاوڕەگەزخوازی گوناحێکی نەبەخشراوە، بابەتێکی گرنگە. کاتێ نۆڕمە کۆمەڵایەتییە پیرۆزەکان لە چوارچێوەی پارامەترە قبووڵ کراوە ئیسلامییەکان حەڕەشەیان لێ دەکرێ، ئایین دەبێتە ئامراز و یەکەیەکی هاوسەنگکەرەوە بۆ ڕێکخستن و کۆنترۆڵی ڕفتارە کۆمەڵایەتییەکان. بۆ بنەماڵە، هاوڕەگەزخوازی هاوشێوەی وازهێنان لە ئایینە (ارتداد: لادان لە

ئایین).

ئایین بە دروستکردنی پشێوی زەینی بۆ سەر تاک دەتوانێ گووشارێک بێ لە سەر بڕیارە تاکایەتی، کۆمەڵایەتی و ڕەگەزییەکانی تاک. شرۆڤەی زۆر لە گوتاردا بوونی هەیە کە ئایا گەی بوون لە ئایینی ئیسلامدا قبووڵ کراوە یان نا و زۆرێک لە هەوڵدان بۆ ئەوەی مەعنەوییەت و هۆگری سێکسی خۆیان هاوئاهەنگ بکەن. ئەو کۆمەڵە گەیە موسڵمانانە کە هۆگری سێکسی خۆیان وەک کردەوەیەکی نائەخلاقی یان هەڵە چەمکسازی دەکەن هەمیشە هەڵوەدای متمانە بە خۆبوونن. بۆ وێنە، ئەم ڕوانگە ڕەچاو بکەن و بە شێوەیەکی بەربڵاویش پەسند کراوە و پێی وایە هاوڕەگەزخوازی گوناحە. ئایین ئیسلام پێداگرانە و بە بێ دوودڵی هاوڕەگەزخوازی بە ڕفتارێکی لادەرانە دەزانێت. بۆ کەسانی ناهاوسان، دەستپێکی ناسینی هۆگری سێکسی بە بێ‌هیواییەکی مەعنەوی و ئایینیی ئێگزیستانسیال سەرکوت دەبێت. زۆر کەس بێ‌گومانن لەوەی کە هاوڕەگەزخوازتۆقێنی بە هێزەوە لە کەلتووری ئێرانییدا دەمێنێتەوە. هەستی دەروونی‌سازیکراوی ئایین کە تۆخمی بوونی تاکە، چەمکی کۆمەڵایەتی و ئایینیی ژنانە و پیاوانە و پەیوەندی لەگەڵ ناهاوڕەگەز وەک تەنیا پەیوەندییەکی کۆمەڵایەتیی قبووڵکراو لە چوارچێوەی ئیسلامی دەبنە هۆی ئەوەی تاک لە جاڕنامەی ئیدانەبوونی هاوڕەگەزخوازی و پێکهاتەیی ئایینی هەستی سرووشتی خۆی بخاتە بەر قەزاوەت. دیارە ناونیتکەی لەگەڵ هاوڕەگەزخوازی لە کۆمەڵگا ئیسلامییەکان کاریگەرییەکی قووڵی لە سەر ئەو موسڵمانانە داناوە کە خۆیان پێ گەیە.

دەتوانین زۆر بە ڕاحەتی ببینین کە چۆن باوەڕی ئایینی لە ڕەتکردنەوەی

هاوڕەگەزخوازی دەتوانێ ببێتە هۆی ئەوەی کە هەندێ لە گەیە موسڵمانەکان هاوڕەگەزخوازدژییەکی بە دەروونیکراو لە خۆیاندا پێبگەیێنن. بۆ ئەو ناهاوسانانەی کە دەبنە ئامانجی بێزاری هاوڕەگەزخوازدژان، هەوڵی دەروونی ناچارییان کە هەندێ جار تەنیا پاش ساڵانێک ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ هۆگرییە سێکسییە دیاریکراوەکان دەگۆڕێت، بەش بە حاڵی خۆی دەبێتە هۆی نکۆڵی لە ئایین و بێباوەڕبوون بە سزا ئایینییەکان.

کەسانی ناهاوسان هەمیشە بابەتی شرۆڤە مرۆییەکانن و ئەم شرۆڤانە لەوانەیە بە پێی کات، زەمەن و هەلومەرجی کۆمەڵایەتی گۆڕانیان بە سەردا بێت. لەم پێناوەدا، زۆربەی وڵامدەران پشتیوانیی شرۆڤەی ئەخلاقتەوەرتری دەقە ئایینییەکانن کە ڕێز لە زۆرینەیی و جیاوازییەکانی نێوان خولقێنراوەکانی خودا دەگرن و لە هەمبەر شرۆڤە زاڵەکانی قورئان کە بیرمەندان بۆ ئیدانەکردنی هاوڕەگەزخوازی پەنای بۆ دەبەن، خۆڕاگری دەکەن. موسڵمانان پەنا دەبەنە بەر بەسەرهاتی لووت لە قورئان (وەکوو بەسەرهاتی لات لە ئینجیل) بۆ ئەوەی بڵێن ئیسلام ئەو پیاوانە ئیدانە دەکا وا هۆگری پیاوانن. گەی موسڵمانی زۆر شرۆڤەی جیاوازییان لێی هەیە: ئەم چیرۆکە توندوتیژی ئیدانە دەکا و نە کردەوەیەکی سێکسیی تایبەت. لە هەوڵ بۆ ئاشتکردنەوەی[٢] ئیمان و هۆگری سێکسی خۆیان، ئەوان لە نێوان «ئاکاری هاوڕەگەزخوازانە» و «شووناسی هاوڕەگەزخوازانە» فەرق دادەنێن بۆ ئەوەی ئەم ڕاستییە

22Muslim attitudes about LGBT are complex, far from universally ...
www.usatoday.com/.../muslim-lgbt-gay-views/86046404

پشتڕاست بکەنەوە کە بە پێی گەڵاڵەی خودایی نادیترڕەگـەزخواز لـە دایـک بوون. کە واتە، هاوڕەگەزخوازی ئـەوان دەربڕینـی خواسـتی خوداییـە و نـە هەڵبژاردەیەکی تایبـەتی پـەتی هـەوەس یـان خواسـتێکی پلیـت و چەپـەڵ. هــەروەها ڕێژەیــەکی کــەمی بیرمەنــدانی ئیســلامی، زیــاتر لــە ڕۆژاوا، پێداچوونەوەیەکیان بە وانە ئیسـلامییەکان لـە مـەڕ پەیوەنـدی سێکسـی دوو هاوڕەگەز دەست پێ کـردووە و بـەو ئەنجامـە گەیشـتوون کـە ئیدانـەکردنی تەنیای شرۆڤەیی زۆر هەڵەیە. [٣] [٢]

٢٨ ساڵان، دووڕەگەزخواز لە تاران
«من هیچ کارێکی وا ناکەم کە کاریگەری لە سەر خودا دابنێم، نە نوێژ دەکـەم و نـە قورئان دەخوێنمەوە. ڕۆژوو ناگرم. سوێند بە خودا دەخۆم و سێکسی کۆمی دەکەم.»

سەرەڕای ئەمانە، زۆر کەس هەڵبژاردەیان سنووردارە؛ لە سەر بڕواکانتـان وەفادار بن، خۆتان بن چوونکە ناتوانن بە دەمامک لێدان یان نکۆڵیکردن لە سەر هۆگری هاوڕەگەزخوازیتان بەردەوام بن.

کاتێـک کەسـێک لـە پشـتیوانیی بنەماڵـە و دەوروبەرییـەکانی بێبەشـە و ئایینیش سووکنایی‌بەخش نییە و کەسـەکە دەتـارێنێ، هـیچ سـەیر نییـە کـە کەسەکە باوەڕە ئایینییەکانی لە دەست دەدا و چاوەڕێی پشـتیوانیی سـەرچاوە سکۆلارەکانە.

23Islam and Homosexuality: What does the Koran say…
www.haaretz.com/middle-east-news/1.724908

لە بەرامبەردا، فاکتەری ئایین هەندێ جار تاکەکان بەرەو ئایدۆلۆژیایەکی کۆنسێرڤاتیڤانەتر هان دەدا. کەسانی ناهاوسان کـە هەمیشـە لـە کاردانـەوە و قەزاوەتی نەرێنی بنەماڵە دەترسن، تێدەکۆشن سازگاری بنـوێنن و ئەوەنـدەی دەکـرێ لاسـایی ڕفتـار، گوتـار و شـێوازی جل‌وبـەرگ لـە بـەرکردنی دیترڕەگـەزخوازەکان بکەنـەوە. ئـەم مەحافزەکارییانـە دەتـوانێ پەیوەنـدی کورتخایەنی لێ بکەوێتەوە.

ڕۆحی ئیسلام هاودڵی، نەرمی‌نوێنی و تێگەیشتن نەبێ هیچی دیکە نییە و سەرەڕای ئەمەش ناهاوسـانان هـیچ چوارچێوەیـەکی ئـایینی ئـەرێنیان بـۆ پشتبەسـتن بـە ئیسـلام نییـە. پەسـندکردن یـان داکـۆکی هاوڕەگـەزخوازی هاوشێوەی هەژاندنی بنەماکانی ئایینی ئیسـلام سـەیر دەکرێـت. سـەرەڕای ئەمە، خواست بۆ ئایینێک کـە گرووپـە ناهاوسـانەکان بـە فـەرمی بناسـێ و قبووڵی بکا کە پێیان باشە سکۆلار بن، لەم برگە زەمەنییە نابینرێت. ئەمە وای کردووە کە زۆرێک لە کەسەکان ڕێگەیەکی نوێ بەرەو هێزێکی مـەتافیزیایی و ئایدۆلۆژیای مەعنەوی بەدیل لە ژیانی خۆیاندا بگرنە بەر بۆ ئەوەی درێـژە بـە ئـایینی زاڵ و دەسـەڵاتداری ئیسـلام بـدەن. ئـەم چەمکانـە بـریتین لـە مرۆڤایەتی، باوەڕ بە کەرامەتی مرۆیی وەک ئایینی ڕاستەقینە یان هـۆگری بـۆ ئەو عیرفانە نوێیانە کە باوەڕیان بە مەلـەوەری سێکسـییە. ڕەنگـە ئـەم سـەدە بتوانێ گێڕانەوەیەکی مێژوویی بێ لە ئاوێتەیی، نەرمی‌نوێنی و پێکـەوە ژیـان کە لە پشتیوانیی ڕووکەشی و هاشتاگی هاوپەیوەست سەرتر چوو بـێ. وەک چیرۆکە دەستنیشانکراوەکانی خوارەوە پیشـانی دەدەن سـەفەر بـەرەو قبـووڵ کران سەفەرێکی دژوارە. لە ژێرەوە کۆمەڵێ لە دەنگە خـەمبارەکانی جڤـاکی

ناهاوسانان لە کاری مەیدانیدا بەدی دەکەن:

لزباین، ٣١ ساڵان، لە مەشهەد

باشم لە بیرە کە لە تافی منداڵیدا لەگەڵ دایک و باوکم دەچووم بۆ مزگەوت؛ بەڵام پاش ئەم پرس و کێشانە، لە قۆناغی یەکەمدا حاڵەتی بەرگریکارانەم بەرامبەر بە خودا هەبوو چوونکە بە ڕاستی لە ژێر گووشاردا بووم. خودا دەیتوانی منیش هاوشێوەی دیکەی کەسانی هاوڕەگەزم بخولقاندبوایە، دەمتوانی ژیانێکی ئاساییم هەبوایە، هاوسەرگیری بکەم؛ منداڵم بخستایەتەوە؛ دەمتوانی بە ئاسوودەیی بژیم. من هێشتاش هەمان هەستم هەیە. ئەو پرسەی ئێمە ڕووبەڕووی بووینەتەوە هەندێ جار وا دەکا باوەڕەکانمان پشتگوێ بخەین بەڵام ئەم کێشە بووە هۆی ئەوەی زۆرێک لە باوەڕەکانم لە دەست بدەم. پێم خۆشە ڕۆژێ بمرم و تەنیا لە خودا بپرسم بۆچی. کەسانێک هەن کە من لەگەڵیان لە پەیوەندیدام و هەندێکیش وەکوو من هەر ئەم کێشەیان هەیە. من بە ڕاستی ماندوو بووم.

گەی، تەمەن ٢٣ ساڵان، لە ئیسفەهان
دیارە ئێمە تاوانبارین، ئێمە لە وڵاتێکی موسڵماندا دەژین و بێگومان ئێمە موسڵمانین. ئێمە باوەڕمان بە خودا و ڕۆژی قەیامەتە بەڵام ئەم باوەڕە لاوازە. بەڵام من ئیمان و بڕوام هەیە. من نکۆڵی لە خۆدا ناکەم. سەرەڕای ئەمە، پەیوەندیم هەیە، سێکس دەکەم و هەمیشە هەوڵم داوە ئەم دوو ڕەهەندە لە یەکتر جیا بکەمەوە. بۆ من، دیترڕەگەزخواز یان هاوڕەگەزخواز بوون هیچ پەیوەندییەکی بە خودا، ئایین و ڕۆژی دواییەوە نییە. من ئەوان پێکەوە گرێ نادەم. من هەست ناکەم گوناحێکم کردبێت. باوەڕە ئایینییەکانم لاوازن؛ بەڵام من ئەم بابەتەم بە ئاسوودەیی قبوڵ کردووە و کێشەم نییە.

پەیوەندی هاوڕەگەزخوازان لەگەڵ یاسا

ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران ئازاریان پێ دەگەیێنرێ و هێرش دەکرێتە سەریان. یاساکان لە دژی ئەوانن؛ ئەوان لە هەمبەر ئـازار، چەوسـانەوە و تونـدوتیژی بنەماڵە و کۆمەڵگا خەسارهەڵگرن. پەیوەندی هەتا هەتایی و دانەبڕاوی نێوان ئایین و نۆڕمە سێکسییەکان لە ئێران و سیستەمی یاسایی و کۆمەڵە یاسایەکی تونـد و تیـژدا بـوونی هەیـە کـە ئـەو کەسـانە سـزا دەدا کـە ئـایین و نۆڕمـە سێکسییەکان ڕەچاو ناکەن. سزا یاساییەکان لە لایەن دەوڵەت، دەزگای داد و هەڵسووڕاوانی نادەوڵەتی وەکوو قوتابخانـەکان، کۆمـەڵگاکان و بنەماڵـەکان دەسەپێنرێن. یاساکانی ئێران لە هەمبەر هەڵاواردن یان ئازار بە هۆی هۆگری سێکسی یان شووناسی ڕەگەزێتی هیچ پشتیوانییەک ئاراستە ناکەن. کەسانی ناهاوسان لەم مافە یاساییە بێبەشن کە ئەم هەلەیان بۆ بڕەخسێنێ کە خۆیـان بن.

یاسای سزای ئێران وشەی نێرباز بە گەڕانەوە بـە نـاوی حـەزرەتی لـووت (لووت لە قورئان) و چیرۆکی نێربازەکـان بـە کـار دەبـات. پەیوەنـدیی ئـەم بەسەرهاتە لەگەڵ هاوڕەگەزخوازی جێی مشتومڕە؛ بەڵام هەر ئەوەندە بەسـە کە بەرپرسانی ئایینی لە وڵاتی ئێران بڕیاریان داوە وەهـا شـرۆڤەیەک بگرنـە بەر.

لە یاسای سزای ئێران کە لە بەشی یەکی کتێبەکانی پێشووی نووسـەر بـە تێر و تەسەلی باسی لێ کرا، بۆشاییەکی نکۆڵیهەڵنەگر لە نێوان پەسندکراوە سـزایی و ڕاسـتییە جێبەجێکارییەکانـدا بـوونی هەیـە. توێژینـەوەکانی ئـەم دواییانە پیشانیان دا کە سزاکان بۆ پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانە (بڕوانە بەشی

٥)، منداڵبازی و لزبـاین بـوون ئاوێتەیـەکن لـە سـزای جەسـتەیی وەکـوو قەمچی. لە ئەگەری دووبـارە بوونـەوەی ئاکارەکـە و بـوونی بەڵگـە، کەسـی هاوڕەگـەزخواز بـە مـەرگ یـان بـەردبارانکردن سـزا دەدرێـت، ئەگـەرچی ساڵانێکە وەها حوکمێک دەرنەچووە و پێدەچێت دەزگای داد و پۆلیس هـەتا ئەو جێی لە ڕێژەیەکی زۆردا کۆ نەبنـەوە و بـە شـاراوەیی بمێننـەوە، جڤـاکی ناهاوسانان قبووڵ دەکەن.

سەرنجی ئێران بۆ سەر یاساکان لە وڵاتی ئێرانی ئـەوڕۆیی هێشـتا بـاری قورسی سەر جڤاکی ناهاوسانانە. ئەگەرچی ئەم یاسایانە وەک پێشـێلکەری مافەکانی مرۆڤ لێیان دەڕوانرێ، ڕێکەوت و پێشینەی جێبەجێ کردنیان لـە کۆمەڵگای ئێرانی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ٢٠٠٥. کاردانـەوەی دیمانـە لەگـەڵ کراوان پیشان دەدەن کە ئەوان هەڵوەشانەوەی وەها سـزاگەلێک بـە مـومکین نازانن.

کاتێک سەبارەت بە زانیاری یاسایی ئەوان پرسیار لە کەمینە سێکسییەکان کرا، زۆریان سەبارەت بە وردەکارییەکانی جێبەجێکردنی یاساکان سـەریان لێ شێواو بوون، ئەگەرچی هەندێ لە بەشداربووان کـەڵکیان لـە وشـەگەلی وەک سێدارە یان بەردباران یان قەمچی وەرگرت. وەک بینرا لـە کاتێکـدا کـە زۆرێک لە کەمینە سێکسییە بەشداربووەکان بە خەستی هەستیان دەکرد کـە لە ژێر کۆنترۆڵدان، حاڵەتێک لە کەمتەرخەمیش بەدی دەکرا؛ چوونکـە لـەم ماوەی دواییدا هیچ حاڵەتێکی سێدارە یان بەردباران لە ئارادا نەبووە و زۆریان ئەگەری وەها سزاگەلێکیان زۆر بـە کـەم دەزانـی. دەورە دران لـە بازنەیـەکی پارێزراو وای کردووە زۆریان لە دۆخێکی بەرگرییانەدا بژین و ئەمە بـە هەڵـە

دەبێتە هۆی ئەوەی زۆرێک وا بزانن لە پانتـای تایبـەتی خۆیـان پـارێزراون و دەتوانن بە شێوەی نهێنییانە پەیوەندی سێکسـی خۆیـان بپـارێزن. سـەرەڕای ئەوەی کە لە سەر ئاستی تاکایـەتی لـە مـەڕ یاسـاکان نیگـەرانی زۆر هەیـە، زۆریان خۆیان خزاندووەتە ناو گرووپی بچـووکی کۆمەڵایەتییـەوە کـە تـەنیا پێداگری لە سەر شاراوە بوون و بوونە ئەندامی نـەبینراوی کۆمـەڵگا دەکـەن. ڕەنگە بەرپرسانی ئێرانی زۆر جار چاوپۆشی لـە ڕووداوە کۆمەڵایەتییـەکانی گەیەکان دەکەن؛ بـەڵام تەنانـەت هـەر ئـەم سـنووری ڕێککـەوتنی مـدارا و نەرمی نوێنییەش دەتوانێ مەترسیدار بێت.

لزباین، ٢٧ساڵە، لە تاران
ئێستا گرووپەکانم (گرووپی ناهاوسانان لە تیلیگرام) دەسڕمەوە و بۆ بـەیانی دیسـان لە گرووپەکاندا دەگەڕم بۆ ئـەوەی شـتێکی باشـتر بدۆزمـەوە، گرووپـەکانم دەسـڕمەوە، تەلەفوونەکـەم دەکووژێنمـەوە. پێمـوا هـەتا هەنووکـە ٢٠ دانـە سـیم کـارتم کڕیـوە و هەموویانم سووتاندووە. بە خۆم دەڵێم وازی لـێ بێنـە؛ چیتـر ئـەم کـارە مەکـە. قوڕئـان دەکەمەوە؛ بۆ بەیانی دیسان بە شوێن گرووپەکانمدا دەگەڕم. دیسان بە شـوێن یـەکێکی باشدا دەگەڕم. پێموا هەتا ئێستا دە باتری مووبایلم گۆڕیوە. من هەر لە سـەرەتای ڕۆژەوە هەتا شەو سەرم لـە نـاو موبایلدایـە. دایکـم دەڵـێ ئەگـەر لای خـودا بپاڕێتـەوە ڕەنگـە بگەڕێتەوە. ڕەنگە کارێک دەست بخەی، بچیتە سەر کار.

ئەو هێزە ناخۆشانەی کە کۆنتڕۆڵ، دەسەڵات و چاودێری بە سەر هۆگری سێکسی کەسـەکاندا دەسـەپێنن ـ ئەگـەرچی لەوانەیـە هاوشـێوەی یاسـا و پۆلیس هێزی دەرەکی و زۆرەملی بن ـ زۆر جار دەبنە هێزێکـی بێدارکـەرەوە

کە کەسەکە خۆی لە ناخیدا دروستی دەکـات. ئێسـتا کەسـەکە لـە گێـژاوی خۆسەنسـۆڕیی و بێزاریدایــە. ســەیر ئەوەیــە ســەرەڕای ئــەوەی ترســی قۆڵبەستکران لە لایەن پۆلیس و سزای سێدارە لە ئارادایە، ئەم ترسە بـە هـۆی نیگەرانیان لە بێئابڕوویی بنەماڵە یـان ئاشـکرابوونی شووناسـی ڕەگەزییانـە ساڵەهای ساڵ بە وردییەوە شاردرابووەوە.

بە ئاوڕدانەوە لە پرسەکانی سـەرەوە، دەتـوانین وێنەیـەکی ڕوونترمـان لـە کاریگەری یاسا لە سەر ژیانی تاک لە بەر دەست بێت. کۆمـەڵێ بەڵگـە لـە ئارادان لە سەر ئەوەی کـە داپـەڕەکانی پـۆلیس تـەنیا لـە دژی کۆبوونـەوەی کەمینە سێکسییەکان لە شوێنە گشتییەکانی وەکوو پارک و کافەکانی ناوەندی شارە، ئـەو شـوێنانەی کـە سـەرنجی پـۆلیس بـەرەو لای ئـاپۆرەی گـەورەتر ڕادەکێشێت. ئەم پارکانـە پـاتۆقی ناسـراوی کۆمـەڵگای ناهاوسـانەکانە. لـە درێــژەی لێدوانەکانــدا، بەشــداربووان ئاماژەیــان بــەوە دەکــرد کــە ئاســتی پەیوەندییان بۆ دیدار و چاو پێکەوتن لە شـوێنە ناسـراوەکانی وەکـوو پارکـە تایبەتەکانی کەلانشارەکانی وەکوو تاران، مەشهەد و ئێسفەهان کەم بووەتەوە.

ئەم چەشنە وڵامە ئەمنییانە شێوازێکی کلاسیکە بـۆ سـازدانی پانتایـەکی هاوسەنگ و ڕادیکاڵی نەریت‌خواز و کۆنتڕۆڵی کۆمەڵگا مرۆییەکان لە قۆناغە جیاوازەکاندا بە هۆکاری وەکوو هۆگریی کۆمەڵایەتی یان چاودێری بـە سـەر پەیوەندییەکان. ئەم وڵامە، وڵامێکە بۆ ئاڵۆزی و تێهەڵکێشراویی نوێ و کـۆن لە ڕێگەی تاوتوێکردنی حەڕەشەکان. بەڵام ئامـانجی سـەرەکی گـرتن یـان سزادان نییە، بەڵکوو بڵاوە پێکردنی کۆبوونەوە گەورەکان لە شـوێنە گشـتییە ناسراوەکان بە هۆکاری ئاسایشییە.

سەرباری هەموو ئەو جینایەتانەی کە لە دژی گەیـەکان لـە وڵاتـی ئێـران ئەنجام دەدرێ، شیکارییەکی قووڵتر لەم کاردانەوەیەکدا پیشـان دەدا کـە لـە ڕاستیدا وشیاریی گشتی دیترڕەگەزخوازان لە هاوڕەگەزخوازی لـە ئاسـتێکی نزمدایە. گرینگ نییە چ لۆژیکێک بخرێتـە ڕوو. حەقیقـەتی بـوونی کەمینـە سێکسییەکان نە دەتوانرێ نکۆڵی لێ بکرێ و نە دەتوانرێ پشتگوێ بخرێت. سەرەڕای ئەمە ئەوەی لێرەدا گرنگە ئەوەیە کە لە ناو بردنـی ڕەواڵـەتی کەمینـە سێکسییەکان بە واتای حەشاردان یان داپۆشاندنی بوونی ئەوان نییە. لەوانەیە ستراتیژ خۆ بواردن لە پڕڕەنگ‌کردنی بوونی ئـەوان و وەدەسـتهێنانی پێگـەی یاسایی و سەرنجی ڕاگەیاندنە نێودەوڵەتییەکان بێـت. سیسـتەمی ئەمنییـەتی باڵادەست لە سەر ڕاکێشانی سەرنج بۆ سەر ئەم گرووپە کـە هـەموو نۆڕمـە قبـووڵکراوە ڕفتـارە سێکسـییەکانی وەلا نـاوە، سـوور نییـە. وەک سـەرۆک کۆماری پێشووی ئێران، مەحموود ئەحمەدی نـەژاد، جارێکیـان وتـی: «لـە ئێـران هاوشـێوەی وڵاتـی ئێـوە هاوڕەگـەزخوازمان نییـە.» ئـەم بۆچوونـە سەرسـووڕهێنەرە ڕەنگـە لـە سەداسـەد هەڵـە نـەبێت. لـەو ڕووەوەی کـە هاوڕەگەزخوازی نایاساییە و سزای بە دواوەیە، وێنـای ئـەوەی کـە کەسـێک سەربەستانە وەک گەیەک لە وڵاتی ئێراندا بژییێت، ئەستەمە. وتەی ئەحمەدی نەژاد ڕاشکاوانە هەڵە بوو. چوونکە زۆر گەی ئێرانی لە شاراوەدا دەژین. خاڵ تەنیا ئەوەیە کە دەوڵەت هەتا ئێستا بڕیاری بە هەند نەگرتنیانی گرتۆتە بەر. ٤

---

24 A Rare Glimpse Into Iran’s Underground Gay Community. www.towleroad.com/2114/12/when-thenpresidentmahmoud..

25We don't have any gays in Iran,' Iranian president tells Ivy. ←

بڵاوە پێکردنی گرووپە هاوڕەگەزخوازەکان و ڕێگری لە کۆبوونەوەیان لە شوێنە گشتییەکان لە بۆنەگەلی وەکوو ئاهەنگی لە دایک بوون، سەیران، ساڵیادی بۆ وێنە دامەرزاندنی کەناڵی تیلگرامی و هتد پیشان دەدا کە کۆمەڵگای ئێرانی بۆ شاردنەوەی کەمینە سێکسییەکان هەتا کوێ دەڕوات. ئەم داپەڕانە بۆ ئارامکردنەوەی زۆرینەیەک ئەنجام دەدرێ کە لە هاوڕەگەزخوازی دەترسێ و لێی بێزارە.

تیمی لێکۆڵینەوەکەمان شایەتحاڵی حەڕەشەی هەمیشەیی پۆلیسی ئاسایش بوو. پۆلیس و هێزەکانی گەشتی ئیرشاد چەندین جار کاری مەیدانیان وەستاندووە و بوونەتە هۆی ئەوەی بەشداربووان خێرا بڵاوەی پێ بکەن بۆ ئەوەی نەناسرێنەوە. شایەنی ئاماژە پێدانە کە شێوازەکان لە شارەکانی تاران، مەشهەد و ئێسفەهان جیاواز بوون و تەنانەت ئەم جیاوازییانە لە گەڕەکە جۆراوجۆرەکانی شارێکیشدا بوونی هەبوو. بەدەر لە کێشەی دابینکردنی ئاسایشی بەشدار بووان کە حەزیان لە دیمانە بوو، ئەم شێوازە پۆلیسییەی هێرش و ڕاکردن وای کرد کاری دیمانە بە دەستێوەردانی پۆلیس دژوار بێت.

لە کاتی دیمانە، پیاوێکی گەی لە مەشهەد هەستی خۆی بەم شێوە دەربڕی:
«کۆبوونەوەی کەمینە سێکسییەکان بە گوێرەی دارشتە و جۆریان خەسارهەڵگری ئێستایی دەورووژێنن. کۆبوونەوە بۆ ئاهەنگی لە دایکبوون یا ساڵیاد لە ئەگەری بوونی

→

www.dailymail.co.uk/news/article-483746/We-dontgays.

کەسانی ترەنس یان کەسانێک کە ئارایشتیان کـردووە یـان جلوبـەرگێکی نائاسـاییان لـە بەرە، کاردانەوەی جیاوازی پۆلیسی لێ دەکەوێتەوە. بەتایبەت لە شاری مەشهەد و تـاران بیستوومە ڕووداوی باش بۆ هاوڕەگەزخوازەکان ڕووی داوە، وەکوو میوانی یان شـتی تـر بەڵام مەشهەد و هەر دوو شارەکان شوێنی مەزارگەی کەسـایەتییە گرنگـە ئایینییـەکانن و هەر بەو هۆیەش تۆقێنەرن. بەڵام نازانم بۆچی.»

وەک پێشــبینی دەکــرێ، دەرکــەوت کــە هەســتی متمانــە لــە کەمینــە سێکسییەکان بە هۆی ئەزموونی جەرگبڕی گرتن لە لایەن پـۆلیس و هێـرش کردنە سەر میوانی یان شوێنە گشتییەکان لە ناو چـووە. بـۆ دڵنیـا کردنـەوەی دیمانـە لەگـەڵکراوان لـە گفتوگـۆی چـاو بـە چـاودا پێویسـت بـوو تیمـی لێکۆڵینەوەی مەیدانی زەمەن و وزەیەکی زیاتر تـەرخان بکـات. لـە درێـژەی لێکۆڵینــەوەدا، زۆرێــک لــە کەســەکان ژوانــی خۆیانیــان لــە دواهــەمین ساتەوەخت تەنانەت پاش هەوڵێکی زۆر بـۆ جێبـەجێکردنی دیـدار و چـاو پێکەوتن هەڵوەشاندەوە؛ چوونکە متمانەیان نەبوو و لە ناسینەوە دەترسان. بە شێوەی تایبەت، ئەندامانی تیمی کاری مەیدانی لە ئیسفەهان چەندین جـار لە ساتەوەختە دواییەکانـدا ڕووبـەڕووی هەڵوەشـاندنەوە دەبوونـەوە. کەواتـە توێژەران لە هـەڵبژاردنی نموونـەی گـەورەتری هاوڕەگـەزخوازان هـەوڵێکی زۆرتریان دا.

شرۆڤەی دیمانەکان ئەوەی دەرخست کـە پەرۆشـی و نیگـەرانی کەمینـە سێکسییەکان تەنیا بـۆ هێـزە ئاسایشـییەکانی پـۆلیس سـنووردار نەبۆتـەوە و درکاندنی شاراوەی هۆگری سێکسی ئەوان لای بنەماڵـە، دۆسـتان و خـزم و کەسیش بۆ ئەوان جۆرێک نیگەرانییە.

١ـ٩ لێخشبوونی سەربازی، چانس یان ڕێگەی بەرگری؟

وەک پێشتریش وترا، ڕاشکاوانە گەی بوون دۆخی ژیانی تاک بە خەستی دەخاتە سەغڵەتەوە. هەر ئاواش بێچمی ڕەواڵەتی ئافرەتانە دەردەسەر دروست دەکا چ جای ئەوەی شووناسی ڕەگەزی خۆی بدرکێنێت. درکاندنی شووناسی ڕەگەزی وەک پیاوێکی گەی لە وڵاتی ئێران کۆمەڵێ ئاسەواری بە دواوەیە؛ چوونکە هاوڕەگەزخوازی چ لە سەر ئاستی کۆمەڵایەتی و چ لە سەر ئاستی یاسایی لە گەورەترین تابۆکانە. بەڵام، ئەم تابۆیە خۆی لە بێچمی پاڕادۆکسێک سەبارەت بە پرسی خزمەتی سەربازیدا پیشان دەدا.

کاتێک پیاوێک دەگاتە تەمەنی یاسایی (١٨ ساڵ)، دەبێ بچێ بۆ سەربازی ناچاریی دوو ساڵە. هەموو پیاوانی تەندروست و بەتوانا کە لە قوتابخانەی ئامادەیی دەردەچن یان واز لە خوێندن دێنن، ئەگەر بۆ زانکۆ دەرنەچن دەبێ بچن بۆ سەربازی. بە کۆتایی هاتنی ئەم خوولە دوو ساڵانەیە کارتێک دەردەکرێت. ئەم کارە بە شێوەی پەنگراو دەتوانێ ژیان ساناتر بکاتەوە. بە بێ ئەم کارتە، پیاوی ئێرانی ناتوانێ بە شێوەی فەرمی کڕین و فرۆشتن بکا، لە چالاکیی فەرمی کەرتی گشتیی بەشداری بکا، لە لایەن دەوڵەتەوە دابمەزرێ یان پاسپۆڕت وەربگرێت. هەندێ لە کۆمپانیاکانی کەرتی تایبەت ئامادە نین ئەو کەسانە دابمەزرێنن کە سەربازییان نەکردووە.[١]

1 Gay Men in Iran's Military Can Seek Exemption. Al-Monitor www.al-
←

بە گوێرەی هەڵکەوتـەی جوگرافیـاییی، دۆخـی هـاوڕژینی یـان خوێنـدن هەندێ جار ژێر تەمەنی ١٨ ساڵانە. خزمەتی زۆرەملێی سـەربازی هەنـدێ جار بە هۆی دوور و درێژ بوونی، ئەوەی کە تاکەکان دەبـێ تـەنیا سـەربازی بکەن و هـەموو دۆخـە سـنوورداركەرەوەکەی، دڵخـواز نییـە. هەنـدێ کـەس تێدەکۆشن بۆ خۆ بوواردن لە سـەربازی ڕێ دەرەتانێـک بدۆزنـەوە. بنەماڵـە خوداپێداو و دەوڵەمەندترەکان بۆ دەور لێـدانی سـەربازی هـەموو درگایـەک دەکوتن چ لە ڕێگەی بەرتیل بێ چ لە ڕێگەی ناردنی بە قاچاغی کەسەکە بـۆ دەرەوەی وڵات یـان نـەخۆش‌نوێنی و ڕێگـەی دیکـە بـۆ خۆدزینـەوە لـە سەربازی. لێخۆشبوون لە سەربازی[1] ئەو یاسا و ڕێسا تایبەتانە دەگرێتەوە کـە هەندێ جار هەموار دەکرێنەوە. کەواتە بـە گـۆڕانی یـەک یـان دوو وشـە لـە یاسـایەک دەتـوانرێ ژیـانی کۆمـەڵێکی زۆری خـەڵک بگۆڕدرێـت. سەربازیکردن بابەتێکی ئاڵۆزی شیکاری کەمینە سێکسییەکان لـە سـوپایە. ژینگەی داخراوی سـەربازخانە و دوو سـاڵ خزمـەتی ناچـاریی سـەربازی دەتوانێ هۆگری هاوڕەگەزخوازانە ببزوێنێت.

پرۆسـەی وەرگرتنـی لێخۆشـبوون کـاتگرە و پێویسـتی بـە ئامـادەکردنی بەڵگەی پەیوەست بە ترەنسێتی یـان هاوڕەگەزخوازبوونـە. کەسـەکە بـەر لـە دەسـتپێکی ئـەم ئەزموونـە دووسـاڵانە دەبـێ پشـکنینی پزیشـکی و هەڵسەنگاندنی دەروونی ئەنجام بدات. هەندێ جار کەسی هاوڕەگـەزخواز

---

monitor.com/pulse/originals/2013/08/

1 Gay Men in Iran's Military Can Seek Exemption. Al-Monitor www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/08/

سەبارەت بە دەور یان دۆخی ڕەگەزی خۆی درۆ دەکا و وا خۆی پیشـان دەدا کە هاوبەشی سێکسی مێینەیە یان ئارایشت و پۆشاکێکی تایبـەتی هەیـە بـۆ ئـەوەی لـە دادگـا بـڕاوە بـێ و لێخۆشـبوونی بـۆ دەربکرێـت. لـە وەهـا حاڵەتگەلێکدا، هاوڕەگـەزخوازی هۆگرییـەکی سێکسـی بایۆلۆژیـک نییـە، بەڵکوو ڕەواڵەتبازی دەرەکی شتێکە کە وەک ڕەواڵەتی ژنانە سـەیر دەکرێـت. بەدەر لە ئارایشت، جل و بەرگ و ڕەواڵەت، ئەنـدازەی کەسـێک هێمایـەکی ڕوونی دیاریکەرەوەیە: کەسانی هاوڕەگەزخواز بە لەشـی پیاوانـەی درشـتەوە کەمتر چانسی بردنەوەیان لە دادگادا هەیە.

ئەگـەر کارناسـان یـان پزیشـکان کۆمـەڵێ بەڵگـەی پەیوەسـت بـە «هاوڕەگەزخوازبوون» بەدی بکەن، سەربازی داهـاتوو بـۆ بـەراوردی زیـاتر دەنێرنـەوە. ئەگـەر لێکدانـەوەی فیزیۆلـۆجی هاوڕەگـەزخوازبوونی تـاک پشتڕاسـت بکاتـەوە، لێخۆشـبوونی فـەرمی هەمیشـەیی بـۆ کەسـەکە دەردەکرێـت. زۆر جـار و نـە هەمیشـە تاقیکردنەوەیـەکی کـۆمی تـەواو پڕێیستریێس و تـەواو سـووککەرانە پـاش هەڵسـەنگاندنی دەروونـی ئـەنجام دەدرێ. ئەگەر بینینی پزیشک بەڵگەی پەیوەست بە ڕوودانی دخوولی نێـوان دوو هاوڕەگـەز پیشـان بـدا، ئـەم بابەتـە بـە شـێوەی فـەرمی دەنووسـرێ و دەنێردرێ بۆ سوپا. لە هەندێ حاڵەتدا، پشکینی وردتریش ئەنجام دەدەن بۆ ئەوەی بڕیاردەران لە دۆخی داواکار دڵنیا بن و ئەم متمانە دەسـت بخـەن کـە ئیدعای هاوڕەگەزخوازی ڕاستە و بۆ ڕاکردن لە خزمەتی سەربازی نەبووە.

---

1 Gay Men in Iran's Military Can Seek Exemption. Al-Monitor www.al-
←

بەشداربووان سەبارەت بە سووکایەتی و پەستی بێبەزەییانە ئاماژەیان بە ئەزموونگەلێک کرد کە وەک باجی وەرگرتنی کارتی لێخۆشبوون تاقییان کردبووەوە. ئەوان باسیان لە بەشداریکردن لە خولی ناچاریی بیست کەسی یان زیاتر دەکرد. لە ڕاستیدا خوولە ناچارییەکان پلەتفۆڕمێکن بۆ دەربڕینی ئایدۆلۆژیای دژە هاوڕەگەزخوای لە ڕێگەی سووکایەتی پێکردن و شەرم. ڕاوێژکار هەوڵ دەدا ڕازییان بکا کە هۆگری سێکسییان بگۆڕن و بگەڕێنەوە سەر دیترڕەگەزخوازی. پێیان دەوترێ کە هۆگرییان بۆ هاوڕەگەز نەخۆشییە. بەشداربووان سووکایەتی، تۆمەت و سەرکوتی ئایدیا و قسە جۆراوجۆرەکانیان وەک ئەزموونێکی دووپاتە لەم خوولانەدا وەبیر دەهێنایەوە. بە گوێرەی کاردانەوەی بەشداربووان، بەدەر لە بەشداری لە خولی دەروونناسی، ئەم کەسانە پشکنینی دیکەشیان ئەنجام داوە و زۆریان دەبوایە بەر لە وەرگرتنی کارتی لێخۆشبوون، پشکنینی هۆرمۆنیشیان ئەنجام بدابوایە.

وەرگرتنی لێخۆشبوونی سەربازیی بۆ پیاوانی هاوڕەگەزخواز و دیترڕەگەزخواز زۆر جیاوازە. بۆ دیترڕەگەزخوازان، لێخۆشبوون واتە پاراستنی دوو ساڵی گەنجێتی، هاوسەرگیری و شانسی خوێندن و دۆزینەوەی هەلی کار. بەڵام، بۆ هاوڕەگەزخوازان ئەگەرچی بۆ ساتەوەختێک بە ئۆقرەیی و ئاسایش دەگەن، خێرا دەبێتە نیگەرانییەک کە بە هۆی ژیان لە ناو کەسانێکە کە لەوانەیە هێرش بکەنە سەریان. لە دوای ئەم ئاسوودەیی و ئۆقرەییە

---

monitor.com/pulse/originals/2013/08/

کەمخایەنە، هەلی کار دێتە ئاراوە کە بابەتێکی گرینگە. یەکێک لەو ئاسەوارە هەست پێکراوانەی کە کەسانی خولیای هەلی کاری خاوەن کارت هەستی پێ دەکەن، ئەوەیە کە لێخۆشبوونیان ئێستا بۆتە ئاستەنگی بەردەم دۆزینەوەی هەلی کار. ئەم کارتە دەبێتە هۆی ئەوەی کەسەکە لە بازاڕدا کڕیاری نەبێت.

نەخۆشی دەروونی یان کێشەی کەسایەتی هۆکارگەلێکن کە لە سەر کارت دەنووسرێن. کێشەی کەسایەتی دەستبەجێ وەک دێڕی نەرمینوێنتری هاوڕەگەزخواز سەیر دەکرێت. هەندێ جار کارت ژمارەی ئەو یاسایەش کە بە هۆی ئەوەوە لێخۆشبوونی بۆ دەرکراوە، پیشان دەدات. کە واتە لێکدانەوەی هۆکاری لێخۆشبوون زۆر ئاسانە. بەو پێیەی زۆرێک لە خاوەن کارەکان بە دامەزراندنی پیاوانی هاوڕەگەزخواز هەست بە ئاسوودەیی ناکەن، وەدەست هێنانی ئیش بۆ گەیە لێخۆشبووەکان زۆر چەتوونە. دۆزینەوەی هەلی کار لە کەرتی دەوڵەتی یان هەر کۆمپانیا و ڕێکخراوێکی دەوڵەتیدا بۆ پیاوانی گەی ئەستەمە. ئەم بابەتە ئاسەواری ئابووریی ڕوونی بە دواوەیە. ناو و نیتکە و هەڵاواردن بە هۆی هۆگری سێکسی کە لە بنەڕەتەوە لە سەر کارت تۆمار دەکرێ، دەتوانێ ببێتە هۆی داهاتی کەم و هەلی کاری سنووردارتر بۆ کەسانی ناهاوسان.

لەوانەیە بەرپرسانی ئێرانی وایان پێ باش بێ کە بۆ پەرە سەندنی هاوڕەگەزخوازی لە ئێران بێدەنگی هەڵبژێرن؛ بەڵام دەتوانین بڵێین کە کاتێ نۆرەی سەربازی دێت، هەموو شتێک ئاشکرا دەبێت.

١ـ١٠ـ خزمەتگوزارییە ڕاوێژکارییەکان و یارمەتییەکانی دیکە

وەک لە بەشەکانی ڕابردوودا بە چڕ و پڕی شرۆڤە کرا، سەردانی پزیشک یان دەروونناس بە کۆمەڵێ نیاز و ئامانج ئەنجام دەدرێت. جیاوازییەکی گەورە لەوەدایە کە کاتێک کەسێک سەردانی پزیشک دەکا، هەوڵەدای چارەسەر و دامرکاندنی دەرکەوتەی فیزیایی نائاساییە و هیوادارە کاریگەرییە پزیشکییەکان لە پێدانی دەرمانەوە بگرە تا دەگاتە نەشتەرگەری هاوکاری بکەن. کاتێک کەسێک سەردانی دەروونپزیشکێک دەکا، ئەوە زیانێکی دەروونی لە ئارادایە. کاتێ ناهاوسانێک سەردانی دەروونپزیشک دەکا بۆ ئەوەی بابەتی پەیوەست بە هۆگری سێکسی خۆی بخاتە ڕوو، ئەوە خولیای چارەسەر یان گۆڕان نییە بەڵکوو تێدەکۆشێ بەرەنگاری هۆگری سێکسی خۆی ببێتەوە و هەوڵەدای جۆرێک ئاشتییە.

وەک ئەنجامی «هۆکارەکانی» هاوڕەگەزخوازی ڕەنگدانەوەی ترسەکانی کۆمەڵگان، چارەسەر پیشاندەری سزای شیاوە بۆ هەڵە گریمانەییەکانی ئەوان. کەسانی ناهاوسان ئازار دەچێژن؛ چوونکە فێر بوون کە لە پێشدا زیاتر بە هۆی کۆمەڵگا و پاشان کۆمەڵگای زانستی بناڵێنن کە هاوڕەگەزخوازی وەک نەخۆشییەکی دەروونی لە قەڵەم دەدا. لە ژێر چەتری هەموو ئەم هەوڵانەی دەروونتوێژان و دەروونپزیشکان بۆ گۆڕینی ڕەگەز، باوەڕێکی فەلسەفی بنەڕەتی بوونی هەیە؛ ڕفتار و هۆگری سێکسی مرۆیی بە شێوەی پەنگراو نەرمینوێنە.

زۆر دەروونپزیشک بە ڕێگە چارەی «نەرێنی» وڵامی ئەم پرسیارەیان داوەتەوە. بۆ وێنە، دەروونناسێک پەیوەندیی لەگەڵ کەسێک لە ڕەگەزی بەرامبەر بە ئامانجی گۆڕینی هۆگری سێکسی کەسەکە پێشنیار دەدات. ئەم

ڕێگە چارانە لە کۆتاییدا دەبنە هۆی ئەوەی کە بەشداربووان بچنە ناو پەیوەندی ئاڵۆزترەوە کە ورووژانی سێکسی و خەفەتی لێ دەکەوێتەوە و دەبێتە هۆی هەستی لە دەست چوونی شووناس.[١]

سەرەڕای هاودەنگی گشتی لە سەر ئەم بابەتە کە هاوڕەگەزخوازی نەخۆشییەکی دەروونی نییە، دەروونپزیشکانێکی «پرۆفیشناڵ» لە وڵاتی ئێراندا هەن کە هاوڕەگەزخوازی بە نەخۆشی لە قەڵەم دەدەن و تێدەکۆشن کەسەکە بخەنە ناو چوارچێوەیەکی پێناسە کراوی دەورە ڕەگەزییەکان. بێ ئەنجامی و کەمایەسی ئەم چەشنە ڕاوێژکارییە بۆ نەخۆشەکان وای کردووە کە دەروونپزیشکان لە قۆناغی پەیتا پەیتای یەک لە دوای یەکی بەشداربووانی ناهاوسان پێکەوە بناسێنن. ئەگەرچی ئەم شێوازە لەوانەیە ئەنجامی ئەگەری کورتخایەن و ئەرێنی هەبێت، کاریگەری نەرێنی حاشاهەڵنەگریشی لێ دەکەوێتەوە. هەر کام لەم دەروونپزیشکانە بە شێوەی جۆراوجۆر و بە جیا کاردانەوەیان بەرامبەر بەم کەسانە و بنەماڵەکانیان هەیە. ئەم ئاراستانە بێگومان دەبنە هۆی ئەوەی کەسی ناهاوسان کۆبوونەوەی ڕاوێژکاری بە جێ بێڵێ؛ چوونکە پێدەچێت ئەم دیدارانە بێ سوود بن و لە باشتربوونی بارودۆخ و هەستی ئەو هیچ دەورێکیان نەبێت. ئەنجامە ئەندازە گیراوەکان کە لە ناو ناهاوسانانی مەشهەد و ئێسفەهان ئەنجام درا، پیشانی دا کە ناهاوسانان چ هەستێکیان بەرامبەر بە چارەسەری دەروونپزیشکی هەیە.

---

1 History of Treatment/The Medical Treatment of Homosexuality. edited by Cabaj & Stein, American Psychiatric Association, 1996.

کەمینە سێکسییەکان متمانەیان بە ڕۆڵـی ڕاوێژکـاران و دەروونپزیشـکان نییە و بە نەرێنی لێیان دەڕوانن. وریایی و مەحافزەکاری بەردەوام کە هەمیشە لە ژیانی ناهاوسانانداهەیە تەنانەت لە لای یارمەتیدەرێکی کۆمەڵایەتی یان دەروونتـوێژێکیش بەردەوامـە. بێ‌متمانـەیی ڕێگـە بـە کەسـەکە نـادا کـە قەڵغانەکەی فـڕێ بـدا و گیـر و گرفتـەکانی بخاتـە ڕوو. ئـەو نـاتوانێ داوای پشتیوانی یان ڕاوێژکاری و پێشنیارێکی بەسوود بکات.

بابەتی گرینگی دیکە دووانەی ڕەگەزێتی لەم دیدار و چـاو پێکەوتنانەیـە. ئەم توێژینەوە پیشانی دا کە لە ناو بەشداربووانی پیـاو، داوای هاوکارییـەکی شارەزایانە پیشاندەری لاوازیی بوو. پیاوان هۆگرییەکی کەمتر بـۆ دەربڕینـی «لاوازی» پیشـان دەدن. لـە لایـەکی تریشـەوە، بەشـداربووانی ئـافرەت بـۆ هاریکاری و وەرگرتنی ڕاوێژکـاری تامـەزرۆترن. بـە ئاوڕدانـەوە لـەوەی کـە دەروونناسی لە کەلتووری گشتیدا پرسێکی نوێیە، سەردانی دەروونپزیشـک هێشتا شوورەییە. نەخۆش پێی باشە لە کاتی چوونە ناو نووسینگەی ڕاوێژکار نەبینرێ؛ چوونکە نایهەوێ وەک کەسێک لێی بڕوانرێت کە لـە چارەسـەری کێشەکانیدا لاوازە.

کـەمێک ڕوونکردنـەوە سـەبارەت بـە ژینگـەی دەروونـی و کـەلتووریی سەردانی ڕاوێژکار لە وڵاتی ئێران دەتوانێ لێـرەدا بەسـوود بێـت. لـە مـاوەی دەیەکانی ڕابردوودا، دەروونناسـی لای هـەمووان ناسـراوە؛ چوونکـە ئێسـتا ناوەندی شیاوی دەستپێڕاگەیشتن وەک شـوێنی سـەردان بوونیـان هەیـە کـە کەسەکە لە ئەگەریی ڕووبەڕوو بوونەوە لەگـەڵ گیـر و گرفتـی تایبـەتی یـان بنەماڵەیی، دەروونی و سۆزداریی سەردانیان دەکات.

لـە ئێسـتادا لـە ئێـران دوو سـەرچاوەی دەرکردنـی مۆڵـەت لـە بـواری دەروونناسی وەک پیشەیەکی زانستی هەیە: ١) سیستەمی پزیشکی کۆمـاری ئیسلامی و ٢) ڕێکخراوەی چاکژیانەوەی ئێـران. بـە ڕەچـاوکردنی ئـەم دوو بوارەی ڕاوێژکاری وەک پیشەیەک، تێگەیشتین کـە دوو جـۆری جیـاواز لـە کارناسان لەم بوارەدا بوونیان هەیە: ئەو دەروونناس و ڕاوێژکارانەی کـە ئـیش بۆ دەوڵەت دەکەن و ئەوانەی نۆرینگەی تایبەتیان هەیە. دەروونناسانی تاقمی یەکەم زانست و زانیارییەکی کەمیان سەبارەت بـە پرسـەکانی پەیوەسـت بـە هـۆگری سێکسـی لـە کۆبوونـەوەی کـاریی خۆیـان هەیـە و لـە کۆتاییـدا دەسەڵات و کـۆنترۆڵێکی ئـەوتۆیان لـە سـەر جێبـەجێکردنی ئایـدیاکانی خۆیان نییە.

هەندێ کەس کە پارەی تێچووی ڕاوێژکاری تایبەتیان نییە، دەروونناسانی دەوڵەتی هەڵدەبژێرن. ئـەم کەسـانە وەک نـەخۆش بـە دەروونناسـانێک لـە ڕێکخراوی چاکژیانەوە دەناسێنرێن بۆ ئـەوەی لـە کۆبوونـەوەی ڕاوێژکـاری بێبەرامبەر سوودمەند بـن. لـەم کۆبوونەوانـەدا، کارناسـان سـتراتیژ و ڕێگـە چارەی سنوورداریان بۆ چارسەری «نەخۆشانی هاوڕەگەزخواز» هەیـە. ئـەم دەروونناسـانە زۆریـان کارمەنـدی دەوڵـەتن. کاتێـک هاوڕەگـەزخوازی لـە یاساکانی ئێرانـدا هـیچ شـوێنێکی بـۆ نییـە، ڕاوێـژ لەگـەڵ دەروونناسـێکی دەوڵەتی شیاوی تێگەیشـتن نییـە. لـە ڕاسـتیدا دەروونناسـێک کـە تەنانـەت قبـووڵکردنی هـۆگری سێکسـی خـۆی وەک ڕووداوێکـی سرووشـتی لـە لایـەنێکی ڕەگەزیـدا پێشـنیار دەکـات، لـە بنەڕەتـدا هەڵوێسـتێک لـە دژی بنمایەکی پێناسـە کـراو لـە لایـەن خـاوەن کارەکـەی خـۆی واتـە دەوڵـەت

دەگرێــت. ئەمــە تەنانــەت لەوانەیــە هەڵوەشــانەوەی مۆڵــەتی کــاری دەروونناسیشی لێ بکەوتەوە.

گرووپی دووهەم کەسانێکی لە بنەماڵە خوداپێداون کە دەتوانن لـە بـاری ماڵییەوە سەردانی دەروونناسـی تایبـەت بکـەن کـە لـە ناوەنـدەکانی شـاردا نۆرینگەی تایبـەتیان هەیـە و هـیچ وابەسـتەییەکیان بـە دەوڵـەت نییـە. ئـەم دەروونناسانە تێگەیشتنێکی تا ڕادەیەک باشتریان لـە پرسـەکانی شوونـاسـی ڕەگەزی هەیە و ڕەنگە کەمتر نیگـەرانی ئۆتۆلـۆژی و فوکـووس کردنـە سـەر چارەسەری هاوڕەگەزخوازی بن؛ کەواتە ئەوان دەتوانن بە هێز و دسەڵاتێکی زێدەترەوە ڕاوێژ بدەن.

١ـ١١ـ توندوتیژی و تەندروستی دەروونی هاوڕەگەزخوازان

توێژینەوەیەک بۆ بەراوردکردنی شێوازەکانی وابەستەیی لە ناو ناهاوسانان و دیترڕەگەزخوازان پیشان دەدا کە بە ئاوڕدانەوە لە ئاستی ئیسترێس، جیاوازییەکی دیار لە نێوان شێوازەکانی سۆزداریی هاوڕەگەزخوازان و دیترڕەگەزخوازاندا هەیە. لە کەلتووری ڕۆژاوایی، پیاوان لە پشتی یەکتر دەدەن یان یەکتر لە باوەش دەکەن و ئەمە تەنیا هێمای خۆشەویستییەکی دوو لایەنەیە کە لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە قبووڵ کراوە. لە بەرامبەردا، لە ئێران زۆرێک لە ناهاوسانان لە شوێنی گشتیدا ئەم خۆشەویستییە پیشان نادەن.

پەنامەکی و ترس لە ناسینەوە بە مێرمنداڵی کۆتایی پێ نایەت. بۆ وێنە، توێژینەوەی پەیوەست بە ئەزموونی ناهاوسانان لە شوێنی ئیش پیشان دەدا کە ترس لە هەڵاواردن و شاردنەوەی هۆگری سێکسی باوە[2] و دەرکەوتەی پیشەیی، تەندروستی و دەروونیی ڕووخێنەری لێ دەبێتەوە. ئەم لێکۆڵینەوانە پیشان دەدەن کە ناهاوسانان بۆ بەرەنگاربوونەوەی ترس لە لایەک و زەرووڕەتی یەکپارچەیی کەسایەتی لە لایەکی ترەوە ستراتیژی شاردنەوە و درکاندنی شووناس دەگرنە بەر.[3]

ئەو کەسانەی کە بەرامبەر بە هۆگری سێکسی خۆیان ئاستی قبووڵ کردنیان کەمترە، ئاستی ئیسترێسیان زیاترە. ئەنجامی توێژینەوەکە

2Croteau JM. Research on the work experience of lesbian, gay, and bisexual people: An integrative review of methodology and findings. Journal of Vocational Behavior. 1996;48:195–209.

3 Waldo CR. Working in a majority context: A structural model of heterosexism as minority stress in the workplace. Journal of Counseling Psychology. 1999;46:218–232.

دەریدەخات کە پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆ لە نێوان ئاراستەی نەرێنی کۆمەڵگا و ئاستی ئیسترێسی تاکەکان بەدی دەکرێت. پێویستیی هەمیشەیی دەمامک لێدان لە سەر شووناسی ڕاستەقینەی خۆ لەگەڵ لەقەمی ناهاوسانی لە لایەن کەلتووری کۆمەڵگاوە دەتوانێ کێشەی زەختتری دەروونی لێ بکەوێتەوە. ژیان لە سیستەمی وشکی ئێران و بێگومان ڕاهاتن لەگەڵ لەقەمی کۆمەڵایەتی و سەرکۆنە لە کۆمەڵگایەکی نەریتخواز دژوارە. ڕێژەی کێشەی دەروونی بە شێوەی تایبەت لە ناو کەسانی دووڕەگەزخواز و ئەو کەسانەی کە دەترسن یان بڕیار دەدەن کە شووناسی ڕەگەزێتی یان هۆگری سێکسی خۆیان نەدرکێنن، زۆرە؛ بەڵام ئەوان خۆیان وەک بەشێک لەم کۆمەڵگایە نازانن زۆر جار دەبێ بە تەنیا لە دژی هەڵاواردن خەبات بکەن، ئەزموونێک کە زۆر جار هۆکاری گۆشەگیرییە و تەندروستی سۆزداری و دەروونی تاک دەڕووشێنێت. ئەگەرچی هەر هەموو ناهاوسانان ڕووبەڕووی ململانێی تەندروستی دەروونی، هەڵاواردن یان توندوتیژی نابنەوە، زۆر کەس باسیان لە تەندروستی دەروونی کردووە.

لزباینەکان

ڕێژەی ڕاستەقینەی خەمۆکی و دڵەڕاوکێ لە ناو لزباینەکان ڕوون نییە و داتاکان لە توێژینەوە جۆراوجۆرەکاندا، جیاوازە؛ بەڵام بە گشتی دەقەکان پیشانی دەدەن کە لزباینەکان ڕێژەیەکی زۆر لە کێشە دەروونییەکانیان لە خۆ دەگرن. لێکۆڵینەوە حەشیمەتتەوەرەکان باشترین داتاکان پیشان دەدەن. لێکۆڵینەوەی نیشتمانی لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئامریکا پیشانی داوە کە

ڕێژەی کێشەی دڵەڕاوکێ لە ناو لزباینەکان پتر لە ژنانی دیترڕەگەزخوازە.

لە بەرامبەردا توێژینەوەیەکی دیکە لە وڵاتی هۆڵندا ڕێژەیەکی زۆری خەمۆکی لە ناو لزباینەکان بە بەراورد لەگەڵ ژنانی دیترڕەگەزخواز پیشان دا و نە ڕێژەی سەرتری دڵەڕاوکێ و نیگەرانی. هەر ئەم توێژینەوە پیشانی دەدا کە لزباینەکان دوو قاتی دیتران لانیکەم دوو جار لە ژیاندا تووشی کێشەی تەندروستی دەروونی دەبنەوە. ڕیسکی خەمۆکی و کێشەی دیکەی تەندروستی دەروونی، وەکوو بیر و خەیاڵی خۆکوژیی، لە ناو ئەو ئافرەتە لزبایننانەی کە شووناسی ڕەگەزی خۆیان ئاشکرا نەکردووە و ئەوانەی کە ٦
ئەزموونی ڕووبەڕوو بوونەوەیان لەگەڵ ملهووڕی و هەڵاواردنیان هەیە، زیاترە.

4 Cochran, S.D., V.M. Mays, and J.G. Sullivan, Prevalence of mental disorders, psychological distress, and mental health services use among lesbian, gay, and bisexual adults in the United States. Journal of Consulting & Clinical Psychology., 2003. 71(1): p. 53-61

5 Sandfort, T.G., et al., Same-sex sexual behavior and psychiatric disorders: findings from the Netherlands Mental Health Survey and Incidence Study (NEMESIS). Archives of General Psychiatry, 2001. 58(1): p. 85-91

6 Koh, A.S. and L.K. Ross, Mental health issues: a comparison of lesbian, bisexual and heterosexual women. J Homosex, 2006. 51(1): p. 33-57 Kitts, R. Adolescence. Gay adolescents and suicide: understanding the association. Adolescence, 40(159), 621-628. 2005.

من وا هەست دەکەم لە کۆتاییدا هەموو ژنێک دەبێ پاڵ بە پیاوێکەوە بدات. تەنانەت لە پەیوەندی لزباینەکان، ئەو کەسەی کە دەوری بەهێزتر دەگێڕێ، هەمیشە پێویستی بە کەسێکی بەهێزترە بۆ ئەوەی پاڵی پێوە بدات.

مێهرشاد، تەمەن ١٨ساڵان، لزباین

لە کۆتاییدا، کۆی کێشە درێژخایەنەکان کە زۆربەی کەمینە سێکسییەکان ڕۆژانە بە ئەزموونی دەکەن، وەکوو گاڵتە پێکران لە ماڵ، قوتابخانە و شوێنی

ئیش و تەنانەت لە شەقام، مەترسی زۆری قۆڵبەست کردن، چەوسانەوە، ملهوڕی و توندوتیژی سێکسی دەبێتە هۆی دۆخێکی نادادپەروەرانە، نامرۆڤانە و تابشتنەهێنی ژیان. زۆریان لە ژێر زەختی سەرکوتی کۆمەڵایەتی و دەوڵەتی دەژین. کاتێک وەها هەلومەرجێک بە نەگۆڕاوی دەمێنێتەوە، ڕێگە بۆ خەساری کۆمەڵایەتی زیاتری وەکوو ئێچ ئای ڤی، توندوتیژی، کێشەی دەروونی، خەمۆکی و خۆکوژی زیاتر خۆش دەبێت.

لە زۆرێک لە حاڵەتەکاندا، کەسەکە هیچ ڕێدەرەتانێک لەم ژینگە وەرنەگر و تارێنەرە درێژخایەنە بەدی ناکا و زۆر جار پەنا دەباتە بەر خۆکوژی. ئەوەی لە درێژەی ئەم لێکۆڵینەوەدا ڕوون بۆوە ئەوە بوو کە زۆرێک لە بەشداربووان دەستیان دابووەوە خۆکوژی. زۆریان بەسەرهاتگەلێکیان لە هەوڵی سەرنەکەوتوویان بۆ کۆتایی هێنان بە ژیانیان گێڕایەوە.

بە وتەی عابید (٢٠٠٦) لە کۆی هەر ٣٠ گەی، ٢٠ کەس لە قۆناغێکی ژیانیاندا دەستیان داوەتە خۆکوژی. توێژینەوەکانی پێشوو دەڵێن ئەم هەنگاوانە بە خەستی پەیوەستن بە فاکتەرە ئیسترێسبەخشە دەروونی ـ کۆمەڵایەتییەکانی وەکوو ناسازگاری ڕەگەزێتی، ئاگاداری سەرەتایی لە گەی بوون و قوربانی بوونەوە. باوترین شێوازەکانی خۆکوژی خواردنی حەب، خنکان بە گاز یان بڕینی دەماری دەست بوون. زۆرێک لە کەسەکان برینی بە هۆی کردەوەی خۆکوژییان بە تیمی توێژینەوە پیشان دا. ئەگەرچی هەندێ لەم برینانە کاڵ ببوونەوە، بەڵام لە دڵ و زەینیاندا بە بێ هیچ سووکناییەک هێشتا هەر قووڵ بوون.

ئەو کاردانەوە توند و تیژ و سووکایەتیبەخشانە کە لە سەر شەقام و شوێنە

گشتیەكاندا بەدی دەكرێن لە كۆمەڵگای ئەواندا، ئەو شوێنەی كە ڕەگەزێتی دەكەوێتە بەر تیشكی هەڵسەنگاندن و قەزاوەت و بە بێزاری و نفرەتەوە لێی دەڕوانرێ، خۆی دەنوێنێت. ئەم كاردانەوانە لە شوێنی كاریشدا دەبینرێن كە كەسەكان بەشێكی هەرە زۆریان كاتی خۆیان لەوێ بە سەر دەبەن. ئەمە تەنیا تایبەت بە وڵاتی ئێران نییە. لە سەرتاسەری جیهان، ناهاوسانان ڕووبەڕووی هەڵاواردنی بەربڵاو لە شوێنی كار دەبنەوە و دیسان ئاشكرا دەبێتەوە كە وڵاتی ئێران بەدەر نییە. كۆسپ و تەگەرەكانی بەر دەم ناهاوسانان بۆ دەست گەیشتن بە چاودێری تەندروستی لەگەڵ توندوتیژی و پرسەكانی پەیوەست بە تەندروستی دەروون كە ئەم تاقمە وەک هاوڕەگەزخوازتۆقێنی بە ئەزموونی دەكەن، دەتوانێ ماوەی ئەو ساڵانەی كە ناهاوسانان دەتوانن ئیش بكەن، كەم بكاتەوە.

دیمانە لەگەڵكراوان زۆر بەسەرهاتی بێڕێزی، دەستدرێژیی، سووكایەتی و سەركۆنەیان لە شوێنی كاردا گێڕایەوە كە حەڕەشەیەكی خێرا و ڕاستەقینە بۆ سەر ئاسایشی دەروونی و ئابووریی ئەوان بووە و توێژێكی دیكەی لە لەمپەری بێهیوایی لە جیهانی ناهاوساناندا بەدی هێنا. دیارە جیا لە ڕفتاری ناشیرینی هاوكاران، ئەگەری بەرزبوونەوەی ئاستی پیشە و پێشكەوتن بۆ كەمینە سێكسییەكان، كە ناتوانن شووناسی ڕاستەقینەی خۆیان بشارنەوە و لە شوێنی كاردا ڕەواڵەتبازی بكەن، زۆر كەمە.

---

7 Gay and Transgender People Face High Rates of Workplace Gay and Transgender People Face High Rates of Workplace ...
www.americanprogress.org/issues/lgbt/news/2011/

سەرنەکەوتن لـە ڕەواڵـەتبازی یـان مانـدوو بـوون لـە لاسـاییکردنەوەی هۆگرییە سێکسییە قبووڵ کراوەکان لە کۆمەڵگا چانسی کەمینە سێکسییەکان بۆ هەبوونی هەلی کار کەم دەکاتەوە. ئەو بەڕێوەبەرانەی کە لـە دامەزراندنـدا بڕیـار دەدەن، زۆریـان ئامـادە نـین کەمینـە سێکسـییەکان دابمـەزرێنن. ئاشـکراکردنی هـۆگری سێکسـی مەترسـی لـە دەسـتدانی هـەلی کـار و دەرکەوتەی ڕووخێنەری وەکوو بەراوردی کارکردی نەرێنی، بـە ناکارامـە لـە قەڵەم دران یان پشتگوێ خـران بـۆ بەرزکردنـەوەی پلـەی لـێ دەکەوێتـەوە. وەدەست هێنانی پۆستێکی دەوڵەتی یان سیاسی لە ڕاستیدا نـاومکین و لـە حەقیقەتدا زۆر چەتوونە.

تونـدوتیژی خێزانـی لـە لایـەن هـاوژین لـە دارشـتەی پەیوەندییـە دیترەگەزخوازەکاندا سەرنجی پێدراوە؛ بەڵام ڕێـژەی ڕوودانـی تونـدوتیژی خێزانـی لـە پەیوەنـدیی هاوڕەگەزخوازانیشـدا زیـاترە. بـۆ دیترەگـەزخوازان هەندێ ڕێگەی یاسایی بۆ پشـتیوانی وەکـوو فـەرمانی گـرتن بـوونی هەیـە. هۆکاری توندوتیژی خێزانی لە پەیوندی دیترەگـەزخوازان پیاوێکـە کـە بـە شێوەی فیزیایی یان لەبزی ژنێـک دەچەوسـێنێتەوە و بـەم شـێوە قوربانیـانی توندوتیژی خێزانی لە پەیوەندی دوو هاوڕەگەز پشتگوێ دەخرێن. بەو پێیەی کە ژیان بۆ زۆر کەس ئاوێتەیەک لە دان بە خۆداگری، سـەرکوت و دژایـەتی خێزانی و کۆمەڵایەتی بووە، ئەم کەسـانە لـە هەمبـەر ئـەزموونی پەیوەندییـە سێکسییە توندئاژۆکان خەسـارهەڵگرترن. کەمینـە سێکسـییەکان لـە کلیشـە نەریتییەکانی قوربانی توندوتیژی خێزانی جێیان نابێتەوە. هاوڕەگـەزخوازان و بە تایبەت ئەو کەسانەی ڕۆڵی ژنانەیان هەیـە، بـە شـێوەی پـەنگراو و زەینـی

توندوتیژی قبووڵ دەکەن. لە پەیوەندی توندوتیژیانەی ناهاوسانان، نیگـەرانی سەرەکی ئاشکرابوونی پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانەیە کە دەتوانێ کاریگـەری لە سەر پرسی چەوساندنەوە دابنێت. زۆر کەس حـەزیان لـە دەربڕینـی ئـەم حاڵەتانە نییە بۆ ئەوەی پرسەکە گشـتی نەبێتـەوە و زۆرێـک لـە پاشـماوەکان هەست بە شەرم و لەقەمی دەکەن. لـە وڵاتـی ئێـران، کەمینـە سێکسـییەکان ناتوانن لە مافە مـەدەنی و یاسـاییەکان سـوودمەند بـن و نـاتوانن لـە ڕەوتـی پەیوەندییەکی ناتەندروستی توندوتیژ بەرگری لە خۆیان بکەن. لە ڕاسـتیدا بـە شـێوەیەکی بـەربڵاو و سیسـتماتیک، ناهاوسـانان لـە هـەر چەشـنە مـافی پشتیوانیی یاسایی بێبەشـن. لـەو ڕووەوەی یاسـاکان لـە وڵاتـی ئێـران هـەر ئێستاش پەیوەندیی ئەوان وەک بەرهەڵستی ڕەها لە دژی نۆڕمە ئایینییـەکان و جۆرێک سەرکێشی سەیر دەکات. کەمینە سێکسییەکان کە لە ئاشـکرابوونی شووناسیان دەتۆقن، پەیوەندییەکی ئاسوودەیان لەگـەڵ سیسـتەمی یاسـایی، پۆلیس و هێزەکانی ئاسایش (ئینتزامی) نییە.

لـە پەیوەنـدی توندوتیژیانـەی هاوڕەگـەزخوازان زۆر فاکتـەری وەکـوو بەدڕفتاری لە منداڵی و نۆڕمە کەلتوورییەکاندا هەیە. هەندێ جار ئیسترێسی هەمیشەیی ڕووداوی تاڵی منداڵی لە گەورەساڵیدا دەبێتە شەرمێکی بەردەوام کە لەوانەیە لە پەیوەندیی گەیەکاندا ئیسترێسـی زێـدەتری لـێ بکەوێتـەوە. پەلاماری سێکسی و کەڵکاوەژوویی لـەم جۆرانـەدا زۆرن و کەسـەکان زۆر

8 A Same-Sex Domestic Violence Epidemic Is Silent. The Atlantic www.theatlantic.com/health/archive/2013/11/a

جار دواتر لە پەیوەندییەکانی خۆیاندا ئەم دەستدرێژییە سێکسییانە زۆر بە ئەزموون دەکەن. وەک پێشتریش وترا، ئەم پەیوەندییانە کەمخایەن و ڕووکەشین و ئەمە دەبێتە کۆسپێک کە کەسەکان بەتایبەت ئەوانەی کە «دەوری پیاوانە»یان هەیە، بە شێوەی سۆزداری و تەندروست سەرمایەگوزاری لە سەر هاوبەش و هاوژینی خۆیان بکەن.

لە ناو بەڵگە زۆرە کۆکراوەکان لە لایەن تیمی توێژینەوە، وتەی گەیەکی تەمەن ٢٥ ساڵەی خۆش قسە و خاکەڕا لە شاری ئێسفەهان شایەنی ئاماژەیە. ناوبراو ئەو کاردانەوە کاریگەرەی کە بە تاقی کردبووەوە، لای ئێمە خستییە ڕوو.

توندوتیژی بێژەیی (یان ملهووڕی لەبزی) بابەتێکە کە لە ناو هاوڕەگەزخوازاندا زۆر باوە. توندوتیژی لەبزیی ناهاوسانان دەتوانێ لە لایەن کەسانی نەناسیاو یان کەسانی ناوسیاوی کەسەکە بێت. چەساندنەوەی لەبزی لە سەرەتادا لە ناو بنەماڵە و هاوژینەکانەوە دەست پێ دەکا و دەگاتە جنێو لە گرووپ و هاوتەمەنان و ئازار و سووکایەتی لەبزی لە شوێنی کار. ئەو کەسانەی وا دەکەونە بەر ئامانجی ئەم چەشنە توندوتیژییانە، لە سەرپێچیکردنی یاساکانی هاوڕەگەزخوازنۆڕمی بەدی دەکرێن و پرۆتۆکۆلە ڕەگەزێتی و دەورە ڕەگەزییەکان پێشێل دەکەن. لە هەندێ لە خراپترین سناریۆکاندا، بەشداربووان ئاماژەیان بە پەلاماری سێکسی و حەڕەشە بە هێرشی فیزیایی، کەڵکاوەژوویی و سێکسی زۆرەملێیی کرد.

توندوتیژییەک کە کەسەکان بە هۆی ڕەگەزێتییان بە سەریان دێ، زۆر جار بە شێوەی یارییە سێکسییەکان خۆی دەنوێنێت. دیاریکردنی ئەنگێزەی

توندوتیژی ئەستەمە: دیاریکردنی شووناسەکان خۆ و هێرش‌کردنی ڕاست بۆ سەر ئەو کەسانەی کە ڕەگەزێتیان هەستێکی ناخۆشیان پێ دەدا: پیاوانێک بە هەستی لاوازی شووناسی تاکایەتییەوە؛ هێرش بۆ سەر ناهاوسانان بۆ بەرەنگاربوونەوەی هەستی خۆیان لە پێگەیەکی خوارتر یان ئاراستەی سادیستی. بە ئاوڕدانەوە لە ڕێژەی توندوتیژی لەم پەیوەندییە سێکسییانە، ناڕاست نییە ئەگەر بڵێین دیترڕەگەزخوازان هەستی هاوڕەگەزخوازانە و نەخۆشی سێکسی / دەروونیی شاراوەی خۆیان سەرکوت و بۆ هاوڕەگەزخوازانی گەنجتری دەگوازنەوە.

منداڵبازی

دیترڕەگەزخوازی لە نەریتێک لە پەیوەندییە بەهێزە پیاوانەییەکان، کە مۆری کەلتووری ئیسلامی لێدراوە، لەگەڵ منداڵبازی فەرقی هەیە. منداڵبازی بە پەیوەندی نێوان پیاوانی بەساڵاچوو لەگەڵ کوڕانی کەم تەمەنتر دەوترێ کە زۆر جار تێکەڵ بە توندوتیژی، ئازاراندن و هەڵخڵەتاندنە. لێکدانەوەی ئاڵۆزییە قووڵەکانی نێوان پیاوانی بەساڵاچوو و کوڕانی کەم تەنمەن گوتاری گشتگیرتر و جیاوازتری لێ دەکەوێتەوە.

ئەم پەیوەندییە یەک لایەنە سێکسییە تێهەڵکێشی ئازاراندن لە منداڵی، چەوساندنەوەی سێکسی و دەستدرێژییە. کاتێک کوڕانی کەم تەمەن (وەک هاوبەشی مێینە) هۆگری کەسێکی بەتەمەن دەبن و لەم پەیوەندییە ئاگادارن، مافی هەڵبژاردن و ئازادییان بۆ نییە. کاتێک کەسێکی بە تەمەنتر خواستەکانی لە سەر قوربانی جێبەجێ دەکا، فێری ناکا بەڵکوو لە ئاقاری دڵخوازی

خۆیدا ڕێنوێنی دەکات. ئەم پەیوەندییە بە شێوەی تەوساوی لە لایەن پیاو پێی دەوترێ «پڕۆژەی درێژخایەن». ئەم پڕۆژە درێژخایەنە شێوازێک پیشان دەدا کە لە ڕێگەی ئەوەوە پەیوەندییە سێکسییەکانی نێوان پیاوانی هاوڕەگەزخواز و کوڕان بێچم دەگرێت.

بە وتەی بەشداربووان، ئەم کەسانە ماڵی جیا و شوێنێکیان بۆ پەیوەندیی سێکسی هەیە کە لە دەرەوەی تۆڕی بنەماڵەدا ڕوو دەدات. شوێنە پیشەسازییەکان، کۆگای کۆمپانیاکان، ڕیستورانتەکان، کافە، ماڵی دووهەم یان نووسینگەی کار و هتد دەتوانن شوێنێک بۆ ئەم کارە بن.

گەی، تەمەن ٢٥ ساڵان، لە ئێسفەهان
من هاوڕەگەزخوازم؛ کەسێکی دڵناسکم، لەگەڵ کەسێک کە بە لامەوە باش و ڕاستگۆ بوو، بوومە دۆست. پاش ماوەیەک داوای لێ کردم لەگەڵی بچمە ماڵەکەی. هەستێکی گەرم و بەتینی پێ نیشان دام و وتی ئێمە دوو کاپڵی ڕاستەقینەن و باشترین هاوژینین. ئەمە زۆری کاریگەری لە سەر دانام. لە کۆتاییدا چووم و بۆم دەرکەوت دوو سێ کەسی دیکەش هەن. ئەوان تا توانیان لێیان دام، دەست و قاچیان بەستمەوە و ئەوەی ویستیان بە سەریان هێنام. ئێستا من خوێنڕێژیم هەیە، لە ناو چووم و ژەینم زۆر ئاڵۆزاوە.

لە چوارچێوەی ئەم پەیوەندییە یەک لایەنە پرسی زمانیش هەیە. ئەو پیاوانەی کە هاوبەشی سێکسی هاوڕەگەزیان هەیە وەک سووکایەتی پێیان دەوترێ «کوونی» کە پێناسەیەکی بێڕێزییانەیە و بۆ سووککردنی ئەویتری بە کار دەهێنرێت. وەرگر، چ پیاو بێ چ ئافرەت، پێی دەوترێ کوونی کە

واتای نەرێنی وشەکە بەهێز دەکا و واتای نەرێنیش بە هاوڕەگەزخوازی دەدات.

خوێندکاری زانکۆ بووم کچێکم بینی ٧ ـ ٨ ساڵ لەگەڵی هاوڕێ بووم. زۆر بە هەڵکەوت بوو. تەنیا لە هەوڵی زەینی و بیر و خەیاڵی خۆکوژی ڕزگار ببووم. نازانم دروستە یان هەڵە. جارێکیان دەستم دایە خۆکوژی و دەتوانم بڵێم مردم. دیسان زیندوویان کردمەوە. دەمویست خۆم بکووژم چوونکە کەس لێم تێنەدەگەیشت. بۆ وێنە خوشکەکانم دەیانوت ئێمە مێردمان هەیە و ئەگەر مێردەکانمان لە بارەی تۆ بزانن، ئەوە بەڕەڵامان دەکەن. ئابڕوو و وەجمان لە مەترسیدایە. خەڵک قسە دەکەن و منیش دەستم دایە خۆکوژی.
لزباین، ٣٢ ساڵان، لە تاران

باوبوونی ئەم وشە زمانییانە لە چوارچێوەی دەورە ڕەگەزییەکان دەبێتە هۆی ئەوەی کۆمەڵگا بە ڕێزێکی پترەوە لەو پیاوانەی کە دەوری «نێرینە»ـیان هەیە بڕوانێت. پەرە سەندنی وەها زمانێکی ئاراستەداری ڕەگەزێتیانە و کاریگەری ئەو لە سەر تێگەیشتن و قبووڵکردنی کۆمەڵگا لە کلیشە ژنانە و پیاوانەکان، پیاوانی بکەر دەخاتە پێگەیەکی ڕێزدارەوە. ئەوان هەر ئەو کەسانەن کە خاوەن دەسەڵات و کۆنترۆڵی پەیوەندی سێکسی بۆ دیاریکردنی یاسا و هەلومەرجەکانن. ئەم پیاوانە توانای دخوولیان هەیە. بە پێچەوانەوە هاوبەشی مێینە وەک کەسایەتییەکی بێنرخ و بێ بایەخ سەیر دەکرێ و دەوری سێکسی ئەو تێکەڵ بە جنێو و زمانی بێڕێزییە.

نا پێم خۆش نییە. دوو کەرەسەی سێکسم لە ماڵەوە هەیە. کەسێک کە لەگەڵی بووم دووانی پێدام بۆ ئەوەی بیانبەمە ماڵەوە. وتم نامهەوێ. وتی هەڵیگرە و کاتێک هاتم خۆم بە کاری دێنم. زۆر حەزم لێی نییە. ئەم کارە بە پاچە پلاستیکێک ئەنجام دان هیچ چێژێکی نییە.
محەمەد، ٦٢ ساڵان، تاران

١ـ١٢ـ هاوسەرگیری و منداڵی هەڵبژاردە

وەک چەندین جار لە دیمانەکاندا وترا، پرسی درێژخایەنی دیکە بۆ هاوڕەگەزخوازان و دووڕەگەزخوازی ئێرانی ئەوەیە کە پەیوەندیی نێوان ئەوان بە شێوەی یاسایی بە فەرمی ناناسرێت. بۆ ناهاوسانان ئەمە ڕەنگە بە واتای دەست پێڕانەگەیشتن بە ئیمتیازەکانی گەڵاڵە تەندروستییەکان، باجی دەوڵەتی، پشتیوانی لە هەمبەر هەڵاواردن یان دیکەی مافە یاساییەکان بێ کە کاپڵەکان (ژن و مێردەکان) لێی سوودمەندن. ئەوان بە بێدەسەڵاتی ڕەهای خۆیان هەوڵ بۆ هاوسەرگیری و بە فەرمیکردنی پەیوەندی سێکسی خۆیان دەدەن. وڵاتی ئێران وڵاتی لایەنگری هاوسەرگیری هاوڕەگەزان نییە. دیارە کاتێک چانس بۆ پەیوەندی فەرمی لە ئارادا نییە، پەیوەندی نافەرمییە و لە زۆرێک لە حاڵەتەکاندا ڕووکەشی و لە باو کەوتووە کە لە ئەنجامدا زیانی سۆزداری زیاتری بۆ هاوڕەگەزخوازان لێ دەکەوێتەوە.

بە پێی یاساکانی ڕێکخراوی چاکژیانەوە، لە ئێستادا ئەو کەسانەی کە لە ڕووی دەروونی، جەستەیی و ماڵییەوە مەرجەکان دەیانگرێتەوە، دەتوانن بۆ منداڵی هەڵبژێردراو هەوڵ بدەن. کەسانی گەنج و سەڵتیش ئەم یاسایە

دەیانگرێتەوە؛ بەڵام لەو ڕووەوەی کە کەمینە سێکسییەکان لە وڵاتی ئێران هیچ چانسێکیان بۆ هاوسەرگیری لەگەڵ کەسی هاوڕەگەزی خۆیان نییە، بە شێوەی خۆ بە خۆ بۆ داواکردنی منداڵی هەڵبژێردراو وەبەر مەرجەکان ناکەون.

١ ـ ١٣ـ نەبوونی ڕاهێنانی پرسە تەندروستی و سێکسییەکان

هاوبەشی سێکسی بێژومار یان پەیوەندی زۆر دەتوانێ کێشەی تەندروستی لێ بکەوێتەوە. ئەوەی لە ناو بەشداربوواندا بینیمان ئەوە بووە کە پرسی تەندروستی بە لایانەوە نیگەرانییەکی ئەوتۆ نەبوو. بە گوێرەی ڕا و بۆچوونەکانی ئەوان، گرینگیدان بە پرسە تەندروستییەکان لە بە کارهێنانی کاندۆم و حەبی دژە دووگیانی سنووردار دەبووەوە. هەندێ جار کەسەکان بۆ چێکاپ و پشکنینی خوێن سەردانی ناوەندە تەندروستییەکانیان دەکرد؛ بەڵام ڕێژەی ئەم حاڵەتانە زۆر نەبوو.

لە وڵاتی ئێران چاودێری تەندروستی و خزمەتگوزاری پێشگری گونجاوی کەلتووریی پێویستە کە تایبەت بەم کۆمەڵگایە بێت؛ بەڵام هاوڕەگەزخوازدژیی هێشتا لەمپەرێکی گەورەیە. ناهاوسانان ڕووبەڕووی چالنجی و ئاستەنگی تایبەتی وەکوو توندوتیژی، پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ، لەقەم یان هەڵاواردن دەبنەوە. لەقەم لێدان دەتوانێ جۆرە جیاوازەکانی کێشەی درێژخایەنی تەندروستی لێ بکەوێتەوە. بە تاوانزانینی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز، نێربازی، جلوبەرگ لە بەرکردن بە شێوەی ڕەگەزی بەرامبەر و «ساختەکاری ڕەگەزێتی» ئەم «هاوڕەگەزخوازتۆقێنی

کۆمەڵایەتی»ـیە بەهێز دەکا کە نموونەیەکی هەموو ڕۆژەیە لە هـەڵاواردن. و هـەر دوو هۆکارەکـە دەبنـە هـۆی ئـەوەی کەسـانی ناهاوسـان دەسـتیان بـە پێشگیری، پشکنین و چارەسەری ئێچ ئای ڤی نەگات. لە ئەنجامدا، هەندێ لە ناهاوسانان نەزانانە بە ڤایرۆسی ئێچ ئای ڤییەوە دەژین یان لە قۆناغـەکانی دواتردا کە چارەسەر ئەستەمتر دەبێ، نەخۆشییەکەیان ئاشکرا دەبێت.

لە ناو گەیەکاندا ترسێکی زۆر لە ئایدز هەیە. زۆربەیان ڕایانگەیاندووە کە زۆربەی ئەوانەی وا تووشی ئایدز هاتوون، گەی بوون. هۆشداریی پێویستە. لە ڕۆژی جیهـانی ئایـدز (یەکـەمی دیسـەمبەری سـاڵی ٢٠١٧)، وەزیـری تەندروستی ئێران، حەسەن هاشمی، ڕایگەیاند کە وڵاتی ئێـران لـە بـەر دەم پەرەسەندنی ڕوو لە زیادبووی ئێچ ئای ڤیدایە. نـاوبراو کـە لـە کۆنفرانسـێک سەبارەت بە ئاگادار بوون لە ئایدز لە وەزارەتـی تەندروسـتی قسـەی دەکـرد، وەبیری هێنایەوە کە لە ماوەی یانزە ساڵی ڕابردوو حاڵەتەکانی ئایدز نـۆ قـات بەرز بۆتەوە. ناوبراو هەروەها هۆشداریشی دا کە نەبوونی ڕاهێنانی سێکسـی و تابۆی کۆمەڵایەتی پەیوەسـت بـە نەخۆشـییە نزیکییـەکان لـە کۆمـەڵگای ئێراندا لەو فاکتەرانەن کـە لـەم ڕەوتـی ڕوو لـە زیادبوونـەدا دەوریـان هەیـە. بارودۆخی ئێچ ئای ڤی لە وڵاتـی ئێـران پاڕادۆکسـێکی چـالنجبزوێنی لـێ دروست دەبێ کـە پەیوەسـتە بـە کاریگەرییـە تێهەڵکێشـراوە کۆمەڵایـەتی و جیۆپۆلۆتیکییەکانەوە (کە پەیوەستە بە بواری تەندروستی.) حاڵەتە نوێکـانی ئێچ ئای ڤی بە هۆی پەیوەندی سێکسـی ناتەندروسـت لـە هەمبـەر ڕەوتـی پێشـووی تووشـبوون لـە ڕێگـەی دەرزی مـادەی هۆشـبەرەوە ڕوویـان لـە هەڵکشانە؛ بـەڵام تـابۆ کەلتوورییـەکانی پەیوەسـت بـە گوتـاری پەیوەنـدی

سێکسی هێشتا بۆ ئەم کارەساتە بێدەنگییان هەڵبژاردووە. ۹

سێکسی کۆمی، سێکسی دەمی و گرینگینەدان بە تێبینییە تەندروستییەکان ڕیسکی ئەم نەخۆشییە زۆر دەکەن. سەرەڕای ترسێکی زۆر لە ئایدز، ڕێژەی ئاگاداریی لە تەندروستی سێکسی و پرسە پەیوەستەکان لە ناو کەمینە سێکسییەکان زۆر کەمە. بۆ وێنە، گەیەکان، دووڕەگەزخواز و دیکەی ئەو پیاوانەی کە لەگەڵ پیاوان پەیوەندی سێکسییان هەیە، دەبێ بەردەوام بۆ نەخۆشییە نزیکییەکان پشکنینان بۆ بکرێ، یان بە هۆی هەستی شەرم یان ترس لە ڕاپۆرتدان بە بەرپرسان، پیاوانی هاوڕەگەزخواز هەوڵ بۆ چێکاپی بەردەوام و پشکنینی نەخۆشییە نزیکییەکان نادەن. لە بەرامبەردا، لزبابینەکان بە تەواوەتی لە بوونی کاندۆم بێئاگا بوون.

> هاوڕێیەکم کتێبێکی فرۆیدی بە ناو «کۆمەڵە وتارێک سەبارەت بە ڕەگەزێتی» پێدام بۆ ئەوەی بیخوێنمەوە. دانیشتم و کتێبەکەم خوێندەوە. لە هەندێ لە بەشەکانی تێنەگەیشتم بەڵام ئەوەی دەبا لێی تێگەیشتایەم، تێگەیشتم.
>
> سەجاد، تەمەن ۲۵ ساڵە، لە تاران

هەروەها دەرکەوت کە بەکار هێنانی کەرەسەی سێکسی لە ناو هاوڕەگەزخوازان و دیترڕەگەزخوازان باوە. ئەمە خۆی هۆکارێکی ترە بۆ نەخۆشییە نزیکییەکان. ئەوەی کە ئایا هاوڕەگەزخوازان لە چاو دیترڕەگەزخوازان زیاتر کەرەسەی سێکس بە کار دەبەن یان نا، جێی مشتومڕە. لە ناو ژنانی لزباین، بە کارهێنانی کەرەسەی سێکسی وەکوو

9 HIV in Iran. The Lancet, www.thelancet.com/ journals/ lancet/ article/ PIIS0140-6736...

ویبراتۆر یان دیلدۆ باوە. جیاوازیی لە ڕفتاری سێکسی دەتوانێ هۆکاری بەشێک لەم ناکۆکیاینە بێت. ئەم کەرەسانە زیاتر بە شێوەی نایاسایی لە بازاڕی ڕەشدا دەکڕدرێن نەک لە سەرچاوەیەکی دڵنیا و هەر لە بەر ئەوەش زۆریان ستریل نین. کەرەسە سێکسییەکان دەتوانن ببنە هۆی هەوکردنی نزیکی لە ڕێگەی خوێنەوە (هەوکردنی خوێنی).

زۆرێک لە پرسە تەندروستی و ژنانەییەکانی لزباینەکان لەگەڵ پرسەکانی ژنانی دیترڕەگەزخواز یەکن. بەڵام هەندێ فاکتەری تایبەت هەن. یەکەم ئەوەی کە ڕفتارە سێکسییەکانی لزباینەکان هەموو ئەو شتانەی کە ژنانی دیترڕەگەزخواز هەیانە بەدەر لە دخوولی ئەندامی پیاوانە بۆ ناو واژەن لە خۆ دەگرێت. ئەم بابەتە بۆ ڕیسکی ئێچ ئای ڤی زۆر گرنگە. دووهەم ئەوەی کە، ئەگەر ئافرەتێک بیهەوێ ببێتە دایک، دەبێ بۆ دەست پێڕاگەیشتن بە بژاردەکانی ئەم ئامانجە قۆناغێکی سەغڵەت تێپەڕ بکات. سێیەم ئەوەی کە، جیا لە پرسە ژنانەکان، بابەتی گشتیتری وەکوو نەخۆشی درێژخایەن یان دەروونی دەتوانن کاریگەری لە سەر تەندروستیی جەستەیی و هتد دابنێن. لە کۆتاییدا لزباینەکان لە پانتایەکی کۆمەڵایەتی، دەروونی و ئابووری تایبەتدا دەژین. ئەگەری ئەوە هەیە کە هەر کەس لە ناوەندێکی تەندروستی، تەنیا بە هۆی هۆگری سێکسییەوە، پشتگوێی بخرێ یان دژایەتی بکرێت؛ ئەگەر نەتوانێ لە ئیمتیازەکانی هاوبەشی خۆی سوودمەند بێ ئەوە دەست

---

10 Bailey JV, Farquhar C, Owen C: Sexual behaviour of lesbians and bisexual women. Sex Transm Infect 79:147, 2003

پێڕاگەیشتنی ئەو بە تەندروستی و بیمە لەوانەیە سنووردار ببێتەوە؛ لەوانەیە سەرچاوە چاودێرییە تەندروستییەکان خزمەتگوزارییەکانی خۆیان بە جۆرێک پێشکەش بکەن کە پێشوازی لە لزباینەکان نەکەن یان بۆیان کاریگەر نەبێت؛ و ڕەنگە لە چاو ژنانی دیترەگەزخواز، لزباینەکان قۆناغەکانی ژیانی زک و زا بە جۆرێکی دیکە سەیر بکەن کە دەتوانێ لە سەر هەڵبژاردەکانی ئەوان بۆ پێشگیری کاریگەری دابنێت.[١]

وا دیارە زیاترین چالاکی بۆ لزباینەکان خۆڕەحەتکردنی دوو کەسی و سێکسی دەمی ـ واژەنییە. ڕیسکی زۆری باکتریای[٢] واژینۆز لەو ژنانەدا[١] بەدی دەکرێ کە لەگەڵ ژنانی دیکە پەیوەندی سێکسییان هەیە، پێشینەی بە کارهێنانی کەرەسەی سێکسی هاوبەشیان هەیە یان هاوبەشە سێکسییەکانیان هەڵگری باکتریای واژینۆز بوون. لێککەوتنی پێست لەگەڵ[٣] پێست یان دەم و ئەندامی زاوزێ لەگەڵ کەرەسەی سێکسی هاوبەش و ئاڵوگۆڕی شلەی واژینال یان خوێنی سووڕی مانگانە لە ڕێگەی بزواندنی دەستی دەبنە هۆی ئەوەی ژنانی لزباین و دووڕەگەزخواز لە هەمبەر هەوکردنی نزیکی خەسارهەڵگرتر بن. ژنانی دووڕەگەزخواز مەترسیی تووشبوونیان بە ئێچ ئای ڤی زیاتر لەو ئافرەتانەیە کە تەنیا لەگەڵ ژنان پەیوەندی سێکسییان هەیە؛ چوونکە ئەوان لەگەڵ پیاوانیش لە پەیوەندیدان کە شلەی شاوەتەکەیان ١

---

11 Gynaecologic Issues for Lesbians | GLOWM,
www.glowm.com/section_view/heading/Gynecologic Issues for.
12 Supra at 55

13 Are sex toys safe?. Health questions. NHS Choices www.nhs.uk/chq/Pages/1690.aspx?CategoryID=118&...

پڕۆتینێکی هەیە کە ڤایرۆسێکی کاریگەری لە خۆدا هەڵگرتووە.

ڕاهێنانی تەندروستی سێکسی لە ڕێگەی ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان وەک یەکێک لە نموونەکانی مافەکانی مرۆڤ، پێویستییەک بۆ گەشە و پەرە پێدانی یەکسانی دەناسرێت.[١] لە وڵاتی ئێران ڕاهێنانی تەندروستی سێکسی بۆ کەسانی سەڵت لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە سەرکۆنە دەکرێ و هۆکارەکەشی چەندین سەدە قەدەغەی کەلتووری و ئایینیی پەیوەندی سێکسی بەر لە هاوسەرگیری و لەقەمی پرسە سێکسییەکانە.

ڕاهێنانی سێکسی دەتوانێ زانیارییە دروستەکان بگوازێتەوە و ئەفسانە و زانیارییە هەڵەکان بخاتە لاوە. ئەگەری ئەوە لە ئارادایە کە ئەو گەنجانەی کە هەر ئێستا لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانەوە بەم بابەتە ئاشنا دەکرێن زانیاریی هەڵە وەدەست بێنن. ئەگەرچی ڕاهێنانی سێکسی لە قوتابخانە دەتوانێ ڕوانگەیەکی ڕاستەقینە و تەندروست سەبارەت بە پەیوەندی سێکسی بخاتە ڕوو، مخابن پڕۆگرامی خوێندنی وڵاتی کۆماری ئیسلامی ئێران لەم بوارەدا هیچ وانەیەک پێشکەش ناکا و بە ڕێگەپێدراوی نازانێت.

وەها چەواشەگەلێک هێمای تەواون لە سەر ئەوەی کە نەبوونی ڕاهێنانی سێکسی چۆن دەبێتە هۆی تێگەیشتنی لاواز یان نەبوونی هەر چەشنە تێگەیشتنێک لە پرسە سێکسییەکان. ئەمە هەروەها ئەوە پیشان دەدا کە چۆن ئەم نەزانینە دەتوانێ ببێتە هۆی کێشەی تەندروستی جیدی نە تەنیا بۆ

14UNFPA. Comprehensive sexuality education: Advancing human rights, gender equality and improved sexual and reproductive health. 2010.

تاکەکان بەڵکوو بۆ کۆی کۆمەڵگا. کەمینە سێکسییەکان لە هەر چەشنە ڕاهێنانێکی سێکسی بێبەشن و کەمە زانیارییەکانیان لە ڕێگەی خوێندنەوەی لێکبڵاو یان وتوویژ و لێکۆڵینەوەکانی خۆیان وەدەست هاتووە.

ڕێکخراوەی چاکژیانەوە لە خۆشگوزەرانی و تەندروستی تاکەکان لە هەموو جیهاندا زیاترین گرینگی هەیە، بە جۆێک کە کەمینە سێکسییەکان بە پێی ئاماری تایبەتی وەکوو لە دایکبوون، مەرگ، هاوسەرگیری و هتد لەم ڕێکخراوەدا تۆمار دەکرێن. کەواتە ئەم ئاماری حەشیمەتناسییە کە هەر ئێستاش بوونی هەیە، زۆر بە ئاسانی دەوڵەت یان ئێن جی ئۆکان کەڵکی لێ وەردەگرن بۆ ئەوەی لە دەست پێڕاگەیشتن بە زانست و دیکەی هاوکارییە پێویستەکان هاریکاری هاوڕەگەزخوازان و دووڕەگەزخواز بکەن. بەو پێیەی کە لە وڵاتی ئێراندا ناهاوسانی بە نگریس و پلێت لە قەڵەم دەدرێ و ڕەت دەکرێتەوە و نکۆڵی لێ دەکرێت، ناهاوسانان بە هیچ چەشنێک لە ئاماری حەشیمەتناسی بوونیان نییە و لە هیچ کام لە یاسا و سیاسەتەکانی بواری خۆشگوزەرانی بەدی ناکرێن. ئامار و ڕێژەی سەرسامهێنەری نەخۆشییە نزیکی و دژوارەکانی کەمینە سێکسییەکان دەتوانێ بە پشتیوانیی ڕێکخراوی چاکژیانەوە لەم گرووپانە کەم ببێتەوە. ڕەوادان بە کەمینەکان و سەرنج پرژاندنە سەر ئاڵۆزییە تایبەتەکان یەکەمین هەنگاو لە هەر کردەوەیەکدا بۆ باشتربوونی بارودۆخی ئەوانە.

١ـ١٤ـ کاردانەوە ستراتیژییەکان

لە وڵامی سەرکوت و کەمایەسییە بە ئەزموونکراوەکان، کەمینە

سێکسییەکان هەمیشە بەرکار و ملکەج بوون و هەندێ جار کاردانەوەی سیستماتیک یان ناسیستماتیکی خوازراو یان نەخوازراو لە خۆیان دەنوێنن؛ زۆربەی کەمینە سێکسییەکان وایان پێ باشترە کە هۆگری سێکسی خۆیان بشارنەوە؛ چوونکە بنەماڵە، ئایین و هێزە ئاسایشییەکان سەرچاوەی پشتیوانی لاوازن کە لە ڕاستیدا بوونیان نییە. شاردنەوە یەکەمین میکانیزمی ستراتیژانەی سازگارییە کە کەمینە سێکسییەکان بۆ خۆڕاگری لە هەمبەر زەخت و گووشار دەیگرنە بەر. ئەنجامی لێدوان لەگەڵ هەندێ لە هاوڕەگەزخواز و دووڕەگەزخوازان ئەوەی پیشان دا کە هەمووان بە شاردنەوە ڕازی بوون و بە شێوەی بە کۆمەڵ کەڵکیان لەم ستراتیژە وەردەگرت.

١ـ١٥: هاوسەرگیری ساختەکارانە

ئێران وڵاتێکە کە یاساکان تێیدا مەلەوەرن و تاکەکان لە چینە جیاوازەکان و ئاستە جیاوازەکانی ئایینپەروەری بۆ دۆزینەوەی ڕێگەی خۆقوتاردان لە ناو سیستەمی ئیسلامی شانازی بە خۆیانەوە دەکەن. هاوسەرگیری ساختەکاری یەکێک لە سەیرترین و گەورەترین ڕێگەکانی خۆقوتاردان و ڕا کردنە. ناهاوسانان ناچارن بۆ بوون لەگەڵ کەسێک کە خۆشیان دەوێ، ڕێگەی «داهێنەرانە» بدۆزنەوە. ڕاستییەکی تاڵە کە بە ملیۆنان پیاوی گەی و ژنی لزبایین لە جیهان «هاوسەرگیری ساختەکارانە» وەک ڕێگەیەک بۆ ئارامکردنەوەی ئەندامانی بنەماڵە و کۆمەڵگای گەورەتری خۆیان دەستنیشان دەکەن. هاوسەرگیری ساختەکاری باشترین شێوازە بۆ ئەوەی هەمووان ڕازی بن و هەر چەشنە گومانێک لە مەڕ هاوڕەگەزخوازی بسڕنەوە. گەورەترین

ئەنگێزەی هاوسەرگیری ساختەکاری ئارام کردنەوەی دایک و باوکە. زۆر کەس دەترسن کە بە ئاشکرابوونی شووناسی لزباین، گەی، دووڕەگەزخوازی یان ترەنسێتیان لە لایەن بنەماڵەوە دەربکرێن. بێگومان ئەمە دۆخێکی ئاڵۆز دێنێتە ئاراوە؛ چوونکە ژیانێکی ساختەکارانەیە کە دەتوانێ لە ناکاو تێک بچێت.

ئەو تاقمە هاوڕەگەزخوازانەی کە لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و میدیا

کۆمەڵایەتییەکانی دیکـەدا چـالاکن یـان لەگـەڵ تۆڕێـک لـە هاوڕێیـان لـە پەیوەندیـدان، بـە شـێوەی بـە کۆمـەڵ ڕووبـەڕووی زەختـی بنەماڵـە بـۆ هاوسەرگیری دەبنەوە. دوو کەس لە زەختکردن بۆ هاوسەرگیری کاریگەرن. یەکەم، زۆریان مـل بـۆ زەختـی بنەماڵـە بـۆ هاوسـەرگیری لەگـەڵ ڕەگـەزی بەرامبەر دادەنەوێنن بەڵام بە شـێوەی پەنامـەکی پەیوەنـدیی خۆیـان لەگـەڵ کەسی هاوڕەگەزی خۆیان درێژە پێ دەدەن. وەک پێشتریش ڕوون کراوە ئەم هاوسەرگیرییانە هەر لەگەڵ یەکەم سـاتەوەختی دەسـتپێکی نگریسـییەوە لـە ڕووی سۆزدارییەوە لەمپەرێکی بێبەری لە هەستە. دووهەم ئەوەی کـە ئـەوان ڕازی بە هاوسەرگیری دەبن بۆ ئەوەی بتوانن لە بـارودۆخێکی بـراوە ـ بـراوە زەخت و گووشاری زۆری بنەماڵە لە ناو ببەن و بەردەوام درێژە بە پەیوەنـدی شاراوەیان لەگەڵ کەسی دڵخوازی خۆیان بـدەن. بنەماڵـە ڕازییـە؛ چوونکـە ڕۆڵەکـەیان هاوسـەرگیری کـردووە و لـە هـەمان کاتـدا ئـەم هاوسـەرگیرییە ساختەکارییە ڕێگە بە کاپڵـەکان دەدا لـە دەرەوەی هاوسـەرگیری پەیوەنـدی لەگـەڵ ڕەگـەزی دڵخـوازی خۆیـان سـاز بکـەن. بـۆ سـەرکەوتنی وەهـا ستراتیژگەلێک پێویستمان بە لێکۆڵینەوەی پترە.

جـۆرێکی دیکـەی هاوسـەرگیری کاتێکـە کـە کەسـێک لەگـەڵ دیترڕەگەزخوازێک هاوسـەرگیری دەکـا نـەک لەگـەڵ هاوڕەگـەزخوازێک و هەمان ئامانج کە ڕزگار بوون لە زەختی بنەماڵە و کۆمەڵگایە، دەگرنە بەر. لـە وەها هەلومەرجێکدا، ئـەم ڕێگـە چـارە، ڕێگـە چارەیـەکی خێرایـە بـۆ ئـەو کەسـەی کـە لەگـەڵ هـۆگری سێکسـی خـۆی ڕاهـاتووە یـان تێدەکۆشـێ شووناسی ڕەگەزی خۆی ئاشکرا بکات. ئەم هاوسەرگیرییە بە شێوەی کـاتی

گرفتەکە چارەسەر دەکا، لە حاڵێکدا کە کەسەکە لە پشتیوانی ماڵی، سۆزداری و دەروونی هاوبەشی دیترەگەزخوازی خۆیان سوودمەند دەبێت. ئەم بابەتە لە دیمانەکردن لەگەڵ بەشداربووان ئاشکرا بوو، ئەو بەشداربووانەی کە بە پێچەوانەی هاوسەرداربوون پەیوەندی سێکسی خۆیان لەگەڵ هاوبەشە هاورەگەزخوازەکانیان پاراستبوو. هەبوونی ژیانی دووانە و لە دەموچاودانی دەمامکی دیترەگەزخوازی دەبێتە هۆی هەوڵێکی دڵتەزێن بۆ شاردنەوەی ژیان.

ڕێگە چارەی سێیەم کە لە ڕێگەی ئیشی مەیدانی دەرکەوت هۆگری بەشداربووان بۆ بە جێهێشتنی وڵات و کۆچکردن بە هیوای ژیانێکی ئازادتر لە کۆمەڵگایەکی کەمتر سەرکوتکەر بوو بۆ ئەوەی لەوێ بتوانن وەک ناهاوسانێک بە بێ هیچ ترسێک لە دواداچوونی یاسایی بە مافە سەرەکییە مرۆییەکان بگەن. ئەوان پرۆسەی کۆچکردن و داخوازی پەنابەرێتی دەست پێ کردبوو. هەندێ تێدەکۆشاون لە تەمەنی کەمتردا کۆچ بکەن و بۆ ئەم پرۆسە وەها هەوڵێک دراوە کە دەڵێی هەمیشە بەشێک لە ژیانی ئاسایی ئەوان بووە. ئەم بابەتە وەک دەبینرێ بەتایبەت سەبارەت بە کۆچکردن بەرەو ئامریکا، هەر وا ئاسان نییە.

پەنابەرێتی چاکی کۆچ کردنە کە ڕێگە بە هەندێ لە کەسانی سەر بە نەتەوەکانی دیکە کە لە ڕاوەدوونان و چاودێری داد دەترسن، دەدا کە بە شێوەی یاسایی بۆ هەمیشە لە ویلایەتە یەکگرتووەکان بمێننەوە. ئەو کەسانەی کە پەنابەرێتی وەردەگرن دەتوانن بۆ نیشتەجێبوونی هەمیشەیی یاسایی (بە کارتی سەوز) پاش ساڵێک قبووڵکرانی پەنابەرێتی دەتوانن دەست بە کار

بن. بەدەر لە هەندێ حاڵەتی تایبـەت، داوای پەنابـەرێتی دەبـێ لـە مـاوەی ساڵێ پاش دوایین هاتنی داواکار بۆ ئامریکا بکرێت.[٥]

داوای پەنابەرێتی بە پێی ترس لە ڕاوەدوونان کـە لـە نـاو ناهاوسـانان بـە هۆی هۆگری سێکسییان دەخرێتە ڕوو بە شێوەی تایبەت چ لـە قۆنـاغی داوا کردن، چ دانووستان و چ برانەوەدا تەنانەت سەرەڕای بوونی بەڵگەی تەواو لە بەدرفتاری و ڕاوەدوونانی یاسایی ئەستەمە. ڕەوتی پەنابەرێتی ناهاوسانان لـە ئامریکا بە تونـدی گرێـدراوە بـە پانتـای نـاوخۆی سیاسـی، کۆمەڵایـەتی و یاسـایی پەیوەسـت بـە گـەی و لزباینـەکان. ئـەم دۆخـە لەگـەڵ کێشـەی سەلماندنی شووناسی ناهاوسانی بـە هـۆی هـۆگری سێکسـی بـە شـێوەی تایبەت داوای پەنابەرێتی چالنجدار دەکات.[٦]

ئەم ململانێیە بە شێوەی تایبـەت بـە بـوونی دەوڵـەتی ئێسـتای ئامریکـا چـەتوونتر بـووە کـە سیاسـەتی کـۆچکردنی سـەختگرانەتری وەکـوو سـنووردارکردنی ڕێگـە یاسـاییەکانی گەیشـتن بـە شـارۆمەندێتی یاسـایی گرتووەتـە بـەر. لـە وتاردانێکیـدا وتـراوە سیسـتەمی کـۆچکردن پـڕ لـە «ساختەکاری و خراپ بە کارهێنان»ــە کـە ڕێگـەی بـۆ ملیۆنـان کۆچبـەر کردۆتەوە کە بە شێوەی نایاسایی بێنە ناو وڵاتەوە و «پارێزەرانی پیسی کـۆچ» ئالیکاری سەردانکەرانی خۆیان دەکەن بۆ ئەوەی «ئیدعای درۆ» هەڵبەسـتن

---

15 Applying for Asylum. Immigration Equality. www.immigrationequality.org/.../applying-for-asylum

16 The Difficulties of U.S. Asylum Claims Based on Sexual. www.migrationpolicy.org › Migration Information Source.

بۆ ئەوەی داپەڕی پەیوەست بە بارودۆخی «ترسی بڕواپێکراو» دەست پێ بکەن و ئەوان بتوانن لە ئامریکا بمێننەوە.[17]

یاسای سزای ئیسلامی و یاساکانی کۆمەڵگا بە خەستی دژە هاوڕەگەزخوازین و خزمەتی زۆرەملێی سەربازی، ناهاوسانان ناچار بە کۆچ بۆ وڵاتێکی تر دەکا کە تێیدا یاسا کۆمەڵایەتییەکان ساناتر و داکۆکیکارتر و زیاتر پەسندکراوی گشتییە. لە ناو ئەو وڵاتانەی کە بۆ کۆچ لایەنگرییان زیاترە، دەتوانین ئاماژە بە وڵاتانێکی وەکوو تورکیا و گورجستان بکەین. ئەوانەی توانای دارایی باشتریان هەبێ ئەوە ئامریکا یان کەنەدا دەستنیشان دەکەن.

بە گشتی هەلومەرجی نەخوازراوی ژیان لە وڵاتی ئێران و ژیانی پەنامەکی، سەرکوت و بێزاری وای کردووە کە زۆرێک لە بەشداربووان حەز بکەن ئێران بە جێ بێڵن و بۆشیان گرنگ نییە بۆ کوێ بچن. وەک پێشتریش وترا (بڕوانە بەشی ٤) ڕاپۆرتەکانی هاوڕەگەزخوازی لە وڵاتی ئێران بە گوێرەی پێشینەی ترسێکی جێکەوتوو لە ڕاوەدوونانی یاسایی و ستەمن. ئەم ناهاوسانانە کە دەتوانن ببنە پەنابەر، ئێستا لە وڵاتێکی ئارامترن و چیتر لە وڵاتی ئێران ناژین. لە بەرامبەردا ئەوانەی وا بەخت یاریانە کە سەر بکەون، ڕێژەیەکی زۆری کەسانێکیش هەن کە دەرفەتی یان توانای ئابووری بە جێهێشتنی وڵاتیان نییە.

---

17 Sessions's claim that 'dirty immigration lawyers' encourage. www.washingtonpost.com/news/factchecker/wp/2017/...

جۆرێکی دیکە لە کاردانەوەی ستراتیژی کەمینە سێکسییەکان لە هەمبەر زەختە کۆمەڵایەتییەکان، بەشداری نواندن لە چالاکیی کۆمەڵایەتییە. ئەم کاردانەوانە لە لایەن کەسانێکە کە بە قووڵی باوەڕیان بە هۆگری سێکسی خۆیان هەیە و لە بنەماڵەی کراوەتر و پاڵپشتترەوە دێن و ئەگەرچی ڕەنگە لە قبووڵ کردندا تەواو نەبن، سەختگیر و توندئاژۆ نین.

ئەم کەسانە چیتر شووناسی خۆیان ناشارنەوە. ئەم گرووپە ئەو خوێندکارە گەنجە زانکۆییانە لە خۆ دەگرێ کە بزوتنەوەیەکی سەربەخۆیان دەست پێ کردووە بۆ ئەوەی لەم ڕێگەوە شووناسی ڕاستەقینەی ژیانی کەمینە سێکسییەکان بە هەموان پیشان بدەن. لە گرووپە تلیگرامییەکان بەم بزوتنەوە دەڵێن «ئاسایی کردنەوە» کە بریتییە لە کۆمەڵێ چالاکی وەکوو گفتوگۆ لەگەڵ هاوپۆل، دراوسێ و خزم و کەس و کار بۆ گۆڕینی ڕوانگەی ئەوان دەکەن، هەر چەند بە ڕێژەیەکی کەمیش بێت. ئەوان بانگەواز دەکەن کە لە زانکۆکان (نەک زانکۆی شوێنی خوێندنی خۆیان) هەندێ بابەت پێشکەش دەکەن، بنەماڵەکانی دیکە دەدوێنن و لەگەڵ ئەو کەسانەی کە لە شەقام ناهاوسانان دەچەسێننەوە بە پەرەپێدانی هاشتاگ «ئاسایی کردنەوە» گفتگۆ دەکەن.

ستراتیژی بزووتنەوەی ئاساییکردنەوە بە پێی پێناسەیەکە کە ناهاوسانان لە هەمبەر لێنزی بە نائاسایی زانین لە لایەن کۆمەڵگاوە لە خۆیانیان هەیە. ناهاوسانان بە نیازن پیشان بدەن کە لە پارامەترە قبوولکراوە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکاندا بوونیان هەیە. ئەم ئاساییکردنەوە بە هەوڵی زیاتری لزباین و گەیەکان بۆ مافی زیاتر، درێژە بە کاردانەوەکانی خۆی دەدات. ئامانج

گۆڕینی کۆمەڵگا تەنانەت لە سەر ئاستی یەک کەسییە.

کاردانەوەی ستراتیژی دیکە کە ئەویش لە ڕیزی چالاکییە کۆمەڵایەتییەکاندا جێی دەبێتەوە، پێکهێنانی کۆمەڵەی هاوتەریب بۆ بەرەنگاربوونەوە لە دژی هاوڕەگەزخوازدژیی و زەختە کۆمەڵایەتییەکانی ئێرانە. ئەندامانی ئەم جڤاتانە کە لە هەڵسەنگاندنی نەرێنی و تاراندن وەڕەز بوون لەگەڵ یەکتر هاودڵییەکی زێدەتریان هەیە؛ چوونکە هەموویان لە ژیانیاندا نیگەرانی تایبەتی هاوبەشیان هەیە. ناهاوسانانی چالاک لەم وردە کەلتوورانەدا دەتوانن لە کۆمەڵەی بچووکی نەبینراو، شوێنێک کە کەسێک بۆ کۆمەڵێ لە هاوڕێیان دەبێتە کەسایەتی دایک یان پوور، بژین. کۆمەڵە هاوتەریبەکان لایەنێکی بەربڵاو لە دەرفەتەکان بۆ تۆڕسازیی کۆمەڵایەتی بە ئامانجی قەرەبووکردنەوەی ئەو کەمایەسییانەی کە زۆرێک لە ناهاوسانان لە بنەماڵە و ژیانی کۆمەڵایەتی بە ئەزموون دەکەن، پێشکەشی ئەندامان دەکەن. لەم کۆڕانەدا، کەسەکان هەستی دەروەستی کۆمەڵایەتی، ئاگاداری زیاتر لە مافە یاسایی و شارۆمەندییەکان و متمانە بە خۆبوونی زیاتر بۆ پاراستنی تەندروستی و خۆشگوزەرانیی خۆیان بە ئەزموون دەکەنەوە. ئەوان لە ڕێگەی ئەم کۆمەڵە بچووکانەوە، پەیوەندیگەلێک ساز دەکەن و سیستەمی پاڵپشتی بۆ خۆیان دەدۆزنەوە. زۆرێک لەم کۆمەڵە هاوتەریبانە لە وڵاتی ئێران بە شێوەی ژێرزەوینی ئیش دەکەن. پانتا ئارام و پارێزراوەکەیان زۆر شکێنەر و ناسکە. شایەنی ئاماژەیە کە ئەم جڤاتانە دەتوانن بە شێوەی تۆڕی کۆمەڵایەتییەکان یان کۆبوونەوە بن و هەر کامیان ڕێکاری خۆیانیان هەبێت. هەروەها لایەنێکی بەربڵاو لە دەرفەتی تۆڕسازیی کۆمەڵایەتی

ئۆنلاین، هەڵبەت بە خۆپارێزییەوە، بوونیان هەیە.

لە کۆتاییدا داپەڕی ستراتیژانەی دیکە هی ئەو کەسانەیە کە بە پێچەوانەی ئەو پەنابەرانەی کە وڵات بە جێ دێڵن، دەرفەت یان بـواری مـاڵیی بـە جـێ هێشتنی زێـدی خۆیانیـان هەیـە. کەسـانی ناهاوسـان زۆر جـار بـە هـۆی خوێندن یان ئیش زێدی خۆیان بـە جـێ دێڵـن. زۆر جـار ئـەوان لـە شـارە گەورەکانی وەکوو تاران هەست بە ئازادییـەکی زێـدەتر دەکـەن. هەنـدێ بـە هۆی ترس لە ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزییان لای بنەماڵـە، بڕیـار دەدەن لە شارێکی دیکە نیشتەجێ بن. بـۆ دابین‌کردنـی تێچـووی قورسـی ژیـانی سـەربەخۆ بـە بـێ هـیچ یارمەتییـەکی دەرەکـی، هەنـدێ جـار پێکـەوە لـە شوێنێکدا دەژین بۆ ئەوەی تێچووی ژیان بەڕێوە ببەن و ڕەنگە لـە پشـتیوانیی سۆزداریش سوودمەند بن. کێشەی ئەم چەشـنە پێکـەوە ژیانانـە ئەوەیـە کـە کەسەکان نە وەک بژاردە یان پێباشبوون بەڵکوو وەک تاکـە ڕێگـە چـارە ڕوو دەکەنە ئەم شێوازی ژیانە. ئەگەر کەسێک دەرفەت یان بواری مـاڵی ئـەوتۆی نەبێ لە ڕووی ئابوورییەوە دەبێ لە شوێنێکدا بژی کـە شووناسـی ڕەگـەزیی پەنامەکی و هەستیار و شـاراوەیە و مـافی کـە لـە بنەڕەتـەوە نییـە، لـە لایـەن ژێدەرێکی توندئاژۆوە پێشێل دەکرێت.

شایەنی ئاماژەیە کە هاوڕەگەزخوازی لە بۆشاییدا بەدی نایـە و بێ‌گومـان بـۆ کۆمـەڵگا لێکەوتـەی دەبێـت. هەنـدێ جـار دەرهاویشـتەکان بـە هـیچ چەشـنێک لـە بەرژەوەنـدی ناوەندگـەلێکی وەکـوو دەسـەڵات، ئـایین یـان پەروەردە نییە. بە فەرمی ناسرانی ناهاوسانان پێویستی بە گـۆڕینی ئاراسـتە و یاسـایە. یاسـای سـزای ئێـران کـە لـە دژی هاوڕەگـەزخوازی ئاراسـتەی

دوژمنکارانەی کۆمەڵگا تۆکمە دەکا و یاساکانی هێشتا ناهاوسانان ناشـیرین پیشان دەدەن، خۆی پەرە بە دەرهاویشتەی نەخوازراو دەدات. بێدەنگی و بـە فەرمی نەناسرانی ئەم کەسە خەسارهەڵگرانە کە هێشتا بەردەوامە، ڕاستییەکی دڵتەزێن و ناخهەژێنە.

دیمانە لەگەڵکراوان

چارتی ژمارە ١ جڤاکی ناهاوسانان لە شارەکانی تاران، مەشهەد و ئێسفەهان پیشان دەدات. بەم پێیە، تاران بە چوار هەزار و ٢٧٤ هاوڕەگەزخواز زیاترین ڕێژەی لە خۆ گرتووە و دواتر شاری مەشهەد بە دوو هەزار و ٤٦٦ و ئیسفەهان بە دوو هەزار و ١٧١ کەس دێن. بە گشتی لە سەر ئاستی هەر سێ شارەکە ١٣٦ هاوڕەگەزخوازمان دواند. هەر شارێک پانتا و گرینگیی خۆی هەبوو. ئەنجامەکان ئەوە پیشان دەدەن کە لە شارە هەڵبژێردراوەکاندا ناهاوسانێکی زۆر بەدی دەکران بە جۆرێک کە دەتوانن لە وڵاتێکی وەکوو ئێران شووناسی خۆیان ئاشکرا بکەن، لە کۆڕە هاوبیرەکانی خۆیاندا ئەم کارە دەکەن و سەربەستانە سەبارەت بە هۆگری سێکسییان قسە دەکەن.

١ـ ئەنجامی چەندایەتی توێژینەوە

وەک پێشتریش پێداگری لە سەر کرا بە ئاوڕدانەوە لە ژیانی پەنامەکی ناهاوسانان و ترسی شیاوی تێگیشتنی ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزی، ئەم توێژینەوە ناتوانێ لە سەدا سەد ئیدعا بکا کە حەشیمەتی نموونە نوێنەری حەشیمەتی گشتی ناهاوسانانە. سەرەڕای ئەمە، هەندێ شت دەرکەوت. ئەم توێژینەوانە بۆ وەدەست هێنانی مەزەندەیەک لە ڕێژەی هاوڕەگەزخوازان لە وڵاتی ئێران بە چڕبوونەوە لە سەر سێ کەلانشاری تاران، مەشهەد و ئێسفەهان، تەکنیکی مەیدانی و دیمانەی ئامانجداری بە کار هێناوە کە ئەنجامەکانی لە ژێرەوە دەخرێتە ڕوو:

ڕێژەی پتر لە ٤ هەزار کەسی ناهاوسان تەنیا لە شاری تاراندا دەژین کە

وەک پێشتریش وترا تا ڕادەیەک بە هۆی ئەم باوەڕەیە کە تاران کەمێک لیبرالترە و کەسەکان بە هۆگری تایبەتەوە دەتوانن لەوێ پانتایەکیان بۆ خۆیان هەبێت. لە بەرامبەردا، نیوەی ئەم ڕێژە لە شارەکانی مەشهەد و ئێسفەهانن. شایەنی ئاماژە پێدانە کە ئەم ژمارە ئەو کەسانە دەگرێتەوە کە شووناسی خۆیان ئاشکرا کردووە و بە جۆرێک ئەم شووناسە بۆ کۆمەڵگای ئەوان ناسراوە. بێگومان، ڕێژەیەکی بێژومار لە کەسەکان هەن کە وایان پێ باشترە کە شاراوە بن.

لە وڵاتی ئێران، سێ هێز کە ڕفتاری تاک ئاراستە دەکەن بیریتین لە یاسا، ئایین و عورف کە هەر سێکیان لە دژی هاوڕەگەزخوازیین. ئەوان بە شێوەی جیا، بە کۆمەڵ و هاوکات ئیش دەکەن. کەواتە هاوڕەگەزخوازان لە وڵاتی ئێراندا ناتوانن هاوشێوەی ناهاوسانان لە وڵاتی دیکە شووناسی خۆیان ئاشکرا بکەن. سەرەڕای ئەمە، هێماگەلێک هەن کە پێوشوێنێک لە قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی پیشان دەدەن؛ ئەوەی کە ئەم شێوازی ژیانە تایبەتە بە ڕەچاو گرتنی خۆپارێزی پتر لە جاران ڕووی لە گەشە کردنە. ئەم بابەتە هەتا ئەم ماوەی دواییش بۆ کۆمەڵگای ئێرانی نەناسراو بوو و هیچ لێکۆڵینەوەیەکی ورد لەم بارەوە ئەنجام نەدرا بوو؛ بە هۆی ئەوەی بەرپرسان وەک دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی یان تەنانەت پرسێکی کۆمەڵایەتی لە بابەتەکە دەڕوانن کەواتە سەبارەت بە پەرەی ئەم پرسە داتایەک لە بەر دەست نییە. ڕوانگەیەکی وردتر بۆ بارودۆخی هاوسەرداری ئەوان پیشان دەدا کە هەموویان سەڵتن؛ چوونکە لە ڕەواڵەتدا هۆگری هاوسەرگیری و پێکهێنانی بنەماڵە نین. ئەم کەسانە زیاتر گەنجانی ٢٠ بۆ ٣١ساڵەن کە لەگەڵ نزیک

بوونەوەیان لە تەمەنی ۳۱ ساڵان ئەم ڕێژە دادەبەزێت. هەر بەم شێوە، ئاستی خوێندنی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران گوزارشتە لەوەی کە کەسەکان بە ئاستی خوێندنی باڵاتر هۆگرییەکی کەمتریان هەیە، لە حاڵێکدا ئەم ڕێژە کەتر خولیای خوێندن لە ئاستی باڵان، لە حاڵێکدا ئەم ڕێژە لە ناو کەسانی خاوەن بڕوانامەی دیپلۆم بەتایبەت لە ئێسفەهان لە ئاستێکی بەرزدایە و دەگاتە ٤٠ لە سەد. هەروەها دەردەکەوێ کە بەدەر لە خوێندن، ناهاوسانان لە هەموو چینەکاندا بوونیان هەیە.

ئەم توێژینەوە پێگەی ئابووری ـ کۆمەڵایەتی ناهاوسانان لە ئێرانیشدا شی دەکاتەوە. پێگەی کۆمەڵایەتی ـ ئابووری نە تەنیا داهات بەڵکوو سەرکەوتنی خوێندن، ئاسایشی ماڵی و تێگەیشتنی زەینی لە پێگە و چینی کۆمەڵایەتی لە خۆ دەگرێت. ئەنجامەکان پیشاندەری هۆگری بۆ ناهاوسانی لەو بنەماڵانەدایە کە داهاتی مامناوەند و زۆریان هەیە، لە حاڵێکدایە چینە نزمەکان تەنیا لە ئێسفەهان چالاک بوون. نزیکەی سەد لە سەدی تاکەکان دانیان پێدا نا کە لە کاتی باڵقبووندا هۆگری خۆیانیان قبووڵ کردبوو، لە کاتێکدا کە قبووڵکردنی بنەماڵە لەم شارانەدا زۆر کەمە. زۆربەی ناهاوسانانی ئێرانی لە پەیوەندییەکانی خۆیاندا بنەمای تایبەت ڕەچاو دەکەن کە ئەم بابەتە لە ئێسفەهان و دواتر لە مەشهەد و تاران زۆر بەدی دەکرێت. بەڵام کەسانێکیش هەن کە پەیوەندی ناسەقامگیر یان پەیوەندی بێژوماریان هەیە.

لە شاری مەشهەد بەراوردی پەیوەندی سەقامگیر لەگەڵ پەیوەندی بێ ژومار پەنجا پەنجایە. ئەم توێژینەوە دروستبوونی ئاسەوارەکانی خەمۆکی و

خۆکوژی ناهاوسانانی بۆ دەرکەوت کە دەگەڕێتەوە بۆ چالنجە و کێشە دەروونییەکان. ئەگەری ئەزموونی نیگەرانی دەروونی لە ناو لزباینەکان بە بەراورد لەگەڵ ژنانی دیترەگەزخواز زۆرە. ئەم ڕێژە لە مەشهەد لە ئاستێکی بەرزدایە و نزیکەی ٥٠ لە سەد، لە ئێسفەهان ٤٠ لە سەد و لە تاران ٣٥ لە سەد بوو.

٢ـ١ـ هۆگری سێکسی

چارتی ژمارە ١ پیشاندەری پەرەسەندنی لزباینەکان، گەی و دووڕەگەزخواز لە حەشیمەتە نموونەکانی تاران، مەشهەد و ئێسفەهانە. لە تاران باوبوون بەم شێوەیە: لزباینەکان ٣٥ لە سەد، گەیەکان ٣٧/٥ لە سەد و دووڕەگەزخوازان ٢٧/٥ لە سەد. ئەم ڕێژانە لە شاری مەشهەد بەم شێوەیە: ٢٢/٧ لە سەد، گەیەکان ٤٥/٥ لە سەد و دووڕەگەزخوازان ٣١/٩ لە سەد و لە ئیسفەهان بریتییە لە: لزباینەکان ٢٠ لە سەد، گەیەکان ٥٥ لە سەد و دووڕەگەزخوازان ٢٥ لە سەد. ئەم چارتانە پیشان دەدەن کە لە سەر ئاستی هە سێ شارەکە ڕێژەی گەیەکان لە لزباین و دووڕەگەزخوازەکان زیاترە. ڕێژەی ٣٥ لە سەدی لزباینەکان لە تاران پیشاندەری ئاستی ئازادی ڕێژەیی ئەوان لە مەشهەد و ئێسفەهانە.

چارتی ژمارە ١: باوبوونی هۆگرییە سێکسییەکان لە حەشیمەتی نموونە

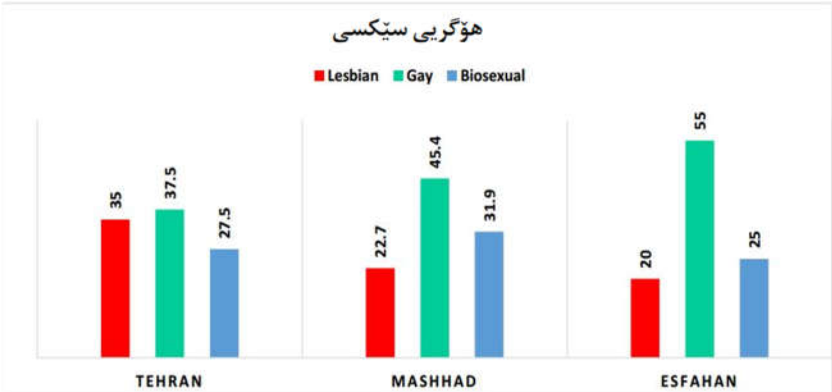

٢ـ٢ـ دۆخی هاوسەرداریێتی

چارتی ژمارە ٢ دۆخی هاوسەرداریێتی حەشیمەتی ئامانج لە سەر ئاستی هەر سێ شاری تاران، مەشهەد و ئێسفەهان پیشان دەدات. سەد لە سەدی حەشیمەتی نموونە سەڵتن. بە زۆر هۆکار، ژنان و پیاوانی هاوڕەگەزخواز لەوانەیە پەیوەندیی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر دەست پێ بکەن. یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکان پێکهێنانی بنەماڵە بایەخی نەریتییەکەیەتی. بە گوێرەی ئەم چارتە، هەر ئەم حەشیمەتە هیچ هۆیەک بۆ چوونە ناو پرۆسەی هاوسەرگیری و ژیانی خێزانی بە شێوەی نەریتیی، ئایینی و یاسایی شک نابات. سەرەڕای ئەمە، سەرباری ملکەجێتی بۆ داخوازی بنەماڵە و کۆمەڵگا، بە هۆی زەختی سێکسی و شوناسی کە دەکرێتە سەر هاوبەشی هاوڕەگەزخواز هەر هاوسەرگیرییەک بەم شوناسە تێک دەدات. تەنیا ڕێژەیەکی زۆر کەمی ئەم هاوسەرگیرییانە بەردەوامن.

٢ـ٣ـ تەمەن

چارتی ژمارە ٣: ڕێژەی گرووپە تەمەنییەکان لە حەشیمەتی نموونە

٢ـ٤ـ بارودۆخی هاوسەرداریّتی

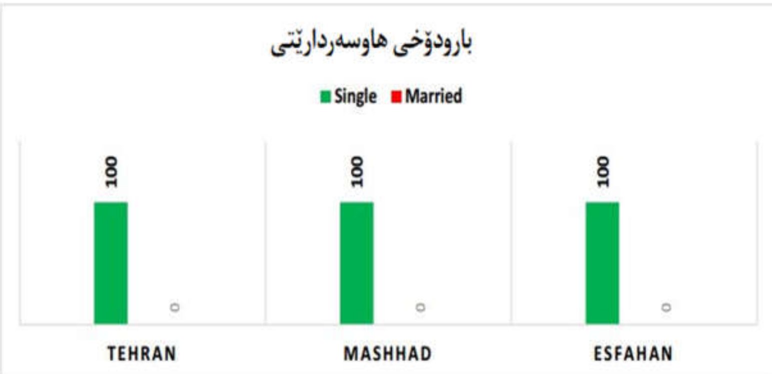

چارتی ژمارە ٢: ڕێژەی هاوسەرداریّتی لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە ٣ لایەنی تەمەنی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئێسفەهان پیشان دەدات. بە گوێرەی ئەم چارتە لە تاران ٣٠ لە سەد هاوڕەگەزخواز ژێر تەمەنی ٢٠ ساڵ و ٦٠ لە سەدی ئەوان نێوان ٢٠ بۆ ٣١ ساڵ و ١٠ لە سەد ژوور تەمەنی ٣١ ساڵ بوون. لە مەشهەد ٢٧٫٤ لە سەد

ژێر تەمەنی ٢٠ ساڵ، ٥٤٫٥ لە سەد نێوان ٢١ بۆ ٣٠ ساڵ و ١٨٫١ لە سەد ژوور تەمەنی ٣١ ساڵانن. لە شاری ئێسفەهان ئەم ڕێژە بە ڕیز ٣٠ لە سەد، ٥٠ لە سەد و ٧ لە سەدن. ئەنجامەکان ئەوە پیشان دەدەن کە هاوڕەگەزخوازان لەم حەشیمەتە نموونەییەدا پتر لە تەمەنی ٢٠ بۆ ٣١ ساڵانن. دەتوانین کەم بوونەوەی بەرچاو لە گرووپی سی ساڵانەکاندا بەدی بکەین.

٢ـ٥ـ ئاستی خوێندەواری

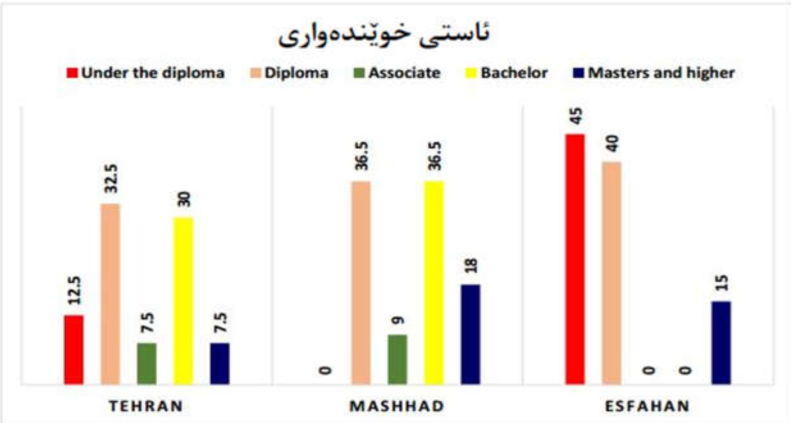

چارتی ژمارە ٤: ڕێژەی ئاستی خوێندەواری لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە ٤ ئاستی خوێندەواری هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئێسفەهان پیشان دەدات. لە تاران ١٢٫٥ لە سەد هاوڕەگەزخوازان دیپلۆمیان نەبوو. ٧٫٥ لە سەدیان پێش دانیشگاهیان تەواو کردبوو (دواناوەندی)، ٣٠ لە سەد بڕوانامەی بکالۆریۆسیان هەبوو و ٧٫٥ لە سەدیان هەڵگری بڕوانامەی باڵا بوون. لە مەشهەد ئەم ڕێژە بە ڕیز ٣٦٫٥ لە

سەد، ۹ لە سەد، ٣٦٫٥ لە سەد و ١٨ لە سەدە و لە ئێسفەهان ٤٥ لە سەد دیپلۆمیان نییە. ٤٠ لە سەد هەڵگری بڕوانامەی دیپلۆمن و ١٥ لە سەد خوێندنی زانکۆیان هەیە. بە گوێرەی تیۆری وردە کەلتوورەکان لە ڕووی کارکردییەوە، دەتوانین لە نێوان چینە نزمەکانی کۆمەڵگا بە ئاستی خوێندەواری کەمەوە ناهاوئاهەنگی بەدی بکەین. بەڵام بە پێی هیلکاری، دەتوانین بڵێین کە پێدەچێت هۆگری سێکسی کەسێک بەستەگی بە ئاستی خوێندەواری ئەوەوە نییە. دەتوانین لە کەسانی نەخوێندەوار، کەسێک بە ئاستی خوێندەواری کەم و کەسێک بە بڕوانامەی باڵای خوێندەوە هاوڕەگەزخوازی بەدی بکەین. چارت پیشان دەدا کە زۆربەی ئەو کەسانەی کە خاوەن بڕوانامەی دیپلۆم و بڕوانامەی بکالۆریۆسن، بەتایبەت لە ئێسفەهان، هۆگری هاوڕەگەزخوازانەیان هەیە.

٢ـ٦ـ پێگەی کۆمەڵایەتی و ئابووری

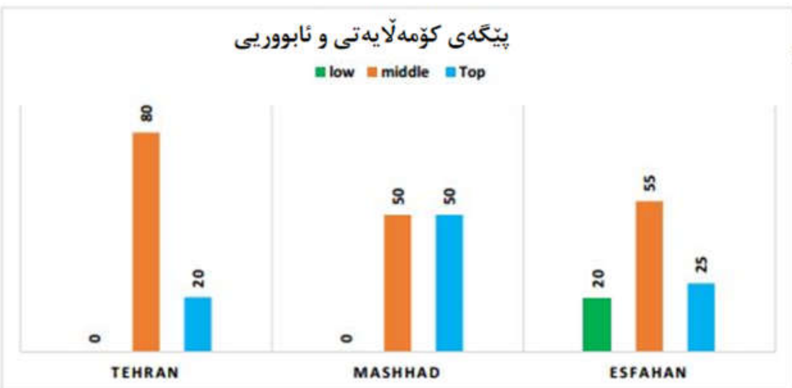

چارتی ژمارە ٥: ئاستی پێگەی کۆمەڵایەتی و ئابووری لە حەشیمەتی نموونە

چـارتی ژمـارە ٥ پەیوەسـتە بـە پێگـەی کۆمەڵایـەتی ـ ئـابووریی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشـهەد و ئێسـفەهان. لـە تـاران ٨٠ لـە سـەدی هاوڕەگەزخوازان لە چینی مامناوەند و ٢٠ لە سەد لە چینی خوداپێداودان. لە مەشهەد ٥٠ لە سـەدیان لـە چینـی مامناوەنـد و ٥٠ لـە سـەدیان لـە چینـی خوداپێداون.

لـە ئیسـفەهان، ٢٠ لـە سـەدی هاوڕەگـەزخوازان لـە لایـەنی پێگـەی کۆمەڵایەتی ئابووریی نزمتر، ٥٥ لە سەد لە چینی مامناوەند و ٢٥ لـە سـەد لە گرووپی بەرزتردان. کۆهێن لە کتێبەکەی خۆیدا لـە ژێـر نـاوی «کـوڕانی تاوانبار» (١٩٩٥) دەڵێ کوڕان بـە پێگـەی کۆمەڵایـەتی ئـابووری نزمتـرەوە ناڕازی و بێهیـوان. ئـەوان هاوئاراسـتە لەگـەڵ کەسـانی خـاوەن پێشـینەی ئابووریی هاوشێوە زۆر جار گرووپگەلێک پێک دێنن بۆ ئەوەی پەرە بـە وردە کەلتوورەکان بدەن کە دژی نۆڕمی چینە مامناوەنـد و سـەرترەکانە. ڕفتاریـان زۆر جار دژی ئەو شتەیە کە کۆمەڵگا وەک ڕفتـارێکی شـیاوی قبـووڵکردن سەیریان دەکات؛ بـەڵام بـە پێچەوانـەی ئـەوەی کـۆهێن دەیڵـێ، ئـەنجامی توێژینەوەکان دەریدەخا کە پەیوەندی سێکسی ئەگەر لـە ئاراسـتەی ڕفتـاری گشتی نەبێ، لە چوارچێوەی چینی مامناوەند و سەرتردا بەدی دەکرێت.

٢ـ٧ ئاراستەی کۆمەڵگا

چارتی ژمارە ٦: ڕێژەی کەڵکاوەژوویی منداڵی لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە ٦ ڕێژەی کەڵکاوەژوویی تافی منداڵی لە حەشیمەتی نموونە پیشان دەدات. لە بنەڕەتەوە ئێمە بە نیاز بووین لە کاریگەری کەڵکاوەژوویی لە کاتی منداڵی بەتایبەت دەستدرێژی لە تافی منداڵی و لەوەی کە ئایا ئەم بابەتە دەبێتە هۆی هاوڕەگەزخوازی یان نا و یان لە هاوڕەگەزخوازیدا بوونی هەیە یان نا، دڵنیا ببینەوە.

به پێی چارت، ٥/٧ له سـەدی هاوڕەگـەزخوازان لـە تـاران و ٦/١٦ لـە سەدیان لە مەشهەد لە هەڕەتی منداڵیدا دەسـتدرێژی کراوەتـە سـەریان. ئـەو لێکۆڵینەوانەی کە لە سەر دەوری بنەماڵە و ژینگـەی منـداڵی چـڕ ببوونـەوە هەوڵیان دا هاوڕەگەزخوازی وەک دیاردەیەکی گرێدراو بە سۆز و قۆناغەکانی گەشە و گووران پیشان بدەن.[18] بە گـوێرەی تیـۆری زەختـی گشـتی ڕابێـرت ئێگنیۆ ئەوانەی زەخت و گووشاریان لە سـەرە بـە شـێوەیەک هەڵسـووکەوت دەکەن کـە بـۆ نـۆرم و یاسـاکانی کۆمـەڵگا قبـووڵکراو نییـە. ئێگنیـۆ دەڵـێ پەیوەندی سێکسی نەرێنی لە تاکدا دەبێتـە هـۆی سـۆزداری نـەرێنی ئینجـا دەگاتـە ڕفتـاری خـراپ و لادان. پەیوەنـدی سێکسـی نـەرێنی بریتییـە لـەو پەیوەندییە سێکسییانەی کە بەها پیرۆزەکانی وەکـوو پـاکی و داوێنپـاکی لـە کەسەکە وەردەگرێ یان شتێکی ئازاربەخشی وەکوو دەستدرێژیی بـە سـەردا دەسەپێنێت.[19] ئـەزموونی دیـاردەی نـەرێنی وەکـوو دەسـتدرێژی لـە تـافی منداڵی یەکێک لەو هۆکارانەیە کە دەبێتە هۆی ئەوەی کەسەکە بـەرەو لادانـی کۆمەڵایەتی، هاوڕەگەزخوازی و دەستدرێژی وەک ئامرازێک بـۆ دەربڕینـی توندوتیژی خۆی مل بنێت. کـە واتـە کـەڵکاوەژوویی لـە کـاتی منـداڵی چ هۆکارێکی دەروونی بێ یان نەبێ، کە دەتوانێ هۆگری هاوڕەگەزخوازانەی لە مێرمنداڵیدا لێ بکەوێتەوە، دەبێ زیاتر تاوتوێ بکرێت؛ بەڵام ئەم توێژینـەوە

18. Agnew, Robert, and Helene Raskin White. 1992. “An Empirical Test of General Strain Theory.” Criminology 30(4): 475-499.

19. Agnew, Robert, and Helene Raskin White. 1992. “An Empirical Test of General Strain Theory.” Criminology 30(4): 475-499.

پیشان دەدا کە دەتوانێ خۆی فاکتەرێک بێت.

٢ـ٨ـ ڕەهەندی ئەخلاقی هاوڕەگەزخوازی

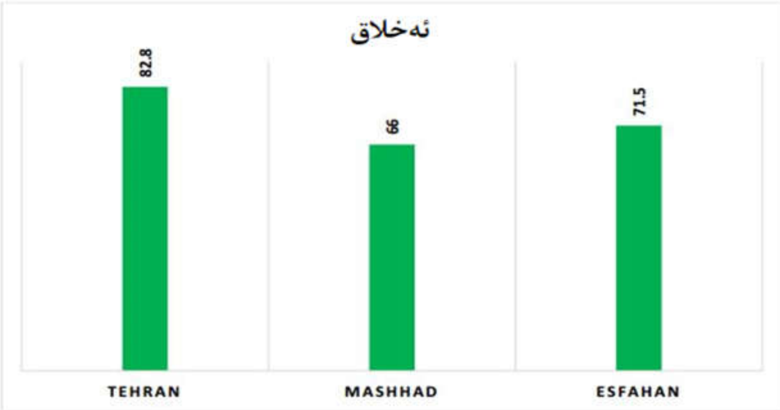

چارتی ژمارە ٧: ڕێژەی بۆچوونی دیمانە لەگەڵکراوان بە بەراورد لەگەڵ ڕەهەندی ئەخلاقی هاوڕەگەزخوازی

چارتی ژمارە ٧ پیشاندەری ڕا و بۆچوونی حەشیمەتی ئامانج بە بەراورد لەگەڵ ڕەهەندی ئەخلاقی هاوڕەگەزخوازییە. ٨٢/٨ لە سەد لە تاران، ٦٦ لە سەد لە مەشهەد و ٧١/٥ لە سەدی حەشیمەت لەو بۆچوونەدا بوون کە هاوڕەگەزخوازی دیاردەیەکی ئاسایی و سرووشتییە. لە سیستەمی ئەخلاقی و یاسایی پێشمۆدێڕن، کردەوەی سێکسی زۆر جار تەنیا وەک ئامرازی زک و زا و وەک گرینگترین کارکردەکەی سەیر دەکرا. هەر چەشنە کردەوەی سێکسی کە زک و زای لێ نەکەوێتەوە، بە نائەخلاقی لێی دەڕوانرا. بۆ وێنە، خۆڕەحەتکردن و پەیوەندیی کۆمی لەگەڵ ئافرەتان، بە کارهێنانی کەرەسەی بەرگیری و پەیوەندی سێکسی لەگەڵ کەسانی هاوڕەگەز بە نائەخلاقی و لە ڕوانگەی ئایینییەوە بە گوناح دەهاتە هەژمار. کە واتە ڕێژەی زۆرتری زک و زا

بۆ مانەوەی حەشیمەت، بەرگری لە کۆمەڵگا و ئابووریی هۆزەکان پێویست بوو. ئەم پێویستییە لە سیستەمی نۆرمی کۆمەڵگا بە شێوەی سزادان و سەرکۆنەی هەر چەشنە کردەوەی سێکسی خۆی دەنواند کە زک و زای لێ نەدەکەوتەوە.

لە بەرامبەردا، سەردەمی مۆدێرن سەردەمی تەقینەوەی حەشیمەتی مرۆییە. مامناوەندی هیوا بە ژیان بەرز بووەوە و دەوری هێزی فیزیایی مرۆڤ لە کاروباری سەربازی و ئابووری زۆر کاڵ بۆتەوە. ڕێژەی منداڵخستنەوەش لە ڕێژەی مردن زیاترە. کەواتە ئەورۆ زک و زا چیتر چاکی و ئامانجی کۆتایی پەیوەندی سێکسی نییە و ئەم ئامانجی زک و زایە بەرەو چێژبردن و نزیکیکردن گۆڕانی بە سەردا هاتووە. ئەم گۆڕانە خۆی لە سیستەمی نۆرمی دنیای مۆدێرن، شوێنێک پیشان دەدا کە پەیوەندی سێکسی بە بێ منداڵخستنەوە هیچ کێشەیەکی تێدا نییە؛ لانیکەم ئەم ئاراستە ئێستا جێی گومانە. کەواتە، ئێستا هاوڕەگەزخوازی لە زۆر ڕووەوە بە سرووشتی لە قەڵەم دەدرێت. ئەم ڕوانگە ئەخلاقییە لە لایەن فەیلەسووفانەوە خرایە بەر باس، لە حاڵێکدا لێکەوتەی تەندروستی و ناکارامەییەکانی هاوڕەگەزخوازی بەدی نەکراوە. بەڵام، ئەم ڕوانگە نوێیە لە لایەن ئەو هاوڕەگەزخوازانەوە زۆر پێشوازی لێ دەکرێ کە پێیان وایە ئەشقی ڕۆمانسی و چێژ گەوهەری سەرەکیی پەیوەندییەکانی جیهانی مۆدێرنن. لەم ساڵانەی دواییدا، ڕوانگەکان سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی لە وڵاتانی ڕۆژاوایی هەموار کراوەتەوە و وێنەی ئەرێنی لەو لە ڕۆژنامەکان، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و میدیاکاندا زیاتر پەرەی سەندووە.

٢ـ٩ـ شووناس و قبووڵکردن

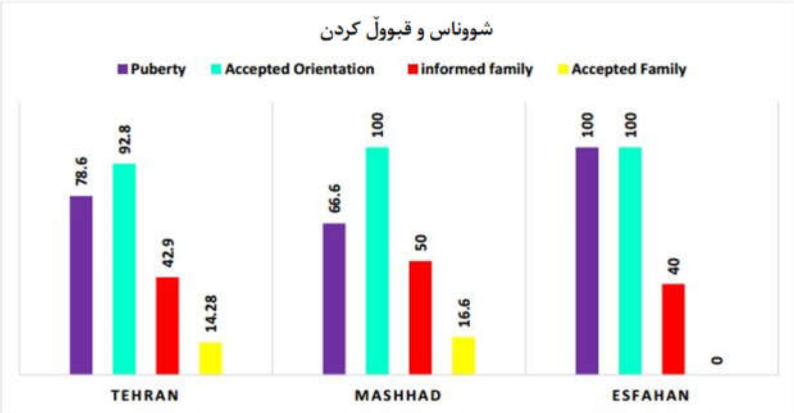

چارتی ژمارە ٨: ئاستی ئاگاداری و قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی لە لایەن تاک و بنەماڵە

خۆتێگەیشتنی کەسانی ناهاوسان لە هۆگری سێکسی یان شووناسی ڕەگەزێتی خۆیان چالنجێکی گرنگە بۆ ئەوان و بۆ کۆمەڵگای ئێرانی. چارتی ژمارە ٨ ڕێژەی هاوڕەگەزخوازانێک پیشان دەدا کە لە ماوەی باڵق بووندا پەیان بە هۆگریی سێکسییان بردووە و وەک شووناسی ڕەگەزیی خۆیان قبووڵیان کردووە؛ هەروەها پیشان دەدا کە بنەماڵەکان لە سەر ئاستی هەر سێ شاری تاران، مەشهەد و ئیسفەهان لە هاوڕەگەزخوازی ئاگادار بوون و قبووڵیان کرد. لە شاری تاران ٧٨٫٦ لە سەد، لە شاری مەشهەد ٦٦٫٦ لە سەد و لە ئێسفەهان ١٠٠ لە سەدی وڵامدەران دانیان پێدا نا کە لە ماوەی باڵق بوونیاندا لە هۆگری سێکسی خۆیان ئاگادار بوون. لە ڕووی قبووڵکردنی هۆگریی سێکسی خۆیان، ٩٢٫٨ لە سەدی وڵامدەران لە تاران و ١٠٠ لە سەدیان لە شاری مەشهەد و ئیسفەهان وتیان هاوڕەگەزخوازییان

وەک هۆگری سێکسی خۆیان قبووڵ کردووە. بە گوێرەی چارتی سەرەوە، لە تاران ٤٢٫٩ لە سەد، لە مەشهەد ٥٠ لە سەد و لە ئێسفەهان ٤٠ لە سەدی تاکەکان وتیان بنەماڵەکانیان لە هۆگری سێکسییان ئاگادار بوون و ١٤٫٢٨ لە سەدیان لە تاران و ١٦٫٦ لە سەدیان لە ئێسفەهان شووناسی ڕەگەزی ڕۆڵەکانی خۆیانیان قبووڵ کردووە.

وینە ی ژمارە ٩: ڕۆڵی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە دۆستایەتی و پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەزخوازان

سازدانی پەیوەندی لەگەڵ دایک و باوکەکان لە لایەن زۆربەی وڵامدەران

بە گرفت پێناسە کرا. وەک لە چارتدا دەرکەوت، لە نێوان ٤٠ لە سەد هەتا ٥٠ لە سەدی کەسەکان باسیان لە ئاگادار کردنەوەی دایک و باوکیان لە هۆگری سێکسی خۆیان کرد. سەرەڕای ئەمە، ڕێژەی قبووڵکردن تا ڕادەیەک کەم و لە نێوان ١٤ لە سەد بۆ ١٦ لە سەد لە شاری تاران و مەشهەد بوو و لە ئێسفەهان ئەم ڕێژە نزیکەی سیفر بوو. زۆرینەی بنەماڵە ئێرانییەکان لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە مەحافزەکار و کۆنسێرڤاتیڤن و ئەستەمە بەم باوەڕە وەفادار بن. ئەوان تەنانەت ئەگەر لە هۆگری سێکسی منداڵەکەیان بە ئاگا بن، هەمیشە داوایان لێ دەکەن بەشێک لە شووناسی خۆیان لەگەڵ ئەندامانی دیکەی بنەماڵە و ئەندامانی کۆمەڵگا نەخەنە بەر باس.

٢ـ١٠ـ تۆڕسازی کۆمەڵایەتی

چوارچێوەی گەشەی شووناسی ناهاوسانان هماک (٢٠٠٥) پیشان دەدا کە فاکتەرە کەلتوورییەکانی وەکوو میدیا لەوانەیە لە سەر بوارە گرینگەکانی وەکوو دەروونناسی خۆوازانینی تاک کاریگەری دادەنێت. چارتی ژمارە ٨ پەرە سەندنی هاوڕەگەزخوازانە پیشان دەدا کە لە ڕێگەی ئاڵوگۆڕی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پێکەوە ئاشنا بوون. بە گوێرەی خشتەکەی سەرەوە، ٦٤/٣ لە سەدی کەسەکان لە تاران و ٦٠ لە سەدیان لە ئیسفەهان لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و لە کاتی وتوویژ لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پەیان بە

20Hammack, P. L. 2005. The life course development of human sexual orientation: An integrative paradigm. Human Development, 48: 267–290.

شووناسی خۆیان بردووە. هەروەها ٧١٫٤ لە سەدی حەشیمەتی نموونە لە تاران، ٣٣٫٣ لە سەدیان لە مەشهەد و ١٠٠ لە سەدیان لە ئیسفەهان لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵ کەسانێک بە هۆگریی سێکسی هاوشێوە بوون بە هاوڕێ. ٣٥٫٧ لە سەدی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، ٨٣٫٣ لە ئیسفەهان و مەشهەد و ٦٠ لە سەدیان لە ئیسفەهان ڕازی بەم دۆستایەتییانە بوون. وەک لە چارتدا دەبینرا، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە گەشەی کۆمەڵایەتی و پەیوەندیی پتەوتر لە نێوان هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئیسفەهان دەورێکی گرنگیان هەیە. لە ڕووی دەروونی و کۆمەڵایەتییەوە، گرنگترین ئامرازەکانی پشتیوانی لە هاوڕەگەزخوازان پانتایەکی وەکوو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و دۆستانی هاوڕەگەزخوازە. تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پەیوەندیی نێوان هاوڕەگەزخوازان ئاسان و خێرا دەکەنەوە. ئێدڤین ساترلەند لە تیۆریی ئەنجومەنی دابڕان دەڵێ نائاساییترین ڕفتارەکان لە گرووپە سەرەتاییەکانی وەکوو بازنەی دۆستان فێر دەکرێن. لەم ئاستی ئاڵوگۆڕی کۆمەڵایەتییە، ساترلەند دەڵێ وەک چۆن تاکەکان ملکەچی یاساکانن، فێر دەبن کە نائاسایی بن. تاکەکان ڕفتاری نائاسایی لە ڕێگەی پرۆسەی پەیوەندیی سازکردن و هەڵسووکەوت لەگەڵ دیتران فێر دەبن. بە گوێرەی بۆچوونی ساترلەند، پەیوەندیی دۆستانە و گرووپی کە لە نێوان هاوڕەگەزخوازان لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانەوە بێچم دەگرن و ڕوویان

---

2 Sutherland, E.H., Cressey, D.R. and Luckenbill, D., 1995. The theory of differential association. Deviance: a symbolic interactionist approach. General Hall, Lanham, pp.64-68.

لــە هەڵکشــانە، شــیاوی فێــر بــوونن. کەســەکان دەچنــە نــاو گرووپــە هاوڕەگەزخوازەکانەوە، سەبارەت بە شووناسی هاوڕەگەزخوازی فێـر دەبـن و دەروونی دەکەنەوە.

٢ـ١١ـ پەیوەندییەکان

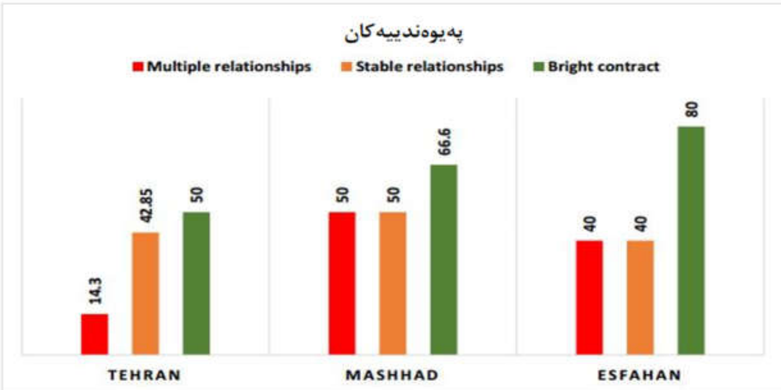

چارتی ژمارە ١٠: ڕێژە جیاوازەکانی پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانە لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە ١٠ پەرە سەندنی پەیوەندییە دیارەکان، هەمیشەیی یان کاتی لە ناو ناهاوسانان لە تاران، مەشهەد و ئێسفەهان پیشان دەدا و بە گوێرەی ئەم چارتە، ١٤٫٣ لـە سـەدی هاوڕەگـەزخوازان لـە تـاران، ٥٠ لـە سـەدیان لـە مەشهەد و ٤٠ لە سەدیان لە ئێسفەهان پەیوەندی سێکسی نـاڕوونی زۆریـان هەیە. بەڵام ٤٢٫٨٥ لە سەدیان لە تاران، ٥٠ لە سەدیان لە مەشهەد و ٤٠ لە سەدیان لە ئیسفەهانیش پەیوەنـدیی هەمیشـەییان هـەبوو. هـەروەها ٥٠ لـە سەدی ئەوان لە تاران، ٦٦٫٦ لە سەدی ئەوان لە مەشهەد و ٨٠ لـە سـەدیان لە سەر هەندێ لە پەیوەندییەکانی خۆیان سوور بوون.

I am 24, from Tabriz. I want a buddy, No a brother. Younger than me. I am the only child and not into sex and loose behaviors. I own one of the swimming pools in Tabriz. After we know each other I would say bro, PV only. Tabriz, Tabriz, Tabriz, Tabriz, Tabriz, Tabriz, Tabriz

***

Hi. I am Amir. 28. from Qom. I am top or an inserter. I am big. My look is manly. I am hairy. No place. If there is an insertee from Qom and around who is fine with my conditions, with a photo

پلامر باس لە چوار جۆر هاوڕەگەزخوازی لە کەلتووری مۆدێرنی ڕۆژاوایی دەکا: هاوڕەگەزخوازی جارنەجار کە ڕووبەڕوو بوونەوەیەکی کەمخایەنە و زیاتر پێکهاتەی ژیانی سێکسی تاک پێک ناهێنێ و وەکوو ئەشقی کوڕانی قوتابخانەیە. جۆرێکی دیکەی هاوڕەگەزخوازی[2] ۲
چالاکییەکانی پێگەیەکە کە ئاماژە بە هەلومەرجێک دەکا کە بە شێوەی بەردەوام تێیدا کردەوەی هاوڕەگەزخوازانە ئەنجام دەدرێ بەڵام نابنە پێباشی

22Plummer, K. ed., 2002. Modern homosexualities: fragments of lesbian and gay experiences. Routledge

سەرەکی کەسەکە. لە شوێنگەلێکی وەکوو کەمپەکانی سوپا کە پیاوان بە بێ ژن دەژین، وەها ڕفتارگەلێک باوە. هاوڕەگەزخوازی نهێنیکراو ئاماژە بەو کەسانە دەکا کە چالاکیی هاوڕەگەزخوازانەیان بە لاوە پێ باشترە بەڵام لەو گرووپانە دوورە پەرێزن وا ئەم کارە زۆر بە ڕاحەتی بە لایانەوە قبووڵ کراوە. لێرەدا، هاوڕەگەزخوازی کردەوەیەکی پەنامەکییە کە لە هاوڕێ و هاوکاران دەشاردرێتەوە. هاوڕەگەزخوازی وەک شێوازی ژیان کەسانێک دەگرێتەوە کە شووناسی خۆیان درکاندووە و بۆ ئەوان پەیوەندی لەگەڵ کەسانێک بە هۆگری سێکسی هاوشێوە بەشی گرینگی ژیانە. کاتێک سەیری چارتی ژمارە ١٠ دەکەین، دەبینین کە لە چوارچێوەی چوار جۆر هاوڕەگەزخوازی پلامێر، زۆرینەی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئیسفەهان لە ڕیزی هاوڕەگەزخوازی نهێنی و هاوڕەگەزخوازی وەکوو ڕێگەی ژیاندان.

٢ـ١٢ـ توندوتیژی و هەڵاواردن

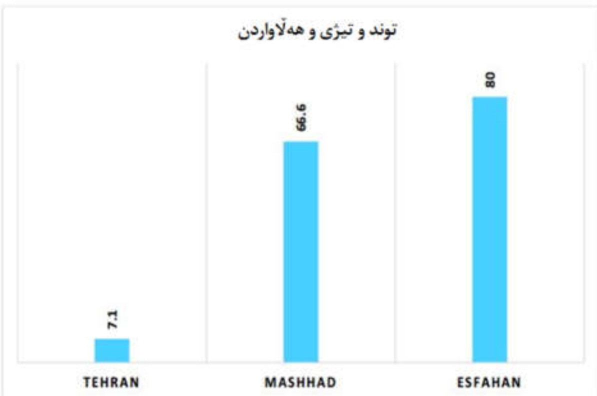

چارتی ژمارە١١ .ڕێژەی توندوتیژی و هەڵاواردن لە دژی هاوڕەگەزخوازان

چارتی ژمارە ١١ ڕێژەی توندوتیژی، هەڵاواردن و سووکایەتی داسەپێنراو بە سەر هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشـهەد و ئیسـفەهان پیشـان دەدات. بـە گوێرەی ئەم چارتە، زیاترین ڕێژەی توندوتیژی و هـەڵاواردن لـە ئێسـفەهان (٨٠ لە سەد) و ئینجا لە ئێسفەهان (٦٦/٦ لە سەد) و تاران (٧/١ لە سـەد) ڕوو دەدات. لە چاو تاران، مەشهەد و ئیسفەهان نەریتیخوازتر و ئایینیترن؛ کەواتە هاوڕەگەزخوازی بە لادان و نانۆڕمی دەزانن. هیچ سەیر نییە کـە ئـەم دوو شارە ڕێژەیـەکی زۆر لـە تونـدوتیژی لـە دژی هاوڕەگـەزخوازان پیشـان دەدەن.

بەرهەڵسـتکارانی هاوڕەگـەزخوازی، ئـەوە بـە گەنـدەڵی ئـەخلاقی یـان بابەتێکی ناسرووشتی لە قەڵەم دەدەن. هاوڕەگـەزخوازدژیی و ناولێنـان لـەم کۆمەڵگایانـەدا هۆکـارە سـەرەکییەکانی تونـدوتیژی و هـەڵاواردنن. لـە کۆمەڵگای ئێران، هاوڕەگەزخوازی بە پێـی یاسـا شـیاوی سـزاگەلی وەکـوو سێدارە و قەمچییە. لە ڕەهەندی ئایینییەوە، ئەم بابەتە شیاوی قبووڵکردن نییە و ڕفتارێکی نانۆڕمییە. بەو پێیەی کـە هاوڕەگـەزخوازی وەک ناهاوئاهـەنگی کۆمەڵایەتی و وەک لەقەمێک سەیر دەکرێ، زۆر کـەس لـەو بڕوایـەدان کـە هاوڕەگەزخوازان شایەنی توندوتیژی و هەڵاواردنن.

بە گشـتی، کـۆی خـەڵک هاوڕەگـەزخوازی بـە حەڕەشـەیەک بـۆ سـەر تەندروسـتی ئـەخلاقیی کۆمەڵایـەتی دەزانـن. هێرشـی تونـد لــە دژی هاوڕەگەزخوازان و کوشتن بەردەوامن و زۆرێک لە ناهاوسانان هێرش کردنە سەر هاوڕەگەزخوازان بە پێی یاسا دەخەنە ڕیزی تاوانی بە هۆی بێزارییەوە.

٢ـ١٣ـ باوەڕە ئاینییەکان

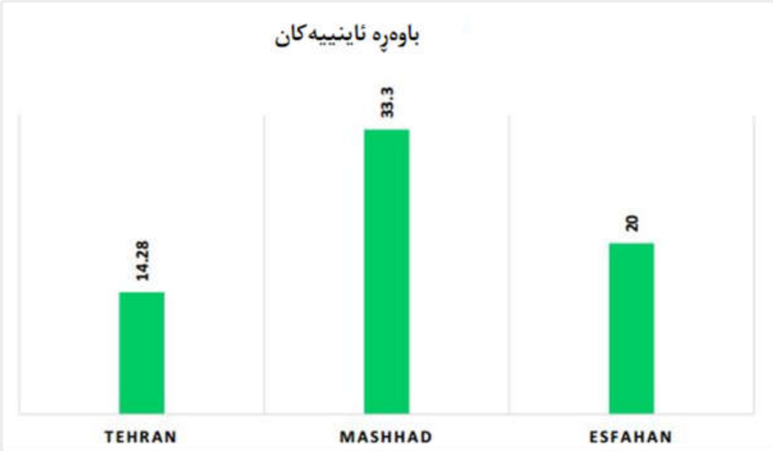

چارتی ژمارە ١٢: ڕێژەی باوەڕە ئایینییەکان لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە ١٢ پیشاندەری باوبوونی باوەڕە ئایینییەکان لە ناو ئەم حەشیمەتە لە تاران، مەشهەد و ئێسفەهانە. بە گوێرەی ئەم چارتە، ١٤٫٢٨ لە سەدی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، ٣٣٫٣ لە سەدیان لە مەشهەد و ٢٠ لە سەد لە ئێسفەهان باوەڕیان بە چەمکگەلی ئایینی وەکوو خودا و نوێژ و ڕۆژوو هەبوو. ئەم داتایانە پیشان دەدەن کە هاوڕەگەزخوازان لە شاری مەشهەد باوەڕی ئایینی بەهێزتریان هەیە؛ چوونکە پەروەردە و بە کۆمەڵایەتی بوونیان لە سایەی ئایین لەم شارەدا باوترە. ئێسفەهان و تاران مۆدێرنترن و باوەڕی ئایینی لەواندا کاڵترە.

٢ـ١٤ـ خەمۆکی و خۆکوژی

چارتی ژمارە ١٣: ڕێژەی خەمۆکی و خۆکوژی لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە ١٣ پیشاندەری خەمۆکی و خۆکوژی لە ناو هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئێسفەهانە. تاران بە ٣٥/٧ لە سەد، ئێسفەهان بە ٤٠ لە سەد و مەشهەد بە ٥٠ لە سەدی حاڵەتەکانی خۆکوژی پیشان دەدرێن. ئەم ژمارانە پێمان دەڵێن کە بە هۆی باوبوونی بەها نەریتییەکان و زەختەکان لە مەشهەد و لە ئەنجامدا ڕێژەی سەرتری توندوتیژی و هەڵاواردن، خۆکوژی لە ناو هاوڕەگەزخوازانی ئەم شارە زیاترە.

٢ـ١٥ـ تێبینییە تەندروستییەکان

چارتی ژمارە ١٤: ڕێژەی هاوڕەگەزخوازانێک کە تێبینییە تەندروستییە سێکسییەکان لە حەشیمەتی نموونەدا ڕەچاو دەکەن .

چارتی ژمارە ١٤ ڕێژەی هاوڕەگـەزخوازانێک پیشـان دەدا کـە پەیوەنـدی سێکسی پارێزراو لـە پەیوەندییـەکانی خۆیانـدا ڕەچـاو دەکـەن. لـە تـاران، مەشهەد و ئێسفەهان زۆر کەس ئامادە کاریی بۆ پاراستنی خـۆ لـە هەمبـەر مەترسییە تەندروستییەکان ڕەچاو ناکەن. لە مەشهەد ٨٣٫٣ لە سەد، لە تاران ٧١٫٤ لـە سـەد و لـە ئێسـفەهان ٦٠ لـە سـەدی هاوڕەگـەزخوازان بابەتـە تەندروستییەکان ڕەچاو ناکەن. ئەم ڕێژە لە حەشیمەتی نموونـەی هـەر سـێ شارەکەدا ژوور ٥٠ لە سەدە کە پیشاندەری ناوشیارییەکی زۆر لە نـاو گـەی، لزباین و دووڕەگەزخوازان سەبارەت بەم بابەتەیە.

بەشی ٦ : پاڕادایمە لە حاڵی گۆڕانە جیهانییەکان و ڕێگەی داهاتوو

بابەتەکان:

- گۆڕانی پاڕادایمە جیهانییەکان و ڕێگەی داهاتوو
- گۆڕانی پاڕادایمە ناهاوسانییەکان
- لە وڵاتانی ئیسلامیدا چ ڕوو دەدا؟
- ڕوانینێک بۆ داهاتوو
- ئەنجام گرتن

پارادایمە لە حاڵی گۆڕانە جیهانییەکان و ڕێگەی داهاتوو

هەر گۆڕانێکی گەورە دژواری خۆی هەیە و وردە وردە ڕوو دەدات. چاوخشاندنێک لە مێژوو ئەم بابەتە پشتڕاست دەکاتەوە. سەیری ئەو ساڵانە بکەن کە درێژەی کێشا بۆ ئەوەی ڕێکاری ئاماری و لێکدانەوەی ئەنجومەنی دەروونناسانی ئەمریکا (DSM) تـوانی هەڵوێستی خۆی بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی، وەک نەخۆشییەکی دەروونی، بگۆڕێ، ساڵانێک کە درێژەی کێشا هەتا دیوانی باڵا بوارە سرووشتییەکانی هەرێمی تایبەتی لە پرسە سێکسییەکان بە فەرمی بناسێ (بڕوانە باسی بابەتی لارێنس لە بەشی ٤) یان ڕاگەیێندراوی باڵاترین دادگا لە زنجیرە پلەی یاسایی ئەمریکا و بڕیارە جیاوازەکانی دادگا ئەورووپاییەکان کە مافی هاوسەرگیرییان بە کەسانی هاوڕەگەز دەدا. ئەم بڕیارەی دادگا خاڵی ئەو پەڕی مافی ناهاوسانان بوو. پاش چەندین دەیە دواکەوتن، قبووڵکردنی گشتی هاوڕەگەزخوازی ڕووی لە هەڵکشانە.

کۆمەڵگای نێودەوڵەتی هەمیشە لە هەڵوێستی خۆی لە سەر ئەوەی کە مافەکانی مرۆڤ و پشتیوانیی یاسایی بۆ هەموانە بە ناهاوسانانیشەوە، ڕوون و یەکدەنگ بووە. ئەمە لە بڕیاری دادگاکان، دەوڵەتە پشتیوانەکان، ئەکتیڤییە جیاوازەکان، گۆڕانی یاسا و ڕێساکان، داخوازی بۆ ڕفتاری باشتر، بە فەرمی

ناساندنی یاسایی ئـەم کەمینـە خەسـارهەڵگرە و قبـووڵکردنی زیـاتری ئـەم گرووپەدا خۆی نواندووە؛ بەڵام ئەم ڕفتـارە بوێرانـە و بـە فـەرمی ناسـاندنی ژیانی ناهاوسانان هەمیشە لە خۆرهەڵاتی نـاڤین، بـۆ وێنـە ئێـران بابـەتێکی شکێنەر و هەستیارە.

ئەم توێژینەوە لێکۆڵینەوەییە یەکێک لـە گشـتگیرترین توێژینەوەکانـە لـە چەشنی خۆیدا کە ناهاوسانان نە تەنیا لە دارشتەی جیهانی بەڵکوو لە پانتای ئێرانیشدا لە خۆ دەگرێ، کەسانێک کە لە نەبوونی سووکنایییەخش یاسایی و پشتیوانییە کۆمەڵایەتی پەلەقاژێ بۆ گەشە و مانەوە دەکەن. ئەم توێژینـەوە بـە گوێرەی ئەندازە گرتن لە نێوان ٥٠٠ بەشدار بوو لە سـەر ئاسـتی هـەر سـێ شاری گەورە ئەنجام دراوە و بۆ خوێنەرانی ڕوون دەکاتەوە کە لە حاڵێکدا کە هاوڕەگەزخوازی لە زۆرێـک لـە کۆمـەڵگا ڕۆژاواییـەکان زۆر قبـووڵ کـراوە هێشتا بابەتێکی شوورەیی و لە زۆرێک لە حاڵەتەکاندا قەدەغە و لە کۆمـەڵگا ئیسلامییەکاندا مەرگهێنە. ئەم بەشە پاژە جیاوازەکانی گیر و گرفتی سـەرەکی کە ناهاوسانان لە سەرتاسەری دنیـا ڕووبـەڕووی دەبنـەوە دەخاتـە پـاڵ ئـەو پاڕادایمانە وا خەریکی دەرکـەوتن و گـۆڕان لـە سـەر ئاسـتی هـەموو دنیـا و گۆڕانکارییە پێویستەکان لە جیهانی ئیسلامن.

پاڕادایمە لە حاڵە گۆڕانەکانی ناهاوسانی

پێشتر، کەسانی ناهاوسان ناچار بوون بە شێوەی گۆشەگیرانە ژیانێکی پەنامەکییان هەبێ، لای دۆست و بنەماڵە درۆ بکەن و دیوێکی گرنگی شووناسی خۆیان بشارنەوە. ئەوان زۆر جار ڕووبەڕووی کێشەی زۆر دەبنەوە بە هۆی گەورە بوون لە کۆمەڵگایەک کە تێیدا دیترڕەگەزخوازی تەنیا هۆگری سێکسی قبووڵ کراوە و هاوڕەگەزخوازی وەک لادانێک سەیر دەکرێت. زۆر ناهاوسان لە کاتێکدا کە شووناسی خۆیان دەشارنەوە بۆ ئەوەی ڕووبەڕووی بێزاری خەستی کۆمەڵگا نەبنەوە، هێشتا لە شوێنە پارێزراوەکاندا کۆ دەبنەوە بۆ ئەوەی جیاکارییەک لە دژیان نەسەپێنرێت. وەک پێشتریش وترا، یەکێک لەو شوێنانە بارێک بوو لە نیۆیۆرک بە ناوی ستۆن وال کە خزمەتی بە کۆمەڵگای گەیەکان دەکرد (بڕوانە بەشی یەک، گێڕانەوەی مێژوویی بۆ شرۆڤەی ستۆن واڵ). ئەگەرچی لە ڕابردووشدا گرووپی پشتیوانی کەسانی گەی هەر هەبوون، هێرش بۆ سەر ستۆن وال بوو بە دەستپێکی بزووتنەوەی ڕاستەقینە لە پێناو یەکسانیی هاوڕەگەزخوازان لە ئەمریکا. میراتی ستۆن واڵ بووە هۆیٚ[2] سەرنج خستنە سەر هەڵاواردنێک کە لە کۆمەڵگای گەیەکاندا بەدی دەکرێ و هاوڕەگەزخوازان تا دێت واز لە

1Problems Faced by LGBT People in the Mainstream Society: www.ijims.com/uploads/cae8049d138e24ed7f5azppd_597.pdf

2 Galarza, Priscilla. “The History of Gay Rights in America.” University Wire Nov 18 2113. ProQuest. Web. 24 Oct. 2014

شاردنەوەی شووناسی خۆیان دێنن.

LGBT بۆتە دێڕی بچووک کراوی باو بـۆ پێناسـەی هـۆگری سێکسـی و ڕەگەزێتی کەمینەکان. لە ئێستادا، لە زۆرێک لە وڵاتانی ڕۆژاوایـی، کەسـانی ناهاوسان لە کۆمەڵگا زۆرینە دیترڕەگەزخوازەکاندا دەژین و بۆ ئاشکراکردنی شووناسی ڕەگـەزی خۆیـان نـە دەترسـن و نـە پـەڵپ و بیـانوو دەهێننـەوە. کۆمەڵگای ڕۆژاوایی بـە هـۆی چـالاکیی کەلتوورییـەوە زیـاتر لـە ڕێگـەی میدیاکان و لە ژیانی ڕۆژانەدا، بزووتنەوەی تاکایەتی و کۆمەڵایەتی، وتـووێژ و گـۆڕینی پـاڕادایمی ڕوانگـەکان بـۆ هاوڕەگـەزخوازی وەرگرتـر بـووە و حەشیمەتێکی نوێ بە چەمکێک لە کەلتووری ناهاوسانی گـەورە دەبـن کـە ئاوێتەی ژیانی ئەوان بووە. دەوڵەتی ئامریکا وڵامـی ئـەم گـۆڕانی ڕوانگـەی گشتییەی داوەتـەوە و ئارامانـە کەمایەسـی و یاسـا جیاکارییـەکانی لـە دژی کۆمەڵگەی ناهاوسانان، کەسانێک کە تەنیا بە هۆی پێ باشتربوونی سێکسی جیاوازەوە قێزەونن، هەڵوەشاندووەتەوە.[1] سـەرەڕای ئەمـە، سـەرباری بـوونی هەموو ئەم ڕاستییە مژدەبەخشانە، کۆمـەڵگای ناهاوسـان ماوەیـەکی زۆر بـۆ گەیشتن بە لێک تێگەیشتن لەگەڵ کەسانی دەوروبەری خۆیـان لـە هەوڵـدا بوون.[2]

فاکتەری کاریگەر لە پەرە پێدان و گەشەی هەرچی پتـری پشـتیوانییەکان

---

1 Galarza, Priscilla. “The History of Gay Rights in America.” University Wire Nov 18 2113. ProQuest. Web. 24 Oct. 2014.

2 Galarza, Priscilla. “The History of Gay Rights in America.” University Wire Nov 18 2113. ProQuest. Web. 24 Oct. 2014 .

لە مافەکانی هاوڕەگەزخوازان پیشاندانی کۆمەڵگای هاوڕەگـەزخوازان بـووە. ئامریکییەکان چ لە ڕێگەی پەیوەندی تایبـەتی و چ لـە ڕێگـەی میدیاکانـەوە تێدەگەن کە هاوڕەگەزخوازی زۆر بەربڵاوتر لەو شـتەیە کـە پێشـتر وێنایـان دەکرد و ئەمە قبووڵکردن و قبووڵکردنی زیاتری کـەلتووری ناهاوسـانی لـێ دەکەوێتەوە. بە پێـی ئەنجامـەکان توێژینـەوەی PEW «٤٩ لـە سـەد وتیـان هاوڕەگەزخوازی دەبێ لە لایەن کۆمەڵگاوە قبووڵ بکرێ و ٤١ لە سەد وتیـان دەبێ ڕەت بکرێتەوە.»[١]

کاتێک هەندێ لە دادگا ویلایەتییەکان بڕیاریان دا قەدەغەبوونی هاوسەرگیری دوو ڕەگەز بە یاسایی ڕابگەیێنن و دیتران ئەم قەدەغە بوونەیان بە نایاسایی لە قەڵەم دەدا، چاوەڕوانی لە دیوانی باڵا دەکرا بۆ ئەوەی یاسایەکی نیشتمانی ڕابگەیێنێ کە تێیدا هاوسـەرگیری هاوڕەگـەزخوازان یاسـایی یـان نایاسـایی بێـت.[٢] ڕای دیـوانی باڵای ئەمریکا لە مەڕ قەدەغەبوونی هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان لە سەر ئاستی پێنج ویلایەتی (ئۆتاهـ، ئێکلاهاما، ویرجینیا، ئیندیانا و ویسکانسین) خاڵی ئـەو پەڕی بڕیاردان لە دیوانی باڵای ئامریکا بوو. دادگا خۆجێییەکان و پێداچوونەوە لە ویلایەتەکانی دیکەش بە بڕیاری یاسایی ئەم ئاقارەیان گرتە بەر کـە هـەموان لـە ئاراستەی دیوانی باڵان. بە گوێرەی ئەم بڕیارانەی ئەم دواییە سەبارەت بە یەکسانیی هاوڕەگەزخوازان و گۆڕانی زۆر کە لە ڕۆژاوا و ئەورووپا بۆ قبووڵ کرانی ئەم بابەتە

---

1 PEW Research-The Global Divide on Homosexuality-Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries. http://www.pewglobal.org/2013/06/04/the-global-divide-on-homosexuality/. Accessed: October 16, 2017

2 Wolf, Richard. "Supreme Court Will Consider Hearing Gay Marriage Cases." USA Today. Gannett, 29 Sept. 2014. Web. 03 Nov. 2014.

ڕووی داوە، هیچ سەیر نییە کە بڕیاری ساڵی ٢٠١٥ـی دیوانی باڵایی ئامریکا سەبارەت بەوەی کە هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازانە تاوانە، دژی یاسای بنەڕەتییە. لە ئێستادا ٣٧ ویلایەت لەوانە کۆلۆمبیا هاوسەرگیری گەیەکانیان بە یاسایی ڕاگەیاندوە[1] و ٢١ وڵاتی دیکەش هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان بە یاسایی لە قەڵەم دەدەن. لە ساڵی ٢٠١٥، دیوانی باڵای مەکسیک فەرمانێکی دەرکرد کە بە پێی ئەو هاوسەرگیری کاپڵە لزباین و گەیەکان ئاسانتر بوو. ئەگەرچی دادگا بە شێوەی تەکنیکی ئەم پەیوندییەی لە سەرتاسەری وڵات بە یاسایی نەکرد، هەنگاوێکی مەزنی لەم پێناوەدا هاویشت. لە ساڵی ٢٠١١، ویلایەتی باشووری مەکسیک بە ناوی کووینتانارۆ هاوسەرگیری گەیەکانی بە ڕێگە پێدراو ناوزەد کرد. لە ساڵی ٢٠١٤، کۆنگرەی ویلایەتی باکووری کۆهۆیلا داکۆکی لە سەر پەیوەندی هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان کردەوە و لە ساڵی ٢٠١٥، چیهۆ ئاهۆ ئا لە دراوسێتی مەکسیک هەر ئەم کارەی ئەنجام دا. پاش ساڵانێک مشتومڕی سیاسی و باسی گشتی سەرنجڕاکێش، پەرلەمانی ئوسترالیا دەنگی بە یاساییبوونی هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان دا. لە وڵامی بزووتنەوەی کۆمەڵایەتیی ناهاوسانان، هەندێ وڵاتی وەکوو برازیل تا دەهات خواستە تایبەتەکانی ئەم گرووپەیان ڕەچاو دەکرد. هاوڕەگەزخوازدژیی لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا، هۆکاری کوژرانی، ٢ هەزار و ٤٠٣ کەسی گەی، لزباین و

1 By the numbers: Same-sex marriage – CNNPolitics www.cnn.com/2012/05/11/politics/btn-same- exmarriagethe District of Columbia: Alabama, Alaska, Arizona, California, Colorado, Connecticut, Delaware, Florida, Hawaii, Idaho, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Maine, Maryland, Massachusetts, Minnesota, Montana, Nevada, New Hampshire, New Jersey, New Mexico, New York, North Carolina, Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, Utah, Vermont, Virginia, Washington, West Virginia, Wisconsin and Wyoming.

دوورەگەزخواز بووە. لە کۆتایی ساڵی ٢٠٠٣، دەوڵەت بەرنامەیەکی کە هەڵگری سیاسەتەکانی بواری تەندروستی وەکوو «بەرنامەی برازیلی بێبەری لە هاورەگەزخوازدژی» بەڕێوە برد و لە ساڵی ٢٠١٠، نموونەی یەکەمی بەرنامەی گشتگیری نیشتمانی تەندروستی ناهاوسانانی ئامادە بوو.

ئەم ساتەوەختە بۆ پێشکەوتنی مافە مرۆییەکانی هاورەگەزخوازان ساتەوەختێکی مێژوویی بوو.[1] بە پێچەوانەی ئەو پێشکەوتنەی کە لە ئاردایە، هێشتا گیر و گرفتگەلێک پەیڕەو دەکەین کە کەسانی ناهاوسان بۆ گەیشتن بە سیستەمی تەندروستی بە هۆی دەمارگرژی و ڕفتاری جیاکارانە ڕووبەڕووی دەبنەوە و ئەم هەڵسوکەوتانە زیاتر لە لایەن کەسانێکە کە لە بەشی تەندروستی ئیش دەکەن.

لە بەرامبەردا، پێکهاتەی ئاراستەی کۆمەڵایەتی لە حاڵی وەرچەرخان و ڕکابەری بۆ بەهرە لە ژاپۆن وای کردووە کە دنیای بازرگانی نەرمی بنوێنێت. سەرەڕای ئەمە، بارودۆخ بۆ کرێکارە ژاپۆنییە گەیەکان لەم ماوەی دوایدا گۆڕاوە و چاوەڕوانی شاردنەوە لە تاک، کە هەرگیز دەرینابڕدرێ، هێشتا نۆڕمە. دەوڵەت کە لە ژێر دەسەڵاتی مەحافزەکارەکاندایە، خۆی لە قەرەی ئەم بابەتە نادات. هاوسەرگیری گەیەکان هیچ کات بابەتی گفتوگۆی جیدی سیاسی نەبووە. لە ساڵی ٢٠١٦، لە ژێر گووشاری گرووپێکی ئەکتیڤ، شاری باکووریی ساپۆرۆ وەک یەکەمین شار لە وڵاتی ژاپۆن مۆڵەتی پێکەوەژیانی بۆ هاوژینە هاورەگەزەکان دەرکرد. دوا بە دوای ئەم جووڵەیە، سیستەمێکی هاوشێوە لە بەشی شیبۆیا لە تۆکیۆ لە ساڵی ٢٠١٥ دامەزرا. ئەگەرچی ئەم مۆڵەتنامەیە لە ژاپۆن هیچ ڕوویەکی

1Barbosa RM, Facchini R. Access to sexual health care for women who have sex. Cad Saude Publica. 2009;25:291–300. doi: 10.1590/S0102-311X2009001400011. –

سیاسی نییە چوونکە یاسای هاوسەرگیریی دەوڵەتی نیشتمانی دیاری دەکا، مۆڵەتنامەکان ئاستێک لە داکۆکی فەرمی بۆ بزووتنەوەی یەکسانخوازی تازە دەرکەوتوو لە خۆ دەگرن و هەندێ قازانجیان لەگەڵە. بۆ وێنە، بەرپرسانی خانوبەرەی گشتی لە ساپۆرۆ و شیبۆیا دەبێ هەر کەسێک کە وەها مۆڵەتنامەیەکی پێیە، وەک کرێچی بە فەرمی لە قەڵەمی بدەن.[1]

ئەکتیڤیی ئەنتەرنێتیش بەرز بوونەوەی بە خۆوە بینیوە، لە کاتێکدا کە زۆر پانتا و شوێنی کۆبونەوە کە سەردەمانێک ئەکتیڤی ناهاوسانیان پێناسە دەکرد (بارەکان، کتێبفرۆشییەکان و فێستیڤاڵەکانی مۆسیقای ژنان) لە حاڵی لە ناوچوونە و وشەی «کوویر» بۆ زۆرێک لە ئەکتیڤانی گەنجی ئافرەت بۆتە بەدیلی وشەی لزباین.[2]بە داخەوە لە کاتێکدا کە سەرنجەکان لە سەر ئەکتیڤی جیهانی لە ئەمریکا چڕ بۆتەوە، دەستکەوتەکان لەگەڵ یاساکانی یەکسانخوازی هاوشێوە لە سەر ئاستی ٧٥ وڵاتی دیکە کە هێشتا هاوڕەگەزخوازی بە نایاسایی لە قەڵەم دەدەن، یەکسان نییە. لە ساڵی ٢٠١٦، ئەکتیڤی و دەربڕینی ناهاوسانی هێشتا لە سەر ئاستی ١٠ وڵاتی موسڵمان وەکوو ئێران، عێراق، مووریتانی، نەیجەرییا، قەتەر، عەرەبستانی سعوودی، سۆمالی، سوودان، ئۆگاندا و یەمەن سزای مەرگی بە دواوەیە.[3]

1 www.nytimes.comct/..Gay in japan and no longer visible .October 16, 2017 business/japan-work-gay.html

2Donn Short, Don’t Be So Gay! Queers, Bullying, and Making Schools Safe, UBC Press, 2113

3 www.nytimes.comct/..Gay in japan and no longer visible .October 16, 2017 business/japan-work-gay.html

لە وڵاتانی ئیسلامی چ ڕوو دەدا؟

لە کاتێکدا کە هاوڕەگەزخوازی لە زۆرێک لە وڵاتانی ڕۆژاوایی زیاتر قبوڵ کراوە، هێشتا لەقەمی لەگەڵە و لە زۆرێک لە وڵاتانی ئیسلامی قەدەغەیە. ئاراستەکان بۆ جڤاکی ناهاوسانان هاوشێوەی هەموو جیهان، لە خۆرهەڵاتی ناڤین هیچ گۆڕانێکی بە سەردا نەهاتووە. خۆرهەڵاتی ناڤین هێشتا بەرامبەر بەم گۆڕانە ئەوپەڕی خۆڕاگری دەنوێنێت. لە زۆرێک لە دەڤەرەکانی ئەم ناوچەدا قسەکردن لە سەر هاوڕەگەزخوازی سەرکۆنە دەکرێ و ئەمە گۆڕانکاری بۆ گرووپە پشتیواندۆزە ناهاوسانەکان ئەستەم دەکات. لە توێژینەوەیەکدا سەبارەت بە ئاراستە جیهانییەکان بۆ هاوڕەگەزخوازی لە لایەن ناوەندی لێکۆڵینەوەکانی پیو دەرکەوت کە لە هەمبەر ٨٠ لە سەدی[2] کەنەدی و ئینگلتەراییەکان، کەمتر لە ٥ لە سەدی کەسانی توێژینەوە لە سەر کراو لە وڵاتانی میسر، ئەندۆنسیا، ئۆردن، پاکستان، فەڵەستین و توونس باوەڕیان وایە کە کۆمەڵگا دەبێ دان بە هاوڕەگەزخوازیدا بنێت. تەنیا وڵاتانێکی موسڵمان کە زیاتر مدارایی نواند، مالێزی (٩ لە سەد)، تورکیا (٩ لە سەد) و لوبنان (١٨ لە سەد) بوون کە دیارە ئایینی ئیسلام لە ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئەواندا دەورێکی کەمتری هەیە. زۆربەی وڵاتانی ٣

---

1 Homosexuality and Islam | Rusi Jaspal-Academia.edu www.academia.edu/6868516/Homosexuality_and_Islam

2 Whitaker, Brian. Unspeakable Love: Gay and Lesbian Life in the Middle East. Berkeley: University of California, 2006

3 Homosexuality and Islam | Rusi Jaspal. Academia.edu

←

ئیسلامی هاوڕەگەزخوازی بە قەدەغە دەزانن و لە زۆرێک لەو وڵاتانـە سـزای هاوڕەگەزخوازی مەرگە. لە کۆمەڵگا ئیسلامییەکان، هەر دوو ئامادەکاری داد و بانداد گیراوەتە بەر لە دژی هاوڕەگەزخوازی پەیامێکی ڕوون بـۆ کۆمـەڵگا دەگوازێتەوە کە هاوڕەگەزخوازی هەڵە، نائەخلاقی و نایاسایيە و هەر لـە بـەر ئەمەش سزای لەگەڵە. کۆماری ئیسلامی ئێران کە لە ژێر دەسـەڵاتی یاسـای شەریعەتە، ڕوانگەیەکی یاسایی تونـدوتیژی بەرامبـەر بـە هاوڕەگـەزخوازی هەیە کە بریتییە لە قەمچی و سێدارە. یاساکانی ئێران دەڵێن ئەگـەر دوو پیـاو کە پەیوەندی خوێنیان لەگەڵ یەکتر نییە لـە سـەر جێیـەک بخـەون، بـۆ ٦٠ قەمچی سزا دەدرێن و ئەوەی کە سـزای هاوڕەگەزخوازانـە بـە بـێ دخـوولی کۆمی لێدانی ١٠٠ قەمچییە. هەر بەم پێیە، دخوولی کۆمیی سزای سێدارەی لێ دەکەوێتەوە. بـە پێـی یاسـای شـەریعەت[1]، کەسـەکان تـەنیا کاتێـک بـە هاوڕەگەزخوازی سزا دەدرێن کە چوار جار دانیان پێدا بنێن یان چوار پیـاوی موسڵمانی «خۆپارێز» شایەتی بدەن کە پەیوەندی سێکسی ئەوانیان بینیوە.

ناتوانین بڵێین کە هیچ کام لە وڵاتانی ئیسلامی ژینگەیەکی کۆمەڵایـەتی یان یاسایی پشتیوانی بۆ ناهاوسانان دابین دەکـەن؛ لانیکـەم ئـەم بابەتـە لـە ئێستادا بوونی نییـە. بۆشـایی میکانزیمـە پشـتیوانییە کۆمەڵایەتییـەکان یـان ڕێکخراوە پشتیوانە ئیسلامییەکان بـۆ ئاسـوودەیی دەروونـی و کۆمەڵایـەتیی

---

www.academia.edu/6868516/Homosexuality_and_Islam

1 Parnian, H. (2006). The sexual rights of women and homosexuals in Iran. In S. Seidman, N. Fischer & C. Meeks (eds.), Handbook of the new sexuality studies(pp.348-352).London: Routledge.

ناهاوسانان زۆر هەستی پێ دەکرێت. لە ساڵی ڕابردوو نمایشی گشتی بەدڕفتارییەکانی داعش لە سووریایەک کە پێش بوونی داعشیش دۆخێکی مەترسیداری هەبوو، سەرنجی کۆمەڵگای نێودەوڵەتی بەرەو لای خۆی ڕاکێشا بوو. لە ڕاستیدا هەلومەرج بۆ کۆمەڵگای ناهاوسانانی عێراقی پاش ڕووخانی سەدام حسێن لە ساڵی ٢٠٠٣ ڕووی لە کزبوونەوە نا. گرووپە ئیسلامییەکان لەم پشێوی سیاسییەدا سەریان هەڵدا و دەستیان کرد بە کردنە ئامانجی گەیەکان و تەنیا لە ساڵی ٢٠١٢، ٢٠٠ ناهاوسانیان کوشت. ئەورۆکە، ئەم گرووپانە لە دژی داعش هاوکاری دەوڵەتی عێراق دەکەن و ئازادی بەردەوامیان لە کوشتنی کەمینە سێکسییەکانیان پێ دراوە.

جگە لە هەوڵی سنوورداری خۆجێیی، لە داهاتوویەکی نزیکدا ئاسەوارێک لە گۆڕان لە گۆڕینی پێگەی کۆمەڵایەتی یان یاسایی ناهاوسانانی میسردا بەدی ناکرێت. لە وڵاتی لوبنان، دەرکەوتنی ڕێکخراوەکانی پشتیوانیی ناهاوسانان لە خەبات لە پێناو مافە کۆمەڵایەتی و یاساییەکان هەنگاوێکی گرینگ بووە و لە ڕوانگەکاندا هەندێ گۆڕانکاری لێ کەوتۆتەوە. ئەم گۆڕانکارییە وەک بەرهەمی فاکتەرگەلی کۆمەڵایەتی ـ سیاسی پێناسە دەکرێ کە هاریکاری دەرکەوتنی لاگیریی نوێی لە لوبنان کردووە.

ئەگەرچی ناهاوسانبوون لە زۆرینەی وڵاتانی ئیسلامی قەدەغەیە،

---

1 Jaspal, R. & Breakwell, G.M. (Eds) (2014). Identity Process Theory: Identity, Social Action and Social Change . Cambridge: Cambridge University Press.

هەندێ حاڵەتی ناوازەش لە خۆ دەگرێت. تـەنیا ڕێژەیـەکی کـەمی وڵاتـانی خـاوەن زۆرینـە موسـڵمانی وەکـوو ئـۆردن هاوڕەگـەزخوازییان بـە یاسـایی کردووە؛ بەڵام تەنانەت لەم وڵاتانەشدا پشتیوانیی یاسایی کـەم لـە کەسـانی ناهاوسان دەکرێ و لەوانەیە سزایان بۆ ببڕدرێتەوە.

گەورەترین وڵاتی موسڵمانی جیهان، ئەندۆنسیایە کە کەلتوور و نـەریتی دووڕەگەزخوازی پڕ جموجۆڵی هەیە کـە بـە شـێوەیەکی بـەربڵاو لـە لایـەن خەڵکەوە بە موداراوە هەڵسوکەوتیان لەگـەڵ دەکرێـت. هاوڕەگـەزخوازی و[1] پەیوەندی سێکسی گەیەکان لە ئەندۆنسیا نایاسـایی نییـە. سـەیر ئەوەیـە کـە پیـاوان و ئافرەتـانی تـرەنس لـە زۆرێـک لـە کـەلتوورە ئیسـلامییەکان لـە سەرتاسەری جیهان قبووڵ کراوە. لە ڕاستیدا ئایدیای پیاو یان ئافرەتێـک کـە خۆی وەک ئەندامێکی ڕەگەزی بەرامبەر دەزانێ، قبووڵکراوتر لـەو پیـاو یـان ئافرەتەیە وا هۆگری سێکسی بۆ کەسێکی هاوڕەگەزی هەبێت.

نە ئەوەی کە بە تەواوەتی هیوادار بین بـەڵام هەنـدێ هـەنگاو لـە ژیـانی ترەنسەکان لە وڵاتانی میسر و ئێران هاوێژراوە. لەساڵی ١٩٨٨ نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز لە لایەن بیرمەندانی ئەلئەزهەر لـە میسـر، کـۆنترین زانکـۆی ئیسلامی جیهان، بە گوێرەی یاسای شەریعەت بە قبووڵ کراو ڕاگـەیێنرا. لـە ئێران لە ساڵی ١٩٨٧، ئایەتوڵا خومەینی گۆڕانی ڕەگـەزی بـە ڕێگـە پێـدراو ڕاگەیاند. بنەمای ئـەم ئاراسـتە قبووڵکردنانـە ئـەم باوەڕەیـە کـە کەسـەکە بـە

1 The sudden intensity of Indonesia's anti-gay onslaught. http://www.bbc.com/news/world-asia-35657114. [Accessed December 27th, 2017].

ترەنسـێتی لـە دایـک دەبـێ بـەڵام هاوڕەگـەزخوازی بژاردەیـە؛ کەواتـە هاوڕەگەزخوازی وەک گوناح لە قەڵەم دەدرێت. بەم حاڵەوە، زۆر موسڵمانی ترەنس هێشتا پاش نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز لە پێگەی پێشووی خۆیانـدا دەبینرێن. زۆریان نـاتوانن ڕا بکـەن و بچـن بـۆ وڵاتێکـی دیکـە بـۆ ئـەوەی نەناسرێنەوە. بێگومان زۆر مومکینە کە زۆریان بە هۆی گووشار و زەختـەوە ئامادەن نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز بکەن (بۆ وردەکاریی زیاتر سەبارەت بـە نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز بڕوانە بەشی ٣).

ئەکتیڤایەتی بۆ ناهاوسانان لە لوبنان دامەزرانی ڕێکخراوگەلێکی وەکـوو هێلێم (HELEM) بۆتە گرووپی پێشڕەوی دنیای عەرەب کە خزمـەتگوزاری تەندروستی و یاسایی بۆ ناهاوسانان دابین دەکـات. ئـەم نـاوە کـورتکراوەی ڕێکخراوی پشتیوانی لە لزباین، گەی، دووڕەگەزخوازان ترەنسەکانی لوبنانە. لوبنان وڵاتێکە کە لـە ناوچەکـەدا زیـاترین مـودارا لەگـەڵ شـێوازی ژیـانی ناهاوسانان لە خۆی پیشان دەدات. هێلێم هێندەی پێویست قبـووڵ کـراوە و ئەوەنـدە لـە لوبنـان دەسـتی دەڕوا کـە بـەردەوام میوانـداریی ڕووداوەکـانی پەیوەست بە ناهاواسانانە و تەنانەت لە شـەقامەکاندا خۆپیشـاندان لـە دژی توندوتیژی بەرامبەر بە جڤاکی ناهاوسانان لە لوبنان دەکات. سەرەڕای ئەمە، لە کاتێکدا کە بەیرووت لە چاو وڵاتان و شارەکانی دراوسێی خۆی لیبرالترە، هەروەها لە چاو کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکان نەرمینوێنی و مودارایەکی کەمتر لـە خۆی دەنوێنێت. خزمەتگوزارییەکانی هێلێم تەنیا لـە پشـتیوانیی ڕێژەیـەکی کەمی تاکەکاندا بەسوود بووە کە زۆریان کەسانی دەوڵەمەندتری کۆمـەڵگان و ئەو کەسـانەی کـە سـەر بـە گرووپـی پـەراوێزخراو و بێبەشـن، پشـتگوێ

خستووە و لە هەندێ لـە حاڵەتەکانـدا زیـانی پـێ گەیانـدووون. بـۆ وێنـە، ١
بیرمەندانێکی وەکوو ماساد لەو باوەڕەدان کە ئەم ڕێکخراوانە بیـانین یـان لـە
لایەن بیانیگەلی وەکوو ILGA و HELEM پاڵپشتی دارایی دەکـرێن کـە بـە
پەرە سەندنی ڕیزەکانی شووناسی ڕەگەزیی کۆمەڵگای ڕۆژاوایی لـە هـەوڵی
دامەزرانی کۆمەڵگای گەی لە لوبنانن. بە گوێرەی بۆچـوونی نووسـەر، ئـەم
بابەتە ڕفتاری ناهاوسانانە بە کێشەیەک دەزانێ و لـە ئەنجامـدا دەبێتـە هـۆی
دەستێوەردانی زیاتر بۆ پشـتیوانی لـەم کۆمەڵگایانـە. ئـەم بابەتـە سـەرنجی ٢
ڕاگەیاندنە عێراقی و عەرەبییەکانی بەرەو لای خۆی ڕاکێشـاوە. بـۆ وێنـە، لـە
بەغدا، زانای ئایینی شێعە موقتەدا سەدر، لە هەڵوێستێکی گشتیدا پشـتیوانی
لە ئاراستەی مرۆیی لە بەرامبەر بە ناهاوسانان کرد و وتی ئـەم کەسـانە نـابێ
توندوتیژییان لەگەڵ بکرێت. بەو پێیەی کە زانایانی ئایینی[٣] بـۆ دەسـتێوەردان
لە هەموو کاروباری حکومەت و لـە وردەکاریـیـەکانی ژیـانی کۆمەڵایـەتیی
خەڵکدا خاوەن مافی ئەخلاقین، شـایەنی ئاماژەیـە کـە زانایـانی ئـایینی لـە
وڵاتی عێـراق لـە دیـاریکردنی ڕای گشـتی گرینگتـرین و کاریگـەرترین و
ڕۆڵبەخشترین بوون. ڕاگەیێنراوی ئایەتوڵا سەدر کێشەسـاز بـوو؛ چوونکـە
لەگەڵ هەڵوێسـتی دیکـەی زانایـانی ئـایینی و ناوەنـدە ئایینییـەکانی وەکـوو

1Leave or be killed," The Sydney Morning Herald, July 6, 2111

2 Massad, J. (2015) Islam in Liberalism, Chicago: University of Chicago Press

3 https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/09/homosexuality-lgbt-iraq-iran-muqtada-sadr.html.
Accessed: October 16, 2017.

بیرمەندانی شێعە لە عێڕاق و لە ئێران یەکی نەدەگرتەوە. لە حاڵێکدا زانایانی ئایینی لە هەر دوو وڵات بانگەشەیان بۆ قەدەغەی هاوڕەگەزخوازی لە ئیسلام دەکرد، جیاوازیی لە شێوازی تاوتوێکردنی بابەتەکەیە.

زۆربەی حەشیمەتی عێراق سەرکۆنەی هاوڕەگەزخوازی دەکەن؛ بەڵام لایەنگری توندوتیژی لە دژی ئەم کەسانەش نین. لە عێراق و لووبنان لە یاسادا جەخت لە سەر هیچ سزایەک دژ بە هاوڕەگەزخوازان نەکراوە. لە ئێران بەم شێوە نییە و دۆخەکە تەواو جیاوازە. یاسای بنەڕەتی بە پێی شەریعەتی ئێران هاوڕەگەزخوازی پیاوان بە تاوانێکی شیاوی سێدارە لە قەڵەم دەدا و بە گوێرەی یاسای بنەڕەتی ئێران، لزباینەکان بۆ ١٠٠ قەمچی سزا دەدرێن.

---

4 https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/09/homosexuality-lgbt-iraq-iran-muqtada-sadr.html.
Accessed: October 16, 2017.

ڕوانینێک بۆ داهاتوو

سەرکوتی کۆمەڵایەتی کە ناهاوسانان بەرەو ڕووی دەبنەوە، لە وڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی دیکە جیاوازە و ئاستە جیا جیاکانی توندوتیژی، هەڵاواردن و لەقەم لە خۆ دەگرێ کە ڕەنگدانەوەی دارشتەی خۆجێیی زاڵە. لە هەمان کاتدا، کۆمەڵگاکان لە هەمبەر ململانێی گەشە دەتوانن بەها، نۆرم، نەریت، زمان، وەرگرتن و ئاراستەکانی خۆیانیان هەبێ کە دەتوانن هاوکاری تێگەیشتنی باشترین شێوازی ڕووبەڕوو بوونەوەی پرسی ناهاوسانان بکەن. شێوازێکی جیهانی گرینگ و ئەرێنی کە بەرهەمی ئەم گوتارەیە، ئەوەیە کە هەمەچەشنی و هۆگری سێکسی زۆرە و لە سەرتاسەری جیهاندا سەرنجی پێ دەدرێت. سەرنجدانی زیاتر بە شووناس، بزووتنەوە و گوتارە ناهاوسانییەکان دامەزرانی ڕێکخراوەکانی مافە یاساییە نێودەوڵەتییەکانی لێ کەوتۆتەوە کە توندوتیژی بە هۆی هۆگری سێکسی و شووناسی ڕەگەزێتی لە سەر ئاستی هەموو جیهان دەخەنە ژێر تیشکی سەرنج و بە دیکۆمێنتی دەکەن.

ئەنتەرنێت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پانتایەکیان بۆ ئاڵوگۆڕی زانیارییە ئەرێنییەکان سەبارەت بە شووناسەکانی ناهاوسانان دابین کردووە. لە هەمان کاتدا، ئەنتەرنێت شوێنێکی لەبارە بۆ پەرە پێدانی ـ لانیکەم لە سەر کاغەز ـ پشتیوانیی یاسایی لە مافەکانی کەمینە سێکسییەکان.

لەو وڵاتانەی کە لەقەمی نادیترڕەگەزخواز بوون زۆرە، کەسەکان لە ڕێگەی ئەنتەرنێتەوە دیکەی ناهاوسانان دەدۆزنەوە. ئەنتەرنێت ئامرازی دەستی کەسانی خواپێداوترە، سەرەڕای ئەمە هێشتا کەناڵێکە بۆ ئاڵوگۆڕ و

هاوپەیوەندێتی. شووناسی ئاڵوگۆڕی ئەنتەرنێت پانتایەک دروست دەکـا کـە تێیدا کۆمەڵگاکان بێچم دەگـرن و گفتوگـۆ دەسـت پـێ دەکـات. دنیاکـانی ئـۆنلاین و ئـاف‌لاین دەرفەتگـەلێک بـۆ پەیوەنـدی کەسـەکان، پشـتیوانی، بزووتنەوە و تەکنیکەکانی ئاڵوگۆڕی زانیاری بۆ مانەوە دابین دەکەن. لە ئێران، دەوڵەت ئەو وێبگایانەی کە لە ڕووی سیاسی، ئـایینی یـان ئەخلاقییـەوە بـە مەترسـیداریان دەزانـێ، دایـدەخات؛ بـەڵام زۆر کـەس لـە ئێـران دەسـت پێڕاگەیشتنیان بە نەرم ئامێری فیلتەرشکێن هەیـە کـە ڕێگـەیان پـێ دەدا ئـەم سەنسۆڕانە دەور لێ بدەنەوە.[٥]

هەندێ لە دەوڵەتەکانی ئاسیا و ئوقیانووسییە بۆ پەراوێز خستنی جڤـاکی ناهاوسانان پەرە بە تێگەیشـتنێکی سـنووردار لـە «بـەها ئاسـیاییەکان» کـە پێـداگری لــە سـەر کۆمــەڵگا یەکدەسـتەکان دەکـەن تـا کۆمـەڵگا هەمـە چەشنەکان. بە واتایەکی گشتیتر، وڵاتـانی ئیسـلامی بـەردەوام لـە هەمبـەر ئایدیای هۆگری سێکسی بەرهەڵستی دەنوێنن؛ چوونکە ئەم بابەتە بە بێبەری لە بنیاتی یاسایی لە یاسا نێودەوڵەتییەکان و دژی ئامۆژە ئیسـلامییەکان لێـی دەڕوانن. ڕێکخراوی هاوکاری ئیسلامی گۆڕەپانی سـەرەکیی هاوئاهـەنگی ئەم چەشنە نارەزایەتییانە بووە.

5(LGBT Rights in Iran by Shima Houshyar, published October 21, 2015).

6(LGBT Rights in Iran by Shima Houshyar, published October 21, 2015).

7Oslo Conference Report, supra n 6 at 20; cf. the Asian values debate, supra n 274

8See Baderin, International Human Rights and Islamic Law (2003) at 117.

لە ئێران، کەسانی ناهاوسان هەمیشە لە بەر دەم ئـازار دان. یاسـاکانی دژ بەوان وشک و نامودارایانەیە و لە هەمبەر ئازار، چەوسانەوە و تونـدوتیژی لـە بنەماڵە و کۆمەڵگا ئەوان خەسارهەڵگرتر دەکات. فیلم، دیکۆمێنت، مۆسـیقا و دیکەی بێچمە هونەرییەکان لە سـاڵانی دواییـدا تروسـکە هیوایـەکی بـۆ ناهاوسانان لە ئێران بـەدی هێنـاوە کـە ڕوانگەیـەکی نـوێ دەخاتـە ڕوو کـە دەتوانێ ببێتە هۆی گۆڕانی ئاراستە. بۆ وێنە لە سـاڵی ٢٠١١، فیلمـی ئێرانـی «ئاوێنەکانی ڕووبـەڕوو» (آینـەهای روبـرو) هـەلی گۆڕانکـاری ئاراسـتەی هێورانە لە ناو کەسانی ئایینپەروەر بۆ کەمینـە سێکسـییەکان پیشـان دەدات. فیلمـی چیرۆکـی ئێـدی، پیـاوێکی گـەنجی تڕەنسـە کـە تێدەکۆشـێ لـە بنەماڵەیەک ڕا بکا کە ناچار بە هاوسەرگیری دەکەن بۆ ئەوەی حەیا و وەجـی بنەماڵە بپارێزرێت. لەم فیلمەدا، ژنی ئایینپەروەری نەریتخواز لە پێشدا زۆر لە ژنانی تڕەنس بێزار و وەڕەزە. پاش کەمێک، بە بینینی ئازاری ژنێکی تڕسـن بە هۆی توندوتیژی باوکی، ژنە ئایینییەکە لە کۆتاییدا بەم ئەنجامـە دەگـا کـە سەپاندنی وەها دەرد و ئازارێک بە سەر دیتران وێناکردنی «شەڕ» لـە واتـای ئایینییە. «ئاوێنەکانی ڕووبەڕوو» ئیدعا ناکا کە ڕێگە چارەیەکی بـۆ کێشـەکە دۆزیوەتەوە؛ بەڵام تێدەکۆشێ بە ڕوانینێکـی مرۆڤانـە لـەم گۆشـە تاریکـەی کۆمەڵگا پشتیوانی لەم ئایدیایـە بکـا کـە «نکـۆڵی لێکـردن یـان بـە هەنـد وەرنەگرتنی ئەم کەسانە ڕێگە چارەی کێشە نییە.»

لە بەراورد لەگەڵ وڵاتی ئێران، لەم ساڵانەی دواییدا، ئافریقای باشـووری و ئێکوادۆر یەکەمین وڵاتانێک بوون کـە دژ بـە هـەڵاواردن لـە دژی کەمینـە سێکسییەکان کۆمەڵێ ژێر بنەمایان هێنایە ناو یاساکانی خۆیان. هەرچی لـە

مەڕ بوونی پێرسۆنێلی ناهاوسـان لـە سـوپا دوودڵییـەک بـوونی هـەبێ یـان «هاوسەرگیری گەیەکان» دژوار بێ، دیسانیش چەندین وڵات پێکەوە ژیـانی مەدەنییانەی هاوژینە هاوڕەگەزەکانیان بە فەرمی ناسیوە. [٩]

بۆ وێنە، سێ وڵاتی ئەورووپی هەن کە لە ساڵی ٢٠١٤ یاسای یەکسـانی هاوسەرگیرییان پەسند کرد. لە لۆگزامبـۆرگ، پەرلـەمانی بـە هێـزەوە دەنگـی ئـەرێنی بــە هاوســەرگیری هاوڕەگــەزخوازان دا. [٠] لــە وڵاتــی بریتانیــا، یاسادانەرانی ناوچەی سکۆتلەند بە شێوەی هاودەنگ چوونە پاڵ ئینگلتەرا و وێڵزەوە و یەکسانیی هاوسەرگیرییان بـە یاسـایی کـرد. لـە سـاڵی ٢٠١٥،[١] ئیرلەنـد یەکـەم وڵاتێـک بـوو کـە لـە ڕیفرانـدۆمێکی گشـتیدا یەکسـانیی هاوسەرگیری بە فەرمی ناساند. هەر لە هەمان ساڵدا، ئیرلەند پـڕۆژە یاسـای بە فەرمی ناسینی ڕەگەزێتی پەسند کرد و بەم شێوە بـوو بـە پێنجـەمین وڵات کە ڕێگەی بە ترەنسەکان دا ئاسەوارە ڕەگەزێتییە یاساییەکانی خۆیان تەنیا بـە پێی شاراوەکانی بگۆڕن نەک بە پێویستبوونیان بـە دەسـتێوەردانی پزیشـکی. ئەگـەرچی ئـەم وڵاتانـە زۆرینـەیان ڕۆژاوایـین، ئەکتیڤـەکان لـە ڤییـەتنام و

9 Internationalist, New. "The World Guide: An alternative reference to the countries of our planet." (2001). “Luxembourg Approves Gay Marriage,” Huffington Post, June 19, 2114. Accessed: October 16, 2117, http://www.huffingtonpost.com/2014/06/19/luxembourg-gay-marriage-_n_5511360.html

10 “Finnish Parliament approves same-sex marriage,” Yle, Nov. 28, 2114. Accessed: October 16, 2117, http://yle.fi/uutiset/finnish_parliament_approves same-sex_marriage/7657759.

11 “Scotland’s same-sex marriage bill is passed,” BBC, Feb. 4, 2114. Accessed: October 16, 2017, http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-25960225.

مەکسیکیش بۆ گۆڕانکاری هاوشێوە دانووستان دەکەن. ٢

هەروەها ئەکتیڤەکان لە هەوڵەکانی خۆیان بۆ پەرە پێدانی بەرنامەکانی مافەکانی مرۆڤ توانیان هێدی هێدی توندوتیژییە جۆراوجۆرەکانی بەر دەم ناهاوسانانیش لە خۆ بگرن. لە ساڵی ١٩٩١، ڕێکخراوی سەرەکی مافە مرۆییەکان سەرنجی پرژاندە سەر ئازار و ڕاوەدوونانی ناهاوسانان. بۆ وێنە، پەیڕەوی کاری لێبووردنی نێودەوڵەتی پشتیوانی لە کەسانی ڕاوەدوونراو بە هۆی هۆگری سێکسییان ئەوانیش لە خۆ دەگرێت. چاودێری مافەکانی مرۆڤ کە لە ساڵی ١٩٧٨ دامەزرا، ڕێکخراوێکی نێودەوڵەتی و نادەوڵەتییە کە کار لە سەر توێژینەوە و پشتیواندۆزی لە بواری مافەکانی مرۆڤدا دەکا و ئێستا بۆ ناهاوسانان بەرنامەیەکی چالاکی هەیە. ٣

لەم ماوەی دواییدا، کەسانی ناهاوسان کە زیاتر لە دارشتە موسڵمانەکاندا ژیان بە سەر دەبەن، دەستیان کردووە بە ڕێکخستنەوەی خۆیان. سەربەستانە لە ناو کۆمەڵدا قسەکردن ئامرازێکە بۆ ناهاوسانان بۆ ئەوەی بەسەرهاتی خۆیان بگێڕنەوە. ئەم کارە بەتایبەت بۆ ئەوانەی کە لە کۆمەڵگا سەرکوتکەرە کۆمەڵایەتی و هاوڕەگەزخوازدژییە سیاسییەکاندا دەژین کەمێک کات دەبات. هەندێ جار ئەم هەڵاواردنە ئاشکرایە کە دەبێتە هۆی خۆڕاگری. بەڵام، ستراتیژی وەرگرتنەوەی پانتای گشتی پێویستی نە تەنیا بە

12 Transition, and Mine. The New York Times, www.nytimes.com/2017/10/18/opinion/ireland-gay.

13 HRW, 2013. https://www.hrw.org/sites/default/files/wr2013_web.pdf. Accessed: October 16, 2017.

هەڵسەنگاندنی وردی مەترسی بەڵکوو پێویستی بە بووێرییەکە کە لە درێژەی کاتدا تۆکمە بکرێت. بۆ وێنە، ئەگەرچی «لامبدا»ی ئەستەنبۆڵ لە ساڵی ١٩٩٣ چالاک بووە، یەکەمین ڕێژەی شانازیی خۆی لە پێتەختی تورکیا پاش یەک دەیە بەڕێوە برد و لەو کاتەدا تەنیا ٥٠ پێشەنگ بوێری چوونە پاڵ ئەوانی هەبوو.[١٤]

کەوتنە بەر چاوی ناهاوسانان زۆر جار باجی قورسی زیانی دەروونی و ئەشکەنجەی جەستەیی لەگەڵە. ئەکتیڤی لزباینەکان تەنانەت ململانێیەکی گەورەترە؛ بەڵام هەندێ خەریکی خۆش‌کردنی ئەم جادەن. نموونەیەکیان «ئەسەوات»ـە[١٥]، ڕێکخراوێک کە بۆ لزباینەکان، دووڕەگەزخوازەکان، ترەنسەکان و نێوانڕەگەزییە فەڵەستینییەکان لە ساڵی ٢٠٠٢ پێک هات. ئەسەوات ماڵێکی بۆ ژنانی ناهاوسانی فەڵەستینی بینا کرد کە شوێنێکی ئارام، پشتیوانگەر و بەتواناکەری پێدان بۆ ئەوەی بتوانن وەک گرووپێکی کەمینەی خۆماڵی دانیشتووی وڵاتی ئیسرائیل کێشمەکێشە تاکایەتی، کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانی خۆیان تاوتوێ بکەن؛ ژنانێک لە کۆمەڵگای پیاوسالار و ژنانی ناهاوسان لە کەلتوورێکی بەربڵاوی دیتر ڕەگەزخواز ـ تەوەر.[١٦]

سەرەڕای مەترسییەکان، گرووپە پشتیوانەکان لە چرۆ کردندان،

14 Hélie, Anissa. "Threats and survival: the religious right and LGBT strategies in Muslim contexts." WOMEN IN ACTION-ROME THEN MANILA-1 (2006): 19.

15 http://www.aswatgroup.org/en. Accessed: October 16, 2017.

16 http://www.aswatgroup.org/en. Accessed: October 16, 2017.

ئەگەرچی هێشتا هەندێکیان ناتوانن بە شێوەی ئاشکرا چالاکی بکـەن. لـە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا، ناهاوسانانی موسڵمان لە ناوچە جیا جیاکانی وەکوو مەراکیش، ئەندۆنسیا، تورکیا، مـالیزی، ئـۆردن، لوبنـان، ئورشـەلیم، ئافریقای باشووری، نەیجەریا، فەڵەستین، دوبەی و عەرەبستانی سعوودی و لە وڵاتی خاوەن حەشیمەتی گەورەی موسڵمانی خۆجێیی وەکوو هێنـد، لـە دەور یەکتر کۆ بوونەتەوە.

سەیر لەوەدایە کە سەرکوتکەرترین ڕژیمەکانیش بـە شـێوەی ناچـاریی و ئەوەندەی پەیوەستە بە دەربڕینی شووناسـی ڕەگەزێتیانـەوە، خراپتـرین نـین. دیارە ترەنسەکان لە وڵاتانی ئێران و ئـۆردن دەتـوانن دووانـەی ڕەگـەزێتی لـە بەرژەوەندی خۆیان بگۆڕن و هەندێ کـەس بـە ڕاسـتی لـە لایـەن زانایـانی ئایینی بناژۆخوازەوە بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز پشـتیوانی (بۆ وێنە پشتیوانیی ماڵی) دەکرێن. بە داخەوە هەمیشە گووشارێکی ڕاستەقینە بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز و چارەسـەری پزیشـکی بـوونی هەیە.

---

17 McDowall, A. & Khan, S. (2004). The Ayatollah and the transsexual. The Independent (UK), p. 34

ئەگەرچی کۆمەڵگای نێودەوڵەتی ناهاوسانان بە ئارامی لە لایەن کۆمەڵگا و دەوڵەتەکانەوە دەناسرێن، لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست بارودۆخی جڤاکی ناهاوسانان هێشتا مەند و دڵهەژێنە. لە سەرتاسەری خۆرهەڵاتی ناڤین، ناهاوسانان بە هۆی هەم یاسای دژ بەوان و هەمیش لەقەمی کۆمەڵایەتی بە شێوەی بەربڵاوتر ڕووبەڕووی ئاستی جۆراوجۆری سەرکوت دەبنەوە. بەدەر لە ئیسڕائیل، زۆربەی وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناڤین ڕاشکاوانە ئیدانەی جڤاکی ناهاوسانان دەکەن. لە ئەنجامدا، جڤاکی ناهاوسانان لە خۆرهەڵتی ناوەڕاست بە شێوەی ژێرزەوینی بوونیان هەیە و زۆریان لە ترس لە ئاشکرا بوون دەژین. جیا لە چەند حاڵەتی دەگمەن نەبێ، پڕەسپێکتیڤی ناهاوسانان لە خۆرهەڵاتی ناڤین تاریک و لێڵ و تەنانەت بە توندی کوشندەیە. ناهاوسانانێکی زۆر لە ژیانی ڕۆژانەی خۆیاندا ڕووبەڕووی کێشمەکێش

دەبنەوە و زۆرێـک لـە هەوڵـەکانیان وەکـوو ئـازار لـە قوتابخانـە، دەرکـران، تێهەڵـدان و دەسـتدرێژی لـە ماڵـەوە، یـان هـۆگری بـۆ ڕاکـردن لـە مـاڵ شووناسێکی کۆمەڵایەتییان هەیە. ئەم دیاردە لە زۆربەی ناوچەکانی جیهـان لەوانە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئامریکا ناسراوە. زۆرێک لەم بەدڕفتارییانە بە هۆی مەترسی تونـدوتیژی زیـاتر لـە لایـەن بەرپرسـانەوە ڕوون ناکرێتـەوە. پۆلیسی ئاسایش زۆر جار هێـرش دەکاتـە سـەر میـوانی و کۆبوونـەوەکانی دیکەی ناهاوسانانی ئێرانی و هەندێ جار ئەم هێرشانە گرتن و زینـدانی لـێ دەکەوێتەوە.[18]

کورد بە هۆی پێشکەوتنێک کە لە یەکسانیی مافـەکانی ژن بوویـەتی، لـە دیکەی دراوسێ موسڵمانەکانی خۆی جیایە. ئەوان شـانازی یەکـەی تـەواو ئافرەتانەیان لە خەباتی دژ بە داعش بووە. بەڵام جارێ زۆر زووە ئەگەر بڵێین ناوچە کوردنشینەکان ڕۆژێ لە ڕۆژان دەتـوانن ببنـە داڵدەیـەکی ڕێژەیـی بـۆ ناهاوسانان. سەرەڕای ئەمە، دەتوانین لە ساڵی ٢٠١٥ لە جیهـانی ئیسـلامدا هەست بە شەپۆلی گۆڕانکارییەکان بکەین. پارتی پێشڕەوی کورد لـە تورکیـا بۆ یەکەم جار خاوەن پاڵێوراوێکی (ئاشکرا)ی گەی لە پەرلەمانی تورکیا بوو. بەڕێز خەباتی سۆلۆ بە پێـی پـەیامێک لـە سـەر بنـەمای مـافی یەکسـان بـۆ گەیەکان لە تورکیا بۆ ماوەی ١٧ سـاڵ بـوو و لـە سـەر پێگـەی پـەرە پێـدانی مافەکانی ناهاوسانان وەستا.

هـەروەها تەنانـەت لـە نـاو بنەماڵـە تـا ڕادەیـەک سـکۆلارەکان، بنیاتـە

18 LGBT Rights in Iran by Shima Houshyar, published October 21, 2015

هۆزایەتییەکانی کەلتووری کوردیی، کە زیاتر لە ناوچە گوندییەکاندا بەدی دەکرێ، دەتوانن بە خەستی ڕفتاری کۆمەڵایەتی سنووردار بکەنەوە. هۆزەکان هێشتا بەها و نۆرمە ناموسییە کۆنسێرڤاتیڤەکانی خۆیان پاراستووە، تەنانەت ئەگەر ئایین یەکێک لە فاکتەرەکانی پشت ئەم نامداراییە بێت.

لە وڵاتی ئێران، ڕەواڵی نوێی سزای ئیسلامی کە شۆڕای نگابان لە ساڵی ٢٠١٣ لە خولێکی پێنج ساڵەی تاقیکاری پەسندی کرد، لە ئاکتەوبەری ساڵی ٢٠١٤ بڕیارە جێبەجێ ببێت. بە گوێرەی بەڵگەیەک کە لە پێشەکیدا ئاماژەی پێ درا، ڕەوتی سزاکان بە پێی سیاسەتی دەسەڵات بۆ «بە ئیسلامی کردن» سیستەمی یاسایی ئێران بە ڕۆژ کراوەتەوە. سەرەڕای ئەمە، یاسای سزای نوێ بریتییە لەو چاکسازییانەی کە پشتیوانی لە کەسانێکی باشتر دەکا کە تۆمەتبار بە ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە کراون. بە پێی یاسای سزای ئێران[٩]، مەترسی جیدی وەکوو سزای سێدارە، حەڕەشە لە کەسانی تۆمەتبار بە هاوڕەگەزخوازی دەکات. هەر بۆیە، پارێزەران دەبێ لەم چاکسازیی و دەرفەتە پەنگراوەکان کە لە یاسای نوێدا دەبینرێ بۆ پشتیوانی لە کەسانی ناهاوسان ئاگادار بن بۆ ئەوەی ڕێگری لە گرتن یان مەحکووم بوونیان بە تاوانی هاوڕەگەزخوازبوون بکرێت.

19 https://www.amnestyusa.org/reports/flawed-reforms-irans-new-code-of-criminal-procedure/ [Accessed December 20th, 2017].

20 "Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Rights in Iran Analysis from Religious, Social, Legal and Cultural Perspectives" by "INTERNATIONAL GAY AND LESBIAN HUMAN RIGHTS COMMISSION

داعش لە کاتی دەرکەوتنیەوە، لە ڕووی دادەوە دەستی کرد بە ڕاوەدوونانی کەمینە ئایینییەکان، ژنان و ئەو کەسانەی کە شـووناس یـا شـێوازی ژیانیـان لەگەڵ باوەڕە وشک و دەمارگرژییەکانی ئەم تاقمە هاوئاراستە نـەبوو. هـەر ئێســتاش ڕێــژەی جیــاوازیی تونــدوتیژی، گۆشــەگیری زۆر و لەقــەمی کۆمەڵایەتی بە ئەنقەست وێرانکەرن؛ بەڵام لە چەمکی دەوڵەتی ئیســلامی، دۆخەکە بە لای ڕووخێنەریدا شکاوە. لە ناوچەکانی ژێر کۆنترۆڵی دەوڵـەتی ئیسلامی، جیهادیستەکان لە دژی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە و مـۆدێلی قـژی ئاڵاو واڵا کۆمەڵێ فـەرمانیان دەرکـرد و هـەر کەسـیان لـە کـاتی کـردەوەی نێربازیدا بگرتبایە، سزای مەرگ بوو. تەنیا لـە ڕۆژێکـی مـانگی سـێپتێمبەر، دەوڵــەتی ئیســلامی ٩ پیــاو و کــوڕێکی تەمــەن ١٥ ســاڵانی بــە هــۆی هاوڕەگەزخواز بوونەوە لە شارێکی سـووریا کوشـت. دادگـا فۆرمالیتـەکانی داعش پەیوەندی سێکسی گەیەکانی بە تاوانی شیاوی سزای مەرگ ڕاگەیاند، سزای دڕندانەی هاوئاراستە لەگەڵ خوێندنەوەی توندڕەوانەی شەریعەتیان بۆ ئەم کارە دیاری کرد. ١

ئەم نموونە تەنیا یەکێک لە نموونە خـراپ بـە کارهێنانـەکانی داعـش لـە دەمارگرژی کۆمەڵایەتی و ئایینییە کە پێشتر لـە مـەڕ کەسـانی گـەی بـوونی هەبوو و ئێستا بۆ پاساوی کردەوەی سوودیان لێ دەبینێت. ئـەم ڕەواڵـە هـەتا سـاڵی ٢٠١٧ سـەرەڕای چەنـدین پاشەکشـێی درێـژەی هـەبوو. سـزاکان توندئاژۆیانە، وەحشییانە و ماوەڕای تێگەیشتنی مرۆڤن. یـەکێک لـە بـاوترین

2Sources: ARA News, Iraqi News, Daily Mail

سزاکان خستنە خوارەوەی کەسێک لـە سـەر بینـای باڵاخانـەکان بـوو. ئـەو کەسانەی کە لەم کەوتنـە خـوارەوە نەمردایـەن لـە لایـەن کۆمـەڵێ کەسـەوە بەردباران دەکران کە لە ناویاندا منداڵیش دەبینرا. لە مانگی ژانڤییـەی سـاڵی ٢٠١٥، دوو پیاو لە شاری پالمیرای سـووریا بـەم چارەنووسـە حـوکم دران. شاری پالمیرا ئەو کات لە ژێر کۆنترۆڵی دەوڵەتی ئیسلامی بوو. ئەوان پـاش ئەوەی بەرپرسێک لە دەوڵەتی ئیسلامی بە تاوانی هاورەگەزخوازی فـەرمانی لە سێدارە دانیان دەردەکرد، لە سەر هەورە بانی میوانخانەیەک فـڕێ دەدرانـە خوارەوە.[٢] [٢]

لە مانگی ژانڤییەی ساڵی ٢٠١٧، داعش کوڕێکی تەمەن ١٧ ساڵانی لـە مووسڵی عێراق بە فڕێدانی لـە سـەر بینایـەک کوشـت. پیـاوێکی گـەنجی نەناسراوی دیکە لـە مـانگی مـاڕس لـە سـەر هـەورە بـانی بینایـەک خرایـە خوارەوە. دیارە کۆمەڵێ کەسـی چـاوەڕێ لـە خـوارەوەی بیناکـە پیاوەکـەیان بەردباران کرد و کوشتیان. بۆ پـەرە پێـدانی تـرس، داعـش وێنـەی هـەر دوو کوشتنەکەی لە ڕێگەی هەژماری بەکارهێنەری وابەسـتە بـە خـۆی لـە تـۆڕە کۆمەڵایەتییـەکان بـڵاو کـردەوە. لـە ژانڤییـەی سـاڵی ٢٠١٥، گرووپێکـی ڕادیکاڵ وێنەگەلێکی بڵاو کردەوە کە شەڕکەرانێکی پیشـان دەدا کـە پیـاوانی تۆمەتبار بە هاوڕەگەزخوازی لە بینایەک لە شاری مووسڵ لە عێراق دەخەنـە خوارەوە.

22The Islamic State's shocking war on gays. The Washington Postwww .washingtonpost.com/news /worldviews/wp/2016

تۆڤی بچووکی گۆڕان لە درێژەی چەندین دەیەی درێژخایەن بەدی دێـن. لە ساڵی ٢٠٠٢، هەرێمی کوردستانی عێـراق یاسـاکانی سـەردەمی سـەدام حسێنی هەڵوەشاندەوە کە بە تونـدی مـافی بەرپرسـانی بـۆ گرتنـی یاسـایی کەسانێک کە توندوتیژی نامووسیان دەکـرد، سـنووردار کـردەوە. لـە سـاڵی ٢٠٠٧، سـەرۆک وەزیرانـی هـەرێمی کوردسـتان، بـارزانی، کۆمسـیۆنێکی تایبەتی بە ئامـانجی جێبـەجێکردنی یاسـایەک بـۆ بەرەنگاربوونـەوە و پـێ ڕاگەیشتن بە توندوتیژی نامووسی لـە دژی ژنـان پێـک هێنـا و ڕێگـری لـە پیاوماقووڵانی گوند بۆ بڕیاردان سەبارەت بەم بابەتانەی دەرەوەی سیسـتەمی دادگـا کـرد. لـە ڕاسـتیدا ئەمـە یەکـەمین هـەنگاوە بـەرەو خـەبات لـە دژی پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ لە زۆرێک لە بوارەکانی وەکوو ناهاوسانان. لە مـاوەی سـاڵانی ڕابـردوودا، دەوڵـەتی هـەرێمی کوردسـتان (دەسـەڵاتی سەربەخۆ لە پارێزگا باکوورییەکانی عێراق) بە تەواوەتی لە پۆلیسی نەفام کـە گەیەکان سزا دەدات، گۆڕدرا و کەمتر لەم بابەتانەدا دەسـتێوەردان دەکـات.

لە بەرامبەردا، ئیسرائیل لە بەرگری لە مافی ناهاوسـانان لـە پێشـکەوتووترین وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناڤینە. لەم وڵاتەدا، مافی ناهاوسانان بە فـەرمی قبـووڵ کـراوە و ئەنـدامانی کۆمـەڵگای ناهاوسـان بۆیـان هەیـە پێکـەوە پەیوەنـدی مـەدەنییان هـەبێ کـە تـا ڕادەیـەک هاوشـێوەی پەیوەنـدیی هاوژینـە دیترڕەگەزخوازەکانە. وڵاتان یان دیکەی ناوچەکانی شایەنی ئاماژە بریتییە لـە

23 In ISIS' Shadow, LGBT Kurds Take A Stand | HuffPost, www.huffingtonpost.com/entry/in-isis-shadow-lgbt-kurds

عێراق، ئـۆردن و فەڵەسـتین کـە پەیوەنـدی سێکسـی لەگـەڵ هاوڕەگـەز بـە نایاسایی نازانن. لە وڵاتی لوبنان سـەرەڕای[٤] ئـەوەی کـە هاوڕەگـەزخوازی[٢] هێشتا نایاساییە، کۆمەڵگای ڕوو لە گەشەی ناهاوسانان لەم وڵاتـە تـا دێـت زۆرتر دەکەوێتە بـەر چـاو و بـە شـێوەی تایبـەت لـە بیـرووت، ناهاوسـانان کۆمەڵگایەکی تەندروست و هەڵبەت ژێرزەوینییان پێک هێناوە.

24LGA the International LGBTI Assoc. "Lesbian and Gay Rights in the World." IGLA. May 2010

25Zoepf, Katherine. "What Happened to Gay Beirut?" The New York Observer, 16 Aug. 2007

ئەنجام گرتن

ئەم توێژینەوە هەوڵێکە بۆ هاوکاری توێژەران و ئەکتیڤان بۆ پێداچوونەوەیەکی زیاتر سەبارەت بە شێوازە مانەوەییەکان کە لەوانەیە بتوانن ژیانی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران باشتر بکەن. ململانێ سەرەکییەکانی ناهاوسانان لە ئێران لە ناو بردنی ڕوانینی نەرێنی کۆمەڵایەتییە کە بە توندی نامدارایی، هەڵاواردن و ڕاوەدوونانی یاساییە. ئەم ڕوانگە نەرێنییە کاتێ پەیوەندیی جیدیتر دەبێ کە یاسا و ڕێساکانی ئێران نکۆڵی لێبڕاوەی مافەکانی ناهاوسانان پشتڕاست و بەهێز دەکات. ئاگادارکردنەوە و خەبات لە دژی بێزاری ئامانجی سەرەکی ئەکتیڤانی کۆمەڵایەتیی ئێن‌جی‌ئۆکانە. بەڕێوە بردنی خەباتی ناهاوسانی لە کۆمەڵگای ئێران و ئامادە بوونێکی چالاکتر لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان تێگەشتنێکی گشتی باشتر لە ناهاوسانان دەداتە دەست و لە چارەسەرکردنی زۆرێک لە پرسەکانی ئەوان دەور دەبینێت.

کۆمەڵێ لەو پرسانەی کە پێشتر ئاماژەیان پێ کرا، دەبێ ڕەچاو بکرێن. هەر بەم شێوە، ململانێکانی ژیان، پرسە کێشە سازەکان پێناسە و پۆلێنبەندیی بکرێت و زمانی بە کارهێنراو بۆ وەسفی ناهاوسانان دەبێ بخرێنە بەر تیشکی سەرنج. سەرەڕای هەموو کێشەکان تەنانەت لە زەختترین وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناڤین، ناهاوسانان هێشتا بە شێوەی ژێرزەوینی کۆ دەبنەوە و لە هەمبەر باوەڕی گشتی، بەها کەلتووری و ڕێکخراوە ئایینییەکان کە هێشتا سووکایەتیان پێ دەکەن و ڕێگەی دەست پێڕاگەیشتنیان بە مافەکانیان نادا، درێژە بە گەشە و باڵاکردن دەدەن.

بەو پێیەی کە لە سەدەی بیست و یەکەمـدایـن، زەخـت بـۆ ڕەچـاوکردنی مـافی ناهاوسـانانی خۆرهـەڵاتی نـاڤین لـە لایـەن ژێـدەری بیـانی وەکـوو گرووپەکانی مافی مرۆڤـی نێونەتـەوەیی، دەوڵەتـە بیانییـەکان و کۆمـەڵگای ناهاوسانی نێونەتەوەیی ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زیاتر دەبێت. هاواری سـەرکۆنەی ٦ نێودەوڵەتی بە هۆی ڕفتارێک کە لە خۆرهەڵاتی نـاڤین لـە دژی ناهاوسـانان دەکرێت، چیتر کپ ناکرێت.

ئەوەی ڕوونە، بەتایبەت سەبارەت بە گرووپێک هێشتا لەقەم و ناونیتکەی لــە دوایــە، میکــانیزمی بــەربڵاوی کۆمەڵایەتییــە کــە لــە تێگەیشــتنی جیاوازییـەکانی ئاسـتە جۆراوجۆرەکـانی هـەڵاواردن لـە وڵاتـانی جیهـان دەورێکی گرنگی هەیە. ئەم توێژینەوە بەم ئەنجامـە دەگـا کـە قبـووڵکردنی کۆمەڵایەتی پێوەرێکی گرینگە کە زۆر توێژینەوە هـەوڵی تێگەیشـتنی ڕۆڵـی ئەویان هەیە. تێگەیشتن لەم دیاردە دەستبەجێ بۆ ڕوونکردنەوەی ئاستە جیـا جیاکانی هەڵاواردنی بە ئەزموون کراو لە ناو ناهاوسـانان بـە کـەڵک دێـت. لێکۆڵینەوەی زۆر لە بواری قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی بۆ ڕوونکردنەوەی پانتـا و کاریگەری ئەم هێمایە بەسوود دەبێت.

دواوتە ئەوەی کە، ئەم توێژینەوە پێویستییەکی زۆر بـۆ هـەوڵی تیـۆری و شێوازێکی زیاتر بۆ گۆڕانکاری و تێگەیشتن لەم پرسە گرینگـە کۆمەڵایەتییـە ئاشکرا دەکات. وەک لەم توێژینەوە دا پێداگری لە سـەر کـراوە، ناهاوسـانان

---

26 GME Gay Middle East." Gay Middle East. 2011.; "Amnesty International; Canada." Amnesty International. 2011

بەردەوام ڕووبەڕووی لەقەم و ناو و نیتکە و هەڵاواردنی زۆر دەبنەوە کە بە توندی کاریگەری لە سەر تەندروستی جەستەیی و دەروونی ئەوان دادەنێت. زانینی ئەوەی کە چۆن دەتوانرێ ئەم ناو و نیتکە و هەڵاواردنە کەم بکرێتەوە، پاژەی گرنگی باشتربوونی ژیانی ناهاوسانانە. ئەم توێژینەوە گرینگایەتی تاوتوێی قبووڵکرانی کۆمەڵایەتیی هاوڕەگەزخوازی و بایەخی ئاراستەیی سەرتاسەری و تیۆرییتەوەر بۆ ڕوونکردنەوەی ئاستە جیاجیاکانی هەڵاواردنی ئەزموونکراو لە سەر ئاستی هەموو وڵاتان پیشان دەدات.

بەڵام، کردەوەی مانادار دەتوانێ لە چوارچێوەی پانتایەکی لەبار لەگەڵ سیاسەتدانەران، سیاسەتمەداران و بلیمەتە سیاسییە ڕۆشنبیرەکان ئەنجان بدرێت. ئەم کارە گۆڕینی ئایدۆلۆژیای نەریتیی و نۆڕمە سەختگیرانەکانیش لە خۆ دەگرێت. لە ئێران، شوێنێک کە هاوڕەگەزخوازی هێشتا وەک تاوان سەیر دەکرێ و سزای مەرگی بە دواوەیە، پڕۆژەی پشتیوانی لە هەڵگرتنی ئابووری و کۆمەڵایەتیی کەمینە سێکسییەکان هەم ئەستەمە و هەمیش ئەگەری کاریگەری ئەوتۆی نییە. هیواداریین کە بتوانین بە پێداگری نواندن لە سەر ئەوەی کە بێبەشی ناهاوسانان کاریگەری لە سەر هەمووان دادەنێ، بۆ تێگەیشتن لەم بابەتە یارمەتی وڵاتان بدەین کە بە کۆتاییهێنان بە هەڵاواردن دەتوانن لە زۆر ئیمتیاز سوودمەند بن.

بێبەشکردنی جڤاکی ناهاوسانان هۆکاری سەرەکیی هەژاری و کۆسپی بەر دەم پێشکەوتنە. بێبەشبوونی ناهاوسانان نە[1] تەنیا بە هۆی

---

1 Hylton, E., 2011. Developing work in and with communities. Occasional
←

ئەنجامەکانی دواتر لە سەر ژیانی تاکەکان و هەژاری کۆی گـرووپ بـەڵکوو بە هـۆی کاریگـەری نـەرێنی لـە سـەر ئـابووری و کۆمـەڵگا لـە ڕەهەنـدی بەربڵاوتر بابـەتێکی پێشـکەوتنییە. گەیشـتن بـە پێشـکەوتنی هەمـە لایەنـە پێویستی بـە تێکـەڵبوونی زیـاتری پرسـەکانی ناهاوسـانان لـە پرۆسـەکان، سیاسەتەکان و بەرنامە داڕشتانەیە کە لە ناویانـدا پەنجـەرەی دەرفـەتی نـوێ دەکرێنەوە؛ لەم ئاراستەدا دەتوانین کەڵک لە فێربووانی کارەکانی پێشووی ئەم بوارە وەربگرین کە بە ئابووری و تەندروستییەوە دەست پێ دەکات. پتـر لـە ٣١ لە سەدی حەشیمەتی هەشتا ملیۆنی تەمەنیان لە نێوان ١٥ بۆ ٢٩ سـاڵانە و ئەم حەشیمەتە زۆر گەنجە دەرفەتێکە بۆ گۆڕان، چالاکیی نوێی سیاسـی و بە شێوەی پەنگراو ڕوانگەیەکی نوێ بۆ ڕەگەزێتی. بەرەو پێشـەوە بردنـی ئـەم ڕوانگـە نەوەیـەک پێویسـتی بـە کۆکردنـەوە، گشـتاندن و فرمۆلیتـەکردنی بەرنامەیەکی فێرکـاری سـەبارەت بـە تێکـەڵبوونی ناهاوسـانان لـە هـەموو ئاسـتەکانی ژیانـە. هـەر چەشـنە پێشـکەوتن لـە تـاوتوێکردنی پێویسـتییە بنەڕەتییەکانی جڤاکی ناهاوسانان لە ئێران بە هاوکاری ئەم هێمایانـە خێراتـر دەبێـت؛ پـڕ کردنـەوەی بۆشـایی زانیارییـەکان، لێکۆڵینـەوە لـە داتاکـان و کۆکردنەوەی داتای پتەو، پشتیوانی لە توێژینەوەکان، تاقیکردنەوەی ئایـدیای نوێ و داهێنەرانە و بەرنامە داڕشتن بە پێی هەڵسـەنگاندنی ورد. هـەر کـات

Paper Volume 4, p.55.

1Mulé, N.J., Ross, L.E., Deeprose, B., Jackson, B.E., Daley, A., Travers, A. and Moore, D., 2009. Promoting LGBT health and wellbeing through inclusive policy development. International journal for equity in health, 8(1), p.18.

ئەنجامەکانی وەها تێکۆشانێک بە شێوەی ڕوون و شەفاف بە گشتی بکرێن، کۆمەڵگای ڕوو لە گەشە کە لەم بوارەدا ئیش دەکەن، پەرە بە بژاردە سەرکەوتووەکان بدات و خۆی لە دووپاتکردنی هەڵەکان بە دوور دەگرێت.

سەرەڕای ئەمە، لە هەمبەر حەشیمەتی ناهاوسان تێبینی سەخت هەیە و بە گشتی دژی کەسانی نادیترڕەگەزخوازە. کەواتە پێویست ناکا دەوڵەت، لە خۆرهەڵاتی ناڤین بە گشتی و لە ئێران بەتایبەتی، ئیشێک بکات. گووشاری نکۆڵی لێکردن و دژایەتی لە لایەن کۆمەڵگا، ڕێکخراوە مەدەنی و بنیاتی بنەماڵە دەسەپێنرێ کە وای کردووە دەوڵەت زەحمەت نەکێشێ و بە هەندی وەرنەگرێت. ئەم بابەتە بە تەواوەتی لە بزووتنەوەکانی سەرتاسەری خۆرهەڵاتی ناڤین بەدی دەکرێ کە کەسەکان لە هەمبەر ناهاوسانان هیچ مودارا و نەرمی‌نوێنییەکیان نییە. لەم سیناریۆیەدا، ناوەندە دەوڵەتییەکان چێژ لە پێگەی دڵنیا و سەقامگیر دەبینن. ئەم دۆخەی ئێستا پێویستی بە گۆڕانە و مافی سەلمێنراوی ناهاوسانان دەبێ لە هەموو بەستێنە کۆمەڵایەتییەکاندا بە فەرمی بناسرێت.

سەبارەت بە نووسەر

کامیل ئەحمەدی، خەڵکناسی کۆمەڵایەتی و توێژەر لە دایک بووی شاری نەغەدە لە ڕۆژ هەڵاتی کوردستانە. براوەی خەڵاتی «ناموس» لە زانکۆی **یاسای لەندەن** لە بنیاتی مافەکان **(IKWR)** و براوەی خەڵاتی «ئاشتی» بنیاتی جیهانیی ئاشتی **(PEACE)** بەشی ئەدەبیات و زانستە مرۆییەکان لە زانکۆی **جۆرج واشینگتۆنە.** توێژینەوەکانی کامیل ئەحمەدی سەبارەت بە گەشەی کۆمەڵایەتی و نێودەوڵەتی، ئێتنیک و پرسەکانی پەیوەست بە ڕەگەز (جێندەر) و منداڵان بووە.

کامیل ئەحمەدی، پاش چوونی بۆ بەریتانیا خوێندنی پاشناوەندی و پێش زانکۆی لەو وڵاتەدا درێژە پێ داوە و ساڵی ۱۹۹۹ کارناسیی چاپ، مافەکانی چاپ و ئابووریی ئاقاریی لە کۆلێجی گواستنەوە و گەیاندنی لەندەن وەرگرتووە. ناوبراو هەروەها ساڵی ۲۰۰۳ ماستەری لە ڕستەی مرۆڤناسی کۆمەڵایەتی و قەومنگاریی وێنەیی لە زانکۆی کێنت لە کانتێربێری بەریتانیا وەرگرتووە و پاشان خولە پسپۆڕی و تایبەتەکانی لەسەر ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و شێوازی لێکۆڵینەوە درێژە پێداوە و ئەم خولانەی لە زانکۆی ئابووری و زانکۆی بێرک بەکی لەندەن تێپەڕاندووە.

وتار و توێژینەوەکانی پێشووی ناوبراو بە زمانەکانی ئینگلیزی، تورکیی ئەستەنبۆڵی، فارسی و کوردی لە ژێر ئەم ناوانە چاپ کراون:

- **سازگاری و خۆڕاگری لە ناو مێرمنداڵانی مەهاباد** *"بەکارهێنانی ڕاگەیاندنەکان،* **جیاوازیی** *ڕەگەزی و خۆڕاگری - ئێتنۆگرافیی وێنەیی لە کوردستانی ئێران" لە ساڵی ۲۰۰۶ لە مەهاباد کرا* کە لە ۲۰۱۹ لە لایەن چاپەمەنیی مێهری لە لەندن و لە ساڵی ۲۰۲۱ لە دانیمارک لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە هەر سێ زمانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوە.

- **ڕوانینێکی دیکە بۆ ڕۆژهەڵات و باشووری ڕۆژهەڵاتی تورکیا**

"ڕوانینێکی خەڵکناسانە بۆ دابونەریتی مزۆپۆتامیا"؛ Etkim press (Istanbul, Turkey 2009) لە لایەن چاپەمەنیی اتکیم بە سێ زمانی تورکی و ئینگلیزی ئیستانبول لە چاپ کراوە.

-بە ناوی نەریت " توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە خەتەنەی ژنان لە ئێران" کە لە لایەن Uncut Voices Press-Frankfurt و چاپەمەنیی شیرازە لە ساڵی ٢٠١٦ و لە دانیمارک لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی ساڵی ٢٠٢١ چاپ کراوە، یە کیکی لە دیکەی توێژینەوەکانی ئەم توێژەرەیە.

- **زایەڵەی بێدەنگی** (توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیری پێشوەختەی منداڵان لە ئێران) بڵاو بۆتەوە لە Nova Science Publisher, Inc., New York 2017؛ و چاپەمەنیی شیرازە و دیسان لە ساڵی ٢٠٢١ لە دانیمارک لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە هەر سێ زمانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوە.

- **ماڵێک لە سەر ئاو** "توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە سیغە ۆ هاوسەرگیریی کاتی لە ئێران" کە دەقە فارسییەکەی لە ساڵی ٢٠١٨ لایەن چاپەمەنیی شیرازە بڵاو بۆتەوە و چاپەمەنیی مێهری لە لەندەنیش دەقە ئینگلیزییەکەی چاپ کراوە و لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوە یە کیکی لە دیکەی توێژینەوەکانی ئەم توێژەرەیە.

- **ماڵێک بە درگای ئاوەڵاوە**" توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی سپی لە ئێران" بە ئینگلیزی و فارسی کە ساڵی ٢٠٢٠ لە چاپەمەنیی مێهری لە لەندەن چاپ کراوە؛ هە ر وها لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە هەر سێ زمانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوەتەوە. فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکان لەبەر دەستن.

– توێژینەوەیەکی دیکە بە ناوی **تاڵانی منداڵی** *"توێژینەوەیەک سەبارەت بە ناسین، ڕێگری و کۆنترۆڵی دیاردەی زبڵگەڕیی منداڵان لە تاران"* بۆ ئەنجوومەنی پشتیوانی لە مافەکانی منداڵان ئەنجام درا کە بابەتی زبڵگەڕیی منداڵانی لە تاران تاوتوێ کردووە و لەساڵی ٢٠١٩ ڕوونوێنی کرا؛

– دەقی ئینگلیزی، کوردی و فارسیی دەقی **شاری قەدەغەکراو"** توێژینەوەیەک سەبارەت بە ناهاوسانان لە ئێران" یە کیکی لە دیکەی توێژینەوەکانی ئەم **توێژەرەیە** کە هەندێ وتاریشی بە زمانەکانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی لێ دەرکێشراوە و چاپ کراوە و لەم ماوەی دواییدا لە لایەن چاپەمەنیی مێهری لە لەندەن ساڵی لە ٢٠١٩ چاپ کرا؛ فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف لە ٢٠٢١ دووبارە چراپ کراونەتەوە.

– و لە ساڵی ٢٠١٨ توێژینەوەیەکی ناوبراو لە ژێر ناوی لە **سنوورەوە هەتا سنوور "** توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە شوناس و ئێتنیکایەتی لە ئێران" کە ٥ ئێتنیکی عەرەب، بەلووچ، کورد، فارس و تورکی تاوتوێ کردووە کە هەندێ وتاریشی بە زمانەکانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی لێ دەرکێشراوە و چاپ کراوە و لەم ماوەی دواییدا لە لایەن چاپەمەنیی مێهری لە لەندەن چاپ کرا؛ دیسان لە دانیمارک لە ٢٠٢١ لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە هەر سێ زمانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوەتەوە. فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی هەنووکە لەبەر دەستە.

کتێبی **ئاسەواری چەوساندنەوە لە جیهانی منداڵی** *"توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە جۆر، هۆکار و لێکەوتەکانی کاری منداڵان"* کە لە ساڵی ، هاوڕێکەوت لەگەڵ ڕۆژی جیهانیی بەرەنگاربوونەوەی دژی کاری منداڵان لە ساڵی ٢٠٢٢ لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە شێوەی فایلی ئەلکترۆنیکی و دەنگیی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی بڵاو بۆتەوە و لەبەر دەستە.

ئەم نووسەرە سەبارەت بە خەتنەنەی پیاوان / کوڕان، زیناکردن لەگەڵ مەحارم، و دەستدرێژیی سێکسی لە سەردەمی منداڵی چەندین

توێژینەوەی ئامادەیە کە بەم زووانە لە دەکەوێتە بەر دەست هۆگران و خەمخۆرانی بوارە کۆمەڵایەتییەکان.

هەروەها بەڕێزیان لە گۆڤارە جیاوازە فارسی، کوردی و ئینگلیزییەکاندا چەندین وتاری بڵاو بۆتەوە. توێژینەوەکانی لە ماڵپەڕی خۆیاندا دەست دەکەوێت: www.kameelahmady.com

سەرچاوە کان:

کتێبەکان / بڵاڤۆکەکان

Abbasi-Shavazi, Mohammad Jalal; McDonald, Peter; Hosseini-Chavoshi, Meimanat. (September 30, 2009). “Region of Residence”. The Fertility Transition in Iran: Revolution and Reproduction. Springer. pp. 100–101.

Adamczyk, Amy (2017). Cross-National Public Opinion about Homosexuality: Examining Attitudes across the Globe. University of California Press. pp. 3–7

Ahmady. K. 2015. In the Name of Tradition. Female Genital Mutilation in Iran.pp.49. Uncut/VOICES Press http://kameelahmady.com/fgm-in-Iran

Ahmady, Kameel. An Echo of Silence- A comprehensive research Study n Early Child Marriage (ECM) in Iran (2016). http://kameelahmady.com/wp-content/uploads/2016/10/English-final-web.pdf

Amnesty International (2001). Crimes of hate, conspiracy of silence. Oxford, United Kingdom: The Alden Press

Anthony Appiah and Henry Louis Gates (2010), Encyclopaedias of Africa, Volume 2 OUP, USA.

Avery, D.R., McKay, P.F, & Wilson, D.C. (2007) “Engaging the aging workforce: The relationship between perceived age similarity, satisfaction with co-worker and employee Engagement”, Journal of Applied Psychology, Vol. 25 No.9, pp. 1542-1556.

Ayatollah-e Ozma-e Syed-e ‘Abdol-e Hossein-e Dastagheib-e Shirazi, Gonāhan-e Kabīrah [nd] [own translation]; Interview with Arsham Parsi, 14 March 2017; Arsham Parsi and Marc Colbourne, Exile for love: The journey of an Iranian queer activist (Halifax and Winipeg: Roseway Publishing, 2015), 12-13.

Bagley C, Tremblay P. Suicidal behaviors in homosexual and bisexual males. Crisis. 1997;18:24–34.[PubMed]

Bailey JV, Farquhar C, Owen C: (2003) Sexual behaviour of lesbians and bisexual women. Sex Transm Infect 79:147.

Barbosa RM, Facchini R. (2009) Access to sexual health care

for women who have sex. Cad Saude Publica. 2009;25:291–300. doi: 10.1590/S0102-311X2009001400011.

Barr, Bob. "No Defending the Defence of Marriage Act." Los Angeles Times (January 5, 2009): http://articles.latimes.com/2009/Jan/05/opinion/oe-barr5

Beemyn, Genny, and Susan Rankin. 2011. The Lives of Transgender People. New York: Columbia University Press.

Betts, P. (2008). Developing survey questions on sexual identity: UK experiences of administering questions on sexual identity/orientation. ONS (Office for National Statistics) Page. 4

Bilgehan Ozturk, M., 2011. Sexual orientation discrimination: Exploring the experiences of lesbian, gay and bisexual employees in Turkey. *human relations*, *64*(8), pp.1099-1118.

Bogaert, A.F. (2004). Asexuality: Prevalence and Associated Factors in a National Probability Sample. The Journal of Sex Research 41(3): 279-287

Bontempo DE, D'Augelli AR. Effects of at-school victimization and sexual orientation on lesbian, gay, or bisexual youths' health risk behavior. J Adolesc Health. 2002;30(5):364–374. [PubMed]

Boswell, J. (1980). Christianity, social tolerance and homosexuality. Chicago: University of Chicago Press.).

Brady, Sean. Masculinity and Male Homosexuality in Britain, 1861-1913. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005. Print. Page 11, 17, & 46

Brown, Jonathan (The Independent) (16 October 2009), "BBC Unveils Drama About Gentleman Jack - 'The First Modern Lesbian'", San Francisco Sentinel, retrieved 6 June 2010

Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity.*

Butrica, "Some Myths and Anomalies in the Study of Roman Sexuality," in Same-Sex Desire and Love in Greco-Roman Antiquity

Chan, Phil C. W. (2005) 'the lack of sexual orientation anti-discrimination legislation in Hong Kong: breach of international and domestic legal obligations', The International Journal of Human Rights, Vol.9, No.1, pp.69-106, [Online], Available: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13642980500032347

[7 November 2012].HonHH

Chauncey, G., Jr. (1982/1983). From sexual inversion to homosexuality: Medicine and the changing conceptualization of female deviance. *Salmagundi*, No. 58-59, 114-146.

Chauncey, G. (1995). Gay New York: The Making of the Gay Male World 1890-1940. London, England: Flamingo.

Cheng, L. (1999), Globalization and women's paid labour in Asia. International Social Science Journal, 51: 217–228. doi:10.1111/1468-2451.00190

Christianity. *Mich. J. Gender & L.*, *4*, p.335

Christopher Brocklebank (2012) Police raid headquarters of LGBT rights group.

Cochran, S.D., V.M. Mays, and J.G. Sullivan, Prevalence of mental disorders, psychological distress, and mental health services use among lesbian, gay, and bisexual adults in the United States. Journal of Consulting & Clinical Psychology., 2003. 71(1): p. 53-61

Corbin, J. and Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. *Thousand Oaks*. Page. 127

Crenshaw, Kimberlé (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. Stanford Law Review, 43 (July), 1241–1299.

Croteau JM. Research on the work experience of lesbian, gay, and bisexual people: An integrative review of methodology and findings. Journal of Vocational Behavior. 1996;48:195–209.

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2007). Designing and conducting mixed methods research. Thousand Oaks, CA: Sage Publications

D'Emilio, J., & Freedman, E.B. (1988). *Intimate matters: A history of sexuality in America*. New York: Harper & Row

David Halperin (2002), How to Do the History of Homosexuality

Davis, James A. and smith, Tom w., General Social Surveys, 1992- 1991: cumulative Codebook. Chicago: NORC, 1991.

Dean, Carolyn J. (1996) Sexuality and Modern Western Culture. Twayne Publishers. New York. Page. 22

Dempster, Sarah (1 June 2010), “The Secret Diary of Miss Anne Lister and 30 Rock”, The Guardian, Guardian Media Group, retrieved 4 June 2010

Diamond-Friedman, Cassandra. “A multivariant model of alcoholism specific to gay-lesbian populations.” Alcoholism Treatment Quarterly 7.2 (1990): 111-117.

Donn Short, (2003). Don’t Be So Gay! Queers, Bullying, and Making Schools Safe, UBC Press

Donovan, J.M., 1996. DOMA: An Unconstitutional Establishment of Fundamentalist

Drescher J. Queer diagnoses: parallels and contrasts in the history of homosexuality, gender variance, and the diagnostic and statistical manual. Arch Sex Behav. 2010; 39(2):427–60.

Dunbar E. Race, gender, and sexual orientation in hate crime victimization: Identity politics or identity risk? Violence and Victims. 2006;21:323–337. [PubMed]

Dworkin, S. H., & Yi, H. (2003). LGBT identity, violence, and social justice: The psychological is political. *International Journal for the Advancement of Counselling*, *25*(4), 269-279.

Eliason, M. J. (1997). The prevalence and nature of biphobia in heterosexual undergraduate students. Archives of Sexual Behavior.

Epstein, L., Martin, A.D., Quinn, K.M. and Segal, J.A., 2007. Ideological drift among Supreme Court justices: Who, when, and how important. Nw. UL Rev., 101, p.1483.

Eve Kosofsky Sedgwick (1985), Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire (New York: Columbia University Press, 1985), pp. 83-96.

Fassinger, Ruth E. “Lesbian, Gay, and Bisexual Identity and Student Development Theory.” *Working with lesbian, gay, bisexual, and transgender college students: A handbook for faculty and administrators* (1998): 13-.

Frankowski BL(2004); American Academy of Pediatrics Committee on Adolescence (June 2004). “Sexual orientation and adolescents”. Pediatrics. 113 (6): 1827–32. PMID 15173519. doi:10.1542/peds.113.6.1827.

Franke, Katherine M. (2004) “The domesticated liberty of Lawrence v. Texas.” Colum. L. Rev. 104 : 1399.

Freedman, Lynn, Alice Miller, and J. Alexander. Public Health Monitoring and Accountability: A Map of Current Initiatives and Conceptual Challenges: A Briefing paper for OSI (2004) Freedman, Miller, and Alexander, 2004, pp. 7-9.

Freud, S. (1905). Three essays on the theory of sexuality. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*. (Vol. 7, pp. 123-245). London: Hogarth Press. (Original work published 1905)

Friman, J., 2014. LGBT-rights: sexual orientation, gender identity and the human rights.

Fone, Byrne R. S. (2000). Homophobia: a history. New York: Metropolitan Books.

Foucault, M (1981) *The History of Sexuality, Volume 1: An Introduction*, London, Pelican.

Galarza, Priscilla. "The History of Gay Rights in America." University Wire Nov 08 2013. ProQuest. Web. 24 Oct. 2014

Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007). Educational research : an introduction (8th ed.). Boston: Pearson/Allyn & Bacon. Page 767

Gauch, S. (2002). Egypt cracks down on gays, trumping Islamists. Christian Science Monitor, p. 7

Gibbon, Edward (1781). The History of the Decline and Fall of the Roman Empire

Giddens, Anthony (2013). The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies. John Wiley & Sons.

Glaser, J., Dixit, S., & Green, D. P. (2002). Studying hate crime with the Internet: What makes racists advocate racial violence. *Journal of Social Issues*, 58, 177-193.

Goldstein, Anne B. "History, homosexuality, and political values: Searching for the hidden determinants of Bowers v. Hardwick." Yale Lj 97 (1987): 1073

Grey, T.C., 1997. Bowers v. Hardwick Diminished. U. Colo. L. Rev., 68, p.373.

Handbook on European non-discrimination law, European Union Fundamental Rights Agency / Council of Europe, 2010

Hare, Jan. (1994). Concerns and issues faced by families headed by a lesbian couple. Families in Society. 32. 27-35.

Hélie, Anissa. “Threats and survival: the religious right and LGBT strategies in Muslim contexts.” WOMEN IN ACTION-ROME THEN MANILA- 1 (2006): 19.

Herek, Gregory M (2000b) ‘The Psychology of Sexual Prejudice’, 9(1) Current Directions in Psychological Science 19-22.

Herek, G. M. (2002). Heterosexuals' attitudes toward bisexual men and women in the United States. Journal of Sex Research, 39(4), 264–274.

Herek, G.M. and McLemore, K.A., 2013. Sexual prejudice. Annual Review of Psychology, 64, pp.309-333.

History of Treatment/The Medical Treatment of Homosexuality. edited by Cabaj & Stein, American Psychiatric Association, 1996

Horrie, C. and Chippindale, P. (2007). What is Islam?: A Comprehensive Introduction. Virgin Books Limited.

Hubert Kennedy, Karl Heinrich Ulrichs (1997) : First Theorist of Homosexuality,” in Science and Homosexualities, ed. Vernon Rosario (pp. 26–45). New York: Routledge)

Hsueh-Hao Chiang, Howard. (2008). Effecting science, affecting medicine: Homosexuality, the Kinsey reports, and the contested boundaries of psychopathology in the United States, 1948-1965. Journal of the history of the behavioral sciences. 44. 300-18. 10.1002/jhbs.20343.

Huwiler Stronski SM, Remafedi G (1998) Adolescent homosexuality. Advances in Pediatrics, 45, 107–44. Medline

Hylton, E., 2011. Developing work in and with communities. *Occasional Paper Volume 4*, p.55.

ILGA the International LGBTI Assoc. “Lesbian and Gay Rights in the World.” IGLA. May 2010

Jacobs, Sue-Ellen, Wesley Thomas, and Sabine Lang. 1997. Two Spirit People: Native American Gender Identity, Sexuality, and Spirituality. Champaign, IL: University of Illinois Press.)

Jäckle, S., & Wenzelburger, G. (2015). Religion, religiosity, and the attitudes toward homosexuality—A multilevel analysis of 79 countries. Journal of homosexuality, 62(2), 207-241.

James, A. Cates (2007) Child and Adolescent Social Work Journal August 2007, Volume 24, Issue 4, pp 369–383, Identity in Crisis: Spirituality and Homosexuality in Adolescents

James B. DeYoung (2000), Homosexuality, claims Examined in light of the bible and Other Ancient Literature and Law By p. 322

James M. Lovelock. (2014) Using the Klein Sexual Orientation Grid in Sociological Studies. Journal of Bisexuality 14:3-4, pages 457-467.

Jaspal, R. & Breakwell, G.M. (Eds) (2014). Identity Process Theory: Identity, Social Action and Social Change Cambridge: Cambridge University Press.

Jerrold S. Greenberg, Clint E. Bruess, Sara B. Oswalt Jones & Bartlett Publishers, 2016

Jill M. Chonody, Phillip S. Kavanagh, Michael R. Woodford. (2016) Does Closeness to Someone Who Is Gay, Lesbian, or Bisexual Influence Etiology Beliefs About Homosexuality? Journal of Homosexuality 63:12, pages 1726-1748.

Jimenez, Marina. (2004) “Gay Jordanian Now ‘Gloriously Free’ in Canada.” Gay Middle East.

Johnson, B., & Christensen L. (2012). Educational Reseach: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.

Jonathan Ned Katz, Gay American History: Lesbians and Gay Men in the USA (1978)

Jones, Susan R, Vasti Torres, and Jan Arminio. *Negotiating the Complexities of Qualitative Research in Higher Education: Fundamental Elements and Issues*. Routledge, 2013.

Jordans, Frank (17 June 2011). “U.N. Gay Rights Protection Resolution Passes, Hailed As 'Historic Moment'“. Associated Press.

Katz, Jonathan Ned (1995) The Invention of Heterosexuality. New York, NY: Dutton (Penguin Books).

Katz, J. N. (1976). Gay American history: Lesbians and gay men in the USA. New York: Thomas Y. Crowell Company

Katz-Wise, Sabra L. (2015). “Sexual fluidity in young adult women and men: Associations with sexual orientation and sexual identity development.” Psychology & Sexuality 6.2, 189-208.

Kelley D. Drummond, Susan J. Bradley, Michele Peterson-Badali and Kenneth J. Zucker in Developmental Psychology, Vol. 44, No. 1, pages: 34–45; 2008

Kevin L Ard, Harvey J Makadon. IMPROVING THE HEALTH CARE OF LESBIAN, GAY, BISEXUAL AND TRANSGENDER (LGBT) PEOPLE: Understanding and Eliminating Health Disparities. Page 3

Khorashad, Behzad S., et al. “Sexual orientation and medical history among Iranian people with Complete Androgen Insensitivity Syndrome and Congenital Adrenal Hyperplasia.” *Journal of psychosomatic research* 92 (2017): 55-62.

Kiely, Niall (23 April 1983). “Norris to go to rights court in Strasbourg”. The Irish Times. p. 8.

Kinsey, A.C., Pomeroy, W.B., & Martin, C.E. (1948). Sexual behaviour in the human male. Philadelphia: W.B. Saunders.Kinsey, A.C., Pomeroy, W.B., Martin, C.E., & Gebhard, P.H. (1953). Sexual behaviour in the human female. Philadelphia: W.B. Saunders.

Kitts, R. Adolescence. Gay adolescents and suicide: understanding the association. Adolescence, 40(159), 621-628. 2005

Klassen, A., Williams, C., & Levitt, E. (1989). Sex and morality in the U.S. Middletown: Wesleyan University Press.

Kreiss JL, Patterson DL. Psychosocial issues in primary care of lesbian, gay, bisexual, and transgender youth. J Pediatr Health Care.1997;11 :266– 274. See also Remafedi G. Adolescent homosexuality: psychosocial and medical implications. Pediatrics.1987;79 :331– 337

Koh, A.S. and L.K. Ross, Mental health issues: a comparison of lesbian, bisexual and heterosexual women. J Homosex, 2006. 51(1): p. 33-57

LaMar, Lisa, and Mary Kite. “Sex differences in attitudes toward gay men and lesbians: A multidimensional perspective.” Journal of Sex Research 35.2 (1998): 189-196

Lennox, C. and Waites, M., 2013. Human rights, sexual orientation and gender identity in the Commonwealth: From history and law to developing activism and transnational dialogues

(pp. 1-59). Human Rights Consortium, Institute of Commonwealth Studies.

Lev A. I. (2004). Transgender Emergence: Therapeutic Guidelines for Working with Gender-Variant People and their Families. New York, NY: Haworth Clinical Practice Press.

Lovaas, Karen, and Mercilee M. Jenkins. “Charting a Path through the 'Desert of Nothing.'“ Sexualities and Communication in Everyday Life: A Reader. 8 July 2006. Sage Publications Inc. 5 May 2008

MacKinnon, Sexual Harassment (1979), p. 219. Aegis: Magazine on Ending Violence Against Women [July-August 1979]: 50-51).

Magnani R, et al. Review of sampling hard-to-reach and hidden populations for HIV surveillance. Aids. 2005;19(Suppl 2):S67–72.

Makarem, G. (2011) ‘The Story of HELEM’, Journal of Middle East Women’s Studies 7.3:
98–112

Maoz, Z. and Henderson, E.A. (2013). The world religion dataset, 1945–2010: Logic, estimates, and trends. International Interactions, 39(3), pp.265-291.

Marc Epprecht (2004), p180; Hungochani: The History of a Dissident Sexuality in Southern Africa . McGill-Queen's Press - MQUP

Massad, J. (2015) Islam in Liberalism, Chicago: University of Chicago Press

McCall, Leslie (2005). Te complexity of intersectionality. Signs: Journal of Women in Culture and Society, 30 (Spring), 1771–1800

McDowall, A. & Khan, S. (2004). The Ayatollah and the transsexual. The Independent (UK), p. 34

LGBT Rights in Iran by Shima Houshyar, published October 21, 2015

McConaghy, N. (1998). Paedophilia: A review of the evidence. Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 32(2), 252-265. p. 259

McLeod, S. A. (2007). Nature Nurture in Psychology.

Retrieved from www.simplypsychology.org/ naturevsnurture.html. Accesed November 4, 2017

McManus S (2003) Sexual Orientation Research Phase 1: A Review of Methodological Approaches, National Centre for Social Research, London.

Michael Dumper, Bruce E. Stanley. Cities of the Middle East and North Africa: A Historical Encyclopaedia

Mohamed, M.S. (2015). *Sexuality, Development and Non-conforming Desire in the Arab World: The Case of Lebanon and Egypt* (No. IDS Evidence Report; 158). IDS.

Mondimore, F.M. (2010). A natural history of homosexuality Money J. (1994). The concept of gender identity disorder in childhood and adolescence after 39 years. J. Sex Marital Ther. 20 163–177. 10.1080/00926239408403428 [PubMed] [Cross Ref]

Monro, Surya. Bisexuality: Identities, politics, and theories. Springer, 2015.

Moore LW, Miller M (1999) Initiating research with doubly vulnerable populations, Journal of Advanced Nursing, 30, 5, 1034–1040.

Mulé, N.J., Ross, L.E., Deeprose, B., Jackson, B.E., Daley, A., Travers, A. and Moore, D., 2009. Promoting LGBT health and wellbeing through inclusive policy development. *International journal for equity in health*, *8*(1), p.18.

Munt, S. R. (2000) Shame/pride dichotomies in Queer as Folk. Textual Practice, 14, 531–46.

Murrey, Melissa (2016). Obergefell.V HHodges and Nonmarriage Inequality.

Myers, JoAnne. Historical dictionary of the lesbian and gay liberation movements. Scarecrow Press, 2013

Naguschewski, D., Veit-Wild, F. (2005). *Body, sexuality, and gender.* Amsterdam: Rodopi

Najmabadi, A. (2011). Verdicts of science, rulings of faith: Transgender/ sexuality in contemporary Iran. Social Research, 78(2), 1-24.

Neel Burton M.D. (2015), Hide and Seek, When Homosexuality Stopped Being a Mental Disorder

*Nicholas Groth PhD, William F. Hobson MS & Thomas S. Gary Med*keley (2005): University of California Press.

Nosek BA, Greenwald AG, Banaji MR (2007) The Implicit Association Test at age 7: A methodological and conceptual review. In: Bargh JA, editor. Automatic processes in social thinking and behavior. London: Psychology Press. pp. 265–292.

Nungesser, L.G. (1983). Homosexual acts, actors, and identities. New York: Praeger

Ochs, Robyn, and Sarah E. Rowley. “Getting bi.” Bisexual Resource Center (2009).Page 249

Paris Adult Theatre I v. Slaton, 413 U. S. 49, 413 U. S. 63 (1973); see also Carey v. Population Services International, 431 U. S. 678, 431 U. S. 685 (1977).

Parnian, H. (2006). The sexual rights of women and homosexuals in Iran. In S. Seidman, N. Fischer & C. Meeks (eds.), Handbook of the new sexuality studies(pp.348-352).London: Routledge.

Pickett, Brent, “Homosexuality”, The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = https://plato.stanford.edu/archives/fall2015/entries/homosexuality/

Pile, S. and Thrift, N.J. eds. (1995). *Mapping the subject: geographies of cultural transformation*. Psychology Press.

Poasa, Kris. (1992). “The Samoan Fa’afafine: One Case Study and Discussion of Transsexualism.” Journal of Psychology & Human Sexuality 5(3):39–51

Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. Psychological Bulletin, 129, 674-697.

Prioreschi, Plinio (1996). A History of Medicine. Horatius Press. pp. 21–23, 29

Punch, M. (1998). Politics and ethics in qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), The landscape of qualitative research: Theories and issues (pp. 156-184). Thousand Oaks, CA: Sage Publications

Rich, Adrienne (1980). Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence. Only women Press Ltd. p. 32. ISBN 0-906500-07-9.

Richard Parkinson: Homosexual Desire and Middle Kingdom Literature. In: The Journal of Egyptian Archaeology (JEA), vol. 81, 1995, pp. 57–76.[1]Archaeological Sites". Wayback.archive.org. 2010-10-20. Archived from the original on 20 October 2010

Robinson, P. (1976). The modernization of sex. New York: Harper & Row

Rosario M, Schrimshaw EW, Hunter J, Gwadz M. Gay-related stress and emotional distress among gay lesbian and bisexual youths: A longitudinal examination. Journal of Consulting & Clinical Psychology. 2002;70(4):967–975. [PubMed]

Ryam, C., & Futterman, D. (1998). *Lesbian and gay youth: Care and counselling*. New York: Columbia University Press. Page 20.

Ryan, ruby, Joelle.REEL GENDER: EXAMINING THE POLITICS OF TRANS IMAGES IN FILM AND MEDIA, 2009.Page 8Spencer A. Rathus. Childhood: Voyages in Development. Cengage Learning, 2013.

Saiz, Ignacio. "Bracketing Sexuality: Human Rights and Sexual Orientation –2004, pp. 66-67

Sandfort, T.G., et al., Same-sex sexual behavior and psychiatric disorders: findings from the Netherlands Mental Health Survey and Incidence Study (NEMESIS). Archives of General Psychiatry, 2001. 58(1): p. 85-91

Sandra, Harding. (1935) Introduction: Is There a Feminist Methodology, Open University Press

Troiden R: Homosexual identity development. Journal of Adolescent Health Care 1988;9(2):105-13.

Scheff, T. J. (1994) Emotions and identity: a theory of ethnic nationalism. In C. Calhoun (ed.) Social theory and the politics of identity (Oxford: Blackwell), pp. 277–303

Schlatter, Evelyn; Steinback, Robert (9 December 2010). "10 Hateful Anti-Gay Myths Debunked". AlterNet. Retrieved 18 June 2013. And Halperin, David (2007). Haggerty, George, ed. "Deviant Teaching". A Companion to Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Queer Studies. Wiley-Blackwell: 146–167

Schilt, Kristen; Westbrook, Laurel (August 2009). "Doing Gender, Doing Heteronormativity: 'Gender Normals,' Transgender People, and the Social Maintenance of Heterosexuality". Gender & Society. 23 (4): 440–464 [461])

Siraj, Asifa (2012), ' "I don't want to taint the name of Islam": the influence of religion on the lives of Muslim lesbians', Journal of Lesbian Studies, Vol. 16, No.4, pp.449-467, [Online], Available:
http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10894160.2012.681268 [1st November, 2012].

Spade D. (2008). Documenting Gender. Hastings Law Journal. 59:731-842. Available from:
http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Spade-Documenting-Gender-Apr-2008.pdf

Steven Waldman(2003) , A Common Missed Conception-
http://www.slate.com/articles/life/faithbased/2003/11/a_common_missed_conception.html

Strauss, A. L., & Corbin, J. M. (1998). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (2nd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications. Page 12

Sullivan & Wodarski (2002), Social alienation in gay youth. Journal of Human Behavior in the Social Environment, 5 (1), 1-17. Page 4

Svensson, T.K. (2004). A Bioethical Analysis of Sexual Reorientation Interventions: The Ethics of Conversion Therapy. Universal-Publishers.

Swaab, D., Chung, W., Kruijver, F., Hofman, M., & Ishunina, T. (2001). Structural and functional sex differences in the human hypothalamus. Hormones and Behavior, 40, 93-98. doi:10.1006/hbeh.2001.1682

Taylor, Yvette, Ria Snowdon. Queering Religion, Religious Queers Volume 38 of Routledge Studies in Religion. 2015. Page 45.

Tong, Rosemarie. Feminist Thoughts: A more comprehensive Introduction. Avalon Publishing, 2013

Twenge, J.M.(2014). Generation me-revised and updated: Why today's young Americans are more confident, assertive, entitled--and more miserable than ever before. Simon and Schuster.

UNFPA. (2010) Comprehensive sexuality education: Advancing human rights, gender equality and improved sexual and reproductive health.

Upchurch, Charles (2009). Before Wilde: Sex between Men in Britain's Age of Reform. Berkeley: University of California, 2009. Print. Page 14 & 49

Vexen Crabtree (2014). "The Battle between Monotheism and Homosexuality: Religious Prejudice Versus Equality: Islam"

Waldo CR. Working in a majority context: A structural model of heterosexism as minority stress in the workplace. Journal of Counseling Psychology. 1999;46:218–232.

Wayne R. Dynes, Stephen Donaldson. "Encyclopedia of Homosexuality". Garland Pub., 1990

Webb D, Wright D (2001) Count Me In: Findings from the Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender Community Needs Assessment 2000 [online]. Available at http://www.lgbtmind.com/content/ACMI.htm (accessed 7 February 2018)

Weeks, Jeffery. (1988) Sexuality and Its Discontents Meanings, Myths and Modern Sexualities. Routledge and Kegan Paul, London. Page 192

Wellman, C. (2000). Solidarity, the individual and human rights. Human Rights Quarterly, 22(3), pp.639-657.

Whitaker, Brian (2006). Unspeakable Love: Gay and Lesbian Life in the Middle East. Berkeley: University of California.

Williams, Craig Arthur. Roman homosexuality: Ideologies of masculinity in classical antiquity. Oxford University Press on Demand

Wood, T, Julia "Gendered Lives: Communication, Gender and Culture". Page 62

Yadegarfard, M., Meinhold-Bergmann, M.E. and Ho, R., 2014. Family rejection, social isolation, and loneliness as predictors of negative health outcomes (depression, suicidal ideation, and sexual risk behavior) among Thai male-to-female transgender adolescents. Journal of LGBT youth, 11(4), pp.347-363.

Zoepf, Katherine. "What Happened to Gay Beirut?" The New York Observer, 16 Aug. 2007

ماڵپەرەکان

American Psychological Association. (2008). Answers to your questions: For a better understanding of sexual orientation and homosexuality. Washington, DC: Author. [Retrieved from www.apa.org/topics/sorientation.pdf.]

American Psychological Association Answers to Your Questions About Sexual, www.massresistance.org/answers-to-your-questions.pdf

Defining Sex, Gender, and Sexuality - Boundless www.boundless.com

Ev Brian Whitaker 21 June 2016, Everything you need to know about being gay in Muslim ... www.theguardian.com

Institute of Medicine (IOM) (2011), The Health of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People:

Building a Foundation for Better Understanding. Washington, DC: The National Academies Press.

James Baldwin's Giovanni's Room: The Guardian, www.theguardian.com

http://www.nationalacademies.org/ hmd/Reports/2011/The-Health-of-Lesbian-GayBisexual-and-Transgender-People.aspx.

http://dx.doi.org/10.1007/s10508-009-9531-5. See, also O'Flaherty M, Fisher J. Sexual orientation, gender identity and international human rights law: contextualising the Yogyakarta Principles. Human Rights Law Rev. 2008; 8(2):207–48

San Francisco Human Rights Commission, LGBT Advisory Committee. "Bisexual Invisibility: Impacts and Recommendations", March 2011.

"Poet Adrienne Rich, 82, has died". Los Angeles Times. March 28, 2012. Retrieved March 29, 2012.

Recognize asexuality as its own, unique sexual orientation .www.theprovince.com/health/asexuality+needs+recognized

Valentine, G., Skelton, T. and Butler, R. (2002) the vulnerability and marginalisation of lesbian and gay youth: ways forward. Youth and Policy, 75, 4–29

To Fight Poverty, We Need to Fight Homophobia and Transphobia
http://www.worldbank.org/en/news/feature/2016/05/17/to-fight-

poverty-we-need-to-fight-homophobia-and-transphobia [Accessed November 30th, 2017]

Tollefson, Kaia. "Straight Privilege: Unpacking the (Still) Invisible Knapsack." Online Submission (2010).

Straight but narrow | The Economist, www.economist.com/node/21546002

Victorian sexualities the British Library www.bl.uk/.../articles/victorian-sexualities,)

United States Holocaust Memorial Museum Archived 19 January 2012[1] Johnson, David K. (2004). The Lavender Scare. Chicago University Press

The Stonewall riots in June 1969, www.theatlanticwww

(https://www.theguardian.com/books/2001/sep/16/fiction.)

(Oranges Are Not the Only Fruit: the Bible | Books - the Guardian www.theguardian.com).

"The life and loves of Shibden Hall's Anne Lister", BBC News, BBC, 25 May 2010, retrieved 6 June 2010

The Color Purple by Alice Walker, www.goodreads.com/book/show/11486

Orlando: A Biography eBook by Virginia Woolf-Rakuten Kobowww.kobo.com/gb/en/ebook/orlando-a-biography

Middlesex by Jeffrey Eugenides | Books | The Guardian, www.theguardian.com

https://www.theguardian.com/books/2013/jul/05/rereading-maurice-e-m-forster

Moonlight Review | Movie_ Empire, www.empireonline.com/movies/moonlight/review

[1] www.telegraph.co.uk/science/2016/03/15/homosexuality-may

Also see homosexuality may be caused by chemical modifications to DNA www.sciencemag.org/news/2015/10/homosexuality -may-be

Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Rights in Iran, www.iglhrc.org/.../files/LGBTRightsInIran_0.pdf

What Makes People Gay? - The Boston Globe, www.boston.com

Gay people not 'born that way,' sexual orientation not fixed. www.rt.com/news/356848-study-sexual-orientation

Razavi Khorasan (Iran): Counties & Cities - Population Statistics in Maps and Charts". www.citypopulation.de.

http://www.wahegurunet.com/gay-sikh

The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW;pewglobal org. See also The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW;pewglobal org)

Zimbabwe's LGBT community: why civil rights and health issues go hand in hand. https://www.news24.com/Africa/Zimbabwe/zimbabwes-lgbt-community-why-civil-rights-and-health-issues-go-hand-in-hand-20180131-2. Accessed: Feb 26th, 2018

Uganda considers death sentence for gay sex in bill before parliament", Guardian, 29 November 2009.

Uganda's President says new anti-gay laws 'not necessary'-https://www.pinknews.co.uk/2015/09/16/ugandas-president-says-new-anti-gay-laws-not-necessary/: Accessed: Feb 26, 2018

Planet, Lonely. "Gay and Lesbian travel in Africa - Lonely Planet". Retrieved 13 July 2016

Nigeria's first conference to discuss LGBT issues is here ...nostringsng.com/nigeria-conference-lgbt-attend

NY Times, Chechnya's Persecuted Gays Find Refuge in Canada September 3 2017

Straight but Narrow, The Economist www.economist.com/node/21546002

Whitakar, Brian. Everything you need to know about being gay in Muslim countries. 2016 https://www.theguardian.com/world/2016/jun/21/gay-lgbt-muslim-countries-middle-east

Everything you need to know about being gay in Muslim ... www.theguardian.com › World › LGBT rights

(The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW ;pewglobal org)

https://www.voanews.com/a/australia-weeks-away-from-legalizing-gay-marriage/4122352.html

(http://www.dailymail.co.uk/news/article-5079049/Marriage-

equality-results-Australia-votes-Yes.html#ixzz4zSvWAYwu)

Australia legalizes same-sex marriage ـ CNN, www.cnn.com/2017/12/07/asia/australia-same-sex-marriage.

The Global Divide on Homosexuality" (PDF). Pew Research Center. 4 June 2013. Retrieved 8 December 2014

John Bingham, Social Affairs Editor Revolution in attitudes to homosexuality is biggest change in www.telegraph.co.uk/news/politics/10297205/Revolution-in

http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/19session/A.HRC.19.41_English.pdf

UN Human Rights Council, Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity, 2011, UN Human Rights Council: Geneva

OHCHR, LGBT Speeches and statementswww.ohchr.org/.../Pages/LGBTSpeechesandstatements.aspx(United Nations Statement on LGBT discrimination - ohchr.org; www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/LGBT.aspx

United Nationswww.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-texthttp://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/

International Covenant on Civil and Political Rights http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages /CCPR.aspx

A/HRC/RES/32/2 S) - A/HRC/RES/17/19 and A/HRC/RES/27/32

PEW Research Center. Gay Marriage around the World. http://www.pewforum.org/2017/08/08/gay-marriage-around-the-world-2013/ Accessed: October 1st, 2017.

State Sponsored Homophobia 2016: A world survey of sexual orientation laws: criminalisation, protection and recognition" (PDF). International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association. 17 May 2016. Retrieved 19 May 2016

Goaty's News UK, Cameroon police arrest man seized by anti-gay mob. Date: November 21st, 2012. Accessed: October 1st, 2017

Whitakar, Brian. Everything you need to know about being gay in Muslim countries. 2016

https://www.theguardian.com/world/2016/jun/21/gay-lgbt-muslim-countries-middle-east

2017 edition, State-Sponsored Homophobia report from ILGA, the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association

Everything you need to know about being gay in Muslim. www.theguardian.com World › LGBT rights

http://www.nytimes.com/1986/07/01/us/high-court-5-4-says-states-have-right-outlaw-private-homosexual-acts-division.html?pagewanted=all. Accessed November 9th, 2017

Ari Ezra Waldman A Legal Analysis of the Supreme Court's Historic. Towleroadwww.towleroad.com/2015/06/obergefell-v-hodges

Yoshimo, Kenji. "A New Birth of Freedom?: Obergefell v. Hodges." Harv. L. Rev. 129 (2015): 147.

https://www.christianitytoday.com/news/2017/december/supreme-court-masterpiece-cakeshop-christians-gay-weddings.html. Accessed December 22, 2017.

Colorado Court Rules Against Baker Who Refused to Serve Same www.nytimes.com/2015/08/14/us/colorado-courtBBC News | Education| Gay bullying in schools. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/6239098.stm. Accessed December 22, 2017

BBC NEWS | Education | Gay bullying in schools common' news www.bbc.co.uk/1/hi

/education/6239098.stm Accessed Dec 22, 2017

Homosexuality and Pedophila: The False Link | HuffPost www.huffingtonpost.com/joe-kort-phd/homosexuality

Human Rights Watch. (2010). "We are a buried generation": Discrimination and violence against sexual minorities in Iran. Retrieved September 21, 2013, from http://www.hrw.org/reports/2010/12/15/we-are-buried-generation. Page 24

LGBT Bullying Statistics - NoBullying - Bullying nobullying.com/lgbt-bullying-statistics

Pedophilia Is No Longer Always A Mental Disorder, APA Sayswww.huffingtonpost.com/2013/11/01/dsm-pedophilia-menta

Cyber bullying hits LGBT youth especially hard -

CNETwww.cnet.com/news/cyberbullying-hits-lgbt-youth. Accessed November 9th, 2017

Bullying among lesbian, gay and bisexual young people in Englandwww.cls.ioe.ac.uk/shared/get

What Makes People Gay? - The Boston Globe, www.boston.com

Iranian's Queers & Laws: http://hir.harvard.edu/article/?a=9885 {Accessed April 12, 2018}

Why Hasn't the US Ratified the UN Women's Rights ... - SSRN, papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1900265

The world's largest cities and urban areas in 2006". City Mayors. Accessed October 6, 2017.

Tools, Free Map. "Elevation Finder". www.freemaptools.com. Retrieved October 6, 2017

[1] The Tehran Bureue.vIntimate spaces: coming out in Iran. https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/jun/11/iran-gay-coming-out-intimate-spaces. Accessed October 6, 2017

Iranian teenagers from the province of Khorasan who were publicly hanged - https://en.wikipedia.org/wiki/Mahmoud_Asgari_and_Ayaz_Marhoni

The National Organization for Civil Registrations, 2014. https://www.sabteahval.ir/Upload/Modules/Contents/asset99/salnameh93.pdf

Applying for Asylum - Immigration Equality.www.immigrationequality.org/applying-for-asylum

A Rare Glimpse Into Iran's Underground Gay Community. www.towleroad.com/2014/12/when-then-presidentmahmoud..

A Same-Sex Domestic Violence Epidemic Is Silent. The Atlantic www.theatlantic.com/health/archive/2013/11/a.

Culture of Iran - history, people, clothing, traditions. www.everyculture.com

Difference between Traditional and Modern Society, www.yourarticlelibrary.com › Society

Gay and Transgender People Face High Rates of Workplace

Gay and Transgender People Face High Rates of Workplace. www.americanprogress.org/issues/lgbt/news/2011/

Gay Male Relationships are Inherently Unfaithful — Joseph ...www.josephnicolosi.com/an-open-secret-the-truth-about

Growing up gay in Iran. www.theguardian.com

Iran's Battle with STDs and Cultural Taboos ـ Muftah muftah.org/irans-battle-with-stds-and-cultural...

HIV in Iran - The Lancet, www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736...

Iran's persecution of gay community revealed | World news. www.theguardian.com › World › Iran

How to Find Out If Your Kid Is A Pre-Homosexual / Queerty www.queerty.com/how-to-find-out-if-your-kid-is-a.

Is your child a “prehomosexual”? Forecasting adult sexual ...blogs.scientificamerican.com/bering-in-mind/is.

Is Your Child Gay? : Article : Scientific American Mind, www.nature.com

Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran's LGBT www.iranhrdc.org/english/publications/reports/1000000398

LGBT British Asians turning to sham marriages over fears. www.independent.co.uk

Between Religion and Desire: Being Muslim and Gay in Indonesia, ww.sjsu.edu/.../courses/soci172/s0/10GayMuslim.pdf

Gay Men in Iran's Military Can Seek Exemption - Al-Monitor. www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/08/

Growing up gay in Iran As told to a Tehran Bureau correspondent, Copyright © 2013 Tehran Bureau

We are everywhere: gay and lesbian Iranians come out on Facebook. https://www.theguardian.com/world/2011/sep/11/gay-iranians-facebook-defiance. Accessed December 12, 2017

Muslim attitudes about LGBT are complex, far from universally. www.usatoday.com/.../muslim-lgbt-gay-views/86046404

Islam and Homosexuality: What does the Koran say. www.haaretz.com/middle-east-news/1.724908

Puberty stages for boys and girls. www.emedicine.com

Being Lesbian and Trans in Iran | OutRightwww.outrightinternational.org/being-lesbian-and.

Negative Attitudes Slow Acceptance of Bisexuality, psychcentral.com/news/2016/11/01/negative

Sessions's claim that 'dirty immigration lawyers' encourage. www.washingtonpost.com/news/fact-checker/wp/2017/

Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran: Report of the Secretary-General," UN General Assembly, Human Rights Council, A/HRC/28/26, (February 20, 2015), page 7, available at: p://www.ohchr.org/EN/HR, Bodies/HRC/RegularSessions/Session28/Documents/A_

HRC_28_26_ENG.doc

We don't have any gays in Iran,' Iranian president tells Ivy. www.dailymail.co.uk/news/article-483746/We-dont-gays.

The Difficulties of U.S. Asylum Claims Based on Sexual. www.migrationpolicy.org › Migration Information Source

http://www.aswatgroup.org/en. Accessed: October 16, 2017

Facing Mirrors: The Story of Eddie a Trans Man in Iran: https://mediadiversified.org/2014/03/04/facing-mirrors-trans-marriage-and-honour/ [Accessed December 20th, 2017]

Internationalist, New. "The World Guide: An alternative reference to the countries of our planet." (2001).

"Luxembourg Approves Gay Marriage," Huffington Post, June 19, 2014. Accessed: October 16, 2017, http://www.huffingtonpost.com/2014/06/19/luxembourg-gay-marriage-_n_5511360.html

"Finnish Parliament approves same-sex marriage," Yle, Nov. 28, 2014. Accessed: October 16, 2017, http://yle.fi/uutiset/finnish_parliament_approves_same-sex_marriage/7657759.

The Islamic State's shocking war on gays - The Washington Post. www.washingtonpost.com

In ISIS' Shadow, LGBT Kurds Take A Stand | HuffPost, www.huffingtonpost.com/entry/in-isis-shadow-lgbt-kurds

Homosexuality and Islam | Rusi Jaspal - Academia.edu www.academia.edu/6868516/Homosexuality_and_Islam

https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/09/homosexuality-lgbt-iraq-iran-muqtada-sadr.html. Accessed: October 16, 2017

Problems Faced by LGBT People in the Mainstream Society: www.ijims.com/uploads/cae8049d138e24ed7f5azppd_597.pdf

"Scotland's same-sex marriage bill is passed," BBC, Feb. 4, 2014. Accessed: October 16, 2017, http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-25960225.

https://www.amnestyusa.org/reports/flawed-reforms-irans-new-code-of-criminal-procedure/ [Accessed December 20th, 2017] Oslo Conference Report, supra n 6 at 20; cf. the Asian values debate, supra n 274

Transition, and Mine - The New York Times, www.nytimes.com/2017/10/18/opinion/ireland-gay

HRW, 2013. https://www.hrw.org/sites/default/files/wr2013_web.pdf. Accessed: October 16, 2017

https://www.hrw.org/news/2013/11/21/new-pope-new-hope-lgbt-activists

The sudden intensity of Indonesia's anti-gay onslaught. http://www.bbc.com/news/world-asia-35657114. [Accessed December 27th, 2017]

PEW Research-The Global Divide on Homosexuality-Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries. http://www.pewglobal.org/2013/06/04/the-global-divide-on-homosexuality/. Accessed: October 16, 2017

Wolf, Richard. "Supreme Court Will Consider Hearing Gay Marriage Cases." USA Today. Gannett, 29 Sept. 2014. Web. 03 Nov. 2014.

Countries That Allow Gay Marriage Around The World | Pew. www.pewforum.org/.../08/gay-marriage-around-the-world-2013

Australia legalizes same-sex marriage – CNN

www.cnn.com/2017/12/07/asia/australia-same-sex-marriage

Rede Social de Justiça e Direitos Humanos www.social.org.br/relatorio2004ingles/relatorio028.htm

www.nytimes.comct/..Gay in japan and no longer visible .October 16, 2017 business/japan-work-gay.html

https://www.hrw.org/news/2013/11/21/new-pope-new-hope-lgbt-activists

Homosexuality and Islam | Rusi Jaspal - Academia.edu